

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

N O. 01191

OYF DI VEGN FUN TSION

Kadia Molodowsky

*Permanent preservation of this book was made possible by
Ann, David, Jill, Greg & Stan Gottesman
in memory of Lillian Gottesman's parents,
Chava & Henry Goldman of Hebron, CT*

FUNDING FOR THE CORE COLLECTION OF YIDDISH LITERATURE
WAS MADE POSSIBLE IN PART BY A GRANT FROM THE
DAVID AND BARBARA B. HIRSCHHORN FOUNDATION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

אויף די וועגן פון ציון

דאס בונ איז אַרוּסָגְעַבָּן גַּוּאָרָן
מייט דער היילַפֿ פָּון חבר און חברה
משה לייב און עמאָ שִׁיווֹנָר
דעטראַיט, מישיגן

אַוְירָן די רַעֲנָן פּוֹרֶץ־צִוּר

קָדִיעַ מַאֲלָאָדוֹסְקִי

ארוויסגעבען פון

פֿנְחַס גִּינְגָּאלְד פֿאָרְלָאָג
בֵּין

נאצִיאָאנָאָלָן קָאָמִיטָעָט פּוֹן די יִדּוּשׁ פֿאָלְקָשׁוֹלָן

פּוֹן דָּעַר

ציּוֹנוּנִיסְטִישָׁעָר אַרְבָּעָטָעָר בָּאוּוּגָוָג אִין אַםְעָרִיקָע

1957

נוֹ יָאָרָה, ג. ג.

תְּשִׁיּוֹן

OIF DI VEGEN FUN ZION

(On the Roads of Zion)

Published by

PINCHAS GINGOLD PUBLISHING FOUNDATION

of the

NATIONAL COMMITTEE OF THE JEWISH FOLK SCHOOLS, INC.

45 EAST 17TH STREET

NEW YORK 3, N. Y.

Copyright 1957 by

NATIONAL COMMITTEE OF THE JEWISH FOLK SCHOOLS, INC.

NEW YORK, N. Y.

גָעַדְרוֹקֶת בֵּין זִי בְּרִידָעָר שׂוֹלְזִינְגָּעָר

Printed in the U.S.A. by

SHULSINGER BROS. LINOTYPING & PUBLISHING CO.
NEW YORK 3, N. Y.

א י נ ה א ל ט

5	ארײַנפֿיר
7	אָ ווֹאָרֶט פּוֹן דֵי אַרוּסְגָּעָבָּעָר
11	יְרוּשָׁלָיִם
25	צְפָת
35	טְבִרִיה
47	רַבִּי יְהוָדָה הַלּוּי
53	דָּעָר רַמְבָּן
59	רְ' יִשְׂרָאֵל שְׁקָלָאָוּעָר
65	שְׁלִיחִים פּוֹן אַרְצִי-יִשְׂרָאֵל
71	די בִּילְיוּזִים
79	רְחוּבוֹת
85	חֲדָרָה
91	דָּרְטָעָדָאָר (בְּנִימִין זָאָב) הַעֲרָצָל
103	די צְוִוִּיטָע עַלִּיה
111	א. ד. גַּאֲרָדָאָן
117	הַשּׁוּמָר
125	אַרְבָּעָטָעָר קָאַלְעָקְטִיוֹן
131	די קְבּוֹצָה כְּנָרָת
139	דְּגָנִיה
149	מְרַחְבִּיה
159	בָּעָרְלָקְצָעְנְּגָלְסָאָן

167	דַּר חִיָּם וּוַיְצָמָן
185	יאָרְון פֿוֹן קְרִיגָּ אָוּן פּֿינָּ
195	דָּעֵר יִדִּישָׁעָר לְעֲגִיאָא
217	יַ. חַ. בְּרַעְנָאָר
221	תַּלְ-חַיִּ — דָּאָס לִיכְטָ פֿוֹן גְּבוֹרָה
229	די דְּרִיטָע עַלְיהָ
235	עַיִן חַרְוד
245	נַחַלָּ
255	די הַסְּתָדָרוֹת
263	הַגָּנָה
273	מַגְדָּל וּחוֹמָה
281	קָאָפִיטָאָן וּוַיְגָגִיט
285	שִׁיפָּן מִיטָּ יִדְוָן אַיבָּעָר יִמִּים
297	אַרְצִ-יְשָׂרָאַלְדִּיקָּעָ יִדְוָן אַין דָּעֵר עַנְגְּלִישָׁעָר אַרְמַיִּ
305	די פָּאָרָאַשְׁוֹטִיסְטָן
315	בְּרִידָעָר בָּאַגְּעַגְעַנָּעָן זִיךְ
319	די פָּאָרָאַינִיְקָטָעָ פָּעַלְקָעָר בָּאַשְׁלִיסָן וּוְעָגָן אַ יִדִּישָׁעָר מִדִּינָה ; די מַלְחָמָה פָּאָר בָּאַפְּרִיאַיָּאנָג
331	די גְּרִינְדוֹנָגָ פֿוֹן מִדִּינָת יִשְׂרָאֵל
343	דוֹד בְּזִ'גְוִרִיּוֹן
353	די כְּנָתָ
357	קִיבּוֹצִ-גְּלִילִוּת

אָרְדִּינְפִּיר

אין די פֿרַיעֲרְדִּיקָע דָּרוֹתָה האָבוֹן זיך יִדְישׁ קִינְדֶּעֶר דְּעַרְצּוֹגָן אֵין אֶסְבִּיבָה וְאֵסְאֵס אֵינוּ גַּעֲוָעַן דְּרוֹכְגַעְדְּרוֹנְגָעַן מִיטָּדָעָר בְּעַנְקְשָׁאָפָט צוֹ אַרְצִיְשְׂרָאֵל, צוֹ צִיּוֹן. דָעָר בָּאָרגָ כְּרָמָל, דָעָר טִיךְ יַרְדוֹן אָוֹן די אַיְבִּיקָע שְׁטָאמָט יְרוּשָׁלָם זַיְנְגָעַן גַּעֲוָעַן אַזְוִי נָעָנָט וְיֵי עַרְדָּא אוּף וּוּלְכָעָר מַעַן גַּיִיט, וְיֵי דָעָר טִיךְ פָּונָן וּוּלְכָן מַעַן נָעָמָט וּוּאָסָעָר. דָאָס קִינְדָּה האָט גַּעַלְעָבָט אָוֹן גַּעַטְעָמָט מִיטָּדָעָר לְאַנְדְּשָׁאָפָט אָוֹן די גַּעַשְׁתָּאָלָטָן פָּונָן חַוְמָשׁ — מִיטָּדָי אָבוֹת אָוֹן די הַעַלְלָדָן פָּונָן אַמְּאָל ; די פֿאָרְבִּינְדָּנוֹגָן מִיטָּן יִדְישָׁן עַבְרָא אַיִן פָּאָרְן קִינְדָּגַעַן אֵ נָאֶזֶן טִירְלָעָכָע אָוֹן די האָפְעָנוֹנְגָעַן פָּונָן יִדְישָׁן פָּאָלָק האָט דָאָס קִינְדָּגַעַן אַיְנְגָעַזָּאָפָט מִיטָּדָעָר לוּפְטָ פָּונָן זַיִן הַיִּם, וְאֵוֹ אַיְבָּעָר דָעָר טִיר אָוֹן שְׁטָעָנְדִּיק גַּעֲוָעַן גַּעֲוָעַן זַיִן גַּעֲבָעָט פָּונָן קִינְדּוֹזָיָן אֵן.

איַצְטָ לְעַבְנָן מִיר אֵין פֿאָרְשִׁידָעָנָעָ לְעַנְדָעָר, אֵין אֶסְבִּיבָה וְאֵסְאֵס האָט נִיטָּמָעָר די אַלְעָ אַיְנְגָעָשָׁאָפָטָן. דָאָס יִדְישׁ קִינְדָּ אֵין אֶסְבִּיבָה זַיִמָּעָן וְוִיסָּ זַיִעָר פָּונָן זַיִן יְהוּסִיבָּרָיוָן פָּונָן אַמְּאָל אָוֹן עַר האָדָעוּת זַיְק אֵן פֿלִיגְלָעָנוֹגָן פָּונָן פֿאָלְקָסְ-חָלוּם אָוֹן אֵן פֿעַסְטוֹנְגָעַן פָּונָן האָפְעָנוֹנוֹגָן.

מִיטָּדָע בּוֹך "אוֹיפָ די וּוּגָעָן פָּונָן צִיּוֹן" האָפָן מִיר אַיְבָּעָרְצּוֹגָעָבָן די יַוְנָגָע לְיַיְעָנָעָר אַט די בְּעַנְקְשָׁאָפָט פָּונָן יַיְדוֹן פָּונָן אַלְעָ אֶסְבִּיבָה וְאֵסְאֵס צוֹ אַרְצִיְשְׂרָאֵל, צוֹ צִיּוֹן — דָעָם פֿאָלְקָסְ-חָלוּם. די קִינְדָּעָר וּוּלְזָן זַיְדָ דָעָרוֹוִיסָן אָוֹן אַפְּשָׁר אַוְיךְ דָעָרְפְּלִילָן, אֹו אַוְיךְ די וּוּגָעָן פָּונָן צִיּוֹן זַיְנָגָעַן יַיְדָן גַּעַגְנָגָעַן אֵין אַלְעָ צִיְּטָן פָּונָן אַלְעָ לְעַנְדָעָר וְאֵוֹ זַיִי האָבוֹן גַּעַוְאַיִנט, פָּונָן סְפָרָד, פָּונָן פֿאָրְטוֹגָאל, פָּונָן נִידְעָרְלָאנְד, פָּונָן דִּיְתְּשָׁלָאנְד, פָּונָן אִיטָּלְיאָן, פָּונָן טָעָרְקִי, פָּונָן רָוְסָלָאנְד, פָּונָן פּוֹיְלָן אָוֹן פָּונָן לִיטָּע. זַיְיָ וּוּלְזָן אַפְּשָׁר דָעְרְפְּלִילָן די טִיכְיָן יִדְישׁ טָרָעָרָן אָוֹן די טָרִיטָ פָּונָן די יִדְישׁ וּוּנְדָעְרָר, וְאֵסְאֵס האָבוֹן גַּעַאְקָעָרָט די לְעַנְדָעְרִיָּעָן פָּונָן דָעָר וּוּלְטָ אָוֹן זַיְק גַּעַצְוָגָן צָמָן לְאַנְדָּ פָּונָן די אָבוֹת, צוֹ צִיּוֹן.

מִיר וּוּלְזָן זַיְיָ בְּרַעְנָגָעָן נַעֲנָטָר צוֹ די גַּעַשְׁתָּאָלָטָן פָּונָן די בִּילְיָוִים אָוֹן די חָלוֹצִים פָּונָן אָנוֹגְזָעָר צִיִּיט, וְאֵסְאֵס זַיְנָגָעַן גַּעַגְנָגָעַן אֵין דָעָר מִדְבָּר אַוְיכְּ לְיַבְשָׁאָפָט צוֹ צִיּוֹן אָוֹן דָאָרטָ גַּעַבְוִיט דָעְרְפָּעָר אָוֹן שְׁטָעָט. זַיְיָ זַיְנָגָעַן אַוְיכְּ גַּעַשְׁתָּאָנָגָעַן הַוְנָגָעָר אָוֹן דָאָרְשָׁטָם, קְרָאָנְקִיָּטָן אָוֹן גַּעַפְּאָרָן צּוֹלִיב שְׁבִּיתְ-צִיּוֹן, צוֹ אַוְמְקָעָרָן זַיְק קִינְדָּיָן אַרְצִיְשְׂרָאֵל.

זוי זאלן באָגרייפֿן די בענקי שאָפְט פון יהודָה הַלוּ אָוֹן די גִּבְּוָרָה פון יְוָסֶף
טרומפֿעלְדָּאָר ; די גַּעֲטַרְיוּשָׁאָפְט פון שְׂרָה מְלֵכִינָה אָוֹן די עַקְשָׁנוֹת פון אַ. ד.
גָּאָרְדָּאָן —

אויב צו די יונגע לְיִיעָנָעַ וועט דער גְּרִיכִיכְן אַ שְׁטוֹרָאָל פון די יְידִישָׁע
בענקי שאָפְט אָוֹן אַ פּוֹנָק פון הַלְּוִיצְּיָה פְּלָאָם אָוֹן וועט דָּעַרְוָאָרְעָמָעָן זַיְעָרָע
הַעֲרָצָעָר מִיט דָּעָר יְידִישָׁע לְיִבְשָׁאָפְט צַו צִיּוֹן, צַו דָּעָר אוּפְּגַעְקוּמוּנָעָר
מִזְדִּינָה יִשְׂרָאֵל — דָּעָם אוּסְגַעְצִיטָעָרְטָן חָלוּם פון יְידִישָׁן פָּאָלָק — אוּבָּיב מִיר
וועלְן דָּאָס מִיט גָּאָטָס הַילְּפָן דער גְּרִיכִיכְן — אַיז דִּינָה. מִיר האָפְּנָן אָוֹן מִיר
זַיְעָנָעַ מַחְפָּלָל, אַיז דָּאָס בָּוך זָאָל אוּסְנָעָמָעָן בֵּי די יונגע לְיִיעָנָעַ. גַּעַוִּיס
קָעָנוּ אַ בָּוך נִיט פַּאֲרָבִיְּטָן דָּעָם אַטְּעָם פון אַ לעַבְעַדְיקָעָר סְבִּיבָה, מִיר גַּלוּבָן
אַבְּעָר אַז יְידִישָׁע קִינְדָּעָר זַיְעָנָעַ פְּעָאֵיק דָּוָרָךְ אַיְנָצְלָנָעַ פּוֹנָקָן וּוָאָס דֻּרְגִּיָּעָן
צַו זַיְעָר בָּאוֹאָסְטוּזָין דָּעַרְפִּילְן די גַּאנְצָע וּוָאָגָּו אָוֹן אַחֲרִיוֹת פון זִין אַ יְדָ.

ק. מ.

אַ ווֹאָרֶט פּוֹן דִּי אַרְזִישָׁגָעָבָעָר

דאָס בּוֹךְ "אוֹף די ווּעָגָן פּוֹן צִיּוֹן" אֵין אַ בָּאַשִׂידָעָנָעָר בִּיטְרָאָגְ פּוֹן דֻּעָם נַאֲצִיאָנָאַלְוָן קָאַמִּיטָּעָטְ פּוֹן דִּי יִדְיִשְׁעָ פָּאַלְקָשָׁוָלוֹן פּוֹן דָּעָר צִיּוֹנִיסְטִישְׁעָרָ אַרְבָּעָטָעָר בָּאַוּעָגָנוֹגְ צַו דֻּעָם לִימֹוד אַרְץִיְּשָׁרָאֵל אֵין יִדְיִשְׁעָ לְעָרְקָן-אַינְסְטִיבָּן טַוְצִיעָטָ.

שׁוֹן אַ לְעָגָעָרָעָ צִיּוֹת וּוֹי די לְעָרָעָרָ פּוֹן דִּי יִדְיִשְׁעָ פָּאַלְקָשָׁוָלוֹן אָנוֹ אַנְדָּעָרָעָ יִדְיִשְׁעָ מְהֻנְּכִים פִּילְּן דֻּעָם מְאַנְגָּל אֵין פָּאַסְיִקָּעָר לְטַעַרְאָטוֹהָ, גַּעֲשְׁרִיבָּן פָּאָר קִינְדָּעָרָ, וּוֹאָס זָאַל בָּאַקְעָגָעָן דֻּעָם תַּלְמִידָ מִיטְ די בָּעַקְעָנִישָׁן פּוֹן דֻּעָם יִדְיִשְׁן פָּאָלָק פָּאָר שִׁיבָּת צִיּוֹן דָּוָרָךְ אַלְעָ דָּרוֹתָ אָנוֹ בָּאַוְנְדָעָרָס וּוּעָגָן דֻּעָם אַוְמְקָעָרָ פּוֹן יִדְזָן קִין אַרְץִיְּשָׁרָאֵל אֵין דָּעָר לְעַצְטָעָר תָּקוֹפָהָ, וּוֹאָס הָאַט גַּעֲפִירְטָ צַו דָּעָר אַנְטְּשִׁטְמִיאָנוֹגָ פּוֹן דָּעָר יִדְיִשְׁעָרָ מִדְּינָהָ.

דָּעָר נַאֲצִיאָנָאַלְעָרָ קָאַמִּיטָּעָטְ פּוֹן דִּי יִדְיִשְׁעָ פָּאַלְקָשָׁוָלוֹן הָאָט אַוְיִף דָּעָר אַינְצִיאָטִיוֹ פּוֹן חַבָּר פָּנָחָס גִּינְגָּאָלְד עַיְיָ, קָוָרֵץ פָּאָר זִין טּוֹמִיָּ, בָּאַשְׁלָאָסָן אַרְוִוִּצְזָעָגָעָן אַ בּוֹךְ וּוֹאָס זָאַל אַוִּיסְפִּילְּן דֻּעָם דָּזְוִיקָן בְּלוֹיָןָ. די דִּיכְטָעָרָיָן קָאַדְיָעָ מַאֲלָאָדוֹסְקָי אֵין בָּאַוְיִפְטָרָאָגָט גַּעֲוָוָאָרָן נַאֲצּוּשָׁרְיָיָן דָּאָס דָּזְוִיקָן בּוֹןָ.

עַס זִיְּגָעָן אַנְגְּעָצִיכָּנָטָ גַּעֲוָאָרָן דִּי הוּוִיפְּטָלִינִיָּעָן פָּאָר דֻּעָם אַינְהָאָלָטָ פּוֹן דֻּעָם בּוֹךְ : דָּאָס בּוֹךְ דָּאָרָף אַבְּרָעָגָעָבָן וּוּעָגָן דִּי עַלְיוֹתָ קִין אַרְץִיְּשָׁרָאֵל פּוֹן גְּרוֹיזָן יִדְזָן אָוֹן פְּשָׁוֹטָעָ פָּאַלְקָסְמָעָנְטָשָׁןָ, וּוֹאָס הָאָבוֹן פָּאַרְלָאָזָן זִיְּעָרָעָ הַיְּמָעָן אָוֹן דָּוָרָךְ די גַּרְעָסְטָעָ שְׂוּעָרִיקִיטָן אָוֹן גַּעֲפָרָן גַּעֲקָוּמָעָן קִין אַרְץִיְּשָׁרָאֵל.

אָוֹן דָּעָר עִקָּר דָּעָרְצִילְן דִּי הָעַרְלָעָכָעָ עַפְּאָפִיָּיָ פּוֹן דִּי לְעַצְטָעָ דָּרוֹתָ —

פּוֹן בְּילְיָן בִּין הַיִּנְטִיקָן טָאָגָ — וּוּעָגָן חַלְוִצִּישָׁר אַרְבָּעָטָ, וּוּעָגָן קָאַלְאָגְזָאַצְיָ אָוֹן וּוּעָגָן לְעָבָן אֵין דִּי קְבּוֹצָותָ, קִיבּוֹצִים אָוֹן מוֹשְׁבִּיםָ, וּוּעָגָן דָּעָר אַנְטוּוּיקָלוֹגָ פּוֹן יִשּׁוּבִּים אָוֹן שְׁטָעָטָ, וּוּעָגָן קָאַמְּפָרָ פָּאָר בָּאַפְּרִיאִיאָנוֹן אָוֹן וּוּעָגָן פָּעָרְזָעָלָעָ כִּיִּטְמָן וּוֹאָס הָאָבוֹן פָּאַרְמִידָטָ דֻּעָם צִיּוֹנִים אָוֹן דִּי יִדְיִשְׁעָ מִדְּינָהָ.

דָּעָר נַאֲצִיאָנָאַלְעָרָ שָׁוֹלְן-קָאַמִּיטָּעָטְ דָּרִיקָט אֹוִס אַגְּעָרָקָעָנוֹגָ צַו דָּעָר דִּיכְטָעָרִין קָאַדְיָעָ מַאֲלָאָדוֹסְקָיָ פָּאָר דָּעָר גַּרְוִיסָּעָרָ מֵי אָנוֹ לִבְשָׁאָפָטָ וּוֹאָס זַיְהָאָט אַרְיִינְגָּעָלִילִיּוֹט אָיָן דֻּעָם בּוֹךְ . עַס הָאָט זַיְהָגָעָנִיּוֹטָ אָנוֹ דָּעָר אַיְהָאָלָט בָּאַוְיִזְעָט עַסָּ, אָסְדָּ פָּאַרְשָׁוֹגָס-אַרְבָּעָטָ פּוֹן קְלִיְּבָן דֻּעָם מַאֲטָעָרִיאָלָ פָּאָר דֻּעָם בּוֹךְ אָוֹן אָסְפָּעָצִיעָלָעָ בָּאַמְּיאָנוֹגָ אַבְּרָעָצְזָעָבָן דֻּעָם מַאֲטָעָרִיאָל אֵין מַעְשָׁהָ .

פָּאָרָם אָוֹן אֵין אַ שְׁפָרָאָן וּוֹאָס זָאַל זִין צְוָגָעָלָעָרָ פָּאָר יִנְגָּעָ לִיְּעָנָעָרָ.

דאָס בודק "אויף די וועגן פון ציון" איז נישט קיין טעקסט-בודק איז דעם
אנגענו מענעם זין, עס איז נישט קיין געשיכטע פון ציוניזום אַדער פון ארץ-
ישראל. עס זיבגען אַבער יאָ אַריינגעגענגען איז דעם בודק געשיכטעלעכע פרטימ
וועגן ציוניזם, וועגן דער אַנטווקלולוג פון ישוב און וועגן אַגאנצער ריי פער-
ענגלעכקייטן וואָס האָבן געווירקט איזן ציוניזם און איזן ישוב.

דער היופט-צוווק איז געוווען אַרוייסצזגעבן אַ לײַעַן-בודק וואָס זאל געבען
דעַם יִדְיָשֵׁן קִינְד אָן אַלְגָּעָמִינִים בָּאָגָּרְדִּיף וְוַעֲגָּן דָּעַר דָּוֹרוֹתְּ-לְאַנְגָּעָן צָוָּגָּעָן
בָּוֹנְדָּקִיט פָּוֹן דָּעַם יִדְיָזֶן צָוָּאָרְץ-יִשְׂרָאֵל אָן אַרְוִיסְרוֹפָן בַּיּּוֹם תְּלִימִיד טִיפָּע
עַמְּאַצְיָעָס אוֹ עַר זָאָל האָבן אַ בָּאָגָּעָר זִיךְ צָוָּאָרְץ-עַמְּדָעִיטִיצִירָן מִיט דָּעַר אַדִּי
פָּוֹן שִׁיבַּת-צִיּוֹן.

* * *

די רעדאָקָצְיעָ-קָאָלְגָּעָע פָּוֹן בָּודק אַיז בָּאַשְׁטָאָנָעָן פָּוֹן י. מ. בִּידָּעָמָאָה,
ל. רובינשטיין און ש. שאָפִירָא אָן פָּוֹן פְּנַחַס גִּינְגָּאָלְד עַ"ה וואָס האָט זִיךְ
עַנְעָרִישׁ בָּאַטְּיִילִיקְט אָן אַוִּיסְאָרְבָּעָטָן דָּעַם אַיְנָהָאָלְט פָּוֹן בָּודָק.

מִיר ווילְן באָדָאָנָקָעָן די פָּאָרוֹאָלְטָעָרְין פָּוֹן דָּעַם צִיּוֹנִיסְטִישָׁן אַרְכִּיו אָן
בִּיבְּלִיאָטָעָק אָין נִיוּ-יִאָרָך, מְרָס. סִילּוֹוְיָא לְאָגְדָּעָס, אָן אַירָע מִיטָּאָרְבָּעָטָעָרְין
פָּאָר זַיְעָר פְּרִינְטָלְעָכָר הַילְּפָה בַּיּּוֹם קְלִיְּבָן דָּעַם מָאָטָעָרִיאָל אָן פָּאָר באָזָאָגָּן
בִּילְדָּעָר פָּאָר דָּעַם בָּודָק.

עס קוּמוֹט אַוִּיךְ אַ סְּפָעַצְיָעָלְן דָּאָקָנָד דָּר. יְצָחָק רִיבְקִינְה, פָּאָרוֹאָלְטָעָר פָּוֹן
דָּעַר בִּיבְּלִיאָטָעָק פָּוֹן יִדְיָשֵׁן טָעַלְאָגִישָׁן סֻעְמִינָאָר אָן נִיוּ-יִאָרָך, פָּאָר זַיְעָנָע
וַיְכִּתְקַע אַנוֹיִיּוֹנָגָעָן בַּיּּוֹם קְלִיְּבָן דָּעַם מָאָטָעָרִיאָל אָן פָּאָר דָּעַר דָּעַר לְוִיְּבָנִישׁ
צָוָּנוֹצָן בִּילְדָּעָר פָּאָר דָּעַם בָּודָק.

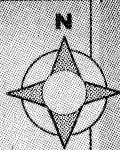
מִיר ווילְן אַוִּיךְ באָדָאָנָקָעָן דָּעַם קְרוֹן קִימָת לִיְשָׁרָאֵל אָן די יִדְיָשָׁע אַפְּטִיָּה
לוֹנְגָּ פָּוֹן דָּעַר נִיוּ-יִאָרְקָעָר שְׁטָאַתְּשָׁעָר בִּיבְּלִיאָטָעָק פָּאָר דָּעַר לְוִיְּבָנִישׁ
אוַיְסָנוֹצָן אַ צָּאָל בִּילְדָּעָר פָּאָר דָּעַם בָּודָק.

דָּעַר שְׁעַר-בְּלָאָט אַיז גַּעַצְיָיכָנֶט פָּוֹן דָּעַם מָאָלָעָר ע. מ. וּוּינָעָר.

**נַצְיָאָנָאָלָעָר קָאָמִיטָעָט פָּוֹן די יִדְיָשָׁע פָּאָלְקָשָׁוָלָן
פָּוֹן דָּעַר צִיּוֹנִיטִישָׁעָר אַרְבָּעָטָעָר בָּאַוּעָגָוָג אָן אַמְּרִיקָע**

ל. רובינשטיין, דירקטאָר

Map of ISRAEL יִשְׂרָאֵל

Map of
הַמִּדְגָּן
Mediterranean Sea

יְרוּשָׁלַיִם

על חומותיך, ירושלים, הפקדתי שומרים כל היום וכל הלילה. תמיד לא ייחשו המזחירים את ד', אל דמי לכם ואל תתנו דמי לו עד יكون ועד ישם את ירושלים תהלה בארץ.

(ישעה ס"ב)

אויף דיינע שויז-מונייען, ירושלים, האב איד באפויין וועכ-טער אויף טאג און אויף נאכט. עס וועלן ניט שווייגן קייןמאָל די וואָס דערמאָנגען גאט. רוט ניט און איר זאלט ניט לאָז-רווען ביז ער ווועט אויפֿריכטן און דערהויבן ירושלים צו דער לוייב פון דער וועלט.

ירושלים איז דאס הארץ פון יידישן פאלאק. אין ירושלים איז געשטאנגען דער בית-המקדש, וואס שלמה המלך האט אויסגעבעויט. אין ירושלים זייןגען געוווען די יודישע מלכימ. דארט זייןגען געוווען די נביאים, וואס גאט האט גערעדט צו זי. אין ירושלים רוט די שכינה. ירושלים איז הייליך, עטלעכע נעמען האט ירושלים. ווען מען זאגט די „הייליך שטאט“, הייסטט עס : ירושלים. ווען מען זאגט די „אייביקע שטאט“, הייסטט עס : ירושלים. ווען מען זאגט די „געטלעכע שטאט“, הייסטט עס : ירושלים. קיין שטאט אויפֿ דער וועלט רופט מען ניט מיט די געמען, בלויו ירושלים.

זיעער אלט, אוראלט, איז ירושלים. דוד המלך האט געמאכט ירושלים פאָר זיין הײַפְּט-שטאט. רופט מען ירושלים אויך, „די שטאט פון דוד המלך“. שלמה המלך האט געבעיט דעם בית המקדש איז ירושלים. דער בית המקדש איז געשטאנגען אויפֿ אַ באָרג. רופט מען דעם באָרג „חר הבִּית“, דער באָרג פון דעם בית המקדש. דריי מאָל אַ יאָר פֶּלעֲגָן די יידן פון ארץ ישראָל עולח זיין קיין ירושלים, צום בית המקדש : אויפֿ פֶּסַח, אויפֿ שבועות און אויפֿ סוכות. דאס האט געהיחסן עולח רגלי זיין. זיו פֶּלעֲגָן גניין צופום, צוליב דער הייליקיט פון דעם גאנגע צום בית המקדש. זיו האבן געבראָכט איז בית המקדש די ערשטער פרוכט פון זיינער פֶּעלְדער און זיינ-גערטנער. זיו האבן געבראָכט שאָפּ און רינדעָר אויפֿ קרבנות. פרילעָר זייןגען געוווען די טרייט פון די יידן, ווען זיו זייןגען גענגאנגען קיין ירושלים. פֵּיר און דרייסיק ברינימער זייןגען געוווען אויפֿ הר-חַבִּית, כדַי דאס שטאט איז געוווען ירושלים. צוליבן בית המקדש זאל האבן ואָסָּעָר. אַ רויישיקע פֵּאָלָק וואָס קומט צום בית המקדש זאל האבן זיך דאס גאנצע. פֵּאָלָק געציגן אַהֲן.

די רױמַעַר מאָכָּן חַרְוב יְרוּשָׁלָם

צוווי מאָל איז חַרְוב גַּעֲוֹזָרָן יְרוּשָׁלָם. אַיִינְמַآل האָכָּן די באָכָּי לאָנְגַּעַר חַרְוב גַּעֲמַכְּטָר יְרוּשָׁלָם אַוְן צַעַשְׁטָעַרְטָן דעם ערשותן בִּית

המקדש. דעם צווייטן מאָל האָבן די רויימער חרוב געמאָכט ווּרְשָׁלִים. דריי יאָר האָט אַסְפָּאַסְיָאַנּוּס באַלְאַגְּנָעָרט די שטָאָט. אַין שטָאָט אַיז נוֹט גַּעֲוָעָן קַיְוָן ווּאַסְעָר אָוָן קַיְוָן בְּרוּיט. די באַפְּעַלְקַעְרָונְג אַיז אוֹיסְט גַּעֲגָנָגָעָן פֿוּן הַוְּנָגָעָר. וּרְשָׁלִים אַיז גַּעֲפָאַלְן. די רויימער האָבן חרוב געמאָכט די שטָאָט אָוָן פָּאַרְבָּעָנט דעם צווייטן בית המקדש. דאס אַיז גַּעֲשָׁעָן אַין יאָר 70 פֿוּן עַרְשָׁתָן יַאֲרַהְנוּנָדָרָט. זַיִי האָבן פָּאַרְבָּאַטְן אַיז זַיִן צַו זַיִן אַוְרַעְמָר שטָאָט. די רויימער האָבן אַזְעָקָגָעָן שטָאָלְטָן אַין וּרְשָׁלִים די סְטָאַטוּסָם פֿוּן זַיִעְרָע גַּעֲטָעָר.

דער גַּרְוִוִּסְעָר תְּנָאָר' יַוְהָנָן בָּן זַכְּאֵי אַיז אַזְעָקָמֶת זַיִנְעָן תְּלִמְדִים

קַיְיָן יַבְנָה אָוָן האָט מִיט זַיִי דָּאָרְט גַּעֲלָרָנְט.

רַבִּי יַוְהָנָן בָּן זַכְּאֵי האָט גַּעֲזָגָט צָום פָּאַלְקָ: באַטְשָׁ וּרְשָׁלִים אַיז חַרְבָּ, אָוָן דער בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אַיז פָּאַרְבָּעָנט — אַיז וּרְשָׁלִים הַיְּלִיק אָוָן דָּאָס אַזְרָט וּוּאוּ עַס אַיז גַּעֲשָׁטָאַגָּעָן דער בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אַיז הַיְּלִיק. דָּרְיָי מַאָל אַיאָר דָּאָרְפָּן זַיִן עַולְתָּה רֶגֶל זַיִן קַיְיָן וּרְשָׁלִים. זַאְל נִיט פָּאַרְשָׁטוּסָט וּוּרְעָן דער קָלָאנְגָּפָן די טְרוּטָטָן די עַולְיָה רֶגֶל קַיְיָן וּרְשָׁלִים. אָוָן צַוִּי האָבן זַיִן גַּעֲטָעָן. דָּרְיָי מַאָל אַיאָר זַיִן זַיִנְעָן זַיִי עַולְתָּה גַּעֲוָעָן צַו דער חַרְבָּעָר שטָאָט וּרְשָׁלִים. די רויימער האָבן פָּאַרְבָּאַטְן די זַיִן אַרְיוֹפְּגָיָן אַוְפָּן חַרְבָּהָתִי. זַיִנְעָן זַיִי גַּעֲשָׁטָאַגָּעָן פֿוּן דער זַיִטָּן, גַּעֲקוּקָט אַוְפָּן חַרְבָּהָתִי, אַוְיפָּט דעם אַזְרָט וּוּאוּ דער בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אַיז גַּעֲשָׁטָאַגָּעָן, האָבן אַזְעָגָעָזָיָן די העַנְתָּמָת מִיט גַּעֲוָיָן אָוָן באַקְלָאנְט דעם חַרְבָּן.

דער טָאָג ווּעָן עַס אַיז חַרְבָּ גַּעֲוָאָרָן וּרְשָׁלִים אַיז תְּשָׁעָה באָב. קַיְינְמַאָל, קַיְינְמַאָל האָבן זַיִן נִישְׁטָט פָּאַרְגָּעָסָן דעם חַרְבָּן וּרְשָׁלִים. אַין מַשְׁךְ פֿוּן די אַלְעָ יַאֲרָן בֵּין חַיְינְטִיקָן טָאָג, אַין נִיְינְטָן טָאָג אַין חַודְשׁ אָב, תְּשָׁעָה באָב, פָּאַסְטָן זַיִן אָוָן טְרוּיעָרָן. מַטְטוֹת אָוָים די שִׁיר, מַעַן זַעַט זַיִךְ אַוְיפָּט נִידְעָרְקָעָ בעַנְקָלָעָד, אַדְעָר אַוְיפָּט דער עַרְד. מַצִּינְדָּט אָז לִיכְטָמָת אָוָן מִיט גַּעֲוָיָן זַאְגָּט מַעַן קִינְטוֹת, אַוְפָּן חַרְבָּן פֿוּן וּרְשָׁלִים.

די רויימער ווּילְן אַזְעָמָעָן דעם גַּעֲמָעָן וּרְשָׁלִים

צַוִּי אָוָן זַעֲכִיצִיךְ יַאֲר נִאָכָן חַרְבָּן וּרְשָׁלִים האָבן די זַיִן פֿוּן אַרְץ יִשְׂרָאֵל אַזְעָגָעָהוּבוּן אָז אַזְעָגָעָהוּבוּן קַעְנָן דער שְׁטָאַרְקָעָר רַוִּי

מיישער אימפריע. בר כוכבא האט געפירות דעם אויפשטיינד. האט געוזנט דער גראיסער תנא רבוי עקיבא : "א שטערן איז אויפגעקומען אין יהודה, ער, בר כוכבא, איז משיח". און רבוי עקיבא האט גערפין דאס פאלק צום אויפשטיינד. דאס איז געוווען אין צוויטן יארהונדרט. די רויילד זייןען דעמאטלט געוווען די שטארקסטע אימפריע אויף דער וועלט. זייל האבן דערשטייקט דעם יידישן אויפשטיינד. דער שטערן פון אויפשטיינד — בר כוכבא איז אוומגעקומען מיט זייןע חברים איז דער פעטונג ביהר. א פינצעטערנייש איז אראפ אויפן יידישן פאלק.

דער רויימישער קייסער אדריאנס האט מיט צארן זיך א ואוף געטאן אויפ ירושלים. ער האט צעבראָסן אירע מויערן און האט פאָר-אָקערט די ער. קיון סימן זאל נישט בליבין. ער האט פאָרבאָטן די יידן צו קומען קיון ירושלים. ער האט אויסגעבעיט אַזְאנט אָרומ ירושלים, און האט באָפּוֹלָן, איז אויב אַזְאנט ווועט ווֹאנַן צוקומען צום טויער פון ירושלים, זאל מען אים טויטן.

אבער די יידן האבן נויט געפֿאַלְגֶט. באָהָאַלְטָעַנְדָּהִיט זייןען זייל עליה רגלי געוווען קיון ירושלים.

רבי עקיבא און זייןע חברים זייןען עליה רגלי קיון ירושלים

רבי עקיבא, רבוי אליעזר און רבוי יהושע זייןען עליה רגלי געוווען קיון ירושלים. ווען זייל זייןען צונגעקומען צום באָרג צופים האבן זייל צעריכן זיעערע קליעידער. ווען זייל זייןען דערנאנגען צום הר הבית, וואו דער בית המקדש איז געשטאנען, האבן זייל דערזען זייל אַפְּוקְס איז אַרְוִוְגָּלָאָפְּן פון די חורבות. האבן רבוי אליעזר און רבוי יהושע אַנְגָּעוּבִּין זייןען, און רבוי עקיבא האט געלאָקט. האבן זייל אים גע-פֿרְעָנְגָּט : פֿאַרוּאָס לְאַכְסָטוּ ? האט זייל רבוי עקיבא געענטפֿערט : פֿוֹנְקְט ווי עס איז מקוים געווואָרֵן די נבואה, איז ירושלים ווועט חרוב וווערן און פֿוֹקְסְן וווען דאָרט אַרְוָמְלוּיפְּן, אַזְוִי ווועט מקוים וווערן די נבואה, איז ירושלים ווועט צוּרִיק אויסגעבעיט וווערן. ירושלים ווועט זייל אַבָּא פֿעַלְקָעַרְטָע שְׁטָאָט. אַלְטָע פֿרְיוּעָן און מענער וווען נאָך זיילן אויפְּ די גָּאָסְן פון ירושלים. האבן זייל אים געוזנט : דו האט אונדז געטרייסט, רבוי עקיבא.

די "אַבְלִי צִיּוֹן"—די יידן זיין האבן באקלאגט דעם חורבן בית המקדש פון גרוים צער, וואם ירושלים איז חרוב געוווארן, האבן א סך יידן אויפגעעהרט עסן פלייש און טריינקען זיין. זיין האבן זיך אַפְגָעָגָט פון די פֿאָרָגָעָנִיגָּנִס פון לעבן און האבן געקלאגט אויפן חורבן ירושלים. האט צו זיין געזאגט רבבי יהושע: פֿאָרָוָאָס עסט איר נישט קיין פלייש? האבן זיין אים גענטפערט: ווי קענען מיר עסן פלייש, איז עס איז פֿאָרָבָרָעָנֶט ירושלים און חרוב דער בית המקדש? האט ער זיין גע-פֿרָעָגָט: פֿאָרָוָאָס טריינקען זיין? האבן זיין גענטפערט: ווי קענען מיר טריינקען זיין? איז דעם וויאַן פֿלָעָגָט מען גיינן אויפֿן מזבח, און איצט איז חרוב ירושלים און פֿאָרָבָרָעָנֶט דער בית המקדש און צעבראָכָן דער מזבח. האט צו זיין געזאגט רבבי יהושע: אויב אַזְוֵי, ווי קענט איר עסן ברויט? אַזְוֵי בית המקדש איז געלען גע-צְעָמָן הַיְלִיקָע בְּרוּוּת פון דעם כהן גָּדוֹל, און איצט איז דער בית המקדש נישט. און ער האט זיין וויטער געזאגט: מען טאָר נישט צופיל טרויערן, נאָר אַיְבָּיך דָּרָף מען געדענקען ירושלים. און די יידן האבן אַיְבָּיך געדענקעט ירושלים. איז אַיְד האט אַסְמָנָגוּט אַחֲרֵי אַז אַסְמָנָקָלְכָט די וווענט, האט ער אַיְבָּעָגָלָאָזָן אַיְבָּעָר זַיְן טִיר אַשְׁטִיקָל ווָאנְט נִשְׁתָּמָע אַפְגָעָגָלְכָט, אַזְרָכָר לְחֻרְבָּן, כְּדִי ער זַאַל יְעָדָן טאג זיך דער מאָגָעָן זוּעָג דעם חורבן ירושלים.

איין זעקסטען יארהונדערט האט דער קיסער יומטניינאָס אויס-געבעויט אַקלְוִיסְטָעָר אויפֿן אַרט פון בית המקדש און דָּרָט אַוּוּקָד געשטעטלט אַצְלָם.

אַבָּעָר די יידן האבן געזאגט, איז די הייליקויט פון ירושלים קען נישט פֿאָרָשׂוּעָכָט ווּרְעָן, ווי פֿלָעָגָט זיך פֿאָרָשׂוּטָעָלָן, איז מען זאָל זיין נישט דער קָאָנָעָן, איז זיין זיינען יידן. זיין האבן אַיְגָעָגָט זוּעָג דער פון טרויער. זיין האבן געקוּשָׁט די ער אַז אַעֲרִיכָן זוּעָג קָלִיָּה דעם צְלָמָאָזָן אַרט פון בית המקדש האבן זיין צְעָרִיכָן זוּעָג קָלִיָּה חורבן ירושלים.

ארץ ישראל אונטער די אראבישע קאלאיטן

איין 7-טן יארהונדערט האבן די אראכבר אוינגענומען ירושלים. דער קאלאיפט אמאר האט דערלויבט די יודן קומען קיין ירושלים און זיך דארטט באזען. מאיו ווועדר געווארן אַ יידישער ישוב און ירושלים. מיט פיר הונדערט יאר שפערטער איז געקומען אָן אנדער קאלאיפט און האט גערודפט די יודן. ער האט פאָרבּערענט ווייערט בעתי מדרשין, און האט פאָרטְרִיבּן די יודן פון ירושלים.

אָבער אויך דעמאָלט זיינען די יודן עולה רגֿל געווען קיין ירושלים. פון די וויאָטְסְטָע לענדער ווינען ווי געקומען. צופום ווינען ווי גענגאנגען מיטן וועג וואָס פֿירט קיין ירושלים און געווינט ביי די חרובע מווערן. די גרויסע יידישע דיכטער פון ספרד (שפאניען), האבן געשריבּן ליעדר פון בענקשאָפט נאָך ירושלים, און קלאנְגְּלִידְעָר אויף אויר חורבן. אָ גרויסער דיכטער פון שפאניע רבי שלמה אָבן גברול האט געונגגען זיין תפילה צו גאט :

דער וואָס רוט אָין הימל
צּוֹ דֵּיר שְׁרֵי אַיךְ אָוִס :
וּוְ לְאָנֶגֶג וּוְעַט דֵּר שְׁנוֹא
זַיְנְגַען אָין מֵין הוּוּ ?
דֵּר וואָס רוט אָין הימל,
פֿאָרְשְׁוּוִיגֶג נִישְׁטְמַן טְרָעָר.

דיין באָרג איז אַ וויסטע געווארן,
דיין אַיְבְּקָעַ הוּוּ
אַיז פֿאָרוֹאָקְסָן מִיט דָאָרָן
דיין היכְל אַיז לְעָר.

די קרייז-צוגלער האבן אוינגעבעאָרָן אַין בלוט די גאָסן פון ירושלים איון יאָר 1099 האבן די קרייז-צוגלער אוינגענומען ירושלים. אַ צָּאָל פון די יודן, וואָס זיינען געווען אָין ירושלים האבן די קרייז-צוגלער אוינגעהרגט אָון אַנדערע זיינען זיך צעלאָפּן. דעמאָלט אָין דער

צייט פון די מלחמות צווישן די קרייז-צוגלער מיט די אראכיבישע קאָז-לייפן, האט רבוי יהודיה חלי, דער גרויסער יידישער דיכטער פון שפֿאַז ניע, זיך געלאָזט עולה גאל זיין קיון ירושלים. ער האט געבענט צו ציון. ער האט געווואָלט קושן אירע שטיינער און זיך וואָלגעָרן אַין אַיר שטוויב. די לעגענדע דערציילט, אָז אַ רײַיטער האט אַים צעטראָטן מיט די קלְאָען פון זיין פערד.

אם אשכחך ירושלים תשכח ימיini

זאל אָפְּדָאָרְן מֵיָּן רַעֲכַתְּעַ הַאֲנָט אֹיֶב אִיךְ וּוּלְדִּיךְ פָּאָרְגַּעַסְן יְרוּשָׁלָם
 אָכָּבָּעָר די יַיִדָּן פָּוּן דָּעָר גַּאֲרָעָר וּוּלְטָן וּוּן זַיִן וּוּנְעָן גַּעֲקָומָעָן אַין
 אַ שָּׁלְדָאָזָעָן, זַיְנָעָן זַיִן גַּעַשְׂטָאָגָעָן מִיטָּן פְּנִים צָוּמָרָחָ, דָּאָרָט וּוּאוֹ
 סְגַעְפִּינְט זַיִךְ יְרוּשָׁלָם. אַין זַיִעְרָעָ תְּפִילָה הַאֲבָן צָוּגָאנְטָ : לשנה
 הַבָּאָה בַּיְרוּשָׁלָם. זַיִן הַאֲבָן גַּעַהָאָפְּטָ אַזְנָשָׁת אַיְבָּיקָ וּוּעָטָ יְרוּשָׁלָם
 זַיִן חָרוֹב. זַיִן הַאֲבָן גַּעַהָאָפְּטָ אַזְנָשָׁת גַּפְּלָה גַּעַטָּן אַיְפָּכְּבָּיָ פָּוּן
 יְרוּשָׁלָם, אַזְנָשָׁת אַיְבָּרָגָעָן/חוֹרָאָט די וּוּרְטָעָרָ פָּוּן רַמְבָּסָ : אִיךְ גַּלְוָּב
 בָּאָמְנוֹנָה שְׁלָמָה, אַזְנָשָׁת מְשִׁיחָ וּוּעָטָ קְוּמָעָן, אַזְנָשָׁת אַיְבָּקָ אָפְּלָיוּ ערָ וּוּעָטָ זַיִךְ
פָּאָרְזָאָמָעָן, וּוּלְדִּיךְ אִיךְ יַעֲדָן טָאָגָן וּוּאָרָטָן אַוְּפָּזָן זַיִן קְוּמָעָן.

**מייט שיפָן, מייט אַ קָּאָרָאָוָן קַעַמְלָעָן, רַיְנְטָנְדִּיק אַוְּפָּזָן אַזְנָשָׁת
 צוֹפָם — קְוּמָעָן רַבִּי עֲוָבְדִּיה פָּוּן בָּאָרְטִינְוָרָא קַיִן יְרוּשָׁלָם**

ר' עֲוָבְדִּיה פָּוּן בָּאָרְטִינְוָרָא אַזְנָשָׁת גַּעַוּוֹן אַ בָּאָרִימְטָעָרָ רָב אַין
 אַיְטָאָלְיעָ, אַין דָּעָר שְׁטָאָטָ בָּאָרְטִינְוָרָא. ער האט אַנְגָּנְשָׁרְבִּין אַ פִּירְוָשָׁ
 צָוּ דָעָר מְשָׁנָה. עד הַיּוֹם לְעַרְנָעָן יַיִדָּן דָעָם „פִּירְוָשָׁ ר' עֲוָבְדִּיה מְכָרְטָ-
 נָוָה“. אַין בִּיטְעָרָ צִיְּטָן, וּוּן יְרוּשָׁלָם אַזְנָשָׁת גַּעַוּוֹן חָרוֹב אַזְנָשָׁת אַרְעָם
 אַזְנָשָׁת עֲוָבְדִּיה עַולָּה גַּעַוּוֹן קַיִן יְרוּשָׁלָם. דָּאָס אַזְנָשָׁת גַּעַוּוֹן אַין יָאָר
 זַיִן וּוּגָן אַזְנָשָׁת גַּעַוּוֹן זַיִעְרָ אַ שְׁוּעָרָרָ. אָכָּבָּעָר ער האט גַּעַוָּאָלְטָ
 זַיִן אַין יְרוּשָׁלָם, אַזְנָשָׁת האט זַיִךְ אַונְטָעְרָגָעָנוּמָעָן מָאָכָן דָעָם שְׁוּעָרָן
 וּוּגָן. ער אַזְנָשָׁת אַרְוִינְגָעָפָּרָן אַזְנָשָׁת גַּעַנְפָּאָל אַזְנָשָׁת
 דָאָרָט האט ער גַּעַוָּאָרָט אַוְּפָּזָן אַ שִּׁפְּפָתָ קַיִן אַרְץ יִשְׂרָאֵל. קַיִן שִׁפְּפָתָ אַזְנָשָׁת
 גַּעַגְּאָנָגָעָן, אַזְנָשָׁת גַּעַעְגָּעָפָּרָן פָּוּן גַּעַעְגָּפָל קַיִן סָאָלָעָרָנָא. אַזְנָשָׁת

מאלערנא האט ער אויך קיין שיפ נישט געקראנן, האט ער זיך אומז געקרערט צוריך קיין נעהפאל. אַיאָר מיט זיבּן חֲדִשִּׁים האט ער זיך אַרְוָמְגָנוּוֹאַלְגָּעָרֶט, אָן האט אַלְעַן גַּעֲוָאָרֶט אַוּפּ אַ שִּׁיפּ. צָם סֻפּ אַיּוֹ אַנְגַּעַקְוּמָעַן אַ שִּׁיפּ, וּזְאָסּ האט אִים גַּעֲנָמָעַן קַיְינָן פָּאַלְעָרָמָא. דָּאָרָט האט ער גַּעֲוָאָרֶט דָּרְיוּ חֲדִשִּׁים בֵּין ער האט זיך דָּעַרְשָׁלָאָגָּן צַו אַ שִּׁיפּ קַיְינָן אַלְעַקְסָמָנְדָּרִיעַ.

דר עַקְסִיפְטָאָן פּוֹן דָּעַר שִׁיפּ האט נישט גַּעֲוָאָלֶט מִיט זַיְינָן שִׁיפּ אַרְיִינְפָּאָרָן קַיְינָן אַלְעַקְסָמָנְדָּרִיעַ, האט ער אַפְּגַּעַשְׂקִיטָּט דִּי יַיְדָן מִיט אַ קְלִיּוֹן שִׁיפּלּ, וּזְאָסּ זַאל זַיְדָעָרְפִּין צָם בְּרוּגּ. דָּעַרְזְּוַיְיל האט זיך אַוּפּ-גַּעַהוּבָּן אַ שְׁטוּרָעָם אַוִּיפּן יִם. דָּאָס שִׁיפּלּ האט זיך אַנְגַּעַהוּבָּן טְרִינְקָעָן. דִּי מַאְטָרָאָן הַאָכָּן זיך זַיְוּעָר דָּעַרְשָׁרָאָקָּן. זַיְיָ הַאָכָּן אַרְיוִיסְגַּעַוּוֹאָרָפָּן פּוֹן דָּעַם שִׁיפּלּ אַלְעַן שְׁוּעָרָעּ זַאָכָּן. זַיְיָ הַאָכָּן אַוִּיגְעָרְסִין פּוֹלוּוּעָרָעּ מַעַן זַאל דָּעַרְחָעָרָן אַוּפּ דָּעַרְגָּוּסָרָ שִׁיפּ, אָזּ זַיְיָ זַיְינָמָעַן אַיּוֹן אַ סְכָּנָה. זַיְיָ הַאָכָּן גַּעַבְעָטָן הַיְּלָתָ. קַיְינָגָר אַיּוֹן צַו הַיְּלָפּ נִישְׁטָ גַּעַקְוּמָעַן. דָּעַרְשָׁטָרָעָם אַיּוֹ גַּעַוְעָעָן זַיְוּעָר אַשְׁטָּאָרָקָּעָר אָזּ מַעַן האט קַיְיָן הַיְּלָפּ נִיט גַּעַקְעָנָט שִׁיקָּן. דִּי האט זַיְיָ דָּעַרְשָׁטָרָעָם גַּעַשְׁלִיְּדָעָרָט פּוֹן אַיּוֹן זַיְיָ אַוִּיפּן אַנְדָּעָרָן. דִּי כּוֹאָלִיעָם פּוֹן יִם זַיְינָמָעַן אַרְיבְּעָרְגָּנָלָאָפּוֹן אַיְבָּעָרָן קְלִיְּנָעָם שִׁיפּלּ. פָּיר אָזּ צַוְּצָנִיצִיק שְׁעָה הַאָכָּן זַיְיָ גַּעַזְעָעָן דָּעַם טְוִיטָ פָּאָר דִּי אַוִּיגָּן. עַמְּ אַיּוֹ גַּעַשְׁמָטָאָנָעָן נַאֲךְ עַטְלָעָכָּעָ עֲוָלִים. זַיְיָ הַאָכָּן גַּעַדְנוּגָּעָן פִּינְפּ קַעַמְלָעָן אָזּ זַיְינָמָעַן גַּעַרְיטָן אַוּפּ דִּי קַעְמָלָעָן אַגְּנָנְצִין טָאָגּ בֵּין זַיְיָ זַיְינָמָעַן צַוְּמָרָן מַדְבָּר. דָּאָרָט הַאָכָּן זַיְיָ גַּעַוְאָרָט דָּרְיוּ טָעָגּ, בֵּין עַם וּוּעַט אַנְ-קְוּמָעָן נַאֲךְ אַ קָּאָרָאָוָאָן, וּוּיְלָ זַיְיָ הַאָכָּן מַוְרָא גַּעַהָאָט מִיט פִּינְפּ קַעְמָ-לָעָן זַיְדָ לְאֹזְן פָּאָרָן אַיּוֹן מַדְבָּר. אַיּוֹן דָּרְיוּ טָעָגּ אַרְום אַיּוֹ אַנְגַּעַקְוּמָעַן אַ גַּרְיוּסָרָ קָאָרָאָוָאָן. דָּעַרְשָׁלָאָגָּן אַיּוֹ גַּעַפְּאָרָן בִּיְיָנָאָכָּט, אָן בִּיְיָתָאָגָּן האט ער גַּעַרוֹת. זַיְיָ הַאָכָּן דָּרְגָּרִיכָּט צַו דָּעַרְשָׁטָאָט עַזה. אַיּוֹ עַזה

איַן אַלְעַקְסָמָנְדָּרִיעַ האט רְבִי עַובְדִּיה בְּאַגְּנָגָנָט אַ משְׁפָחָה, אַ מַּאֲנָן מִיט אַ פָּרוּזִי מִיט צַוְּוִי זַיּוֹן, וּזְאָסּ האט גַּעַוְאָלֶט עַולְהָ רְגָל זַיּוֹן קַיְיָן יְרוּשָׁלָם, אָן ער אַיּוֹ גַּעַפְּאָרָן צַוְּאָמָמָעָן מִיט זַיּוֹן. אַיּוֹ מַצְרִים זַיְינָמָעַן צַו זַיּוֹן צַוְּגַּעַשְׁמָטָאָנָעָן נַאֲךְ עַטְלָעָכָּעָ עֲוָלִים. זַיְיָ הַאָכָּן גַּעַדְנוּגָּעָן פִּינְפּ קַעַמְלָעָן אָזּ זַיְינָמָעַן גַּעַרְיטָן אַוּפּ דִּי קַעְמָלָעָן אַגְּנָנְצִין טָאָגּ בֵּין זַיְיָ זַיְינָמָעַן צַוְּמָרָן מַדְבָּר. דָּאָרָט הַאָכָּן זַיְיָ גַּעַוְאָרָט דָּרְיוּ טָעָגּ, בֵּין עַם וּוּעַט אַנְ-קְוּמָעָן נַאֲךְ אַ קָּאָרָאָוָאָן, וּוּיְלָ זַיְיָ הַאָכָּן מַוְרָא גַּעַהָאָט מִיט פִּינְפּ קַעְמָ-לָעָן זַיְדָ לְאֹזְן פָּאָרָן אַיּוֹן מַדְבָּר. אַיּוֹן דָּרְיוּ טָעָגּ אַרְום אַיּוֹ אַנְגַּעַקְוּמָעַן אַ גַּרְיוּסָרָ קָאָרָאָוָאָן. דָּעַרְשָׁלָאָגָּן אַיּוֹ גַּעַפְּאָרָן בִּיְיָנָאָכָּט, אָן בִּיְיָתָאָגָּן האט ער גַּעַרוֹת. זַיְיָ הַאָכָּן דָּרְגָּרִיכָּט צַו דָּעַרְשָׁטָאָט עַזה. אַיּוֹ עַזה

האָבָן זַיִן גַּעֲדֹנְגָעָן אַיְזָלָעָן אָוָן זַיִן זַיְנָעָן גַּעֲרִיטָן בֵּין חֶבְרוֹן. דָּאָרָט
הָאָבָן זַיִן גַּעֲזָעָן דָּעַם קָבָר רָחָל. בֵּינָם קָבָר רָחָל זַיְנָעָן זַיִן גַּעֲפָלָן זַיִן
דָּעַר עָרְד אָזָן תְּפִילָה גַּעֲמָטָן.
זַיִן זַיְנָעָן צַוְנָעָקְמוּן גַּעֲנְטָעָר זַיִן יְרוּשָׁלָיִם אָוָן דָּעַרְזָעָן דִּי „גַּעַ-
צַוְנָעָטָט“, דִּי שְׂטָاطָט פָּוָן אָוְנְדוּעָר „פְּרִידִי“. דָּאָרָט הָאָבָן זַיִן צַעַ-
רִיכָּן זַיְיעָרָעָן קְלִיְּדָעָר, וְזַיִן גַּעֲזָעָן אַגְּנָעָנוּמוּן.

יְרוּשָׁלָיִם אָזָן גַּעֲזָעָן חָרָוב אָוָן וּוִיסְטָם. דִּי מַוְיָּעָן אַרְוָם שְׂטָاطָט
צַעְבָּרָאָכָן. יִידָּן זַיְנָעָן גַּעֲזָעָן אַיְנָגָאנְצָן אַיְבָּעִיצִיק מַשְׁפָּחוֹת. אַלְעָ אַרְעָ-
מָעַ לְיוֹתָט. עַמְּ אָזָן נִישָׁת גַּעֲזָעָן כְּמַעַט קִיְּין אַיְינְצִיקָעָר, וּוָאָסָן זַלְלָהָאָבָן
בְּרוּוּת זַיִן זַאְטָט.

אַרְבָּה אָזָן גַּעֲזָעָן מִיטָּן אַרְעָמָעָן פָּאַלְקָ אַיִן יְרוּשָׁלָיִם. אַגְּנָעָן
טָאָגָהָאָט עַר זַיִךְ פָּאַרְנוּמָעָן מִיטָּן וּוּבְּעָרִי אָוָן דִּי אַיְבָּעִירִיקָעָ צִיְּיטָ
הָאָט עַר גַּעֲלָעָרָנְט תּוֹרָה. קִיְּין בְּרוּוּת הָאָט עַר נִישָׁת גַּעֲהָאָט אָוָן הָאָט
זַיִךְ וּוָעָקָם חְדִשִּׁים גַּעֲשְׁפִּיוֹזָט מִיטָּן בָּאַקְסָעָר, וּוּיְיל בָּאַקְסָעָר אָזָן גַּעֲזָעָן
בִּילְיָן.

רַבִּי עַוְבָּדִיה פָּוָן בָּאַרְטִינוֹרָא אָזָן גַּעֲגָנָגָעָן צָוָם כּוֹתָל מַעֲרָבִי, דִּי
מַעֲרָבִ-זַוְאָנָט פָּוָן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וּוָאָס שְׁטִיְּטָט נַאֲךָ בֵּין הַיְנְטִיקָן טָאָגָן.
אַיִן דָּעַר חְרוּבָּר שְׂטָاطָט הָאָט זַיִךְ בָּאַזְעָצָט דִּי עַוְבָּדִיה, אַיִן אַ
חוֹזָן, וּוָאָס אָזָן נַאֲעָנָט צָוָם בֵּית מִדְרָשׁ. עַר הָאָט גַּעֲדָנָקָט נַאֲטָט, וּוָאָס
עַר הָאָט זַוְחָה גַּעֲזָעָן צָוָם קָוּמָעָן אַיִינָם הַיְלִיקָן לְאָנָדָ.

אַיִן יְרוּשָׁלָיִם הָאָט עַר צְוַויִּי מַאֲלָא אַזְוָאָר גַּעֲלָעָרָנְט אַיִן בֵּית מִדְרָשׁ
מִיטָּן עַולְם. עַר שְׁרִיבִּת וּוּגָעָן זַיִךְ: „אִיךְ בֵּין גַּלְיְקָלָעָד מִיטָּן שְׁוּעָר
לְעַבָּן אַיִן יְרוּשָׁלָיִם. מִיר קָוּמָעָן זַיִךְ צְוָזָמָעָן אַיְנְדָעָרָפָרִי אָוָן אוֹיפָד עַר
נַאֲכָט לְעַרְנָעָן הַלְכָה. אָוָן גַּאֲטָט וּוּעָט גַּעֲבָן עַס וּוּעַט גַּעֲבִוִּיט וּוּעָרָן אָוָן
פָּאַרְפָּעָסְטִיקָט וּוּעָרָן דָּאָס לְאָנָדָ.“

רַבִּי עַוְבָּדִיה אָזָן נִישָׁת גַּעֲזָעָן דָּעַר אַיְינְצִיקָעָר וּוָאָס אָזָן גַּעֲקָוּמָעָן
אַיִן יְעַנְעָר צִיְּיט בֵּין יְרוּשָׁלָיִם. עַס זַיְנָעָן גַּעֲקָוּמָעָן גַּרְוִיסָעָ רְבָנִים
פָּוָן דִּיְוִיטְשָׁלָאָנָד. מַעַן הָאָט אַפְגָּעָקוּיְפָט הַוּפָן פָּאָר דִּי אַרְעָמָעָ יִדָּן.
מַעַן הָאָט אַיְינְגָעָשְׁטָעָלָט אַקְהִילָה. מַעַן הָאָט גַּעֲזָרָגָט פָּאָר זַיְעָרָ.
פְּרָנָסָה. עַס הָאָט זַיִךְ אַוְיְגָעָשְׁטָעָלָט אַקְהִילָה. יְשֻׁוּב אַיִן יְרוּשָׁלָיִם.
די תַּלְמִידִי חַכְמִים הָאָבָן גַּעֲזָגָט אוֹיפָד יְרוּשָׁלָיִם: צָעַן מַאֲס שִׁינְ-
קִיְּטָ אָזָן דָּאָס אַוְיָפָד עַר וּוּלָט. נִיְּין מַאֲס הָאָט צַוְגָּעָנוּמוּן יְרוּשָׁלָיִם אָוָן

איין מאם איז געבלזין פאר דער גארער וועלט. ירושלים, אפילו ווען זי איז חרוב און אָרֶם, איז זי די שיינקייט פון דער וועלט. און אפילו ווען דער בית המקדש איז ניטה — איז זי הייליך.

די האלבע לבנה איבער ירושלים

איין זעכאנטען יארהונדערט האט טערקיי פאַרנוּמען אָרֶץ יִשְׂרָאֵל, איין יאָר 1516. דער טערקיישער סולטאָן סאלִים האט געעפנט די טויערט פון אָרֶץ יִשְׂרָאֵל פאר יודן.

דער ישוב איין ירושלים האט אַנְגָּהוֹבִין וואַקְסָן. עס זייןנע געקוּמען זידן פון אַיטָּלְיָע און פון טערקיי. צוישן זי אַסְטָרָה אַוְיסְגָּעְבוּוֹת אַוְאנְטָרָה פון שפאנְיָע. דער טערקיישער סולטאָן האט אַוְיסְגָּעְבוּוֹת אַוְאנְטָרָה יִרְוָשָׁלָם, כדֵי צו שיצן די שטאטט פון רַוְּבָּעָרִישׁ בְּאַנְדָּעָם. די טערקָן האָבָּן אַוְיסְגָּעְבוּוֹת מַעֲטְשָׁעָטָן איין יִרְוָשָׁלָם אַוְ אַוְיפָּגָהוֹבִין אַיבָּעָר זי די האלבע לבנה פון די מאַכְמָעָדָאנָע.

די שמְאָלָע גַּעֲלָעָד פון יִדְיָשָׁן יִשְׂוֹב אַיִן יִרְוָשָׁלָם

דרוי הונדערט יאָר איז ירושלים געוווען אַונְטָעָר דער טערקיישער הערשאָפט. די יודן איין ירושלים האָבָּן גַּעֲוָוָאַיָּונָט איין שְׁמָאָלָע גַּעֲלָעָד אַרוּמְגָּעָרְגָּלָט מִיט אַ גַּעֲמְוִיעָרְטָעָר וואַנטָּט. דָּאָרטָה האָבָּן זי גַּעֲבָוּתָה. זיַּי האָבָּן גַּעֲשִׁיקָּתָה שְׁלִיחִים צו די יודן איין אַוְיסְפָּלָאָנד נַאֲךְ שְׁטָרָץ. דָּאָם גַּעֲלָתָה האט מעַן צַעְמְיוֹלָט צוישן די אַרְעָמָעָ יִזְׁדָּן. דָּאָם האט זיך גַּעֲרָופָן די "חַלוֹקָה". די "חַלוֹקָה" האט אַוְיסְגָּעְהַאָלָטָן אַ גַּרְוִיסָּע טוֹילָפָן דער באָפָּעָלְקָרְעוֹנָגָן פון יִרְוָשָׁלָם. עס זייןנע דָּאָרט אַוְיךְ גַּעֲוּעוּן זידן בעלי-מלאָכוֹת : גַּאֲלְדְּשָׁמִידָן, פָּאָרְבָּעָר אַוְ קַלְיָינָעָ קְרָעָמָעָר.

זידן פון רַוְּסָּלָאָנד, פון פּוֹילָן אַוְ אַנְדָּעָר לְעַנְדָּעָר זייןנע אוֹיפָּה די עַלְתָּעָרָע יִאָרָן גַּעֲפָאָרָן קַיְוָן יִרְוָשָׁלָם. זיַּי האָבָּן זיך גַּעֲזָגָנָט מִיט די קִינְדָּעָר אַיִן מִשְׁפָּחוֹת אַיִן זיך גַּעֲלָאָזָן אַיִן היַיְלִיקָּן לְאָנָד. זיַּי האָבָּן גַּעֲזָלָט גַּיְיָן תְּפִילָה טָאָן אוֹיפָּה די אַלְטָעָ קְבָּרִים. זיַּי האָבָּן גַּעֲוָאָלָט שְׁטָאָרָן אַיִן יִרְוָשָׁלָם אַוְ לִגְנָן אוֹיפָּה הָר הַזּוֹיִתִים.

אין די געלעך פון ירושלים אויז געווען ענג. מענטשן האבן גע-
וואוינט און קעלערן. קיון ניעז הייזער האבן יידן נישט געקענט בויען.
וויל די טערקיישע רענירונג האט זוי נישט פאַרקייפט קיון ערעד.
ביינאכט האט מען די טויערן פון ירושלים פאַרשלאָסן. אַ וואָך
פון טערקיישע זעלגער אויז געשטאנגען אויף די טורעם פון דער וואָנט
און געהיט די שטאט. די יידייש געגענט האט אויז אויף דער נאָכט
פאַרשלאָסן אַירע טויערן. קיינער האט נישט געגענט אַריין אַדער
אַרויים ביז אַינדעָפּרִי. אַרויסנְגִּין ביינאכט הינטערן מוויער אויז געווען
אַסְכָּה פֿאָרֶן לְעָבָן. גּוֹלְנִים אָזְן רְוִיכָּעֶר זְיַינְנָן גּוֹעָעֶן אויף די וועגן.
די וועגן זיינען געווען ניט באַשיצט. אַזְוִי האבן יידן געלעט אַין דער
אלטער שטאט ירושלים, ביז עס האבן זיך געפונען יידן, גּבוּרִים, וואָם
זיינען אַרויים פון די טויערן אָזְן אַנְגָּהָהִיבָּן בויען נִיּוּרְשָׁלָּים.

ר' יואל משה סַאַלְאָמָּאן אַ גְּרִינְדָּעֶר פֿוֹן צַיִּירְשָׁלִּים

אין די טונקעלע שטאלע געלעך אָזְן ירושלים האבן זיך געפונען
יידן, גּבוּרִים, וואָם האבן נישט מורה געהאט אַנהויבָּן בויען הייזער
אויף יענען זויט וואָנט. דעם אַנהויבָּה האט געמאָכָּת ר' יואל משה
סַאַלְאָמָּאן.

ר' יואל משה סַאַלְאָמָּאן אויז געשטאמט פון אָן אלטער ירושלים
ער משפחה. זיין פֿאַטער, ר' מְרַדְּכֵי, אויז געווען פון די ערשטע אַין
ירושלים, וואָם האט געטראָכָּט, אוֹ זיידן דַּאֲרָפָן זיך פֿאַרְנְּגָעָן מיט
ערד-אַרבעט. ער האט געשריבָּן אַ ברְיוֹו צּוּ ר' משה מאָנטעפֿיאָרִי:
„דאָס הייליקע לאָנד ווועט געבען ברויט זּוּ זּאת, אויב פְּלִיּוֹסִיקע הענט
וועלן די ער בְּאַרְבָּעָתָן“. ער האט דערמוֹטיקט משה מאָנטעפֿיאָרִי,
וואָם האט געווואָלט גְּרִינְדָּן יְדִישָׁע עַרְדָּ-אַרבעטער קָאַלְאָנִיעָם אָזְן
ישראל.

ר' יואל משה סַאַלְאָמָּאן אויז גענאנגען אָזְן די וועגן פון זיין פֿאַט
ער. סְהָאָט אַים גַּעַצְוִינְגָּן צּוּ גְּרִינְדָּעֶר, צּוּ בְּרִיּוֹתָן הִימָּל, צּוּ
ערד-אַרבעט. ער האט באַשלאָסן אַרוּסְגִּין אָזְן בויען הייזער אויז
יענען זויט וואָנט פון ירושלים.

איינטאל לאָג בעומר, ווען אלע יידן, מענער, פרויען און קינדער זייןגען גענגאנגען תפילה טאן צום קבר פון שמעון הצדיק, איז ר' יואל משה מיט זוי ניט מיטגעגעגען. ער איז אוועק באטראכטן פעללדען אויפֿ יענער זויט וואנט פון ירושלים. מיט אים זייןגען געווען נאך עט-לעכע יידן, זייןגע חביבה. ווען די אראכישע פוערים האבן דערזען איז יידן זייןגען געקומען אויפֿ זיינער פעלדער האבן זוי אַנְגַּהוֹבֵן שרייען: „וואָס טוט אִיר דָא?“ האט זוי ר' יואל משה סַאַלְאַמְּטָן גענטפֿערט: „מיר זייןגען געקומען קויפֿן דעם באָדָן“. ער האט זוי פֿאָרגּוּנְלִיגּוּט אַ הוֹיכָן פֿרְיוּזְפּֿאָר זוייר ער. די פֿוּעָרִים זייןגען געווען צופרידן און מסכימים געווען צו פֿאָרְקוּפֿן. די חביבה, וואָס זייןגען גע-גאנגען מיט האבן געמיינט, איז ער האט געמאכט אַ שפְּאָס מיט די אָראָכְּבָּר. ר' יואל משה סַאַלְאַמְּטָן האט זוי געזאגט: „אַט די ער-אָוּפֿ וּוּלְכָּעֶר מִיר שְׁטִיעָן, וּוּט זַיִן אָוְנְדוּזָּר באָדָן. דָא וּוּלְזָן מִיר אָוּסְבּוּזָן אַ יְשֻׁוּבָן. אִיר וּוּט זַעַן, אַזְזַעַן וּוּט זַיִן וּוּי אִיךְ זַעַג אִיךְ אִיזְטָן.“

און אָזְזַי אַזְזַי גַּעֲוָעָן, זַיִן ר' יואל משה האט געזאגט. מ'האָט דָאָרט אַוִּסְגָּעָבוּט אַ יְשֻׁוּבָן. דָאָס אָזְזַי גַּעֲוָעָן דָעַר אַנְהָוִיבָן פֿוּן נֵי-רוּשָׁלִימָן.

דאָס לְאַנְדָּה האָבָן אַפְּגַּעַקְוִיפְּט זַיְבָּן מִשְׁפָּחוֹת. אַכְּבָּר נִישְׁתָּחָווּת אָזְזַי עַם אַנְגַּעַקְוּמוּן. די טַעַרְקִישׁעָן רַעֲגִירָוָנָג האָט נִישְׁתָּחָווּת דָעַר-לוּבְּטָן יַיִדָּן צוֹ קוֹיפֿן לְאַנְדָּה אוּפֿ יעַנְעָר זַיִט מוּעָרָר פֿוּן יַרְשָׁלִימָן. האָבָן די יַיִדָּן גַּעֲפָנוּן אַזְזַחְזָה, וּוּאָזְזַי דָאָס לְאַנְדָּה צוֹ באַקְוּמוּן.

איינער פֿוּן די זַיְבָּן אָזְזַי גַּעֲוָעָן ר' אַרְיָה הַרְבִּיאָן. זַיִן פֿרְיוּ האָט גַּעַקְעַנְטָן דַּיִידָן אַראָכְּבָּישׁ. זַיִן האָט זַיִן אַיבְּרָגְּעַטָּן אַזְזַחְזָה זַיִן פֿאָרְטָן שְׁטָעַלְטָן פֿאָר אַזְזַחְזָה. זַיִן האָט אַפְּגַּעַקְוִיפְּט דֻּעַם באָדָן אוּפֿ אִיר נִאמְעָן. אוּפֿ דֻּעַם אָפָּן אָזְזַי עַם גַּעֲוָאָרָן יַדְיָוָשָׁעָר באָדָן.

אַ שְׁרַעַק אָזְזַי בַּאֲפָאָלָן די יַיִדָּן פֿוּן יַרְשָׁלִימָן, וְעַן זַיִן האָבָן דָעַר-הָעַרְתָּ, אַזְזַי ר' יואל משה סַאַלְאַמְּטָן אַזְזַי נַאֲךְ זַיִן מִשְׁפָּחוֹת בּוּיָעָן הַיִּי-זַעַר אוּפֿ יעַנְעָר זַיִט וּוּאָנְטָן. מ'האָט גַּעַזְעַטָּן אוּפֿ זַיִן, אַזְזַי זַיִן גַּשְׁוָגָן. גַּלְנִים וּוּלְזָן זַיִן דַּעֲרָה רַגְעַנְעָן. רַוְּבָּר וּוּלְזָן נִישְׁתָּחָווּת אַיְינְשָׁטְעָלָן דָאָס לְעַבָּן, אַזְזַי נִישְׁתָּחָווּת טָאן אַזְזַי זַעַךְ.

ר' יואל משה סאלאמן און זייןע חברים האבן זיך נישט צוגען-הערט צו די ריזד. זיין האבן אויסגעכוביט א געגנט וואס רופט זיך „נהלת

שבעה“, די נחלת פון זיבן, וויל זיבן משפחות זייןען זיין געווען.

די „נהלת שבעה“ האט זיך אנטווקלט. נאך יידזן פון ירושלים זייןען צונגעקומען צו זיין. דאסטייריים האבן געהיזון קראאנקע א羅יס-פארן אין „נהלת שבעה“. דאסטר אין געווען פרישען לופט, דאסטר אין געווען בעסער ווי אין דער ענגנשאפט אין ירושלים.

אייצט געפינט זיך „נהלת שבעה“ אין סאמע מיטן פון דער נײיער שטאט ירושלים. ארטס איר האבן זיך אויסגעכוביט נײיע געגנטן מיט ברײיטע גאסן, מיט שיינען הייזער, מיט פאראן. די נײיע געגנטן זייןען שענער פון נחלת-שבעה, אבער נחלת-שבעה אין די ערשות. די גבורה פון די ערשות זיבן משפחות אין געלביבן לזכרון. זײיער געמען זיין געמען זיין : ר' יואל משה סאלאמן, ר' יוסף ריוולין, ר' יהושע יעליין, ר' אריה הורוויץ, ר' לייב און ר' אליעו סאלאנט און ר' חיים הלוי קאוזנר.

און מען טרעפעט א ייד פון ירושלים, וואס רופט זיך מיט איינעם פון די נעמען פרעוגט מען אים : איר זענט פון די „נהלת-שבעה“ ? און אויב ער שטאטט פון זיין, אין דאס א גרויסער יהום, וויל זיין געוווען געוווען די גאנדעער פון נײיע-ירושלים.

אייצט אין ירושלים די הויפט-שטאט פון מדינת-ישראל. אין ירושלים געפינט זיך די כנסת, דער יידיישער פאראלאםענט. אין ירושלים וואוינט דער פרעוזידענט, יצחק בן צבי. אלע מינדי סטעריאום פון דער רענירונג געפינען זיך אין ירושלים.

יעדן יאָר קומען טויזנטער מענטשן פון גאנַר דער וועלט קיון ירושלים צו זען די איבייקע שטאט, די הויפט-שטאט פון מדינת-ישראל.

פסח קומען א סך יידזן פון גאנצּן לאַנד צום קבר פון דוד המלך, וואס געפינט זיך אין ירושלים אויפֿן ברג ציון.

זײַער שיין אין ירושלים. זו ליגט אויפֿ בערג. א גאנצע וואָך אין ירושלים א רויישיקע שטאט, נאָר שבת רות ירושלים. דעםלאט זעט מען נאָך מער אויר שיינקייט : אַרְעַע בערג, אַרְעַע אלטער טורעמאָס, וואָס שטיעין שיין טויזנטער יארן.

צְפַת

דָעֵר קָבֵר פָוּן רַבִי שְׁמֻעוֹן בֶּן יוֹחָנִי אַיִן מִירְוֹן, נִוְט וּוַיִּיט פָוּן צְפַת

צְפַת הַקָּדוֹשָׁה ! הוּא רַמָּה כָּל כָּךְ, טָהוֹרָה וּלְבָנָה כָּל כָּךְ.
הִיא טוֹבֶלֶת בְּשָׁמַיִם וּבְשָׁמֵשׁ, רֹואה אֶת הַשְׁפֵלָה כָּלה וְאֶת
הַמְּרַחְקִים.

(א. א. קְבָק)

הַיְלִיקָע צְפַת ! זִי אַיִן אֲזוֹן דַעֲרָהוִיבָן, אֲזוֹן דִין אָוָן וּוַיִּיט,
זִי טוֹנְקָט זִיךְר אַיִן הַיָּמֶל אָוָן אַיִן זָוָן, זִי זָעַט דָעַם גַּאנְצָן טָאָל
אָוָן אַלְעָן וּוַיִּטְקִיְיטָן.

אַרְטָאָג, ווֹעֵן סָאיִז נָאָך טוֹנְקָל, פָּאָרֶן אֲרוֹיס הַוָּנוֹ-
דָּעַרְתָּעָר טְרָאָקָם, מָאַשִׁינָּעָם, אַוְיָטָאָבָסָן, וּוּעַגְעַנְעָר
גַּעַשְׁפָּאָנָט מִיטָּפָרְד — עַם פָּאָרֶן טְוִיזְנְטָעָר מַעַנְטָשָׁן,
אַלְטָע, וּוֹנְגָע אָוָן קִינְדָּעָר — אַלְעָ פָּאָרֶן קִין צָפָת. מַעַן
פָּאָרֶט פָּוֹן יְרוּשָׁלָיִם אָוָן פָּוֹן חִיפָה, פָּוֹן הַלְּאָבָיב, פָּוֹן דֵּי
קִיבּוֹצִים — פָּוֹן אַלְעָ שְׁטָעָט אָוָן יְשֻׁוּבִים. דֵּי וּוֹעֵן צְוּוֹשָׁן דֵּי בָּעָרָג אָוָן
טָאָלָן זַיְנָעָן פּוֹל מִיטָּגָעָנָג. מַעַן פָּאָרֶט קִין מִירָאָן, לְעַבָּן צָפָת, וּוֹאָוָן
עַם גַּעַפְּנִימָט זִיךְ רִיךְ דֵּי הַיּוֹלְדָה שְׁמָעוֹן בֵּן יוֹחָאִי. דָּאָם קוּמָט פָּאָרֶט
יעַדְן יָאָר, לְגַג בְּעָוָםָר, שְׂוֹן הַוְּנְדָעָרְטָעָר יָאָרָן.

בֵּי דָעַר הַיּוֹלְדָה שְׁמָעוֹן בֵּן יוֹחָאִי פָּאָרֶבְּרָעָנְגָט מַעַן אַגְּנָנְצָן
טָאָג. מַעַן צִינְדָּט אַן שִׁיּוּטָרָם. דֵּי סְפָרְדִּישׁ יְיָדָן הַאָבָן בָּאַזְוֹנָנְדָעָרָע
תְּפִילּוֹת אָוָן גַּעַזְגָּעָן, וּוֹאָס זַיְהָ זַגְּנָן אַיְזָנָעָם טָאָג. דֵּי חַסְידִּישׁ
יְיָדָן הַאָבָן אַנְדָעָרָע פּוֹמָנוֹנִים. דֵּי אַלְטָע לְיִתְתָּחָרְתָּה. דֵּי וּוֹנְגָע
זַיְנָעָן לְיִדְעָר. דָּאָם גַּאנְצָע פָּאָלָק דָעַרְמָאָנָט רְבִי שְׁמָעוֹן בֵּן יוֹחָאִי, וּוֹאָס
הַאָטָט נָטָט גַּעַפְּאָלָגָט דֵּי רְוִיְמָעָר אָוָן הַאָטָט גַּעַלְעָרָנְתָּה תּוֹרָה, וּוֹעֵן זַיְהָ הַאָבָן
פָּאָרֶבְּאָטָן צֹו לְעַרְגָּעָן.

אוֹזְוִי אַיְזָנָעָן דָעַר מְנָהָג, פָּוֹן לְאָנָג, פָּוֹן אַמְּאָל.

די אַגְּדוֹת וּוֹעֵן רְבִי שְׁמָעוֹן בֵּן יוֹחָאִי

רְבִי שְׁמָעוֹן בֵּן יוֹחָאִי אַיְזָנָעָן אַתְּהָא. וּוֹעֵן דֵּי רְוִיְמָעָר הַאָבָן
פָּאָרֶבְּאָטָן דֵּי יְיָדָן לְעַרְגָּעָן תּוֹרָה—הַאָטָט עַר צְוּנוֹנְגָּעָרְפָּוֹן זַיְנָעָן תְּלִמְדִידִים
אוֹזְנָעָן הַאָטָט גַּעַלְעָרָנְתָּה. דֵּי רְוִיְמָעָר הַאָבָן אִים גַּעַיְאָגָט, גַּעַוּוֹאָלָט כָּאָפָן —
הַאָטָט עַר זַוְּקָה בָּאַחַאַלְטָן אַיְזָנָעָן אַתְּהָאָלָט גַּעַלְעָרָנְתָּה תּוֹרָה. עַר הַאָטָט
קִיְיָנְמָאָל נָטָט אוֹפְּגָנְהָעָרְטָט לְעַרְגָּעָן.

דָּאָם פָּאָלָק הַאָטָט גַּעַגְּלוּוֹיכָט, אֹזְוּ עַר קָעָן בָּאַזְוֹיְזָן נְסִים, אֹזְוִיְזָן
תְּפִילָה אַיְזָנָעָן אַגְּנוּנוּמָעָן בֵּי גָּאָט. מַעַן דָּעַרְצִילָט וּוֹעֵן אִים אַסְרָה לְעַגְעָנָעָן
דָּעָם: אַיְינְמָאָל אַיְזָנָעָן אַגְּנוּנוּמָעָן אַטְּרִיקָעָנִישׁ, עַם זַיְנָעָן נִטְגַּעַגְּגָעָן קִין
רָעָגָנָם. דֵּי פָּעַלְדָעָר הַאָבָן גַּעַדְאָרָט. אַיְזָנָעָן מַעַן גַּעַקְוּמָעָן צֹו רְבִי שְׁמָעוֹן
בֵּן יוֹחָאִי, אֹזְוּ עַר זַוְּקָה תְּפִילָה טָאָג, עַם זַאָל גִּינְזָבָרָג. רְבִי שְׁמָעוֹן בֵּן

יווחאי האט תפילה געטאנ. עם איז אראפֿ א גרויסער רעגן. איז מען גען קומען צו רבוי שמעון בן יווחאי : דער רעגן איז צו גרויסער. האט רבוי שמעון בן יווחאי מתפלל געוווען פאר א קלענערן רעגן. איז אראפֿ א שטילער רעגן, א רעגן פון ברכה.

א סך יידן גלויבן, איז רבוי שמעון בן יווחאי האט געשריבן דעם „זזהר“. דאס איז א ספר פון גרויסער בענטקעניש צו אויסליזונג : משיח זאל קומען. אין דעם „זזהר“ וווערט דערציזלט וועגן משיח‘ן. אידיער ער ווועט קומען וועלן זיין גרויסע מלחמותה. שועער לײידן וועלן קומען אויפֿן יידישן פאלאק. דאס רופט זיך „חביב משיח“. נאכדעם ווי משיח ווועט קומען וועלן יידן אויסגעלייזט וווערן פון גלוות. זיין וועלן קומען צוריק קיין ארץ ישראאל. דער בית המקדש ווועט וווערט אויסגעבויט טאָרָן זיך ניט יאנן נאך פֿאַרגענִינְגּוּן — נאך גוטע עסנְסָמָן, נאך גוטע געטראָנקען, נאך שיינען וואוינונגען, נאך טיערעד קלידיער. זיין דאָרָפּן זיך צוין רײַין פון זינד. זיין דאָרָפּן לענגען תורה. זיין תפילה טאגן. זיין דאָרָפּן זיין רײַין פון זינד. זיין דאָרָפּן גוטע טאָרָן זיך אַוְיפַֿרְן וועלן דערנענטערן די צוית פון משיח‘ס קומען. יידן האטן געלגוליבט, איז דאס איז די לערע פון רבוי שמעון בן יווחאי. מען האט די לערע גערופֿן „קבלה“. די יידן וואָס האטן זיך פֿאַרטיפֿט איז דער קבלת האט מען גערופֿן מקובלימ.

„חביב משיח“

אין 15-טן און 16-טן יאָרְהָנְדָעָרְטָם זייןען אַנְגְּעָקוּמָעָן גְּרוֹיסָעָ צְרוּת אַוְיפֿ די יידן אַיְן אַיְרָאָפֿעּ. מען האט זיין אַרְוִיסְגַּעֲטָרְבָּן פָּוּן שְׁפָאַנְיָע. זיין זייןען געלאָפּן קיין פֿאַרְטוֹגָאָל. מען האט זיין אַרְוִיסְגַּעֲטָרְבָּן פָּוּן פֿאַרְטוֹ גָּאָל — זייןען זיין געלאָפּן אַיְן אַנְדָעָרָעָ לְעַנְדָעָר. ווֹי דערשְׁאָקְעָנָע פִּינְגָּל האָבָן זיך די יידן גַּעַיְאָגָטָם פָּוּן אַיְין לאָנד אַיְן דעם אַנְדָעָר. די אַינְקוּזְוִיזִיָּה צְיֻעָה האט זיך גַּעַשְׁלַעַפְּטָם צְוּ שְׁמָד. די יידן האָבָן זיך ניט גַּעַוּאָלָטָם שְׁמָדָן. מען האט זיך גַּעַהְרָגָעָט. מען האט בֵּין זיך צוֹגָעָנוּמָעָן די פֿאַרְמָעָגָנָמָן. קיינער האט זיך פָּאָר זיך ניט אַנְגָּנוּמָעָן. גַּעַיְאָגָטָם אַוּן גַּעַפְּלָאָגָטָם אַוּן

געפיניגטע זייןגען זיי געווען. שרעק פאר דער אינקויזיציע אוון פחד פארן טויט — דאס איזו געווען זוייר גורל.
 די פֿרּוּמָע יִדְזָן הַאֲבָן גַּעֲזָגֶט : דָּאֵס זַיְנָעָן „חַבְּלִי מִשְׁיחָה“, די יִסְוִירִים אַיְדָעָר מִשְׁיחָה דָּרָפֶק קּוֹמָעָן. אוון אַ גְּרוּסָע הַאֲטָאנְגָּט אַנְגַּעֲפִילְט זַיְעָרָע הַעֲרָצָעָר, אַז אַמְּ-אַט בָּאַלְד וּוּעַט קּוֹמָעָן מִשְׁיחָה.
 יִדְזָן, רְבָנִים, אוון סְתִּים פֿרּוּמָע יִדְזָן הַאֲבָן זַיְד אַנְגַּהְהִיכְן גְּרִיאִיטָן אַוִּיפְּ מִשְׁיחָה'. זַיְיָ הַאֲבָן גַּעֲלָרְגָּט דָּעַם „זַוְּהָר“. גַּעֲפָאַסְט גַּאנְצָע וּוּאֲכָן. זַיְיָ הַאֲבָן גַּעֲזָגֶט נְבוֹאָות, וּוּעָן מִשְׁיחָה וּוּעַט קּוֹמָעָן. אַנְדָּרָעָע זַיְנָעָן גַּעֲפָאַרְן קִיְּין אַרְץ יִשְׂרָאֵל, דָּאַרְטָן וּוּאַרְטָן אַוִּיפְּ מִשְׁיחָה'. אוון סָפָלָנִיקִי, אַיְזָן גַּעֲוָעָן אַ גְּרוּסָעָרָב, רְבִי יוֹסֵף טִוְּטָאַצָּק. עַר הַאֲטָאנְגָּט אַ בִּית מְדֻרְשׁ וּוּאוּ עַר הַאֲטָאנְגָּט טָאג אַזְנָכְט גַּעֲלָרְגָּט. עַר אַיְזָן גַּעֲלָאַפְּן אַיְזָן קִיְּין בָּעֵט, נַאֲר אַוִּיפְּ אַ קָּאַסְטָן, כְּדַי עַר זָאַל נִיטָּהָה הַאֲבָן פָּוּן זַיְן שְׁלָאָפָּ. 40 יָאַר אַיְזָן עַר גַּעֲלָאַפְּן אַוִּיפְּ דָּעַם קָאַסְטָן. אַיְנִימִיטָן דָּעַר נַאֲכָט אַיְזָן עַר אַוִּיפְּגַּעַשְׁטָאַנָּעָן אַזְנָכְט גַּעֲלָרְגָּט. עַר הַאֲטָאנְגָּט גַּעֲוָאַרְט אַוִּיפְּ מִשְׁיחָה'. אַיְזָן זַיְן בִּית מְדֻרְשׁ הַאֲבָן גַּעֲלָרְגָּט גְּרוּסָעָמָעָן מְקוּבְּלִים. צְוִישָׁן זַיְיָ זַיְנָעָן גַּעֲוָעָן רְבִי יוֹסֵף קָאַרְוָן רְבִי שְׁלָמָה אַלְקָבָעָן.

דָּעַר אַרְבָּי הַקְּדוּשָׁ אַיְזָן צְפָת

איַזְנָכְט, אוון אַ שְׁמָאַל גַּעֲמָל, שְׁמִיטָּת דָּעַר בִּית מְדֻרְשׁ פָּוּן אַרְבָּי הַקְּדוּשָׁ. בָּאַרְגָּג אַרְאָפָּ אַיְזָן דָּאֵס גַּעֲמָל. מַעַן גִּיטָּת מִיטָּ אַסְּרָקְרָעָפָּ אַרְאָפָּ אוֹן אַרְאָפָּ אַזְנָכְט אַרְאָפָּ. די טְרָעָפָּ זַיְנָעָן שְׁמִינְעָרְגָּעָ. אַלְטָע שְׁמִינְעָרָה, אַוִּיסְגַּעַע קִרְישְׁלָטָע, קְרוּמָע, טְוָנְקָעְלָע. בִּי בִּיְדָעָ זַיְטָן פָּוּן די שְׁטִינְגָּן זַיְנָעָן שְׁמִינְעָרְגָּעָ וּוּעַנְטָ. וּוּאוּ נִיטָּהָה אַיְזָן אַ וּוּאַנְטָ אַ קְּלִין פָּעַנְצָיָה טָעָרָל, אַ טִּירָל. דָּאֵס גַּעֲמָל דְּרִיְתָמָע זַיְדָעָ לְיִנְקָס אַזְנָכְט רְעַכְתָּם. מַעַן בַּאַגְּעָנְגָּט אַוִּיפְּן וּוּגָּג יִדְזָן, אַנְגַּעַטָּזָן אַיְזָן אַ לְאַנְגָּן כָּאַלְאָט מִיטָּ אַ טְוָכָּאָן אַוִּיפְּן קָאָפָּ. דָּאֵס זַיְנָעָן סְפָרְדִּישָׁع יִדְזָן, די אַלְטָע אַיְנוֹו אַוִּינְגָּר פָּוּן צְפָת.
 דָּעַר בִּית מְדֻרְשׁ אַיְזָן אַ גְּרוּסָעָר, אַ טְוָנְקָעְלָרָ. די סְטָעְלָע הַאֲלָט זַיְאַוִּיפְּ גְּרָאָכָע שְׁמִינְעָרְגָּע זַיְלָן. בִּי לְאַנְגָּן טְוִישָׁן זַיְצָן יִדְזָן אַזְנָכְט לְעָרְגָּעָן. יַעֲדָן טָאג זַאֲגָן זַיְיָ קְדִישָׁ נַאֲכָן אַרְבָּי הַקְּדוּשָׁ. אַוִּיפְּ די וּוּעַנְטָ זַיְנָעָן אַוִּיסְגַּעַע הַאֲנָגָּעָן אַלְטָע גַּעֲמָלָן. אַיְזָן בִּית מְדֻרְשׁ אַיְזָן שְׁמִינְיָה.

מען הערט נאָר די שעפטעשרויען פון תפילות. דער בֵּית מְדֻרְשׁ אַיּוֹ בֵּין הײַנטיקן טָאג אַ היִלְיִיךְ אַרט. אַיּוֹ דָעַם בֵּית מְדֻרְשׁ הַאֲטָמָט מִוּת פִּיר הַונְדָּעֶרט יָאָר צָוִירִיךְ גַּעֲלָעֶרֶנְטַט דָעַר אַרְבָּיִי הַקְּדוֹשָׁ — דָעַר לִיבָּן פִּון דָעַר קְבָּלה.

זיבָּן יָאָר אַיּוֹ דָעַר אַרְבָּיִי הַקְּדוֹשָׁ גַּעֲוָעָן אָן אַפְּגַּעַזְוַנְדָּעֶרטַעַר פִּון מְעַנְטְּשָׁן

דָעַר אַרְבָּיִי הַקְּדוֹשָׁ אַיּוֹ גַּעֲבָאָרָן אַיּוֹ וּרוֹשָׁלִים. זַיִן נָאָמָעָן אַיּוֹ גַּעֲוָעָן יִצְחָק לְוֹרִיאָ. מִיטָּן זַיִינָן עַלְמָעָרָן אַיּוֹ עַר אַרְבָּעָרְגָּעָפָאָרָן אַיּוֹ מַצְרָים, אַיּוֹ קָאָהִיר. וּוּעָן עַר אַיּוֹ אַלְטָן גַּעֲוָעָן צְוֹוָאנְצִיךְ יָאָר אַיּוֹ עַר שְׁוִין גַּעֲוָעָן אַגְּרוּסָעָר בְּן תּוֹרָה. עַר הַאֲטָמָט זַיִךְ פָּאָרְטִיפָּט אַיּוֹ קְבָּלה. זַיִן גַּרְוִוִּסָּעָ גַּלוּסְטוֹנָג אַיּוֹ גַּעֲוָעָן מִשְׁיחָ וְאַלְכָמָעָן. יַיְדָן וְאַלְכָן אָוִיסָּט גַּעֲלִיוּזָט וּוּרָן. עַר הַאֲטָמָט זַיִךְ דָעָרְוּוּיְטָעָרַט פִּון מְעַנְטְּשָׁן. זַיִן יָאָר אַיּוֹ עַר גַּעֲוָעָסָן אַיְנָאָרָן אַיּוֹ אַשְׁטִיבָעָלָעָ אַוְיָפָן בְּרָעָגָ פִּון דָעַם טִיּוֹךְ נִילָּזָם אַיּוֹ הַאֲטָמָט גַּעֲלָעֶרֶנְט. מִעְן הַאֲטָמָט אַיּוֹ גַּעֲהָאָלָטָן פָּאָר אַהיִלְיִיקָן. עַר אַיּוֹ אַגְּוָעָנְגָעָפָאָרָן קִיְּזָן אַרְץ יִשְׂרָאֵל אַיּוֹ זַיִךְ בָּאָזְעָצָט אַיּוֹ צְפָת. דָאָרָט הַאֲטָמָט עַר גַּעֲהָאָט אַקְרִיוֹן פִּון תְּלִמְדִידִים, בָּאַרְיִמְטָעָ מְקוּבָּלִים. אַיּוֹ צְפָת פְּלָעָגָן קְמָעָן הַונְדָּעֶרטַעַר יַיְדָן וְעַן דָעַם אַרְבָּיִי הַקְּדוֹשָׁ אַיּוֹ הַתּוֹרָה פִּון אַיּוֹ. זַיִן זַיִינָן גַּעֲקָמָעָן פִּון גַּאֲרָ דָעַר וּוּלָט. זַיִן פְּלָעָגָן אַנְּ פִּילָּן דַּי חַוִּיפָן פִּון צְפָת, טָאָן תְּפִילָה, לְעָרָעָנָן אַיּוֹ זַיִינָן. צְפָת אַיּוֹ גַּעֲוָאָרָן דַּי בָּאַרְיִמְטָעָ שְׁטָاطָטַטַּ פִּון תּוֹרָה אַיּוֹ פִּון קְבָּלה אַיּוֹ פִּון קְדוֹשָׁה. אַלְעָ פְּרִיְּטִיק פָּאָרְנָאָכָט צַוְּ קְבָּלה שְׁבָתָה, אַיּוֹ דָעַר אַרְבָּיִי הַקְּדוֹשָׁ אַרְיִיסָּט אַלְעָ פְּרִיְּטִיק פָּאָרְנָאָכָט צַוְּ קְבָּלה שְׁבָתָה, אַיּוֹ דָעַר אַרְבָּיִי הַקְּדוֹשָׁ אַלְעָ פְּרִיְּטִיק גַּעֲגָנָגָן מִיטָּן זַיִינָן תְּלִמְדִידִים אַוְיָפָן פָּעָלָד בָּאַגְּעָנָגָן אַנְּגָעָטָאָן אַיּוֹ וּוּיְסָעָ דָּאָס הַיּוֹסְט, דַּי קַעְנִיגָּן שְׁבָתָה. זַיִי זַיִינָן גַּעֲגָנָגָן אַנְּגָעָטָאָן אַיּוֹ וּוּיְסָעָ קְלִיְּדָעָר. דָעַר אַרְבָּיִי הַקְּדוֹשָׁ הַאֲטָמָט פָּאָר זַיִי גַּעֲזָגָט תּוֹרָה. עַר הַאֲטָמָט זַיִי דָעָרְצִוְּלָט דַּי סְדוֹדָות פִּון דָעַר תּוֹרָה. אַלְעָ זַיִם וְאַסְטָמָעָן עַר הַאֲטָמָט גַּעֲזָגָט אַיּוֹ גַּעֲוָעָן פָּאָר זַיִי הַיִּלְיִיךְ. דָעַר אַרְבָּיִי הַקְּדוֹשָׁ אַיּוֹ גַּעֲשָׁטָאָרָבָן אַיּוֹ יָאָר 1572. נַאָר זַיִן טְוִיטָה הַאָבָן זַיִינָן תְּלִמְדִידִים פָּאָרְשָׁרִיבָן אַלְעָ זַיִם וְאַסְטָמָעָן הַאֲטָמָט גַּעֲזָגָט. אַיְבָּעָר דָעַר גַּאֲרָעָר וּוּלָט זַיִינָן גַּעֲוָעָן יַיְדָן, וְאַסְטָמָעָן הַאָבָן גַּעֲלָעֶרֶנְט דָעַם „זָוָהָר“ אַיּוֹ דַי תּוֹרָה פִּון אַרְבָּיִי הַקְּדוֹשָׁ. עַר הַאֲטָמָט גַּרְוִוִּסָּעָ גַּעֲמָאָכָט דַּי שְׁטָاطָטַטַּ צְפָת. זַיִי אַיּוֹ גַּעֲוָאָרָן דַּי הַיִּלְיִיךְעָ שְׁטָاطָטַטַּ. דַּי „מוֹטָעָר“ פִּון קְבָּלה.

רבי יוסף קאָרוֹ אַין צְפָת

אין צפת זייןנע געקומען צוויי גראיסע יידן; רבי יוסף קאָרוֹ אַין
רבי שלמה אלקבץ. רבי יוסף קאָרוֹ אַין געווען אַ סְפֶּרְדִּישְׁעֵר יַיִד
פֿון די אַרְוִיסְגַּעֲטְרִיבָּעָנָּן פֿון שְׁפָנְגַּעַ. עַר הַאַט גַּעֲלַבְּט אַיִן טַעֲרִיקִי אַיִן
ニְקָאָפָּאָל. רַבִּי יוֹסֵף קָאָרוֹ אַיִן גַּעֲוֹעָן דָּעָר מַחְבָּר פֿון "שְׁלָחָן עַרְוֹךְ".
דָּעָר "שְׁלָחָן עַרְוֹךְ" אַיִן דָּעָר סְפֶּר פֿון דִּינִים, דָּסָם הַיּוֹסְט גַּעֲזָעָן, וּוַיְאָזְוִי
יַיִדְן דָּצְרָפָן לְעַבְן. אַלְעַיְדָן פֿון דָּעָר וּוּלְתַּהְאָבָן אַגְּנָעָנוּמָן דָּעָם "שְׁלָחָן
עַרְוֹךְ". אַו אַיִין יַיִד הַאַט גַּעֲהָאָט אַטְעָנָה צַו אַ צְוִוְּיָתָן יַיִדְן, צְוַיִּיב
גַּעֲשָׁפְט אַדָּעָר צְוַיִּיב יַרְשָׁה, זַיְנָעָן זַיְנָגָעָן צָוָם רַבְּ, עַר זָאָל
פְּסָקָנָעָן וּוּרְעָס אַיִן גַּעֲרָעָכָט. דָּעָר רַב הַאַט גַּעֲהָאָט דָּעָם "שְׁלָחָן עַרְוֹךְ"
אַוְן הַאַט גַּעֲפְּסָקָנְט אַזְוִי וּוּסְמַשְׁטִיָּת אַיִן "שְׁלָחָן עַרְוֹךְ". דָּעָר רַב הַאַט
נִימְט גַּעֲהָאָט קִיְּן מַאֲכָת וּוּאָס זָאָל צְוַיִּינְגָּעָן דָּעָם מַעְנָטְשָׁן, אַזְוּן זָאָל
אַוְים פָּאָלְגָּן. עַר הַאַט בְּלוּזִי גַּעֲהָאָט דָּעָם "שְׁלָחָן עַרְוֹךְ" פֿון רַבִּי יוֹסֵף
קָאָרוֹ. אַכְּבָּעָר דָּסָם וּוּאָס עַס אַיִן גַּעֲשְׁטָאָנָעָן אַיִן "שְׁלָחָן עַרְוֹךְ" אַיִן גַּעֲוֹעָן
אַזְוִי פָּאָרָהְיְילִיקְט בַּיִּדְן, אַזְוּן הַאַט דָּעָם רַב גַּעֲפְּגָלָגָט. מַעְן הַאַט
גַּעֲטָאָן זַיְנָעָן עַר הַאַט גַּעֲפְּסָקָנְט, זַיְנָעָן שְׁטִיָּת אַיִן "שְׁלָחָן עַרְוֹךְ".

צְוָאנְצִיךְ יַאֲרָה הַאַט רַבִּי יוֹסֵף קָאָרוֹ גַּעֲרָבְּעָט אַוִּיפְּ אַנְשְׁרִיבְּן
דָּעָם "שְׁלָחָן עַרְוֹךְ". אַיִינְמַאל וּוּעָן עַר אַיִן גַּעֲוֹעָן אַיִן בֵּית מַדְרָשָׁ אַוְן
הַאַט גַּעֲלָרְגָּט דִּי מִשְׁנָה, הַאַט עַר דַּעְרָהְעָרְט אַט שְׁטִים, וּוּאָס הַאַט
גַּעֲרָעְט צַו אַוְים. רַבִּי יוֹסֵף קָאָרוֹ הַאַט גַּעֲזָגָט, אַזְוּן דָּסָם רַעְדָּט צַו אַוְים
עַר "מְגִיד", אַגְּנָטְלָעְכָּע שְׁטִים. דָּעָר "מְגִיד" הַאַט אַוְים גַּעֲזָגָט, אַזְוּן
עַר זָאָל קִיְּן אַיִן רַגְּעָן נִשְׁתָּמָט אַוְפָּהָעָרְן לְעַרְנָעָן, אַזְוּן דַּעְרָפָּר וּוּעָט עַר
זַוְּכָּה זַיְן, אַזְוּן לְעַרְעָא זָאָל פָּאָרְשְׁפְּרִיט וּוּעָרְן בִּים פָּאָלָק.

אַיִינְמַאל וּוּעָן רַבִּי יוֹסֵף קָאָרוֹ אַיִן גַּעֲוֹעָן מִיט זַיְנָעָן חֲבָרִים אַיִן
בֵּית מַדְרָשָׁ אַיִן סְפָּלָאַנִּיקִי, הַאַט עַר דַּעְרָהְעָרְט דִּי שְׁטִים פֿון "מְגִיד".
דָּעָר "מְגִיד" הַאַט אַוְים גַּעֲהִימָּן עַולָּה זַיְן קִיְּן אַרְץ יִשְׂרָאֵל. דָּאָרְט זָאָל
עַר לְעַרְנָעָן תּוֹרָה. דָּעָר "מְגִיד" הַאַט אַוְים גַּעֲזָגָט, אַזְוּן וּוּעָט וּוּרְעָן
גְּרוּוּם בַּיִּדְן. זַיְן תּוֹרָה וּוּעָט זַיְן אַקְרָיוּן פָּאָרְן יַוְדִישָׁן פָּאָלָק. דִּי
חֲבָרִים זַיְנָעָן זַיְנָעָן גַּעֲפְּאָלָן אוּפְּנָן פֿנים, זַיְנָעָן מַוְרָא גַּעֲהָאָט צַו
קוּקָּן אַוִּיפְּ רַבִּי יוֹסֵף קָאָרוֹ, וּוּאָס דִּי שְׁטִים פֿון "מְגִיד" הַאַט גַּעֲרָעְט
דוֹרָךְ זַיְן מוֹלִיל. דִּי שְׁטִים אַיִן אַלְעַן שְׁטָאָרְקָעָר גַּעֲוֹאָרָן. אַלְעַן הַאַבְּן זַיְן

די שטימ פון „מגיד“ געהערט, נאר קיינער האט זי ניט פאָרַשְׁטָאַנְעַן אוייסער ר' יומפֿ קאָרוֹ. אַ גִּרְוִיסֶע בָּעֵנְקָשָׁאָפֶט האט אַרוֹמְגַעַכָּאָפֶט רְבִּי יוֹסֵף קָאָרוֹ צָו עֲוֹלָה זַיִן קִין אַרְצִין יִשְׂרָאֵל. פָּאָר זַיִן אַוְינַן אַיִּז אַוְיפֿ גַּעֲקוּמָעַן דַּי שְׁטָאַט צְפָת, וּאוֹ אַם גַּעֲפִינְט זַיִךְ דַּי הַיִּלְ פָּוֹן רְבִּי שְׁמֻעוֹן בָּן יוֹחָאי. אַיִן יָאָר 1581 אַיִז עֲרַ עֲוֹלָה גַּעֲוֹעַן קִין אַרְצִין יִשְׂרָאֵל, אַוְן האט זַיִךְ בָּאָזְעַצְט אַיִן צְפָת. מִיט אַיִם צְחוֹזְמָעַן אַיִז עֲוֹלָה גַּעֲוֹעַן רְבִּי שְׁלָמָה אַלְקְבִּין. אַנְדָּעַרְעַן מְקוּבְּלִים זַיְגָּעַן גַּעֲקוּמָעַן נַאֲר זַיִ.

ר' שלמה אלקבץ

ר' שלמה הלוי אלקבץ איז גַּעֲוֹעַן פָּוֹן דַּי גִּרְוִיסֶע מְקוּבְּלִים. גִּרְוִיסֶע אַיִז גַּעֲוֹעַן זַיִן לְבִיעַ צָו אַרְצִין יִשְׂרָאֵל אַוְן צָוּמַן פָּאָלָק. עֲרַ האט אַנְדַּעַן גַּעֲשָׁרְבִּין אַ תְּפִילָה „לְכָה דָּודִי“. דָּאָס אַיִז אַ שְׁבַּת־דִּיקְעָה תְּפִילָה. דָּאָס גַּאנְצָע פָּאָלָק האט דַּי תְּפִילָה אַנְגַּעַנוּמָעַן. אַלְעַ פְּרִיאַמְּטָאָג צָו נַאֲכָט זַיְגָּט מַעַן „לְכָה דָּודִי“, מִיט אַ נִּגְוָן, אַיִן אַלְעַ שְׁוֹלָן אַוְן בְּתֵי מְדֻרְשִׁים. וּוְעַגְּנַן ר' שלמה אלקבץ אַיִז דָּאָס אַ לְעַגְּנַדְעַ: וּוְעַן עֲרַ האט אַנְגַּעַשְׁרִיבִּין דַּי תְּפִילָה „לְכָה דָּודִי“ אַיִז אַיִם אַנְגַּעַשְׁרִיבִּין דִּיכְטָעָר זַיְעַר מְקָנָא גַּעֲוֹעַן פָּאָר זַיִן שִׁיר. פָּאָר גִּרְוִיסֶע קְנָהָה האט עֲרַ אַיִם גַּעֲהָרְגַּעַט אַוְן בָּאַחָאַלְטָן זַיִן קָעְרְפָּעָר אַוְיפֿ אַ פָּעַלְדַּ.

אוֹיְפֿ יְעַנְעַם אַרְטַּמַּן אַיִז אַוְיְגַעַוְאַקְסָן אַ בּוּיְם, וּוְאָס האט גַּעֲגַבָּן זַיְעַר גּוֹטָעַ פְּרוֹכְטָן. אַנְ אַוְיגַה האט אַזְוַלְכָעַ פְּרוֹכְטָן נִיט גַּעֲזָעַן. האַבָּן זַיִךְ מְעַנְטָשָׁן גַּעֲוֹוָאַנְדָּעָרטָן: וּוְאָס אַיִז דָּאָס פָּאָר אַ בּוּיְם מִיט אַזְוַלְכָעַ גּוֹטָעַ פְּרוֹכְטָן? האט מַעַן זַיִךְ אַנְגַּעַחוּבִּין אַוְיְסְפָּרְעָגָן אַוְן מַעַן האט זַיִךְ דָּעָרְוָאָסְטָן, אַז אַונְטָעָר דָּעָם בּוּיְם אַיִז בָּאַחָאַלְטָן ר' שלמה אלקבץ. האַבָּן מְעַנְטָשָׁן גַּעֲזָגָט: גִּרְוִיסֶע אַיִז גַּעֲוֹעַן זַיִן תּוֹרָה אַוְן זַיִן חַכְמָה בַּיִּ זַיִן לְעַבְנָן, אַוְן גּוֹטְזַיְגָּעַן דַּי פְּרוֹכְטָן פָּוֹן זַיִן בּוּיְם נַאֲר זַיִן טַוִּיטָן.

וּוְעַם האַבָּן גַּעֲלָעַכְט דַּי חַכְמִים פָּוֹן צְפָת

די חַכְמִים אַוְן רְבָנִים פָּוֹן צְפָת האַבָּן גַּעֲהָאַט אַ שְׁמַ אַיְבָּעָר דָּעָר וּוְעַלְתָּ. אַכְּצָן יְשִׁיבָתָה האַבָּן זַיִ אַוְיְגַעַכְוּוֹת אַוְן עַטְלָעַכְעַ אַוְן צְוֹאַנְצִיךְ בָּתִּי מְדֻרְשִׁים. די חַכְמִים פָּוֹן צְפָת האַבָּן גַּעֲפִירָט זַיְעָר אַנְיְנָפָאָךְ

לעבן. זיי זוינען אליאן גענאנגען ברענאנגען וואסער פון ברונעם, און אליאן געטראָגן האָלֵץ אויף היינז זיינער הייזער. אנדערע האָבן זיך פֿאָרְנוּמָעַן מיט מסחר כדִי נִיט דָאָרְפָּן אַנְקָוּמָעַן צו קִינְגָּעַם פֿאָר זיינער פרנסת.

הוֹך אוֹיפּ בערג געפִּינְט זיך די שטָאָט צְפָת. אוֹיפּ בערג אָון אַין טָאָלֵן זוינען די גָּאָסָן פָּוּן צְפָת. טְוִוִוְנְטָעֶר מְעַנְטְּשָׁוּן קְוּמָעַן אַ קְוּקְטָאָן אוֹיפּ דָעֶר שטָאָט פָּוּן די מְקוּבְּלִים, אָון הָעָרָן די לְעַגְעַנְדָּעָם ווּאָסָם מְעַן דָּעַרְצִילָּט ווּעַגְן זַיִ. אַיְינָעַ פָּוּן די לְעַגְעַנְדָּעָם ווּאָסָם מְעַן דָּעַרְצִילָּט אַיִן צְפָת אַיִן ווּעַגְן דָעָם רְבִי יַעֲקֹב סָאָרָאָגָּסִי. עַר הָאָט גַּעַלְעַבְטָא אָון צְפָת אַ סְּרִיבְּרִירְעֶר פָּאָרְן אַרְיִי הַקְּדוֹשָׁ. רְבִי יַעֲקֹב סָאָרָאָגָּסִי אַיִן גַּעַוְוָעַן בָּאַלְיְבָט פָּאָר זַיְינָעַ גַּוְטָעָמָדָה. עַר פְּלָעַגְטָא שְׁלוֹם מְאָכָן צְוִוִּישָׁן מְעַנְטְּשָׁוּן, ווּאָסָם הָאָבָן זיך גַּעַרְגִּיגְטָא, צְוִוִּישָׁן מְאָזָן אַוְן ווּיְבָ, ווּאָסָם הָאָבָן זיך גַּעַוְאָלָטָלָט גְּטָן, צְוִוִּישָׁן יִידָּן אַוְן גְּוִיִּים. מְעַן הָאָט אוֹיפּ אִים גַּעַוְאָגָט, אָז עַר הָאָט זַוְחָה גַּעַוְוָעַן צוֹ וּזְעַן אַלְיוֹהָה הַנְּבִיא.

איַיְנְמָאָל הָאָט דָעֶר פְּאָשָׁאָט פָּוּן צְפָת, ווּאָסָם אַיִן גַּעַוְוָעַן אַ רְשָׁעָ, בָּאַפְּוִילָן אָז די יִידָּן פָּוּן צְפָת זָאָלֵן אִים בְּרַעְנָגָעָן עַטְלָעַכְעָ טְוִוְוָנָט ווּוִיסְעָהָעָר. אַ שְׁרַעַק אַיִן בָּאַפְּאָלָן די יִידָּן פָּוּן צְפָת. וּוואּ ווּעלְזָן זַי גַּעַמְעַן טְוִוְוְנְטָעָר ווּוִיסְעָהָעָר פָּאָרְן פְּאָשָׁאָט?

הָאָט צו זַי גַּעַוְאָגָט רְבִי יַעֲקֹב סָאָרָאָגָּסִי: זָאָרָגָט נִיט, בְּרַעְנָגָט אַלְעָהָעָנָר ווּאָסָם אִיר הָאָט אַיִף אַיִן אָרט. שְׂוֹאָרְצָעָהָעָר, רְוִוְיטָע אַוְן ווִיסְעָ, די ווּאָסָם אִיר הָאָט. הָאָבָן די יִידָּן אַזְוִי גַּעַטָּאָן. רְבִי יַעֲקֹב סָאָרָאָגָּסִי הָאָט די הָעָנָר גַּעַהְיִיסָּן אַוּעָקְטָרָאָגָן צָוָם פְּאָשָׁאָט. וּוואּ גַּעַוְאָרָן ווִיסְעָ. מְעַן הָאָט די הָעָנָר גַּעַבְּרָאָכָט צָוָם פְּאָשָׁאָט זַיְינָעַן זַיְינָעַן זַיְינָעַן. הָאָבָן די יִידָּן רְבִי יַעֲקֹב סָאָרָאָגָּסִי אַ נְאָמָעָן גַּעַנְעָבָן "דָעֶר ווִיסְעָר צְדִיק".

אִיר הָאָט שְׁוִין גַּעַוְוָעַן צְפָת?

אַ סְּרִיבְּרִירְעֶר לְעַגְעַנְדָּעָם זַיְינָעַן דָּא ווּעַגְן צְפָת — די שטָאָט וּוואּ גַּרְוִוְיסְעָ יִידָּן הָאָבָן גַּעַהְלָוְמָט ווּעַגְן מְשִׁיחָה/ן. אַיְצָט אַיִן צְפָת נָאָךְ אַלְעָז די לְעַגְעַנְדָּאָרָע שְׁטָאָט אַיִן אַרְץ יִשְׂרָאֵל. אָז עַמִּיצָעָר קְוּמָט קִיּוֹן אַרְץ יִשְׂרָאֵל פְּרַעְגָּט מְעַן אִים: — אִיר הָאָט

שווין געזען צפת? צפת מוז מען זען. עם איז נישטא קיין שענערם פון צפת.

די גאטס פון ארץ ישראלייקע קינסטלער אין צפת

ווען עם איז אויפגעקומען מדינת ישראל האבן א גראפע ארץ ישראלייקע קינסטלער — מאלער, סקולפטאָרן און גראזוירער — אויסי געקלייבן די שטאט צפת אויפֿ וואוינען דאָרט. זיי האבן פָּאַרְנוּמָעַן א גאנצָע גָּטָם. דאָרט האבן זוי זיערע טָוֹדִיעַם. דאָרט ווּצְּזָן די קִינְסְטָהָרָה אונטער פון צוּיִיט מאָבן מאָלֶן זוי בִּילְדָּעָר פון יִדְיָוָן לעבען — בִּילְדָּעָר פון מקובלִים, בִּילְדָּעָר פון די בערג פון צפת, איז אונדערע בִּילְדָּעָר. פון צוּיִיט זוי צוּיִיט מאָבן זוי אויסטעלונגָען. קומען מענטשן קיין צפת זען די אויסטעלונגָען פון יִדְיָוָן קינסטלער. אַמְּאָל איז מען געפָּרָן קיין צפת נאָך תורה, אַיצְטָט פָּאַרְט מען קיון צפת נאָך שיינקייט, ווּוַיְלֵל צפת איז — צפת, זוי איז שיינקייט.

די לעגענדע וועגן דער באָפְּרִיאָוָנג פון צפת

אין דער צוּיִיט פון דער באָפְּרִיאָוָנג-מלחמה, ווען מדינת ישראל איז געגרינדעת געוווארן, איז אין צפת געזען א קלײַנָּע אַפְּטִילָוָג פון יִדְיָוָן מייליטער. זיי האבן געהאט איז קליינָּעָם האָרְמָאָט. „דוֹדְלָה“ האָט מען דעם האָרְמָאָט אַגְּנָעָרוֹפָן. ווען „דוֹדְלָה“ האָט אַגְּנָעָחוּבוֹן שיטָן איז געוווארן א גְּרוּסָעָר טוֹמֵל צוּוִישָׁן דער אַרְאָכְבִּישָׁעָר באָפְּעָלָעָרָונָג פון צפת. אַלְעָ אַרְאָכְבִּער האָבן זיך פְּלוֹצָלָנָג אוּפְּגָעָהוּבוֹן און אַנְגָּעָה. הוּוּבָן אַנְטָלְזָוָפָן. זיי זוּינָען גָּעָלָאָפָן איז איזין גָּעָאיִיל, מיט גָּרוּסָפָחָה. די יִדְזָן פון צפת דער צִילָּן, איז צוּוִישָׁן די אַרְאָכְבִּער האָט זיך פָּאָרָה שְׁפָרִיוֹת אַקְלָאָגָג, איז דוֹד הַמְּלָךְ, דער יִדְיָוָן מֶלֶךְ פון אַמְּאָל, איז גַּעֲקוּמָעָן אַיְינָנָעָמָעָן צפת. אַשְׁרָעָק איז באָפָּאָלָן די אַרְאָכְבִּער, איז זיי זוּינָען אַנְטָלְזָאָפָן פון דוֹד הַמְּלָךְ. דָּאָם איז די לעגענדע פון דער באָפְּרִיאָוָנג-מלחמה, פון דער שטאט צפת.

טבריה

ט ב ר י ה

אוחיל יומ יומ משתה
עוני תמיד צופיה,
אברה נא ואראה
אדמת קדש טבריה.

נעימה ישיבתה,
גם טובה ראייתה,
ים כנרת חומתה
שם העיר הבנויה.

אדמת קדש טבריה — אברה נא ואראה
(שיר עט)

האָפַ אִיךְ יַעֲדֵן טָאגַ מִיטַּ וְאוֹנדָעֶר —
מִיטַּ מִיןְ הָאָרֶץ אָוֹן מִיןְ בָּאָרֶץ
אָטַ וְוָעַל אִיךְ גִּינַן,
אוֹן אָטַ וְוָעַל אִיךְ זָעַן,
טְבָרִיָּה דִי הַיְלִיקָע שְׂטָאָט.
אָטַ וְוָעַל אִיךְ גִּינַן, אוֹן אָטַ וְוָעַל אִיךְ זָעַן
טְבָרִיָּה דִי הַיְלִיקָע שְׂטָאָט.

זַיִינָר וְאוֹילַ אִיזְ דָּאָרֶט צֹ זַיִינַ,
זַיִינָר וְאוֹילַ אִיזְ דָּאָרֶט צֹ זָעַן:
דָּעֶר יִם כְּנֶרֶת, וְויַ אַ וְאַנְטַ —
וְויַ אַ מוֹיעֵר בְּרַעָג אָוֹן זָאמָד.
אָטַ וְוָעַל אִיךְ גִּינַן, אוֹן אָטַ וְוָעַל אִיךְ זָעַן
טְבָרִיָּה דִי הַיְלִיקָע שְׂטָאָט.

(יידיש : ק. ח.)

בריה איז אן אלטע, היליקע שטאט איז איז
ישראל. זי ליגט ביימ סאמע ברעה פון ים כנרת, און
ארום איר דיבערג פון גלייל.
טבריה האט געהאט גאר א באזונדרין בא-
דייט פאָר די יידן פון ארץ ישראל: מ'האט זי גערופן
הריאשונה לנאולחה", דאס הויסט, די שטאט, וואָס ווועט די ערשות
אויסגעכיות וווערן, וווען יידן וועלן זיך אומקערן קיון ארץ ישראל. יידן
חאבן געלוייבט, וווען טבריה ווועט געכויות וווערן ווועט קומען משיח.

דער לעצטער סנהדרין איז טבריה

גאר אַמְּלָהּ הַאֲבָן אֵין טְבִרִיה גַּעֲלָעֶת אָסְךְ תַּלְמִידִי חִכּוֹת אָזְנָן
דָּאָרָט זַיְנָעַן גַּעֲוָעַן גְּרוּסָעַ יְשִׁיכּוֹת. טְבִרִיה אֵין גַּעֲוָעַן אָשְׁטָאָט פָּוּן
תוֹרָה. אֲכָרָע דָּעָר עִקָּר אֵין טְבִרִיה גַּעֲוָעַן טִיעָר בֵּי יִדְן דָּעַרְפָּאָר,
וְואָס דָּאָרָט הַאֲט זיך גַּעֲפָנוּן דָּעָר לעצטער סנהדרין.

דער סנהדרין איז באשטיימט פון זיבעツיך תלמידי חכמים. דער
סנהדרין האט באשטיימט די גַּעֲוָעַן פָּאָרָן לְאַנְד אָזְנָן אֵין גַּעֲוָעַן דָּעָר
העכטער געריכט.

יִדְן אֵין אַרְצָאָרְבָּאָלְהָאֲבָן גַּעֲמוֹת פָּאָלָגָן, וְואָס דָּעָר סנהדרין
זַאנְגָּט. אוֹךְ די יִדְן אֵין אַנְדָּעָר לְעַנְדָּעָר הַאֲבָן גַּעֲדָאָרְפָּט טָאָגָן, וְואָס
דָּעָר סנהדרין פָּאָדָעָרְטָן פָּוּן זַיְדָן. דָּעָר סנהדרין האט זיך גַּעֲפָנוּן אֵין
ירוּשָׁלָיִם.

וּוֹעֵן די רְוִימָעָר הַאֲבָן אַיִינְגָּעָנוּמָעָן אַרְצָאָרְבָּאָלְהָאֲבָן זיך גַּעֲוָאָלָט
דָּעַרְנִידָּעָרְיקָן די אַיִיבָּקָע יִדְיִישָׁע שְׁטָאָט יְרוּשָׁלָיִם, זיך הַאֲבָן דָּעָם
סנהדרין פָּאָרְבָּאָטָן צו זַיְן דָּאָרָט. די זיבעツיך תלמידי חכמים הַאֲבָן
פָּאָרְלָאָזָט יְרוּשָׁלָיִם אָזְנָן זיך פָּאָרְזָאָמָלָט אָזְנָן אַנְדָּעָרְעָ שְׁטָעָט. דָּעָר
סנהדרין האט גַּעֲוָאָנְדָּעָרְט. עָרְהַאֲט זיך גַּעֲפָנוּן אֵין דָּעָר שְׁטָאָט
יבָּנָה, דָּעַרְגָּאָךְ אֵין אַוְשָׁה, אֵין שְׁפָרָעָם, אֵין בֵּית שֻׁרְדִּים, אֵין צְפָרִי
אָזְנָן די לעצטער שְׁטָאָט וּוֹאָ דָּעָר סנהדרין האט זיך גַּעֲפָנוּן אֵין גַּעֲוָעַן
טְבִרִיה. דָּעַרְיְבָעָר אֵין טְבִרִיה פָּאָרְהַיְלִיקָט גַּעֲוָאָרְזָן בֵּי יִדְן.

די „חמי טבריה“

אין טבריה האבן זיך געפינען — און זייןנען דא ביזן היינטיקן טאג — הייסע מינגעראל-קווואלן. מען רופט זוי די „חמי טבריה“. די אמאלייקע יידזן פון ארין ישראאל האבן גענלויבט, או דאס וואסער פון די „חמי טבריה“ אויז אַרְפָּאָה צו אַלְעָ קְרָאנְקְהִיטֶן. אַסְטָהָלְמִידִי הַכְּמִים זַיְנָעַן גַּעֲפָאָרְן זיך היילן אין די „חמי טבריה“. מיט זוי צווצָאַט מען זייןנען מיטגעפָאָרְן זַיְעָרָע תַּלְמִידִים, אַן אין טבריה זייןנען געוווען גרויסע יישובות.

אַ מעָשָׁה וּוֹעֵגָן רַבִּי שְׁמֻעוֹן בֶּן יוֹחָאי אַן זַיְן זָוָן רַ' אַלְיעָזָר
איינטאמָל האַטָּה דַעַר רְוִימִישָׁעַר קִיּוּסָעַר פָּאָרְכָּאָטָן די יַיְדָן לְעַרְנָעַן
תּוֹרָה. רַבִּי שְׁמֻעוֹן בֶּן יוֹחָאי אַן זַיְן זָוָן רַבִּי אַלְיעָזָר הַאָבָן נִימְטָג גַּעֲוָאָלָט
פָּאָלָגָן אַן זיך גַּעֲלָרָנְטָה מִיט זַיְעָרָע תַּלְמִידִים. הַאָטָה מעָן
זַיְיָ פָּאָרְמָסְרָט פָּאָרְן קִיּוּסָעַר. הַאָטָה דַעַר קִיּוּסָעַר גַּעֲשִׁיקָּט זַיְנָעַן מַעֲנָטָשָׁן
מעָן זַאַל כָּאָפָּן רַבִּי שְׁמֻעוֹן בֶּן יוֹחָאי אַן זַיְן זָוָן רַבִּי אַלְיעָזָר. זַיְנָעַן רַבִּי
שְׁמֻעוֹן אַן זַיְן זָוָן אַנְטָלָגָן אַן זיך בָּאַהָאָלָטָן אַין אַחַיָּל. דְּרִיכִין יָאָר
זַיְנָעַן זַיְיָ גַּעֲלָגָן בָּאַהָאָלָטָן אַין דַעַר הַיָּיל. וּעַן זַיְיָ זַיְנָעַן אַרְוִוִּים פָון
דַעַר הַיָּיל אַיְזָה דַי חַוִּית אַוִיפָּה זַיְעָר לִיבָּגָעָן בָּאַדְעָקָט מִיט פָּרִישָׁ
טְשָׁעָם. זַיְיָ זַיְנָעַן אַוּוֹקָעָן קִיּוּן טְבָרִיה אַן דָאָרָט זיך אַוִיסְגָּעָבָאָדָן אַיְזָה
די „חמי טבריה“. וּעַן זַיְיָ זַיְנָעַן אַרְוִוִּים פָון ווּאַסְעָר אַיְזָה זַיְעָר הַוִּיתָ
גַּעֲוָועָן לְוִיְּטָעָר אַן גַּעֲוָונָט. הַאָטָה רַבִּי שְׁמֻעוֹן גַּעֲזָגָט צו זַיְן זָוָן רַבִּי
אַלְיעָזָר : די „חמי טבריה“ הַאָבָן אָנוֹדוֹ גַּעֲוָונָט גַּעֲמָאָכָט.

הַיְּילִיקָעַ קְבָּרִים אַין טְבָרִיה

אין טבריה געפינען זיך קְבָּרִים פָון אַסְטָהָלְמִידִי הַכְּמִים,
וּאָסָם הַאָבָן דָאָרָט גַּעֲלָעָכְט אַן פָון תַּלְמִידִי הַכְּמִים, וּאָסָם זַיְנָעַן גַּעַ-
שְׁטָאָרָבָן אַיְזָה אַנְדָעָרָע שְׁטָעָט אַן הַאָבָן אַגְּגָעָזָגָט, אַז מעָן זַאַל זַיְיָ בָּאַ-
הַאָלָטָן אַיְזָה טְבָרִיה. אַיְזָה טְבָרִיה גַּעֲפָינָעַן זיך דַי קְבָּרִים פָון רַבִּי עַקְבָּאָ
אַן פָון רַבִּי חַיָּא אַן זַיְנָעַן זָוָן, פָון רַמְבָ"ס אַן אַנְדָעָרָע. די אַלְטָעָ

קברים זייןנע געוווען זיינער פאראהייליקט בא יידן. פון פארשיידענע וויטע מדינות זייןנע יידן געפֿאָרֶן קיון ארץ ישראל כדי דארט תפילה תאָן בי דיאַ הייליקע קברים. זיי פֿלעָנָן פֿאָלֶן אויף דער ערְד לעבן די קברים און מיט געוויז בעטן בי גאט, אָז יידן זאלן אויסגעלייזט ווערטן פון גלוֹת אָן ארץ ישראל זאל אויסגעבעויט ווערטן.

טבריה ווערטח חרוב פון די מלחמות

ביזן מיטן פון פערטן יארהונדערט זייןנע געוווען ישיבות אין טבריה. שפֿעטער איז טבריה חרוב געווואָרֶן אין די מלחים, וואָס זייןנע אַרְבִּיעָר אַיבְּעָרֶן לאָנד. נאָר וויניק יידן זייןנע דארט פֿאָרְבלִיבְּן. די קהילה איז געווואָרֶן אָז אַרְעָמָע. אַבעְר יידן האָבן קיינטמאָל ניט פֿאָרגעָסָן טבריה, די הייליקע שטאָט, אָן געהאָפט, אָז זי ווערטן די ערְשְׁטָע אויסגעבעויט ווערטן.

דאָן יוֹסֵף נְשֵׂיאָ בֵּית אוֹיפְּט טְבִּירָה

איין 16-טן יארהונדערט איז טבריה אויסגעכויט געווואָרֶן פון דעם יידישן פרינץ פון נאָקסָם, דאָן יוֹסֵף נְשֵׂיא אָן זִין שׁוּוֹגָנָר דאנָאָגְצִיאָט מענדעם.

דאָן יוֹסֵף נְשֵׂיא אָן דאנָאָגְצִיאָט מענדעם זייןנע געוווען רײַיכָע באָנקְרִוְן פון פֿאָרטְוָגָאָל. זיי זייןנע געוווען מַאְרָאָנָען. צוֹלִיב די פֿאָרְדָּאָלְגָּוּגָּעָן פון דער אַינְקוּווּיזִיצְיָה זייןנע זוי אַנטְלָאָפְּוָן קיון טְעָרְקִי אָן דארט צְרוּיךְ אַנְגָּעָנוּמָעָן אָפְּן דעם יידישן גָּלוּבָּן.
דאָן יוֹסֵף נְשֵׂיא אָיז אָן טְעָרְקִי געווואָרֶן דער בעל יוּעָץ פון טער-קיישן סּוֹלְטָאָן.

אלָע רַעֲגִירָוּגָּעָן פון אַיְירָאָפְּעָה האָבן געמוֹזט אַנְקּוּמוֹעָן צום יידישן בעל יוּעָץ פון סּוֹלְטָאָן, דאָן יוֹסֵף נְשֵׂיא. ער האָט געהאָט אַסְּטָמָאָט. ער אָן דאנָאָגְצִיאָט האָבן געווואָלָט רַאֲטָעוּעָן די יידן פון איַיְידָאָרָאָפְּעָה, וואָס זייןנע געוווען פֿאָרְפֿאָלְגָּט פון דער אַינְקוּווּיזִיצְיָה. זיי האָבן געהאָלָמָט צו אויסבוּיזָן טבריה אָן דארט באָזְעִצְׂן יידן.

דאָן יומפַ נשיֹא האָט זיך געוענדט צום סולטאָן ער זאל אַפְגעבען
טבריה אָונִ די אָומְגַעֲנֵנט פֿאָר יִידֶן. ער האָט אִים דערפֿאָר צוּגַעַזְגַּט
איַסְמְבּוּזַן פֿאָכְרִיקַן פֿוּן וַיַּד אָונִ פֿוּן וּוְאַלְמַס אַיִן טבריה.
דעָר סולטאָן האָט אַנְגַעַנוּמוּזַן דָאָן יומפַס פֿלאָן, אָונִ האָט אַפְגעַז
געַבָּן די שטָאָט טבריה אָונִ זַיְבָּן דערפֿאָר אַרְומַס אִיר פֿאָר יִידֶן.

דאָן יומפַ נשיֹא מוּיעָרֶת אַ וּוְאַגְּנֵט אַרְומַס דָעָר שְׂטָאָט טבריה

דאָן יומפַ נשיֹא אָונִ דָאָנָא גַּרְאַצְיָא האָבָן גַּעַגְעַבָּן אַ סְקַנְעַלְט, אָונִ
גַּעַשְׁיקַט מְעַנְטְּשִׁין צָו בּוּיַּעַן דִּי שְׂטָאָט טבריה. דָאָן יומפַ נשיֹא האָט
אַרְויַסְגַּעַשְׁיקַט שִׁיפָּן צָו דִּי בְּרַעַנְן פֿוּן אַיְתָאַלְיָע אַוְףְּ בְּרַעַנְגַּעַן דִּי יִידֶן
וּוְאַס וּוְילַן פֿאָרָן קִיַּין טבריה. מעַן האָט אַוְיסְגַּעַבְּיוּת חַיּוּזֶר אַיִן טבריה
אוֹן פֿאָלָאָצַן. דָאָן יומפַ נשיֹא האָט אַנְגַעַחוּבוּן פֿלאָנְצַן בִּימְעָר פֿאָר
זַיְדַּ-אַוְיסְמָאָרְבָּעָטוּנְגָּעַן. אַיִן טבריה זַיְנְגַּעַן אַרְיבְּכֻרְגַּעַקְוּמָעַן יִידֶן בְּעַלְיָה
מְלָאָכוֹת אָונִ בּוּיַּעַר.

בְּיַי די יִידֶן פֿוּן אַרְץַ יִשְׂרָאֵל אַיִן גַּעַוְעַן אַ גְּרוּסֶע בְּאַגְּנִיסְטְּעָרָוָנָג.
זַיִי האָבָן גַּעַזְגַּט אַזְגַּדְיָה בּוּיַּט זַיְךְ, אַיִן אַ סִּימָן, אַזְמַשְׁיחָה וּוּעַט
אַיְינְגִיכַן קְוֹמָעַן. די יִידֶן וּוְעַלְן אַוְיסְגַּעַלְיוּת וּוְעַרְן פֿוּן גְּלוֹת. די אַרְאַכְבָּעָר
זַיְנְגַּעַן אַוְיפְּגַעַרְדָּעָרָט גַּעַוְאָרָן, וּוְאַס יִידֶן בּוּיַּעַן טבריה. זַיִי האָבָן
פֿאָרְשָׁפְּרִוִּיט אַ לְעַגְעַנְדָּע, אַזְגַּדְיָה וּוְעַלְן אַוְיסְגַּעַקְוּמָן אַוְיפְּ-
פֿאָרְשָׁוּוִינְדָּן דָעָר מְאַכְמַעְדָּאַנְיִישָׁר גַּלְוִיכָן. עַם האָבָן זַיְךְ אַנְגַעַחוּבוּן אַוְיפְּ-
שְׂטָאָנְדָּן צַוְּיָשָׁן די אַרְאַכְבָּעָר אַרְומַס טבריה. די אַוְיפְּשָׁטָאָנְדָּן האָט מעַן
גַּעַדְאַרְפָּט אַיְינְשְׁטַיְלָן מִיטְ דָעָר הַיְלָךְ פֿוּן סולטאָן.

דָעַרְוּוִיל אַיִן גַּעַשְׁטָאַרְבָּן דָעָר סולטאָן סְוִילְמָאָן, אָונִ דָעָר אַוְיפְּכּוֹי
פֿוּן טבריה אַיִן צוֹגַעַגְאַנְגָּעַן שְׁוּעָרָרָעָר.

נָאָכָן טְוִוִּיט פֿוּן דָאָנָא גַּרְאַצְיָא, אַיִן נִימְט גַּעַוְעַן וּוּעַר עַם זַאל גַּעַבָּן
דָאָס נְוִיְּטִיקָע גַּעַלְט אַוְיפְּ בּוּיַּעַן דִּי שְׂטָאָט אָונִ אַרְיבְּכֻרְגַּעַקְוּמָן יִידֶן.
די שְׂטָאָט טבריה האָט זַיְךְ גַּעַוְעַנְדָּט צָו יִדְיּוּשָׁע קְהִלָּות מעַן זַאל הַעֲלָפָן.

די אַרְבָּעָט פֿוּן אַוְיפְּכּוֹי אַיִן אַיְינְגַעַשְׁרוּמָפָן גַּעַוְאָרָן.
הַוְּנְדָעָרָט יִאָרֶר האָט זַיְךְ גַּעַהְאַלְטָן דָעָר יִשְׁוּב וּוְאַס דָאָן יומפַ נשיֹא
הָאָט אַוְיפְּגַעַבְּיוּת אַיִן טבריה.

**ר' חיים אבולאפעיא קומט אויפשטעלן איבעראננים דעם יישוב
פון טבריה**

איןYEAR 1742, דאם הוייסט ארום צוויי הונדרט יאר נאך יוקפ
נשיא, האט זיך אויפגעהויבן א רב, ר' חיים אבולאפעיא פון אייזמיר,
און האט באשלאסן עליה זיין קיין ארץ ישראל און זיך בזועצן אין דער
שטאט טבריה. ר' חיים אבולאפעיא האט געשטאטט פון א מיוחסדייקער
ספראדישער משפחה. זיין יהום האט ער געציגונג אוש פון דוד המלך.
רב חיים אבולאפעיאס זידיע, רב יעקב אבולאפעיא, איז געווען א רב
אין טבריה און ר' חיים אבולאפעיא האט געוואלט גינן אין די דרכיהם
פון זיין זידען.

דער שייך דאחים פון טבריה שיקט א בריוו צו ר' חיים אבולאפעיא
דער שייך פון טבריה האט זיך דערוואוסט, אzo ר' חיים אבולאפעיא
פון אייזמיר וויל עליה זיין טבריה. דער שייך איז געווען זיינער צו-
פרידן דערפונ. ער האט פארשטאנען, אzo ר' חיים אבולאפעיאס קומען
קײַן טבריה ווועט דערהויבן די שטאט. עס ווועלן נאך אים קומען אויך
אנדרע יידען. דער שייך האט געשיקט א בריוו צו ר' חיים אבולאפעיא
און האט אים געשריבן: "קֹם אָנוּ יְרַשֵּׁע דִּי שְׂטָטֶט פָּוֹן דִּיְנָע עַלְתָּעָרָן".
ר' חיים אבולאפעיא איז מיט א גרייסער באנגלייטונג אנטקומען
קײַן טבריה. דרייסיק מענטשן זייןען זיינען. דער שייך דאחים האט
אים זיינער גוט אויפגענומען און געגעבן מותנות.
ר' חיים אבולאפעיא האט אויסגעבויט א שיינעם בית מדרש. ער
האט געבעוית הייזער און א מארק. ער האט אויפגעשטעלט א געביידע
אויף מאכן אויל. די יידען האבן געפלאנצט ווינגערטנער און באָראַבעט
פעלדער. די יידישע באָפעלעקרונג האט זיך געפילט ויכער און פרוי.

אן אַנְפָאַל אויף טבריה

איינמאַל האט ר' חיים אבולאפעיא געקראנן א בריוו פון די יידען
פון דמשק. אין דעם בריוו האט מען אים געשריבן, אzo דער פאַשְׁטָאַ
פון דמשק גרייט זיך אַנְפָאַלן אויף דער שטאט טבריה. דעריבער זאל

ער, ר' חיים אבולאפעיא, אוון אלע יידזן ארכוים פון שטאטט טבריה אוון זיך רاطטען פון דער מלחהה.

ר' חיים אבולאפעיא אויז אוווק צום שייך דאחים אוון האט אים געוויין דעם בריוו.

דער שייך דאחים האט ניט גענלויבט, או דער הערשער פון דמשק זויל פירן א מלחהה מיט אים. דער שייך האט געוזנט צו ר' חיים

אבולאפעיא : זיין רואיק, קיין שם מלחהה וועט ניט זיין אין טבריה.

אבער ר' חיים אבולאפעיא האט באקומען נאך א בריוו פון די יידזן פון דמשק, או ער זאל פארלאזון די שטאטט טבריה, זויל א גרויסע מלחהה וועט דארט זיין. ר' חיים אבולאפעיא האט ניט געוזנט פאר- לאזון די שטאטט. ער האט געוזנט צו די יידזן : וואו וועלן מיר גינן ? מיר האבן דא איסגעכוביט הייזער אוון געלפאנצט ווינגערטנער. גאט וועט אונדו היטן אוון דער זכות פון אלע צדייקים, וואם ליגן באחאלטן אין טבריה וועט אונדו ביישטינן, אוון מיר וועלן איסגעעהיט ווערן פון סכנות.

דער פאשא פון דמשק באפאלאט טבריה

אין א ציימט ארכוים אויז אנגעקוומען דער הערשער פון דמשק מיט א גרויסער ארמיי אוון האט באלאגערט טבריה. ר' חיים אבולאפעיא האט געשיקט די יידזן צו די קברים פון די צדייקים זיין זאלן הפליה טאון אוון בעטן ביי גאט, או טבריה זאל גערاطטען ווערן פון דער גרויסער סכנה.

די מלחהה אויז געווען א שווערע. דער הערשער פון דמשק האט געשאַסן אויפֿ דער שטאטט טבריה, אבער קיינעם פון די יידזן האבן די קוילן ניט געטראָפֿן. דער הערשער פון דמשק האט צוגעשטעלט צו די ווענט פון טבריה הויכע לייטערם כדי זיין זעלנער זאלן אַריבער- גיין איבער דער מויער פון טבריה אוון איינגעמען די שטאטט.

א שרעק אויז באפאלאן די איינוואוינער פון טבריה, אבער זיין האבן זיך ניט געווואָלט אונטערגעבען. זיין האבן אַראָפֿגעוואָרְפֿן גרויסע שטיינער אויף די קעפֿ פון די זעלנער, וואם האבן געטראָגֿן די לײַ טערם, אוון זעכיזיק מענטישן זיין געפֿאָלן טויט. ווען דער פאשא פון

דמישק אויז שווין געוווען בייד טויערן פון טבריה אויז ער פלאצונג אָוועקגעפֿאַלְן אָוּן גַּעֲשְׁטָאַרְבָּן. זַיִן אַרְמַנִּי הַאַט עַם אַגְּגָעָנוּמָעַן פָּאָר אָשְׁלַעַכְּתָן סִימָן אָוּן זֵי הַאַט זַיִן אַמְּגַעַכְּרָט. דַּי שְׂטַאַט טְבָרִיה אויז גַּעַז-בְּלִיבָן גַּאֲנִץ, אָוּן דַּי יִדְיִישׁוּ קְהִילָה אַיִן טְבָרִיה אויז נִיצְׁלָה גַּעֲוֹוָאָרָן.

דעָרְבָּן רְבָּן רְ' חִים אַכְּוֹלָאַפְּיָה הַאַט שְׁבַת גַּעַדְרָשָׁנָט פָּאָר דַּי יִדְן אַיִן בֵּית מַדְרָשָׁ אָוּן הַאַט גַּעַדְאַנְקָט גַּאַט פָּאָרְן נֶס, וּוֹאָס אַיִן גַּעַשְׁעָן.

חסידים פון גַּאֲלִיצְׁיָה, פּוֹוִילְן, הַאַלְטָן אוֹיפְּ דַּעַם יִשְׁוֹב אַיִן טְבָרִיה

רְ' חִים אַכְּוֹלָאַפְּיָה הַאַט אָוּעַקְגַּעַשְׁטָעַלְט אָשְׁטָאַרְקָן יִשְׁוֹב אַיִן טְבָרִיה. ער אויז געוווען אָסְפְּרָדִישָׁע וִיד. מִיטְ צֻוְּאַנְצִיךְ יִאָר שְׁפָעַטָּעָר וַיְיִנְעַן גַּעַקְוּמָעַן פּוֹוִילְשָׁע יִדְן, חִסְדִּים פון גַּאֲלִיצְׁיָה, אָוּן הַאַבָּן פָּאָר גַּעַזְעַט זַיִן אַרְבָּעַט.

מִיטְ דַּי חִסְדִּים פון גַּאֲלִיצְׁיָה אויז גַּעַקְוּמָעַן רְ' מַנְחָם מַעַנְדָּל פון פְּרָעָמִישְׁלָאָן, אָתְלָמְדִיד פון רְ' יִשְׁרָאֵל בָּעֵל שֵׁם טָוב. רְ' מַנְחָם מַעַנְדָּל הַאַט אָוִיסְגַּעַבְוִוִּיט אָבִית מַדְרָשָׁ פָּאָר דַּי חִסְדִּישָׁע יִדְן אַיִן טְבָרִיה. אָסְרָד לִידְן זַיְנְעַן דָּוְרָכְגַּעַנְגָּנְגָּעַן דַּי נְיוּעָן עֲוֹלִים אַיִן טְבָרִיה. זַיִן הַאַבָּן גַּעַלְעַט אַיִן אַרְעָמְקִיְּת, אָוּן זַיִן הַאַבָּן דַּאֲסָמָּעָן גַּעַנְגְּנוּמָעַן פָּאָר לִיב. רְ' מַנְחָם מַעַנְדָּל הַאַט גַּעַזְגָּט: מִיטְן גַּאֲנְצָן הַאַרְצָן דָּאַרְפָּן יִדְן גַּלְוִיכְן, אָזְ זַיִן וּוּעָלָן אָוִיסְגַּעַלְיִוִּיט וּוּעָרָן פון גַּלְוָת, אָוּן מִיטְ אַלְעָן כְּחוֹת דָּאַרְפָּן זַיִן הַיְּטָן דַּי וּוּעָנָט, דַּאֲסָמָּעָן דַּעַם יִשְׁוֹב פון אַרְץ יִשְׁرָאֵל.

די פְּרוּיָה פון רְבִי זַאְבָּן וּוֹאַלְפָּן זַיִן זַיִן זַיִן הַאַט לִיב אַרְץ יִשְׁרָאֵל

דעָרְבָּן רְבָּן יִעְקָב שְׁמַשְׁוֹן פון שְׁעַפְעַטָּאַוּקוּעָ אַיִן גַּעַקְוּמָעַן קִיְּין אַרְץ יִשְׁרָאֵל. ער הַאַט זַיִן גַּעַלְאָזָט רִיְּטָן אוֹיפְּ פָּוּן אַיִזְׁלָה קִיְּין טְבָרִיה זַיִן זַיִן מִיטְ רְבִי זַאְבָּן וּוֹאַלְפָּן פון זַבְּרוֹשָׁ. וּוּן ער גַּעַטְרָאַפָּן עַטְלָעַכְּעָ פְּרוּיָן שְׁטִיְּן אָוּן וּוֹאַשְׁן וּוּשָׁע. צֻוְּיָּשָׁן דַּי פְּרוּיָן הַאַט ער דָּעַרְקָאַנְט דַּי פְּרוּיָה פון רְבִי זַאְבָּן. ער הַאַט זַיִן זַיִן פְּאַרְוּוֹאַונְדָּעָרט. זַיִן הַאַרְצָן הַאַט אִים פָּאַרְקָלְעָמָט, וּוֹאָסָמָּעָ רְבִי זַאְבָּן פְּרוּיָה דָּאַרְפָּן שְׁטִיְּן אָוּן וּוֹאַשְׁן וּוּשָׁע. פון גְּרוּיָס צַעַר הַאַט עַל זַיִן גַּעַוּאַלְט אַוְמְקָעָרָן. רְבִי זַאְבָּן פְּרוּיָה הַאַט זַיִן גַּעַוּעַנְדָּט צַוָּה

אימ און האט געזאגט: "רבו, זויט וויסן, או דאס וועש וואס מיר וואשן אויז נישט אונדערם. מיר וואשן וועש פאר אנדערע, כדי צו פאַרדינען אויף לעבען. דא אויז אַרְצַ יִשְׂרָאֵל, אָוּן דַּי מַטְעָרְנִישָׁן פֿוֹן אַרְצַ יִשְׂרָאֵל זַיְנָעַן אָוְנְדוּ לִיבַּי". ר' יעקב שמשון האט חרטה געהאטן, וואס ער האט זיך געווואָלט אומקערן און ער אויז אַראָפֶן פֿוֹן אַיְוֹל. ער אויז צְרוּין אֵין שְׁטוּב אָוּן האט געווויינט פֿוֹן שְׁמָהָה, וואס ער האט זוכָה געוווען צו זען די גְּרוּיסָע לִיבְשָׁאָפֶט צו אַרְצַ יִשְׂרָאֵל.

טבריה די הויפט שטאטט פֿוֹן גְּלִיל

דורות אויף דורות יידן האבן געכוביט טבריה ביז זיי האבן זוכה געוווען צום אויפּוקום פֿוֹן מדינַת יִשְׂרָאֵל. אִיצְט אויז טבריה די הויפט שטאטט פֿוֹן גְּלִיל. דָּאָרְטַּה שְׁטִיעַן גְּרוּיסָע האטעלן מִיטַּ בְּלוּמְעָן גְּעַרְטְּנָעָר, מִיטַּ לִיכְטִיקָע בָּאַלְקָאנָעָן אָוּן גַּעֲשְׁפִּיגְלְטָעָן וְעוּנָטָן. טְוִוְוְנְטָעָר מַעְנְשָׁן פֿוֹן אַרְצַ יִשְׂרָאֵל אָוּן פֿוֹן אַוְיְסָלָאנְדַּ קְוּמָעָן אֵין טבריה זיך אַפְּ-רוּעָן אָוּן זיך היילַן אֵין די "חַמֵּי טְבָרִיה". דָּאָרְטַּה זַיְנָעַן דַּא גָּאָסָן מִיטַּ בְּרִיאַתְּעָ טְרָאַטְוָאָרָן אָוּן שְׁיַיְנָעַ אַלְיָעָן. די מִינְגְּרָאַלְ-קְוּאָלָן פֿוֹן טבריה, די "חַמֵּי טְבָרִיה", זַיְנָעַן אַגְּרוּסָעָר אַוְצָר פָּאָר דָּעָר שְׁטָאָטָטַטַּה. פָּאָרְוָאַלְטָוָנָג האט פָּלָעָנָעָר אויף מאָכָן פֿוֹן די "חַמֵּי טְבָרִיה" אַ קְוּרָ-אָרט פֿוֹן די גְּרֻעַטָּע אויף דָּעָר וְעוּלָטָן.

וַיְדִּישָׁע פִּישְׁעָר שִׁיפָּן, שְׁוֹוִיְמָעָן אַרְוּם אַיבָּעָרָן יִם כְּנָרָת. פֿוֹן טבריה ווּעָרָט די פִּישְׁ צְעִשְׁיקָט אַיבָּעָרָן גַּאנְצָן לְאָנָד. עַם בּוּוִיט זיך אַפְּאַכְּרִיק אויף מאָכָן נְעָצָן. טבריה ווּאַקְסָט אָוּן ווּעָרָט אַמְּדָעָנָע שְׁטָאָטָט. עַם אויז אויך דַּא די אַלְטָע שְׁטָאָט טבריה. דָּאָרְטַּה שְׁטִיעַן נְאָרָךְ די קְלִיְיָנָע הַיְיָזָלָעָד פֿוֹן אַמְּטָל. זַיְנָעַן אַרְוּמְגָעָרְנִינְגָלָט מִיטַּ הַוִּיכָע שְׁטִיְיָיָדָעָן, אָוּן זַעַעַן אָוִים וְעוּ פְּעַסְטָוָנָגָן. וְאוּ נִיט וְאוּ אַרְוּם שְׁטָאָט וְעַט מַעַן חַוְּרָבָות פֿוֹן דָּעָר אַמְּלָיְקָעָר גַּעֲמְוִיעָרָט וְוָאנְטָט, וואס שְׁטָאָט אויסגעבעוּט אַרְוּם טבריה דַּאַן וְסָפָף נְשָׁיָה. עַם זַיְנָעַן דַּא הַיְיָזָעָר, וואס אויף די טְוִיְעָרָן אֵיז אַגְּנְעָשְׁרִיבָן דָּעָר נְאָמָעָן אַכְּוָלָאָפָא. דָּאָרְטַּה ווּאוּנָעַן די אַיְינִיקָעָד אָוּן אַוְרָאַיְינִיקָעָד פֿוֹן דָּעָם גְּרוּיסָע סְפָרְדִּישָׁן רָב, וואס האט געכוביט די שְׁטָאָטָט.

די געסט אונ טוריסטען וואָס קומען קיין טבריה פירט מען וויאזן
די קברים פון די צדיקים. די נאָר אַמְּלִיקָע טבריה, די שטאָט פון
ישיבות אונ תורה, די שטאָט פון סנהדרין, איז נישט פֿאָרגעטען גע-
ווארן.

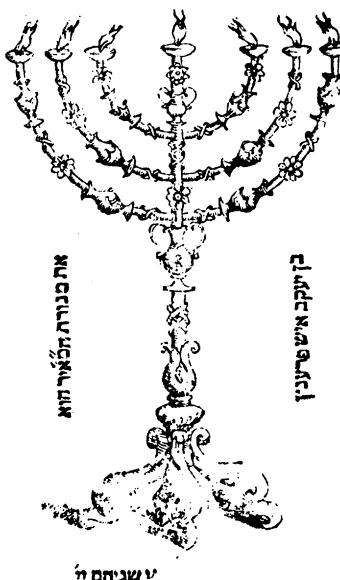
באים אַריינֶפָּאָר פון שטאָט, נישט וויאט פון די „חמי טבריה“, גע-
פינט זיך אָהֶל מיטן קבר פון רבִּי מאָיר בעל הנֶּם. דער אָהֶל ווערט
געהייט פון ספְּרִידִישׁ יידָן אָוֹן פון אַשְׁכְּנָזִישׁ יידָן. דער נַאֲמָעָן „רבִּי
מאָיר בעל הנֶּם“ איז בְּאַקְאָנְטָן צוֹ אַלְעַ יַדְןָן פון דער וועטלט. די צְדָקָה-
פּוֹשְׁקָעָן פון „רבִּי מאָיר בעל הנֶּם“ איז געוווען אָנֵן אַלְעַ יַדְיִישׁ הַיּוֹעָר.
אָוֹן אַלְעַ יַדְןָן חַאֲבָן גַּעֲוָאָרְפָּן גַּעַלְטָן אִין דער פּוֹשְׁקָעָן. דָּאָם גַּעַלְטָן
אייז גענָאנְגָּעָן פָּאָר די אַרְעָמָעָ יַדְןָן פון אַרְצָן יִשְׂרָאֵל. אָוֹ מעַן זַעַט דָּעַם
אָהֶל דַּעֲרָמָאנְטָן מַעַן זַיךְ וּוּגַן אַמְּלָאָל, וּוּגַן טבריה האָט גַּעַשְׁקִיט
מושולחים אַיבָּעָר דער וועטלט אוֹיפָּה העלְפָּן אוֹיְסָחָלְטָן דָּעַם יִשְׁוּב.
אייצט פָּאָרְן צוֹ צָוָם אָהֶל יַדְןָן אִין רַיְיכָע אַוִּיטָאַמְּבָּילְן. אייצט קומט
מען אוֹיפָּה אִים אַ קּוֹק טָאָן, וּוּמַעַן קומט אִין אַ מּוֹזָעִי. טבריה אִין אַ
וּוֹאַנְדָּעָרְלָעָכָע שטאָט. אֹז אַ מעַנְטָשָׁ קומט אִין טבריה דערפִּילְטָעָר
זַיךְ, וּוּעָר זַאל קּוֹקְן דַּוְרָךְ אַ פָּאָרְכְּשָׁוְפְּטָעָר שְׁפָאְקְטִיוֹו : עָר זַעַט אָנֵן אַלְעַ
טָע שטאָט פון דָעַם ווּיְיטָן, ווּיְיטָן אַמְּלָאָל, אָוֹן עָר זַעַט אַ נִּיעָ שטאָט פון
מדינת יִשְׂרָאֵל.

רבי יהודה הלוי

כונר

חברו בלשון ערבי החכם הנודע אביכל המשוררים רבי יהודה חלא
חספדי נל אשר קרש שם שיטם בוכחו היישר חזה,
וועתקו אותו החכם רבי יהודה בן רבנן מסרין
ספרדי אל לשון חקרש בפנאלונגל
שנת חתקכו,

אוחז העיר האיש מאיר בן כמר יעקב
משפחח פרענאו;

שער בלאט פון ספר כוזרי (גערדוקט אין וועגעזיע, יאר 1547)

צ'וּן, הַלָּא תְשַׁאֲלֵי לְשִׁלּוֹם אֶסְּרִיךְ
דוֹרְשֵׁי שְׁלֹמֶךְ וְהֵם יִתְרֵ עַדְרִיךְ,
מִים וּמִזְרָח וּמִצְפָּן וְתִימָן שְׁלֹום
רְחוֹק וּקְרוֹב שָׁאֵי מִכְלָעָבְרִיךְ.

(יהודה הלוי)

צ'וּן, בְּאַדְרָפְסֶט זִיךְ פְּרֻעָגֵן דָּאָךְ אָוִיתְ דִּינָעַ קִינְדָּעָר,
וּוּ זַי צְעַזְיִיטָע אָוּן צְעַשְּׁפְרִיטָע פְּרֻעָגֵן.
פָּוּן מְזָרָח, מְעָרָב, צָפָן, דְּרוּם נָעַם דָּעַם גְּרוּס
פָּוּן נָאנְטָ אָוּן וּוִיְיטָ אָוּן אַלְעָ וּוּאַנְדָּעָרְוּעָגֵן.

(יידיש : י. י. שווארץ)

ין עלפטען און צוועלפטן יארהונדערט זייןגען איינ-
צְלַנָּעַ יִדְןַ גַּעֲפָרָן פֿוֹן שְׁפָאַנְיַעַ זִיךְ בָּאוּצְנַן אֵין אַרְץ
ישראל. אֵין וּרְוְשָׁלִים אָנוּ אֵין רֶמֶלה זַיְנַען גַּעֲוֹעַן
קלַיְנַעַן יְשֻׁבָּים פֿוֹן שְׁפָאַנְיַעַ יִדְן.
צְוֹוִישָׁן דִּי אַיְנִינְצְּלָעַ וּוְאַסְּ זַיְנַעַן גַּעֲפָרָן קִיְּזַן אַרְץ
ישראל אֵין גַּעֲוֹעַן דָּעַר גַּרְוִיסָּעַר אָנוּ בָּאלִיכְטָעַר דִּיכְטָעַר פֿוֹן יִדְיִישָׁן
פָּאַלְקַ, רַ' יְהֹוָדָה הַלְוִי.
ער האט אֵין זַיְנַעַן לִידְעַר אַוִּיסְגּוּזְוֹנְגַּעַן דִּי לִיבְשָׁאַפְּטַ צַו גַּטְטַ
אָנוּ דִּי גַּרְוִיסָּעַ בָּעַנְקְשָׁאַפְּטַ צַו צְיוּן, צַו אַרְץ יִשְׂרָאֵל.
אָסְךְ פֿוֹן זַיְנַעַן לִידְעַר זַיְנַעַן גַּעֲוֹאָרָן תְּפִילָות פֿוֹן שְׁבַת אָנוּ יָם
טוֹב.

איַן האַרְצִיקָּעַ גַּעֲוֹאַנְגַּעַן האַטְטַ, רַ' יְהֹוָדָה הַלְוִי אַרְוִיסְגּוּבְּרָאַכְטַ וּוְיַ
שְׁוּעָר עַם אֵין צַו זַיְנַעַן אַיְן גַּלוֹת. אָנוּ וּוְיַאֲלֹדְעַנַּעַ פִּינְגְּעַלְעַד זַיְנַעַן גַּעֲוֹעַן
זַיְנַעַן לִידְעַר פֿוֹן חַאְפְּעָנוֹנָג, אָנוּ יִדְןַ וּוּלְןַ דָּעַרְלִיּוֹת וּוּרְןַ אָנוּ קּוּמָעַן
צְוֹרִיקַ אֵין זַיְנַעַן זַיְנַעַן לְאַנְדַּ, אֵין צְיוּן.

רַ' יְהֹוָדָה הַלְוִי אֵין גַּעֲבָרָן גַּעֲוֹאָרָן אֵין דָעַר שְׁפָאַנְיַעַ שְׁטָاطַ
טָאַלְעַדְאַ, אֵין קָאַסְטְּיַילַעַ, אָנוּ יָאָרַ 1085. ער האט גַּעֲוֹאַנְדָּעַרְטַ פֿוֹן
שְׁטָاطַ צַו שְׁטָاطַ אָנוּ פֿוֹן לְאַנְדַּ צַו לְאַנְדַּ, אָנוּ האט אַוְמָעַטָּם גַּעֲהַאַטְטַ אָ
סְךְ פְּרִוִּינְטַ, וּוְאַסְּמַחְבָּן לִיבְגַּעַת אִים אָנוּ זַיְנַעַן לִידְעַר. נָאָר ער אֵין
נִישְׁטַ גַּעֲוֹעַן גַּיְקְלָעַד.

ער אֵין גַּעֲוֹעַן וּוְיַיְ אַקְעַנְגַּ, וּוְאַסְּ אַיְן פָּאַרְטְּרִיבָּן גַּעֲוֹאָרָן פֿוֹן זַיְנַ
לְאַנְדַּ, אָנוּ דָּקָרָט אֵין גַּעֲבָלִיבָּן וּיְיַיְן קְרוּיַן. ער האט אֵין עַרְגָּעַץ נִישְׁטַ
גַּעֲקָעַנְטַ גַּעֲפִינְגַּן קִיְּזַן רַוּ.

“מַיְיַן חָרָץ אֵין אַיְן מַוְרָח אָנוּ אַיְדַּ בֵּין אַיְן מַעֲרַב, וּוְיַיְ קָעַן מִיר
וּוְיַיְן מַיְיַן שְׁפִיּוֹן?”

רַ' יְהֹוָדָה הַלְוִי האט אַוְיַיךְ אַנְגְּעַשְׁרִיבָּן דָעַם “כּוֹזְרִי”. אֵין דָעַם
סְפָר בְּרַעֲנָגַט ער אַרְוִוִּים דִּי גַּרְוִיסְקִיטַ פֿוֹן דָעַר יִדְיִישָׁר אַמוֹנָה, אָנוּ
פֿוֹן יִדְיִישָׁן גַּעֲדָאָנָק. יִדְןַ זַיְנַעַן דָּסָם אַוִּיסְדָּעַרְוּוִילְטַעַ פָּאַלְקַ, צַו זַיְיַ
הַאַט גַּטְטָפְּלָעַקְטַ דִּי נְבוֹאָה. דָוָרָךְ זַיְנַעַן וּוְאָרָט אֵין גַּטְטָפְּלָעַקְטַ
גַּעֲוֹאָרָן צַו אַלְעַ פָּעַלְקָעַרְטַ פֿוֹן דָעַר וּוּלְטַ.

ארץ ישראל, זאגט ער, אויז דאס אומסדרווילטע לאנד. אין ארץ ישראל קענען זיך מענטשן דערהויבן געגענטער צו גאט. אין יענע צייטן האט א טיל פון שפאניע געהרט צו קרייסטן לעכע פעלקער, און א טיל צו אראכישע פעלקער, מומולמענער. צוישן די קרייסטן און די מומולמענער ווינגען פארגעקומען מלחמות. די יידן האבן זיויער שטארק געליטן פון די מלחמות. אמאָל פלען די קרייסטן פאַרפהָלְגָּן די יידן. און אָן אַנְדָּרֶשׁ מאָל האבן די אַראָכָּר גַּעֲפִינִיקָּט די יְיִדִּישָׁ בְּאַפְּעָלְקָּרְוָנָּג. ר' יהודא הלויז האט זוי געתאן דער גורל פון זיין פאלק. ער האט גשריבן לידער פון טרויער איבער די ליידן פון די יידן אין גלות, וועגן זיויער דערנידעריקונג. „זוי פירן די מלחמות און מיר ליידן די מפלות, פון אײַן זויט אָן אַומְגָּלִיק, פון צוֹוִיטָן אָן שטרויכְלְזָנָג אָן קִיְּנוּרָזָאָרגט נִישְׁתָּפָּרָן וּוּאוּילָפָּון יִשְׂרָאֵל.“

ר' יהודא הלויז האט טיף געפֿילט די געפֿאלְקְוִיט פון יידן צוישן די פעלקער, זיויער צעבראָכְנִיקִיט. די יְיִדִּישָׁ טוֹר אַיְזָן שטענדיַק אָפָּן פָּאָר אָן אַומְגָּלִיק, פָּאָר אַבלְבָּוּל, פָּאָר אַרְוִיבָּר, פָּאָר אַרְוָּצָה. די יידן זוינען הילפְּלָאָז אָן זוי מזון אַוְיְגָּלְיוּזָט וּוּרָן. ער רופט די יידן, זוי זאָלן זיך דערמָאנָגען וועגן דעם לאָנד פון זיויער אַבָּות, אָן זיך אַומְדָּעָן אהין.

ר' יהודא הלויז זאגט אײַן זוינט אַליַּיד:

„אייל זיך, דיין גאט רופט דיך,
פָּאָרְנוּג זיך אָן ברענָג אַמְתָּהָן,
און פְּלִי צוּ צִוְּן, דיין נַעֲסָט,
לוּיט דער שִׁינְקִיָּת דֻּעָם וּוּגָן וּוּעַסְט דָּעַרְקָעָנָעָן.“

ער אליען, בערימט אָן רַיִך, מיט אַ סְּךָ פְּרִיאַנְט, פִּילְט זיך פָּוּנָה דעסטוועגן אַומְגָּלְקָּלָעָר אָן שְׁפָאנִיעָ, אָין גִּלוֹת, וּוּאוֹ אַ יִד אָיז שְׁפָל. עס ווּקָט זיך אַוִּיפָּבִּי אִים אַ שְׁטָאָרָק גַּעֲפִיל צוּ פָּאָרְלָאָזָן זיין חִים אָן עוֹלה זיין קִיּוֹן אַרְץ יִשְׂרָאֵל.

אין יענע יַאֲרָן אַיְזָה דער ווּגָן פון שְׁפָאנִיעָ קִיּוֹן אַרְץ יִשְׂרָאֵל גַּעֲוֹעָן פּוֹל מִיט גְּרוּסָע גַּעֲפָּאָרָן. מַעַן פְּלָעָגָט פָּאָרָן לאָנְגָּע וּוּאָכוּן אָן חְדִשִּׁים, די

שייפן זייןגען געוווען קליעינע אונ שוואָכע, אונ א שטורהעם האט זוי גע-
קענט צערבען.

ר' יהודה הלוּס פרײַנט האָבן אִם אַפְּגָּעָדָט פון פֿאָרָן, פון
איינשטיין דאס לעבן.

ר' יהודה הלוּי הערט זיך נישט צו צו זוי. ער געועגנט זיך מיט
זיין משפחה, מיט זייןגע נאָענטע אונ לאָזֶט זיך אַין וויטן שווערן וועג.
זיין שיף איז קליאַן. די קאָבִין זייןיע איז שמאָל, ווי אַ קְּבָּר. ער
קען זיך דָּאָרָט אַפְּיָלוּ נישט אַוְּפְּשָׁטָעלָן, אַזְוֵי נִידָּרִיק איז זוי. אַן ער
קען זיך נישט אַוְּעָקְלִינְג, וויל עט איז ענְגָּדָעָר פֿלָאָץ. אויפָּן יַם האט
זיך אַוְּפְּגָּעָהוּבוּן אַ שטורהעם אונ דאס קליעינע שיפָּל שלְיִדְעָרָט זיך ווי
אַ שְׁפָעָנְדָל צוישן די בּוֹאָלְיָעָם. אלָע פְּאַסְפּוֹזִירָן זייןגען דערשראָקָן,
צִוְּתָעָרָן פֿאָר זַיְעָר לעבן.

ר' יהודה הלוּי שרייבט דעַמְּאָלָט זייןגע פרָאָכְטָפּוֹלָע יַם לִיְדָעָר. ער
אייז נאָענט צו גָּאטָט, אַן ער פֿאָרָט אַין דָּעָם לְאָנדָ פון שיינְקִיטָט, קִין
ארֶץ יִשְׂרָאֵל. ער פֿילִיט אַ גְּרוּיְסָעָפְּרִיד אַין זיין האָצָן.

נאָך אַ סְּךָ מַאֲטָעָרְנִישָׁן אַיז ער אַנְגָּעָקְוּמָן קִין אַלְעָקְסָאַנְדְּרִיעָ
(מצרים), וואֹ די שיפָּט האט זיך אַפְּגָּעָשְׁטָעלָט. די יַידָּזָן פֿוֹן אַלְעָקְסָאַנְ-
דרְיעָה האָבָּן ר' יהודה הלוּי אַוְּפְּגָּעָנוּמוּן מִיט גְּרוּיָסְפּֿרִיד. דָּעָרָ רָאַשָּׁ
בֵּית דִין אָבָּן אַלְעָמָאָני האט זיך זַיְעָר אַפְּפְּרִיְינְדָעָט מִיט ר' יהודה
הלוּי. ער איז גַּעַוְוָעָן אַ רִיְבָּנָעָמָן, אַן האט אַיְנְגָּעָלָאָדָן ר' יהודה
הלוּי ער זַאְל ווֹאַיְנָעָן אַין זַיְעָר פֿלָאָץ. אַ גְּלִילְעָכָע צִוְּתָה האט ר'
יהודה הלוּי פָּאָרְבָּרָאָכָט צוישן די יַידָּזָן פֿוֹן אַלְעָקְסָאַנְדְּרִיעָ. אָבָּן אלָעָ-
מָאָנִי אַן זַיְעָר אַנְדָעָרָעָ פֿרִיְינְטָ פֿוֹן ר' יהודה הלוּי האָבָּן
אַים נישט גַּעַוְוָאָלָט אַפְּלָאָזָן. זַיְעָה האָבָּן אַים גַּעַבְעָטָן ער זַאְל בלְיִבְּרָן אַין
מצרים. ר' יהודה הלוּי האט זיך נישט גַּעַלְאָוָט אַיבְּעָרְרִידָן אַן האט
פָּאַרְגָּעָזָעָט זַיְעָר וועג קִין אַרְצָ יִשְׂרָאֵל.

צי ער איז דערפֿאָרָן קִין אַרְצָ יִשְׂרָאֵל, אַדָּעָר ער איז גַּעַשְׁטָאָרָבָן
אויפָּן וועג — ווֹיִיס מעַן נִישְׁטָה. זַיְעָנְגָּפָּה האט אַפְּשָׁר נִישְׁטָ אַוְּסָגָעָ-
הָאָלָטָן די מַאֲטָעָרְנִישָׁן פֿוֹן דָּעָר ווֹיִיטָר נִסְיָה. אַבָּעָר מִיט זַיְעָנְגָּה
אַיז ער גַּעַוְוָים דערפְּלִוְוָגָן קִין צִוְּן, ווֹאַהֲיֵן ער האט זַיְעָנְגָּה לעָבָן
גַּעַבְעָנְקָט.

עם איז דא אַ לעגענדע וועגן ר' יהודה הלוּי, או ווען ער איז גע-
 שטאנען ליעבן כתל מערבי און האט געזונגגען זיין שענסטע ליד וועגן
 ציון, איז אַנגענטקמען אָן אַראָכְבִּישׁעָרָה רֵיטֶעֶר. ער האט מקנא געווין
 ר' יהודה הלוּיָן פָּאָר דָּעָר שִׁינְקִיִּתְ פֿוֹן זִין תְּפִילָה, אָן האט אַים
 צעטראָטָן מִיטָּן דִּי קָאָפִיטָםָעָם פֿוֹן זִין פָּעָרָד. אַנְדָּעָרָעָ זָגָן, או ער האט
 אַים דָּעָרְשְׁטָאָכָן מִיטָּן זִין שְׁפִּין.

דער רָמְבָּן

עובדיה את ביתו נטשתי את נחלתי ושם הנהתי רוחה ונשטתי
עם הפניב והכנות אשר בנפשי ועם הרילרים אשר שפחתית ורביה על ברכי הם ראשית דרכי
הטול הנאהבים והנעימים והוא עני ולבי שטכל הימים ובכור החברים כצעעוני טרך מיריעי
במחער ונקל זאת וכל יקר ראתה עניי להכוות טוב ליום בחריך לבקר בהיכל החרכ
זמקרטך השם לחוות לרצחות אכנייך ואת עפריך לחונן ועל חרכוביתך ללחונן כי עפריך בעי
ציה וסנג ובכיתוי עלייך במדר נפש מסדר מר וככבי אתענג ויהי כהרימי קולי ובקרעיבי בגין
זמייל או יונח לך כי בימים תשיעו לורה אלול'תנת חבטשת אלפבים ועתרים וטהבג באיזו בעיד
החרכה וטאומטה מכל'י בניה והוא יושבת וראתה חփוי וקרואת עלה בראוי ציון מרכר היהת
ירושלטם שטמה ואאל'ה העיר בנג' הפתחה קדרעתה עלייה ובכאי' בנג' הבית הגראול והקראוט קראנו
בככיה רכה בית קראשנו וטאארתנו אשר הלוך אבותינו היה לשורת אש וכל מירמנט
זהה להרכבה וקרענץ קריעה שנייה בתאניה ואני וקראנו במקום מומור קינה לאמר איזט
באנו גוים בנחלתו טמאו את הכל קרטעל' שטטו את ירושלים לעיים נתנו את נבלת עכירך
מאכל' לעוף הטמים בשאר חסידיך לחיתו ארץ שטטו דמס' נטמים שכיבות ירושלים ואן קובר
היאנו הרפה לשכניינו לעג וקלס' לשביטתינו עד מה תהאנך לנצח תכער' כמו אש קנאתק
שפוך חמתק אל הגאים אשר לא ידרוך ועל ממלכתך אשר בשמרק לא קראו כי אלך את יעקב
ואת נזרו השמו אל חוכר לנו עונות ראשון' מהה יקרמונו רחמייך כי דלונז מאר ערנו איזה
ישענו על דבר כבוד שמך והצילנו וכperf' על חטאינו לטעין שמד' למיה יאמרו הגאים איה
אדריהם יורע בגאים ליעינינו נקמתם דם עכירך השופך תכא לאפ' אין' אנט אסיד גנול ורווער
הווער בני המותה ווועט לשכניינו שבעיתים אל חוקם הרפטס אשר הרפה אידני ואנחנו עperf'
ויזאן מרעהיך נורה לה לעולס לזרו ודור נספער תרלאך

אן אויסציג פון פירוש אייך ווער תורה פון ומא"ן, ערשות אויסגאבע, רויים 1480 (?)
פון ווער ביבלאטעך פון יידישן טעאלאגישן סעמעינארא, ניו-יירק.

... השכינה שורה בארץ ישראל, בחוץ הארץ אף על פי
שהכל לשם הנכבד אין טהרה בה שלמה . . .

(רמב"ן)

די שכינה רוט אין ארץ-ישראל און חוץ ארץ-ישראל אין
ニישטא קיין אמת'ע רײַנקײַיט פון דער נשמה.

סִקְמָאֵל אַיּוֹ יְרוֹשָׁלָם חֲרוֹב גַּעֲוֹאָרֶן, אַיּוֹ אָסָּר
מְאַל אַיּוֹ זַיְצָרִיק אָוִיפְגַּעֲבָוִיט גַּעֲוֹאָרֶן, וּוְיַל שְׁטָעָנֶן-
דִּיק הַאַבָּן זַיְקִידְזָן מִיטָּרְגָּוִס לִיבְשָׁאָפָט גַּעֲצָיוֹגָן קִין
יְרוֹשָׁלָם — דַּי הַיְלִיקָעַ שְׁטָاطָט, דַּי אִיבְּקָעַ שְׁטָاطָט.
אַיְינָאָרְפָּוּן דַּי גַּרְוִיסָעַ יַדְזָן, וּוְאָסָאַיּוֹ גַּעֲפָאָרֶן אָנוֹן,
זַיְקַבְּאָזָעָצָט אַיּוֹ יְרוֹשָׁלָם אַיּוֹ גַּעֲוֹוָעָן דָּעַר בָּאָרִימְטָעָרָרְבָּךְ פָּוּן שְׁפָאָנָעָן,
דָּעַר רַמְבָּן (ר' מַשָּׁה בֶּן נַחְמָן).

דָּעַר רַמְבָּן אַיּוֹ גַּעֲבָאָרֶן גַּעֲוֹאָרֶן אַיּוֹ דָּעַר שְׁפָאָנִישָׁעָר שְׁטָاطָט גַּעַ-
רָאָנָא אַיּוֹ יַאֲר 1195. וּוְעַן עַר אַיּוֹ אַלְטָגָעָן גַּעֲוֹוָעָן צְוֹאָנְצִיךְ יַאֲר, אַיּוֹ עַר
שְׁוִין גַּעֲוֹוָעָן בָּאָוָאָסָט וּוּי אָגְרִוְיָסָר גַּעֲלָעָרָנְטָעָר. מַעַן הַאָטָט וּוְעַן אִים
גַּעֲזָגָט, אָזְזַיְנָעָרְדִּיְיָדְזָן וּוּי פִּוְיִירְדִּיקָעַ קְוִילָן — «סִינִי, עַוְker הָרִים
וְכָל דָּבָרְיוֹ בְּגַחְלֵי אַשָּׁה». אַיּוֹ אַזְוִי פְּלָעָגָט מַעַן זָאנָן בְּלַיוֹזָא אָוְפָגְרִיסָע
תַּלְמִידִים. עַר הַאָטָט אָסָּר גַּעֲלָעָרָנְטָת תּוֹרָה, גְּמָרָא אָנוֹן וּוְיִסְנְשָׁאָפָטָן;
גַּעֲלָרָאָכָט וּוְעַן גַּטָּט, אַיּוֹ וּוְעַן דָּעַם הַיְלִיקָן לְאָנָה, וּוְעַן אָרֶץ יִשְׂרָאֵל;
וּוְעַן דָּעַם בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וּוְאָזְזַיְנָעָרְדִּיְיָדְזָן דָּעַם גַּעַרְוָתָן; וּוְעַן דָּעַם
יִדְיָוָן פָּאָלָק, וּוְאָסָמָטָעָרָט זַיְקַבְּאָזָעָצָט לְעַנְדָּעָר, אַיּוֹ גַּלוֹתָא. עַר
הַאָטָט גַּעֲבָעָטָן גַּטָּט מִשְׁיחָה זָאָל קְוּמָעָן אַיּוֹ אָוִיסְלִיּוֹזָן זַיְקִידְזָן, עַר זָאָל זַיְ-

בָּרָעָנָגָעָן צְוִירִיק אַיּוֹ לְאָנָדָפָן זַיְעָרָעָאָבָותָן.

דָּעַר רַמְבָּן הַאָטָט גַּעֲזָגָט, אָזְזַיְנָעָרְדִּיְיָדְזָן דַּי תְּרִיְגָמְצָוֹת אַיּוֹ וּוְאוֹיָ-
נָעָן אַיּוֹ אָרֶץ יִשְׂרָאֵל.

דָּעַר רַמְבָּן הַאָטָט גַּעֲלָעָבָט אַיּוֹ שְׁוּעָרָעָעָ צִוְּוֹתָן פָּאָר יַדָּן. דַּי קְרִיסְטָ-
לָעַכְעָגָלָחִים הַאַבָּן דַּי יַדָּן גַּעֲפִינִינְקָטָם. פָּאָר אָזְזַיְנָעָרְדִּיְיָדְזָן קִין
שְׁוֹץ אַיּוֹ קִין גַּעֲזָעָץ. מִיטָּרְגָּוִס גַּוְאָלָהָד הַאָטָט מַעַן גַּעֲשָׁלָעָפָט יַדָּן אַיּוֹ דַּי קִירְכָּן
צָום שְׁמָדָה. אָסָּר יִדְיָשָׁע טְרָעָרָן אַיּוֹ יִדְיָשָׁע בְּלֹתָא אַיּוֹ פָּאָרָגָטָן גַּעֲוֹאָרֶן.

דָּעַר רַמְבָּן הַאָטָט גַּעֲשְׁטָאָרְקָטָט דַּי אָמוֹנָה פָּוּן דַּי יַדָּן. עַר הַאָטָט
גַּעֲלָעָרָנְטָמִיט זַיְיָתָה — דַּי טִיפְקִיָּתָ פָּוּן דָּעַר תּוֹרָה, דַּי שִׁוְינְקִיָּתָ
פָּוּן דָּעַר תּוֹרָה, דַּי סְדוֹדָתָ פָּוּן דָּעַר תּוֹרָה. הַוְנְדָעָרָטָעָר תַּלְמִידִים הַאָטָט
עַר גַּעֲהָאָטָט. עַר אַיּוֹ גַּעֲוֹוָעָן אָנוֹן אַנְלָעָן פָּאָר דַּי יַדָּן אַיּוֹ שְׁפָאָנָעָן אַיּוֹ

דָּעַר בִּיטְעָרָעָר צִוְּוֹתָן.

צוואנציק יאר האט ער געשריבן ספרים, דערקלערגונגען צום חומש און צו דער גمراה. ער האט געוזאגט: „די יידן זייןגען מיד פון צרות און פון יאך פון גלוות. זיי ליענען דעם חומש שבת און יוסטוב. מען דארף זוי גרייניג מאכון דאס לערנען מיט אַנגגעגעמע און באַלעrndיקע דערקלערגונגען.“.

איבער גאר דער וועלט האבן יידן געלערנט דעם רmb"ז'ס ספרים, און זיין צייט און און שפערטערדיקע דורות.

א סך ליידן אייז דער רmb"ז אַויסגעשטאנען און שפאניע. די גלחים פלענן אַוּסְטְּרָאַכְּטָן בְּלִבְּלִים אויפֿ יידן, און אויפֿ דער יידישער אמונה. א סך מאָל האט מען יידישע ספרים פֿאַרְבְּרָעֵנֶט.

דער רmb"ז האט פֿאַרְטְּיִדְקְּט די יידישער אמונה מיט חכמה און טיפֿן פֿאַרְשְׁטָאָנָּד. ער האט דערפֿאָר געה האט שונאים צוישן די קְרִיסְטָן לעכע געלערנטע גלחים.

אין יאָר 1263 האט אַדְמִינִיקָאָנָּעָר מאָנָּאָך פֿאַבְּלָאָ אַרוֹיְסְגָּעוּרְפָּן דעם רmb"ז אויפֿ אַ וִיכְוָח. פֿאַבְּלָאָ האט אַיְינְגְּרָעְדָּט דעם קעניג פון אַראָגָּן, אָז ער ווועט אויפֿ דעם וִיכְוָח דערווויזן די פֿאַלְשְׁקִיט פון יידישן גלויבן, און אָז די יידן דְּאָרְפָּן זיך שמאָן.

דער וִיכְוָח אייז פֿאַרְגְּנָעְקָוּמָעָן אַין באַרְצְעַלְאָנָּא, אַין קְעַנְגְּלָעָן פֿאַלְאָץ. עס אייז בִּינְגְּוּוּן דער קעניג, עס זײַנְגַּעַן גָּעְקוּמָעָן אַ סך גלחים פון דער קְאַטְּוִילִישְׂרָאָלְדָּקָע. אָז אַין קְעַנְגְּלָעָן אַיְז גָּעְקוּמָעָן דער רmb"ז מיט נאָר עַטְּלָעָכָעָן רְבָּנִים פֿאַרְטְּיִדְקְּטָן די יידישער אמונה.

דער רmb"ז האט בשעת דעם וִיכְוָח באַצְוּבָּרְטָן אַלְעָמָעָן. אַפְּלוֹ זייןיע שונאים האבן באַזְוָאָנוֹנְדָּרְט זײַן גְּרוּסְקִיט. פֿאָרָן קעניג, די גלחים אָז די נַאֲכָלְלִית אייז גַּעַשְׁטָאָנָּעָן אַ יִד מִיט אַ טִּיפֿן גָּלוּבָּן אַין גָּאָט, אַ פִּרְעָרְפָּן אָז עַקְשְׁנוֹתָדִיקָּן פֿאָלָק, וְאָסָמָעָן קָעָן זײַן אַמוֹנָה נִיט ברעכָן. נאָכָן וִיכְוָח האט דער קעניג באַשְׁאָנָקָעָן דעם רmb"ז מיט אַ מַתָּנָה.

דער נְצָחָן פון דעם רmb"ז האט אויפֿגָּעְבָּרָאָכָט די גלחים. זְיוּעָר שנאה צו אַים אַיְז גַּעַוְאָרָן נאָר שְׁטָאָרְקָעָר. זַיִי האבן דעם רmb"ז פֿאַרְקְּלָאָגָט אַין גָּעְרִיכְט, אָז ער האט באַלְיִדְקְּט די קְרִיסְטָלָעָכָע אַמוֹנָה.

דער רמַבָּן האט געמוועט פֿאַרְלָאָזֶן שְׁפָגָנִיעַ. ער אויז עולה געוווען קיין ארץ ישראל, צו דעם לאנד צו וועלכּוּ ער האט שטענדיק געבענטק. שוווער אויז אים געוווען זיך געוזגעגען מיט זיין משפהה. ער שריביכט וועגן דעם : „איך בין פֿוֹל מיט צער, איך האָבָּאָפָּאָ פֿאַרְלָאָזֶן מֵין הַיּוֹן — מיט די זיין אָזֶן די טעַבָּעַ טער, וואָס איך האָבָּאָבָּאָ לִיבָּ, מיט די קִינְדָּעָר, וואָס איך האָבָּאָ אַוְּסְגָּעָהָאָ דְּעוּעָט אָזֶן דָּעַרְצְּיוֹגָן. — אָזֶן מֵין הַאֲרִץ אָזֶן מִינְעָן אַוְּגָן זַיְנָעָן גַּעַד ווענדט אָהָיָן שטענדיק. נַאֲרָע עַמְּסָא מִיר לִיבָּעָר אַיְן טָאגָן צו זיין אַיְן דִּינְעָן חָרְבָּעָה הַוּפָּן, יְרוּשָׁלָּאִים, אָזֶן זַעַן דִּין חָרְבָּוּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, לִיבָּ צו האָבָּן דִּינְעָן שְׁטִינְגָּעָר אָזֶן זיך וָאַלְגָּעָרָן אַיְן דִּינְעָן שְׁטוּבָּוּן אָזֶן באָזֶן זַיְנָעָן דִּינְעָן חָרְבָּות, ווֹיְלָה דִּין שְׁטוּבָּאָזֶן וְויְהַאנְיקְ-גַּעַטְרָאָזֶן אָזֶן מַוְילָה.“.

ארץ ישראל אויז געוווען צעשטערט וועגן דער רמַבָּן אויז אָהָיָן אַנְ- געקוּמָעָן. עַמְּסָא אויז געוווען נַאֲךְ דִּי מְלֻחָּמוֹת פֿוֹן די קְרִיזְ-צָוָן אָזֶן אַנְפָּאָל פֿוֹן די טָאַטָּאָרָן. יְרוּשָׁלָּאִים אויז געוווען חָרְבָּה. די היְזָעָר פֿאַרְ- ברענט, קִיּוֹן יְידָן זַיְנָעָן כְּמַעַט נִישְׁתְּגָּעָט גַּעַד. אַטְוֵיל זַיְנָעָן זיך צְעַלְאָפָּן אַיְן אַנְדָּרָעָט שטעט, אָזֶן אַסְּקָּה זַיְנָעָן אַוְּמְגָעָקָּוּמָעָן. דָּאָסָּ קָוּמָעָן פֿוֹן רַמְבָּן אויז געוווען אַטְרִיאִיסְטָּפָּאָר די יְידָן פֿוֹן אַרְץ ישראל.

דער רמַבָּן האט זיך באֹזְעַצְתָּא אָזֶן יְרוּשָׁלָּאִים. אוֹ ער האט דערזען וויְחָרָב עַמְּסָא אוֹזֶן יְרוּשָׁלָּאִים, אוֹ ער גַּעַפְּאָלָן צו דער ערְד אָזֶן צְעַרְיָסְן זַיְנָעָן קְלִיְּדָעָר. ער האט דּעַמְּאָלָט אַנְגָּעָשְׁרָבָּן אַתְּפִילָה אַוְּפָּאָרָה אָזֶן פֿאַרְעָנְדִּיקָּט די תִּפְילָה מִט אַתְּ הַיּוֹם גַּעַבְּעַט, אוֹ יְרוּשָׁלָּאִים זָאָל אַוְּפָּ- גַּעַרְיכָּט וּזְעָרָן : „אַיך מְשָׁה בֶּן נְחָמָן, וואָס אוֹזֶן גַּעַקְוּמָעָן זַעַן דִּין חָרְבָּעָ- שְׁטָמָט, זָאָל נַאֲךְ זַוְּכָּה זַיְן זַעַן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אָזֶן אַוְּסְגָּעָבָּוּט, אָזֶן אַונְדוּרָעָט אַוְּגָן זָאָל זַעַן יְרוּשָׁלָּאִים אָזֶן רָוּ אָזֶן שְׁלָוָם ; די שטעט פֿוֹן יְהָוָה אַוְּפָּגָעָבָּוּט, אָזֶן די יְידָן זָאָל זַיך אָהָיָן אַוְּמְקָעָרָן.“.

צְוּוֵי אַרְעָמָעָ יְידָן, פֿאַרְכָּעָר, זַיְנָעָן גַּעַוְועָן אָזֶן יְרוּשָׁלָּאִים. צו זַיְיָ אַיְן שְׁטוּבָּ פֿלְעָגָט מַעַן קָוּמָעָן שְׁבַת דָּאָוָנוּן, ווֹיְלָה די בְּתֵי מְדֻרְשִׁים זַיְיָ נַעַן גַּעַוְועָן פֿאַרְכָּרָעָנט. קְוִים אַמְּנִין יְידָן האט זיך אַוְּפָּגָעָקָּלִיבָּן צְוָם דָּאָוָנוּן.

דעך רמבל'ן האט די עטלעכע אָרְעַמּוּ יִידֵּן גַּעֲמוֹנְטֶעֶרֶת. זיין האבן אויסגעבעויט אַ בֵּית מְדֻרְשׁ. מען האט געשיקט מענטשן אין שם ברענֶן גען די ספרי-תורות, וואס זייןנען דאָרט געוווען באָהָאָלְטָן אין צייט פון די מליחמות.

ווען מען האט זיך דערוּוֹאָסֶט, אָז דעך רמבל'ן אויז אין יְרוּשָׁלָיִם, זייןנען אהוֹן גַּעֲקוּמָעָן יִידֵּן פָּוּן גַּאנְצָן אָרְץִ יִשְׂרָאֵל, אָזָן פָּוּן בְּכָל אָזָן פָּוּן אַנְדָּרָעַ לְעַנְדָּרָעַ. תַּלְמִידִים זייןנען עַולָּה גַּעֲווּעָן הָרָן תּוֹרָה פָּוּן רַמְבָּל'ן.

מען האט אויסגעבעויט אַ יִשְׁיבָּה אין יְרוּשָׁלָיִם.
דעך רמבל'ן אויז אלט געוווען 73 יָאָר וּוּעָן עַר אויז עַולָּה גַּעֲווּעָן קִיּוֹן אָרְץִ יִשְׂרָאֵל, אָזָן גַּעֲלָעַבְטַמּוֹת עַר דָּאָרְטַמּוֹ דְּרַרְיִי יָאָר. אַיִן דְּרַרְיִי יָאָר האט עַר אוּפְּגַּעֲרִיכְטַמּוֹ דָּעַם יִשְׁבּוֹב. זַיְינָן השְׁפָעָה אויז גַּעֲווּעָן אָזָוִי גַּרְוִים, אָז דְּרַרְיִיסְטִיק יָאָר נָאָךְ זַיְינָן טוֹוִות האבן זיך נָאָךְ אַלְעַזְגַּעַן גַּעֲצִינוֹן תַּלְמִידִים קִיּוֹן יְרוּשָׁלָיִם לְעַרְנָעָן אַיִן דעך יִשְׁיבָּה, וּוָאָס עַר האט גַּעֲגִירִינְדָּעַט.
דעך רמבל'ן אויז גַּעֲשְׁטָאָרְבָּן אַיִן עַכּוֹ, אָזָן אויז גַּעֲבָרָאָכְטַמּוֹ גַּעֲווּאָרָוּן צַו קְבּוֹרָה אַיִן חִיפָּה.

וועגן רמבל'ן זייןנען אָוּמְגַּעַגְּנָנְגָּנְגָּן צַוְּיִישָׁן פָּאָלָק אַ סְּךְ לְעַגְעַנְדָּעַם.
איין לְעַגְעַנְדָּעַ דְּרַצְיִילָט : ווען דעך רמבל'ן אויז עַולָּה גַּעֲווּעָן קִיּוֹן אָרְץִ יִשְׂרָאֵל האבן זייןנען תַּלְמִידִים אִים בְּאָגְלִיּוֹת. בַּיּוֹם גַּעֲזַעְגַּעַן זיך מִיטַּ אִים האבן זיין אִים גַּעֲבָעָטָן, אָז עַר זָאָל זַיְינָן אַ סִּימָן, זַיְינָן וּזָאָלָן ווּסְמָן אַיִן וּוּלְכָן טָאָג עַר וּוּעָט נְפָטָר וּוּרְגָּן.
הָאָט עַר זַיְינָגְטָמּוֹ : אַיִר זָאָלָט וּוּסְמָן, אָז אַיִן דָּעַם טָאָג וּוּעָן אַז וּוּלְ שְׁטָאָרְבָּן וּוּעָט זַיְיךְ דִּי מְצָבָה אָוּפְּנָן קְבָּר פָּוּן מִין מוּטָעָר צַעֲשָׁפָאָלָטָן אָוּפְּ צַוְּיִיעָן אָזָן שְׁפָאָלָט וּוּעָט זַיְיךְ בָּאָוּיְיָן אַן אויסגעבערִיכְטַמּוֹ מְנוֹרָה.

איין דְּרַרְיִי יָאָר אָרוֹם האט אִיןְנָעָר פָּוּן זַיְינָן תַּלְמִידִים גַּעֲווּעָן, אָז דִּי מְצָבָה אויז צַעֲשָׁפָאָלָטָן אָוּפְּ צַוְּיִיעָן אָזָן אַ מְנוֹרָה אויז דָּאָרְטַמּוֹ אויסגע-קְרִיצְטַמּוֹ. האט זַיְיךְ פָּאָרְשָׁפְּרִיאִיטַמּוֹ דִּי יִדְעָה וּוּגָנָן רַמְבָּל'ן זַיְיכְּסָטָמּוֹ, אָזָן דָּאָס פָּאָלָק האט גַּעֲטְרִוּעַרְטַמּוֹ נָאָךְ אִים.

רבו ישראל שך לאווער

ספר

פאת השלחן

והוא סוף וסיום לאربע שלוחן ערוך

האר נמחר במאמר הפלחות קהל הפלחות חלה ופלחות קלע והפלחות צהמה והפלחות מיט' והפלחות דמל'ו' יפלחות
כפלחות' וגמור כולם ר' ר' סטיגס וויליאם לנון כמי ר' ר' ר' דרנוב'ס' ו' וויליאם זונברג האחים דיניס וויליאם גולדמן'
�ל'ב' טוקורט' ווילטש ווילט'
כפלחות' גולד' ווילט' יצלל'יו ווילט' טאנזון קוןיעיט' זונטער'ג' גול' גול' ר' ר' אליה' שקס' ר' ר' מיליגן' ווילט' ווילט'
פֿאַת שְׁלַחֵן עָרָק' ווילט' בִּירֶין חַרְבָּן מַלְכָן כָּהַכֹּא וְכָכִישָׂא וְאַתְּכָא כְּהַנְּבָסָס'
תָּבְעָן עָלָמָן עֲרוֹק' ווילט' בְּזֶבַע וְעֵינָן בְּזֶבַע כְּהַקְּרִימָה סְפָר בְּזֶבַע סְפָר יְרֵה כְּמַעַן יְרֵה מְעִיקָּה צָפַת גָּלַע טְלֵין טְבַּיְתָן
טְבַּיְתָן בָּתַּיְתָן כְּבָר' קְרַז'ן יְשָׂרָאֵל' קְרַז'ן וְהַתְּחִין מְעִיקָּה צָפַת גָּלַע טְלֵין טְבַּיְתָן

יע' כהנת'ות
ויסנאמ'ת סיג'גר
השכל'ם וו' שמיע'י
כ' ב' יו' ישרא
כער' נ' פ' י'

פה גליל העליין

צפת חובב'יא עראין

בשנת שאלו שלום ירושלים לפ'ק

שער-בלאט פון ר' ישראל שך לאווער ספר, גענו מען פון דער יודישער אפטיליגונג
פון דער שטאטישער ביביליאטען, ניואַרְק.

דורך אַסְטָרֵט האָב אִיךְ זֶכְה גַּעֲוֹעַן צֹו זַיִן 27 יָאָר אַיִן
אַרְצַ-יִשְׂרָאֵל. אַסְטָרֵט מְאַל גַּעֲשְׁטָרָאָפֶט גַּעֲוֹאָרָן, אַסְטָרֵט
בַּעֲרָלְעַבְּעַנְיִישָׁן זַיְנָעָן אַרְיְבָעָר אַיְבָּעָר מִיר: שְׁרָעָק, כַּאלְעָרָע
אוֹן הַונְגָעָר הַאָב אִיךְ פַּאֲרָזּוֹכֶט, אוֹן אַיִן תְּפִיסָה בֵּין אִיךְ
גַּעֲזָעָסֶן, אוֹן שְׁוֹנָאִים הַאָב אִיךְ גַּעֲהָאָט אַסְטָרֵט, וּוֹאָס הַאָבָן
גַּעֲלוֹיְעָרֶט אַוִיכְ מִיר. וּוֹאָס קַעַנְעָן מִיר מַעַנְטָשָׁן טָאָן, אַוִיכְ
גַּאָט אַיִן מִיִּין הַילְּפָ ? אוֹן וּוֹאָס הַאָב אִיךְ נִיטָגַעַטָּן ? הַשְּׁגָחָה
גַּעֲגָעָבָן אַוִיכְ דָעָר יִידְשָׁעָר גַּעֲמִינְיָנָדָע אוֹן גַּעֲלָעָרָנֶט תּוֹרָה
מִיטָתְלִמְדִידִים אוֹן גַּעֲלִיְיגָט גַּרְוָנְט-שְׁטִינְגָעָר אַוִיכְ בּוֹיעָן דָעָם
יִשְׁוֹב. אוֹן אַיִן וּוֹיִטָע לַעֲנְדָעָר הַאָב אִיךְ דָעָרְצִילָט דִי לְוִיב
פָוָן אַרְצַ-יִשְׂרָאֵל אוֹן גַּעֲלָעָרָנֶט מִיטָאַנְדָעָר דִי תּוֹרָה פָוָן
רַבִּי אַלְיהָוָ גָאָן.

(פָוָן פָאַרְוָאָרֶט צֹו זַיִן סְפָר
„פָאַת הַשְּׁלָחוֹן“)

ב יישראַל שְׂכָלָאָוועַר אִין גָּעוּוֹעַן אֶלְיָהָר תַּלְמִיד
פָּוֹן ווַיְלָנֵעַר גָּאוֹן, רְבָּאַלְיָהָו. דָּעַר ווַיְלָנֵעַר גָּאוֹן הַאֲט
שְׁטָאַרְקָגָעַהָּלְטָן פָּוֹן דָּעַר מְצֻהָּה פָּוֹן ווַיְיָנֵעַן אִין אַרְצָ
יִשְׂרָאֵל. נָאָךְ זַיְן טַוִּית וַיְיָנֵעַן אֶסְרָ פָּוֹן ווַיְיָנֵעַ תַּלְמִידִים

אוּוְעַקְגַּעַפָּאָרְן קִיְּן אַרְצָ יִשְׂרָאֵל.

רְבָּיִשְׂרָאֵל שְׂכָלָאָוועַר הַאֲט אִין אַנְחָוִיב פָּוֹן נִיְינְצָעַנְטָן יַאֲרָהָוִ-
דָּעַרְטָ אַוְפָּגָעַוְזָאָמְלָט אֶגְּרוֹפָעַ פָּוֹן זְבָּעַצִּיךְ מְעַנְתְּשָׁן, אִין זַיְן וַיְיָנֵעַן עַולָּה
גָּעוּוֹעַן קִיְּן אַרְצָ יִשְׂרָאֵל. עַר הַאֲט מִיטָּגָעַנוּמָעַן זַיְן מְשָׁפָהָה, וַיְיָנֵעַ
זַיְן, טַעַכְתָּעַר אִון אַיְידָעָם אִון אוּיךְ וַיְיָנֵעַ אֶלְטָעַ טַאַטָּעַ-מְאָמָעַ. זַיְן
הַאֲבָן זַיְךְ אֶלְעָזָט אִין דָּעַר שְׁטָמָט צְפָת.

דָּעַר ווַעַג הַאֲט זַיְן אֶלְעָמָעַן גַּעַקְאָסְט אֶסְרָ גַּעַלְט, אִון ווּעַן זַיְן
זַיְיָנֵעַן אַנְגָּעַקְוּמָעַן קִיְּן צְפָת הַאֲבָן זַיְךְ נִישְׁתָּגַעַט פָּוֹן וַאֲגָנֵעַן זַיְן
לְעַבָּן. אִין צְפָת הַאֲבָן זַיְךְ גַּעַפְוְנָעַן דְּעַמְּאָלָט אֶפְרָאִיםְמְשָׁפָהָה, לְיַטְּ-
וּוַיְשָׁעַ יַדְן אִון אֶהָיָשָׁע קְהִילָּה סְפָרְדִּישָׁע. דִּי צְפָתְעַר יַדְן הַאֲבָן
זַיְיעַר גּוֹט אַוְפָּגָעַנוּמָעַן דַּי נִיְּ-אַנְגָּעַקְוּמָעַן, אֶבְעָר זַיְן וַיְיָנֵעַן אֶלְיָוֹן
גָּעוּוֹעַן אוּסָם אִון זַיְן נִישְׁתָּגַעַט חַלְפָּן.

אוּיפָּרְדָּי יִשְׂרָאֵל שְׂכָלָאָוועַר אִין גַּעַפְּאָלָן אֶגְּרוֹיסְעָר יַאֲךְ. מַעַן דָּצְרָף
פְּרָנְסָה פָּאָר אֶסְרָ יַדְן. עַר הַאֲט גַּעַוְאָלָט בּוּיָעַן אֶבְיָעַן מַדְרָשָׁ אַוְיָפָן
נַאֲמָעַן פָּוֹן ווַיְלָנֵעַר גָּאוֹן, קַוְיָפָן סְפָרִים צָום לְעַרְנָעַן. קִיְּן גַּעַלְט אִין נִישְׁתָּ
גָּעוּוֹעַן.

די יַדְן פָּוֹן צְפָת הַאֲבָן גַּעַבְעָטָן רְדָיִשְׁרָאֵל שְׂכָלָאָוועַר, עַר זַאְל זַיְן
זַיְיעַר שְׁלָיחָה. עַר זַאְל פָּאָרְן צְרוּיקָקִיָּן לְיַטְּעַ, דָּצְרָט דָּעַרְצִיָּלָן וּוּעַנוֹן
זַיְיעַר נַוְּתָּן אִון זַאְמָלָעַן גַּעַלְט פָּאָר די יַדְן פָּוֹן צְפָת.

רְבָּיִשְׂרָאֵל שְׂכָלָאָוועַר הַאֲט נִישְׁתָּגַעַט גַּעַוְאָלָט פָּאָרְן. עַר הַאֲט זַיְן
נִישְׁתָּגַעַט גַּעַוְאָלָט שַׁיְדָן מִיטָּה זַיְן מְשָׁפָהָה, מִיטָּה זַיְן עַלְטָעָרָן, אִון עַר
הַאֲט לִיכְבָּהָאָט דָּסָם לְאָנָדָן. אֶבְעָר עַר הַאֲט גַּעַמוֹזָט נַאֲכָגָעָבָן אִון עַר
אִין אוּוְעַקְגַּעַפָּאָרְן.

עַס אִין דְּעַמְּאָלָט גַּעַוְוָעַן אֶמְלָחָמָה צְוִוָּישָׁן רַוְסָלָאנָד אִון טַעַרְקָיִי.
קִיְּן שִׁיפָּן זַיְיָנֵעַן נִישְׁתָּגַעַט גַּעַגְגָנָגָעַן. עַר הַאֲט זַיְן גַּעַמוֹזָט שְׁלַעַפָּן מִיטָּה
דָּעַר יְבָשָׁה פָּוֹן לְאָנָדָן צָוָ לְאָנָדָן, רַיְתָנְדִּיק אַוְיָפָן, פָּאָרְן מִיטָּה אֶ

וואגן — ביז ער איז אָנְגַּעֲקֻמָּעַן קִין ווילנע. לאנגעח חדש האט גע-
דויערט דער וועג.

אין ליטע האט מען זיך מיט ר' ישראליין זויער דערפרוייט. ער
האט זוי געבראכט בריוו פון די רבנים פון ארץ ישראל, און האט זוי
דערציזלט ווי יידן לאבען דארטט. פון איזין שטאט איזן דער אנדערער
אייז ער געפֿאָרֶן און אומעטום האט מען אים אויפֿגעַנְמָעַן מיט שמחה
און געגעבן אים געלט פֿאָרֶן ארץ ישראל.

דרוֹרוֹוֵיל האט זיך אָנְגַּעֲקֻמָּעַן די מלחה מיט נאָפָּאָלָעָאנָן. נאָ-
פָּאָלָעָאנָן אַרְמַנִּים אַרְמַנִּי האט אַיְנְגַּעֲנְמָעַן לִיטָּע. מיט גְּרוּסָע שׂוּעָרְקִיטָּן
אייז ר' ישראאל אַרְוִיסְגַּעַפְּאָרֶן. ער האט זיך גַּעַשְׁלָעַפְּט דָּוָרָךְ פֿרָאָנָן,
זיך גַּעַמְּטָעַרְט, און גַּעַוּאָגָלְט ביז ער איז אָנְגַּעֲקֻמָּעַן צָרוּיק קִין אַרְצָ-
ישראל.

ווען ער איז אָנְגַּעֲקֻמָּעַן איז צפת האט דארט געכושעווועט אַ
מגפה פון כָּלָעָרָע. טוֹזְנַטָּעַר מענטשן זייןען געפֿאָלָן פון דער עפֿידָע-
מייע. כדֵי זיך צוֹ רָאַטְוּוּעַן פון טוּיט זייןען אַ סְךְ יַדְן אַנְטָלָאָפְּן אַיְזָ-
די בערג, און איזן מְדָבָר. ר' ישראאל און זיינַן מישפחָה זייןען אַנְטָלָאָפְּן
קִין יְרוּשָׁלָיִם. זיינַן פֿרְוִי איז אַוְיָפְּן וועג קְרָאָנָק גַּעַוּאָרָן און איז גַּעַ-
שְׁטָאָרָבָן. אַיְזָן יְרוּשָׁלָיִם זייןען גַּעַשְׁטָאָרָבָן זְיוּיִן זְיוּיִן אַיְזָן זְיוּיִ-
טָעַכְטָעַר. די מגפה האט אַוְעַקְגַּעַנְמָעַן זְיוּיִן אַיְדָעָמָס אַיְזָן זְיוּיִן עַל-
טָעַרְטָעַר. ער איז גַּעַבְּלִיבָן אַלְיָוִן מיט אַ קְלִיּוֹן טָעַכְטָעַרְל, שִׁינְדָּל, זַי אַיְזָ-
אַוְיךְ גַּעַוְוָעַן קְרָאָנָק. ער איז גַּעַלְעָגָן אַוְףְּ אַ דָּאָךְ אַיְזָן גְּרוּסָע יְסוּרִים
אַוְיךְ גַּעַוְוָעַן דִּינִים פון זְרוּעה (וַיְיָעַן די פֿעַלְדָּעַ) אַזְוַיְזָן אַיְנְצִיךְ פֿאָרְבָּלִיִּ-
אַוְן האט גַּעַוְוָיִנְתָּם. ער האט חְפִילָה גַּעַטָּאָן, אַזְוַיְזָן אַיְנְצִיךְ פֿאָרְבָּלִיִּ-
בָּעָנָע טָעַכְטָעַרְל זַאְל בְּלִיבָּן לְעָבָן אַוְן האט אַ נְדָר גַּעַטָּאָן אַנְשָׁרִיבָן
אַ סְפָּר וועגן דִּינִים פון זְרוּעה (וַיְיָעַן די פֿעַלְדָּעַ) אַיְזָן אַרְץ ישראל.
אַ פֿאָרְמָאַטְעַרְטָעַר פָּוֹן גַּעַוְוָיִין אַיְזָן ער אַנְשָׁלָאָפְּן גַּעַוְוָאָרָן. אַיְזָן האט
זיך גַּעַדְאָכָט, אַז עַמִּיצָּעָר האט אַיְם אָנְגַּעֲרִירָט אַז גַּעַזְאָגָט: «גַּעַשְׁלָאָ-

גַּעַנְעָר מְעַנְטָש, זַי גַּעַהְיִילְט». זיינַן טָאַכְטָעַר אַיְזָן גַּעַוְוָנָט גַּעַוְוָאָרָן.
אַרְוּם אַיְם זייןען גַּעַוְוָעַן אַ סְךְ אַוְמְגַלְקְלָעַכְעַיְדָן, וּוָאָס די מגפה
האט אַוְמְגַעְבָּרָאָכָט זַיְעָרָע משפחָות.

ר' ישראאל האט גַּעַשְׁרִיבָן בריוו צוֹ די יידָן אַיְזָן לִיטָּע אַיְזָן אַמְּ-
סְטָעַרְדָּאָס אַזְוַיְזָן האט גַּעַפְּאַדְעָרָט פָּוֹן זַי הַיְלָךְ פֿאָרֶן די יידָן אַיְזָן אַרְץ
ישראל, ווַיְיָלְדָּיְדָן אַיְזָן אַרְץ יְשָׁרָאֵל לְיִדְן פֿאָרֶן אַלְעָיְדָן.

מייט עטלאכע יאָר שפערטער איז איז צפת פֿאַרגנוקומען אָן אויפּ-
שטאָנד פֿוֹן די אַראָכְבִּישׁע פֿוּיעָרִים קָעָגָן דָּעַם הַעֲרֵשָׁעֶר פֿוֹן מְצִירִים. אַיז
צִיְּמַת פֿוֹן דָּעַם אַוְיְפְּשָׁטָאנַד זַיְינָעַן די פֿוּיעָרִים באַפְּאַלְזַן די יַידַּן פֿוֹן צִפְּתָה.
מעַן הַאַט צַעַשְׁטָעַרְתּוֹ זַיְעַרְעַ וְאוֹיְנוֹנוֹגָעַן, מעַן הַאַט אַסְּרַע פֿוֹן זַיְ אַוְיִם-
גַּעַטְאַן נַאֲקָעַט אָן אַרוֹיְסְגַּעַטְרִיבָּן פֿוֹן שְׁטָאַט. די רְבָּנִים אָן רְיִיכְעַ יַידַּן
הַאַט מעַן אַרְעַסְטִירַט כְּדֵי צַו קְרִיגָּן פֿוֹן זַיְ אַוְיְסְקִיּוֹף גַּעַלְטַמַּת. אַוְיִיךְ רְיִ-
ישָׁרָאֵל שְׁקָלָאַוּעָר אַיז אַרְעַסְטִירַט גַּעַוְאָרָן. צַוְּ גַּלְיקְ הַאַט אַסְּרַע זַיְ אַיִ-
גַּעַגְעַבָּן דָּעַם רְוִיסְיָן קָאַנְסָול אִים צַו באַפְּרִיאַיְעַן. מייט דָּעַם הַאַבָּן זַיְךְ נַאֲ-
נִישְׁתַּחַט גַּעַעַנְדִּיקְטַדְיַ אַוְמְגַלְיִיקַן פֿוֹן דָּעַר שְׁטָאַט צִפְּתָה. אַיז אַפְּאַר יַאֲרַ-
אַרְוֹם אַיז אַיז צִפְּתָה גַּעַוְעַן אָן עַרְדְּ-צִיטֻעָרְנִישׁ. הַיוּזָּעָר זַיְינָעַן אַוְמְגַעַ-
פָּאַלְזַן, נַאֲסַן זַיְינָעַן אַיְינְגְּעוֹנוֹנְקָעַן גַּעַוְאָרָן אַיז דָּעַר עַרְדַּ. רְיִ ישָׁרָאֵל
שְׁקָלָאַוּעָר אַיז גַּרְאַד דָּעַמְאַלְטַ גַּעַוְעַן אָין יְרוּשָׁלַיִם. וְעוֹן עַר הַאַט דָּעַר-
הַעֲרֵתַן וְעוֹן דָּעַם גְּרוּיסְיָן אַוְמְגַלְיִיקַן פֿוֹן די צִפְּתָעָר יַידַּן, הַאַט עַר אַרְוִיסְ-
גַּעַשְׁקִטְמַן צַוְּאַנְצִיקְמַן מַעֲנְטְשִׁין פֿוֹן יְרוּשָׁלַיִם קְיִינְמַן צִפְּתָה זַיְ צַו הַעֲלָפָן. די
יַידַּן אַיז יְרוּשָׁלַיִם זַיְינָעַן גַּעַגְעַבָּן אָן די בְּתֵי מְדֻרְשִׁים, זַיְךְ גַּעַוְעַצְטַ-
אַוְיִפְּ דָּעַר עַרְדַּ אָן בָּאוּוִינְטַ דָּעַם חָרְבָּן פֿוֹן צִפְּתָה.

די יַידַּן פֿוֹן גַּאֲרַ דָּעַר וְעוֹלָתַן הַאַבָּן זַיְךְ אַפְּגַּעַרְוֹפָן אַוְיִפְּ אַוְמְגַלְיִיקַן.
פֿוֹן אַלְעַ לְעַנְדְּעַר אַיז אַנְגְּעַקְוּמָעַן הַיְּלָפְּ אַפְּרִירַט די צִפְּתָעָר יַידַּן. רְיִ ישָׁרָאֵל
שְׁקָלָאַוּעָר הַאַט אַפְּגַּעַבָּן זַיְן גַּאֲנָצָן כְּה צַו באַקְוּמָעַן גַּעַלְטַ אָן רַאַ-
טָעוֹעַן די גַּעַלְיטְעַנְעַן.

די לְעַצְטוּ צְוּוִי יַאֲרַ פֿוֹן זַיְן לְעַבָּן הַאַט עַר גַּעַוְאַוְיִינְטַ אַיז יְרוּ-
שָׁלִים, אָן הַאַט דָּאָרָט אַנְגַּעַפְּרִירַט מִיטַּדְעַר אַשְׁכְּנָזִישְׁעַר קְהִילָה. אַפְּלִיּוֹ
די אַראָכְבִּישׁע באַפְּעַלְקָעְרָונְגַן הַאַט גַּעַקְעַנְטַ רְיִ ישָׁרָאֵל שְׁקָלָאַוּעָר אָן
הַאַט גַּעַהָטַן צַו אִים צּוֹטְרִוי אָן גְּרוּיסְ דָּרְךְ אַרְץ.

מַעַן דָּעַרְצִיּוֹלַט אָז אַיְינְמַאלַ אַיז גַּעַוְוָעַן אַפְּרִירַט אַיז לְאַנְדַּה, אָן די
אַרְעַמְעַ יַידַּן הַאַבָּן נִישְׁתַּחַט גַּעַהָטַן קְיִינְמַן מַצּוֹת אַוְיִפְּ פָּסָחַ. רְיִ ישָׁרָאֵל
שְׁקָלָאַוּעָר אַיז גַּעַוְעַסְן בַּיְּ זַיְךְ אַיז הוּא אַפְּרִירַט : וּוֹאַ גַּעַמְטַ
מַעַן גַּעַלְטַ אַוְיִפְּ-מַצּוֹת פָּרַר די אַרְעַמְעַ יַידַּן ? דָּעַמְאַלְטַ אַיז צַוְּגַּעַפְּאָרָן
צַו זַיְן הוּא אַפְּרִירַט בְּעַדְוָאַנְגָּרָר מִיטַּקְעַמְלָעַן אַנְגְּעַלְאַדְעַנְעַ מִיטַּ
זַעַקְלַעַד מַעַל. זַיְהַאֲבָן גַּעַגְעַבָּן די זַעַקְעַלְעַד רְיִ ישָׁרָאֵל שְׁקָלָאַוּעָר אָן

געטלט. בלוייז אַ צעטֶל האָבן זַיְבִּי אַיְם גַּעֲנוּמָעָן, אָזֶ ער וּוּעַט זַיְ שַׁפְעַטֶּר בְּאַצְּפָלָן. זַיְיַינְגָּן קִינְגְּמָאלָ נִיטֶ צְרוּיקָ גַּעֲקוּמָעָן מַאנְגָּן דָּאמֶן.

ר' יִשְׂרָאֵל שְׁקַלְאָוּעָר האָטֶ גַּעֲלַעַבֶּט אַיְן אָרְצָ יִשְׂרָאֵל זַיְבָּן אַוְן צְוֹאָנְצִיךְ יָאָר. ער אַיְזָ נְפָטָר גַּעֲוָאָרָן אַיְן טְבָרִיהָ. די יִדְזָן אַיְן אָרְצָ יִשְׂרָאֵל האָבן בְּאַוְוִיְינָט דָעַם גְּרוּיסָן פָּאָרְלוּסָט.

שליחים פון ארץ ישראל

רבי נחמן צונדרעל שליח נאמנו מירושלים

ESCH ZUNDEL, 1832

(פֿון דער אַיסגעבע פֿון דער אַםעריקאנע יִדְישֶׁעָר הַיסְטָאַרִישָׁעָר
גּוֹזְעַלְשָׁאָפְט אֵין נַיוּיָאָרָק)

שלוחי מצוה אינן נזקן.

(מאמר חז"ל)

די וואָס מען שיקט טאנַאָס מצוה גײַעַן אָונַ קומען בשלום.

וואֹייל איז דעם פֿאלק יִשְׂרָאֵל, וווען עס קומט צו זַיִן אַ שליח
פֿון אַרְצַ-יִשְׂרָאֵל נעמט מען אִים אוּיפַ מיט כבוד אָונַ מיט
לייבשאָפט אָונַ ער אַיז טִיעָרָעָר ווי דָאָס שׁוּוֹאַרְצַאָפֶל פֿון
אוּיג.

(ר' חיים יוסף דוד אַזְוָלָאי)

ה'ץ ישראל איז שטענדיק געוווען פאַרבונדַן מיט די
יידן איז אנדערע לענדער. פון אָרֶץ יִשְׂרָאֵל האָט מען
געשיקט שליחים אויפֿ זאמלען געלט פָּאֶר די ישיבות
אין ירושלים, אין טבריה, אין צפת.

די יידן פון דער גאנדר ער וועלט האָבן אויפֿגנענומען
דעַם משולח מיט גראָיס כבוד. ער האָט זיי געבראָכט בריווֹוּוֹן די
רבנים. ער האָט זיי דערציזילט וועגן די מנהגִים פון אָרֶץ יִשְׂרָאֵל. פון
דעַם משולח האָט מען געהערט, ווי די יידן איז אָרֶץ יִשְׂרָאֵל האָלָטן יוֹסֵ
טּוֹב, איז פון וואָס זיי לעבען. דער משולח האָט געבראָכט אַ גָּרוּס פון
אָרֶץ יִשְׂרָאֵל.

פָּאֶרֶן אַין שליחות, דאס הייסט זיין אַ משולח, איז געוווען נישט
גרינְג אַין די אַמְּפָלִיקָע יִאָרֶן. קיַּין באָגָעָן ווַיַּגְעַן נישט געוווען. קיַּין
שָׁאָסִיְּעָן ווַיַּגְעַן אוּיךְ נישט געוווען. די וועגן זוּיְגָעָן געוווען שלעכטּוּ.
דער משולח איז געפָּאֶרֶן זוּיכְנִידִיק אוּיףֿ אַ קָּעָמֵל, געשלעפֿט זיךְ דָּרָךְ
מדבריות לאָגָעָן וואָכָּבָּן, אַפְּטָמָלָאָל אַיז ער קָרָאנְק געווֹאָרֶן צָוְלָבָּן שׁוּעוּרָן
וועָג. פָּאֶרֶן אַלְיַיְן האָט מען נישט געקבענט. מען האָט געמוֹזָת פָּאֶרֶן מיט
אַ קָּאָרָאָזָוָאָן, ווַיַּלְיַל מען האָט מָרוֹא געהָאָט פָּאֶר רַוִּיבָּעָר. וועָג דָּעַם
משולח פְּלָעָגָט אַוְסָקָומָעָן צוֹ פָּאֶרֶן אַיְבָּעָרָן יִם, אַיז זַיְן וועָג אוּיךְ געוווען
אַ שׁוּעוּרָעָר. די שְׁוַיְלָעָךְ זוּיְגָעָן געוווען קָלִינְיָעָ: אַ ווַיַּגְעַנְתָּ אַ געקבענט
איַבָּעָרָעָן. עַם אַיז געוווען אַ סְכָּנָה פון יִם-פִּירָאָצָן.

מען דערציזילט וועגן אַ משולח ר' יעָכְבָּ אָרִיה, וואָס דִּי יַיְדָן פָּוּ
ירושלים האָבן אַים געשיקט קיַּין באַגְּדָאָד אַין יָאָר 1679. ער אַיז גַּעַ-
פָּאֶרֶן מיט אַ קָּאָרָאָזָוָאָן קָעַמְלָעָן אַין דער מְדָבָּר. עַם אַיז אַגְּנָעָקָומָעָן
שְׁבָתָּה. ער האָט נישט געווֹאָלָט מְהֻלָּל שְׁבָתָּה זַיְן. רב יעָכְבָּ אָרִיה האָט
נישט געווֹאָלָט פָּאֶרֶן ווַיְוִיטָעָר מִיטָּן קָאָרָאָזָוָאָן, ער האָט געבעטּן דָּעַם
אַנְפִּירָעָר פָּוּ קָאָרָאָזָוָאָן ער זָאָל ווּאָרָטָן אוּיףֿ אַים בֵּין אַיְכָּר שְׁבָתָּה.
דער אַנְפִּירָעָר האָט נישט געווֹאָלָט ווּאָרָטָן. ער קָאָרָאָזָוָאָן אַיז אַוּוּק
מִיט זַיְן וועָג. ר' יעָכְבָּ אָרִיה אַיז געבלְיָבָּן אַלְיָיָן. דָּעַמְלָט אַיז גַּעַ-
קָומָעָן אַ לְיָיָבָּן, הָאָט זִיךְ געשטְעָלָט לעַבְנָן ר' יעָכְבָּ אָרִיה, דָּעַם משולח

פון ירושלים, און האט אים געהיט פון ווילדער חיוט און פון רוביידר א גאנצע נאכט און א גאנצן טאג איבער שבת. שבת אויף דער נאכט, ווען עם האבן זיך באזוייזן די שטערן, האט דער לוייב זיך געשטעלט אויף די קני לעבן ר' יעקב אריה'. ערד האט זיך גיעוצט רײיטנדיק אויפן רוקו פון לוייב. דער ליב איז געלאָפַן שגעל און ער האט דעריאנט דעם קאָראָוואָן, ר' יעקב אריה האט פֿאָרגנּוּעָצְט זְיוּן וּוּגּ מִיטְן קָאָרָאוֹוואָן בֵּין ער איז בשלום אַנְגּוּקּוּמָעָן קיין באָגְדָּאָה, אויספֿירֶן זְיוּן שליחות פון ירושלים.

נאך דערציילט מען וועגן אַ משולח, ר' רָפָאָל אַוחָנָאָג, וּוּאָסְטִי שטאט טבריה האט אים געשיקט צו די יודן פון בוכאָרָע. דָּאָס אַיז געוווען אַיז-טָן יָאָרָהָנוּדָעָרָט. זַיְבָּעָצְט טָעַג אַיז ער גַּעֲפָאָרָן דָּוָרָךְ דָּעָר מְדָבָּר. גַּרְוִיסְעַ סְכָנָה אַיז ער בִּיגְעַשְׁטָאָנָעָן. זַיְצָנְדִיק אַיז זְיוּן בִּידָל אויפֿן קָעָמָל, האט ער אַ נְדָר גַּעַטָּן: אָוִיב ער וּוּטָט דָּעַרְפָּאָרָן בְּשָׁלוּם קיין בּוּכָּאָרָע, וּוּטָט ער אַנְשָׁרִיבָּן אַ סְפָּר וּוּגּוֹן דָּעָר הַיְלִיקָּעָר שְׂטָאָט טְבָרִיה. ער האט נִיט גַּעַוְואָרָט בֵּין ער וּוּטָט קָוּמָעָן קיין בּוּכָּאָרָע. ער האט באָלָד אַרְוִיְּסָגְּנָנוּמָעָן אַן אַיְזָעָרָנָע פָּעָן אַיז האט אַנְגּוּהָוִיכָּן שְׁרִיבָּן זְיוּן סְפָּר. וּוּגּוֹן ער אַיז אַנְגּוּקּוּמָעָן קיין בּוּכָּאָרָע האט ער דָעָט סְפָּר פָּאָרָעָנְדִיקָּט. ער האט באָשְׁרִיבָּן די שְׂטָאָט טְבָרִיה, וּוּגּוֹן די צְדִיקִים, וּוּאָסְטִי האָבָן דָּאָרָט גַּעַלְעָבָט, אַיז וּוּגּוֹן די גַּעַשְׁעַנְיָישָׁן, וּוּאָסְטִי האָבָן פָּאָסִירֶט מִיט די יודן אַיז ער שְׂטָאָט.

אין יעַן לאַנד האט מען אַ משולח פון אַרְץ יִשְׂרָאֵל אַוְיגּוּנָמָעָן

אויף אַ באָזּוֹנְדָּעָרָן אָפָּן, אָכְבָּר אָוּמְעָטוּם מִיט גְּרוּסְיִים לִיבְשָׁאָפָּט. אַז אַ משולח פון אַרְץ יִשְׂרָאֵל אַיז אַנְגּוּקּוּמָעָן אַיז קוּרְדִּיסְטָן, זְיוּן צְלָעָן לְיִזְן אַים גַּעַגְּנָגָעָן באָגְעָגָעָן. מען האט גַּעַקְוָשָׁת זַיְנָעָן קְלִיָּיָד. מען האט אַים גַּעַטְרָאָגָן אויף די הענט בֵּין מען האט אַים גַּעַרְכָּאָכָּט ער. מען הוּא פון דָעַם חַשּׁוּבָּסְטָן יודָן, דָעַם נְשִׁיאָה. דָאָרָט האט מען גַּעַוְאָשָׁן זַיְנָעָן פִּים. דָאָס וּוּאָסְטָרָה האט מען גַּעַהָאָלָטָן פָּאָר אַ רְפָאָה קָעָגָן קְרָאָנְקָהִיָּטָן, וּוּיְיל אַיז דָעַם וּוּאָסְטָרָה אַיז גַּעַוְוָעָן דָעַר שְׁטוּבָּה פון ער זָאָל זְיוּי הַאָבָן גַּעַקְעָנָט, אַיז אַזְוִי הַאָבָן זְיוּי אַוְיגּוּדָרִיקָּט זְיוּדָר לִיבָּן שְׁאָפָּט צו אַרְץ יִשְׂרָאֵל.

אין איטאָליעַ האָבן די רבנִים אויפֿגעַנוּמוּן דעם משולח פון אַרְץ־ישראל. זוי האָבן אַים געפֿרגעט פֿאַרְשֵׁיְדָעַן שאלות אָון ער פֿלְעַגְטַּזְעַן.

טָאַמֶּר עַס זַיְינְגַּן גַּעֲוֹעַן סְכָסְכִּים צְוִוִּישָׂן רבנִים, אַדְעַר סְוחָרִים, האָט דער משולח זוי אויסגעַהערט, אָון גַּעֲזָאנְט וּזְעַר עַס אַיז גַּעַרְעַכְט. זַיְינְגַּן רִיד פֿלְעַגְט מַעַן פֿאַרְשְׁרִיבְּן אַין באַזְוְנדָעַרְעַ ספרִים, אָון די ספרִים זַיְינְגַּן גַּעֲבְּלִיבְּן באַחָאַלְטַן אַין דָעַר קְהִילַּת.

דָעַר משולח האָט אַיְינְגַּעַשְׁטָעַלְט וּזְיַפְּלַגְלַט יַעַדְעַ שְׁטָאַט דָאָרְפַּק שִׁיקְוָן קִיְּין אַרְץ־ישראל. זַיְן וּזְאַרט אַיז גַּעֲוֹעַן הַיְּלִיק. יַעַדְעַ שְׁטָאַט האָט גַּעַשְׁקַט די סְוּמָע גַּעֲלַט וּזְאַם דָעַר משולח האָט באַשְׁטִימַט.

אוֹפַּט דעם אַופַּן האָבן די יַיְדְּן פֿוּן אַיטָָלִיעַ אוּסְגַּעַדְּרִיקַט וּזְיַעַר לִיבְשָׁאַפְּט צַו אַרְץ־ישראל.

אוֹפַּנְעַמְעַן דעם משולח אָון גַּעֲבַן גַּעֲלַט פֿאַר אַרְץ־ישראל האָט זַיְקַגְלְעַכְנַט פֿאַר אַמְצָה אָון אַגְּרוּסָעַ וכִּיה.

מען דערציגילט אַ מעַשָּׂה וּוּעַגְן אַ משולח פֿוּן אַרְץ־ישראל, וּזְאַם אַיז גַּעֲקוּמְעַן אַין אַ שְׁטָאַט, אָונְן דָאַרט האָט אַים אוּסְגַּעַדְּרִיקַט אַגְּרוּסָעַ גַּבְיר. בַּיְּ דָעַם גַּבְיר אַיז גַּעֲוֹעַן אַיְנְגָל, אַ מְשֻׁרְתַּה, אַ באַדְיִינְעַר, הַיִּסְטַּעַם. דָעַר מְשֻׁרְתַּה האָט זַיְעַר לִיבְגַּרְאָגְן דָעַם משולח פֿוּן אַרְץ־ישראל. ער האָט אַים באַדְיִינְט מִיטְגְּרוּסָעַ דָרְךְ אַרְץ. צַו דָעַר נְדַבָּה וּזְאַם דָעַר גַּבְיר האָט גַּעַגְעַבְן, האָט דָעַר מְשֻׁרְתַּה צְוָנְעַלְיִינְט זַיְן גַּאנְצָן גַּעהַאַלְט, וּזְאַם ער האָט באַקְוּמְעַן פֿאַר זַיְן אַרְכְּבָעַט. דָעַר משולח האָט גַּעֲנוּמְעַן בַּיְּ אַים זַיְן בִּיְשְׁטִיעַר אָון האָט אַים גַּעַבְעַנְטַשְׁטַמְט מִיטְעַשְׁרָות אָון תּוֹרָה.

וּזְעַן זַאַם אַיְנְגָל אַיז אוּסְגַּעַדְּרִיקַט האָט ער גַּעַהְאָט הַצְּלָחָה אַין אַלְצַן, וּזְאַם ער האָט גַּעַטְאָן. ער אַיז גַּעַוְאָרְן אַ רִיכְכָּר מֵאַן. ער האָט זַיְקַגְלְעַכְנַט אַבְּעַר שְׁטָעַנְדִּיק גַּעַקְיִימְעַרְט וּזְאַם ער קָעַן נִישְׁטַמְט קִיְּין תּוֹרָה. ער האָט אוּסְגַּעַדְּרִיקַט זַיְינְגַּן גַּעַשְׁעַפְטַן אָון האָט זַיְקַגְלְעַכְנַט צָום לְעַרְנָעַן. ער אַיז גַּעַוְאָרְן אַגְּרוּסָעַ לְמִדְןָה. אַבְּעַר אַין שְׁטָאַט האָט מעַן נַאַך אַים אַלְצַן גַּעַרְופַּן „דָעַר מְשֻׁרְתַּה“. ער האָט זַיְקַגְלְעַכְנַט באַלְיִידִיקַט דָעַרְפַּן. אַיְינְמַל אַיז אַין שְׁטָאַט גַּעֲקוּמְעַן אַגְּרוּסָעַ רַבְּ. דָעַר רַבְּ הַשּׁוּבוּ זַיְן פֿוּן שְׁטָאַט זַיְינְגַּן אַים גַּעַגְגַּעַן באַגְּגַעַן. דָעַר רַבְּ הַאָט זַיְיַעַגְלַט, אוֹ ער וּוֹיל זַיְן „דָעַר מְשֻׁרְתַּה“. וּזְעַן ער מְשֻׁרְתַּה אַיז גַּעֲקוּמְעַן,

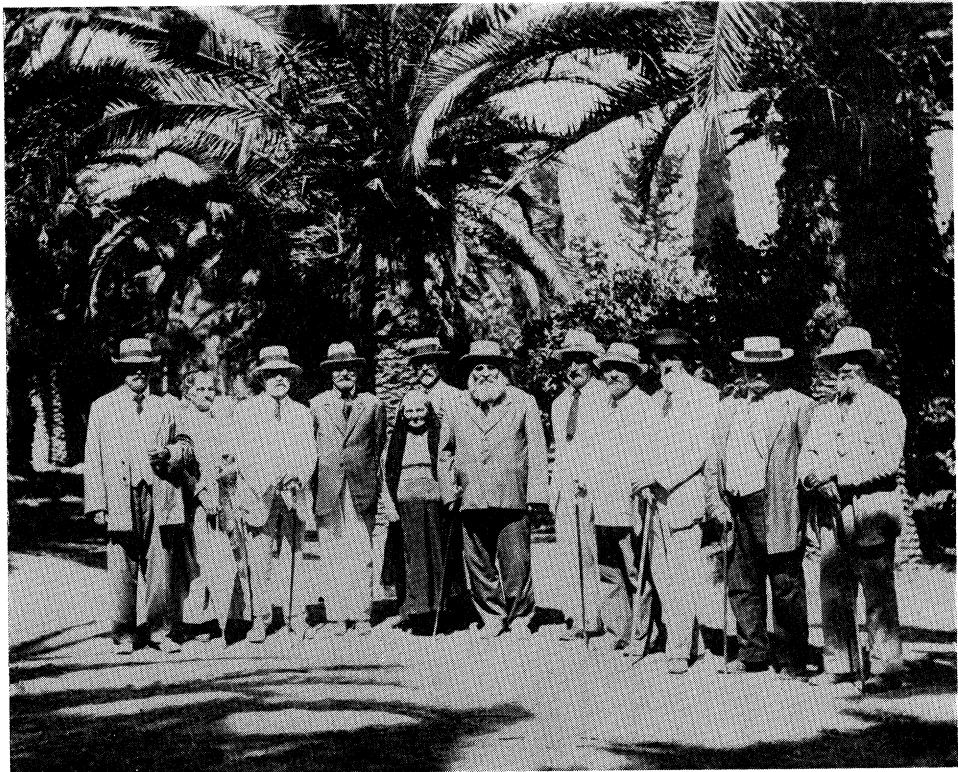
האָט דער רב געזאגט : אַ גרויסע זכיה האָסטו ווֹאָס מען רופט דיין „משרתת“ : דו האָסט באָדינט דעם משולח, דו האָסט באָדינט ארץ ישראל, און דו ביסט אַ דינער פון דער תורה, האָסטו זוכה געווען מען זאל דיך רופן „משרתת“. .

און צוּי איז אים פֿאָרְכְּלִיבָּן דער נאָמָעָן „דער משרתת“. אָבעָר אַוְיסְרִיְּדָן דעם נאָמָעָן פֿלְעָגָט מען מײַט גֶּרוּוּס דֶּרֶךְ אָרֶץ, ווֹילְ נִישְׁטָע יעדערער האָט זוכה געווען דערצְוָן.

בֵּין היינטיקָן טָאג קומען שליחים פון אָרֶץ יִשְׂרָאֵל צוּ די יִידָּן אַין אָלָע לענדער. עס קומען שליחים פון „קרָן הַקִּימָת“, ווֹאָס האָט גָּעָר קוֹיפְּט באָהָן אַין אָרֶץ יִשְׂרָאֵל אַון האָט גַּעהְאָלְפָן אַוְיסְבּוּעָן אַ סְּךָ יִשְׁׁבּוּכִים.

עס קומען שליחים פון דער „הסתדרות“, די אָרכְבָּעָטָעָר אַרגְּנָזְנִיאָז-צְיֻעָ פון אָרֶץ יִשְׂרָאֵל, ווֹאָס האָבָן אַוְיסְגָּעְבוּוֹת פֿאָרְכְּרִיקָן, אַון שׁוֹלָן, אַון שְׁפִוְטָאָלָן, אַון בִּיבְּלִיאָטָעָקָן אַון דָּרְפָּעָר אַין אָרֶץ יִשְׂרָאֵל. עס קומען שליחים פון יִשְׁׁבּוּכָה, ווֹאָו מען לְעָרָנָת תּוֹרָה אַין אָרֶץ יִשְׂרָאֵל. בֵּין היינטיקָן טָאג גַּעֲמָט מען אוֹיפָ די שליחים מײַט גֶּרוּוּס כָּבוֹד. זַי בְּרָעְנָגָעָן דעם גַּעֲרָוָס פון אָרֶץ יִשְׂרָאֵל. מען גַּיט זַי גַּעַלְט אַון מַתְנוֹת.

די ביל"זויים

א גראפע ביל"זויים אויפֿ דער עַלטער

עם ישראל ! שא עינייך וראה כי בנין הצעיריהם מתרפקים
אלין, ובלא לב ולבל הנם עומדים הכנן לעבוד עמך ביחד !
להשיב שבותך ולראותך מאושר וצולח בקרוב הארץ !
התעורר נא, אפוא, ותנו מקום לרגשות בנין יצאת מן הכה
אל הפועל . . . דרך אחחת יש לך ורך בה תושב לנצח וכבודך
ישוב לפרוח. הדרך הזאת היא — ציונה !

(קול בני הנוערים, אדעם, ניסן, תרמ"ב)

פָּאַלְקִ יִשְׂרָאֵל ! הַוִּיבָּ אֹוִיפֶּ דִּינְעַ אַוִּיגֶן אָוּן זָעַ וְוִי דִּינְעַ יְוָנְגָעַ
זַיְן טּוֹלְיִעַן זִיךְ צַו דִּיר, אָוּן מִיטָּן גָּאנְצָן הַאֲרָצָן זִיךְ
גְּרִיִּיטַ צַו אַרְבָּעַטַּן מִיטַּ דִּיר פָּאָר שִׁיבַּת צִיּוֹן אָוּן זָעַן דִּיךְ
גְּלִיקְלָעֵד אָוּן אֹוִיפֶּגֶעֶרֶיכֶּט אַיְן דִּין לְאַנְדָּן. כָּאָפְּ זִיךְ אֹוִיפֶּ
אָוּן הַעַלְפַּ קִינְדָּעַר צַו טָאַן זִיךְ יְעַר טּוֹאוֹנָג. בְּלוֹיזַן אַיְן
וּוְעַג הַאָסְטוֹ, אָוּן דּוֹרָךְ דָּעַם וּוְעַג וּוְעַסְטוֹ גַּעַהָאָלָפַן וּוְעַרְן,
וּוְעַסְטוֹ קָוְמָעַן צַו כְּבוֹד אָוּן בְּלִיאָוָנָג. דָּאַס אַיְן דּוֹרָךְ וּוְעַג
קִיְּין צִיּוֹן !

(דער אויפֿרוֹפַן דִּי יְוָנְגָעַ יִידָּן
אדעם, ניסן, תרמ"ב — 1882)

ערכם של הבילויים הוא לא רק ביצירתה גדרה, כי אם באגדה
שיצרה העם, האגדה שבה החינו את נפשנו ברhub ובסמא.

(ברול כצולסן)

דּוֹר אֹוִיפֶּטוֹ פָּוּן דִּי בִּילְיָוִים אַיְן נִישְׁטַ בְּלוֹיזַן וּוְאָס זִיךְ הַאָבָן
אוַיסְגָּעְבָּוִיט גַּדְרָה, נָאָר דִּי לְעַגְעַנְדָּע וּוְאָס דָּאַס פָּאַלְקִ הַאָטָט
גַּעַשְׁאָפַן אַרְוָם זִיךְ, וּוְאָס מִיטַּ אַיְרַהָאָבָן מִיר זִיךְ גַּעַשְׁטָאָרָקְט
אַיְן צִיְּיטַ פָּוּן הַוְּנָגָעָר אָוּן פָּוּן דָּאָרְשָׁת.

ין ארץ ישראל, אויפֿן וועג צום נגב, געפֿינט זיך א
קלײַינער יישוב — גדרה. מיט שמאָלע געסלאָר, נידיע-
רייקע הייזלעך שטייט גדרה אָן אַ זײַט פֿון שאָסִי. נאָר
בֵּי יְדֻעָרֶן, ווֹאָס פֿאָרט דּוֹרֶךְ לעַבָּן דּעַם יְשֻׁוָּב גִּיט אַ
קלַאֲפַף דָּאָס הָאָרֶץ — עַם אִיז גָּדְרָה! — די אַדְלָעֶר-
געַסְטַּפְּן דַּי בִּילְיוּוּים, די גַּעֲוָאַגְטָעַ בְּעַלְיְ-חַלוּמוֹת אָנוּן חַלוּצִים פֿון דַּעַר
עַרְשְׁטָעֶר עַלְיהָ. דּוֹרֶךְ נוּוּט, אָנוּן דּוֹרֶךְ הַוְּנָגָעָר, אָנוּן קְרָאַנְקָהִיָּטָן אָנוּן
יסּוּרִים האָבָּן די בִּילְיוּוּים אִין די אַכְצִיקָּעָר יָאָרֶן פֿון נִינְצְעָנָטָן יָאָרֶן.
הוֹנְדָעָרֶת אַוְיפַּ אַ ווֹיסְטַּוּ פְּלָאָז אַוְיסְגַּעְכּוּטַּי גָּדְרָה.

פֿון אַלְטַּן צָאָרִישָׂן רְוִסְלָאנְד זַיְנָעָן גַּעֲקוּמָעָן די בִּילְיוּוּים. די יִידָּן
איַן רְוִסְלָאנְד הָאָט זַיךְ גַּעֲלָעַטְשׁוּעָר. זַיְהָאָבָּן נִישְׁתַּגְעַטְשָׁרָט וּוּאוּיָ
נַעַן וּוּאוּ זַיְהָאָבָּן גַּעֲוָאַלְטַּן, נאָר אַין באַשְׁטִימָטָע גַּעֲגָעָנָטָן אַין שְׁטָעַטָּ
איַן שְׁטָעַטָּלָעָךְ. זַיְהָאָבָּן נִישְׁתַּגְעַטְשָׁרָט באַפְּרָבָעָטָן די עָרָה. זַיְהָאָבָּן
נִישְׁתַּגְעַטְשָׁרָט זַיְן אַוְיפַּ רְעַגְוָרָנְג שְׁטָעַלְעָם. זַיְהָאָבָּן נִישְׁתַּגְעַטְשָׁרָט
זַיְן קִיּוּן אַפְּצִיצְעָרוֹן אַין דַּעַר אַרְמַנִּי. די יִדְיִישָׁע באַפְּעַלְקָרְעָרָנְג הָאָט גַּעַ-
לָעַטָּמָעָט אַין אַרְעַמְקִיָּת. שְׁפֵל אִיז גַּעֲוָעָן זַיְעָר שְׁטָמָאנְד. מַעַן הָאָט שְׁטָמָעָן.
דיַק גַּעֲפָנוּן אַן אַוְיסְרִיךְ אַוְיפַּ פְּאַרְפָּאַלְגָּן יִידָּן.

איַן יָאָר 1881 הָאָבָּן דְּרוּוֹאַלְצִיאַנָּעָרָן גַּעֲשָׁאָסָן דּעַם רְוִסְיָהָן קִיִּי
סְעַר אַלְעַקְסָאַנְדָּעָר דּעַם צְוּוּיָּוּטָן. באַלְדַּ נַאֲךְ דּעַם זַיְנָעָן אַוְיסְגַּעְכָּרָאָכָּן
פְּאַגְּרָאַמְעָן אַוְיפַּ יִידָּן אַין עַטְלָעַכְע שְׁטָעַט אַין דְּרוּם רְוִסְלָאנְד. מַעַן הָאָט
יִידָּן גַּעֲשָׁלָאָגָן אַין די גַּאֲסָן אַין יִדְיִישָׁע פְּאַרְמָעָנָס גַּעֲרוּבָּט. די יִדְיִישָׁע
בְּאַפְּעַלְקָרְעָרָנְג הָאָט זַיךְ גַּעֲפִילְט דְּעַרְשָׁלָאָגָן פֿון שְׁרָעָק אַון דְּעַרְנִידְעָרִי
קוֹנָג. די יְוָגָנָט אִיז אַוְיפְּגַּעַדְעָרָט גַּעֲוָוָאָרָן. זַיְהָאָבָּן דְּעַרְפִּילְט, אָז אַ
יְדָ אַן רְוִסְלָאנְד אַיז הַפְּקָרָה. זַיְהָאָבָּן דְּעַרְפִּילְט, אָז רְוִסְלָאנְד אַיז נִישְׁתַּגְעַטְשָׁרָט
זַיְעָרָה.

איַן שְׁטָעַט אַין שְׁטָעַטָּלָעָךְ הָאָבָּן זַיךְ גַּעֲשָׁאָפָּן קְרִיּוֹן פֿון יוֹגָנָט.
זַיְהָאָבָּן גַּעֲטְרָאָכָּט וּוֹאָס טּוֹטָמָעָן? עַם הָאָט זַיךְ אַנְגָּעוּהָוִיכָּן אַן עַמִּי-
גְּרָאַצְּיעָ. אַסְטַּרְאָפָּן זַיְנָעָן גַּעֲפָאָרָן קִיּוּן אַמּוּרִיקָּע, אַסְטַּרְאָפָּן אַנְדָּעָרָע
לְעַנְדָּעָר.

דעמאַלט האָט זיך אַרגאניזאָרט אַ גַּרְוָפֶעֶן סְטוֹדָעָנְטָן פֿון כָּאָרְקָאָז
ווער אָנוֹנוּ עֲרוֹזִיטָעַט, ווֹאָס האָבָּן גַּעֲזָגָט: "איַן אלָעַ לְעַנְדָעַר וּוּלְזַן
מֵיר וּוּין פְּרַעְמַדָּע, לְאָמֵיר זַוְּכָן צָן אַיְגָעָנָעַ הַיִּם". זַיְה האָבָּן זַיְה אַגָּמָעַן
געַגְעַבָּן בַּיְּלָזַן. דָּאָס אַיְזָן אַ פְּאָרְקִירְצָוָנָג פֿון "בֵּית יַעֲקֹב לְכוּ וּנְלַכְּהָ" —
וַיִּדְן, לְאָמֵיר זַיְה לְאָזָן גַּיִּינַן. דָּעַר וּוּגַן אַיְזָן גַּעַוּעַן קְלָאָר פָּאָר זַיְה —
אַרְצַן יִשְׂרָאֵל. זַיְה האָבָּן גַּעֲזָגָט צָו דָּעַר יוֹגָנָט: "לְאָמֵיר פְּאָרְלָאָזַן דַּי
אָנוֹנוּ עֲרוֹזִיטָעַטָּן, אַוְן זַיְה אַפְּזָאָגָן פֿון אָנוֹנְדוּעָרָעַ דְּעַרְגְּרִיאְבָּוּנְגָעַן אַיְזָן
פְּרַעְמַדָּע לְעַנְדָעַר. לְאָמֵיר זַיְה בָּאָזָעָן אַוְיפָּאָר אָנוֹנְדוּעָר אַיְגָעָנָעַם בְּאַדְזַן
אַיְזָן לְאָנְדָן פֿון אָנוֹנְדוּעָרָעַ אַבָּותָן. מֵיר וּוּלְזַן זַיְה נַעַמָּעַן אַקְעָרוּן אַוְן וּוּיַּעַן.
מֵיר וּוּלְזַן זַיְה עֲרַדְאָרְכָּבָטָעָר אַוְן בָּעַלְיִ-מְלָאָכָותָן. מֵיר וּוּלְזַן וּוּיַּעַן.
אָנוֹנְדוּעָר פְּאָלָק דָּעַם וּוּגַן זַיְה צָו לְעַבָּן".

אַט דַּי וּוּרְטָעָר האָבָּן אַוְיפְּגָעָוּעָקָט דַּי הַעֲרָצָעָר פֿון אַסְּרָה יִדְיִישָׁע
יוֹנְגָעְלִיָּיט. עַמְּ האָבָּן זַיְה אַפְּגָעָרוֹפָן סְטוֹדָעָנְטָן פֿון דַּי אָנוֹנוּ עֲרוֹזִיטָעַטָּן
אַיְזָן מַאֲסָקָוּעַ אַוְן אַיְזָן פְּעַטְעַרְכָּוָרָג. עַמְּ האָבָּן זַיְה אַוְיפְּגָעָהוּבָן בְּחַוּרִים
פֿון דַּי יִשְׂכָּבָות. דָּאָס וּדְאָרְטָן בַּיְּלָזַן האָט אַפְּגָעָקָלְגָעָן אַיְבָּעָר דָּעַר גַּעַרְעָר
יִדְיִישָׁעָר וּוּלְטָן אַוְן האָט אַרְוִיסְגָּרוֹפָן אַפְּגָעָנוּגָעָן אַוְיפָּדְרָלִיּוֹגָן.
הַוּנְדָעְתָּעָר פֿון דָּעַר יוֹגָנָט האָבָּן זַיְה אַוְיפְּגָעָהוּבָן אַוְנְטָעָר דָּעַר
פֿאן פֿון בַּיְּלָזַן. 500 זַיְנָעַן גַּעַוּעַן גַּרְיָיטָן צָו פָּאָרָן קִיְּן אַרְצַן יִשְׂרָאֵל אַוְן
בוֹיעַן דָּאָרְטָן אַ הַיִּם פָּאָר זַיְה, אַוְן אַ לְאָנְדָן פָּאָר אַלְעַיְדָן.

די שְׁטָעְרוֹנְגָעָן

אַסְּרָה פֿון דָּעַר יוֹגָנָט האָבָּן זַיְה גַּעַרְגָּוּיָט צָו פָּאָרָן, אַבָּעָר גַּאָר וּוּינְצִיָּן
קַע האָבָּן גַּעַהְאָט דָּעַם מֹות דָּאָס צָו טָאָן. זַיְעָרָעָלְטָעָרָן אַוְן קְרוּבִּים אַוְן
פְּרִוִּינְטָן האָבָּן אַוְיפְּגָעָהוּבָן אַ גַּעַוְוַיָּוִין: "וּוּאוּ וּוּעַט אַיְרָ פָּאָרָן? אַיְזָן אַ
וּוִסְטָן לְאָנְדָן פֿון דְּעַרְנָעָר אַוְן. פֿון שְׁטִיְּנָעָר? אַיְרָ וּוּעַט דָּאָרְטָן שְׁטָאָרָבָן
פֿון הוֹנְגָעָר אַוְן פֿון מַאְלָאָרִיעָ!"

אַסְּרָה פֿון זַיְה האָבָּן אַיְבָּעָרְגָּטָאָכָט אַוְן נַאֲכָגָעָבָן זַיְעָרָעָלְ-
טָעָרָן. פֿון דַּי 500 זַיְנָעַן בְּלִוִּי 47 אַרְוֹוִיפָּאָרָעָלְטָעָרָן אַיְרָ שִׁיפָּ אַיְזָן אַדְעָם.
אַוְן פֿון זַיְה זַיְנָעַן אַוְיכָ נִיטָּאָלָעָ דְּעַרְפָּאָרָן. אַיְנִיקָעָה האָבָּן זַיְה זַיְנָעַן
גַּעַקְעָרָט, אַדְעָר גַּעַבְלִיבָּן אַיְן טָרְקִיָּי. בְּלִוִּי פְּרָעָצָן חַלְצִים זַיְנָעַן
אַגְּגָעָקָומָעַן קִיְּן אַרְצַן יִשְׂרָאֵל — דְּרִיוִּיצָן מַעְנָעָר אַוְן אַיְזָן פָּרָוי. דַּי
בַּיְּלוּיִים זַיְנָעַן אַגְּגָעָקָומָעַן קִיְּן יַפְּוֹן.

אַט דִּי פָּעָרֶצֶן בְּיְלוּזִיּוֹם זַיְנָעַן גַּעֲוֹעַן אַ בִּיְשְׁפֵּילַ פָּאָר אַנְדָּעֶרֶן. נַאֲךָ זַיְנָעַן גַּעֲקּוּמָעַן נַאֲךָ גְּרוּפָעָם פָּוּן רַוְּסָלָאַנד, פָּוּן פּוֹילָן, פָּוּן לִיטָּע אָוֹן פָּוּן רַוְּמָעַנְיָע.

די בְּיְלוּזִיּוֹם אַיְן אָרִץ יִשְׂרָאֵל

די בְּיְלוּזִיּוֹם הָאָבָן גַּעֲטָרָפֶן אַ וַוְוְסְטַ לְאָנָה, וַוְאָוּוּ יִידָּן הָאָבָן שְׁוֹיָן צְוּוִי טְוִיזָּנְטַ יִאֲרָךְ דִּי עַרְדַּן נִישְׁתַּט בַּאֲזָרְבָּעַט. דִּי יִידָּן פָּוּן אַלְטַן יִשְׁוֹב אַיְן יַפְּוּ הָאָבָן אַפְּגָנְלָאַכְּטַ פָּוּן דִּי בְּיְלוּזִיּוֹם: „מְשֻׁגְּנוּעִים! זַיְיָ וּוֹילָן וּוּרָן עַרְדַּ-אַרְבָּעַטָּעָר אַיְן אָרִץ יִשְׂרָאֵל! זַיְיָ פָּאָרֶן גַּלְיָיכָן מִיטַּדַּי בָּאַרְוּעָעָם אַרְטָבָעָר, וַוָּסַּמְדָּרָפֶן גַּאֲרָנִישָׁט, נַאֲךָ אַ שְׁטִיקָל בְּרוּוּט מִיטַּדַּוְאָסְעָרָעָר.“

די בְּיְלוּזִיּוֹם הָאָבָן זַיְיָ צַו דִּי שְׁפָאָטְ-דְּרִיְדַּ נִישְׁתַּט צְוֹנְעָה-עֶרֶט. זַיְיָ הָאָבָן גַּעֲדוֹנָגָעָן אַ קְלִיָּן אַרְטָבָישַׁ הַיּוּזָעָלָע אַיְן יַפְּוּ. מַעַן הָאַט אַוּוּקְגָּעָע-לִיְגָטַט בְּרָעַטָּעָר אַוְיָף בְּלָעָכָן פָּוּן נַאֲפָט אָוּן אַוְיָף דַּעַם אַיְזָעָן גַּעֲזָעָסָן. אַוְיָף דַּעַר עַרְדַּה הָאַט מַעַן אַוִּיסְגָּעַשְׁפָּרִיָּטַט רַאֲגָזְשָׁעָם פָּוּן שְׁטוּרָיַי, אָוּן אַוְיָף דַּעַם אַיְזָעָן גַּעֲשָׁלָאָפָּן. זַיְיָ זַיְנָעַן נִישְׁתַּט אַרְטָבָעָפָּלָן בַּיִי זַיְיָ, אָוּן פָּוּן זַיְיָ עַירְקְלִיָּן שְׁטִיבָל הָאַט מַעַן גַּעֲחָעָרָט גַּעֲזָאָגָעָן פָּוּן פְּרִיְידַט: זַיְיָ זַיְנָעַן גַּעֲקּוּמָעַן בּוּיָעַן אָרִץ יִשְׂרָאֵל, אַ הַיִּם פָּאָרֶן יִדְיָישָׁן פָּאָלָקַט.

די בְּיְלוּזִיּוֹם הָאָבָן גַּעֲקָרָאָגַן אַרְבָּעַט אַיְן מַקוֹּה יִשְׂרָאֵל. דַּאֲרָתַי אַיְזָעָן גַּעֲוֹוּעָן אַנְגְּרִיקְוָלְטָוָר-שְׁוֹלָי, וַוָּסַּמְדָּרָפֶן גַּעֲלָוִיבָּט, אַזְגָּעָבוּוּתַטְרָאָנְצָוִי זַיְשָׁע יִדְיָוָן.

דַּעַר פָּאָרְוָאַלְטָעָרַטַּר פָּוּן מַקוֹּה יִשְׂרָאֵל הָאַט דִּי בְּיְלוּזִיּוֹם אַוִּיפָּגָעָנוּ-מַעַן שְׁלָעַטַּט. עַר הָאַט חֹזֶק גַּעֲמָאַכְּטַ פָּיָן זַיְיָ. עַר הָאַט זַיְיָ גַּעֲגָעָבָן דִּי שְׁוּעָרָסְטָעָר אַרְבָּעַט. עַר הָאַט נִשְׁתַּט גַּעֲלָוִיבָּט, אַזְגָּעָבוּוּתַטְרָאָנְצָוִי וּוּלָן וּוּרָן עַרְדַּ-אַרְבָּעַטָּעָר.

שְׁוּעָר אַיְזָעָן גַּעֲוֹוּן דִּי בְּיְלוּזִיּוֹם זַיְיָ צְוִצְגָּעָוָוָאָוִינָעָן צַו אַרְבָּעַטַּן מִיטַּן רִידָּל, גַּרְאָבָן דִּי עַרְדַּה. דִּי עַרְשָׁטָעַ טָעַג פְּלָעָגָן בַּיִי זַיְיָ וּוּרָן וּוּנְדָן זַיְיָ דִּי הַעֲנָטַט. זַיְיָ הָאָבָן נִשְׁתַּט נַאֲגָגָעָבָן דַּעַם וּוּיְתִיךְ, אָוּן מִיטַּדַּי וּוּנְדִיְיךְ הַעֲנָטַט וּוּיְתִיךְ גַּעֲרָבָעַט. דַּעַר רַוקָּן הָאַט זַיְיָ גַּעֲטָאָטַן פָּוּן שְׁטִיָּן אַיְינָגָעָבוּוּגָן. דַּעַר קְלִימָאַט אַיְזָעָן פָּאָר זַיְיָ גַּעֲוֹוּנָן אַ נִּיעָה, אַ בְּיְלוּזִיּוֹם הָאַט גַּעֲקָרָאָגַן אַ זּוֹן-שְׁלָאָגַן. יַעַדְן טָאגַן אַיְזָעָן עַמִּיצָּעָר קְרָאָנָק גַּעֲוֹאָרָן אַוְיָף מַאֲלָאָרִיעָר.

קראנקע און אפגעשואכטער זיגען זיי געגאנגען צופס פון יפו
מקוה ישראל צו דער ארבעט. פארדיינט האבן זיי קויים, קויים אויפ
ברויט, און אפטמאל איזו זיי אונגעקומען ליאידן הונגער.

גרוים איזו געוווען דער נאמען ביילע, אבער די בייל'זים אליאן האבן
זיך געמאטערט — אין נויט און עלנטקייט. אינגער פון זיירדע פרײנט,
וואם האט זיי א סך געהאלפֿן, איזו געוווען יהיאל מיכל פינעם פון
ירושלים, א ייד א תלמיד חכם און א גראוסער כל-טוער.

עם איז אונגעקומען א נויע גרוּפֿע בייל'זים און די נויט איז שארפער
געווואָרַן. עם איז נישט געוווען פאר אלעמען קיין ארבעט. איניעק זיינען
אֽוועקנְעַפְּאָרַן קיון ירושלים זיך לערנען א מלאה : סטאלערִי, שלאָ
סערִי און גראזוירונגֶן.

אין ירושלים האבן די בייל'זים אויך געהאט פונקט אֽוֹז „פֿאַלְאַץ“
וואָ איז יפה. ברעטער אויפ בלעכּן פון נאפט זיינען געוווען זיירדע
שטולְן, און געלְאָפֿן איז מען אויפ דער ערְד אויפ שטרויענע רָאַ
גָּזָּשָׁעָם.

די בייל'זים זיינען געוווען מיד פון מאטערניש. זיי האבן געשְׂרִיבָן
בריוו צו דער געוּלְשָׁאָפְּט „חובבי ציון“ אין רומלאָנד. זיי האבן געַ
פאָדערט הילְפַּט, וואָס מען האט זיי צגעוּאָגָּט שיקן און נישט געשְׂקָט.
די בייל'זים האבן זיך געפֿילט עלנט און פֿאַלְאַצָּות.

פון מקוה ישראל האט זיי דער פֿאַרְוּאָלְטָעָר כמעט אַרְוִיסְגָּעָן
טְרִיבָן. ערְהָאָט זיי נישט געוּאָלְט געַבָּן קיין אַרְבָּעָט. אֵין אלע טְרִיבָן
האָבָן זיך געַקְלָאָפְּט, יעדַע שׂוּוּרָעָרָאָט האָבָן זיי אַנְגָּעָנוּמָעָן צו
טָאָן.

לְסֻפָּר זיינען זיך אֽוּעָק קיון ראשון לציון, א נויע קָאַלְאָנִיעָ, וואָס
האָט זיך אַנְגָּהָוִיבָן בויען מיט דער הילְפַּט פון באָרָן רָאַטְשִׁילְד.

אין ראשון לציון

עם איז געוווען אַינְמִיטָן נאָכְטָט, וועָן די בייל'זים זיינען געגאנגען פון
מקוה ישראל קיון ראשון לציון. „עם איז געוווען אַקְלָטָעָר, נאָסְעָר
וְיִנְטָט. אַרְוָם אָוָן אַרְוָם האָבָן גַּעֲוָאָיָעָט שָׁאַקָּאָלָן.“ — אַזְוִי דער צִיּוֹלְט
איינגער פון די בייל'זים.

אין ראשון לציון זיינען געשטאנגען פיר קליעינע הייעעלעך. דארט האבן געווואוינט עטלעכע ארעמע משפחות. זיי האבן אין גאנצן נישט געווואסט ווי מען דארף באזארכעטן דעם באדן פון ארץ ישראאל. זיי האבן גזעצעט קארטאפל דארט, וואו מען האט געדארפט זיינן ווייזן, און פארקערט — אויז קיין גערעטעניש נישט געוווען אויף די פעלזער. זיי האבן געווואלט אויסלערגען די קעמלען גיינ געשפאנט אין אַבָּעֶר — אַבָּעֶר אַקְעָמֵל קען נאָר טראָגן משה אויף זיין האָרב — זיינען זיך די קעמלען צעלאָפּוֹן פון שפֿאָן.

די ביל'ויים האבן זיך מיט ברען גענומען צו דער אַרבעט אין ראשון לציון. די גרעטען נויט אין ראשון לציון אויז געוווען וואָסער. וואָסער האט מען געבראָכט פון וויאָט, פון אַפְּאַרְשִׁימְלָטָן ברונעט. עם אויז געוווען שמוֹצִיק און פול מיט ווערים.

מען האט אַנְגָּהָהָוִיכָן גָּרָאָבָן אַ בְּרוֹנוּם. וואָךְ נאָר וואָךְ האט מען געאָרבעט, און צו קיין וואָסער האט מען זיך נישט געקענט דערשלאָגָן. די גראָב אויז שוין געוווען זיינער טיף. מענטשן האבן מורה געהאט אין אַזָּאָט טיפעניש זיך אַרְאָפְּלָאָזָן. אַיִינְעָר פון די ביל'ויים אויז אַרְאָפּ אַין דער טיף און האט גענְרָאָבָן וויאָטער. קיין וואָסער אויז נישט געוווען. יעָזָן טאג אויז די האָפְּעָנָונָג אויף געפֿינָען וואָסער צערנען. מענטשן זיינען אַרְוָמְגָּעָגָּנָגָן מיט פִּינְצְּטָעָרָעָ פְּנִימָעָר: מען ווועט מוזן פָּאָרָאָלָאָזָן ראשון לציון. אָן וואָסער קען קיין יושב נישט זיין.

איינְעָר וואָס האט גענְרָאָבָן דעם ברונעט האט פְּלוֹצְלָוָג דערזען נאָסָן זאמָד. אַסְיָּמָן אוּם אויז נאָנט צו וואָסער. — „וואָסער!“ האט ער אוּסְמָגְעָרָפָן. עם אויז געווואָרן אַ גַּעֲשָׁרִי אַיבָּעָר דער גַּאנְצָעָר קָאָלָאָנִיעָ — וואָסער, וואָסער! גְּרוּוֹס אָן קלְיָין זיינען געקוּמָעָן צוֹלְיָיפָן. מען האט זיך געקוּשָׂט פָּאָרָרְיִיד. עם ווועט בלְיָיכָן ראשון לציון.

די ביל'ויים האבן געווואוינט אין אַ הַילְצָעָרְנָעָם באָראָק. אַ האָלְבָּן באָראָק האבן פָּאָרְנוּמָעָן די מענטשן, און די צוּוִוִּיטָע הַעַלְפָּט אַיְזָ גַּעַעַן אַ שְׁטָאָל פָּאָר די פָּעָרָד. די ביל'ויים האבן בַּי זיך אַיִינְגָּעָאָרְדָּנָט פָּאָרְלְעָזְוָנָגָעָן אָן אַוּנְטָן פָּוָן גַּזְוָאָנָג. צו די ביל'ויים האט מען אַרְוִיפָּט געקוּקט. די ביל'ויים זיינען געוווען דאס שיינְדָל פָּוָן יושב.

עם זיינען אַבָּעֶר אַנְגָּעָקָוְמָעָן שְׁוּעוּרָעָ צִיְּתָן פָּאָר די ביל'ויים אין ראשון לציון. די אַנְגָּעָשְׁטָעָלְטָעָ פָּוָן די ווּזְ-קַעְלְטָעָרָן פָּוָן באָרָאָן רָאָטָר

שילד האבן זיך געקריגט מיט זיך. זיך האבן נישט געקענט פאָרטראָגן
דעַם שטָלֶן פון די ביל'ויים, זיךער אומאָפֿהעֲנִיגְקִיט.
די ביל'ויים האבן פאָרְלָאָזָן רָאַשׁוֹן לְצִוּן.
מיט דער הילָפָן ייחיאָל מיכָל פִּינְעָס האבן זיך באָקוּמוּן באָדוֹן
אין גדרה. זיך זיינען אוועק בווען אָן אַיְגָעָנוּם יְשֻׁוָּב. דָּס אַיְזָן גַּעַוּוּן
אין יָאָר 1885.

אויף דער ערֵד פון גדרה

מיט פרײַד אָן גַּעַזְעָג זיינען די ביל'ויים גַּעַגְאָנְגָּעָן קִיּוֹן גַּדְרָה.
דרְּרִי אַיְזָלָעָן האבן גַּעַטְרָאָגָן זיךער גַּאנְצָן פָּאָרְמָעָן. אַיְין בִּיקָם האבן
זיך גַּעַהָאָט אָן עַטְלָעֶכֶעֶן רִידְלָעָן.
וועָן זיך האבן דערְזָעָן די ערֵד פון גַּדְרָה האבן זיך אוּסְגָּעְשְׁרִיעָן:
„אונְדוּעָר לְאָנָּדָא, אַונְדוּעָר ערֵד, גַּדְרָה!“
גַּדְרָה אַיְזָן גַּעַוּוּן ווּוִיטָן אַן וועָג. ווּוִנְטָעָר, אַיְן דער צִוְּיָהָט פון די
רעָגָנָם, אַיְזָן די גַּעַגְנָט גַּעַוּוּן פָּאָרְגָּאָסָן מִיט וּוּאָסָעָר. עַס אַיְזָן שׂוּעָר גַּעַן
וועָן אַחְיָין צְוּזָקָמוּן.
איַיְין אַיְזָל האבן זיך פָּאָרְמָאָגָט פָּאָר דָּעָר גַּאנְצָעָר אַרְבָּעָט. די
ביל'ויים האבן אוּסְגָּעְנְרָאָבָן אַ גְּרוּבָן, צוֹנוּדָעָקָט עַס מִיט בְּרָעָטָעָר —
אָן דָּס אַיְזָן גַּעַוּוּן דָּעָר שְׂטָאָל פָּאָרָן אַיְזָל. זיך האבן אוּסְגָּעְנְרָאָבָן
נָאָר אַ גְּרוּב אָן גַּעַמְאָכָט דְּאָרְטָן אָן אַיְזָן אוּפָּה בָּאָקָן בְּרוּיט. זיך האבן
אוּפָּגָנְשָׁטָעָלָט אַ הִילְצָעָרָנוּם בָּאָרָאָק אָן דָּאָרָת האבן זיך גַּעַוּוּאָוִינָמָן.
אַ קְּלִיּוֹן הִיְפָּלָחָלָצִים, סְך הַכְּלָי נִיּוֹן מְעַנְטָשָׁן האבן זיך בָּאָזְעָצָט
איַיְין גַּדְרָה. צוּוּיָּה האבן נִשְׁתַּחַת גַּעַקְעָנָט אוּסְהָאָלָטָן אָן זיינען אוועק.
זיינען גַּעַבְלִיבָּן זִיבָּן. ווּוִיטָן פִּון יְדִישָׁעָ יְשֻׁוּבִים, אַרְוָמְגָעָרִינְגָּלָט מִיט
אַרְאָכָעָר, כְּמַעַט אָן גַּעַוּוּר האבן די עַטְלָעֶכֶעֶן מְעַנְטָשָׁן בָּאָרָבָעָט אָן
בָּאָשְׁעָצָט דָּעָם ווּילְדָן פְּלָאָץ.
דָּס אַיְזָן גַּעַוּוּן דָּעָר אַנְהָוִיבָן פִּון גַּדְרָה — די עַרְשָׁטָע הַלְּוִצְיָשׁ
לִיכְטָמָן וּאָסָן די ביל'ויים האבן אַנְגָּעָצָנְדָן.

רְחוּבָות

וַיִּצְמֹאֵן אֶינְסְטִיטּוּת אֵין רְחוּבָות

אין טאג פון פוריים, אין יאָר טַרְזָן (1890) זַיִנְעָן גַּעֲפָאָרָן וּוְעֲגַעַנָּר, עַס זַיִנְעָן גַּעֲרִיטִין רַיְטָעָר אוּחָ אַיְזָלָעָן, עַס זַיִנְעָן נַאֲכַגְעַאנְגָעָן פּוֹסְגִּיעָר. זַיִנְעָן גַּעֲגַאנְגָעָן אוּפְשַׁטְּעָלָן אֲ נַיְיעָם יְשֻׁוב.

ישראל בעליקינד האָט אֲ נַאֲמָעָן גַּעֲגָעָבָן דָּעַם יְשֻׁוב "רְחוּבָות" — גָּאָט האָט אָנוֹן אוּיסְגַּעֲרִיטִיטָעָרט אָוֹן מִיר האָבָן זִיךְ גַּעֲמָעָרט אֵין לְאָנד.

(פָּוּ בָּזֶד "רְחוּבָות" פָּוּ מַשָּׂה סְמִילָאָנוֹסְקִי)

י שטאט רחובות האט א באזונדערן אויסזען און א באזונדערן גורל. דארט שטיען גאר קלינע הייזעלע, וואס זיגנען נאך געלביבן פון אמאָל, ווען דער ישוב האט זיך אַנגעהויבן בויען, און אין רחובות זיגנען אויך דא שינע געביידעם, גרויסע און מאדרענעם. אויף די גאסן פון רחובות קען מען זען ציגן, וואס פאשן זיך אויף א הויַף. מען זעם אויזעלען, צוגעבונדן מיט א שטריקל צו א פלוּיט. א תימגען פאָרט דורך רײַטנְדִּיך אויף אָז אַיּוֹל, אָדער פִּירֶט מיט זיַּין אַיּוֹל אַ קלִּין וועַעַלְעַ מיט גִּרְנְּם. אָכְּבָּר מען זעם אויך שִׁינְּעַן אויטאָמְּבָּלְעַן דּוֹרְכְּפָּרָן דורך די גאסן פון רחובות, אויטאָכְּסָן און לאַסְטְּרִוְּגָעָנָה.

רחובות איז די שטאט, וואו עס האט געוואוינט דר. חיים ווייצמאָן, דער ערשותער פרעוזידענט פון מדינת ישראל. אין רחובות געפֿינְט זיך דער ווייצמאָן-איינְסְטִיטּוּט. דארט טוּן פֿאָרְשָׁוֹגָן אַרְבָּעַט צענְדְּלִיקָעַר גַּעֲלָעָרְנְטָע, אָז וַיַּעֲרַע תַּלְמִידִים. גַּעֲלָעָרְנְטָע פון אויסלאָנד קומָעַן זען דעם בעמישן איינְסְטִיטּוּט אין רחובות.

רחובות האט מען אַנגעהויבן בויען איז יאָר 1890. דעמאָלט האט זיך אַז וואָרשְׁע גַּעֲגְּרִינְדָּעַט אַ גַּעֲזְּעַלְשָׂאָפְּט „מנוחה ונחלה“ אויף בויען אַ ישוב אַין ארץ ישראל. יהושע בענקיין האט פֿאָר זַיִּה גַּעֲקוּיפְּט באָזְּן בֵּיאַי דִּי אַראָכְּבָּר. שׁוּוֹר אַז אִים אַנְגְּעַקְוּמָעַן דָּסָם קוּפָּן, ווַיַּלְדִּי טַעַר-קִישְׁעַ רַעֲגְּרָוָגָן האט גַּעֲשְׁטָעָרט, נִישְׁתָּאָגָּלָט, אָז וַיַּדְן זָלָן קוּפָּן לְאָנְד אַין ארץ ישראל. פון די ערשותער, וואס זיגנען גַּעֲקוּמָעַן זיך באָז זען אַז רחובות אַז גַּעַוְעַן אַ פְּרוּי, באַסְיַּעַמְּדָאָקָאָו פון בריסק. זיך אַז גַּעַוְעַן אַ רִיכְעַמְּדָאָקָאָו. זיך האט זיך דערוֹאוֹסְטָט וועַגְעַן דער גַּעַזְעַל-שָׂאָפְּט „מנוחה ונחלה“, אָז האט באָשְׁלָאָטָן צו פֿאָרְן קִיּוֹן ארץ ישראל. אַיר מאָן האט נִישְׁתָּאָגָּלָט אַיבְּכָרְלָאָזָן זַיִּן דִּיְאָרְקָאָזָן בְּאַסְיַּעַמְּדָאָקָאָו פֿאָרְלָאָזָן דעם מאָן, האט מִיטְגָּעָנוּמָעַן אַירָעָקִינְדָּאָז דער אָז מיט זיך אַוּוּקְגַּעְפְּאָרְן קִיּוֹן ארץ ישראל. זיך אַז גַּעֲקוּמָעַן אַין רחובות אויף אַז ווַיַּסְטָן פְּלָאָז, וואו עס זיגנען גַּעַוְעַן דערנְעַר אָז שְׂטִינְגָּעָר. זיך האט זיך אַנְגְּעַטָּאָז אַין פְּשָׁוֹטָע אַרְבָּעַט-קְלִיְּדָעָר אָז זיך גַּעֲנוּמָעַן בויען אַ וַיַּרְטְּשָׂאָפְּט. אַין בריסק האט מען גַּעַזְגָּט אויף

איך, איז זי איז „משוגע“. אבער באסיע האט ליב געהאט אַרְצָ יִשְׂרָאֵל. מען רופט זי „אַ מּוֹטָעֵר פֿוֹן רְחוּבּוֹת“. עם זייןען געקבמען נאך משפחות פון ליטע און פון פויין — ריבכע און אַרְעַמּוּט.

קײַן ברונעט איז נישט געוווען. מען האט געבראָכט וואָסער אין בלעכּן פון אַן אַרְאַכְּבִּישָׁן ברונעט. הייזער איז געוווען שוער צו בויען. די טערקיישׁ רעגירונג האט דערלוּבּט בויען שטאָלֶן, אבער נישט קײַן הייזער. האט מען אויסגעָבוּט אַ שטאָלֶן אַן דָּרְטָטָה האָבָּן געווואָוינְט אלָעַ, וואָסָה האָבָּן קײַן הוּוּז נישט געהאט. באָסִיעָה האט אויסגעָבוּט אַ הוּוּז מִיט זִיכְּן פֿעַנְצְּטָעָר. אַין הוּוּז האט זי אַוּוּקְּגַּעַשְׁטָעַלְט אַ גְּרוּזִין אַוּוּז, אַן אלָעַ באַלְעַבְּאַסְטָעָס זייןען געקבמען באָקָן ברוּיט אַין באָסִיעָה אַוּוּז.

לעַבְּן די הייזער האט מען אויפֿגַּעַה אַנְגְּנָעָן אַ גְּלָאָק. דער גְּלָאָק האט גערופּן די מענטישׁן אַינְדָּרְפּרֶץ צו דער אַרְכְּבָּעָט. בִּיטָּאָג האט דער גְּלָאָק געקלָונְגָּעָן, מען זאָל קומְעָן עַסְּן אַן פֿאָרְנָאָכְּט, אַז די אַרְכְּבָּעָט דָּרָףּ פֿאָרְעַנְדִּיקָּט וּוּרָן.

די אַיְנוֹ אַוּנְעָר פֿוֹן רְחוּבּוֹת האָבָּן זיך אַוּפֿגַּעַזְמָלֶט, אַן האָבָּן אויסגעָלְבִּין אַ קָּאָמִיטָעָט, אַ וְעַד. דער וְעַד האט אַנְגַּעַפְּרִטְמִיטָן לעַבְּן אַין דער קָאָלָאנְיָע.

איינְמָאָל האט אַיְנוֹ אַוּנְעָר פֿוֹן די אַיְנוֹ אַוּנְעָר דָּרְעוֹן בַּיּוֹם שְׁכַּן אַין גָּאָרְטָן אַ שְׁיָוּנָעָם בַּיּוֹם. האט עַר דֻּעַם שְׁכַּן מְקָנָא גַּעֲוָעָן. אַיז עַר גַּעַי קומְעָן בִּינְאָכְּט אַן האט דֻּעַם בַּיּוֹם פֿוֹן שְׁכַּן גָּאָרְטָן אַרְוִיסְגַּעַרְאָבָּן אַן אַים אַיְנָעַפְּלָאָנְצָט בַּיִּזְחָק, צְוִוְּשָׁן זַיְנָע בַּוּמָעָר. האט אַים דער שְׁכַּן אַנְגַּעַלְאָגָט פֿאָרָן וְעַד.

דער וְעַד האט באָפּוּלִין, אַז עַר זאָל דֻּעַם בַּיּוֹם האָדָעָוָן אַ יָּאָר צִוְּיט, אַים באָגִיסָּן, אַים הַוְּטָן, אַן אַין אַ יָּאָר אַרְוּם, וּוּעַן עַם וּוּעַט זַיְן די צִוְּיט פֿוֹן פָּלָאָנְצָן בַּיּוּמָעָר, זאָל עַר דֻּעַם בַּיּוֹם צְוִוְּיק אַרְיְבּוּרְפָּלָאָנְצָן טַהְיָן, פֿוֹנוֹאָנְצָן עַר האט אַים אַרְוִיסְגַּעַנוּמָן. דֻּעַם וְעַד האט מען גַּעֲמוֹזָת פָּלָגָן. אוּבְּ נִימְט, האט דער וְעַד גַּעַי הַיִּסְן פֿאָרָלָאָזָן רְחוּבּוֹת.

די איננו אוינער פון רחובות האבן געלעבט גוט צוישן זיך. ווי
האבן צויאמען געארבעט און צויאמען געפריט זיך מיטן אויפבי פון
דען ישב.

צוישן די ערשות איננו אוינער פון רחובות איז געוען א משפה
הערשנוזאן. די פרי, רחל לאה הערשנוזאן, האט געענט א "באנק" אין
רחובות. זי האט אויפגעזאלט געלט און פון דעם געלט האט זי גענבען
הלאוות די ארעמערט משפחות. זי אליין איז געוען דער בוכחהאלטער,
זוי אליין איז געוען דער קאסירער, זי אליין איז געוען די אינמאנעערין
פון די חובות. דאס געלט האט זי גענבען און פראצענט. דאס איז געוען
די ערשות "באנק" אין רחובות.

ארום רחובות זיינען געוען אראכביישע דערפער. די אראכבר האבן
געמאכט אנטפלן אויף רחובות און דער ישוב האט זיך פארטיזידקט
קענן זוי.

איינמאל, וווען די מענער זיינען געוען איז פעלד און אין די הייזער
זיינען געלביבן די פרויען און די קינדר, זיינען אראכבר אנטפלן
אויפן ישב.

די פרויען האבן אנטעהויבן קלינגען איז גלאק. זיינען געקומען
צולויפן פון פעלד רײיטער אויף פערד איז מען האט פארטביבן די
אראכבר.

א צויזויטן מאל, וווען די אראכבר זיינען באנטפלן רחובות איז
טרויסגעקומען קענן זוי אינער, בערעלע, האט מען אים גערופן. ער
אייז געוען א שטארקער, כאטש א קליען-געווקסיקער. מיט אן אויזער-
נעם שטע肯 איז האנט האט ער זיך א זוארכ געטהן אויף א גויסער
גורפע אראכבר. ער האט מיטן שטעken איזו שנעל געפאכעט אויף אליע
זויטן, איז די אראכבר האבן נישט געקענט אויסחהאלטן זיינע קלעפ.
ער האט זוי פארטביבן, און זוי האבן מורה געקראנן פאר די "זידישע
קלעפ" פון רחובות.

איין רחובות האט מען געפלאנצט וויאן-גערטנער, אכבר מען האט
ニישט געהאט וואו די ווינטראובילן צו פארקוייפן. איז געווואן אן ארעט-
קייט אין דער קאלאניע. מענטשן האבן נישט געהאט פון וואנען צו
לעבן. ארבטעטער זיינען געלביבן און ארבטעט.

דער באראן ראטשילד האט געהאָט אַ וויזען-פֿאָבריך אין ראַשׂון לציין. ער האט אַרוּסְגָּהָאלְפָן די אַיִינָנוֹאַוְינָעֶר פֿוֹן רְחוּבּוֹת. ער האט בֵּיִי אַפְּגָּעָקְיִיפָּט וּזְיִעָּרָעָ וּוַיִּנְטְּרוּבִּיכְן. אַוְיפָּ קְעַמְלָעָן האט מען גַּפְּרִירְט קוּוּשָׁן מִיט וּוַיִּנְטְּרוּבִּיכְן פֿוֹן רְחוּבּוֹת קִיּוֹן רְאַשׂוֹן. באַוּאַפְּנָטָעָ מעַנְטָשָׁן האָבָּן בְּאַגְּלִיָּתְךָ די קְעַמְלָעָן, כְּדִי אַרְאַכְּבָּעָר זָלָן נִשְׁתַּחַת בְּאַפְּאָלָן אָונָן צְוָנָעָמָעָן די וּוַיִּנְטְּרוּבִּיכְן. רְחוּבּוֹת האָט געהאָט גַּעֲוּעָר אָונָן באַוּאַפְּנָטָעָ מעַנְטָשָׁן אוּפָּה באַשְׁיזָן זִיךְ.

אין רְחוּבּוֹת האָט מען אַוִּיסְגָּהָוִוִּיט אַ תְּלִמְדוֹד תּוֹרָה אָונָן אַ שּׁוֹלָן, אָונָן רְחוּבּוֹת אַיּוֹ גַּעֲוּעָן דָּעָר עַרְשְׁטָעָר יִשּׂוּבָן אַיּוֹ אַרְצָן יִשְׂרָאֵל, וּוֹאוֹ מעַן האָט גַּעֲבִוִּיט אַ קִּינְדָּעָרְגָּאָרְטָן פָּאָר קְלִיְּנָעָ קִינְדָּעָר.

דָּעָר קְלִימָטָט אַיּוֹ רְחוּבּוֹת אַיּוֹ אַ וּוַיִּכְעָר, אַ גּוֹטָעָר. אַרְוּם דָּעָם יִשּׂוּבָן הָאָבָּן זִיךְ אַוִּיסְגָּהָוִוִּיט נַאֲךְ יִשּׂוּבִּים. עַמְּ אַיּוֹ גַּעֲוָאָרָן אַרְוּם רְחוּבּוֹת אַ בְּאַפְּעַלְקָעְרָטָעָ גַּעֲגָעָנָט.

צְוּוּשָׁן די אַיִינָנוֹאַוְינָעֶר פֿוֹן רְחוּבּוֹת אַיּוֹ גַּעֲוּעָן אָונָן אַלְטָעָר יִידָּ, רְיִיעָקְבָּ קִיְּפָנִים. ער אַיּוֹ גַּעֲוּעָן זְיִיעָר אַ פְּרוּמָעָר, אַיּוֹ שְׁטָעָנְדִּיקָ גַּעֲוּסָטָן אַיִּכְעָר אַ סְּפָר אָונָן האָט גַּעֲלָעָרְנָט. ער האָט שְׁטָאָרָק לִיב געהאָט די יְוָגָּנָטָן פֿוֹן רְחוּבּוֹת אָונָן ער פְּלָעָגְטָן צָו זִיךְ זָאגְן: „קִינְדָּעָר, אַיְיר וּוַיִּסְטָט נִשְׁתַּחַת וּגְרוּוּם אַיְיעָרָעָ מְעֻשִׂים זְיִינָעָן. יְעַדְעָרָן בּוּיָם, וּוֹאָס אַיְר פְּלָאָגָטָן אָונָן יְעַדְעָם הָווּזָוּז וּזְיִינָעָן. יְעַדְעָרָן בּוּיָם, וּוֹאָס אַיְר פְּלָאָגָטָן“. אַוְיפָּ דָּעָר פָּאָן פֿוֹן רְחוּבּוֹת זְיִינָעָן אַוִּיסְגָּהָוִוִּיט דָּרְיִי זָאָכָן: אַ מִּוקְרָאָסְקָאָפָּ, וּוַיִּיל דָּאָרָט טּוֹט מַעַן פְּאָרְשָׁוָנָג אַרְבָּעָט ; אַ סְּפָר, וּוַיִּיל דָּאָרָט לְעַרְנָט מַעַן ; אָונָן אַ העֲנָגָל וּוַיִּנְטְּרוּבִּיכְן, וּוַיִּיל דָּאָרָט זְיִינָעָן דָּאַסְּרָ וּוַיִּנְגָּרְטָנָעָר.

אַרְבָּעָטָן אָונָן לְעַרְנָעָן — דָּאָס אַיּוֹ די פָּאָן פֿוֹן רְחוּבּוֹת.

חַדְרָה

די ערשותע יאָרֶן אֵין חדָרָה

... זה שורר בבצעה "בן אַרְצִי" . . .
וכל החבורה נשתחקה : כה פלאי האיש, וככה מוזר . . .
עם שחר, עם שחר הוא יקום ושם אל הביצה את פניו,
שם ינוה המות הצהב . . . עם שחר, עם שחר, הוא יקום
ונטע בביצה אלנות להוירש ממנה המות ולתתה
מורשתה לחיים . . .

(„ביער בחדרה“ — דוד שטענוביץ)

... דאס זנטגט אין די זומפֿן בענ-ארצי,
און שטיל ווערט די גאנצע חבריה :
אָן וואנדער דער מענטש אין פֿאָר זַיִי,
אָ לִיכְטִיקָעָר וואנדער — בענ-ארצי . . .
באֲגִינְעָן, באֲגִינְעָן הויבט אויף זיך בענ-ארצי
און ווענדט זיינע טרייט צו די זומפֿן.
דָּאָרט גַּעֲסְטִיקָט דער טויט, די גַּעֲלָעָה מאַלְאָרְיעָ.
באֲגִינְעָן, באֲגִינְעָן הויבט אויף זיך בענ-ארצי
ער פְּלָאנְצֶט אין די זומפֿן די צוֹוְיגִּיקָעָ בִּימְעָר
צו פְּאָרְטִּירִיבָּן דעם טויט און דָּאָרט אַיְנְפְּלָאנְצָן לעבען.

(יידיש : ג. מ.)

ויפן וועג צווישן תל-אביב און חיפה געפינט זיך די
שטעט חדרה, אַ שיינע שטעט מיט ברוייטע נאָסָן,
מיט פֿאָרְקָן אָזֶן בִּימְעֵר אָרוֹם די הייזער. עַם אַיז
דאָרט אַ גְּרוֹיסָע באָזָעָנָגָג פֿוֹן אַוְיטָאָמָּכְּבָּילְּן, אַיז
טָאָבָּסָן, וועגענָגָר מיט סָהָרָה. חדרה אַיז אַ ווּיכְטִיקָּע
שטעט אַיז אָרֶץ יִשְׂרָאֵל.

מיט זעכְזִיךְ יָאָר צְוֹרִיךְ, אַיְדָעָר מִן הַאֲטָּאָט אַנְגָּעָהוּבָּן בְּיוּן חדרה,
איַז דָּאָרט גְּעוּוֹן אַ ווּיסְטָעְנִישָׁ, זָאָמָּד-בָּעָרָג, אָזֶן טִיפְּעָ זָוְמָפָּן, פֿאָרָ-
וּאָקְסָעָנָעָ מיט דָּעָרָנָעָר.

זַיְינָעָן גְּעֻקוּמָעָן יִדְּזָן פֿוֹן ווּילְּנָעָ, פֿוֹן קָאוֹנוֹן אָזֶן פֿוֹן רִיגָּעָ אָזֶן
דאָרט אַנְגָּעָהוּבָּן בְּיוּן אַ יִשְׁוֹב.

ווען די ערְשָׁטָע אַיְנוֹאָנְדָעָרָר וַיְיַעַן גְּעֻקוּמָעָן אַוְיפָּ דָעָם פְּלָאָזָן
חַאָטָז וַיְיַעַן דָעָר פֿוֹרְמָאָן, אָז אַרְאָכָבָר, גְּעוֹזָאנָט : דָא זַיְינָעָן די ערְשָׁטָע
זָוְמָפָּן אַיז לְאָנד. קִיְּזָן מַעֲנְטָשָׁן קָעָנָעָן דָא נִישְׁתָּוּ וַיְיַעַן. זַיְיָ שְׁטָאָרָבָן
פֿוֹן מַאָלָאָרָיעָ — פֿוֹן גַּעַלְעָרָמַאָלָאָרָיעָ, פֿוֹן גַּרְעָנָרָמַאָלָאָרָיעָ. עַם אַיז
דָא גְּעוּוֹן אַ דָּאָרָף פֿוֹן דָרְזָן, אַיז שִׁיןָן דָעָרָ דָאָרָף נִישְׁטָאָז — די
מַעֲנְטָשָׁן זַיְינָעָן אַוְיסְגָּעָשְׁטָאָרָבָן.

אַוְיפָּ אַ בְּעָרְגָּל אַיז גְּעֻשְׁתָאָנָעָן אָז אַלְטָעָ חַוְּרָבָה. מִן הַאֲטָּאָט וַיְיַעַן
רוֹפָן דָעָר "כָּאן" — דָאָס הַיִּסְטָט אַוְיפָּ אַרְאָכָבָישָׁ אַ קְרָעְתְּשָׁמָעָ. אַיז דָעָם
"כָּאן" זַיְינָעָן גְּעוּוֹן פֿינְצָטָעָרָעָ, שְׁמוֹצִיקָעָ צִימָעָרְלָעָ, מִיט צְעָבָרָאָכָעָ-
נָעָ פֿעָנְצָטָעָרָעָ. דָעָר הַוּפָאָזָן גְּעוּוֹן פֿאָרוֹוָאָרָפָן מִיט מִיסְטָט אַיז שְׁמוֹזָן.
קִיְּזָן בְּאַלְעָבָאָטִים זַיְינָעָן גְּעוּוֹן אַיז "כָּאן". זַיְיַעַן אַנְטָלָאָפָן
צּוֹלִיב דָעָר מַאָלָאָרָיעָ.

אַט אַיז דָעָם "כָּאן" הָאָבָן גְּעוּוֹאָוִינָט די ערְשָׁטָע בְּיוּרָ פֿוֹן חדרה.
איַז אָהָיָן גְּעֻקוּמָעָן אַ יִיד, וּאָסָהָט אַטָּאָט גְּעוּוֹאָלָט בְּיוּן זַיְן הַיִּם אַיז
אָרֶץ יִשְׂרָאֵל. עַר הַאֲטָּאָט אַוְיסְגָּעָרְיוּנִיקָט אַ צִימָעָרָל אַיז "כָּאן". עַר הַאֲטָּאָט
דאָרט אַוְעָקָגְעָשְׁטָעָלָט אַבְּיַסְלָ שְׁטוּבָ-זָאָכָן, אָזֶן אַ ספרָ-תְּרוֹהָ, וּאָסָהָט עַר
הַאֲטָּאָט מִיטְגָּנְבָּרָאָכָט. דָאָס הַאֲטָּאָט עַר צְוָנְגָרִיָּט די ערְשָׁטָע סְפָרָ-תְּרוֹהָ
פֿאָרָן בִּיתָּמְדִירָשָׁ, וּאָסָהָט מִן וּוּטָבְּיַה בְּיוּן אַיז חדרה. זַיְיַעַן נָאָמָעָן אַיז גְּעוּוֹן
רְ. יוֹסְפָּ גְּלָאָזָגָאָל. עַר הַאֲטָּאָט נִישְׁתָּוּ גְּעוּוֹאָלָט חָעָרָן די מְעָשָׁות פֿוֹן דָעָר מַאָ-

לארייע. ער האט זיך נישט געשוראָקן פאר די זומפַן. ער האט נישט מורה געהאט פאר די געשריינּן פון די שאָקאלּן ביינאָכט. ער און זייןנע חברים האבן דאָ געוואָלְט אַויסְבּוּיּן אַ יידִישֶׁן יְשֻׁובַּ. אַלְעַ שׂוּעָרִיקִיּוֹן האבן זוי אַנְגַּעַנוּמָעַן פָּאָר לֵיבַּ.

עם זייןנע געקומען צוּווּיּ בְּרִידְעָר, שְׁמַשְׁוֹן אָוּן זַאֲבַּסְּקִיּ, מִיטּ זַיְעַרְעַעַן משְׁפַּחַת — 25 מענטשְׁן צוֹזָמָעַן. עַם זַיְנַעַן גַּעֲקוּמָעַן נַאֲדַר משְׁפַּחַות. זַיְיַה האָבָּן אַוְיפַּ אַ בְּעָרְגָּל אַוְיסְגַּעַבּוּיּת הַילְצָעַרְנָעַ בְּאָרָאָקָן מִיטּ שְׁטוּרְוַיְעַנְעַדְעָר. מעַן האָט אַנְגַּעַחוּבוּן באָרָאָבָּעָטָן די ערְדָּה.

קיין אוּוּוּנָם אוּוְףַּ באָקָן ברוּיט זַיְנַעַן נִישְׁט גַּעַוּוּן. ברוּיט האָט מעַן באָדָאָרְפַּט בְּרַעְנְגָּעַן פָּוּן זַכְרוֹן יְעַקְּבָּ — דָּאָס אַיּוֹ אַ דָּאָרְפַּט וּוּאָס עַם האָבָּן אַוְיסְגַּעַבּוּיּת די בִּילְיָוּיִם. אַנְטְּקָעָן עַמְּנוֹאָרְגָּן האָט מעַן גַּעַמוֹת פְּרוֹן פָּוּן יְפּוּ. 12 שעַה האָט מעַן זַיךְ גַּעַדְאָרְפַּט שְׁלַעַפְּן מִיטּ אַ וּאָגָּן. דָּעַר וּוּאָגָּן פְּלַעַגְתּ אַיְנְזִינְקָעַן אַיּוֹ בְּלָאָטָעַ. עַם פְּלַעַגְתּ אַוְיסְקָוּמָעַן פָּאָרָן אַיּוֹ אַוּוֹנָתּ. אַיּוֹ דָּעַר גַּעַגְנַטּ האָבָּן זַיךְ אַרוּמְגַעְשְׁלַעַפְּטַ וּוּילְדָעַ בְּעַדוֹאָרִי נָעַר. עַם אַיּוֹ גַּעַוּוּנָן אַ סְכָּנָה יְעַדְעַ נִסְיָּה.

איַיְנְמָל זַיְנַעַן צוּווּיּ פָּוּן די אַיְנְוֹאָוִינָרְ פָּוּן חַדְרָה גַּעַפְּאָרְן מִיטּ אַ וּאָגָּן. עַם אַיּוֹ גַּעַוּוֹאָרְן נַאָכְטָן. זַיְיַה האָבָּן פְּאָרְבְּלָאָנְדוּשָׁעַט. אַנְטְּקָעָן זַיְיַה אַיּוֹ גַּעַשְׁטָאָגָעַן אַ הוּוּבָּעָר בְּאָרְגָּט מִיטּ וּזְמָה. קַיְיַין וּוּגַּזְעַט מַעַן נִשְׁתָּמָת. זַיְיַה זַיְנַעַן אַרְאָפְּ פָּוּן וּוּאָגָּן אָוּן אַוְעָקָר זַכְרוֹן דָּעַט וּוּגַּזְעַט. פְּלוֹצְלָוָגְתּ האָבָּן זַיְיַה דָּרְהָעָרְטָ טְרִיטָט, אָוּן אַנְטְּקָעָן אַיּוֹ אַוְיסְגַּעַוְאָקָסָן אַ רְיִיטָעָר, אַ בְּעַדוֹאָינָה. ער האָט אַנְגַּעַטְעַלְט אַוְיפַּ זַיְיַה די בְּיקָם אָוּן גַּעַהְיִינָן שְׁטִיְיָן. אַיְנְאָרְ פָּוּן די יְיָדָן האָט זַיךְ גַּעַדְעָטָן. ער האָט אַ גַּעַדְעָטָן צָוּם בְּעַדוֹאָינָר : „טְרָאָג זַיךְ אָפְּ, וּוּן נִשְׁתָּמָת בִּיסְטָוָ אַ טְוִיטָעָר“. אָוּן ער האָט אִים גַּעַזְוִיזָן זַיְן בְּיקָם, כָּאָטָשׁ זַיְן בְּיקָם האָט נִשְׁתָּמָת גַּעַקְעָנָט שִׁיסָּן. דָּעַר בְּעַדוֹאָינָר אַיּוֹ אַנְטְּלָאָפְּן. אַזְוּיּ דָּעַרְצִיאַלְטָ אַיְנְאָרְ פָּוּן די גְּרִינְדָּעָר פָּוּן חַדְרָה (משה סְמִילְיָאָנָסָקִי).

בְּאַגְּעַנְיִישָׁן מִיטּ רְוִיכָּעָר אַיּוֹ גַּעַוּוּנָן אַנְגַּעַטְעַלְט זַאֲךְ בַּיּוֹ די אַיּוֹ זַיְאָוִינָרְ פָּוּן חַדְרָה. אַמְּאָלְ פְּלַעַגְתּ טְרָעָפְּן, אַזְוּנָרְ גַּעַקְעָנָר זַיְנַעַן אַרְיוֹן אַיּוֹ חַדְרָה אַוְיפַּ גַּנְבְּעָנָן אָוּן רְוִיכָּן. שְׁטָעַנְדִּיקְ, בִּיטְאָגְ אָוּן בְּיִינָאָכְטָן, אַיּוֹ גַּעַשְׁטָאָגָעַן אַ בְּאַוְאָפְּנָטָעָר שְׁוּמָר אַוְיפַּ הַיְמָן דָּעַט יְשֻׁובַּן. אַגְּרוּסָעָ שְׁמָה אַיּוֹ גַּעַוּוּנָן אַיּוֹ חַדְרָה, וּוּן מעַן האָט דָאָרְטָ גַּעַדְעָט אַנְגַּעַט אַן אוּוּוּן אַוְיפַּ באָקָן ברוּיט. אַוְיפַּן הַוְּיָּפָן פָּוּן „כָּאָן“ האָט מעַן

אויסגעמעווערט א גרויסן אויזוון און אלע פרוייען פון חדרה האבן דארט געבעקן ברוית.

די מאלארייע

דער גראטען מאלארייע אוינז געווען די מאלארייע. אוינז מאלא ביאינאכט אויז געוואן א געווין. אוינאכט פון די אוינזאוינער אויז פלוצלאונג געשטארבן פון מאלארייע. לערמאן האט ער געהייםן. ער אויז געווען דער ערשותער קרבן פון מאלארייע אוין חדרה. מיט אים האט מען אנגעהובן דעם בית הקברות.

קיין דאקטאר אוין אין חדרה נישט געווען. די שועער-קראנקע האט מען באדרפֿט פירן אין שפיטאל אוין יפו אדער אוין זכרון יעקב. די מאלארייע האט געטראָפּן אוין יעדן הויז. מען האט אוינגעשטעלט א רייז פון מענטשן, וואס זאלן אכטונג געבן אויפֿ די קראָאנקע. גרויס איז געוואָרֶן דער בית הקברות אוין חדרה. עס זיינען געשטארבן זונגע, על-טערע און קינדער. עס אוין געשטארבן פון מאלארייע דער ייד וואס האט געבראָקט די ערשותער ספר תורה. ער האט נישט דערלעבט צו זען זיין ספר תורה אוין בית מדרש פון חדרה.

גראַיסע עקסנים זיינען געווען די ערשותער בויער פון חדרה. זי אָבן באָשלאָסן אויסטריקענען די זומפּן אוין פֿאָרטֿרִיבֿין די מאלארייע. מען האט געפֿלאָנְצֿט אָקֿאָלִיפֿטּוּס בְּיִמּוּר אוין די זומפּן פון חדרה. די אָקֿאָלִיפֿטּוּס-בְּיִמּוּר אָבן אָרוֹיסֿגֿעָצֿוּגֿן דְּסֵם וּאָסְעָר פון די זומפּן. חַאֲלַבְּ-נַאֲקַעַטְעַ זיינען געשטאנען די מענטשן אוין די זומפּן אוין גע-פֿלאָנְצֿט די אָקֿאָלִיפֿטּוּס. אלע מאָל אוין אָן אָנדּער אָרְבּוּטּעַר אָוּוּקָעַ געפֿאָלְן אִינְגִּיטּן דער אָרְבּוּטּ. חדרה אוין פֿול געווען מיט קראָאנקע. חדרה אוין פֿול געווען מיט טרייער נאָך די געשטארבענען. אָבער די אוינזאוינער אָבן נישט פֿאָרְלָאָזּוּת חדרה, אוין יעדעם הויז אוין דאָרט אָציַּן פון העלדיישקייט.

די טערקיישע רענירונג שטערט בויען חדרה

די טערקיישע רענירונג האט נישט געגעבן קיין דערלוּוּבּנִיש אויפֿ בויען הייזער. זיינטער אוין געווען קאָלְטּ אוין די באָראָקָן. מען האט

אויסגעבעויט אָ הויז אָ דערלויבניש — זייןען געקומווען סאלדאטן אָוּן
דאַס הויז צעשטערט. מען האָט באַדאָרֶפֶט שלעפּוֹן זיך אִין יְפּוֹ אָוּן פּוּלִין
בֵּין דָּעֵר רַעֲנִירָונְג מַעַן זָאַל צְוִירִיק אַוְיפַּטְּעָלְן דֵּי צְעַשְׁטָעַרְטָעַר הַיּוּרָר.
עַם אִיז אָנְגַּעַקוּמוּן מִיְתְּ מִי אָוּן מַאְטָעַרְנִישׁ.
אייצט זייןען אַרוּם חדָרֶה פֿאָרָאָן אָ גָּאנְצָעָה רַיְ פָּאָרְשְׁטָעַט. פָּאָכְ-
רִיךְן זייןען דָּא, גַּעֲרַטְנָאָר מִיְתְּ אַרְאָנוּשָׁעָם, פַּעַלְדָּעָר מִיְתְּ גְּרִינְ-
פָּאָרְמָס. טַוְיְוַנְטָעָר אַרְכְּבָעַטָּעָר זייןען באַשְׁעַפְטִיקָט אִין חדָרֶה.
פֿאָרָאָן יְיִדְיָוִשְׂן פָּאָלָק שְׁטִיְיט חַדָּרֶה וּיְ אַ צִּיכְּן פּוֹן גְּבוֹרָה. פּוֹנְקָט
וּיְ דָעֵר פְּרוּמָעָר יְדָ וּוּאָסָחָט גַּעֲרַאָכָט זַיִן סְפָר תּוֹרָה קִיִּין חַדָּרֶה,
אוֹזְוִי הַאָבָּן דֵּי חַלְוִיצִים אַהֲיָן גַּעֲרַאָכָט זַיִעָר גְּרוּיָסָע גַּעֲטַרְיוּשָׁאָפָט זַיִ
אָרָץ יִשְׂרָאֵל.

ד"ר טעאָדאָר (בְּנִימִין זָאבּ) הַערְצָל

אין באזעל האָב אַיך געגרינדעת די יידישע מדינה — אין
פֿוֹפְצִיָּק יָאָר אַרוּם ווּלְעָן דָּאָס אַלְעָ זָעָן באַשְׁיַנְפֶּעֶרְלָעָר.

אין דעם טָאג ווֹאָס מעַן ווּעַט גַּעֲבָן דעם גַּרְאָב-אַיְזָן אין
די הענט פֿוֹן יִדְיָשָׂן עַרְד-אַרְבָּעָטָעָר ווּעַט זִיְן גַּעַלְיוּזָט די
יִדְן-פְּרָגָע.

דעָר צִוְנִיזָם אֵיז גַּעַוּעַן דַּעָר שְׁבָת פֿוֹן מֵיַן לְעַבָּן.

(פֿוֹן זָר. הַעֲרָצָלִים שְׁרִיפְטוֹן)

ווײַישָׁן דֵי בערג אַרְוֹם יְרוּשָׁלַיִם אַיז דָא אַבָּאָרג, ווֹאָס
רוֹפֶט זַיךְ „הַר הַרְצָל“ — דָעַר בָּאָרג פָּוּן דָר. הַעֲרָצָל.
יעַדְן יַאֲרָן, אַין „יּוֹם הַעֲצָמָות“ קָוְמָעַן אוֹיפְּס דָעַם
בָּאָרג דֵי מִינְגָּלְדִּיעָר פָּוּן דָעַר יְשָׁרָאֵל רַעֲגִירָוָנָג. מַעַן
צִינְדָּט אָז פִּיעָרָג, אַונְן מַעַן לַיְעַנְתַּד דֵי דַעַקְלָאַרְאַצְיָע פָּוּן
אוֹמָאָפָּהָעָנְגִּיקִיט. עַם הַוִּיכְבָּת זַיךְ אָז דָעַר יוֹסְטָוב אַיבָּעָרָן גַּאנְצָן לְאָנדָד
אַונְפָּאָר אַלְעָוָיְדָן פָּוּן דָעַר וּוּעַלְט — דָעַר יוֹסְטָוב פָּוּן יְדִישָׁעָר וּלְבָסְטָה
שְׁטָעַנְדִּיקִיט.

וּוְעָר אַיז גַּעַוּעַן הַעֲרָצָל אַונְן ווֹאָס הַאָט עַר גַּעַטָּאָן, ווֹאָס אוֹיפְּס זַיְן
נַאֲמָעַן רוֹפֶט מַעַן אַבָּאָרג פָּוּן דֵי בערג אַרְוֹם יְרוּשָׁלַיִם ?
דר. הַעֲרָצָל הַאָט גַּעַהָאָט אַגְּרוּסִים יְדִישָׁחָאָן. עַר הַאָט גַּעַלְעָבָט
אַין זַיְן, אַונְגַּעַרְבָּעָט אַיז אַדִּיטְשִׁישָׁעָר צִוְּטוֹנָג. עַר הַאָט נַיְשָׁט
גַּעַקְעָנְטָן קִיְּין יְדִישָׁשׁ אַונְגַּיְנָן הַעֲרָבָאָישׁ. עַר הַאָט גַּעַרְעָדָט דִּיטְשָׁ.
נַאֲרָפָן גַּעַפְּילָן פָּוּן זַיְן אַיז אַיז גַּעַוּעַן שְׁטָאָרָק אַין זַיְן הַאֲרָצָן. אַונְגָּט
אַין מַאְלָה הַאָט בַּיְּיָ אַיס אַוְפְּגָנְעָלוּכְּטָן דָעַר גַּעַדְאָנָק: עַר אַיז אַיְדָה.
עַר גַּעַהָרָט צַו זַיְן פָּאָלָק. יַדְן מַזְוָן הַאֲכָבָן זַיְעָר אַיְגָן לְאָנָדָה.
מִיט אַזָּא כָּחָה הַאָט עַר דָּאָס אַוְסְגָּעָשְׁרָעָן, מִיט אַזָּא לַיְבָשָׁאָפָט צָוָם
פָּאָלָק — אָז אַלְעָוָיְדָן הַאֲכָבָן זַיְן שְׁטִים דַעַרְחָעָרָט אַונְגַּעַרְבָּעָט נַאֲכָגָעָ.
אַגְּטָה: יַדְן דָאָרָפָן צְוּוִיקָרְגָּן זַיְעָר אַיְגָן לְאָנָדָה. אַונְגַּעַר דַעַמְּאָלָט אָז
הַאָט זַיךְ זַיְן לְעָבָן גַּעַנְדָּעָרט.

טְרָאָפָן נַאֲר טְרָאָפָן אַיז אוֹיפְּס הַעֲרָצָלָעָן גַּעַפְּאָלָן דֵי לַאֲסָטָן פָּוּן זַיְן
אַיְדָה. טְרָאָפָן נַאֲר טְרָאָפָן אַיז גַּעַפְּאָלָן אוֹיפְּס זַיְן הַאֲרָצָן דָעַר פָּאָרְדָּרָאָס
פָּאָרָן אַוְמָרָעָכָט ווֹאָס מַעַן טָוָת צַו יַדְן. אַגְּרוּסִעָנְשָׁמָה הַאָט עַר גַּעַהָאָט
אַונְגָּט עַר הַאָט דָעַם אַוְמָרָעָכָט נַיְשָׁט גַּעַקְעָנְטָן פָּאָרְטָרָאָגָן.
וּוֹעַן עַר אַיז גַּעַוּעַן אַיְגָגָלָן הַאָט עַר גַּעַלְעָרָנָט אַיז אַגְּרוּסִעָנְשָׁמָה
דָעַר לְעַרְעָרָה הַאָט אַיְנְמָאָל אוֹיפְּס אַלְעַקְצִיעָה פָּאָרְגָּלִיכָן דָי יַדְן מִיט
גַּעַצְנִידָנְעָר. הַעֲרָצָל הַאָט זַיךְ זַיךְ דָעַרְפִּילָט בָּאַלְיוֹדִיקָט אַונְגָּט פָּאָרְלָאָזָן
די שָׁוֹל.

שְׁפָעַטָּעָר אַיז עַר גַּעַוּעַן אַסְטְּוֹדָעָנָט אַין אַוְנוֹיוּעָרְזִוְּטָעָט אַונְגָּט
גַּעַהָרָט צַו אַקְרִיוֹזָן פָּוּן סְטוֹדָעָנָטָן. אוֹיפְּס אַיְגָגָר פָּוּן דֵי פָאָרוֹזָאָמָלָנוּגָגָן

פונ דעם קרייז איז אונגענוןמען געווואָרַן אַבָּשְׁלוֹם, אָז יידֶן זאָל מען
מער אַין דעם קרייז נישט אַרְיִינְגְּנְעַמְּעַן. הערצַל אַיז גַּעֲוָאָרַן אוּפְּגַּעַן-
בראַכְּתַּ אַזְּן האַט פָּאַרְלָאָזְּן דעם סְטוֹדְעַנְטְּן-קְרִיזְוּ.

ער האַט גַּעֲעַנְדִּיקְטַּ דעם אַונְיְּוּעְרְזְוּטְעַט אַזְּן אַיז גַּעֲוָאָרַן אַזְּן אַדְּ-
וּוְאַקְּאַטְּ. ער האַט גַּעֲאַרְבְּעַט אַיז אַ גְּרִיבְּכְּטַּ. קִין רִיכְטְּעַרְטַּר האַט ער
ニישט גַּעֲקְעַנְטַּ וּוּרְעַן, וּוּילְעַר אַיז גַּעֲוָעַן אַ יִדְּ. הערצַל האַט פָּאַרְלָאָזְּן
זַיְּן שְׁטַעַלְעַ אַיז גְּרִיבְּכְּטַּ אַזְּן אַיז גַּעֲוָאָרַן אַ שּׂוֹרְנָאַלְיִיסְטַּ אַזְּן אַ דִּיטְּשִׁירְ-

שער צִיְּתוֹנָה.

הערצַל האַט גַּעֲפְּלַט אַ מְיֻפַּע בָּאַלְיְידְּקָוְנָגְּ, וּוּסְמַקְּמַן נִישְׁתְּ-
גְּלִיְּךְ מֵיטְּ אַלְעַ מַעְנְטְּשָׁן. ער האַט כַּסְדַּר גַּעֲטְרַאַכְּטַּ : פָּאַרְוּסְמַס האַט מען
יִדְּן פִּוְינְט ?

ווען הערצַל האַט גַּעֲאַרְבְּעַט אַיז דער דִּיטְּשִׁישְׁעַר צִיְּתוֹנָה האַט
זַיְּן פָּאַרְיְּז אַנְגְּעַהְיִוְּן אַ מְשִׁפְטַּ קָעְנָן דעם יִדְּ דְּרִיְּפָסְ-
אַיז גַּעֲוָעַן אַ קָּאַפְּיִיטְאַן אַיז דער פָּרָאַנְצְּיוּזִישְׁרַ אַרְמִיְּ. דִּי פָּרָאַנְצְּיוּזִיְּ-
שְׁעַ אַנְטִיסְעַמְּיטַן הַאַבְּן נִישְׁתְּ גַּעֲקְעַנְטַּ לִיְּדַן, וּוּסְמַקְּמַן אַיז אַ קָּאַפְּיִ-
טָן. זַיְּן הַאַבְּן אַוְיְפְּטַּאְכְּטַּ אַוְיְפְּ אַים אַ בְּלָבְּול, אַזְּ ער אַיז אַ פָּאַרְ-
רַעְטְּעַר. אַלְעַ הַאַבְּן גַּעֲוָוָאָסְטַּ, אַזְּ דְּרִיְּפָסְ אַיז אַוְשְׁוֹלְדִּיקְ . אַכְּבָּרְ דִּי
שְׁנָאָה זָוֵם יִדְּן אַיז גַּעֲוָעַן שְׁטָאַרְקָעַר וּוּדִי גַּעֲרַעְבְּטִיקִיְּ, אַזְּן דְּרִיְּ-
פּוֹסְן האַט מען פָּאַרְשִׁיקְטַּ אַוְיְפְּ אַ וּוּסְטַּן אַיְנוֹלְ, „דַּעַם טִיוּוֹלָם אַיְנוֹלְ.“
אַרְעַנְטְּלַעַכְּבַּע מַעְנְטְּשָׁן הַאַבְּן פָּרָאַטְּעַסְטִירְטַּ, אַכְּבָּרְ עַם האַט נִישְׁתְּ
גַּעֲהָאַלְפָן.

דער בְּלָבְּול אַוְיְפְּ קָאַפְּיִיטְאַן דְּרִיְּפָסְ האַט הערצַל אַעְ-
ער אַיז דְּעַמְּאַלְטַּ גַּעֲוָעַן אַיז פָּאַרְיְּז. ער האַט גַּעֲשְׁרִיבְּן וּוּעַנְגְּ דַּעַם דְּרִיְּ-
פּוֹסְ-פָּרָאַצְּעַם פָּאַר זַיְּן צִיְּתוֹנָה. דִּי אַנְטִיסְעַמְּיטִישְׁרַ חַוְצָהְ קָעְנָן יִדְּן
הַאַט אַים אַנְגְּעַצְּוֹנְדַּן מֵיטְּ צָאָרְן. דְּעַמְּאַלְטַּ האַט ער דְּעַרְזָעַן אַ גְּרוּסְן
חַלוּם : יִדְּן מוֹזֵן הַאַבְּן אַזְּן אַיְגְּעַנְעַן מִדְּיָנָה. אַנְדָּעַרְשַׁ קָעְנָן זַיְּ נִישְׁתְּ
לְעָבָן.

דר. הערצַל דְּעַרְצִילְט אַיז זַיְּן טָאָגְ-בּוֹן : „טָעַג אַזְּן וּוּאַכְּן בֵּין אַיךְ
אַיבְּעַרְפּוֹלְטַּ מֵיטְּ מִיְּן חַלוּם. ער גַּיְוִיט נַאֲךְ מִיר נַאֲךְ וּוּאוּ אַיךְ גַּיְיִ-
מוֹרְמַלְטַּ אַיבְּעַרְ מִיר, וּוּעַן אַיךְ רִיְּדַ מֵיטְּ מַעְנְטְּשָׁן. ער שְׁטִיְּטַּהְגְּטַּעְרַ
זַיְּגַּע אַקְּסָלְעַן אַזְּן קוּקְטַּ אַוְיְפְּ מִיר, וּוּעַן אַיךְ אַרְבְּעַטְּ. ער צְעַרְדְּעַרְטַּ
מִיךְ אַזְּן מַאְכְּטַּ מִיךְ שִׁיכְוּרְ.“

ער האט אַנְגָעַשְׁרִיבֵן אַ בּוֹךְ "דָעֵר יְוָדָנְשְׁטָאַט", וּוֹאוּ עֶר בְּאַשְׁרִיבֵט
אַ גַּעֲנוּיִים פְּלָאַן פּוֹן אַ יְיִדְישָׁעַר מִדִּינָה. עֶר פָּאַדְעָרֶט פּוֹן די פְּעַלְקָעֶר
אַ לְּאַנְד פָּאַר יְיִדְן.

דר. הערצל אויז געקומען צו זייןעם אַ פרײַינְט, יוֹסֶף זַיְדָעָנָעֶר, אָוּן
הָאַט פָּאַר אִים גַּעֲלִיעָנֶט זַיְן בּוֹךְ. זַיְן פְּרִיְינְט הָאַט גַּעֲהָרֶט אָוּן אַנְ-
גַּעֲהָבִין שְׂטָאַרְקַּ וּוֹיְגַּעַן. עֶר הָאַט גַּעֲמִינְט, אָוּן הערצל אויז משׂוֹגָע גַּעַ-
וָאַרְן. דָר. הערצל הָאַט זַיְךְ נִיטְ דָעַרְשָׁאַקְּן פָּאַר זַיְן פְּרִיְינְטָס טְרָעָרָן.
עֶר הָאַט גַּעֲגְלִיבְט אַיְן זַיְן גַּרוּסָן חָלוּם פּוֹן אַ יְיִדְישָׁ לְאַנְד אָוּן הָאַט אַפְ-
געַגְעַבָּן פָּאַר דָעֵר אַרְבָּעֶת זַיְן גַּאנְץ לְעָבָן.

דר. הערצל ווענדט זַיְךְ צוֹ בְּאַרְצָן הִירְשָׁ אָוּן בְּאַרְצָן רָאַטְשִׁילֶר
דר. הערצל אויז געקומען צוֹם בְּאַרְצָן הִירְשָׁ, וּוֹאָס אַיְזָ גַּעֲוּעָן אַ
גַּרוּסָעָר יְיִדְישָׁעַר מִילְיאָנָעֶר. עֶר הָאַט פָּאַרְן בְּאַרְצָן פָּאַרְגָּעָלִיגְט זַיְן
פְּלָאַן פּוֹן אַ יְיִדְישָׁעַר מִדִּינָה. עֶר הָאַט פָּאַרְלָאַגְּנֶט פּוֹן בְּאַרְצָן 50 מְלַיאָן
קְרָאָנָעָן. דָסָם גַּעַלְטָה הָאַט מַעַן. בָּאַדְאָרֶפֶט אַוִיפָּ צוֹ קְרִיגָּן אַ "טְשָׁאָרָ-
טָעָר", דָסָם הִוִּיסְט אַפְּלָאַקְּן, פּוֹן טְעָרְקִישָׁן סּוֹלְטָאָן — מַעַן זַאַל
קָאַלְאַנְיוֹרָן יְיִדְן אַיְן אַרְץ יִשְׂרָאֵל, שָׁאַפָּן פָּאַר זַיְךְ אַ הִיּוּם.

דר. הערצל אויז גַּעֲוּעָן אַ וּוֹאַנְדָעַרְלָעַכְּעָרָט מַעֲנָטָשָׁ. אַיְן זַיְינָעַ רַיִד
אַיְזָ גַּעֲוּעָן אַ כִּישְׁוֹפָה. מַעַן הָאַט אִים גַּעֲמוֹת הָעָרָן. עֶר הָאַט גַּעֲרָעֶט וּוּי
אַגְּבָאָ פּוֹן יְיִדְישָׁן פָּאַלְקָן, אָוּן מַעַן הָאַט אִים גַּעֲמוֹת גְּלוּבָן.
בְּאַרְצָן הִירְשָׁ הָאַט אִים אַוִיסְגָּעָהָרֶט. בְּאַרְצָן הִירְשָׁ הָאַט גַּעֲגַעַבָּן
אַ סְּךָ גַּעַלְטָ אַוִיפָּ הַעֲלָפָן אַרְעָמָעָ יְיִדְן, אַבְּעָרָ עֶר הָאַט קִיְינְמָאָל נִישְׁתָּ
גַּעֲטָרָאָכָט וּוּעָגָן אַ יְיִדְישָׁעַר מִדִּינָה. עֶר הָאַט גַּעֲזָאָגָט דָר. הערצל
גַּעֲטָרָאָכָט וּוּעָגָן אַ פָּאַנְטָאַזְיָעָן, דָסָם וּוּעָטָ קִיְינְמָאָל נִישְׁתָּ וּזַיְן". דָר. הערצל
הָאַט אִים גַּעֲנַטְפָּעָרֶט מִיטְ שְׂטָאַלְזִי, אָוּן גַּוִּיטָטָאָן אַ גַּרוּסָעָ זַאַךְ
פָּאַר יְיִדְן, נָאָר בְּאַרְצָן הִירְשָׁ קָעָן דָסָם נִישְׁתָּ פָּאַרְשְׁטִיָּן.

אוּיךְ פּוֹן בְּאַרְצָן רָאַטְשִׁילֶר הָאַט דָר. הערצל קִיּוֹן הַיְלָךְ נִישְׁתָּ בְּאַ-
קְוּמָעָן. אוּיךְ עֶר הָאַט נִישְׁתָּ פָּאַרְשְׁטָאַנְגָּעָן הָעָרָצָלָם גַּרוּסָן חָלוּם פּוֹן
אַ יְיִדְישָׁעַר מִדִּינָה, כָּאַטְשָׁ עֶר אַלְיָין הָאַט גַּעֲהָלָפָן בּוּיָעָן יְיִדְישָׁעָ קָאַ-
לָאַנְיָעָם אַיְן אַרְץ יִשְׂרָאֵל.

"די רַיְכָע יְיִדְן זַיְינָעַ פְּחָדָנִים : מִיר, די גְּלוּבִּיקָע יְיִדְן וּוּלְזָן זַיְן

גראיס", איזו האט הערצל געוזנט, און ער האט באשלאסן זיך ווענדן צו די גלייביקע יידן. נישט צו די ריבכע, נאר צום גאנצן יידיישן פאלק.

**דר. הערצל רופט דעם ערשותן ציוניסטיישן קאנגרעס אין באזעל
אין 1897**

הונדערטער יאָרֶן האָבָן יידַן געהלומט וועגן ארץ ישראל. אויפֿן ערשותן ציוניסטיישן קאנגרעס האט הערצל געוזנט צו די יידַן: "אויב אַיר ווילט אַיז דָּס נִישְׁתְּ קִין חָלוֹם". דר. הערצל האט געגלויבט אַיז ווילן פון פאלק.

הערצלס שטיט האט זיך צעטראָגן אַיבֵּער דער וועלט. אַיז אלע שטטעט אַז שטטעטלעך האָבָן יידַן זיך פָּאַרְזָאַמְּלָט אַיז הייער אַיז אַיז בתִּימְדְּרָשִׁים אַז שטטעט דערציילט וועגן דר. הערצל אַז דעם וואָנוּ דערלעָכָן ציוניסטיישן קאנגרעס.

אַיז ארץ ישראל, אַיז יְרוּשָׁלָיִם אַז אלע שטטעט, אַיז ראשון לציון אַז אַנדערע יְשֻׁבוּנִים אַיז געווֹאָרָן אַ גְּרוּסָע שְׁמָה, אַ יּוֹסֵד טוב. די יידַן פון דער גָּאָרָר ווּלְט ווּלְט וויַהֲלֵפָן בּוּיָעָן אַ יִדִּיש לאָנד. דר. הערצל פָּאַרְזָאַמְּלָט דָּס יִדְּיָעָע פְּאַלְקָן.

צום קאנגרעס זיינען געקוּמָען 162 דעלעגאָטָן — פון אלע לענדער וואָו יידַן האָבָן געווֹאָנָט: פון פראנְקְרִיךְ, פון עַנְגָּלָנְד, דִּיטְשָׁ-לאָנד, עַסְטְּרִיךְ, די באַלְטִישׁע לענדער, פון רַוְמָנִינִיעַ, פון בּוֹלְגָ�אָרִיךְ אַז אַיבֵּערהוּיפְּט זיינען געקוּמָען אַ סְּרָךְ דָּעַלְעָגָאָטָן פון רַוְמָלאָנד, פון פּוֹילַן אַז פון לִיטָּע, וואָו עַס אַיז געווֹעָן אַ גְּרוּסָע יִדְּיָעָע באַפְּעַלְקָעָרָוָן אַז דִּי אַרְגָּאַנְיוֹאַצְּיָעָס פון "חוּבָּבִי צִוְּן". פון ארץ ישראל זיינען געקוּמָען דעלעגאָטָן פון יְפָוָ אַז פון דער יְנָגִינְקָעָר קָאַלְאָנִיעַ רְחֻכּוֹת. עַס זיינען אויך געווֹעָן דעלעגאָטָן פון אַמְּרִיקָע.

דער קאנגרעס אַיז געווֹעָן וויַהֲלֵפָן פָּאַרְלָאַמְּעָנָט, וואָס האט פָּאַרְאִיךְ נִיקְט אלע יידַן פון דער וועלט. עַס אַיז אוּפְּגַעַעַמָּעָן אַ גְּרוּסָע צִוְּנִים-

טִישְׁע אַרְגָּאַנְיוֹאַצְּיָעָס, מִיט אַפְּטִילְוָנָגָעָן אַיז באַזְּוָנְדָעָר לענדער. מִיט פְּרִיְיד האָבָן די דעלעגאָטָן פון קאנגרעס אוּפְּגַעַעַמָּעָן דר. הערצלס גְּרוּסָן חָלוֹם — אַז באַשְׁלָאָסָן צו בּוּיָעָן אַ לאָנד פָּאַר יידַן — אַ רְעַכְתְּלָעָךְ גְּעוּכְעָרָטָע הַיִּם אַיז ארץ ישראל.

דר. הערצל האט פארשראבן אין זיין טאג-בוך : "אין באועל אויפן ערסטון קאנגרעם איז גענריינדעם געווארן די יידישע מדינה".
 די ארגאניזאציע האט באדרארפט האבן א סך געלט. דר. הערצל האט גענריינדעם אין לאנדאן די "יידישע קאלאנטיאל באנק". עր האט געהאפט, איז יידישע באנקוין וועלן שטיצן די באנק. אבער די ריבכע יידן האבן געהאלטן די הענט אין די קעשענעס און קיון געלט נישט געגעבן. די זארג פון געלט איז געפאלן אויפן דר. הערצל און זיינע גאנטע חברים. ער האט שווער געארכטען. הונדערטער ברויו האט ער געשראבן — צו ארגאניזאציעס, צו זיינע פרינט ; געשיקט אויפן קלערונגען (מעמאראנדום) צו רעגירונגען, צו מיניסטארן און קיסרים, כדי קריין דעם "טשרטער".
 דר. הערצל איז געוווען דער ערשטער ייד, וואס האט געוואנט רײידן צו מלכים און רעגירונגען וועגן אַ היים פאָר יידן — וועגן אַ יידישער מדינה.

דר. הערצל באזוכט ארץ ישראל און טרעדט זיך מיטן דיטשישן קיפר וילחעלם דער צויזיטער

אין יאָר 1898 האט דר. הערצל באזוכט ארץ ישראל.
 די נוּים, אַז דר. הערצל קומט קיון ישראָל האט אויפגעראָדערט דעם יושוב. יונגע און אלט האבן זיך גענרייט אויפצונגעמען דר. הערצל. קאמיטעטן זיינען אויסגעקליבן געווארן אויפֿ באָנגעגעגען אִם. דער-וואָקענען, און קינדעָר אין די שולן — אלע האבן מיט ציטער געווארט אַזיף זיינ אַנקומען, אַזוי ווי מען וואָרט אַזיף אַ קיסר.
 דר. הערצל איז געפָּרְן זען די שטוט און די קאלאניעס. אין רחובות האבן אִם באָנגעגענט יונגעלייט, רײַיטנדייך אויפֿ פערד. די רוי-טער האבן אַרומגערינגלט זיינ קאָרְעַטָּע און מיטגעפָּרְן מיט אִים. די עלטערע האבן אִם אַנטקעָן אַרְוִיסְגַּעֲטָרָאָגָן אַ ספר תורה. אין ייד האט געמאָכָּט שהחינו, וואָס מען האט זוכה געוווען צו זען דר. הערצלען.

דר. הערצל האט געהאָט טרעָן אין די אוינָן, ווען ער האט זיך באָנגעגענט מיט די ערשטער חליצים פון יידישן פאָלָק — מיט די ערשטער

אויף די וועגן פון ציון

טרויימער פון ציון, פונקט איזוי האט אים אויפגענומען די באפעילקע-

רונג פון ירושלים, יפו, און אנדרע ישבים אין ארץ ישראל.

אופן וועג קיון ארץ ישראל, און קאנסטאנטינאפאָל האט זיך דר.
הערצל באגענט מיטן קיסר ווילחעלם. דער קיסר האט אים אויפגע-
נומען פרײַנדליך. דר. הערצל האט אים געוֹאנט ווי טיף די יודז ויינען
געטראָפּן פון די פֿאָרְפֿאָלְגֿוֹנְגֿעָן, ווי אָמְגַעֲרַעְכַּט עַמְּ אִיּוֹ דָּעַר אַנְטִיסְעַ-
מִיטִיזָם. דער קיסר האט אים געהערט אויפֿאָמְעָרְקָזָם. „וואָס ווילט אַידָר
אַיך זאל טָאָן פֿאָר אַיך?“ האט אים ווילחעלם געפֿרָעָגֶט. דר. הערצל
האט אים געענְטְּפֿערְטָם: „פֿוּלְטָם בֵּין סְוַלְטָן אַ דָּעַרְלִיבְּעָנִישׁ פֿאָר
וַיְדִישָׁעֶר קָאַלְאַנוֹזָצְיָע אַין אַרְצָן יִשְׂרָאֵל.“ דער קיסר ווילחעלם האט
אַים צוֹגְעָאנְט זַיְן הַיְלָךְ.

אַ צוֹוִיתָן מֶאָל האט דר. הערצל געטראָפּן דעם קיסר ווילחעלם
אין ארץ ישראל לעבען דער יידישער אַגְּרוּקְוּלְטָר שָׁוֹל, מָקוֹה יִשְׂרָאֵל.
דר. הערצל אַיז געשטאנְנָען מִיט וַיְיַעַן בְּאַגְּלוּיְטָעָר אַן אַ זַּיְתָּ פָּוֹן וַיְיַעַן.
דער קיסר האט אַים דערקָאנְט פָּוֹן דער ווילטן אַן אַיז צוֹגְעָרְטָן צו אַים.
ער האט אַים דערלאָנְגָּט די האַנט, ווי אַן אַלְטָן באַקָּאנְטָן. ער האט
זַיְךְ אַיְגְּנָעְבָּוִינְן אַן מִיט אַים אַ פֿאָרְמִינְט גַּעַשְׁמוּעַסְט שְׂטִילְעָרְהִיט.
די טְרָקְיָשׁ מִילְּטוּרְלִיָּת, וואָס האַבָּן באַגְּלִיְּתָדָם קִיסְּרָן וַיְלָ-
הָלָם, זַיְנָעַן גַּעַוּעַן זַיְעַר אַיבְּעַרְאָשָׁט פָּוֹן דעם קִיסְּרָם באַצְיאָוָגָן
צַו דר. הַעֲרָצָל.

וְעַר אַיְוֹ דָּעַר יַד? — הַאַבָּן זַיְן גַּעַפְּרָעָגֶט.

די אַרְאָבָּעָר הַאַבָּן גַּעַמְּיִינְט, אַז דר. הַעֲרָצָל אַיז „דָּעַר יִדְיָשְׁעָר
קִיסְּרָן“.

ニישט געקוקט אויף אַלְעָ גַּוטָּע צוֹאָגָן, האט דער קיסר ווילחעלם
גַּאֲרְנִישָׁט אוּפְּגַעַטָּאָן בֵּין סְוַלְטָן, בְּדִי צַו קְרִינְגָּן אַ „טְשָׁאָרְטָעָר“ פֿאָר
וַיְדִישָׁעֶר קָאַלְאַנוֹזָצְיָע אַין אַרְצָן יִשְׂרָאֵל.

דר. הערצל האט נישט אויפֿגְּעַבָּן זַיְן האַפְּעָנָוָג. ער האט זיך
בְּאַגְּעָנָנָט מִיט וַסְּיַעַן מִינְסְּטָאָרָן. ער האט זיך געטראָפּן מִיטָן
צַוְּיָוִישׁן פֿרְעָזְדָעָנָט קְלֻעְמָאָנָסָא. ער האט געהאט אַ בְּאַגְּעָנָנָישׁ מִיטָן
בּוֹלְגָאַרִישָׁן קִיסְּרָן פֿרְעָדִינָאָנָד. דער צַיְלָפָן די אַלְעָ שְׁמוּעָטָן אַיז גַּעַוּעַן
— קְרִינְגָּן אַ דָּעַרְלִיבְּעָנִישׁ אוֹפָט צַו קָאַלְאַנוֹזָרָן אַרְצָן יִשְׂרָאֵל.

דר. הערצל באנגענט זיך מיטן סולטאן אבדול האמיד

אין 1902 האט דער סולטאן אבדול האמיד אויפגענומען דר. הערצלען בי זיך אין פאלצן. דער סולטאן האט נישט געקענט קיין אייראפאיזש שפראכן און דר. הערצל האט מיט אים גערעדט דורךן. אן אייבערזעצער. דער איבערזעצער איז אויך געווען אַ Kanapeur למדן. דר. הערצל האט געווען, איז ער האט דא צו טאן מיט אַ פֿאָרגֿרָעְבֿטֿער רענירונג פון אַ ווילד לאנד.

דר. הערצל האט פֿאָרגֿרָעְלִינְגֿט דעם סולטאן אַ גֿרוּסֶעֶת הלוואה, און פֿאָרְלָאנְגְטֿ פון אַים אַ "טֿשֿׁאָרְטֿעֶר" אויף צו קֿאָלָאנְיֿוֹרֶן אַרְץ יִשְׂרָאֵל דורך יידן.

דער סולטאן האט מסכימים געווען געבן די יידן אַ "טֿשֿׁאָרְטֿעֶר" אויף סיריע, אויף לבנון, אַבער נישט אויף אַרְץ יִשְׂרָאֵל. דר. הערצל האט דאם נישט אַנגענומען.

דר. הערצל באָזָּבֶט ווילנע

אויף די קֿאָנְגֿרָעְסֿן האט זיך דר. הערצל באָקָאנְטֿ מיט אַ סֶּךָ יִדְן. ער האט געהאט צוישן זוי פרײַינְט און אַנְהָעְנְגֿעֶר; ער האט אויך געהאט גענְגֿעֶר. אַבער ער האט קֿיְינְמָאָל נישט געווען קֿיְין שטָאָטֶן, וואו עס האָבָן געוואוינְט אַ סֶּךָ יִדְן. מיט גֿרוּסֶעֶת דערווארטונג איז דר. הערצל געפֿאָרְן קֿיְין ווילנע — די גֿרוּסֶעֶת יִדְיִישָׁע שטָאָטֶן, וואָם מען האט זוי גֿעַרְוּפֶן "ירושלים פון ליטע".

אין ווילנע האט דר. הערצל דערפליט די גֿרוּסֶעֶת פרײַיד פון זיין צוישן יידן. לכבוד דר. הערצלם קומען האָבָן יידן פֿאָרְמָאָכֶט די גֿעַ שעפְּטָן און וואָרְשָׁטָאָטֶן. מען האט גֿעְמָאָכֶט יִסְטָוֶב. אלע זוינְעַן אַרְוִוִּים אויף די גֿאָסֶן. מען האט אויסגעשְׁפָּאָטֶן די פֿערְד פון זיין קֿאָרְעַטָּע און אליען געפְּוּרְט זוי צום האָטָעל. יידן האָבָן אַים גֿעְטָרָאָגֶן אויף די הענט. אַ יִדְ, אַ שְׁוֹסְטָעֶר, האט פון גֿרוּסֶעֶת אַגְּיוּסְטָעְרוֹנוֹג אויסגערּוּפֶן: "דוֹד מלך ישראל חי וקיים", דאם הייסט, דוֹד, דער יִדְיִישָׁע מלך לעבעט אייביך.

אן אלטער רב, וואם האט געוזנט, או יידן דאָרְפַּן ווֹאָרְטַּן אוֹיפַּ
משיחין — איזו דערשטיינט געווואָרַן פון דר. הערצלַס אוֹיסַעַן. ער האט
אִים גַּעֲבָעַנְטִישַׁטָּן אָוָן גַּעֲוָאָונְטֶשֶׁן הַצְּלָחָה.
דר. הערצל האט אַין ווֹילַנָּעַ דַּעֲרְפִּילַט ווּ דָסּ פָּאַלְקַ האט אִים
לייב.

הערצל איזו געוזען גערוֹרט. ער האט פָּאַר דָּעַר צִוְּנִיסְטִישָׁעַר באָ
וועגונג אָפְּגָעַבָּן זַיִן פָּאָרְמַעְגַּן, זַיִן גַּעֲזָוָנְטָן אָוָן זַיִן גַּאנְצָעַ צִוְּיַיט. אַיךְ
בֵּין פָּוּן דָּעַר אָרְכָּעַט גַּעֲוָאָרַן אָלְטָן אָוָן אָרְעַם אָוָן מִיד', האט הערצל
געשריבָּן אַין זַיִן טָאגַ בּוֹךְ. אָכְעַד ער האט אַוְּפָּגְעַשְׁטָעַלְטָן אָגְרִיסְמָעַ
בָּאוּעוֹנוֹגָן אָוָן האט גַּעֲוָאָונְגָן דִּי לִיבְשָׁאָפְּטָן פָּוּן זַיִן פָּאַלְקַ.

ווען הערצל איזו געוזען אַין רַוְּסָלָאַנדָּה האט ער גַּעֲגִירִינְדָּעַט אָן אָפַּ
טִילְוָנְגָן פָּוּן דָּעַר "קָאַלְאַנְיָאָלְ בָּאָנְקָן" אַין אָדָּעַ.

הערצל האט גַּעֲזָוָנְטָן אַין רַוְּסָלָאַנדָּה דִּי גַּרְוִיסְמָעַ אָרְעַמְקִיּוֹתָן פָּוּן דִּי
יַיְדָן. אָן פְּרָנְסָה אָוָן אָן רַעַכְתָּן זַיִנְגָּעַן זַיִן גַּעֲזָוָנְטָן דִּי אָוְמְגַלְּיקְלָעְבָּסְטָעַ
בָּאָפְּגָעַלְקָעְרוֹנְגָּה פָּוּן גַּאנְץָן רַוְּסָלָאַנדָּה. אַיךְ אַין רַוְּמָעַנְיָעַ זַיִנְגָּעַן דִּי יַיְדָן
גַּעֲזָוָנְטָן אָרְעַם אָוָן פָּאַרְפָּאַלְגָּטָן.

פָּאָרָן זַעֲקָסְטָן צִוְּנִיסְטִישָׁן קָאַנְגָּרָעָם האט עַנְגָּלָאַנדָּה פָּאַרְגָּעָלִינְגָּט
גַּעֲבָן דִּי יַיְדָן אָ "טִשְׁאָרְטָעָרְ" אַין אָוְגָאנְדָּעַ.

אוֹיפַּ דָּעַם קָאַנְגָּרָעָם איזו גַּעֲזָוָנְטָן אָגְרִיסְמָעַ ווִיכָּוָה : צִי מַעַן זַאלְ
מַסְכִּים זַיִן אַוְּיָפָן "טִשְׁאָרְטָעָרְ" פָּוּן אָוְגָאנְדָּעַ. ער האט האט גַּעֲזָוָנְטָן :
יַיְדָן לַיְדָן שְׁטָאָרָק אַין רַוְּסָלָאַנדָּה, רַוְּמָעַנְיָעַ אָוָן אָנְדָעָרָעַ לְעַנְדָעָר. זַאלְ
מַעַן דָּעַרְוּוֹיָלְ אָנְגָּמָעָן אָוְגָאנְדָּעַ, זַאלְ לַיְדָן הַאָבָן אָוְגָאנְדָּעַ בֵּין מַעַן ווּעַטְ
קַעְנָעַן קָרִינְגָּן אָרְצָן שְׁרָאָל.

די גַּעֲגָנְנָרָ פָּוּן אָוְגָאנְדָּעַ הַאָבָן בָּאַשְׁוֹלְדִיקָּט הַעַרְצָלָעָן, אוּ ער האט
פָּאַרְאָצָטָן דָּעַם צִוְּנִיּוֹם. אַין אָרְצָן יִשְׂרָאֵל איזו גַּעֲזָוָנְטָן אָגְרִיסְמָעַ אָוָן
אַנְטִישָׁוֹגָן. ער. הערצל איזו גַּעֲזָוָנְטָן צְעַבְּרָאָכָן פָּוּן דָּעַר בָּאַשְׁוֹלְדִיקָּט
אַין פָּאַרְאָצָט אָוָן פָּוּן דִּי קָרִיגָּעָרִיָּעָן. מִיד פָּוּן דָּעַר שְׁוּוֹעָרָעָר אָרְכָּעַט,
שְׁוֹוָאָר אָוָן קָרָאָנְקָן — אָכְעַד שְׁטָעַנְדִּיקָּ שְׁטָאָרָק אַין דָּעַם גַּלְיוּבָן, אוּ יַיְדָן
וּוְעַן הַאָבָן אָלָאָנְדָּה — אָ יִדְיָוָשָׁעָ מַדִּינָה.

נַאֲכָן זַעֲקָסְטָן צִוְּנִיסְטִישָׁן קָאַנְגָּרָעָם הַאָבָן דָר. הערצל נַאֲךָן אָלְעָזָ
פָּאַרְגָּעָעָצָט זַיִן אָרְכָּעַט. דָאַקְטוּרִים הַאָבָן אִים גַּעֲהִיּוֹן פָּאָרָן זַיִן

אָפְרוּעַן אָוּן עָרָ אִיּוֹ שְׁוִין פָּוּן זְיַין אָפְרוּ נִישְׁתָּ צְוִירִקְגְּעֻקְומָעָן. עָרָ אִיּוֹ גַּעַשְׁטָאָרְבָּן אֵין כ' תְּמָוּן, יְוִנִּי, 1904.

"דָּעֶר צְיוּנִים אִיּוֹ גַּעֲוָעָן דָּעֶר שְׁבָת פָּוּן מֵיַּן לְעָבָן" — הָאָט דָּר. הָעֶרֶץ גַּעֲזָגָט. עָרָ הָאָט גַּעֲפִילָט, אָז עָרָ הָאָט אָוִיסְגְּעַבּוּת אַ גַּרְוִיסַּע בָּכָּאוּנְגָג, וּזְאָם וּוּעָט פִּירְן דָּסָם פָּאָלָק צָו אָוִיסְלִיוֹנָג.

דָּעֶר טְוִיט פָּוּן דָּר. הָעֶרֶץ הָאָט אָוִיפְגְּנְעַטְרִיסְלָט דָּסָם גַּאנְצָע יְדִישָׁע פָּאָלָק. אֵין אַלְעַ שְׁטָעַט אָוּן שְׁטָעַטְלָעָד אֵין רְוַסְּלָאָנד אָוּן אַוְמָעָדָט וּזְאָוּ יְדִין חָבָן גַּעֲוָאָוִינָט — אִיּוֹ גַּעֲוָעָן אַ גַּרְוִיסַּע טְרוּוּעָר. מַעֲנְטָשָׁן הָאָבָן גַּעֲוָיִינָט אֵין דִּי גָּאָסָן — עַמְּ הָאָט זִיךְ אָוִיסְגְּלָאָשָׁן דָּסָם לִיכְטָ פָּוּן דָּר. הָעֶרֶץ.

דָּר. הָעֶרֶץ אִיּוֹ אַלְטָן גַּעֲוָעָן 44 יָאָר וּוּעָן עָרָ אִיּוֹ גַּעַשְׁטָאָרְבָּן. וּוּעָן עָסָם אִיּוֹ גַּעַרְגִּידָעַט גַּעֲוָאָרָן דִּי יְדִישָׁע מִדְּינָה הָאָט מַעַן אָוִיסְגְּפִירָט זְיַין צְוֹאָה אָוּן מַעַן הָאָט גַּעֲבְּרָאָכָט זְיַין אָרוֹן פָּוּן וּזְיַין קִיּוֹן אַרְצָן יִשְׂרָאֵל, אָוּן בָּכָּהָאָלָטָן אֹוֵף אַ הוּיכָן בָּאָרגָן לְעָבָן יְרוּשָׁלָיִם. דָּסָם אִיּוֹ דָּעֶר הָרֶץ.

די צוועיטע עלייה

יוסף וויסנער

אנחנו אחיהם, אנחנו אשר הכל חסר לנו; שהננו חסרי ארץ, חסרי שפה לאומית, שגמ רגשות לאום חי כמעט שמתו בקרבונו; אנחנו, אשר לרגלנו לווע של הר שרפה, תהום בוער, אנחנו שנואי התבבל, הבנים החורגים לטבע... כהתינו דלים והמטרה כל כך נשגבה ממן... צדיקים אנו להתמכר למטרתנו זו באהבה בלוי מצרים, במסירות נפש שלא תדע גבול, ובשבאות אין קצה... עליינו לבוא סוף סוף לידי הכרה זו שתהי הדרך אורך כמה שתהייה — ייכלו בה דורות שלמים, תבלע קרבותן אין מספר עליינו לכת בה

ובלי הבט אחורינית... עליינו לעמל בהשגת ארצנו, להלום
כנוואשים, כדובים שכולים... עליינו לחנק בהכרה זו את
עצמנו ואת אוזינו הצעריים...

(*"קול קורא"* נכתב וונשלה ע"י יוסף וויתקי
שנת תרס"ה)

מיר ברידער, מיר וואס אלץ פעלט אונדז, מיר האבן ניט
קיין אייגן לאנד, קיין אייגענע נאציאנאלע שפראר, אונ
עס זיינען כמעט אַפְגָעַשְׁטָאַרְבָּן בֵּי אַונְדָּז דִּי גַעֲפִילָן פֿוֹן אַ
לְעַבְעַדְיָקָן פָּאַלְקָ. מִיר, וָאַס גַעֲפִינָעַן זִיךְ אַוִיפָּךְ וְוּאַוְלָקָן,
אַיבָעַר אַיְבָעַנְדִיקָן אַפְגָרָוָן; מִיר, וָאַס אַונְדָזָעַר צָאַל
אייז קְלִיָּין אַבָעַר אַונְדָזָעַר צִיל אַיְזָ גַרְעָסָעַר פֿוֹן אַונְדָז, מִיר
דָאַרְפָּן זִיךְ אַיבָעַרְגָעַבָּן צָו אַונְדָזָעַר צִיל מִיט אַן אַומְבָאָגְרָעָ-
נִיצְטָעָר לִיבָשָאָפָט אַונְ מִסְירָתָ נְפָשָׁ אַונְ מִיט אַן אַמְעָנָ-
לָעָכָן גַעֲדוֹלָד.

מיר דָאַרְפָּן סֻוֹף כָל קְוּמָעַן צָו דַעַר אַיבָעַרְצִיָּגָוָנָג אָז וּוִי
לאנג דַעַר וּוְעַג זָאַל נִיט זַיִן, זיינען אַבָעַר גַאנְצָע דָרוֹת
אַיִם אַרְבָּעָגָעָגָעָן, וּוּפִילְ קְרָבָנוֹת דַעַר וּוְעַג זָאַל נִיט
איינְשָׁלְנִיגָעָן, דָאַרְפָּן מִיר אַוִיפָּךְ אַיִם גַיִן, נִיט אַוְמְקִינְדִיק
זִיךְ אַוִיפָּךְ צְרוּרִיךְ ...

מיר דָאַרְפָּן אַרְבָּעָתָן אַונְ קְעַמְפָן מִיט אַלְעָ כּוֹחָות, וּוִי פָאָרָ-
צְוּוִיְפָלְטָע, כְדי צָו דַעְגָרִיכָן אַונְדָזָעַר לְאַנד ... מִיט אַט
דַעַר דָאַזְיָקָעָר אַיבָעַרְצִיָּגָוָנָג דָאַרְפָּן מִיר דַעְרָצִיעָן זִיךְ אַלְיָין
אוֹן אַונְדָזָעָרָע יִנְגָעָרָע בְּרִידָעָר ...

(פֿוֹן אַוִיפָרְוֹף פֿוֹן יְוָסָף וּוּיטְקָיְן, תְּרָס"ה)

אותה הדמות של קשיות-עורף אשר אינה יודעת איך עוזבים
את המערכת — זאת נתנה העליה השנניה.

(ברול צנולסוו)

מענטשן עקשנים וואס וויסן ניט פֿוֹן פָאַרְלָאָזָן דָעַם שְלָאָכָטָ-
פָעָלָד — דָאַס הָאָט אַונְדָז גַעֲגָעָן דִי צְוּוִיְטָעָ עלְיהָ.

ר. הערצל האט אַנְגָעַצּוֹנוֹן דִי הערצער פון יידן מיט זיין חלום פון אַיְדִישֶׁעֶר מדינה. זיין פֿאַרטְרָעֵט, ווֹאַס אַיז גַּעַתְּגַעַנְגַּע אַין יִדְיִישָׁע הַיּוֹזָעָה האט דַּעֲרָמָאנְט: גַּעַ-דַּעַנְקַט ווּעַגְן צִוְּן, דַּאַס לְאַנד פון אַיְיעָרָע עַלְטָעָרָן.

קיינְמָאַל ווּעַט אַיר נִישְׁתְּחַבְּן קִיּוֹן رو אַין גַּלוֹת.

בַּיְיָ אַסְטְּרָעָן פָּאַרְן קִיּוֹן אַרְץ יִשְׂרָאֵל. פָּאַרְלָאָנְג צַו פָּאַרְן קִיּוֹן אַרְץ יִשְׂרָאֵל. עַס האט זיך אַנְגַּעַוּעַקְט דַּעַר צַוְּיִיטָעָה עַלְיהָ. דַּאַס אַיז גַּעַוְוָעָן עַטְלָעָכָע אָוֹן צַוְּצָנְצִיק יַאֲרָנָךְ דִי בַּיְלָזְיָוִים.

דַּעְרָצְיִילָט חִוָּתָה בּוּסְעָל ווּעַגְן אַיר פָּאַרְן קִיּוֹן אַרְץ יִשְׂרָאֵל: „בַּיְיָ אַונְדוֹ אַין שְׁטוּב הַאָב אַיך גַּעַפְּוָנְגַּע דִי שְׁרִיפְטָט פָּאַרְן קִיּוֹן אַרְץ יִשְׂרָאֵל. אַיך הַאָב וּוֹיְנִיק פָּאַרְשְׁטָאָנְגָע, ווֹאַס דַּאַרְט אַיז גַּעַוְוָעָן גַּעַשְׁרִיבָן. אַכְּבָר דַּעַר גַּרוּסְעָר חִלּוֹם פון דָר. הערצל אַיז גַּעַשְׁטָאָנְגָע ווֹי אַפְּלָאַמְּעַנְדִּיקָע לִיכְתִּיקִיט פָּאַרְן מִינְעָן אוֹיגָן.

מיין פָּאַטְעָר אַיז גַּעַוְוָעָן אַפְּיִיעַרְדִּיקָע הַסִּיחָה, אַכְּבָר צַו דִי גַּוְנְגָע צִוְּנִיסְטָן הַאָט עַר זיך בָּאַצְוָנָן גּוֹט. עַר אַיז גַּעַוְוָעָן ווּיְעַר בָּאַגְּנִיסְטָרֶט פָּאַרְטָרָל. פָּאַרְגָּאָכָט ווֹעַן דִי חַסְדִּים הַאָבָן זיך פָּאַרְזָאָמְלָט אַיז בֵּית מְדֻרְשָׁ אַיז דַּעְרָצְיִילָט דִי מְעַשְׁתָּ אַיז דִי נְסִים פון רְבִיְּן, הַאָט מִין פָּאַטְעָר דַּעְרָצְיִילָט ווּעַגְן „נֵס הַעַרְצָל“. בַּיְיָ אַונְדוֹ אַין שְׁטוּב אַיז גַּעַהָאָנָ-גַּעַן הַעַרְצָלִים פָּאַרְטָרֶט, אַיז דַּאַס אַיז גַּעַוְוָעָן דַּעַר סָאמָע אַוְיכְּנָאָן פָּאַר דִי דָעַרְוָאַקְסָעָנָאָן פָּאַר דִי קִינְדָעָר . . .

אַיך הַאָב שְׁטוּנְדִּיק גַּעַהָלָמָט ווּעַגְן צִוְּן אַיז ווּעַגְן יְרוּשָׁלָם, ווּעַגְן דִי בָּעָרְגָּ פָּוּן יְהָוָה אַיז ווּעַגְן כְּרָמֶל. עַס הַאָט מִיךְ גַּעַצְיוֹנָן קִיּוֹן אַרְץ יִשְׂרָאֵל. אַיך הַאָב זיך פָּאַרְבָּנָדָן מִיט אַגְּרָפָע, ווֹאַס הַאָט גַּעַהָיִיסְן „די נִיעַ בַּיְלָזְיָוִים“, כְּדִי פָּאַרְן מִיט זַיְיַ צַוְּאָמָעָן. אַיז אַיז שִׁינְגָּעָם טָאג הַאָב אַיך גַּעַזְגָּט דַּעַר מַאֲמָעָן, אַיז אַיך הַאָב בָּאַשְׁלָאָסָן פָּאַרְן קִיּוֹן אַרְץ יִשְׂרָאֵל. מִינְעָן עַלְטָעָרָן הַאָבָן גַּעַמְיִינְט, אַיז אַיך מַאֲקָר אַשְׁפָּאָס. ווּעַן זַיְיַ הַאָבָן גַּעַזְעָן, אַיז אַיך מִין דַּאַס עַרְנָסָט, הַאָבָן זַיְיַ מִיךְ אַנְגַּעַהָוִיכְן אַיְנָ-רִיְיָן אַיך זַאְל נִישְׁתְּחַבְּן פָּאַרְן. אַוְיך נִישְׁתְּחַבְּן אַלְעַ מִינְעָן חַבְרִים הַאָבָן מִיךְ

פארשטיינען. אײַנִיקע פון זיי האבן געטראכט, או עם אויז גענוג וווען מען אָרבּעַט פֿאָר „קרּוֹן קִימָת“ אָונְ מַעְן פֿאָרְקוּיפֶּט שְׁקָלִים. די וואָס זַיְנְעָן נִישְׁתְּגָעָן קִין צַיּוֹנִיסְטָן האבן געלאָכְטָ פָּוּן מֵיר. זַיְיָ האָבָּן מֵיר גֻּרוֹפָּן „כּוֹתָל מַעֲרָבִי“. פָּוּן אָלָע זַיְתָּן אויז מען גַּעַוּוּן קָעָנוּ מַיְין פֿאָרָן. אָפְּטָמָאָל האָט וְזָהָר גַּעַדְאַכְטָ, או אַיךְ וְוְעַל עַם נִשְׁתְּגָעָן אַוְיסְּחָלְטָן, אַיךְ וְוְעַל נִשְׁתְּגָעָן גַּיְינָן קָעָנוּ אַלְעָמָעָן. אַבָּעָר אַיךְ האָבָּן אַוְיְגָעַזְאַמְלָט אָלָע מִינְעָן כְּחוֹת אָונְ בָּאָזְשָׁלָאָסְן — אַיךְ פֿאָרָן. עַם אויז באַשְׁטִימָט גַּעַוּוֹאָרָן דָּעַר טָאגּ פָּוּן מַיְין נְסִיעָה.“.

די צוּוִיָּטָע עַלְיהָ בּוּיָּת אַרְבָּעַטָּעָר יִשְׁוּבִים אַיְן אַרְץ יִשְׂרָאֵל

די צוּוִיָּטָע עַלְיהָ אויז גַּעַוּוּן גַּאֲרָא אֶבְּזָוְנְדָעָרָע עַלְיהָ, אָן אַוְיסְּטָ גַּעַצְיִיכְנָטָע. עַם זַיְנְעָן גַּעַקְוּמָעָן וְוְנִגְעָן בְּחוֹרִים אָונְ מַיְידְלָעָר פּוֹל מִיטָּה אָזָה פְּעַנְוּנְגָעָן. אַיְנִיקָעָן פָּוּן זַיְיָ האָבָּן אַיְן רַוְּסָלָאנְד גַּעַהְעָרְטָט צָו אַרְבָּעַטָּעָר פְּאַרְטִּיְיָעָן. אַיְן אַרְץ יִשְׂרָאֵל האָבָּן זַיְיָ גַּעַוּוֹאָלָט זַיְיָ אַרְבָּעַטָּעָר, אַיְן בְּעַרְהָוִיפֶּט עַרְדָּ-אַרְבָּעַטָּעָר.

אַיְן אַרְץ יִשְׂרָאֵל האָבָּן זַיְיָ שְׂוִין גַּעַטְרָאָפָּן אֶצְאָל יִדְיִישָׁע יִשְׁוּבִים. עַם אויז גַּעַוּוּן גַּדְרָה, וְוְאָס דִּי בְּילְיָוִים האָבָּן אַוְיסְּגָעְבוּיט, רַאֲשׁוֹן לְצִיּוֹן אַוְן זַכְרוֹן יַעֲקֹב, וְוְאָס דָּעַר בָּאָרָאָן רַאֲטְשִׁילָד האָט גַּעַהְאָלָפָן בּוּיָּעָן. עַם אויז גַּעַוּוּן פְּתַחְ-תָּכוֹהָ, רַחֲבוֹתָהָ, הַדָּרָה אָונְ אַנְדָעָר יִשְׁוּבִים.

די מַעְנְטָשָׁן פָּוּן דָּעַר צוּוִיָּטָע עַלְיהָ זַיְנְעָן גַּעַפְּאָרָן קִין אַרְץ יִשְׂרָאֵל מִיט אַפְּרִיְיד אַיְן הָאָרֶצְן: זַיְיָ וְוְעַלְן זַיְיָ אַרְבָּעַטָּעָר אַיְן יִדְיִישָׁע יִשְׁוּבִים. אַבָּעָר נִשְׁתְּגָעָן לְאַנְגָּה האָט גַּעַדוּיָּרְטָז וְזַיְעַר פְּרִיְיד. וְוְעָן זַיְיָ זַיְנְעָן גַּעַקְוּמָעָן קִין אַרְץ יִשְׂרָאֵל אַיְן זַיְיָ שְׂוּעָר גַּעַוּוּן צָו קְרִיגָּן אַרְבָּעַטָּעָר, בְּאַטְשָׁה די יִשְׁוּבִים זַיְנְעָן גַּעַוּוּן יִדְיִישָׁע.

די יִדְיִישָׁע קָאָלָאָנִיסְטָן פָּוּן רַחֲבוֹתָה, פְּתַחְ-תָּכוֹהָ אָונְ אַנְדָעָר יִשְׁוּבִים האָבָּן גַּעַהְעָט אַיְגָעָן פְּרֶדֶסִים (פְּאַמּוּרָאָנְצָן-גַּעַרְטָנָעָר) אָונְ גְּרוּזָעָס וְוְיִנְגְּעַרְטָנָעָר. זַיְיָ האָבָּן נִיט גַּעַקְעָנָט אַלְיָיָן זַיְיָ בְּאַרְבָּעַטָּן. האָבָּן זַיְיָ גַּעַדְוָנְגָעָן אַרְאָכָבָעָר צָו טָאָן די אַרְבָּעַטָּעָר. קִין יִדְיִישָׁע אַרְבָּעַטָּעָר האָבָּן זַיְיָ נִיט גַּעַוּוֹאָלָט נַעֲמָעָן. זַיְיָ האָבָּן גַּעַזְאָגָט: אֶזְיִידְיִישָׁע אַרְבָּעַטָּעָר וּוּעַט נִיט קָעָנָנוּ חָאָלָטוֹן קִין רַיְדָל אַיְן הָאָנָט, וּוּיְיל עַר אויז נִשְׁתְּגָעָן גַּעַ-

וואוינט דערצו. אן אראכבר ארכבעט בעסער. אַ יידישער ארכבעטער וויל מען זאל אים מער באצלאן. אן אראכבר ארכבעט פאָר ביליקער. אַזוי האָבן געוזנט די יידישע קאָלאַניסטען. זוי האָבן פֿאָרגעטען, אַזוי האָבן אַמְּאל געכּוּיָּט אַישׁוּב אוּפּן ווּיסְטָן מְדֻבָּר. זוי האָבן פֿאָרגעטען, אַזוי האָבן אלְיאָן אוּיך נִיט גַּעֲקָעָנֶט אַמְּאל האַלְטָן אַרְידָּל אַין האַנטָּן, אַזוי האָבן זיך אוּסְגַּעַלְעַרְגַּט. זוי האָבן פֿאָרגעטען, אַזוי האָבן פֿוֹן דָּעֵר צְוּוִיתָעָר עַלְיהָ זַיְנָעָן וַיְוַעֲרָע בְּרִידָּעָר, וּוּאַם זַיְנָעָן גַּעֲקָעָמָטָעָר פֿוֹן אַסְּקָּרְבָּעָט. זוי זַיְנָעָן גַּעֲקָעָמָטָעָר פֿוֹן מַאְלָרְיוּעָן. זוי זַיְנָעָן גַּעֲקָעָמָטָעָר פֿוֹן אַרְעַמְקִיָּת אַזוי האָבן שְׂטִיצָע בַּיִּדְיָן אַגְּנָעַשְׁתָּעַטָּע פֿוֹן בָּאַרְאָן. זוי זַיְנָעָן גַּעֲקָעָמָטָעָר פֿוֹן אַיְנוֹזָמְקִיָּת. זוי האָבן זיך שְׂוִין נִיט גַּעֲקָעָנֶט פְּרִיאָעָן מִיטָּה נִי אַגְּנָעַקְוּמָעָן מַעֲנָשָׂן פֿוֹן דָּעֵר צְוּוִיתָעָר עַלְיהָ, אַזוי האָבן זוי גַּעֲנָץ אָפְּטָן נִיט גַּעֲוָאַלְטָן הַעַלְפָּן.

אלְיהוּ אַבְּנִיטָּבָּן דָּעֵר צְוּוִיתָעָר עַלְיהָ דָּעַרְצִיְּלָטָּה וְעַגְּן זִיךְ :

„אַיך בֵּין גַּעֲקָמָעָן אַין פְּתַחְתָּקוֹה אַזְוָן דָּאָרְטָן נִיט גַּעֲהָאָט וּוּאַם צַו טָאָן. אַחֲרָה האַט מִיךְ גַּעֲנוּמָעָן קַיְיָן רַאֲשׁוֹן לְצִוְּן זַוְּכוֹן אַרְכָּבָעָט אַיְן וּוּיְזִין-קָעַלְטָעָר. אַיְן רַאֲשׁוֹן לְצִוְּן האָב אַיך דָּעַרְזָעָן אַלְאָגָן הַוְּלָאָן צְעָרָנָעָם בָּאַרְאָק. אַוְיָף בְּלַעַכְּן פֿוֹן נַאֲפָט זַיְנָעָן גַּעֲוָוָן אוּסְגַּעַלְיָיָגָט בְּרָעַטָּעָר. דָּאַם זַיְנָעָן גַּעֲוָוָן דִּי בְּעַטְנָן פֿאָרְדִּי אַרְכָּבָעָטָר פֿוֹן וּוּיְזִין-קָעַלְטָעָר. אַיך בֵּין אַזְוּקָּן צָוָם פָּאַרְוּאַלְטָעָר פֿוֹן וּוּיְזִין-קָעַלְטָעָר בְּעַטְנָן עַד זַאְל מִיר גַּעַבָּן אַרְכָּבָעָט. דָּעֵר פָּאַרְוּאַלְטָעָר האַט מִיר אַפְּגַּעַזָּט. אַ צְוּוִיטָן טָאָג בֵּין אַיך וּוּידָעָר גַּעֲנָאַגָּעָן זַוְּכוֹן אַרְכָּבָעָט. נַאֲכָי אַמְּאל האַט מִיךְ דָּעֵר פָּאַרְוּאַלְטָעָר אַזְוּקָּגְּשִׁיקָּט מִיטָּה גַּרְנִיָּת. אַזְוָן זַיְנָעָן אַרְיבָּעָר אַסְּקָּרְבָּעָר. קַיְיָן אַרְכָּבָעָט האָב אַיך נִיט גַּעֲקָעָנָן, נַאֲרָד דִּי בִּיטְעָרָנִיש אַיְן הַאַרְצָן אַיְן גַּעֲוָאַרְן שְׁטָאַרְקָעָר.

עַם זַיְנָעָן בַּיִּמְיָר אוּסְגַּעַלְגָּגָעָן דִּי לְעַצְטָעָר פְּרוֹטוֹתָה. קַיְיָן בְּרוּוֹת האָב אַיך נִיט גַּעֲהָאָט. אַיך האָב נִיט גַּעֲוָוָסָט וּוּאַם צַו טָאָן. פֿוֹן הַגְּנָגָעָר אַזְוָן פֿוֹן אַרְוּמְשָׁלְעָפָן זיך נַאֲרָד אַרְכָּבָעָט בֵּין אַיך זַיְעָר שְׁוּזָר

געוווארן. אירך בין קראנק געוווארן אויף מאלארייע. א קראנקון האט מען מיר געבראכט אין יפו.

ווען אירך בין געונט געוווארן בין אירך אוווק צוריק אין פתחד תקוה. אירך בין אנגעקומווע ערבי-שבטה. א גאנצן שבת בין אירך ארום געאנגען, באקוקט דעם ישוב. שבת אין אוונט בין אירך אוווק צו איינעם פון די יודישע קאלאניסטן. מען האט מיר געוזנט, אzo ביי אים וועל אירך אפשר קריינן ארכבעט. ער האט מיט מיר פארפרירט א שמועם. ער האט מיר געוזנט, אzo גלייכער וואלט געווונן אירך זאל פאָרְן קייזן אמעריקע, דאָרט קען מען ווערן רייך.

א לאָנְגַּע צוֹיֶּת האָט דער קָאָלָנִיסְטַּט נָעָרָעַדְטַּט מִיטַּ מִירַ, גַּעֲמָאַכְּטַּט פָּוּןַ מִירַ חֻוּקַ. דָּעָרָנָאָךְ האָט עַרְמִירַ גַּעֲהִיְיסְןַ קָוּמָעַן צַוְּ דָּעַרְ אַרְכְּבָּעַטְ. מִיטַּ מִירַ צַוְּאַמְּעַןַּ הָאָבָּןַ גַּעֲרָבָּעַטְ פֵּירַ אַרְכְּבָּעַרְ. דָּעַרְ קָאָלָנִיסְטַּט אַיְזַּ גַּעֲקָוּמָעַןַּ אָוֹןַ הָאָטַּ זַיְקַ גַּעֲרָעַגְטַּטְ בֵּיַ דִּיַּ אַרְכְּבָּעַרְ, צַיְ אַיְךְ קָעַןַּ עַפְעָםַ טָאָןַּ. אַיְךְ הָאָבָּןַ בֵּיַ זַיְקַ אַוְיְסְגָּהָאָלְטָןַּ דָּעַםַּ עַקְוָאַמָּעַןַּ, אָוֹןַ זַיְקַ הָאָבָּןַ גַּעֲזָגְטַּןַּ, אָוֹ יָאָ. דָּעַרְ קָאָלָנִיסְטַּטְ הָאָטַּ מִירַ גַּעֲהִיְיסְןַ קָוּמָעַןַּ דָּעַםַּ צַוְּוִיְּטַּןַּ טָאָגַ אַוְיַּךְ. עַםַּ הָאָטַּ מִירַ זַיְעַרְ וַיְיַזְרַעְלַםְ גַּעֲטָאָגְןַּ, וּוְאָםַ אַיְדַּ פָּוּןַ אַרְצַ יִשְׂרָאֵלַ הָאָטַּ אַזְוִיַּ חֻוּקַ גַּעֲמָאַכְּטַּטְ פָּוּןַ מִירַ, אָוֹןַ הָאָטַּ אַיְבָּעַרְ מִירַ אַוְעָקְגַּעַשְׁטָעַלְטַּט אַרְכְּבִּישַׁעַ רְבִיּוּםַ".

שרה מלכין דערצ'ילט זוי אַזְוִיַּ זַיְהָאָט בְּאַקְוּמָעַןַ אַרְכְּבָּעַטְ אַיְןַ פָּתְחִיתְקָוָה "איַנְ 1905, אַיְןַ אַיְינָעַםַ אַפְּרָנָאָכְטַ, בֵּין אַיְךְ אַנְגָּעַקְוּמָעַןַ קִיְיַןַ פָּתְחִתְקָוָה. אַיְךְ הָאָבָּןַ דָּאָրְטַ גַּעֲהָאָטַ גַּעֲרָיְנְדִינְןַ אָוֹןַ זַיְהָאָטַ מִירַ אַרְיִינְגְּגָעַנְוָמָעַןַ צַוְ אַיְרַ אַיְןַ צִימָעַרְ. זַיְ אַיְזַ גַּעֲוּוֹןַ אַשְׁנִיְדְעַרְקָעַ. זַיְהָאָטַ גַּעֲרָבָעַטַ פָּוּןַ אַינְדְעָרְפְּרִיַּ בֵּיַ פָּרָנָאָכְטַ. קִיְיַןַ מַאְשִׁיןַ הָאָטַ זַיְ נִיטַ גַּעֲהָאָטַ, אַיְזַ זַיְגַעַנְגַעַנְןַ נִיְיַעַןַ אַיְןַ דִּיַ הַיְמָעַןַ פָּוּןַ אַיְרָעַ קְלִיעַנְטַ קָעַםַ. אַיְךְ בֵּיןַ זַיְזִיעַרְ מַקְנָאַ גַעֲוּוֹןַ, וּוְאָםַ זַיְהָאָטַ אַרְכְּבָּעַטַ, אַבָּעַרְ אַיְךְ הָאָבָּןַ גַעֲוּאָלָטַ זַיְןַ אַןַ עַרְ-אַרְכְּבָּעַטְעַרְנִיַּןַ אַיְןַ פָּתְחִיתְקָוָה זַיְנְיַעַןַ גַעֲוּוֹןַ עַטְלָעַכְעַ קָאָלָנִיסְטַןַ, וּוְאָםַ הָאָבָּןַ גַעֲנוּמָעַןַ יְדִישַׁעַ אַרְכְּבָּעַטְעַרְ. אַבָּעַרְ גַעַבְןַ אַרְכְּבָּעַטַ אַפְּרִיַּ — אַוְיַףְ דָעַםַ הָאָטַ זַיְקַ קִיְיַןַ אַיְינְעַרְ נִיטַ גַעֲפָנוֹןַ אַיְךְ בֵּיןַ אַרְוֹמְגַעַנְגַעַנְןַ אַןַ

ארכבעט. די עלטערן האבן אַנְגָּעֹזָאנֶט זִיעַרְעַע טַעַכְתָּעַר זַיְוַן זַיְךְ מיט מיר ניט חברן. ווֹאָס הַיִּסְטָן? אַ מִידָּל פַּאֲרָלָאָזֶט אַירְעַע עלטערן אָוָן ווֹיל אַרְכָּבָעָטָן ווַיְיַ אַרְכָּבָעָרָקָע? אַזְוֵי האָבָן זַיְוַן זַיְךְ גַּעֲזָאנֶט דָעַר זָוָעַר אַזְוַעַן אַשׁוּעַרְעָה. די מַאֲלָאָרָעָה הַאָטָט מִיךְ אַכְפָּגָעָן. די אוֹיגָן זַיְינָעָן גַּעַשְׂוָאָלָן גַּעַוּאָרָן פָּוָן אַזְוַעַן עַנְצִינְדָּוָן עַם הַאָטָט זַיְךְ אַנְגָּעֹזָהָבוֹן דָעַר סַעַזָּן פָּוָן קְלִיבָּן פַּאֲמַעְרָאָגָן. אַיְךְ האָבָן בָּאַשְׁלָאָסָן, אַזְוַי מַזְוַי בָּאַקְוּמוּןְיַי אַרְכָּבָעָט.

לָאָגָג, לָאָגָג הַאָטָט גַּעַדְוִירְטָט בֵּין אַיְךְ האָבָן די אַרְכָּבָעָט גַּעַקְרָאָגָן. דָעַר פָּאַרוֹאַלְטָעָרָפָרָן דִּי פַּאֲמַעְרָאָגָן-גַּעַרְטָנְעָר אַזְוַעַן אַפְּרָוּמְעָרָד. יַיְדָן, אָוָן עַר הַאָטָט נִימְטָן גַּעַוְאָלָט אַזְוַי אַיְדִישָׁ מִידָּל וְאַל טָאָן אַזְוַי אַרְכָּבָעָט.

איַיְינְמָאָל הַאָטָט מַעַן מִיר אַנְגָּעֹזָאנֶט די בְּשָׂוְהָה: מַעַן הַאָטָט מִיךְ אַנְגָּעָ-

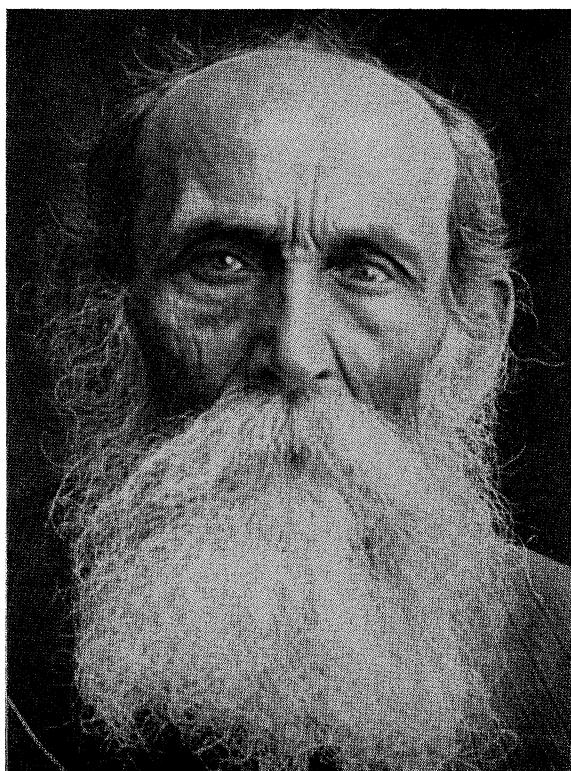
נוּמָעָן צַו דָעַר אַרְכָּבָעָט. אַיְךְ בֵּין גַּעַקְוּמוּןְיַי אַזְוַי גַּרְוִיסְעָר גַּעַבְיִדְעָ, ווֹאָס אַזְוַעַן גַּעַוְעָן עַנְלָעָר צַו אַשְׁטָאָל. אַוְיָף דָעַר עַרְד זַיְינָעָן גַּעַוְעָן אַיְסְגָּעָלְיִינְט שְׁטָרוּעָנְעָן רַאֲגָנוֹשָׁעָם . . .

מַעַן הַאָטָט אַנְגָּעֹזָהָבוֹן בְּרֻעְנָגָעָן די פַּאֲמַעְרָאָגָן אַזְוַי גַּרְוִיסְעָר קוּשָׁן. אַיְךְ האָבָן זַיְוַי גַּעַדְאָרְפָּט אַיְסְלִינְגָן אַוְתָּה די רַאֲגָנוֹשָׁעָם. אַיְךְ האָבָן גַּעַעְרָבָעָט זַיְיָעָר שְׁנָעָל. אַיְךְ האָבָן גַּעַוְאָלָט בָּאַוְיִזְוָן דָעַם פָּאַרוֹאָלָן-טוּרָה, אַזְוַי אַיְדִישָׁ אַרְכָּבָעָטָרָיִן אַזְוַי נִימְטָן קִיּוֹן קְלָעָנְרָעָר בְּרִיה וְאַזְוַי אַרְכָּבָעָרָקָע.

אַיְךְ האָבָן זַיְךְ זַיְיָעָר אַנְגָּעָשְׁטָרָעָנְגָט. פַּלוֹצְלִינְגָן האָבָן אַיְךְ דָעַר-פִּילְטָן אַשְׁאָרְפָּן שְׁטָאָר אַזְוַי קְעָרְפָּעָר. אַיְךְ בֵּין אַיְפָגָעָשְׁפָּרְנוֹגָעָן פָּוָן וּוּיְטִיק. לָעָבָן מִיר אַזְוַי גַּעַקְרָאָכָן אַקְלִיָּין שְׁוֹאָרָץ בָּאַשְׁעָפָעָנִישׁ. אַיְךְ האָבָן נִימְטָן גַּעַוְאָסָט ווֹאָס דָּאָס אַיְזָן. דָּאָס אַזְוַעַן אַזְוַעַן עַנְקָדִישׁ. עַם הַאָטָט מִיר שְׁטָאָרָק ווַיְיַ אַגְּתָאָגָן, אַבְּעָר אַיְךְ האָבָן נִימְטָן אַיְפָגָעָהָעָרָט צַו אַרְכָּבָעָט. אַיְךְ האָבָן מַוְרָא גַּעַהָאָט, אַזְוַעַן ווּעַט זַיְגָן: „נָאָר בֵּי אַיְדִישָׁעָר אַרְכָּבָעָט אַזְוַעַן טְרָעָפָט אַזְוַעַן זַאָר“. . . .

אַיְךְ האָבָן גַּעַקְרָאָגָן אַזְוַי אַגְּתָאָגָן גַּעַהָאָט אַרְכָּבָעָטָרָיִן. מַעַן הַאָטָט מִיר גַּעַצְצָאָלָט אַפְּלָן גַּעַהָאָלָט. אַיְךְ גַּלוּבָן, אַזְוַי אַיְךְ האָבָן צְוָנְעָלְיִינְט אַהֲנָט אַוְיָף גַּעַוְיִינָעָן צְוָטָרוּי צַו „אַיְדִישָׁעָר אַרְכָּבָעָט.“

א. ד. גָּאוֹרְגָּה

הדרך לתחייתנו היא דרך העבודה והיצירה. אנחנו שואפים
לברא את עמננו — עם עובד ויזכר ...

אונדווער פאלק ווועט אויפלעבן דורך ארבעת און דורך שע-
פערישקייט. מיר שטרעבן צו וווען אן ארבעטס-פאלאק ...

(א. ד. גָּאוֹרְגָּה)

תחית העם לא תוכל לבוא אלא על ידי עבודה, עבודה בכל צורוֹתָיה, אבל בעיקר ע"י עבודה כפים, וביחוד ע"י עבודה בתוך הטען. כל בני העם צריכים לעבוד. וכן גם גאות הארץ לא תוכל לבוא אלא על ידי עבודה.

די אויפלעונג פון פאלאק וועט ניט קומען אוית קיין אנדער אופן, נאר דורך ארבעט, אלערליי ארבעט, אבער דער עיקר דורך פיזישער ארבעט, אונ איבערהויפט ער-ארבעט. יע-דער ייד דארפ ארבעטן. אונ אויך די אויסלייזונג פון ארץ ישראל וועט ניט קומען דורך קיין אנדער אופן, נאר דורך ארבעט.

(פונ א. ד. גראדזונס שרייפטן)

ווײַישָׁן דִּי יונגעַ חַלוֹצִים פֿוֹן דָּעֵר צוֹוִיטָעֶר עַלְיהָ אַיּוֹ
גַּעֲוָעָן אַיְינָעֶר אָן עַלְטָעָרָעֶר מַעֲנְטָשׁ מִיטָּ אַ גַּוְילָעֶ-

כָּעֵר בָּאָרֶד. עַר הָאָט אַוְיסְגָּעוֹזָן וּוּ אַ רְבִּי צוֹוִישָׁן

זַיְינָעַ תַּלְמִידִים. אַהֲרֹן דָּזָד גַּאֲרָדָן הָאָט עַר גַּעַהַיְיסָן.

אַרְומָן 50 יָאָר אַיּוֹ עַר אַלְטָם גַּעֲוָעָן, וּוּעַן עַר אַיּוֹ
גַּעֲקָוּמָעָן קִיְּין אָרֶץ יִשְׂרָאֵל, אַבָּעָר קִיְּינָעֶר פֿוֹן דִּי וּגְנְטָלָעֶכָּעָ חַלוֹצִים
אַיּוֹ נִיטָּ גַּעֲוָעָן אַוּוֹ יְוָנָג וּוּ עַר. זַיְינָעַ אַיְינָג הַאֲבָן גַּעַלְיוֹכְטָן מִיטָּ אַ
שְׁמַיְיכָל. עַר הָאָט שְׁטָעָנְדִיק גַּעַהַאָט צַוּ זַאֲגָן אַ וּוּרְטָל, אַדָּעָר אַ בְּלִיעָ
טַאֲן מִיטָּ אַנְג אַוְיג אַוְיפָּ פְּאַרְטְּרוּבִּין דִּי זַאֲרָג בִּיּ אַ חָבָר. עַר הָאָט
גַּעַהַאָט צִיְּיט אַוְיפָּ אַרְבָּעָטָן מִיטָּן רִידָל, אַוְיפָּ שְׁמוּעָן מִיטָּ חָבָרִים, אַוְיפָּ
שְׁרִיבִּין, אַוְיפָּ הַאֲלָטָן רַעֲפָרָאָטָן, אַוְיפָּ בָּאַזּוֹן קְרָאנְקָעָ, אָנוֹ שְׁעהָן
לְאָנָג זַיִן אַיּוֹן דְּרוּוֹסָן אָנוֹ בָּאַוּאוֹנְדָעָרָן דִּי לְאַנְדְּשָׁאָפָט פֿוֹן אָרֶץ יִשְׂרָאֵל.
דִּי אַרְבָּעָטָר הַאֲבָן אִים לִיב גַּעַהַאָט, מִיטָּ גְּרוּיָס דָּרָךְ אָרֶץ זַיּ
צַוְּגָהָעָרָט צַוּ זַיְינָעַ רְיִיד. עַם אַיּוֹ זַיּ נִיטָּ שְׁוּעָר גַּעֲוָעָן צַוּ מַאֲכָן אַ
וּוּיְיטָן גַּאֲנָג כָּדי הָעָרָן אַ שְׁמוּעָן פֿוֹן אַ. דִּי גַּאֲרָדָן.

אַ גַּעֲוָיְסָעָ צִיְּטָהָט אַ. דִּי גַּאֲרָבָעָט אַיּן רְחוּבוֹת. עַר
הָאָט זַיּ פְּאַרְדוֹנְגָּעָן פְּאָר אַן אַוְוּוֹנָהִיְצָעָר אַיּ אַ בְּרוּעָרִי. עַר הָאָט
גַּעֲרָבָעָט בִּינְגָאָכָט. פְּלָעָגָן זַיְצָן זַיְינָעַ יְוָנָגָן חַסְדִּים מִיטָּ אִים אַ גַּאֲנָצָעָ
נָאָכָט אָנוֹ הָעָרָן פֿוֹן אִים תּוֹרָה.

וּוְאָס אַיּוֹ גַּעֲוָעָן דִּי תּוֹרָה וּוְאָס עַר הָאָט מִיטָּ זַיּ גַּעַלְעָרָנְט ? זַיּוֹן
תוֹרָה אַיּוֹ גַּעֲוָעָן, אָנוֹ יְעָדָעָר מַעֲנְטָשׁ מֹזָאָן פְּיוֹזְשָׁע אַרְבָּעָט. מַעְגָּן
עַר זַיּוֹן אַרְבָּעָט, צַיּ אַלְעָרָר, צַיּ אַ שְׁרִיבָר, אַ לְמָדָן, אַדָּעָר אַ פְּילָאָזָעָפָ
— דָּאָרָף עַר קִיְּין „פְּרִיאַן“ נִיטָּ זַיּוֹן. עַר הָאָט לִיב גַּעַהַאָט צַוּ זַאֲגָן דָּאָס
וּוְאָרָט — אַ „פְּרִיאַן“. יְעָדָעָר מַעֲנְטָשׁ דָּאָרָף אַרְבָּעָט מִיטָּ דִּי הַעֲנָט —
אָנוֹ דָּעָר עִירָּעָרָד-אַרְבָּעָט. עַר אַלְיָין אַיּוֹ גַּעֲוָעָן אַ לְמָדָן אָנוֹ אַ גַּעַ-
לְעָרָנְטָרָעָר. עַר הָאָט גַּעֲקָעָנְטָ עַטְלָעָכָע שְׁפָרָאָכָן, אָנוֹ גַּעַלְעָבָט הָאָט עַר
זַיּ אַ פְּשָׁוֹטָעָר אַרְבָּעָטָר. יְעָדָן טַאֲג אַיּוֹ עַר מִיטָּן רִידָל אַוְיפָּן אַקְסָל
גַּעַגְּאָנְגָּעָן צְוֹפָס פֿוֹן זַיּוֹן הַיּוֹם אַיּוֹ עַיְנָגָנִים קִיְּין פְּתַח-תְּקוֹהָ צַוּ דָּעָר
אַרְבָּעָט. עַר הָאָט גַּעַטְרָאָגָן הוּכָעָ שְׁטָיוֹול זְמָעָר אָנוֹ וּוּינְטָעָר, אַ
הַיְתָל מִיטָּ אַ בְּרוּיְטָן דָּאָשִׁיק כָּדי זַיּ פְּאַרְשְׁטָעָלְזָן פֿוֹן דָּעָר זַוּן אַזְוֹן הָאָט

געארבעט מיט פריד. יעדען שטיקל באדן וואס ווערט באארבעט
מיט יידישע הענט הייפט אויסלייזן ארץ ישראל. אוזו פלעגט ער
זאגן.

ニישט נאָר די טויזנטער דונעם לאָנד וואָס יידּן וועלְן קויפֿן זייןנע
וועיכטיך, נאָר דער עיקָר זייןנע די טויזנטער יידישע הענט, וואָס וועלְן
דעם באָדן באָרכַעטען.

דאָס אִיז געוווען די צײַט פֿון דער צוּוֹוַטֶּעֶר עלִיה. די חַלוֹצִים
פֿון דער עליָה זייןנע געקוּמוּן קִין אַרְצֵי שִׁרָּאֵל אַוְּפָר צַוְּיִין אַרְכַּעַטֶּר.
זַיִן אָן אַרְכַּעַטֶּר אַין אַרְצֵי שִׁרָּאֵל אִיז פָּאָר זַיִן געוווען אַשְׁטָּאלָן. זַיִן
הַאֲבָן זַיִן גַּרְאַנְגָּלָט אַוְּפָר בָּקְוּמוּן אַרְכַּעַטֶּר. זַיִן הַאֲבָן זַיִן גַּעַמְאַטֶּעֶר
אַוְּפָר אַוְּסְלָעָרְגָּעָן זַיִן אַרְכַּעַטען. די תורה פֿון אַרְכַּעַטֶּר פֿון א. ד. גַּאֲרְדָּאָן
הַאֲבָן זַיִן גַּוְּטָ פָּאַרְשְׁטָאָנוּן אָן הוּאָךְ גַּעַשְׂעַצְתֶּן.

א. ד. גַּאֲרְדָּאָן אִיז גַּעַקְוּמוּן פֿון פָּאַדָּאַלְיעַ, רַוְּמַלְאָנָּד. זַיִן קִינְדִּי
הִיָּה הַאֲטָּה עַד פָּאַרְבָּאָכְט אַין אַזְּוָאָל, וּוּאָזְּוָיְן פָּאַטֶּעֶר אִיז גַּעַוְועָן
אַן אַנְגַּעַשְׁטָעַלְטָעָר. זַיִן גַּאנְצָן לְעַבְּן הַאֲטָּה עַד לִיב גַּעַחַאָט די גַּרְיַנְקִיִּט
פֿון בִּימְעָר, די פָּרִישְׁקִיִּט פֿון פָּעַל אָן די בְּרִיְּטִיקִיִּט פֿון הַיְּמָל.

עַד הַאֲטָּה אַז גַּעַטְרָאָכְט וּוּעָנָן יִידְּן, וּוּעָנָן זַיִעָר צְוִירְקִיְּמָעָן
קִין אַרְצֵי שִׁרָּאֵל. יִידְּן זַיִנְעָן אַרְיסְגָּרִיטְן גַּעַוְואָרָן פֿון זַיִעָר לְאָנָּד.
אַיִּצְתָּאָרְפָּן זַיִן זַיִן צְוִירָק אַיִּינְפָּלָאָנָּצָן, מַוּוּן זַיִן זַיִן נַעֲנָט צַוְּדָעָר
נַעֲנָטָר, צָוּם באָדָן פֿון אַרְצֵי שִׁרָּאֵל. אַזְּוִי הַאֲטָּה גַּעַלְעָרָנָּט א. ד. גַּאֲרְדָּאָן.
שַׁוּעָר אִיז אִים אַנְגַּעַקְוּמוּן דָּאָס פָּאָרְן קִין אַרְצֵי שִׁרָּאֵל, אָן נאָר
שַׁוּעָרָר אִיז אִים גַּעַוְועָן דָּאָס אַיִּינְאָרְדָּעָנָּעָן זַיִן אִין לְאָנָּד. עַד אִיז
גַּעַקְוּמוּן קִין אַרְצֵי שִׁרָּאֵל אלְיִהְיוֹן. זַיִן מַשְׁפָּחָה אִיז גַּעַלְבָּכָן אִין אַז
שַׁטְּעָטָל אִין פָּאַדָּאַלְיעַ. זַיִן הַאֲבָן נִיט גַּעַוְאָלָט מִיטְפָּאָרָן מִיט אִים.
זַיִן הַאֲבָן זַיִן קַעְגַּנְגַּעַשְׁטָעָלָט זַיִן נְסִיעָה.

קוּמוּנְדִּיק אִין לְאָנָּד הַאֲטָּה עַד דָּעַרְפִּילָט זַיִן שַׁוּעָר עַם אִיז פָּאָר
אַז עַלְטָעָרָן מַעֲנְטָשָׁן צַוְּוּרָן אַז אַרְכַּעַטֶּר. עַד אִיז קַעְגַּנְגַּנְגָּעָן פֿון
יִשּׁוּב צַוְּוֹב אָוּן אִין עַרְגָּעָן הַאֲטָּה מַעְן אִים אַוְּפָר קִין אַרְכַּעַטֶּר נִיט
גַּעַוְאָלָט אַנְגַּעַמָּעָן. מַעְן הַאֲטָּה אִים פָּאַרְגָּעָלְיִיגְט צַוְּוּרָן אַז אַנְגַּעַ
שַׁטְּעָטָלָר אִין אַז בִּירָאָ, מַעְן הַאֲטָּה אִים גַּעַרְאָטָן צַוְּוּרָן אַז לְעַרְעָרָ.
אַבָּעָר עַד הַאֲטָּה גַּעַוְאָלָט זַיִן אַז עַרְדָּאַרְכַּעַטֶּר. א. ד. גַּאֲרְדָּאָן הַאֲטָּה

זיך פון די שטעהלעム אַפְּגָעָזָאנְטָ. עֶרֶת אֵין מִיטָּ עַקְשָׁנָה אַוְּסָגָעָשָׁתָאָנָה
די לַיְדָן פָּוֹן זַוְּכָן אַרְבָּעָטָ, בֵּין עֶרֶת הַאֲטָמָ זַיְינָם דַּעֲגָרְיוֹיכָטָ.
די פַּאֲרְדִּינְסְּטָן פָּוֹן אָן אַרְבָּעָטָרָעָ זַיְינָן גַּעֲוֹעָן קְלִינְיָן. אַ. דָּ
גַּאֲרְדָּאָן הַאֲטָמָ אָסָךְ גַּעֲלִילָטָן, וּוֹאָסָ עֶרֶת קָעָן נִיטָּ הַעֲלָפָן זַיְינָן
פַּאֲדָאְלִיעָ. עֶרֶת הַאֲטָמָ גַּעֲקָרְאָגָן אַרְבָּעָטָ אַיְן רַאֲשָׁוֹן לְצִיוֹן אַיְן
קְעַלְטָעָרָ. דַּאֲרָטָה הַאֲטָמָ עֶרֶת פַּאֲרְדִּינְסְּטָ אַבְּיסָלָ מַעַרְ אָן
אַזָּוּ עֶרֶת וּוֹעַטָּ הַאֲבָן גַּעֲלָטָ אַוְּפָ שִׁיקָּן צַוְּזִין פְּרוּיָ אָן
קִינְדָּעָרָ. אַבְּעָרָ דַּי הַאֲפָעָנוֹנָג אַיְן פַּאֲרְלָאָרָן גַּעֲוֹאָרָן. אַיְן וּוֹיְינָ-קְעַלְטָעָרָ,
וּוֹאָוָ עֶרֶת הַאֲטָמָ גַּעֲאָרָבָעָטָ, הַאֲטָמָ מַעַן בַּאֲלִיְידִיקְטָ אָן
פָּוֹן דַּעַרְ אַרְבָּעָטָ. אַ. דָּ גַּאֲרְדָּאָן הַאֲטָמָ זַיךְ אַנְגָּעָנוֹמָעָן
פָּאָרָן בַּאֲלִיְידִיקְטָן, אָן הַאֲטָמָ צַוְּאָמָעָן מִיטָּ אַיְם פַּאֲרְלָאָזָן
דַּי אַרְבָּעָטָ אַיְן וּוֹיְינָ
קְעַלְטָעָרָ.

מִיטָּ עַטְלָעָכָעָ יָאָר שְׁפָעָטָעָר זַיְינָן גַּעֲקָוָמָעָן זַיְינָן
טַאָכָטָעָרָ. דַּי פְּרוּיָ אַיְן קְרָאָנָק גַּעֲוֹאָרָן אָן אַיְן
זַיְינָן טַאָכָטָעָר אַיְן גַּעֲלָעָן מִיטָּ אַשְׁוּעָרָעָרָ קְרָאָנָקָהִיט
אַיְן שְׁפָטָאָלָ. אַ. דָּ גַּאֲרְדָּאָן הַאֲטָמָ דַּי אַלְעָ לַיְדָן דַּוְרְכָגָעָטָרָאָגָן.

עֶרֶת אַיְן נִיטָּ אַרְיִינְגָּעָפָאָלָן אַיְן קִיְּן יָאָוָשָׁ. הַאֲטָמָ זַיךְ
גַּעֲקָלָאָגָטָ. עֶרֶת הַאֲטָמָ אַיְינָגָהָאָלָטָן דַּי לְוַיְמָעָרְקִיְּתָ פָּוֹן הָאָרָן
אָן
פְּרִידִיקִיְּתָ פָּוֹן גַּעַמִּיתָ. עֶרֶת הַאֲטָמָ גַּעֲנוֹמָעָן דָּסָ גַּטְעָ אָן
דָּסָ שְׁלַעַכְטָעָ
פָּוֹן לְעָבָן מִיטָּ אַגְּרוּסָעָרָ לִיבְשָׁאָפָטָ צַוְּגָאָטָם
וּוֹעַלְטָ.

אַ. דָּ גַּאֲרְדָּאָן הַאֲטָמָ אָסָךְ גַּעֲבִיטָן זַיְינָן
גַּעֲלָעָבָטָ אַיְן רְחוּכּוֹתָ, אַיְן פְּתַחְ-תִּקְוָהָ, אַיְן רַאֲשָׁוֹן-לְצִיוֹןָ,
אָן אַיְן
כְּנָרָתָ. עֶרֶת הַאֲטָמָ גַּעֲהָאָלָפָן בְּוּיְעָן דַּי עַרְשָׁתָעָ קְבּוֹצָהָ, דְּגַנִּיהָ, אָן
אַיְן עֶרֶת גַּעֲבְּלִיבָן בְּיוֹן סֻופָּ פָּוֹן זַיְינָן
לְעָבָן. עֶרֶת הַאֲטָמָ זַיךְ נִיטָּ גַּעֲשָׁרָאָקָן
פָּאָרָ שְׁוּעָרָעָ בַּאֲדִינָגָנוֹנָגָן. הַאֲטָמָ זַיְיָ אַיְבָּעָרְגָּעָטָרָאָגָן
מִיטָּ הַוּמָאָרָ אָן
פְּרִיְּידָ.

פָּנְקָטָ אַזְוִי זַיְיָ עֶרֶת הַאֲטָמָ לִיבָּ גַּעֲהָאָטָ דַּי נַאֲטָוָרָ הַאֲטָמָ עֶרֶת
לִיבָּ גַּעַ-
הַאֲטָמָ מַעֲנָטָשָׁן. צַוְּ נַאֲעָנָטָעָ אָן אַפְּיָלוּ צַוְּ אַוְּמַבְּאָקָאנָטָעָ
הַאֲטָמָ עֶרֶת זַיךְ
בַּאֲצָוִיגָן
מִיטָּ טִיפְעָרָ הַאֲרְצִיקִיָּתָ.

אַיְן עִזְּ-גִּים אַיְן קְרָאָנָק גַּעֲוֹאָרָן אָן אַרְבָּעָטָרָ
אַיְן חַיִּין, אַלְיַיִן אַיְן זַיְינָרָעָ, אָן קִינְגָּרָעָרָ הַאֲטָמָ זַיךְ
אַוְּמַגְעָקָוקָטָ. אַ. דָּ גַּאֲרְדָּאָן אַיְן
גַּעֲקָוָמָעָן
צַוְּ אַיְם. עֶרֶת אַיְם אַרְיִין,

באטראכט דעם צימער און האט א שפאמ געטאן: „זע נאָר! זע נאָר,
 אַ רחבות! אַ קיווערלעכער פֿאַלצֿי מײַש. אַן שטויב אַיז דָא אוּיך
 פֿאַרְצֿן גענונג“. ער האט געפונען אַ בעזים אַן אוֹיסגעקערט דעם
 צימער. דערנגאָר האט ער זיך געועצֿט לעבען דעם קראָאנְקָן, גערעדט
 מיט אַים. ער האט געוואָלט אַים פֿרִילעכער מאָקָן אוֹיפֿן האָרְצֿן,
 עפֶעָם טָאן פֿאָר אַים. האט ער זיך מישב געוווען, געשיקט אוּיף פֿאַטְשָׁט
 פרענן צַי אַיז נישטָאָר פֿאָר אַים אַ ברְיוֹן. ער שליח האט טָאָקָע גַּע-
 בראָקט אַ ברְיוֹן. ער חוֹלה האט זיך מיטן ברְיוֹן זיינְד דערפרײַט.
 א. ד. גַּאֲרְדָּאָן האט מיטן בִּיְשְׁפֵּיל פָּוּן זַיִן אַיִּינְגָּנָעָם לעבען גַּע-
 לערנט די אַרוּמִיקָע. ער אַיז געוווען ער גַּרְוִיסְעָר לְעָרָעָר פָּוּן ער
 צוּוִיְתָעָר עַלִּיה. ער האט זַיִן גַּלְעָרָנְט וַיִּצְחַק לעבען — פֿאָר זיך, פֿאָרָן
 פֿאַלְק אַן פֿאָרָן לאָנָה. אוּיף זַיִן נַאֲמָעָן האט מעָן אוֹיסגעכָוִיט אַין
 דְּגַנְיָה דעם „בֵּית גַּאֲרְדָּאָן“ — אַ מּוֹזָעָאָם פֿאָר נַאֲטָוָר-זַוִּיסְנְשָׁאָפָט.

„השומר“

בילדער פון די ערשות שומרים. — ערשות רוי, פון איבן אראפ : בעקער,
בענקיין, גבעוני. צוועיטה רוי : גלער, ניבאנזוויל, בונצבן, שוחט. דרייטע
רוי : באיזאנאויטש, פֿאָרטונגאלוי, זייד.

נשבע ד' בימינו ובזרכע נזו אם אתן את דגן עוד מאכל
לאויביך אם ישתו בני נכר תירושך אשר יגעת בו.
(ישעה ס"ב)

גאָט האָט געשוֹאָרֶן בֵּי זַיִן רַעֲכְתָּעָר האָנט אָונַ בֵּי זַיִן
מעכטיקון אָרָעָם — אַיְיב אַיך וּוּלְ מַעַר גַּעֲבָן דִּין תְּבוֹאָה
פָּאָר שְׁפִּינְזֶר דִּין עַזְוָן אַיְיב פַּרְעָמָדָע וּוּלְן טְרִינְקָעָן
דִּין וּוּיַּן, וּוּאָס דַּו הָאָסְט זַיְך גַּעֲמִיט אַיְיך אַים.

ין יאָר 1907 האָט יצחק בן צבי, דער צוּיִיטער פרעוזידענט פון מדינת ישראל, געוואָוינט אַין אַ קלײַין צימערל אַין יְפֹו.

עם אַין געווען שמחת תורה אַין אָוונט. אַין דעם קליינעם צימערל פון זִיכָּרְכָּן בְּנֵי האָבָּן זֶיךְּרָה פְּאַרְזָמְלָט עטלעכע אַרכְּבָּעטָעָר. זַיְהַ אָבָּן גַּעֲשְׁמוּעָסָט אָז מַעַן דָּרְפָּה הַאָבָּן יִדְּישָׁע וּכְטָעָר וּוָסָם זַאֲלָן חִיטָּן דִּי יִדְּישָׁע קָאַלְאָנוּס אָזָן דִּי יִדְּישָׁע וּוַיְנָה גַּעֲרְטָנָעָר.

זַיְהַ אָבָּן גַּעֲרְינְדָּעָט אָז אַרְגָּנָזִיזָצִיעַ. וּוָסָם האָט גַּעֲהִיָּסָן „הַשּׁוֹמֵר“ (דער היְטָעָר).

די שומרים האָבָּן זֶיךְּרָה אַוְסְגָּעָלָעָרָנט שִׁיםָן, כְּדִי זַאֲלָן קַעֲנָעָן אַרוֹמְפָּאָרָן אַזְּנָעָן הַיְּתָן דִּי יִדְּישָׁע הַיְּזָעָר אָזָן פָּעָלָעָר. אָפְּלוּ דִּי פָּרוּיָעָן פון דִּי שומרים האָבָּן זֶיךְּרָה גַּעֲקָעָנָט רִיאַתָּן אַוְיפָּה פָּעָר אָזָן הַאָלָטָן גַּעֲוָעָר. זַיְהַ אָבָּן זֶיךְּרָה גַּעֲקָעָנָט פָּאַרטִּידִיקָן.

די אַנְפִּירָעָר פון דער אַרְגָּנָזִיזָצִיעַ „הַשּׁוֹמֵר“ זַיְנָעָן גַּעֲוָעָן יִצְחָק בֵּן צְבִי, יִשְׂרָאֵל גַּלְעָדִי, מַעַנדָּל פָּאַרטִּונְגָּלִי, הַצְּקָלָ נִיסְאָנָאָוּ, בָּעָרֶל שְׁוֹיְגָעָר, צְבִי בָּעָקָעָר, אַלְכְּסָנְדֶר זַיְדָ, יִשְׂרָאֵל שְׁוָחָתָ, מָאִיר כָּאָזָאָנָאָזָן וּוַיְתַשָּׁ אָזָן יְחֻזָּקָאָל בְּעַנְקָיִן. די „שְׁוֹמְרִים“ זַיְנָעָן גַּעֲוָעָן זִיעָר גַּעֲוָאנְגָּטָעָן מַעַנְטָשָׁן. זַיְהַ אָבָּן פָּאָר קִיְּנָעָם נִיטָּמָרָא גַּעֲהָאָט. בַּיְּנָאָכָּט פָּלָעָנָן זַיְ מִיטָּא בִּקְם אַזְּנָעָט רִיאַתָּן אַוְיפָּה זִיעָרָעָר פָּעָר אָזָן הַיְּתָן. דָּאָרָטָן וָאוּסָם זַיְנָעָן גַּעֲוָעָן יִדְּישָׁע „שְׁוֹמְרִים“ האָבָּן דִּי אַרְאָכָעָר מִוְּרָא גַּעֲהָאָט אַנְפָּאָלָן.

שׁוֹשָׁנָה די הַעַלְדִּישָׁע מַוְתָּעָר פָּוּן דִּי שְׁוֹמְרִים כָּאַצְּקָל אַזְּנָעָט צְבִי נִיסְאָנָאָוּ

שׁוֹשָׁנָה נִיסְאָנָאָוּ אַזְּנָעָן אַזְּנָעָן אַעֲלָדִישָׁע פָּרוּיָה. אִירָעָ צְוּוִי זַיְן כָּאַצְּקָל אַזְּנָעָט צְבִי נִיסְאָנָאָוּ, זַיְנָעָן גַּעֲוָעָן שְׁוֹמְרִים. אַיְינְמַאל אַזְּנָעָט זַיְ מִיטָּא אִירָעָ זַוְּן צְבִי גַּעֲפָאָרָן אַזְּנָעָט וּוְעָגָה. שׁוֹשָׁנָה אַזְּנָעָט גַּעֲרִיטָן אַוְיפָּה פָּעָר, אַזְּנָעָט זַוְּן צְבִי אַזְּנָעָן גַּעֲגָנְגָּעָן צְפָוּסָם.

אנטקען זיין אויפן וועג זיינגען אנטקעומען עטלאכע ארכביישער דרייטער. זיין זיינגען געוווען באראפנט. שושנה האט זיך ניט דער שראכן. זיין אראפ פון פערד און האט געזאגט צו איר זון, צבי: — זען זיך אויפן בערד און דרייט זיין אנטקען. שם אויפ זיין, אויב זיין וועלן דיך באפאלאן.

די אראכבר האבן געזען, אז מען האט פאר זיין קיין מורה ניט, זיינגען זיין אוצעק.

בაצקל ניסאנאזו איז געוווען א שומר און אן ארכבעטער אין מרחהכיה. איינמאָל איז ער געפֿאַרְן מיט נאָך אָן ארכבעטער פון מרהכיה איז וועג. זיעער וואָגן איז געוווען געשפֿאַנְטּ מיט צוֹויִי מוֹילְ-אייזולען. זיין זיינגען געפֿאַרְן צוֹוישֵן בערג. אין די בערג האבן זיך באַהַאלְטּן רוייבער. די רוייבער האבן דערוזען דעם וואָגן מיט צוֹויִי מוֹילְ-אייזולען און זיין זיינגען אַרוֹיסְגָּלְאָפְּן פון זיעער באַהַעלְטּעַנְישׁ. זיין האבן אַנְגָּעָטּ די בִּיקְסָן אַוִּיפּ כָּאַצְּקָלָעָן אָן האבן געשריען: — שטייט,

גיט אָפּ די מוֹילְ-אייזולען אָן דאס געוווער!

בָּאַצְּקָלְהָאַטּ זיך ניט אַפְּגַּעַשְׁטָמְעַלְטּ. ער האט געההייסן דעם אָרְ בעטער טרייבִּן די מוֹילְ-אייזולען מיטן גאנצֶן כה. די רוייבער האבן אַנְגָּהְוִיכְן שִׁיםְן. כָּאַצְּקָלְהָאַטּ זיך אַיְינְעָרְ אַלְיִין פָּאַרטְּיִידְיקְטּ. אָ קוֹיְלְ פָּוּן די רוייבער האט אִים געטְרָאָפְּן אָן ער איז געפֿאַלְן אַטוּיטְרָ אָן וואָגן.

ווען זיון מוטער שושנה האט דערוזען דעם טוֹיטְן קערפֿעֶר פון איר זון, האט זיך ניט געווינִינְטּ. זיין האט געקוּקטּ אַוִּיפּ אַיר זון אָן האט געפֿערנטּ:

האַטּ מִין זָוֵן נְקַמָּה גַּעֲנוּמָעָן פָּוּן די אַנְפְּאַלְעָרְ?

— יָאָ, האַטּ מִין אִיר גַּעֲנַטְפֶּעֶרְתּ — ער האַטּ גַּעַשְׂאָסְן אַוִּיפּ זיין אָן האַטּ אַיְינְעָם פָּאַרְוָאָונְדָעָטּ.

— ברוך השם — האַטּ גַּעַזְאָגְטּ די הַעַלְדִּישְׁעָ שַׁוְּשָׁנָה, — ברוך השם!

יְדִישְׁעָ פָּאַמְטוּבָעָרְ צְוּוִישְׁן די בְּעַדְוָאַינְגָּרְ

איינמאָל אַוִּיפּ אָ פָּאַרְזָאַמְלוֹנְגּ פָּוּן די שׂוּמְרִים האַטּ מעַן גַּעַשְׁמָעָטּ, אז יָדְוָן דָּאָרְפָּן זיך אַוְיְסְלָעְרָנָעָן פָּאַשְׁעָן שָׁאָפּ, אַזְוִי וְזַיְדִּי

בעדואינער. זיך אויסלערנען לעבען אין געצעטלטן, ואנדערן אונ קלאַע-טערן מיט די סטאדעם אויפֿ די בערג. אין ארץ ישראל ועלן דעםאלט זיין יידייש פֿאָסְטוּכֶר, וואָס וועלן פֿאָשְׁעָן אַיִינְגְּנָעַן סטאדעם. די אָרגְגָּאנְזְּאַצְּיָע פֿון די שומרים „השומר“ האט זיך געוענדט צום האַלבּ-וּוַילְדוֹן שבט טורךמאַנְעָר, וואָס האט געוענדערט אַטייל פֿון יאָר אין עמק יזרעאל, עטְלָעָכָע חֲדָשִׁים אַיאָר לעבן חדרה אונ אַבְּיסְלַצְּיָיט לעבן קָאָרְקָוָר.

דרײַי הָרִים פֿון „השומר“ האָכְּבָּן זיך אָונְטָעָרְגָּעָנוּמָעָן אָוּעָקְּצְּגָּיָין וְאָנְדָּעָרָן מיט די בעדואינער אָונְ פֿאָשְׁעָן זַיִן זַיִרְעָעָט סטאדעם. די יידייש בעהורים האָכְּבָּן אָנְגָּעָטָן אָכְּבָּאָים, ווי עס טראָגָן די בע-דוֹאַינָּעָר, אוּפְּפָן קָאָפּ האָכְּבָּן זַיִן אָרוּמָגָּעָבוֹנָדָן ווַיְיַעַס טִיכָּעָר, וואָס די בעדואינער טראָגָן אָנְשָׁטָט הִיטְלָעָן. קִינְגָּעָר וְאָלָט נִימָט דָּרְקָעָנָט, זַיִן זַיִן זַיִן זַיִן יְיִדְיָעָה בעהורים.

איינער פֿון די פֿאָסְטוּכֶר, ב. פֿליישָׁעָר, האט געָוָאָוִינְט אַיִן אַגְּעָצְּלָט מיט אַבעדואינער, וואָס האט גַּעַחַט צַוְּיוּי סטאדעם שעפסן. אַיִינְמָאֵל אַיִן צוֹ דָעַם בעדואינער גַּעַקְׂמוּמָעָן אַגְּרוּסָעָר גַּאֲסָט, דָעַר „הַיְּלִיקָעָר שִׁיְּךְ“, דָעַר העֲרָשָׁעָר פֿון דָעַם שבט. לכְּבוֹד דָעַם שִׁיְּךְ האט מעַן גַּעַשְׁאַכְּטָן שעפסן אַיִן מעַן האט גַּעַמָּאָכָט מַאֲלַצְּיָוָן. מעַן אַיִן גַּעַרְתָּן אוּפּ פֿערְד אַיִן גַּעַפְּרָאַזְוּעָט יוֹם-טוּבִים. דָעַר יְיִדְיָעָר פֿאָסְטוֹךְ האט אוּפּ אַנְטִיל גַּעַנְמוּמָעָן אַיִן אַלְעָ פֿאָר-וְוִילְוָגָּעָן.

ער אַיִן זַיִר גַּעַפְּעָלָן גַּעַוְאָרָן דָעַם „הַיְּלִיקָעָר שִׁיְּךְ“. דָעַר שִׁיְּךְ האט אַיִם אָוּעָקְּגָּעָזְּצָט לעַבָּן זיך אַיִן גַּעַגְּבָּן די בעסטע שְׁטִיקְלָעָר פֿליישָׁ צוֹ עַסְן.

דָעַר שִׁיְּךְ האט גַּעַזְּגָּט צוֹ אַיִם: „מִיר וּוּלְן דִּיר גַּעַבָּן אַסְטָאָדָע שְׁעָפְּסָן אַיִן אַיִךְ אַלְיָוָן וּוּלְן דִּיר אוּסְקָלְיָיבָּן אַשְׁיָּין מִידָּל פָּאָר אַ וּוּבָּ. נָעַם אַיִן דָעַם גַּלְיָיבָּן פֿון מַחְמָד אַיִן דָוּ וּוּסְטָ וּוּרָן אַמִּיטְגָּלִיד פֿון אָונְדָזָעָר שבט“. ב.

פֿליישָׁר האט זיך נִימָט גַּעַוְאָלָט קְרִיגָּן מִיטָּן „שִׁיְּךְ“ אַיִן ער האט אַיִם גַּעַנְטָפְּרָט: „אַיִךְ בֵּין גַּעַקְׂמוּמָעָן צוֹ אַיִיךְ זיך לעַרְנָעָן זַיִן אַסְטָוֹךְ, זיך צַוְּצָוקָוּן צוֹ אַיִיעָר לעַבָּן אַיִן אַיִיעָר מַנְהָגָים. אוּבָּ מִיר וּוּסְטָ גַּעַפְּעָלָן ווי אַיִר לעַבָּט, וּוּלְן אַיִךְ אָנְגָּעָמָעָן אַיִיעָר אַמְנוֹנָה.“

אויב מיר וועט ניט געפעלן ווערג, אפילו אויב איר וועט מיר אַנשְׁיטָן
אַ פּוֹלֶן גַּעֲצָלֶט מִיטֶּ גַּאלֶּד, וּוֹלֶל אַיךְ מֵיַּן אַמְנוֹנָה נִיטֶּ בִּיטָּן".

דעם שייך און אלע בעדויאינער איז דִּ תשׁוֹבָה זַיִעַר גַּעֲפָלֶן גַּעַנְעָן
וּוְאָרֶן. דַּעַר שִׁיחָק אַיז אַזְוּקְגַּעֲפָרֶן אַזְּנָתֶן אַגְּנַעַזְגַּטֶּן דִּ בעדויאינער
מען זָאַל הִיטָּן דַּעַם יִדְישָׁן פָּאַסְטוֹן וּוֹיְדָס שָׂוֹאַרְצָאָפֶל פּוֹן אַוְיגֶן.
איינְמָאָל, פָּאַרְגָּאָכֶט, וּוֹעֵן דַּעַר יִדְישָׁעַר פָּאַסְטוֹן הַאַט גַּעֲבָרָכֶט
זַיִן סְטָאָדֶע פּוֹן פֿעַלֶּד, אַזְּנָעָר הַאַט אַיְינְגָּעָלִיגֶט דַּוְ קְלִינְגֶן שַׁעַפְסָעַלְעָן
אוֹיפֶּז זַיִעַר נַאֲכְטָלָעָגֶר, הַאַט עַר גַּעַהְרָט וּזַיִן בַּאֲלָעָבָם, דַּעַר
בעדויאינער, זַאָגֶט : „וּוְעָר וּוְיִסְטָן וּוְיִפְּלָל עַבְרוֹת אַיךְ בֵּין בַּאֲגָּנְגָּעָן
וּוְאָס אַיךְ גַּיבְעָן דַּעַם יִידֶן, דַּעַם אַוְמְגָלְבוּבִּיקָּן".

אוֹיפֶּז דַּעַם הַאַט אִים גַּעַנְטְּפָעָרֶט אַיְינְגֶר פּוֹן דַּעַם שִׁיחָקְס בָּאָ
גַּלְיְיטָעָר מִיטֶּ גְּרוּיִים אַוְיְפָרְעָגָן : „וּוְאָס רַעַדְסָטוֹ ? עַר אַרְבָּעָט דָּאָ
פָּאָר דַּוְר אַזְּנָעָר פָּאַרְדִּינְט זַיִן בְּרוּוּט. וּוְאָס אַיז עַר, אַהֲנוֹת ? אַזְּנָעָן דַּ
דָּאַרְפָּסֶט נִיטֶן פָּאַרְגָּעָסֶן, אַזְּנָעָר יִדְישָׁעַר אַמְנוֹנָה אַיז עַלְתָּעָר פּוֹן אַונְדוֹעָן
וּעָר, אַזְּנָעָר נַבְּיאָמָשָׁ אַיז אַ נַּבְּיאָ".

אַזְּוֹי הַאַט עַר גַּעַזְגַּט אַזְּנָעָר אַיז אַ בְּרוֹגְזָעָר אַרְוִיָּס פּוֹן גַּעֲצָלֶט.
דָּעַרְנָאָךְ אַיז דַּעַם שִׁיחָקְס בָּאֲגָּלְיִיטָעָר צַוְּגָּעָנְגָּעָן צָוֶן יִדְישָׁן
פָּאַסְטוֹן אַזְּנָעָר הַאַט צָוֶן אִים גַּעַזְגַּט אַזְּוֹפֶן הַעֲבָרָעָאִישׁ „שְׁלוֹם". דַּעַר
יִדְישָׁעַר פָּאַסְטוֹן אַיז גַּעֲבָלִיבָן שְׁטִיְּזָן זַיִעַר פָּאַרְוּוֹאַונְדָּעָט. „וּוְאָנוּ
דַּעַר זַיִן נִיטֶן", הַאַט אִים גַּעַזְגַּט דַּעַם שִׁיחָקְס בָּאֲגָּלְיִיטָעָר, „אַיךְ וּוֹלֶל
דִּיר אַמְּאָל אַוְיְסָזָגָן מֵיַּן סָוד".

בִּיְינְגָּאָכֶט, וּוֹעֵן דַּעַר שְׁוֹמֶר הַאַט אַוְיְסָגְעַשְׁפְּרִיִּיט זַיִן אַבָּאִיעָ אַזְּוֹ
צָוֶן לִיְּגָן זַיִן שְׁלָאָפֶן לְעַבְנָן דִּי שְׁעַפְסָן, אַזְּנָעָקְמָעָן דַּעַם שִׁיחָקְס בָּאָ
גַּלְיְיטָעָר אַזְּנָעָר הַאַט אִים שְׁטִילָעָרְהִיט דָּעַרְצִיְּלָט, אַזְּנָעָר אַיז אַיז, גַּעַנְעָן
בּוּרִין אַין צְפָת, אַזְּנָעָר שְׁוֹן יָאָרָן לְאָנְגָּלָעָט עַר אַזְּוֹיְשָׁן עַר
עַר הַאַט גַּעֲבָעָטָן, אַזְּנָעָר זָאַל בְּלִיְּבָן אַסְוָד אַזְּנָעָר אַזְּוֹעַק אַין גַּעֲצָלֶט.
אַזְּנָעָר צִוְּיִיט הַאַט דַּעַר יִדְישָׁעַר פָּאַסְטוֹן גַּעַוְאַנְדָּעָט מִיטֶּ דִּי
בעדויאינער. גַּעַשְׁלָאָפֶן לְעַבְנָן דִּי שְׁעַפְסָן, גַּעַנְעָמָן דַּוְ אַרְוּמָעָ שְׁפִּיוֹן פּוֹן דִּי
בעדויאינער אַזְּנָעָר פָּאַרְבָּאָכֶט מִיטֶּ זַיִן אַזְּוֹפֶן זַיִעַר פָּאַרְוּוֹיְלָוְנָגָעָן. עַר
הַאַט זַיִעַר גַּעֲבָעָנְקָט צְרוּיקָ, צָוֶן זַיִנָּעָ חֲבָרִים, דִּי „שּׁוּמְרִים", אַזְּנָעָר
אַזְּיִדְישָׁן יְשָׁוֹב.

איינטמאָל אויז ער געלעגן צויזשן די פֿאַסְטוּבָּער אָזֶן הָאָט גַּעֲתִית
די סְטָאָדָעָם. פְּלוֹצְלִינְגָּה הָאָט ער דָּעֵרְזָעָן וְוי עַם קָומְטָן אָז אַרְיִיטָעָר.
דָּעֵר רִיְּטָעָר אָז גַּעֲזָעָן אַנְגַּעַטָּאָן וְוי אָז אַרְכָּבָּעָר.
— וּוּעָר אָזֶן דָּעֵר רִיְּטָעָר? — הָאָט ער גַּעֲפְּרָעָגָט בֵּי די פֿאַסְטָה
טּוּכָּעָר.

— ער אָזֶן אַפְּרָעֵמְדָעָר — הָאָבָּן זַיִן גַּעֲנְטְּפָעָרָט, וּוַיְיל זַיִן
דָּעֵרְקָאנְגָּן לְוִית די טְרוּיטָ פָּוּנְסָ פָּעָרָד, צַי דָּעֵר רִיְּטָעָר אָזֶן זַיְעָרָעָר
אָז אַיְגָעָנְגָּר, אַדְעָרָ פָּוּנְסָ אָזֶן אַנְדָּעָר אַפְּשָׁטָאָט.
דָּעֵרְ רִיְּטָעָר אָזֶן צְוָגָעָפָּאָרָן, הָאָט זַיִן בְּאַגְּרִיסָטָ מִוְתָּן די פֿאַסְטָה
כָּעָר אַוְיָף אַרְאָכְבִּישָׂ, „סְאַלָּאָטָם עַלְיקָעָם“, אָזֶן צָוָם יִדְיִישָׂ פֿאַסְטָוָךְ הָאָט
ער אַ שְׁמִיכָּל גַּעַטָּאָן.
דָּעֵרְ רִיְּטָעָר אָזֶן גַּעֲזָעָן אַיְינָעָרָ פָּוּנְסָ די שְׁוּמָרִים, וּוְאָס אָזֶן גַּעֲקוּבָּעָן
גַּעֲמָעָן דָּעַם יִדְיִישָׂ פֿאַסְטָהָן צְרוּיקָ.

„שְׁוַיָּן גַּעֲנָגָ צַוְּ לְעָרְנָעָן די בְּעַדוֹאַיְינָעָרָ תּוֹרָה“, — הָאָט ער אַיִם
גַּעַוָּאָגָט — „נָעַם דִּינְיָעָ זַאֲכָן אָזֶן קָוָם מִיטָּ מִיר“.
די בְּעַדוֹאַיְינָעָר הָאָבָּן זַיִךְ גַּעֲזָעָגָטָ מִיטָּן יִדְיִישָׂ פֿאַסְטָוָךְ וּוְיִדְיִי
בְּעַסְטָע גַּוְתָּע פְּרִיְינְטָ. זַיִן הָאָבָּן גַּעֲזָאָכָטָן אַ שְׁעָפָם אָזֶן גַּעֲמָאָכָט אַ
מַאְלָצִיָּט, אָזֶן דָּעֵר עַלְטָסְטָעָר הָאָט גַּעֲזָאָגָט צַוְּ אִים : „בְּלָוָט אָזֶן נִישָׁתָּ
קִיּוֹן וְאַסְפָּעָר. אַוְיָבָ דִּין מִשְׁפָּחָה פָּאָדָעָרָט, אָזֶן זַוְּ זַאֲלָסָט זַיִךְ אַוְמָקָעָרָן,
וְעוֹטָ קִיְּינָעָרָ פָּוּנְסָ אָנוֹנְזָוָ דִּיךְ נִימָט פֿאַרְהָאָלָטָן. אַבָּעָרָדוֹ זַאֲלָסָט וּוּיסָן :
אַוְיָבָ דָּוּזָסָט זַיִךְ וְעוֹלָן אַוְמָקָעָרָן צַוְּ אָנוֹנְזָוָ צַעְן יָאָרָ אַרְוָם, אַדְעָר
וְעוֹנָ דִּין הָאָרֶץ וְעוֹטָ דִּיךְ צַיּוֹן — זַיְגָעָן מִיר גְּרִיּוֹתָ דִּיךְ אַוְיכָצָוּנָעָן
אִין אָנוֹנְזָעָרָעָ גַּעֲצָעָלָטָן. דָוּ בִּיסְטָ אַיְינָעָרָ פָּוּנְסָ דָעַם שְׁבָט טּוֹרְקָעָמָצָן
אוֹן מִיר זַיְגָעָן שְׁטָעָנְדִּיקָ גְּרִיּוֹתָ דִּירָ קָוּמָעָן צַוְּ הִילְּפָךְ.“
(פָּוּנְסָ די זְכוּרָנוֹתָ פָּוּנְסָ גָּ. פְּלִיאִישָׁעָר)

די שְׁוּמָרִים, וּוְאָס הָאָבָּן זַיִךְ גַּעֲלָרָנְטָ בֵּי די בְּעַדוֹאַיְינָעָרָ צַוְּ זַיִן
פֿאַסְטָוָךְ, הָאָבָּן אִין די שְׁפָּעָטָעָרְדִּיקָעָ יִאָרָן אַסְטָרָגָן אַיְינְגָזָר
שְׁטָעָלָן סְטָאָדָעָם שְׁאָפָּ אִין די יִדְיִישָׂ יְשֻׁוּבִיםָ פָּוּנְסָ אַרְץָ יִשְׂרָאֵל.

אַרְבָּעֶתֶן קָאַלְעָקְטִילָן

אַרְבָּעֶתֶן עִירֵינוֹ אֵין חֲדָרָה

הנה מה טוב ומה נעים שבת אחיכם גם יחד.

**אֱלֵין אֵין מַעַן קָלִיָּן, אָנוּ אֶלְעָ צְוֹאָמָעָן —
קָעָן מַעַן דּוֹרְכְשׁוּיָמָעָן יִמְעָן.**

י מענטשן פון דער צווײיטער עליה האבן אַסְך געוואנדערט פון איין יידישע קאָלאַניע צו דער אַנדָע-
רער. זוי האבן געוווכט אַרכְבָּעַטָּר. זוי זייןען אַפְּטָמָאל געגאנגען צופס, וויל זוי האבן ניט געהאט קיין געלט
אויף צו פֿאָרֶז, אָזָן איין צִיְּטָן פון דער צווײיטער
עליה אי געוווען ניט גראַנג צו גִּינִּין אַיבָּעָר די וועגן פון אַרְץ יְהָרָאֵל.
מנחָם כהָן, אָז אַרכְבָּעַטָּר פון דער צווײיטער עליה, דערציילט וועגן
אֹזָאָן וְאַנְדָּרָוָנָג :

איינמאָל זייןען אָרוּים דָּרְיִי אַרכְבָּעַטָּר פון יְפוּ קִיְּן זְכָרוֹן יַעֲקֹב
וּכְן אַרכְבָּעַטָּר. זְיוּעָר בְּאַגְּאָזָש אַיְזָה גַּעֲוָעָן אַקְּלִינְעָר. יַעֲדָעָר אַיְינְעָר
הָאָט גַּעַהָאָט אַפְּאָר הַעֲמָדָעָר, אַלְעָבָל בְּרוּוּת, אַשְׁטִיקָל שְׁעַפְּסָעָנָעָם
קָעוּ אָזָן אַכְּיִסְלָאָיְלָבְּרָטָן. זַיְנָעָן זַיְיָ דָּרְגָּאָנָעָן צַו פְּתַחַ-תָּקוֹה אָזָן
דָּאָרָטָה האָבָן זַיְיָ אַיבָּרָגָעָנָעָכְטִיקָט די נָאָכָט. אַוְיְפָמָאָרָגָן האָבָן זַיְיָ
זַיְקָגְּלָאָזָט גִּינִּין וְוַיְיָטָר צַו זְכָרוֹן יַעֲקֹב. אַוְיְפָן וּוְעָגָן האָבָן זַיְיָ בְּאַגְּעָנָט
אַקְּרָאָזָן קָעְמָלָעָן. די אַרְאָכָעָר, די אַנְטְּרָיוּבָּעָר פָּוּן די קָעְמָלָעָן,
זַיְנָעָן בְּאַפְּאָלָן די דָּרְיִי יְדִישָׁע אַרכְבָּעַטָּר אָזָן צַוְּגָעָנוּמָעָן בַּי זַיְיָ אַלְעָז
וּוְאָס זַיְיָ האָבָן גַּעַהָאָט, די וְאָכָן אָזָן דָּאָס עַסְּן. קִיְּן אַרְאָכָישָׁ האָבָן
די יְדִישָׁע אַרכְבָּעַטָּר נִיט גַּעֲקָעָנָט פָּאָרְטִיְּדִיקָּה, אָזָן אַפְּפִילָו זַיְיָ נִיט
גַּעַהָאָט, אָזָן זַיְיָ האָבָן זַיְקָגְּלָאָזָט פָּאָרְטִיְּדִיקָּה, אָזָן אַפְּפִילָו
זַיְגָּנָן אַוְאָרָט צַו די אַנְפְּאָלָעָר. דָּעָר קָרָאָזָן אַיְזָה אַזְוּעָק. די דָּרְיִי
אַרכְבָּעַטָּר זַיְנָעָן גַּעֲלִיבָן שְׂטוּיָן דָּעְרָשְׁלָאָגָן. דָּעְרוּוֹיָל אַיְזָה אַגְּנָעָפָּרָן
אַדְּלִיזְאָנָס". עַס זַיְנָעָן גַּעֲלִיבָן שְׂטוּיָן יְהָדָן. דָּעָר פּוֹרָמָן הָאָט זַיְיָ אַרְיָה-
גַּעַנוּמָעָן אַיְזָה דָּעְרָזָעָן. זַיְיָ האָבָן אִים דָּעְרָצִילָט די גַּאנְצָעָ מְעֻשָּׁה,
זַיְיָ די אַרְאָכָעָר האָבָן זַיְיָ בְּאַרְיוֹבָט.

דָּעָר אַנְטְּרָיוּבָּעָר אַיְזָה גַּעֲוָעָן זְיוּעָר אַיְן כַּעַם אוֹיפָךְ די אַרְאָכָעָר.
ער אַיְזָה גַּעֲוָעָן אַמִּיגָּלִיד פָּוּן קָאָמִיטָעָט פָּוּן חַדְרָה אָזָן עַר האָט גַּע-
וּוְאָסָט זַיְקָגְּלָאָזָט דָּאָרָף זַיְקָגְּלָאָזָט מִוְּתָדָי אַרְאָכָעָר. עַר האָט אַטְרִיבָּ
גַּעַטָּאָן די פָּעָרָד אָזָן הָאָט דָּעְרִיאָגָט דָּעַם קָרָאָזָן. אָזָן די אַרְאָכָעָר
הָאָבָן דָּעְרוֹעָן, אָזָן יְאָגָט זַיְיָ נָאָק זַיְנָעָן אַיְינִיקָעָ אַגְּטָלָאָפָּן, אָזָן די
וּוְאָס זַיְנָעָן גַּעֲלִיבָן הָאָבָן אַפְּגָעָבָן צְרוּיקָדִי צַוְּגָעָרוּבָטָעָזָאָן.

קריגן ארכבעט אין אַקלָאנִיע איז געוווען שועער. דער ארכבעט לאזער פלעגט גאנץ פרי נעמון זיין רידל אויפן אקסל, אַשטיקל ברויט אין זעל און אַרוייסגין אויפן ארכבעטס-מאرك, אין חדרה אַדער פתח-תקוה, אַדער אַנדער ישוב. ער איז געשטאנען און געווארט ביז אַקלָאנִיסט וועט קומען אים נעמון אויפן ארכבעט. אַפְטֶמָּאַל האט ער אַפְגַּעַוָּאַרְט אַגְּנַצְּנָאָג אַזְּנָאָג אַרְכַּבְּעַט ניט באַקְומָעַן. ער האט זיך געפְּילְטַעַלְט אַונְגַּעַפְּאָלְזַי זיך. די אַרְכַּבְּעַטְרַעַ הַאֲבָן גַּעֲזָעַן, אַז מַעַן דָּאָרָף זיך אַרְגָּאַנְיוֹרַן אַונְגַּשְׁטַעַט אַרְגָּאַנְיוֹרַן זַוְּכָן אַרְכַּבְּעַט.

די יידישע אַרְכַּבְּעַטְרַע הַאֲבָן זיך אַנְגַּעַהְיֵיבָן צו אַרְגָּאַנְיוֹרַן אין גַּרְוָעָפָם, פִּינְפִּינְ, זַעַקְמַעְמַטְשָׁן אין אַגְּרוּפָע. אַגְּרוּפָע איז גַּעַוְועַן ווַיַּאַלְמַבְּדַע אַקְלִינְעַמְשָׁפָחָה. אוּבָק אַיְינְעַרְתָּה האט גַּעַרְכַּבְּעַט, הַאֲט עַר דַּאַס גַּעַלְטַע אַפְגַּעַגְּעַבְּן פָּאָר אַלְעַמְעַן. אַיְינְעַרְתָּה האט גַּעַהְאַלְפָן דַּעַם צַוְּיִיטָן קְרִיגָּן אַרְכַּבְּעַט. זַיְהַאְבָן אַיְינְעַדְיַי אַנְדְּעַרְעַ גַּעַשְׁטִיכָּט, ווַעַן עַמְּצַעְרַ אַז גַּעַוְועַן קְרָאָנָק.

אין סַעְדוֹשָׁעָרָא, גַּלְילַי, הַאֲבָן צַוְּיִי חֲבָרִים פָּוּן "הַשּׁוֹמֵר", יִשְׂרָאֵל שַׁוְּחַת אַונְגַּעַל פָּאַרְטּוֹנָאַלִי, גַּעַרְגַּינְדָּעַט אַז אַרְכַּבְּעַטְרַע אַרְגָּאַנְיוֹאַצְּיָע "עֲבוֹדָה".

יעדר חֲבָרִים פָּוּן "עֲבוֹדָה" האט גַּעַמוֹזָט אַנְגַּעַמְעַן אַרְכַּבְּעַט דָּאָרָט, ווֹאו די אַרְגָּאַנְיוֹאַצְּיָע האט אַים גַּעַשְׁקָט. מַעַן האט אוּסְגַּעַקְלִיבָן אַקְאַמִּיטָּעַט. די מִיטְגְּלִידָעַר פָּוּן קַאַמִּיטָּעַט זַיְנְעַן אַרְמְגַעְגַּעְגָּעַן צַוְּפָום, אַפְטֶמָּאַל בְּאַרְוּעָם, פָּוּן אַיְינְעַקְלָאנִיעַ צוֹ דַעַר אַנְדְּעַרְעַר אַונְגַּעַל נַעֲפָרְעַגְּעַט אוֹיפָן אַרְכַּבְּעַט, אַכְּבָעַר נַיְמַט פָּאָר זַיְהַאְבָן זַיְהַגְּעַט אַרְכַּבְּעַט, נַאֲרַפְּאָרְגַּן אַרְכַּבְּעַט, הַאֲט עַר גַּעַשְׁקִיט זַיְנְעַן מַעַנְטָשָׁן צוֹ פָּאַרְגְּנָמָעַן די גַּעַרְקָרָגָן אַרְכַּבְּעַט, הַאֲט עַר גַּעַשְׁקִיט זַיְנְעַן אַנְגַּעַל נַעֲמָנָשׁ, אַדְעַרְעַר צַוְּיִי; פָּאָר פְּלַעְצָעַר. פָּאָר אַקְלִינְעַר אַרְכַּבְּעַט — אַיְינְעַדְיַי אַנְגַּעַל נַעֲמָנָשׁ, אַגְּרוּסְעַר אַרְכַּבְּעַט אַיז גַּעַגְּגָנָגָן אַגְּנַצְּעַ גַּרְוָעָפָע.

אין חדרה האט די אַרְגָּאַנְיוֹאַצְּיָע "עֲבוֹדָה" זַיְהַגְּעַט גַּעַנְגַּעַנוּמָעַן צוֹ בְּאַרְכַּבְּעַטְן אַגְּרָטָן פָּוּן פְּלַאֲגְּנַצְּוֹנָגָן. די "עֲבוֹדָה" האט גַּעַשְׁקִיט אַחַיַּן אַגְּרוּפָע אַרְכַּבְּעַטְרַע. אַיְינְמָאַל אַנְדְּעַרְפָּרִי, ווַעַן די אַרְכַּבְּעַטְרַע זַיְנְעַן גַּעַקְוָמָעַן, הַאֲבָן זַיְהַגְּעַט בַּיִם טַוְיָעַר פָּוּן גַּאֲרָטָן עַטְלָעַכָּע אַרְאָכְבָּעַר מִיט שְׁטָעַקָּנָס אַיְן די הענט. די אַרְאָכְבָּעַר הַאֲבָן זַיְהַגְּעַט נַיְשָׁט

געוואָלט אַריינְלָאָזֶן אֵין גָּאָרְטָן אַרְבָּעָתָן. דער גָּאָרְטָן הָאָט גַּעַהְעָרְטָן צֹ אַיִדְישָׁעֶר גַּעֲוָעַלְשָׁאָפֶט „אַגּוֹדָת נְטוּיִים“. די יִדְיָוּשׁ אַרְבָּעָתָר פָּוּנַּ “עֲבוֹדָה” הָאָבָּן גַּעֲפִילְטָן, אָזֶה די אַרְבָּעָתָר גַּעַהְעָרְטָן צֹ וַיִּ. צְוּוֹשָׁן די יִדְיָוּשׁ אַרְבָּעָתָר אָוֹן די אַרְבָּעָתָר גַּעַהְעָרְטָן צֹ וַיִּ. צְוָעָגָן, אָוֹן די יִדְיָוּשׁ אַרְבָּעָתָר זַיְנָעָן צְוָעָנְדָּרָאָטָן צֹ דָעָר אַרְבָּעָתָר. גַּאנְצָן אַיִזְרָאַלְעִידָּעָן מִיט די אַרְאָכָּעָר, אָוֹן זַיְנָעָן דָּעָרְבִּעָר גַּעַגְּאָנְגָּעָן צֹ דָעָר אַרְבָּעָתָר בָּאָזְוָאָפָּנְטָעָן.

אֵין חְדֽוֹה הָאָט די “עֲבוֹדָה” גַּעַשְׁאָפָּן אָן אַרְבָּעָתָר-קִיךְ. מַעַן הָאָט עַם גַּעַרְוָפָּן „מְטַבָּח הַפּוּלְעִים“. אֵין אַרְבָּעָתָר-קִיךְ זַיְנָעָן גַּעַקְוּמָעָן אֶלְעָ אַרְבָּעָתָר פָּוּנַּ חְדֽוֹה. אַרְבָּעָתָר קִיכָּן זַיְנָעָן אַיִינְגַּעַשְׁטָעָלָט גַּעַ – וּוֹאָרָן אוּיךְ אֵין אַנְדָּעָרָעָ יְשָׁוּבִים, אָוֹן פַּתְחִיתָּקָה, אֵין רְחוּכּוֹת אָוֹן אָוּמְעָטוֹמָ וּוֹאָוּסְּזִיְּנָעָן גַּעַוּוֹן יִדְיָוּשׁ אַרְבָּעָתָר.

אֵין מְטַבָּח אֵין גַּעַוּוֹן אַחֲרָה, אַדְעָרָ צְוּוֹיָ חְבֻרוֹת, וּוֹאָסָ זַיְנָעָן גַּעַוּוֹן די בָּאַלְעַבָּאָסְטָעָם. זַיִי פָּלָעָנָן קָאָבָּן, קְרִינוֹן די פְּרָאָדוֹקָטָן בֵּין קְרֻעָמָעָר, קְוִיפָּן פְּלִוִישָׁ, בְּרַעְנָגָעָן וּוּאָסְעָר, וּוּאָשָׁן די כְּלִים, אָוֹן טָאָן אַנְדָּעָר אַרְבָּעָתָן. די אַרְבָּעָתָר-קִיךְ אֵין גַּעַוּוֹן וַיִּ אֶגְוָטָעָה הָיִם פָּאָר גַּעַטְאָנְצָט. גַּעַגְּעָסָן הָאָט מַעַן נִיט שְׁטָעָנְדִּיקָ צֹ וְאָט, וּוּיְיל עַמְּ אֵין נִיט גַּעַוּוֹן גַּעַנְגָּס גַּעַלְטָ בֵּין די אַרְבָּעָתָר.

ברְּרוּתָ מִיט צִיבְּעָלָ אָוֹן אֶזְוָּפָּן אַרְבָּעָתָר אֵין גַּעַוּוֹן אֶל גַּוְטָעָר מַאְכָל. רְיוֹזָ מִיט אוּיל הָאָט מַעַן גַּעַקְאָכָט אוּףְּ שְׁבָת, אָוֹן פְּלִוִישָׁ אֵין גַּעַוּוֹן גַּאָרָ אֶזְטָוְדִּיקָ עַסְּ.

די חְבֻרוֹת, וּוֹאָסָ גַּעַעְבָּעָט אֵין קִיךְ, הָאָבָּן גַּעַהְעָט צֹ זַיִן-גַּעַן אָזֶן צֹ זַגָּן. זַיִי זַיְנָעָן גַּעַוּוֹן גַּעַנְגָּעָן מִידְלָעָה, אַפְּטָמָאָל פָּוּנַּ רִיכְיָעָ משְׁפָחוֹת אֵין רְוִמְלָאָנד. זַיִי הָאָבָּן נִיט גַּעַקְעָנְטָן קָאָבָּן. אוּבָּה בֵּין זַיִי הָאָט זַיִךְ פָּאָרְבָּרָעָנְטָ דָּס עַסְּן, הָאָבָּן אֶלְעָ גַּעַלְאָכָט פָּוּנַּ רִיכְיָעָה אָוֹבָּן אַפְּטָמָאָל גַּעַוְוִינְטָ פָּאָרְחָרָה אָזֶן טָאָקָעָ פָּוּנַּ עַגְמָתָ נְפָשָׁ, וּוֹאָסָ די אַרְבָּעָתָר זַיְנָעָן גַּעַבְּלִיבָּן הַוְּנוּגְרִירִיקָעָ. אַכְּבָּרָ די אַרְבָּעָתָר הָאָבָּן זַיִי גַּעַטְרִיסָט אָוֹן פָּאָרְזִיכְעָרָט אֶזְזָ וַיִּי וּוּלְיָן נָאָר זַיִן גַּוְטָעָ קָעְבִּינְם.

אֵין דָעָר אַרְבָּעָתָר-קִיךְ זַיְנָעָן פָּאָרְגָּעָקְוּמָעָן פָּאָרְזָאָמָלְנוּגָעָן פָּוּנַּ די אַרְבָּעָתָר, פָּאָרְלְעַזְוּנָגָעָן, קָאָנְצָעָרָטָן. דָאָרָתָ הָאָט מַעַן גַּעַלְיָעָנְטָ

צייטונגגען, ביכער. דארט האט מען געשמיינט, דערציאלית נוייעס און געהאט וויכוחים. די ארכבעטער-קיך איזו געוווען אַ קלוב אונ אַ ביבלי-אטטעק, אונ אַפְּטָמָאַל, אוֹ אַ חֲבֵר הָאָט נִימֶת גַּעַהַאַט וְאַזְוַעַת שְׁלָאָפָּן, הָאָט עַר אַיבְּעַר גַּעַנְעַכְּטִיקְט אַיְזָן דַּעַר אַרְכַּבְּעַטְּעַר-קְיך.

עם פֿלְעַגְט אַמְּאַל טְרַעְפָּן, אוֹ די אַרְכַּבְּעַטְּעַר-קְיך הָאָט נִימֶת גַּעַהַאַט קִיְּין גַּעַלְט אַוְיַף צַו בְּאַצְּאָלָן דַּעַם קְרֻעְמָעָר, פָּאָר גְּרוּפָן אַדְעַר מַעַל, אַדְעַר אַיְזָן דַּעַר יַאֲטְקָע פָּאָר פְּלִישָׁ. די חְבּוֹתָה, די באַלְעַבְּאַסְטָעָם פָּוּן דַּעַר קְיך, הָאָבָן אַיְינְגָּעַלְיִינְט אַ וּוּלְטַ כְּדִי „אוֹיסְצּוֹרָאַכְּטָן“ פָּאָר די חְבּוֹרִים אַ מִיטָּאָגָן.

איַינְמָאַל, אַזְוַי דַּעַרְצִיאַלְט אַ חְבָּרָה, אַ „קָעְבִּין“, אַזְוַי אַיר אַוְיַסְטָעַגְגָּעַן דַּי וּוּיְצַעְנַע מַעַל אַזְוַי עַמְּאַיְזָן נִימֶת גַּעַוְוָעָן פָּוּן וּוּאָסָן צַו בְּאַקְּנוֹן בְּרוּוּיָט. זַי הָאָט זַיְךְ מִיְּשָׁבֶג גַּעַוְוָעָן אַזְוַי אַפְּגַּעַבְּאָקְּנוֹן בְּרוּוּיָט פָּוּן גַּעַרְשַׁטְּעַנְעַן מַעַל. דַּאָּס בְּרוּוּיָט אַזְוַי אַרְוִיסְגַּעַקְומָעָן גַּעַל אַזְוַי הָאָט וּוּי צִיגָּל. די חְבּוֹרִים הָאָבָן גַּעַלְאַכְּטָמָן פָּוּן אַיְרָן, אַזְוַי דִי „בְּעַקְעַרְקָעָן“ אַזְוַי גַּעַלְעַגְן אַוְיַף אַ בְּאַנְקָן גַּעַוְוִינְט. אַבְּעָר זַי הָאָט זַיְךְ אַיְינְגָּעַקְשָׁנְט אַזְוַי נַאֲכַמְּאַל גַּעַבְּאָקְּנוֹן בְּרוּוּיָט פָּוּן גַּעַרְשַׁטְּעַנְעַן מַעַל. דַּאָּס צְוּוּיְטוּ מַאְל אַזְוַי דַּאָּס בְּרוּוּיָט אַרְוִיסְגַּעַקְומָעָן גַּט אַזְוַי אַלְעַ חְבּוֹרִים הָאָבָן זַי גַּעַלוּכְּט פָּאָר דַּעַר „דַּעַרְפִּינְדוֹגָן“.

איַזְוַי דַּי יְשּׁוּבִים הָאָבָן אַלְעַ אַרְכַּבְּעַטְּרָ אַרְגָּאַנְזִוְּרָט אַרְכַּבְּעַטְּרָ קָאַמְּיְטָעָטָן. אַיְינְגָּעָר פָּוּן דַּי עַרְשְׁטָעָ אַרְכַּבְּעַטְּרָ-קָאַמְּיְטָעָטָן אַזְוַי גַּעַוְוָעָן אַזְוַי זְכָרְוָן יְעָקָב. די מִיטְגְּלִידָעָר פָּוּן דַּעַם קָאַמְּיְטָעָט וּוּיְנַעַן גַּעַוְוָעָן דָּוד בְּזַ-גּוּרִיּוֹן, וּוּאָסָן אַזְוַי דַּעַרְנָאָךְ גַּעַוְאָרָן דַּעַרְנָאָךְ פְּרַעְמִינְדָּר פָּוּן יְשָׁרָאֵל ; יְוֹסָף בָּאָרָאֵץ, וּוּאָסָן אַזְוַי אַמִּינְגָּלִיד פָּוּן כְּנֶסֶת, אַזְוַי אַלְיְזָר קְרוּל, אַיְינְגָּעָר פָּוּן דַּי גְּרִינְדָּר פָּוּן כְּפָר גַּלְעָדִי. זַי אַלְעַ וּוּיְנַעַן דַּעַמְּאַלְט גַּעַוְוָעָן עַרְדָּ-אַרְכַּבְּעַטְּרָ אַזְוַי זְכָרְוָן יְעָקָב.

די קבוצה כנרת

כנרת אין 1914

וְאַל י...¹

ואולי לא היו הדברים מעולם,

אולי

מעולם לא השכמתי עם שחר לגן,
לעבדו בזעת אפי;

מעולם, ביוםים ארוכים וヨקדים
של קציר,
במרומי נגלה עמוסת אלמות
לא נתתי קולי בשיר;

מעולם לא טהרתי בתכלת שוקטה
ובבתם
של כנרת שלי... הוי כנרת שלי,
ההיית, או חלמתי חלום?

רחל

(תרפ"ז)

אוֹן אָפֵשֶׁר

אפשר איז די גאנצע זאָר אָליָגַן?
ווער וויס?

אפשר האָב אִיךְ גָּאָר זִיךְ נִיט גַּעֲפַעַדְעַטְט
בְּאַרְבָּעַטְן דֻּעַם גָּאָרטְן מִיט מִין שְׂוִוִּיס?

אפשר אַיִן די לאָנגָע הַיִסְעַ שְׁנִיטַּטְעָג
הַאָט גָּאָר קִינְמָאָל
אוּבָּן אָוִיפְּ אָ וְאָגָן פּוֹל מִיט סְנָאָפָעָס
נִיט גַּעֲקָלוֹנְגָעַן הַוִּיךְ מִין קוֹל?

אפשר האָב אִיךְ גָּאָר זִיךְ נִיט גַּעֲרִינִיקְט
איָנָעָם וּוַיִּסְן שְׂוִים

פּוֹן בְּלוֹי כְּנָרָת... אָ, כְּנָרָת מִין,

בִּיסְטוֹ אַיִן וּוְאָר גַּעֲוָעָן, אַדְעָר גָּאָר אַיִן טְרוּם?

(יידיש: ז. ג.)

אמע לעבן ברעה פון בלויין ים כנרת איז דא אַ
קלינער ישב, די קבוצה כנרת.
דער ים כנרת איז איזו בלוי, ווי דער הימל. דער
ים כנרת איז אַרְוָמֶגֶןְגֵּלֶת מיט הוייע בערג, די
בערג פון גלייל. די בערג זייןען ווילדע, שטינענערנע מיט
טיפע אַפְּגָרְנוֹנְטָן. וואו ניט וואו זייןען דא אַוִּיפָּט די בערג ווילדע ביימער.
דער ים כנרת איז נישט קיון גרויסער. ווען מען געפֿנט זיך אין דער
הויך אַוִּיפָּט די בערג זעט מען דעם ים כנרת אַרְוָם אָונָן אַרְוָם, אַלְעַי
זייןע ברעגן. נישטָאָק קיון גלייכּן צו זיין שיינקייט. ביים בערג פון
כנרת האָבן די מענטשָׁן פון דער צוּוּיְטָעָר עליה אויסגעכּוּט די קבוצה
כנרת.

די קבוצה כנרת איז אַ ווֹאַנְדָּעָרְלָעָךְ שְׂיִינְעָרְ יְשָׁוָבְ. צוֹלִיב דעם
ים אָונָן די בערג אַרְוָם אָונָן דְּאַכְּטָ וְזָה, אָז אָונָן דער קבוצה איז
שטענדיק יומ טוב. מען הערטוּ ווי עס מְוֻרְמָלָעָן די כּוּאָלִיעָסָ פָּוָן יִם,
ווי דער כנרת זאל אַיְבָּק שְׁפִּילָן אַוִּיפָּט פִּידָּל.

אין דער קבוצה כנרת שטיען די ווֹיְסָעְ היְוָעָר אַין אַ פָּאָרָק
פון גריינָע ביימער, בלומען אָונָן גְּרָאָזָן. אין דער קבוצה איז דא אַ גְּרוּיָה
סער פָּאָלְמָעָן גָּאָרְטָן, ווֹאָס דְּאָרָט ווֹאָקָטָן טִיטְלָעָן. דָּס אָיז דער
גרענטער פָּאָלְמָעָן גָּאָרְטָן אַין אַרְץ יִשְׂרָאֵל.

עס אָיז דא אַ מעָשָׁה, ווי אַזְוִי אַין דער קבוצה כנרת איז גַּעֲפַלְאַנְצָט
געווֹאָרָן דער פָּאָלְמָעָן גָּאָרְטָן. אַמְּאָל, אַמְּאָל זייןען אַין אַרְץ יִשְׂרָאֵל
געווֹאָקָטָן אַ סְּרָ פָּאָלְמָעָם. ווען די יְהָזָן זייןען פָּאָרְטָרְבִּין גַּעֲוֹאָרָן פָּוָן
אַרְץ יִשְׂרָאֵל, אָונָן דָּס לְאָנְדָּה האָבן פָּאָרְנוּמָעָן פְּרָעָמָדָע פָּעָלְקָעָר זייןען
די פָּאָלְמָעָם פָּאָרְשָׁוֹאָונָן. די פְּרָעָמָדָע פָּעָלְקָעָר האָבן די פָּאָלְמָעָן
וועלְדָעָר נִיט גַּעֲהִית, נִיט בָּאָגָּסָטָן מִיט ווֹאָסָטָר, נִיט אָונְטָעָרְגָּשָׁנִיטָן
די טְרוּקָעָן צְוּוִיָּגָן, נִיט אַרְוָמֶגֶןְגֵּלֶת די שְׂיִינְקִיטָן
די פָּאָלְמָעָן זְוּוֹעָלְדָעָר זייןען פָּאָרְדָּאָרְבָּן גַּעֲוֹאָרָן אַין פָּאָרְשָׁוֹאָונָן.

עס זייןען אַוּעָק די יְהָזָן, אַיז אַוּעָק די שְׂיִינְקִיטָן פָּוָן די פָּאָלְמָעָם.
ווען די מענטשָׁן פָּוָן דער צְוּוּיְטָעָר עליה האָבן אויסגעכּוּט כנרת,
האָבן זַיִן באַשְׁלָאָסָן אַיְבָּרָאָנִים אוֹיְסָה אַדְעָוָעָן פָּאָלְמָעָם אַין אַרְץ

ישראל. אויף די פאלמעם וואקסן טייטלען, און א מיטטלכרים גיט פרוכט צענדייקע יארן.

זוי האבן באשלאסן איינפלאנצן א פאלמען וואלד אין כנרת. אבער וואו נעמט מען די פלאנצן, או קיין פאלמעם זיינען אין לאנד נישטא? עם זיינען בלויו געווען ווילדע פאלמעם, וואס ניבן ניט קיין פרוכט.

צוווי חברים פון כנרת האבן זיך אונטערגענו מען קרייגן די פלאנצן. יארן לאנג זיינען זוי אָרְמוֹגָעָפָאָרֶן אַיבָּעָר לְעַנְדָּעָר וְוָאָעָם וְוָאָסָּקָן פָּאָלְמָעָם. מִיטּ גְּרוּוּם מֵיְהָבָן זַיְגָּעָרָגָן דיְ פָּלָאָנָצָן. גַּעֲצָלָט פָּאָלְמָעָם. פָּאָר זַיְגָּסָר גַּעַלְתָּמָ. גַּעֲגָעָבָן מַתְנָהָתָ דיְ וּכְעַטְמָעָר פָּוּן דיְ פָּאָלְמָעָם וּלְעַדָּעָר, כְּדֵי זַיְגָּזָלָן הַעֲלָפָן בְּאַקְוּמָעָן דיְ פָּלָאָנָצָן. גַּעֲבָרָאָכָט פָּוּן אָסָר לְעַנְדָּעָר פָּאָרְשָׁעָדָעָן מִינִים פָּאָלְמָעָם. דיְ אַלְעָ פָּאָלְמָעָם הַאָבָן זוי פָּאָרְפָּלָאָנָצָט אָוּן אָוְינָגָהָאָדָעָוָעָט אָוּן כנרת.

אייצט אָוּן דָּאָרְטָן אָגְרָוִסָּעָר פָּאָלְמָעָן-זָוָלָד. מען רופט אַיְם "גָּזָר", אָוְיפָּן נָאָמָעָן פָּוּן דָּעָר דִּיכְטָעָרִין רְחָל, וְוָאָס אָוּן גַּעֲקוּמָעָן מִיט דָּעָר צְוּוִיתָעָר עַלְיהָ אָוּן הָאָט גַּעַלְעָבָט אָוּן דָּעָר קְבוֹצָה כנרת, הָאָט דָּאָרְטָן בְּאָרְכָּבָעָט דיְ עָרָה, אָוּן הָאָט גַּעַשְׁרִיבָן זַיְעָר שַׁיְינָעָ לְיַדְעָר וּוּנָן יִם כנרת.

דיְ קְבוֹצָה כנרת הָאָט זַיְגָּעָהָוִיבָן בְּוּיָעָן אָוּן יָאָר 1908. אָוּן יְעַנְעַר צִיּוֹת הַאָבָן אָסָר חַלוֹצִים פָּוּן דָּעָר צְוּוִיתָעָר עַלְיהָ פָּאָרְלָאָזָן דיְ קָלָאָנוּם רְחוּכּוֹת, פְּתָחָ-תָּקֹות, חַדְרָה אָוּן גַּעַדְעָר. זַיְגָּעָנָעָן אָיִ גָּלִיל. זַיְגָּעָנָעָן אָיִ גָּלִיל גַּעֲוָוָאָלָט בְּוּיָעָן אִיגָּעָנָעָן יְשָׁוּבִים — אָרְכָּבָעָטָרִישָׁוּבִים. זַיְגָּעָנָעָן אָיִ גָּלִיל זַיְגָּעָנָעָן אָיִ גָּלִיל זַיְגָּעָנָעָן אָיִ גָּלִיל אָנְפִּירָן מִיט דָּעָר אָרְכָּבָעָט. זַיְגָּעָנָעָן נִיט גַּעַוּוָאָלָט הַאָבָן קִיּוֹן בְּעַלְיָה בְּתִים אַיבָּעָר זַיְגָּעָנָעָן. זַיְגָּעָנָעָן גַּעַוּוָאָלָט אָרְץ יִשְׂרָאֵל זַיְגָּעָנָעָן גַּעַוּוָאָלָט וּוּרְעָן מִיט זַיְעָרָעָה העַנְתָּא אָוּן לְוִית זַיְעָרָעָה אִיגָּעָנָעָם פָּלָאָזָן. זַיְעָרָעָה תְּבוֹאָות אָוּן הָאָדָעָוָעָן גְּרִינְסָן, אָוּן נִישְׁתָּא בְּלֵיוֹן פָּאָמְעָרָאָנָצָן-גַּעַרְטָנָעָר וּזְיִוָּן דִּי קָלָאָנוּם.

דָּעָר קְרֹזְ-קִימָת הָאָט אָפְגַּעַקְוִיפָּט אָשְׁטִיק לְאָנְד בְּיִם יִסְּדָן כנרת. אויף דָּעָם לְאָנְד הָאָט זַיְגָּעָנָעָן אָזְעָצָט אָשְׁטִיק קְלִיְינָעָ גַּרְוָפָע אָרְכָּבָעָט, סָרָהָכָל אָכְטָמָעָנָשָׁן. דָּעָר פָּלָאָזָן אָיִ גַּעַוּוָן אָסָר וּלְעַדָּעָר, דָּעָר בָּאָדָן אָשְׁטִיק נִינְגָּרָעָנָעָר, פָּאָרְוָאָקָסָן מִיט דָּעָרָנָעָר. אָרוּם זַיְגָּעָנָעָן גַּעַ-

שטאָנען טונקעלע געצעלטַן פון בעדוֹאַינְגֶר, ווּאַס האָבָן געפֿאַשְׁעַט
זַיְעַרְעַ סַטְאַדְעַם אַוִיפַּךְ די ווּילְדַע בָּעָרְגַּ.
די אַרְבָּעַטְעַר האָבָן גַּעֲזָוָאַוִינְטַן אַין אַן אַלְטַעַר חַוְרַבָּה, ווּאַס אַיְזַ
דַּאַרְטַן גַּעַשְׁטַאַנְעַן. אַין דַּעַר חַוְרַבָּה אַיְזַ גַּעַוּעַן אַ צִימַעַר אַן פַּעַנְסְטַעַר
אוֹן אַן אַ דַּיל. דַּאַרְטַה האָבָן זַיְ אַיְינְגַעַשְׁטַאַדְנַט זַיְעַרְעַ גַּעַלְעַגְעַרְמַן אוֹן
אַוּעַגְעַשְׁטַעַלְטַן אַ פָּאַר טִישֵּׁן. אַין די שִׁינְעַן נַעַכְתַּן אַיְזַ מַעַן אַרְוִיפַּךְ
גַּעַקְרָאַכְן אַוְיפַּן דַּאַךְ אוֹן דַּאַרְטַה אַיְזַ מַעַן גַּעַשְׁלָאַפְּן.

עם קומט די ערְשַׁטְעַ פָּרוּ אַיְזַ נַרְתַּ

קיַין אַיְינְצִיקַע פָּרוּ אַיְזַ נַיְשַׁט גַּעַוּעַן צַוְיִישַׁן דַּעַר עַרְשַׁטְעַר גַּרְופַּע
אַרְבָּעַטְעַר, ווּאַס זַיְינְגַעַן גַּעַקְוּמַן בְּוּיַּעַן כַּנְרַתַּ. עַס אַיְזַ נַיְשַׁט גַּעַוּעַן וּוּרְ
עַס זַאַל קָאַכְן אוֹן וּוּרְעַס זַאַל פִּירְזַן די וּוּרְטַשְׁאַפְּט. האָט מַעַן גַּעַשְׁקִיטַ
אַיְינְגַעַן פִּון די אַרְבָּעַטְעַר עַד זַאַל פָּאַרְזַן קִיַּין סַעְדוֹשְׁעַרְאַ, אַ יִדְיְשִׁיעַר
יִשְׁוֹב אַיְזַ גַּלְילַ, „אַוִיסְבָּאַרְגַּן“ אַ חַבְרַה פָּאַר כַּנְרַתַּ. די חַבְרַה האָט
נוֹט גַּעַוּאַלְטַ פָּאַרְזַן. אַכְבָּעַר אַז מַעַן האָט אַיְזַ גַּעַוְזַאנְט: די אַרְבָּעַטְעַר
פִּון כַּנְרַתַּ האָבָן נַיְטַ וּוּרְעַס זַאַל פָּאַרְזַן זַיְ קָאַכְן עַסְן — זַיְזַ
אַרְיוֹפְגַעַזְצַט אַוִיפַּךְ אַ פַּעַרְד אַיְזַ האָט צַוְאַמְעַן מִיטַּן חַבְרַ זַיְד גַּעַלְאַזְט
רִיְיטַן קִיַּין כַּנְרַתַּ.

דַּעַר וּוּגְ האָט זַיְד גַּעַצְוִינְן צַוְיִישַׁן וּוּסְטַע בָּעָרְגַּ. מַעַן זַעַט נַיְטַ
קִיַּין יִשְׁוֹבַן, מַעַן טַרְעַפְט נַיְטַ קִיַּין מַעְנְטִשְׁן, נַאֲרַ בָּעָרְגַּ אַזְנְגְרָוְנְטַן. זַיְיַ
הַאָבָן בָּאַדְאַרְפַּט דָּוְרְכְּגַיְין אַ טַּאַל, וּוּאוֹ עַס האָט גַּעַלְעַכְט אַן אַרְאַבְּשִׁיעַר
שַׁבְּטַ פִּון רַוְיבָּעַר. פַּלוֹצְלַנְגַּ אַיְזַ פִּון הַיְגַטְעַר אַ פַּעַלְזַ אַרְיוֹסְמַגְשְׁפָרְוָן-
גַּעַן אַ רִיְיטַר מִיטַּן אַ בִּיקְסַ אַיְזַ דַּעַר הַאַנְטַן. עַד האָט אַנְגַּעַשְׁטַעַלְטַ
די בִּיקְסַ גַּלְילַ אַוִיפַּךְ זַיְיַ.

דַּעַר חַבְרַ פִּון כַּנְרַתַּ אַיְזַ אוֹיךְ גַּעַוּעַן בָּאַוְאַפְּנַט מִיטַּן אַ בִּיקְסַ עַד
הַאָט נַיְטַ גַּעַוְזַאנְט קִיַּין וּוּאַרְטַ צֻמְמַרְמַרְ, נַאֲרַ עַד האָט אַנְגַּעַשְׁטַעַלְטַ
זַיְיַן בִּיקְסַ אַנְקָעַגְן אַיְםַ. אַ בִּיקְסַ אַנְקָעַגְן אַ בִּיקְסַ. דַּעַר בעדוֹאַינְגֶר
הַאָט זַיְד דָּעַרְשָׁאַקְן אַיְזַ אַזְוּעַךְ, זַיְיַ זַיְינְגַעַן גַּעַפְאַרְן וּוּיְוִטְעַר
אוֹן זַיְינְגַעַן אַנְגַּעַקְוּמַעַן קִיַּין כַּנְרַתַּ.

קִיַּין קַיְדַּ אַיְזַ אַיְזַ נַרְתַּ נַיְטַ גַּעַוּעַן. קִיַּין אַוְיְוּזַ אַוִיךְ נַיְטַ
צַוְנוֹפְגַעַלְעַגְט עַטְלַעַכְט שְׁטִינְגַעַר אַיְנְדוֹזְיִיסַן אַיְזַ דַּאַרְטַה האָט
מַעַן דַּאַם

עפן געקאכט. וואס צו קאכן אויך ניט געוווען צו פיל. און די נאסע טאג אויך דער רענן אריינגערטונגען און געקעלץ. עס אויך אכבר געוווען אין זאך, וואס האט גורנגער געמאכט אלע שוועראקייטן: די חביבים האבן געלעבט צוישן זיך ווי ברידער, געוווען איבערגעגעבן אוינער צום אנדערן מיטן גאנצן הארץן. מיט געטוריישאפט האבן זוי צוואצמען געמאכט דעם אנהובי פון בויען כנרת. די ערשותע פאר יאָר האט מיט דער ארכבעט אין כנרת אַנגעפֿירט אָן אַגְּרָאַנְּסָם. ער אויך געוווען דער פֿאַרְזָאַלְטָעָר פון כנרת. שפֿאַטָּעָר האבן די אַרְכָּבָעָטָעָר אַלְיאִין אַיבְּעָרְגָּעָנוּמוּן די אַנְפְּרָעָרְשָׁאָפְּט.

מיט דער ציימ זוינען צונגעקומען ניע מענטשן. מען האט אויס-געבעוּת הייזער. דער ישוב האט אַנְגָּהָוִיכָן ווֹאָקְּסָן.

מען בוית אַ מְוִיעָר אַרוּם דַּעַם הַוִּיפָּטָפָּן בְּנֶרֶת

אין די בערג אַרום כנרת האבן זיך אַרְוָמְגָעָשְׁלָעָפְט בעדויאינער. אויף די וועגן זוינען אלע מאָל פֿאַרְגָּעָקוּמוּן אַנְפְּאַלְן פון רוּבָּר. די טערקּוּשָׁע רַעֲגָרָנָג האט ווֹיְנִיך גַּעֲזָרָגְט וועגן דער זַיְכָּרְקִיט פון די אַיְנוֹוֹאוֹיְנָעָר. כְּדֵי זַיְק צו שִׂיצָן פון אָן אַנְפְּאַלְן די בעדויאינער האט מען דעם הוּיפָטָפָט כנרת אַרְוָמְגָעָשְׁלָעָפְט מיט אַ שְׁטִיבָּנְרָנָע ווֹאָנט. מען האט געמאכט אָן אַיְזָעָרָנָע טוּיָּר. אין טוּיָּר האט מען אַוְיְסָגָעָשָׁנִיטָן אַ קְלִיּוֹן פֿעַנְצָטָעָרָל, כְּדֵי מען זאל קענען זען ווּרָע עם קומט צו.

ニישט אַיְנָמָל אויך אַוְיְסָגָעָקָומָעָן די אַיְנוֹוֹאוֹיְנָעָר פון כנרת זיך פֿאַרְטִּיוּדִיקָן אַנְטָקָעָגָן אַנְפְּאַלְן פון אַרְכָּבָעָר.

איַיְנָמָל האבן די אַרְאַכָּבָעָר אַרְוָמְגָעָשְׁלָעָפְט זיך פֿאַשְׁעָן אויף די גַּעֲרָטָנָעָר פון כנרת. די אַרְאַכָּבָעָר זוינען גַּעֲווּעָן בָּאָז ווֹאָפְּנָט מיט בִּיקְסָן. די חביבים פון כנרת מיט בִּיקְסָן אַיְן דַּעַת זוינען אַרוּם פֿאַרְטְּרִיבָּן די אַרְאַכָּבָעָר. אַיְיָן שָׁם ווֹאָלֶט אַרְוָמְגָעָרָפָן די גַּרְעַסְטָע גַּעֲפָאָרָן, ווֹיָל אַרום כנרת זוינען גַּעֲווּעָן אַ סְּךָ בעדויאינער, אַוְן אַיְן כנרת אויך גַּעֲווּעָן אַ קְלִיּוֹן צָאָל מענטשן.

די ארכאכער האבן מורה געקראנן פאר די בייקסן, וואם זייןגען געוווען אנגעהשטעלט אנטקעגן זוי, אוון זוי זייןגען אווועק מיט זיעערע סטאדעם.

אכבר די בעדוינער שבטים זייןגען געוווען ואנדערדייך. זוי זייןגען געגאנגען פון איין ארט אויפן אנדערן. די זייןגען אווועק אוון אנדערע זייןגען אングעקומען. עם איו שטענדיך געוווען א סבנה פון א נייעם אנטפאל.

כנרת איו געוווארן א וויכטיקער ארכבעטער יישוב אין גלייל. א סך געסט פלעגן קומען אין כנרת זען ווי עם ארדנט זיך איין אן ארכבעטער יישוב אויפן לאנד פון קרן קימת. איין כנרת זייןגען פרגענקומען ארכבעטער צוואמענפארן. מען האט געפירות וויכוחים, ווי איזו מען זאל ארגאנזיזוין דעם יישוב. אייניקע חברים האבן געוזנט מען זאל בויען באזונדרער ווירטשאפטן, פאר יען ארכבעטער א ווירטשאפט. אנדערע האבן געוואלט גראנדן א קבוצה, דאס הייסט א געמיינזאמע ווירטשאפט פאר אלעלמען צוואמען. עט-לעכע יאר האבן געדערט די וויכוחים. לסתוף איי באשלאַסן געוווארן צו בויען געמיינזאמע ווירטשאפטן — קבוצות.

כנרת העלפט אין דער צייט פון ארכבעטסלאַזויקייט

איין דער צייט פון דער ערשתער וועלט-מלחמה איין געוווען א גרויסע ארכבעטסלאַזויקייט. איין רחובות, איין פתחה-תקוה, איבערן גאנצן לאנד איין שווער געוווען צו קריין ארכבעט. א סך פון די ארכבעטסלאַזע זייןגען אווועק איין דער קבוצה כנרת. וואם האט געטאן כנרת? כנרת האט אングעהויבן אויסטריקענען די זומפֿן אויפֿן איר לאנד. בי דער ארכבעט זייןגען געוווען באשעפֿטיקט די ארכבעטסלאַזע מענער. די חבורות, די פרויען האבן באאַרכבעט א גאָרטן פון גראַינט. כנרת איין געוווען ווי א חיים פאר די ארכבעטער אוון ווערעם אייז אהוין געקומען האט מען אים אויפֿגענומען ווי איין א משפה. כנרת האט געוווען דעם וועג אנדערע קבוצות אוון קיבוצים, וואם האבן זיך שפֿעטער אויסגעבויט.

דָגְנִיה

שכווי עבודה היינו, העבודה מלאה את כל חדרי נפשנו —
אנחנו נעשינו רעבים לעבודה, ליירה, דומה שקינן בנו
רעב העבודה והאדמה בן אלפיים שנות גלותנו.
(שחואל דין : "יסודה של דגניה" — זכרונות)

מיר זייןען געוווען שכור פון דער פריד פון ארבעט. די
ארבעט איז אריין אין מארך פון אונדזער ביינער — מיר
זייןען געוווען הונגעריך צו ארבעט און שאפן, פונקט ווי עס
וואלט אויפגעוואקט אין אונדוּז דער הונגער צו ערעד און צו
ארבעט, וואס האט געדרימלט אין אונדוּז אין די צוויי טויזנט
יאר פון גלוט.

י קבוצה דגניה ליאט בים בריג פון ירדן און אייז א
שיינער יישוב, פון די שענסטע און ארץ ישראל. ביום
טוייר פון דגניה שטייען הוייכע ביימער. אונטער די
ביימער א לאנגה הילצערנע באנק. דארט זיצן אמאָל
די איינועזינער פון דגניה, הערן זיך צו צום גערוויש
פון ירדן און דערצ'ילן די זואנדערלעכע מעשות, וויאזוי דגניה אייז
אויסגעבעויט געוואָרטן.

די מענער און פרויען פון דער צווײַטען ערלה, וואָס האָבן גע-
קראגן ארכעט בעי די יודישע קָאַלְאַנִּיסְטָן, אַין חדרה, פֿתְּחַתְּקָה, אַין
איין אנדערע ישובים, זייןען אויסגעשטאנען אַסְטָרְלִידְן. זַיְהַ אָבָן
געאָרכָעט צוישן צענדייקער אַראָכָעט. די אַראָכָעט האָבן גַּעַלְאַכְּט
פון די יודישע אַראָכָעט אַון האָבן זַיְהַ גַּעַנְגְּבָן די ערנְסְטָעָם
קיין אַראָכָישׁ האָבן די יודישע בחורדים, וואָס זייןען גַּעַקְוָמָן דָּסְטָרְבָּן
פון רומְפָּאנְד, ניט פָּאַרְשְׁטָאַנְעָן. מִיט די אַראָכָעט האָבן זַיְהַ זַיְהַ נִיט
געקענט צוֹנוּיפְּרִידְן. דער יודישער קָאַלְאַנִּיסְטָן, דער באָלְעָכָטָם, האָט
אוּיךְ נִיט לֵיב גַּעַהָאָט דָעַם יודישע אַראָכָעט. דער קָאַלְאַנִּיסְטָן פֿלְעָגֶט
אַראָפְּקוּמָן מִיט אַרְטָמְטָן, באָטְרָאַכְּטָן ווּ די אַראָכָעט גִּיט.
די אַראָכָעט ווּעָן זַיְהַ האָבן אַים דערזוּן, האָבן זַיְהַ גַּעַפְּלִיְּסָט, האָבן
געשריען, האָבן גַּעַוְנְגָעָן, אַון גַּעַחְנְפָט זַיְהַ צַו אִים. דער יודישער
אַראָכָעט, וואָס אַיְזָן אַין צָלְגָעְמִין גַּעַוְוָעָן אַן אַיְדְּעָלְעָרְמָן, אַ
געְבִּילְדְּעָטָעָר, אַיְזָן גַּעַשְׁטָאַנְעָן אַין יִסְוִירִים. אַים האָט ווּיְיִגְעַטָּן די
געְפָּאלְנִיקִיטָן פון די אַראָכָעט, אַון נַאֲךְ מַעַר די גַּרְאָכְקִיטָן פון יודישע
קָאַלְאַנִּיסְטָן. די לאָגָעָן פון דָעַם יודישע אַראָכָעט אַיְזָן גַּעַוְוָעָן אַשְׁוּעָ-
רָע. די אַראָכָעט האָבן גַּעַזְכָּט עַצְוָת ווּיאָזָויְיָה די לאָגָעָן צַו עַנְדָּרָן.
איַן וְאַר 1908 אַיְזָן פָּאַרְגָּעְקָוּמָן אַ גַּרְוִיסָּע אַראָכָעטָר פָּאַרְזָאַמְלָוָג אַיְזָן
יְפָו. צַו דער פָּאַרְזָאַמְלָוָג זַיְנְגָעָן גַּעַקְוָמָן דַּעַלְגָּאַטָּן פָּוּן אַלְעָ-
איַן לאָגָד. זַיְהַ האָבן באַשְׁלָאַסְטָן צַו גְּרִינְדָּן אַן אַרְגָּאַנְיָזָצִיעָ פָּוּן יודישע
ערְדָּאַראָכָעטָר. די אַרְגָּאַנְיָזָצִיעָ האָט גַּעַהָיִיםָּן "הַחֹרֶשׁ" — דָסְטָרְבָּן
הַיִּסְטָן "דָעַר אַקְעָרָר". יְעַדְעַר יְודִישָׂעָר עַרְדָּאַראָכָעטָר הַאָט גַּעַ-

הערט צום „החוּרְשׁ“. דער „החוּרְשׁ“ האט געוזכת מיטלען וויאזוּ די ארכבעטער זאלַן אויסכוביען אייגענע ווירטשאפטן. די ארכבעטער אלַין זאלַן דארטן אקערן די פעלדער, זיינ, שנײַידן די תבאות און זי אלַין זאלַן ווין די בעלי-בתים, ניט דארפֿן אנקומען צו די קאָלאַנִיסְטֶן נאָר ארכבעט. זיינ אלַין זאלַן באַשְׁטִימְעָן צי מעָן דארפֿ אָוָיפֿ די פעלדער זיינ קאָרְן אָדָעָר ווַיַּיַּז, אָדָעָר זעַצְנִין גִּרְנִיסְן, אָדָעָר פְּלָאנְצְן בַּיּוּמָר. זיינ זאלַן אויסקלִיבִּן זיינָר אַיְגַּעַנְעָ פָּאַרוֹזָאַלְטָוָןָגָן. דער „החוּרְשׁ“ האט געווואַלְטָן, אָז אַיז אָרְץ יִשְׂרָאֵל זאלַן ווַיַּן אַסְטָּרְבָּאָטָר ווירטשאַפְּטָן.

די ערשות ווירטשאַפְּט ווָאָס אַיז אַנְגַּעַפְּרָט גַּעֲוָאָרְן פָּוּן די אָרְטָ בעטער אלַין אַיז גַּעַוּעַן דְּגָנִיהָ. אלַע אָרְבָּעָטָר פָּוּן לְאַנְד הַאָבָּן זַיְד גַּעַפְּרָיט ווַעַן דְּגָנִיהָ אַיז גַּעַרְנִידָעָט גַּעַוּאָרְן.

ויאזוּ הַאָבָּן די אָרְבָּעָטָר גַּעַרְאָגָן אַז עַלְבְּסַטְשַׁעַנְדִּיקָע ווירטשאַפְּט די חַבְּרִים פָּוּן כְּנֶרֶת הַאָבָּן נִיט גַּוְתָּ גַּעַלְעָבָט מִיטָּן פָּאַרוֹזָאַלְטָר, בערמאָן.

איינְמָאַל, ווַעַן עַם אַיז גַּעַוּעַן אַסְטָּרְבָּאָט אַיז כְּנֶרֶת, מעָן האט אַוְיָף גַּיְךְ בָּאַדְאָרְפָּט דְּרִישָׁן די תְּבוֹאָה, מעָן האט מָוָרָא גַּעַהָאָט אַיז רַעֲגָנָס ווּעַלְּזַיְדָן זַיְד אַנְהָיוֹבִּין אַיז דִּי תְּבוֹאָה ווּעַט פִּיכְטָן ווּעַרְן — האט בערמאָן גַּעַד דּוֹנְגָעַן אַרְאָכְבִּישׁ אָרְבָּעָטָר. דָּאָס האט אַוְיָפְּגַּעַבְּרָאָכָט די חַבְּרִים פָּוּן כְּנֶרֶת. זַיְד הַאָבָּן זַיְד אַוְיָפְּגַּעַהְוִיְבִּן אַיז פָּאַרְלָאָזָן דֻּעָם פְּלָאָז. עַם אַיז גַּעַוּאָרְן אַגְּרִיסְטָעָ קְרִיגְעָרִי. אַיז כְּנֶרֶת אַיז גַּעַקְוּמָן דַּרְרָ אַרְטוֹר רַוְּפִּין, דָּעָר פָּאַרְשְׁטִיְיעָרָ פָּוּן דָּעָר קָאָלָאַנִּיאָצִיעָ אָרְבָּעָט פָּוּן דָּעָר צַיְּוֹן, נִסְטִישָׁעָר ווּעַלְּטָ אַרְגָּאַנוֹזָאַצִּיעָ. עַר אַיז גַּעַקְוּמָן מַאֲכָן שְׁלָוָם אַיז כְּנֶרֶת. עַם זַיְנָעַן אַוְיָדָ נַעֲקָמָן פָּאַרְשְׁטִיְיעָרָ פָּוּן „החוּרְשׁ“. זַיְד הַאָבָּן פָּאַרְלָאָגָנָט אַז דַּרְרָ רַוְּפִּין זַיְד אַזְוּעָקְשִׁיקָּן בְּעַרְמָאָנָעָן פָּוּן כְּנֶרֶת אַיז די אָרְבָּעָטָר זַיְד אַלְיָין פִּרְעָן די ווירטשאַפְּט.

דַּרְרָ רַוְּפִּין האט נִיט גַּעַוּאַלְטָ אַזְוּעָקְשִׁיקָּן בְּעַרְמָאָנָעָן, ווַיַּלְּ עַר אַיז גַּעַוּעַן אַגְּטָעָר אַגְּרָאָנָגָם אַיז זַיְד אָרְבָּעָט אַיז גַּעַוּעַן גַּוְיִינִיק. דַּעַמְּאָלָט האט דַּרְרָ רַוְּפִּין גַּעַמְּאָכָט אַפְּשָׁרָה: עַר האט אַפְּגַּעַגְּגָבִּן אַשְׁטִיקָּן לְאַנְד פָּוּן כְּנֶרֶת צַו אַגְּרָעָפָּעָ אָרְבָּעָטָר — זַיְד זַיְד דָּאָרט אַלְיָין פָּאַרְוֹזָאַלְטָן

אין משך פון א יאָר ציימט. אויב זוי וועלן די אַרבְּעַטְמֶן טַאַן גוֹט, וועלן זוי דאָרט בְּלִיבָּן. פֵּיר פָּאָר פָּערְדְּ הַאֲטְמֶן מַעַן זוי גַּעֲגָבָן, אַקְעָרְ-אַיזְזָנָס אָן אַלְץ ווֹאָס עַם אַיְוָן נוֹיְטִיק פָּאָר דָּעַר אַרבְּעַטְמֶן. דָּאָס אַיְוָן גַּעֲגָעָן אָין יָאָר 1909.

די ערשותע ציימט אָין דְּגַנְיהָ

די גַּרְוָפָע אַרבְּעַטְמֶן ווֹאָס אַיְוָן גַּעֲקָומָעָן פָּוָן בְּנָרְתָּ, הַאֲטְמֶן זַיְד בָּאָזֶן וְעַצְמָת אָין דָּעַם אַראָכְבִּישָׁן דָּעַרְפֵּל אָסְ-דְּזָוְנִי. אָין דָּעַם דָּעַרְפֵּל הַאֲבָן גַּעֲוָוָאַינְטָן אַרְעָמָע אַרְכָּבָעָר, ווֹאָס הַאֲבָן גַּעֲדוֹנָגָעָן דָּאָס לְאַנְדְּ בַּיְּ אַרְיכָּן עַפְּעַנְדִּי, אַפְּרִיאִיז. די הַיּוֹלָעָד זַיְנָעָן גַּעֲגָעָן נִידְעָרִיקָע אָן אַזְוִי טַוְנָקָל ווּיְ דִּי עַרְדָּה, אַזְוִי אָזְוָן דָּעַרְוַיְוִיטָן הַאֲטְמֶן מַעַן דָּאָס דָּעַרְפֵּל נִיטָּגָעָנְטָן דָּעַרְזָעָן.

אַראָכְבִּישָׁן פָּאָסְטוּכָּעָר מִיטָּזְוִירָע סְטָאַדְעָם הַאֲבָן זַיְד דָּאָרט אַרְמָגָעַשְׁלָעָפֶט. קָאָרָאָזָאנָעָן קָעַמְלָעָן זַיְנָעָן פָּאָרְבִּיגְעָנָגָעָנָגָעָן.

די יְיִדְיִישָׁן אַרבְּעַטְמֶן הַאֲבָן פָּאָרְנוּמָעָן צַוְּיִי אַראָכְבִּישָׁן שְׁטִיבָּלָעָר. עַמְּ אַיְוָן דָּאָרט גַּעֲוָעָן שְׁמוֹצִיךְ. עַמְּ אַיְוָן גַּעֲוָעָן אַוְמָעַגְלָעָד צַוְּ שְׁלָאָפָּן. די מַעְנְטָשָׁן הַאֲבָן גַּעֲמֹזָת בְּאַנְאָכָט אַרְיִינְקִירְכָּן אַיְן זַעַק אָן דִּי זַעַק פָּאָרְבִּינְדָן אַרוֹם הַאַלְדוֹן, כְּדִי זַיְדָרְ רַאְטָעַוּעָן פָּוָן אַוְמָפָּלי. זַיְיָ הַאֲבָן אַלְץ אַיבְּרָעַנְדָּרָאָגָן מִיטָּזְוִירָע מַעַן דִּי אַרבְּעַטְמֶן נִיטָּגָעַלְאָזָט.

מעַן אַקְעָרָט די פְּעַלְדָּעָר מִיטָּזְוִירָע

די גַּרְוָפָע הַאֲטְמֶן גַּעֲעַרְבָּעָט מִיטָּזְוִירָע. מעַן הַאֲטְמֶן גַּעֲזָגָט אוֹיפָט זַיְיָ אָזְזָוָעָן „וּוִי שְׂדִים“. אלָעָטָג אַיְוָן גַּעֲגָנָגָעָן אָזְ אַרבְּעַטְמֶן מִיטָּזְוִירָע מִיטָּזְוִירָע צַוְּמָיְזָן נַאָך ווּאַסְעָר. אוֹיפָן אַיְזָול זַיְנָעָן גַּעֲוָעָן אַנְגָּהָאַנְגָּהָעָן בְּלַעֲכָנָעָן קָאָנָעָן. די קָאָנָעָן הַאֲבָן גַּעֲקָלוֹנָגָעָן אָזְזָוָעָן דָּעַרְ אַרבְּעַטְמֶן הַאֲטְמֶן גַּעֲגָנָגָעָן לִידְעָר. עַר אַיְוָן גַּעֲוָעָן אַ „וַיְגַעַּנְדִּיקָּר ווּאַסְעָר-פִּירָעָר“. אַפְּרִיאִיז אַחֲרָה הַאֲטְמֶן גַּעֲעַרְבָּעָט אָזְ קִידָּן, גַּעֲקָאָכָט פָּאָר אַלְעָמָעָן אָזְ גַּעֲפִירָט די שְׁטוּבִיקָּע ווּוּרְטְשָׁאָפָּט. די מַעְנְטָשָׁן הַאֲבָן גַּעֲעַקְעָרָט די פְּעַלְדָּעָר. „די מַעְנְטָשָׁן פְּלָעָגָן אַרוֹסִיס-פָּאָרָן צַוְּ דָּעַר אַרבְּעַטְמֶן. זַעַקָּם אַרבְּעַטְמֶן זַיְנָעָן גַּעֲרִיטָן מִיטָּגָעָנָגָעָן.

געזאנג ביי די ברענן פון ירדן. זיין האבן געפערט זעם פאר מועל אוילולען. לאנגע צייטן האט דער ירדן אזט געזאנג ניט געהרט. די זעם אקעראייזנס האבן אויפגעשניטן די שווארכצע ער אויף די ווית אויסגעשפֿרײַטָע פעלדער. מיט פרײַד האט מען אויסגעשאָטן איין זאָק זריעה נאָכּן אנדערן. די אַרבְּעַת איז געוווען פאר זיין אַ פרײַד: סוף כל סוף האבן ווי זכה געוווען צו באָאַרבְּעַת די פעלדער פון וויעַר היימלאָנד". אַזְוִי דערצְיַילְט יומֶסֶף באָראָז, אַינְגֶּער פון די גְּרִינְדֶּר פון דגניה.

די גערעטענייש אויף די פעלדער איז געוווען אַ גוטע. דעם ערשותן יאָר האבן די תבאות אַרְיֵינְגַּעַטְרָאָגָן העכער פִּיר טויזנט פרענק פָּאַרְדִּינְסְטָט.

דאָם איז געוווען אַ נְצָחָן פָּאַר דָּעַר זעלְבְּסְטְּמְעָנְדִּיקָּעָר פִּירָנְג פון די אַרבְּעַתָּר. די אַרבְּעַתָּר האבן באָוּזִין ווֹאָם זיין קענען אויפְּטָאָן. דער „נאָצִיאָנָאָל פָּאָנָד“ אָוּן „די גְּעוּלְשָׁאָפְּטָהָר לְאָנָד אַנְטוּוּיקְלוֹנָג“ האבן זיך אַיבְּעַרְצִיְּגָט אָז מען קען די אַרבְּעַתָּר אַנְטְּרוּעָן אַ ווִירְטָה שָׁאָפְּט.

ביי די ברענן פון ירדן

די גְּרוּפָע אַרבְּעַתָּר האט זיך פָּאַרְגְּרוּסְעָרָט. אויסער די ערשותע זיבּן חֲבָרִים זיינְנָע גַּעֲקוּמָעָן נִיעַ מְעֻנְתָּשָׂן, ווֹאָם האבן גַּעֲרַבָּעָט אָוּן גַּעֲלַעַט מִיט זַיִן צוֹזָעָטָן. מען האט אַנְגָּעוּהוּבִּין בְּיוּן גַּעֲבִיְּדָעָס פָּאָרָן יְשָׁוֹב. דָּאָרָט ווֹאָוּ דָּעַר יְרָדוֹן נִיטָּאָרוּסָים פון דעם יְסָכְנָרָת האט מען אויפְּגַּעַשְׁטָעַלְט אַ צְוּיִישְׁמָטָאָקִיךְ הוּאָזְנִין פָּאַר ווֹאַוְנוֹגָגָן, אַ גַּעֲבִיְּדָעָס פָּאַר אַ קְיָה, אַ בָּאָרָאָק פָּאַר אַ בָּאָד צִימָעָר אָוּן אַ מְאַגְּזָוָן אויף האַלְטָן פָּאַרְשִׁידְעָנָע זאָכּן פון דָּעַר ווִירְטָשָׁאָפְּט.

מען האט דעם יְשָׁוֹב אַ נְאָמָעָן גַּעֲגָעָן, „דָּגְנָה“, ווֹיִיל דָּאָרָט ווֹאַקְסָט „דָּגָן“ — קָאָרָן, אָוּן עַס ווֹאַקְסָט די קָאָרְנְבָּלִימְלָעָד, ווֹאָם הַיִּסְמָכָה דָּגְנָה. פְּרִוְּלִיעָךְ האט אויסגעוען דער נִיעַר יְשָׁוֹב מִיט די רְוִיטָעָד דעַכְעָר אויף

די גַּעֲבִיְּדָעָס, מִיטָּן רְוִישָׁנְדִּיקָּן יְרָדוֹן ווֹאָם פְּלִוְסְטִּיפְּאָרְבִּי. די פעלדער פון דָּגְנָה זיינְנָע גַּעֲלָעָן ווִוִיט. די אַרבְּעַתָּר האבן יְעַנְעָה פעלדער קִיְּנָמָאָל נִיט באָאַרבְּעַת, זיין האבן מְוֹרָא גַּעַתָּאָט, אָז מען ווּעַט ביי זיין אַוּקְּגַּנְבָּעָן דִּי תבאות.

די חבריהם פון דגניה האבן די פעלדער פארזיזיט, בייטאג איז דארט געוווען איזן שומר, און ביינאכט ווינגען פיר באזואפנטע שומרים אראמי געפֿאָרֶן און געהית די תבאות. די אָראָכְּבָּעָר האבן זיך געווואנדערט, וויוֹוָאנְגַּן די יידַן אָרוֹיִסְצְּגָּוִין ביינאכט איזן יונגע געפֿערלְעָכָּעָ פְּלָעָצָּעָ ? ווֹעֵן די תבאות זיינגען צִיטְּיק געוואָרֶן זיינגען צָוְּיִי שְׁנִיְּדְּמָאָ שְׁינְעָם אָרוֹיִסְצְּגָּעָפֿאָרֶן צָוָּם שְׁנִיתָ. אָוִיפָּק יְעֻדָּעָר מְאַשְׁיָּהָן זיינגען גְּעוּפָּסָן צָוְּיִי מְעֻנְתְּשָׁן. אִיְּגָּנְעָר הָאָט גַּעֲרְבָּעָט אָוָן דָּעָר צְוּוִיטָעָר אִיז גְּעִי שְׁטָמָנָעָן מִיט דָּעָר בְּיכָם. די בִּיכָם אִיז גַּעַוּוֹן די שְׁטָמְנְדִּיקָּעָ בְּגַלְּיִי טְעָרְיוֹן פָּזָן די חבריהם פון דגניה : בַּיּוֹם שְׁטִיִּין אָוִיפָּק דָּעָר וּזְאָךְ, בַּיּוֹם פָּאָרְצִיְּדָעָן אָרְבָּעָטָן.

איינטאל איז קְּרָאָנָק גַּעֲוָאָרֶן אָחָר אִין דגניה. קְּיִין דְּאָקְטָאָר אִין אִין דגניה נִיט גַּעַוּוֹן, קְּיִין אָפְּטִיָּק אָוִיךְ נִיט . — אִיז גַּעֲפָּאָרָן מְשָׁה בָּאָרְסְּקִי, אָחָר פָּזָן דגניה, בְּרַעֲנְגָּעָן פָּאָרָן קְּרָאָנָקָן רְפָּאוֹתָה. עַם אִיז גַּעֲוָאָרֶן פָּאָרְנָאָכָּט אָוָן בָּאָרְסְּקִי אִיז נִישְׁתְּ צְרוּקָגְּעָקוּמוֹן. פְּלוֹצְלָוָגָּה הָאָט מַעַן דָּעְרוֹזָן, אָז דָּעָר מַוְּילְ-אַיּוֹל אָוִיפָּק וּוּלְכָן עָר אִיז גַּעַרְתִּין אִיז גַּעֲקוּמוֹן צְרוּקָק אָז אָרְיִיטָרָעָר. עַם אִיז גַּעֲוָאָרֶן אָז פָּאָנִיק. מַעַן הָאָט אָנְגָּעָן צְוָנְדָן לְאָמְטָעָרָנוּס אָוָן מַעַן אִיז אָרוֹיִס אָוִיפָּן וּוּגָן זָכוּן בָּאָרְסְּקִי. עַם אִיז שְׁוַיְן גַּעַוּוֹן שְׁפָעָט אִין דָּעָר נִאָכָּט וּוֹעֵן מַעַן הָאָט אִים גַּעֲפָּעָנָעָן. עָר אִיז גַּעֲלָעָגָן אָז דָּעְרָשָׂאָמָעָנָדָר בַּיּוֹם זְוִית פָּזָן וּוּגָן. זַעַט אָוָסָם, אָז עָר אִיז אָרָאָפָּפָּה פָּזָן מַוְּילְ-אַיּוֹל, כְּדִי דָּעָר מַוְּילְ-אַיּוֹל זָאָל אַנְטָלוּוֹפָּן אֲחִיםָּה, אָוָן אַלְיָין אִיז עָר גַּעֲבָּלִיבָּן זַיְדָּ פָּאָרְטִּידִיקָּן קָעָנָן דִּי אַנְפָּאָלָעָר. זַיְיָ הָאָבָּן אִים גַּעֲשָׂאָסָן אָוָן דָּעְרָנָאָר מִיט דִּי הָעַנְטָלָעָר פָּזָן דִּי בִּיכָּסָן דָּעָדָיָה שְׁלָאָגָן צָוָּם טְוִוִּיט . 19 יְאָר אִיז עָר אָלָט גַּעַוּוֹן, וּוֹעֵן עָר אִיז גַּעֲפָּאָלָן אִין דגניה. זיינגע עַלְטָעָרָן הָאָבָּע גַּעַוּוֹאָוִינָט אִין אָז קְּלִיָּן שְׁטָמָעָל אָוָן רְוַסְּלָאָנָה. וּוֹעֵן זַיְיָ הָאָבָּן זִיךְּ דָּעְרוֹוֹאָסָט, אָז זַיְעָר זָוָן, מְשָׁה, אִיז גַּעֲפָּאָלָה, הָאָט זַיְן פָּאָטָעָר גַּעֲשָׂרִיבָּן צָו די חֲבָרִים פָּזָן דגניה : « גַּט זַיְאָךְ הִיטָּן, אִיר זָאָלָט, חַלְילָה, נִיט אָרָאָפָּפָּהָלָן בַּיִּזְקְּ צְוִילִיב דָּעָם גַּרְוִיסָּן אָוּמְגָּלִיק . זָאָל דָּעָר אַנְדָעָנָק פָּזָן מִיְּזָן זָוָן אִירָק גַּעַבָּן מָוטָן צָו דָּעְרָגְּרָיוֹנָן אִירָעָר גַּרְוִיסָּן צִילָּיָה . »

מְשָׁה בָּאָרְסְּקִי הָאָט גַּעֲהָאָט אָיְגָּעָרָן בְּרוּדָעָר. עָר הָאָט פָּאָרָה-לָאָזָן דִּי עַלְטָעָרָן אִין רְוַסְּלָאָנָה אָוָן אִיז גַּעֲקוּמוֹן אִין דגניה פָּאָרְכִּיָּטָן

זיין ברודער, וואס איז אומגעקומווען. אָזּוּלְכָע זַיִנְגָּן גַּעֲוָעָן די בּוֹיעֶר פֿוֹן דְּגַנְיָה.

קינדער אין דגניה

ווען דאס ערשותע קינד איז געבורין געוווען אין דגניה איז געוווען א יומ-טוב פאר דער גאנצער קבוצה. אבער וואס טוט מען מיטן קינד? די מוטער דארכּ נײַן אַרְבָּעָתָן אין גַּאֲרָטָן, אַדָּעָר בֵּי די קַי אַין שְׂטָאָל, אַדָּעָר אַין קַי — וּוּרְ וּוּטְ אַכְטָוָנָגְ גַּעֲבָן אַוְיפָּן קַיְנָד? הָאָט די מָוָר טָעָר מִיטְגָּעָנוּמָעָן דָּאָס קַיְנָד מִיטְ זַיְךְ צַוְּ דָעָר אַרְבָּעָט. אַין פָּעָלְדָּ לִיגָּט דָּאָס קַיְנָד אָוְנטָעָר דָעָר בְּרַעַנְגְּדִיקָעָר זֹוּן. די מוטער גַּיִיט אַרְבָּעָת אַין שְׂטָאָל צַוְּ די קַי — נַעַמְתָּ זַיְ דָּאָס קַיְנָד מִיטְ זַיְךְ צַוְּ די קַי. פְּלִיגְן זַיִנְגָּן דָּאָס קַיְשְׁטָאָל, וּוּרְטָן דָּאָס קַיְנָד צַעְבָּין פֿוֹן די פְּלִיגְן. אַט אָזְוִי הָאַדְעָעוּן די קַיְנָדָעָר אַיז גַּעֲוָעָן אַוְמַעְגָּלָעָר.
די חברות אַונְ דִּי חַבְּרִים פֿוֹן דְּגַנְיָה הָאָבָן גַּעֲוָכְטָ עַצְוָת וּוּיאָזוּי
די דערציואנג פֿוֹן די קַיְנָדָעָר בְּעַסְטָר מָאָכָּל.

איינְמָאָל, ווען עַם אַיז גַּעֲוָעָן אַ צְׂוָאַמְעַנְפָּאָר פֿוֹן די אַרְבָּעָטָעָרִינָם אַין אַרְץ יִשְׂרָאֵל, זַיִנְגָּן אַ סְּדָ מִוּטָעָרָם פֿוֹן קְלִיְּנָעָ קַיְנָדָעָר גַּעֲקָוּמוּן אַונְ דִּעְרָצִילָט אָז די קַיְנָדָעָר וּוּרְן קְרַצְנָק, וּוּילְ מָעָן שְׁלַעַפְט זַיְ אַרוּם. מָעָן הָאָט זַיְךְ בְּאַרְאָתָן וּוּסָם צַוְּ מָאָן.

אויף דער פְּאַרְזָאַמְלָוָג אַיז גַּעֲוָעָן יוֹסָפְט בּוּמָעָל, אַחֲרָ פֿוֹן דְּגַנְיָה. עַר הָאָט גַּעֲזָאנָט, אָז מָעָן זָאָל אַיְן יַעֲדָעָר קַבּוֹצָה אַוְיסְבּוּיָּן אַבְּזָוְנָדָעָר הָהֵוּ פְּאַר קַיְנָדָעָר — אַ קַיְנָדָעָר-הֵיִים: דָאָרטָן זָאָל זַיְךְ עַסְטָן אַונְ טְרִינְקָעָן. דָאָרטָן זָאָל מָעָן זַיְיָ בְּאַדְגָן, מָעָן זַיְךְ מִיטְ זַיְיָ שְׁפִילָן. מִיטְ די קַיְנָדָעָר זָאָל זַיְךְ פְּאַרְנָעָמָעָן אַ חַבְּרָה, אַ קַיְנָדָעָר פְּלַעַנְגָּרִין. דָעָר צְׂוָאַמְעַנְפָּאָר פֿוֹן די אַרְבָּעָטָעָרִינָם הָאָט דָעָם פְּאַרְשָׁלָאָג אַנְגָּנוּמָעָן. אַין דְּגַנְיָה אַונְ אַין אַנְדָעָרָ קַבּוֹצָות הָאָט מָעָן אַנְגָּהָוִוָן בְּוּיָּעָן קַיְנָדָעָר-הֵיִם.

די ערשותע קַיְנָדָעָר-הֵיִים אַין דְּגַנְיָה אַיז גַּעֲוָעָן קְלִיּוֹן. אַ דְּרִיִּי פִּיר קַיְנָדָעָרְלָעָר זַיִנְגָּן דָאָרט גַּעֲוָעָן. מִיטְ עַטְלָעָכְט יַאֲרָ שְׁפָעַטָּעָר, וועָן די קַבּוֹצָה אַיז גַּרְעָסָר גַּעֲוָאָרָן, מַעַרְ משְׁפָחוֹת זַיִנְגָּן צְׂוָאַמְעַנְפָּאָר. הָאָט מָעָן אַוְיסְגָּעָבָוּת אַ שְׁיַיְנָעָ קַיְנָדָעָר-הֵיִים.

דען קלימאט אין ארץ ישראל אוין אווארער. די קינדער האלט מען כמעט שטענדייך אין דראיסן. אין גארטן איזום דער קינדער-היים, אונטערן שאטן פון א בוים אדער א דעל, שטייען א סך הילצערנע קינדער-שטייגעלע. אין יעדן שטייגעלע א קינד, א אינגעלאַ אדער א מיידעלע. שוואָרטציינע און בלאנדינקע. ווען א קינד שרייט, קומט צו די קינדער די פלאָגערין און באָרוֹאַיקט דאס קינד, שפֿילט זיך מיט אים, קלינגט מיט א גלאָגעלע בייז דאס קינד ווערט שטיל. אט איזוי דערציט מען די קינדער אלע צוּזָאמָעָן אין קינדער-היים.
ווען די קלײַינְעַ קינדער זייןען אונטערגעוֹאַקסַָן האט מען פאָר זוי אופֶגֶעכְוִיט אַ קינדער-גַָרטַָן.

אין דעם קינדער-גַָרטַָן איז פַָרְאָצַָן פאָר די קינדער אַן עַם צִימַָעַָר, וואָו אלע קינדער קריינְז דעם זעלבן מאָלצִיַָט, פונקט ווי זוי וואָלטָן געווען אלע פון איין משפחָה. אויפַָן הוּאַפַָן קינדער-גַָרטַָן איז דַָאַ צִיגַָג, אַדער צוּזָיִי צִינְגַָן, אַן די קינדער גיבַָן די צִינְגַָן עַפַָן אַן טְרִינְקָעָן. אין הוּאַפַָן איז אויך פַָרְאָצַָן אַ הִינְעָר שְׂטִיגַָן. די קינדער גיבַָן די הִינְעָר עַפַָן, אַן די אַיִַּעַר טְרָאָגָן די קינדער אַוּוּק אַין דַָעַר קֵיכַָר, וואָו מען קאָכָט עַפַָן פאָר אלע חֲבָרִים פון דָעַר קְבוֹצָה.
די קינדער צוּזָאמָעָן מיט זוייר לְעָרְעָרִין פְּלָאָנְצָן בְּלוּמָעַן אַרְוָם דעם קינדער-גַָרטַָן אַן האָדָעָוּן גְַרִינְסָן.

אַ גָּאנְצָן טָאגָן פָּאָרְבָּרְעָנְגָּעָן די קינדער אַן קינדער-גַָרטַָן. זוי אַרְבָּעָתָן, שְׁפִּילָן זִיךְ, רְוָעָן, לְעָרְנָעָן זִיךְ, אַן פָּאָרְנָאָכָט קְוּמָעַן די מָוָר טָרָעָם פון דָעַר אָרְכָּבָעָט אַן נְעָמָעָן זְיוּיְרָעָט קינדער אַחִים.

אין אַיִַּינְיקָעָן קְבּוֹצָה בְּלִיבָּן די קינדער נְעָכְטִיקָן אַן קינדער-גַָרטַָן. זוי האָבָן דָאָרט בעטְלָעָה, פאָר יְעָדָן קִינְד אַ בעטָל. דָרְיִי, פִּיר קינדער האָבָן אַן אַיִַּגְעָנָעָם צִימָעָר. נָאָר פָּאָרְנָאָכָט קְוּמָעַן טָאָטָעָמָעָן אַן נְעָמָעָן די קינדער צִוְּזִיךְ אַוְיָפְּקָעָן צְוּוֹיְ-דָרְיִי שְׁעהָ.

יעדעם קינד באָמִיט זִיךְ, אַז זִיךְ צִימָעָר זָאַל זִיךְ דָעַר שְׁעַנְסְטָעָר אַן דָעַר רִיאַנְסְטָעָר. זוי שְׁטָעָלָן אַוּוּק אוּפָן טִיש בְּלוּמָעַן אַן אַוְיָפְּקָעָן דִי ווענט הענְגָעָן זוי אַוְיָפְּקָעָן בְּילְדָעָר. ערְבָ שְׁבָת ווערט דָעַר קינדער-גַָרטַָן גָּאָר שְׁיָוָן אַוְיָפֶגֶעָרְוִוִימָט. די קינדער טְוָעָן זִיךְ אַן אַן ווַיְיסָע בְּלוֹזְקָעָם, אַן פְּרִיאַטִיק אַוְיָפְּקָעָן דָעַר נָאָכָט אַין מען מְקֻבָּל שְׁבָת, מען צִינְדָט אַן לִיכְטָן אַן מען זִינְגָט לְיִדְעָר פון קְבָּלָת שְׁבָת. אַוְיָפְּקָעָן יְעָדָן יּוֹם טּוֹב —

אויף פסח, אויף שביעות, מאכון די קינדער אַ יומֶט טוב פֿאָרְשְׁטְּעָלְגָּוּנְג. די עלטערן קומען צום יומֶט אַוְן מעַן פֿאָרְבְּרָעְנְגְטַּט אַלְעַ צוּזָמְעַן. די קינדער אַין אַ קְבּוֹצָה לְעַבְנַן אַלְעַ צוּזָמְעַן אַוְן עַם אִיזֶׂ פֿרְיְילְעֵד. זעלטָן, זעלטָן הַעֲרֵתָן מַעַן, אָז אַ קְנִידְעַר אַלְעַ זְאַל וּוּינְגָן. די קינדער אַין אַ קְבּוֹצָה זְיַוְונְגָן די גְּלִיקְלָעְכְּסְטָעַטְטַּע פֿוֹן דָּעַר בְּאָפְּעָלְקְלָעְרְגָּוּנְג, אַוְן די היְזָעָר פֿאָר די קינדער זְיַוְונְגָן הַיְּזָעָר פֿוֹן פֿרְיִיד פֿאָרְן קְלִינְגְּוָאָרג אַוְן פֿאָר די דָּעְרוֹוָאָקְסְעָנָע.

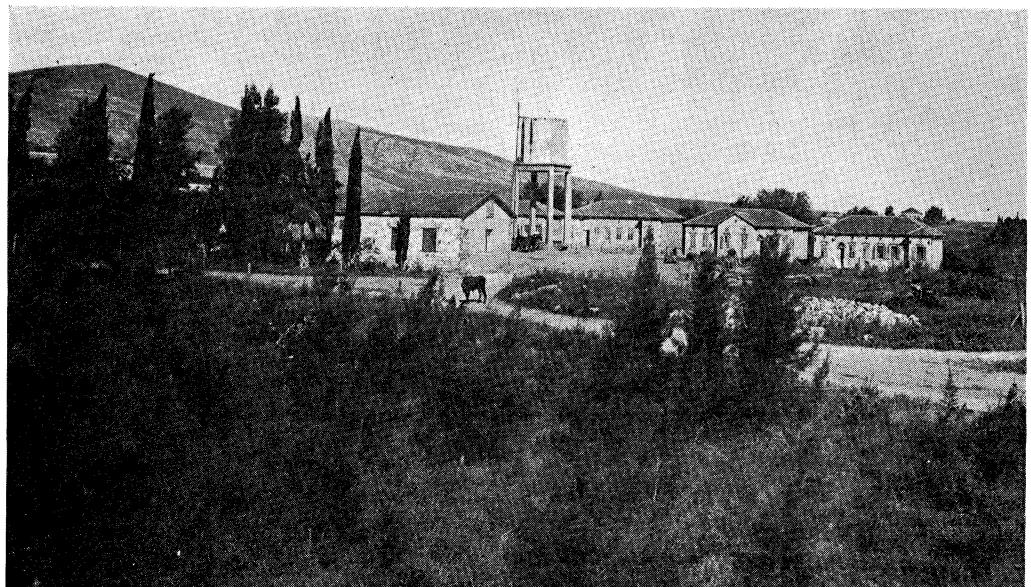
דָּעַר טָאנְק בַּי דָּעַם טְוִיעָר פֿוֹן דְּגָנִיה

בַּי אִינְגָם פֿוֹן די טְוִיעָרָן פֿוֹן דְּגָנִיה שְׁטִוִיטַט אַ גְּרוּסְמָעַר צְעַבְּרָאָזְטַּעַן טָאנְק. דָּעַר טָאנְק אִיזֶׂ גְּעַבְּלִיבְּן אַן אַנְדְּעַנְקַפְּן דָּעַר צִוְּיָה פֿוֹן דָּעַם בְּאָפְּרִיאְוָאָנוֹגְטַּעַן מַלְחָמָה פֿוֹן יִשְׂרָאֵל. אַן אַרְאָכְבִּישָׁעַ אַרְמַנִּי אִיזֶׂ בְּאָפְּפָלְן דְּגָנִיה. מִיט דָּעַר אַרְאָכְבִּישָׁעַר אַרְמַנִּי זְיַוְונְגָן גְּעַגְּנְגָעַן טָאנְקָעַן. אִיזֶׂ דְּגָנִיה אִיזֶׂ גְּעוּוֹן וּוּינְגָן גְּעוּוֹרָה. זַיְהָאָבָן נִימְט גְּעַהְאָט מִיט וּוּאָס זִיךְרַן צְוּ פֿאָרְטִיְּדִיקְעָן קְעָגַן די טָאנְקָעַן. אַן אַרְאָכְבִּישָׁעַר טָאנְק אִיזֶׂ צְוַעַדְפְּאָרְן צום טְוִיעָר פֿוֹן דְּגָנִיה. די פֿאָרְטִיְּדִיקְעָר פֿוֹן דְּגָנִיה זְיַוְונְגָן גְּעַשְׁטָאנְקָעַן אִיזֶׂ שְׁרָעָק. אַט וּוּלְן די אַרְאָכְבִּער צְעַשְׁטְּעָרָן דָּעַם יְשֻׁוָּב.

וּוּן דָּעַר טָאנְק אִיזֶׂ אַרְיִין מִיט דָּעַר נָאָז אַין טְוִיעָר אִיזֶׂ צְוַעַלְאָפְּן אַ חֲבָר פֿוֹן דְּגָנִיה אַוְן הָאָט אַ וּוּאָרָף גְּעַטְאָן אַוְיפְּן טָאנְק אַ פְּלָעַלְשָׁן בְּעַנוֹזִין.

דָּעַר מַאֲטָאָר פֿוֹן טָאנְק הָאָט זִיךְרַן אַוְיפְּגָעָרִיסְטַּן אַוְן דָּעַר שְׁאָפְּעָר אִיזֶׂ אַוְמְגַעְקְוּמְעַן. דָּעַר טָאנְק אִיזֶׂ אַ צְּבָרָאָכְעָנְעָר גְּעַבְּלִיבְּן שְׁטִיְּן. עַר הָאָט פֿאָרְשְׁטְּעָלְטַּע דָּעַם וּוּגְטַּפְּרָאָרְדַּי אַנְדְּעַרְעַטְטָאָנְקָעַן אַוְן זַיְהָאָבָן זִיךְרַן אַוְמְגַעְקְעָרָט. די חֲבָרִים פֿוֹן דְּגָנִיה הָאָט נָאָר דָּעַר מַלְחָמָה דָּעַם טָאנְק נִימְט אַוְוּקְגַּעַנוּמְעַן פֿוֹן טְוִיעָר. מַעַן הָאָט אַיִם אַיְכְּבָרְגָּעָלָאָזְן פֿאָר אַן אַנְדְּעַנְקַפְּן הַעֲלְדוּשִׁקְיִיט. אָז מַעַן זַעַט דָּעַם טָאנְק דְּרָמָאָנְטַּט מַעַן זִיךְרַן וּוּנְגַן דָּעַר גְּבוֹרָה פֿוֹן דְּגָנִיה, וּוּאָס הָאָט זִיךְרַן פֿאָרְטִיְּדִיקְעָט אַנְטְּקָעַן אַ שְׁטָאָרְקָעַר אַרְאָכְבִּישָׁעַר אַרְמַנִּי, אַוְן הָאָט זִיךְרַן נִימְט אַוְנְטְּרָגְּנְעָנְבָן.

מְרַחֲבֵיה

מרחבה אין די ערשותט יאָרֶן

זאלן דערמאָנט ווערטן אונדזערע חברים וואָס האָבן אָפֿגָעַ
געַבָּן זיִינְר פֿרִיְהִיְיט אָוֹן זיִינְר לְעַבָּן אוֹיף אוֹיפֿבוּיְעַן די¹
ערשותט מושבָּה — מרחבה — אַיְן תְּפִיסָּה אַיְן נְצָרָת, אָוֹן די וואָס
זַיְינְעַן גַּעֲזָעַסְן אַיְן תְּפִיסָּה אַיְן נְצָרָת, אָוֹן די וואָס וועַלְן
שׁוֹיַן קִיְּנָמָּאָל נִיט זַעַן דָּאָס לִיכְטָ פָּוָן טָאָג. פָּאָר מִיר אָנָּטָ
פְּלָעַקְטָ זַיְךְ פְּלוֹצְלִינְגָּא סָוָד — דָּעַר סָוָד פָּוָן בּוַיְעַן אָ
פָּאָטְעָרְלָאָנד.

(1). בּוֹצְבִּי

ין אַ ווינטערדיין טאג, אין יאָר 1910, זיינען
רייטנדיק אויף פערד אַרויסגעפֿאָרֶן פֿון חִיפָה קִיּוֹן
בִּירוּת צוֹויִי יִידְּן — דֶּר אַרטּוֹר רֹופִין אָוּן יהושע
כּעֲנִקִּין. זַיִן זיינען גַּעֲפָרֶן קְרִינְגָן אַ דָּרְלוּבִּינְשִׁישׁ פֿון
דיַעַר טַעַקְיָשָׂעָר רַעֲגִירָוָג אַפְּצָקוּיְפָן לְאַנְד אֵין עַמְּקָם
יזְרָעָאל פֿאָרֶן קְרִונְ קִימָטָה, פֿאָרֶר דיַעַר „גַּעֲזָלָשָׂאָפְּטָן פֿאָרֶן לְאַנְדּ-אַנְטּ-
וּוַיְקָלְוָנְגָן“ אָוּן פֿאָרֶר פְּרִיוֹוֹזָטָעָ מְעַנְטָשָׁן.

דיַעַר רֹופִין אִיז גַּעַוּעַן דיַעַר פַּאֲרַשְׁטִיעָר פֿון דיַעַר צִיּוֹנִיסְטִישָׁעָר
אַרְגָּגְנִיאָצְּעִיךְ אִין אַרְץִיְּשָׁרָאֵל. עַר אִיז גַּעַוּעַן אַ בָּאַרְיָמְטָעָר אַדוֹוָאָז
קָאָטָ אָוּן וּוַיְסָנְשָׂאָפְּטָמָאָן אִין דִּיְתְּשָׁלָאָנָה. עַר הָאָטָ אַרוֹסְגָּעָגְבָּנוּ
בִּיכְעָרָ אָוּן הָאָטָ גַּעֲרָקָאָן אַ פְּרִיוֹוֹ פֿאָרֶן זַיִינָעָ וּוַיְסָנְשָׂאָפְּטָלְעָבָעָ אַרְךְ
בְּעַטְּנָה. עַר הָאָטָ אַלְּזָ אַיבְּרָגְנָאָלָאָזָן אָוּן אִיז גַּעַקְוּמָעָן אַרְגָּנְזִירָוָן דִּיְ
יִדְּיָשָׁעָ יִשְׁבוּם אִין אַרְץִיְּשָׁרָאֵל.

יהוֹשָׁעָ כּעֲנִקִּין אִיז גַּעַוּעַן פַּאֲרַלְיבָּט אִין אִין אַרְבָּעָט : קוֹיְפָן בָּאָדוֹן
פֿאָרֶר יִידְּן אִין אַרְץִיְּשָׁרָאֵל. עַר אִיז שְׁטָעַנְדִּיק אַרוֹמְגָעָפֿאָרֶן אַיבָּעָר
דיַעַר לְעָנָג אָוּן אַיבָּעָר דיַעַר בְּרִיאַת פֿון לְאַנְד אָוּן הָאָטָ גַּעַקְוּמָט אָוּן הָאָטָ
גַּעַוּכְּטָ, וּאוּנוּ מַעַן קָעוֹן אַפְּקָוִיפָּן בַּיְּ דִי אַרְאָכְבָּעָר אַ שְׁטִיקָל בָּאָדוֹן פֿאָרֶר
יִידְּן. עַר הָאָטָ גַּעַפְּרִיט בָּאַקְאַנְטָשָׂאָפְּט מִימָּטָ אַרְאָכְבִּישָׁעָ לְאַנְדּ-בָּאַזְּיָצְּעָר
אָוּן דִי אַרְאָכְבָּעָר הָאָבָּעָן גַּעַהָאָט צוֹטְרָוִי צָוִ אִים. כּעֲנִקִּין הָאָטָ גַּעַקְוּפָט
דיַעַר אַרְאָכְבָּעָר חִדְרָה אָוּן פֿאָרֶר רְחֻכּוֹת. עַר הָאָטָ יַאֲרָנְלָאָגָן גַּעַהָאָט אָוּן
אוֹיגָ אַוְיָפָן עַמְּקָם יַוְרָעָאֵל. דָּאָרָטָ הָאָבָּן יִידְּן נָאָךְ קִיּוֹן אִין דָּוְנָאָט בָּאָדוֹן
נִימָּט גַּעַהָאָט. צוֹאָנְצִיךְ יַאֲרָהָאָט כּעֲנִקִּין גַּעַאָרְבָּעָט אוֹיפָ קְרִינְגָן בָּאָדוֹן
אִין עַמְּקָם יַוְרָעָאֵל אָוּן מַעַן הָאָטָ זַיִּיךְ אִים נִימָּט אַיְינְגָעָגָעָבָן. אַיְצָטָ הָאָטָ
מַעַן דָּעַם בָּאָדוֹן גַּעַקְוּפָט אָוּן מַעַן הָאָטָ גַּעַדְאָרְפָּט קְרִינְגָן בַּיְּ דִעַר טָעָר
קִישְׁעָר רַעֲגִירָוָג אַ בָּאַשְׁטָעִיקָּוָג אַוְיָפָ דִּעַר קְנִיהָ. דָוְרְכָגְעָוְיִקְתָּעָ
פֿון רְעָגָן אָוּן דָּעַרְפְּרָאָרָעָנָעָ זַיִינָעָן דֶּרֶר רֹופִין אָוּן יהוֹשָׁעָ כּעֲנִקִּין אַנְזָ
גַּעַקְוּמָעָן קִיּוֹן בִּירוּתָ. צוֹויִי וּוְאָכְן זַיִינָעָן זַיִ גַּעַוּעַן אִין בִּירוּתָ. יַעַדְן
טָאגָ הָאָטָ מַעַן זַיִ צְוָנוֹזָאָגָט, אָוּן מַעַן וּוּטָ זַיִעָרָ קְנִיהָ דָוְרְלִוִּיבָן, אָוּן
לְסֹוף זַיִינָעָן זַיִ אַוְעָקְגָעָפֿאָרֶן מִימָט לִיְדִיקָעָ הָעָנָט.

אבער בענקיין האט די זאך ניט אַפְגָּעָלָאָזֶט, אוון נאָך אַסְטָ בָּאָמִי-
אונגען האט ער באָקוּמוּן פון דער טערקיישער רענירונג די הסכמה
אויפן אַינְגָּקְוִיפֶּט פון דעם באָדוֹן אַין עֵמֶק יוֹרְעָאלֶ.

דאָס אַיז גָּעוּוּן אַגְּרוּסֶע גַּעַשְׁעָעָנִישׁ. יַדְן זַיְנְעָן אַרְיוֹן אַין עַמְּקָ.
מייט עַטְלָעֶכֶעֶן חֲדַשִּׁים שְׁפָעַטָּעֶר אַיז גַּעַקְוּמָעָן אַגְּרוּפֶּט פון דָּרִיסִיק
אַרְבָּעַטָּעֶר, וְאַסְטָהָן הַאָבָּן פְּרִיעָר גַּעַרְבָּעֶט אַין כְּנַרְתָּ אַונְהָבָּן זַיְךְ
בָּאַזְעַצְטָמֶט אוֹיפָן באָדוֹן פון קְרָוָן קִימָתָ. צַוְוִישָׁן זַיְ זַיְנְעָן גָּעוּוּן פִּינְפָּ
פְּרוּעָן. דָּעֶר אַרְץ-יִשְׂרָאֵל אַסְטָהָן גַּעַקְוִיפֶּט פָּאָר זַיְ אַלְעָנוּוּטִיקָע
זַאָּכָּן פָּאָר דָּעֶר וּוּרְטְשָׁאָפֶט. אַיְנְגָּרָפֶט פון דִּי אַרְבָּעַטָּעֶר, יַי. בָּצָר, אַיז
גַּעַפְּאָרָן קִיְּן דְּמָשָׁק אַונְהָבָּן אַיְנְגָּעָקְוִיפֶּט פָּעָרָד. דִּי פָּעָרָד זַיְנְעָן
גָּעוּוּן נִיטָּ צַוְּגָּעָפָּאָסֶט צָום הַיִּסְןָ קְלִימָטָ. עַם האט גַּעַדְוּעָרֶט אַ
הַיְּפָשָׁעָ צִוְּיָתָ בַּיְזָ מְעֻןָּה האט מִיטָּ זַיְ גַּעַקְעָנֶט אַרְבָּעָטָן.

די אַרְבָּעַטָּעֶר גַּרְוּפֶּט העַטָּמָט גַּעַפְּרִירֶט אַ בְּשָׁוְתָפּוֹתְדִּיקָע וּוּרְטְשָׁאָפֶט.
זַיְהָבָּן זַיְךְ גַּעַרְופָּן דָּעֶר אַפְּעָנָהִיּוּעָרְקָאַפְּעָרָאָצְטִיוֹן. דָּעֶר פְּלָאָן פָּאָר
אַקְאַפְּעָרָאָטִיוּעָר וּוּרְטְשָׁאָפֶט אַיז אַיְנְגָּעָרְבָּעֶט גַּעַוּוֹאָרָן פון פְּרָאָ-
פָּעָסָאָר פְּרָאָנָיָ אַפְּעָנָהִיּוּמָעָר, אַ בָּאַרְיִמְטָעָר יִדְיִשְׁעָר גַּעַלְעָרָנְטָעָר אַין
דִּיְתְּשָׁלָאָנָד. דָּעֶרְבָּעָרָה האט מְעֻןָּה עַם גַּעַרְופָּן אַפְּעָנָהִיּוּמְעָרְקָאַפְּעָרָאָ-
טִיוֹן. מִיטָּ דָּעֶם קָאַפְּעָרָאָטִיוֹוֹ הַאָט אַגְּגָעָפִירֶט אַ פָּאָרוּאָלְטָעָר, אַונְ
אַלְעָ אַרְבָּעַטָּעֶר זַיְנְעָן גָּעוּוּן מִיטְלָיְידָר. יַעַדְעָר מִיטְגָּלִידָה האט גַּעַ-
קְרָאָגָן בָּאַצְּאָלָט לְיִוְתָּ זַיְוִין אַרְבָּעָטָ. די בָּעַמְּסָעָ אַרְבָּעַטָּעֶר הַאָבָּן גַּעַ-
אַוְיָפָן בָּאָדוֹן, וְאַסְטָהָן גַּעַקְוִיפֶּט פְּרִיוּוֹאָסֶט מַעֲנְטָשָׁן, הַאָבָּן זַיְךְ
אַיְנְגָּעָרְדָנָט עַטְלָעֶכֶעֶן אַיְנְגָּצְעָלָנָעָ משְׁפָחוֹת. יַעַדְעָר מִשְׁפָחָה האט אַלְיָוָן
פָּאָר זַיְךְ אַוְיָגְּבָוּיָט אַ וּוּאַוְיָנוּגָן, אַונְגָּעָנָן אַיר אַיְנְגָּעָנָן וּוּרְטָ-
שָׁאָפֶט.

דָּעֶם יִשְׁוֹבָה האט מְעֻןָּה אַגְּמָעָן גַּעַגְעָבָן „מְרַחְבִּיהָ“.

מִיר וּוּלָן זַיְךְ אַלְיָוָן הַיְּטָן

די אַרְאָכְבָּעָר פון די שְׁכָנוֹתְדִּיקָע דָּעֶרְבָּעָר הַאָבָּן פָּאַרְגָּעָלְיִינְט די
אַיְנוֹוֹאַוְיָנָעָר פון מְרַחְבִּיהָ אַז זַיְךְ וּוּלָן הַיְּטָן דָּעֶם יִשְׁוֹבָה, אַזְוִי זַיְךְ זַיְ

טוונע עם אין א סך יידישע ישובים. די איננו אוינער פון מרחביה האבן געענטפערט : „מיר וועלן זיך אליאין הייטן“. די אראכבר האבן געוווארטן, און בשכנות געפינט זיך דער דארף סולעם, א נעסט פון רוביינר און און זוי ווועט מען ניט קענען אפהיטן מרחביה. האבן אבער די שומרים קיין אראכבייש וועכטער ניט גע-וואלט צלאזן. זוי האבן געווואלט וויאזן די אראכבר און יידזן קאנגען זיך אליאין הייטן. פונקט ווי די יידישע אראכבר האבן געווואלט דעם יידישן באָרְן אליאין באָראַכְבָּעַטְן האבן די שומרים געווואלט די יידישע ישובים הייטן מיט איגענעם כה און מיט איגין געוווער.

איינמאָל זייןען אראכבר באָפָאַלְן א שומר פון מרחביה, וואמ האט געהיט די פעלדר, ריאַטנדיק אויף זיין פערד. די אראכבר האבן געווואלט צונגעמען בײַ אַים דָּם פערד. ער איז געוווען איינער, און זוי זייןען געוווען עטלעכע. ער איז ניט אַנטָּלָאָפָּן. אליאין האט ער זיך קענגגעשטעלט די אַנְפָאַלְעָר. עס איז פֿאָרגֿעָקְוָמָעָן אַיסְעָרִי. אַין דער שיסעררי איז אַין אַראַכְבָּר געפָאַלְיָט. דָּס פֿערד פון דעם שומר איז פֿאָרוֹוָאָונְדָעָט געווואָרְן. אויפֿן פֿאָרוֹוָאָונְדָעָטְן פֿערד איז דער שומר געקומען קיין מרחביה.

פאָרגֿאָכְטְּ האָבָּן זיך מהנות באָוָאָפָּנְטָע אַראַכְבָּר באָוָוִוִּין אַרְוָם מרחביה. זוי זייןען געקומען געמען נקמה פֿאָרְן געהרגעטען. זוי האָבָּן זיך דער געענטפערט פון אליע זײַטן. די אַינְנוּ אוֹינְגָּעָר פון מרחביה האָבָּן זוי ניט געלָאָזן זיך אַרְיִינְרִיּוֹן אַין ישוב. דעם וועג וואמ פֿוּרט קיין מרחביה האט מען פֿאָרְשָׁטְעָלְט מיט אַקְעָרָאִיּוֹן אַין מיט בלעכּוֹן. אַין אליע פֿוּנקְטְּן זייןען געשטאנען באָוָאָפָּנְטָע חֲבִרִים. פון צוּיִיט צו צוּיִיט זייןען אוֹינְגָּעָר אָבָּן שיסערוּיּוֹן. מען איז געוווען זואר אַ גאנצְעַ נאָכְטָן אַון געשיכט דעם ישוב.

פאָרטָאָג אַיז געקומען די טערקייש פֿאָלִיצִי „איינְשָׁטְעָלְן אַרְ-דָּעָנְגָּן“. זוי האָבָּן געוזוכט דעם „שָׁמֶרֶת“ וואמ האט געשאָסְן דעם אַראַכְבָּר.

די אַראַכְבָּר זייןען אַין דער צוּיִיט אַרוּפְּ אַוְיף די פֿעלְדָּעָר אַון גענומען די תְּבוֹאָות, וואמ זייןען שוֹוִן געלעגן אַפְּגָעָשְׁנִיטָן. מיט די וויבער אַון מיט די קִינְדָּעָר זייןען זוי געקומען אַון געשלעפְּט די תְּבוֹאָה. די טערקייש פֿאָלִיצִי האט זוי ניט געשטערט. זוי האָבָּן

ראוייך צונגעקוקט זיין פאָר זײַערע אויגן קומט פאָר אָ רֹוִיבּעֶרְיִי אָזֶן
האָבָן געשויגֶן. די חַבְרִים פֿוֹן מְרֻחְבִּיהַ האָבָן גַּעֲזָעָן זַיְדִּי תְּכֹאָה
פֿוֹן זַיְעָרָע פֿעַלְדָּעָר פֿאָרְשְׁוּוֹינְדָּט אָזֶן האָבָן זַיְדִּי נִיט גַּעֲקָעָנְטַ קַעְגַּנְגַּנְגַּן.
שְׁטַעַלְן. די פֿאָלִיכִי הַאָט דַּעֲרָצָו נַאֲךְ אָרְעַסְטוּרַט 14 חַבְרִים פֿוֹן
מְרֻחְבִּיהַ אָזֶן זַיְדִּי אָוּוֹקְעַנְגְּפִירַט קַיְיַן נְצָרָת. מִיט אָסְךְ מֵי זַיְינְגַּן די
אָרְעַסְטוּרַט שְׁפַעְטָעַר בְּאָפְרִיט גַּעֲוָאָרֶן.

דעָר טַעַרְקִישָׁעָר פֿאָלִיכִי-עַלְטַצְטָעָר פֿוֹן נְצָרָת אִיזְוַעַן אַ שְׁוֹנָאָר
יִשְׂרָאֵל. אַלְעַ מַאלְ הַאָט עַר צְוַגְּעַטְרָאָכְטַ נִיעַ נְגִישָׁות קַעְגַּן דַּעַם
יִדְיָוָן יִשְׁוּבָ, מְרֻחְבִּיהַ. מְרֻחְבִּיהַ הַאָט זַיְדִּי גַּעֲפָנוּנְעַן נַאֲעַנְטַ צַוְּ דַעְר
בָּאָזְ-לִינְיַעַ. די טַעַרְקִישָׁעַ מַאֲכַטְ פֿוֹן נְצָרָת הַאָט גַּעֲמָלְדָן, אָזְ בַּיְ דַעְר
צִוְּיַעַט אָזֶן עַמְּגַן וּזְיַיְנְגַּן נַאֲרָט טַעַרְקִישָׁעַ בְּיַרְגָּעָר. עַמְּ הַאָט גַּעֲדוּרְעַט
מְרֻחְבִּיהַ זַיְינְגַּן גַּעֲקָאָסְטַ גַּעֲלַט אָזֶן מֵי בַּיְ עַמְּלָעְכַּעַ חַבְרִים פֿוֹן

מְרֻחְבִּיהַ זַיְינְגַּן גַּעֲוָאָרֶן טַעַרְקִישָׁעַ בְּיַרְגָּעָר.

אַלְעַ מַאנְטִיק אָזֶן דָּאָנְרְשְׁטִיק אִיזְוַעַן גַּעֲקְוָמַעַן פֿאָלִיכִי פֿוֹן נְצָרָת
אָוִיפְ אַ קָּאנְטְּרָאָל — צַיְעַ זַיְינְגַּן טַאֲקַע אַלְעַ אַיְינְנוֹאַוְינְגַּר פֿוֹן מְרֻחְבִּיהַ
טַעַרְקִישָׁעַ בְּיַרְגָּעָר.

די טַעַרְקִישָׁעַ פֿאָלִיכִי הַאָט טַעַרְאַרְיוֹזְרַט דַּעַם יִשְׁוּבָ אָוִיפְ
אַנְדְּעַרְעָ אָפְנִים. זַיְיַהְיָה נִיט גַּעֲלָאָזְטַ בְּיַעַן קַיְיַזְעַר אַיְן מְרֻחְבִּיהַ.
יַעַדְעַס הוֹזֵי, וּזְאַם מַעַן הַאָט אַוְיסְגַּעְבִּוִּיט אִיזְוַעַן אַנְגְּעַקְוָמַעַן מִיטְ צְרוֹתָ.
די אַרְבָּעָטָעָר הַאָבָן גַּעֲמוֹזָט בְּיַעַן די הַיְיָזָעָר בְּיַיְנָאָכְטַ, וּזְאַם קַיְיָגָעַ זַעַט
נִיטָ. מַעַן הַאָט זַיְדִּי גַּעֲמוֹזָט אַיְילָן אַוְיפְּשַׁטְעַלְן דַעַם דָאָךְ. לַוִּיטָן טַעַרְקִישָׁעַ
גַּעֲוָעַן הַאָט מַעַן נִיט גַּעֲטָאָרְט צְעַשְׁטָעַרְן קַיְיַן הוֹזֵי וּזְאַם הַאָט אַדָּאָךְ.
עַמְּ הַאָט גַּעַטְרָאָפְן אָזְ מַהְאָט גַּעַהְאָלָטָן אַיְן מִיטָן בְּיַעַן אַדָּאָךְ
אָזֶן עַמְּ זַיְינְגַּן אַנְגְּעַקְוָמַעַן דַי טַעַרְקִישָׁעַ בְּאַזְמָטָעַ. די חַבְרִים, וּזְאַם
הַאָבָן גַּעֲקָעָנְטַ רִיאַדְן טַעַרְקִישָׁעַ, הַאָבָן דַי טַעַרְקִישָׁעַ בְּאַזְמָטָעַ אַוְיפְּגָעַ
נוֹמָעַן, גַּעַשְׁמָעוֹסָט מִיטְ זַיְיַ, גַּעַנְגַּבְן כִּיבּוֹד אָזֶן דָעַרְוַוְילָ הַאָבָן דַי
אַרְבָּעָטָעָר אַרְיוֹפְּגַּעַשְׁלָאָגָן אַ דַעַלְלָ אַוְיפְּ דַעַרְ נִיעַר גַּעַבְיִידָעַ. מִיטָן
דַעַלְלָ אִיזְוַיְן דַעַרְ בְּנִין גַּעֲוָעַן פֿאָרְזִיכְעָרְטַ.

מִיטָן זַיְאָטָהָבָן זַיְדִּי בְּאַשְׁעַפְטִיקַט די אַיְינְנוֹאַוְינְגַּר פֿוֹן מְרֻחְבִּיהַ?
די אַיְינְנוֹאַוְינְגַּר פֿוֹן מְרֻחְבִּיהַ זַיְינְגַּן גַּעֲוָעַן די עַרְשָׁטָעַ יִדְיִישָׁ
עַרְדְּ-אַרְבָּעָטָעָר אַיְן עַמְּקָמָה יְזָרָעָלָ. זַיְיַהְיָה נַאֲךְ נִיט גַּעֲוָוָאָסְטַ, וּזְאַם

אויף דעם באָרְדִּן פון מרחהַבִּיה ווועט בעסער געראָטֶן. האָבן זוי גע-
פֿרוֹאָוּת זוייעַן תְּבוֹאָה, פֿלְאָנְצָן פֿרְוֹכְטִיבִּימָעָר אָוּן האָדְרָעוּעָן גְּרוּינְסָן.
די ערְדִּן פון מרחהַבִּיה אוּזְגַּעַוּעַן אָגְטָעָע, האָט מְעַן דָּאָרְטַּ גְּעַמְּאָכְטַּ אָ
גְּעַמְּיִשְׁטָעַ וּוּירְטְּשָׁאָפְט — פון פֿעלְדָּעֵר פֿאָרְחָבָּה, גְּעַרְטָנְעָרְפֿרְ אָפְרָ
גְּרוּינְסָן אָוּן סְעַדְעָר מִיטַּ פֿרְוֹכְטִיבִּימָעָר.

מען האָט גְּעַבְּרָאָכְטַּ קִי פון דְּמִשְׁקָה. די קִי האָבן זיך נִיט גְּעַקְעַנְטַּ
צְגַּנוּוֹזְגַּנְעַן צָם קְלִימָטָם. זוי זְיַינְגַּעַן קְרָאָנְקַ גְּעוּוֹאָרְן אָוּיפַּ קְדָּחָת.
הָאָט מְעַן גְּעַבְּרָאָכְטַּ אָגְטָעָעָרְנָאָר אָוּן עַר האָט גְּעַהְיִילְטַּ די קְרָאָנְקַ
קִי, בִּזְיַי זְיַי האָבן זיך צְגַּנוּוֹזְגַּנְעַן צָם נִיְּעַם קְלִימָטָם. אָוּן מען האָט
איְנִיגְגְּשְׁטָעַלְטַּ אָמִילְקָ-וּירְטְּשָׁאָפְטַּ אַיְן מְרַחְבִּיה.

דָּעַר עֲרַשְׁטָעַר קְבָּר אַיְן מְרַחְבִּיה

ニישט אלע חברים פון מרחהַבִּיה האָבן גְּעַקְעַנְטַּ מְאָן ערְדִּ-אָרְבָּעָט.
כְּדַי זיך אוּסְצָוּלְעָרְנָעָן די אָרְבָּעָט האָבן די מְעַנְטִישָׁן גְּעַצְּאָלָט מִיט זְיַיעַר
גְּעוֹזְנָט אָוּן אָפְּלִיו מִיטַּן לְעָבָן.
איְן מְרַחְבִּיה אוּזְגַּעַוּמָן אָגְטָעָעָר בְּחוֹר פון יְרוּשָׁלָיִם, אָחָדוֹתִי.
ער האָט גְּעַהְעָרָט, אָז די אָרְצָבָעָר מְאָכוֹן אָנְפָאָלָן אָוּיפַּ מרחהַבִּיה, האָט
ער אַיבְּעַרְגָּעַלְאָזָן זְיַין אָרְבָּעָט אַיְן יְרוּשָׁלָיִם אָוּן אוּזְעַק הַעֲלָפָן באָז
שִׂיצְיָן אָוּן באָרְבָּעָטָן דָּעַם עֲרַשְׁטָעַן יְשֻׁוּב אַיְן עַמְּקָה.

וּזְעַן מען האָט באָדָאָרְפַּט אָרְאָפְּנָעָמָעָן דָּעַם גְּעַרְשָׁטָן פֿן די פֿעַלְיָה
דָּעַר, האָט אָחָדוֹתִי אָנְגַּעַלְאָזָן דָּעַם עֲרַשְׁטָן וּזְעַן גְּעַרְשָׁטָן אָוּן האָט זיך
גְּעוֹצָט אַיְן דָּעַר הוֹיךְ אָוּיפַּ די נָאָרְבָּן. דָּעַר וּוְעַג אוּזְגַּעַגְעַן באָרְגִּי-
אָרְאָפַּט. די מוֹיְלָ-אִיזְוְלָעָן האָבן אָצִי גְּעַטָּאָן דָּעַם וּזְעַן מִיט זְיַיעַר
גְּאנְצָן כְּה. אָחָדוֹתִי אוּזְאָרְנוֹטָעְרָגְעָפָאָלָן אָונְטָעָר די רְעַדְעָר אַיְן סָמְעָ
גְּעַלְאָפַּט פֿן דָּעַם וּזְעַן. עַר אוּזְשַׁוּעַר פֿאָרוֹאָוֹנְדָּעָט גְּעוּוֹאָרְן אָוּן אוּזְגַּעַגְעַטָּאָרְבָּן.

גרָאָד אַיְן יְעַנְעַם טָאגְ האָט מְעַן זיך גְּעַרְגִּירִיט אָוּיפַּ אָשְׁמָה אַיְן
מרחהַבִּיה. די חברים וּזְעַם די טְעַרְקִישָׁעָ מְאָכְטַּ האָט זיך גְּעַהְאָלְטָן אָרְעָם-
טִירָט אַיְן נְצָרָת, זְיַינְגַּעַן יְעַנְעַם טָאגְ באָפְּרִוִּיט גְּעוּוֹאָרְן. אָכְבָּר קִיְּין
שְׁמָהָה אוּזְשָׁוּן נִיט גְּעוּוֹנָן צּוּלִיבָן טְוִיטָן פֿון אָחָדוֹתִי. זְיַין קְעַרְפָּעָר
הָאָט מְעַן אָרוֹיְסָגְעַטָּאָגָן אָוּיפַּן פֿעַלְדָּ אָוּן גְּזַוְּכָתַּ אָנְ אָרט וּזְאָסָם

צ'ו באערדיין. אויף א הויין פלאץ, פונזאנגען מען וועט דעם גאנצן עמק,
האט מען אים באהאלטן. ער האט זיין לעבן אפונגנגעבן אויף בויען
מרחבייה.

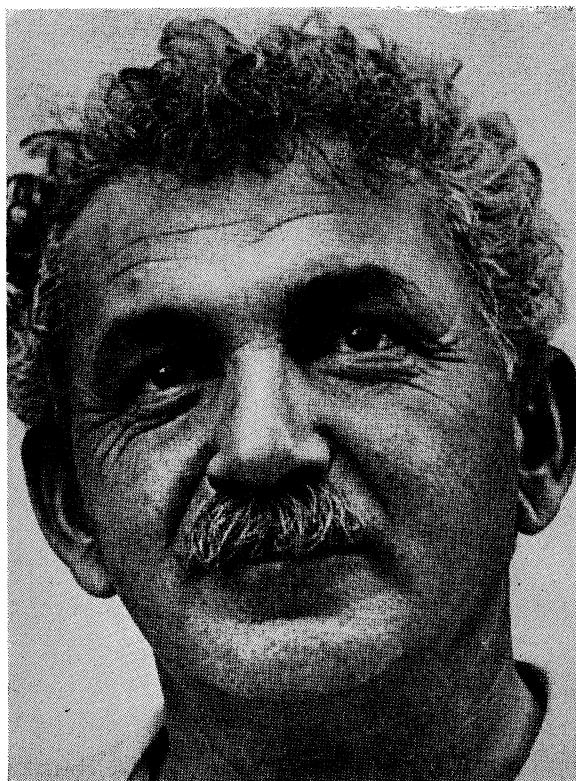
ארבעט וועט ברענגען משיחן

איינגער פון די ערשטע בוירר פון מרחבייה אויז געוווען א ייד, וואס
אויז געקומען פון פולין. נח, האט ער געהייםן. געקומען קיין מרחבייה
אויז ער גאָר אויף א מאָדנען אופן.

איינמאָל, ווען אלע זייןגען געזעסן בײַם טיש אין מרחבייה און
געגעסן אונט-ברויט, אויז אַריינגעקומען א ייד אַנגעטָאן אַין אַלְּגָנְּ
גער קאָפָאָטָע ווי עם טראָגן דִּ פּוֹלִישׁ יִזְׁדָּן. ער האט געהאלטן אַ
קלְּיִינְּ�ן ווֹאַלְּיוֹקָעָלָע אַין האָנט. ער האט געזאגט: „שְׁלוֹם עַלְיכֶם יִדְּן.
מיין נאמען אויז נח. אַיךְ בֵּין אַ פּוֹלִישׁעַר יִיד. אַיךְ הַאֲבָב גַּעַהַעַרטָּן, אַז
אַיר זענט די ערסטע יִזְׁדָּן, וואס זייןגען געקומען אַין עַמְּקָאָוִיפָּן באָ
ארבעטן די ער אַון לעבן ווי ברידער. אַיךְ הַאֲבָב באַשְׁלָאָסָן זַיְן מִיט
אַיךְ. אַיךְ בֵּין מִיד פּוֹן לעבן צוֹוישׁן די גּוֹיִים. אַיךְ בעט אַיךְ, נַעֲמָת
מִיךְ אַרְיִין אַין אַיִּיעַר מְשֻׁפָּחָה, אַיךְ וּוּלְּ בְּרַעְנָגָעָן מִיְּן פֿרְוִי, מִין זָוֵן
שְׁלָמָה אַון מִינְעָן טַעַכְטָעָר. עַם אַיְזָה בְּעַסְעָר צַו עַסְעָן אַ שְׂטִיקָל טְרוֹקָן
ברְּרוּטִי מִינְעָן בְּרִידָעָר, אַיְדָעָר צַו הַאֲבָן אלע לְוַסְפָּן פּוֹן דָעָר
וּוְעָלָט אַין דָעָר פֿרְעָמָדָן“. זַיְן האָט אַלְּעַמְּן זַיְּנָגָעָן אַין כָּאָר. די
הַאֲט גַּעַקְעָנְט זַיְּנָגָעָן אַון האָט אַלְּעַמְּן גַּעַלְעָרָנְט זַיְּנָגָעָן אַין כָּאָר.
ער אַיךְ ערְּדָעָר אַרְבָּעָט הַאֲט ער לִיב גַּעַהַעַרט מִיטָן גַּעַנְצָן האָרָצָן. אַז ער אַיךְ
גַּעַנְגָּגָעָן אַקְעָרָן די ערְּדָעָר, האָט ער מִיטָּגָעָנוּמוּן זַיְּן קְלִיְּן יַיְנָגָל שְׁלָמָה.
ער האָט גַּעַאָרָבָעָט אַון זַיְּן זָוֵן אויז נַאֲכָנָגָעָן נַאֲךָ אִים. ער אַיךְ
גַּעַוְוָעָן אַפְּרוּמָעָר, אַון האָט שְׂטָאָרָק גַּעַגְלָוִיבָט אַין משִׁיחָן. ער פְּלַעַגְט
זָאָגָן, אַז יַעֲדָע נַאֲכָט קְוֹמֶט אַלְּיהָוּ הנְּבִיא אַון נִימָט אַ קְוָק וּוּיפָל פְּעָלָד
די יִזְׁדָּן הַאֲבָן שְׁוֵין פְּאַרְאָקָעָרָט אַין אַרְיִ-יְשָׁרָאָל. וְעַן דָּאָס גַּעַנְצָעָ
לְאָנד וּוְעָט זַיְּן פְּאַרְאָקָעָרָט, וּוְעָט קְוֹמֶעָן אַלְּיהָוּ הנְּבִיא אַון וּוְעָט ברְּעָנָנָ
גַּעַן משִׁיחָן. דָּעַרְבָּעָר דָּאָרָף מִעַן אַרְבָּעָט מִיטָּפְרִיךְ. וְעַן אַ מעַנְטָשָׁ

אייז געוווען אומעטיק, פֿלעגט נח אויפֿ אים זאגן: "ער ווועט קײַינטאל
ניט זען אלֵיהו הנבִיא".
כח פֿלעגט קוקן אויפֿן עמק און זאגן: "דא ווועלן זיין א סְרָךְ יִדְיִשְׁע
דעַרְפַּעֲרָ אָן מֵיָּן שְׂטִיקָל לְאַנְד וּוּעַט זַיְן צֹוִישָׁן זַיְיָ".
כח אייז געשטָאָרְבָּן אַיְידָעָר עַם האָבָן זַיְךְ אַוְיסְגָּעְכָּוִיט נִיעַע יִשְׁוּבִים
איין עַמְקָה. אַבָּעָר זַיְן פֿרְוִי יַעֲנְטָעַ-לְאָה הַאָט דַעְרְלַעְכָּט צַו זַעַן וּוּי
מעַן חַוִּיבָת אָן בּוּעָן דַעַם קִיבּוֹץ עַיְן-חַרוֹוד. דַוְרָךְ מְרֻחְבִּיה זַיְגָעָן דָוְרָ-
געַגְאנְגָעָן דַי עַרְשָׁטָע בּוּעָר צַו לִיגָּן דַעַם וּוּינְקָל שְׂטִיָּן פֿוֹן עַיְן-חַרוֹוד.
נַחַם פֿרְוִי, יַעֲנְטָעַ-לְאָה, אייז געַגְאנְגָעָן איין פָּאָרוֹים אָן הַאָט גַעְטָאָנְצָט.
מְרֻחְבִּיה — "גַּאֲטָמָס רְחֻבּוֹת" — וּוּרְעַט גַּרְעַסְעָר. עַם בּוּיט זַיְךְ נַאֲךְ אָ
יִשְׁוּבָ אָן עַמְקָה.

בערל קאצענעלטאן

בשבילי אין הגשמת הציונות אלא בעצמאות מדינית ממש,
ובKİ邈ן גלויות ממש.

(ברל צנלר)

פאר מיר מיינט די פֿאַרוּירְקָלָעִונג פֿון צִוְּנוֹזֶם — אָ
זעלbstشتענדיקע יִדְיָשׁ מִדְּינָה אָוּן דָּאָס אוּפְּזָאַמְּלָעָן
פֿון יִדְיָשׁ פָּאַלְק אֵין אַיְר.

אין אני דוחש כי התרבות העברית מתחילה אתנו, ואפילו לא דור אחד לפניינו. בסך הכל הננו ענף צעיר על עץ התרבות המבטיח אמונה ועתיד להתרחב ולשאת פירות, אבל הוא תלוי עוד במצבו של העץ כלו.

נית מיט אונדז הוייט זיך אן די העברעאישע קולטור, און אפילו נישט מיט דעם דור וואס פאר אונדז. מיר זייןען אַיונגער צויג פון דעם אלטן בוים פון דער יידישער קול-טור, אמת אַ פרוכטבאָרער צויג, וואס וועט זיך, האפן מיר, אנטויקלען און ברענגן ניע שטאָונגען. מיר זייןען אָבער נאָך אַליַּ אָפהענגיַּק פון דעם צוشتאנד פון גאנצן בוים.

(פון בערל קאָצענועלטאנט שרייפט)

יט וווײַיט פֿון דעם יִשּׁוֹב כְּפֶר סְבָא גַּעֲפִינְט זִיךְ אֵגָּרָטָן פֿון בּוּיְמָעָר אָוָן בּוּלְמָעָן. דָּאָרָטָן שְׂטִיעָן עַטְלָעָכְעַ שִׁיְינָעַ גַּעֲבִיְידָעַם — דָּאָס אִיזְ דָּעָר „בֵּית־בָּרֶל“. אָוָן „בֵּית־בָּרֶל“ קּוּמָעַן בְּחָוְרִים אָוָן מִיְּדָלָעַה, סְטוּדָעָנְטָן פֿון אַרְצָן יִשְׂרָאֵל, פֿון אַםְעִירִיקָע, פֿון עַנְגָּלָאנְד אָוָן פֿון אַנדְרָעַ לְעַנְדָּעָר — זַיְיַיְקָוּמָעַן אָהִין לְעַרְנָעָן. דָּאָרָטָן הַאָכְבָּן זַיְיַיְקָוּמָעַן אָוָיפְּ וּוּאוֹינָעַן אָוָן אַרְבָּעָטָן. דַּי בְּעַסְטָעַ פְּרָאַפְּעָסָאָרָן פֿון אַרְצָן יִשְׂרָאֵל לְעַרְנָעַן מִיטְ זַיְיַיְדָעַטְ פֿון יִידְזָן, דַּי הַעֲבָרָעָאַישָׁ שְׁפָרָאָה, וּוּעָנָן דַּעַם לְעַבְנָן אַיְן אַרְצָן יִשְׂרָאֵל אָוָן וּוּיאָזָוִי מַעַן הַאָטָדָאָר אַוְיסְגָּעָבוּיטָ דָּאָס יִדְיָישָׁע לְאָנָד.

איַיְיַיְ „בֵּית־בָּרֶל“ בְּאַגְּגָעָנָעַן זַיְיַיְדָיְשָׁע סְטוּדָעָנְטָן פֿון גַּאָר דָּעָר וּוּלְתָן. זַיְיַיְקָאָגָעַן זַיְיַיְמָיטָן זַיְיַיְדָיְשָׁן לְאָנָד, אָוָן מִיטְ דַּי יִידְזָן פֿון אַרְצָן יִשְׂרָאֵל. דַּי סְטוּדָעָנְטָן פֿון „בֵּית־בָּרֶל“ מַאֲכָן אַוְיסְפָּלוֹגָן אַיְיַיְ פְּאַרְשִׁידָעָנָעַ שְׁטָעָטָם. זַיְיַיְזָעָן דַּי אַנְשָׁטָאָלָטָן פֿון דָּעָר רַעֲנָנוֹנָג, דַּעַם פְּאַרְלָאָמָעָנְטָן, אָוָן דַּי מִינְיָסְטָרְיוּמָם. זַיְיַיְשָׁטוֹדְרָן דַּי גַּעֲגָרָאָפִיעָ פֿון אַרְצָן יִשְׂרָאֵל, זַיְיַיְזָעָן וּוּי מַעַן הַאָטָדָאָר אָוָיפְּ וּוּסְטָעָנָיְשָׁן אַוְיסְגָּעָבוּיטָ יִשְׁוּבִים. זַיְיַיְהַוְּבָן אָן פְּאַרְשְׁטִיְיָן דַּעַם גַּרוּמָן וּוּאַנְדָּעָר — וּוּיאָזָוִי יִידְזָן. הַאָכְבָּן אַוְיסְגָּעָבוּיטָ אָן אַיְיָגָעָנָעַ מַדְיָה.

דָּעָר אַיְנְסְטִיטּוּטָ טְרָאָגָט דַּעַם נַאֲמָעַן פֿון אַגְּרָוִיסְן אַנְפְּרִירָעָר פֿון דַּי יִדְיָישָׁע אַרְבָּעָטָעָר אַיְן אַרְצָן יִשְׂרָאֵל. זַיְיַיְנָאָמָעָן אִיזְ גַּעֲוָעָן בּוּרָלְ צְנָלָסָן. עָר אִיזְ גַּעֲוָעָן בָּאַלְבִּיכְטָ בַּיְיַיְ דָּעָר גַּאֲנָצָעָר בְּאַפְּעָלְקָעָרָוָגָ פֿון אַרְצָן יִשְׂרָאֵל, בַּיְיַיְנָג אָוָן אַלְטָן. עָר הַאָטָדָאָר אֵיךְ אַסְךְ אַפְּגָעָעָבָן מִיטְ דַּעְרָצִיְיָן דַּי יְוָגָנָטָן. גַּעֲלִיְיָעָנָטָ פָּאָר זַיְיַיְלָעָקְצִיעָם, גַּעֲפִירָטָ מִיטְ זַיְיַיְ שְׁמוּסָן, אַרְוִוָּסְגָּעָעָבָן פָּאָר זַיְיַיְבִּיכְעָר, גַּעֲגָעָבָן זַיְיַיְעָצָותְ וּוּאָסְ צַוְּ לְעַרְנָעָן, וּוּאָסְ צַוְּ לְיִיְעָנָעָן, אָוָן וּוּי זַיְיַיְ אַיְנְצָזָאַרְדָּעָנָעָן. פָּאָר דָּעָר יְוָגָנָטָן אִיזְ עָר גַּעֲוָעָן וּוּי אַבְּרוּדָעָר, אֵחָבָר אָוָן אַלְעָרָעָר. דַּעְרָפָאָר הַאָטָדָאָר מַעַן אָוָיפְּ זַיְיַיְנָאָמָעָן גַּעֲרִינְדָּעָטָ דַּעַם אַיְנְסְטִיטּוּטָ, „בֵּית־בָּרֶל“, וּוּאוּ הַונְדָּעָטָעָר יִדְיָישָׁע יְגָנְטָלָעָכְעַ פֿון אַלְעָעָלָעָ לְעַנְדָּעָר קּוּמָעַן שְׁטוֹדְרָן, לְיִיְעָנָעָן, אָוָן זַיְיַיְ דַּעְרָצִיְיָן, וּוּי עַם הַאָטָדָאָר גַּעֲלָרָנָטָ בּוּרָלְ צְנָלָסָן.

בערל בצנלסון איז געקבומען פון רומלאנד, פון דער שטאטם באכ' רוייסק. זיין פאטער איז געווען אַ וואָלְדִּסּוֹהֶר. ער איז געשטארבן ווען בערל איז אלט געווען צוועילפֿ יאָר. דער פאטער האט פֿאָרְ מאָגָט אַ גְּרוּזָסּ בִּיבְּלִיאָטָעָק. אַיְן דער בִּיבְּלִיאָטָעָק זיינען געווען אַ אַסְּךְ אַלְטָעָט סְפָּרִים אָוֹן בִּיכְּעָרָר פָּוֹן דער יִדִּישָׁר גַּשְׁיכְּטָעָ אָזְּן דער העברעהאַישָׁעָר לִיטְעָרָטָוָר. בערל האט אַסְּךְ גַּעַלְעָרָט אָזְּן דער גַּעַלְיָעָנָט אָזְּן אַסְּךְ גַּעַטְרָאָכְּט וּוְעָגָן יִדִּישָׁן פָּאָלָק אָזְּן די מַאֲטָעָרָנִישָׁן וּוְאָם יִדְּן זיינען אַוְיְסְגַּעַשְׁתָּאָנָעָן.

ווען בערל איז אלט געווען 15-16 יאָר, אַיְן ער גַּעַוּוֹאָרָן אַ לְּעָרָעָר אָזְּן האט גַּעַהְאָלְפָּן זיינע מַוְטָּעָר אַוְיְסְהָאָלְטָן דֵּי מַשְׁפָּחָה, די אַינְגָּעָרָע בְּרִידָעָר אָזְּן שְׂוּעָמָטָעָר. כָּאַטְשָׁ ער אַיְן נַאֲךְ גַּעַוּוֹן יוֹנָגָן, האט ער אַיְן זיינע שטאטם באַכְּרוֹיסִיק אַנְגְּעָפִירְט מִיטָּ דָּעָר יִדִּישָׁר בִּיבְּלִיאָטָעָק אָזְּן האט גַּעַרְנִינְדָּעָט שְׁטוֹדִירַ-קְרִיוֹן פָּוֹן בְּחוֹרִים אָזְּן מַיְדְּלָעָן. ער אַיְן זיינע שטאטם זיינע גַּעַלְעָרָט אָזְּן גַּעַלְיָעָנָט. ווען ער אַיְן אלט גַּעַוּוֹן צְוָאנָן צִיךְ יָאָר, האט ער בָּאַשְׁלָאָסָן פָּאָרָן קִיּוֹן אַרְץָ יִשְׂרָאֵל. ער אַיְן אַוּוּקָעָן גַּעַפְּאָרָן פָּוֹן באַכְּרוֹיסִיק מִיטָּ אַשְׁיפָּ וּוְאָם האט גַּעַפְּרִירְט סְחָוָרָה צַוְּ דָּעָר הַאָפָּנְ-שְׁטָאָט אַדְעָם. אַסְּךְ חֲבָרִים אָזְּן תַּלְמִידִים הַאָבָּן אִים מִיטָּ לִיבָּ שְׁאָפָּט בָּאָגְלִיטָּט. זיינען נַאֲכָגְעָנָגָנָעָן מִיטָּן בְּרָעָגָ פָּוֹן טִיךְ בֵּין די שְׁאָפָּט אַרְץָ דָּעָרְוּוּיְטָעָרָט. אַיְן אַקְרָצְעָרָ צִיְּתָ אַרְוםָ האט בערל אַרְיבְּעָרְגָּעָנוּמָעָן קִיּוֹן אַרְץָ יִשְׂרָאֵל זיינע בְּרִידָעָר אָזְּן זיינע שְׂוּעָמָטָעָר. די מַוְטָּעָר אַיְן גַּעַבְּלִיבָּן אַיְן באַכְּרוֹיסִיק.

איָן אַרְץָ יִשְׂרָאֵל אַיְן בערל בָּאַלְיִכְתָּ גַּעַוּוֹאָרָן בֵּין די יִדִּישָׁע אַרְ- בעטָעָר אָזְּן בֵּין דָּעָר נַאֲנְצָעָר בָּאַפְּגָעָלְקָעָרָונָגָן. די עַרְשָׁטָעָ צִיְּתָ האט עַר גַּעַוּוֹאַיְנָט אַיְן דָּעָם אַרְבָּעָטָעָר דָּאָרָפָּ עַיְן גְּנִים, וּוְאָוּ יַעֲדָעָ אַרְבָּעָטָעָר הָאָט גַּעַהְאָט זיינע דִּירָה, זיינע גָּאָרְטָה, זיינע הַינְגָּר אָזְּן צִיְּגָן, אָזְּן צִיְּתָ פָּוֹן אַרְבָּעָטָלְזִיקִיָּת גַּעַהְאָט וּוְאָוּ צַוְּ וּוְאַיְנָעָן אָזְּן פָּוֹן וּוְאַיְנָעָן צַוְּ לְעָבָן. בערל האט גַּעַוּוֹאָלָט, אָזְּן נַאֲךְ אַזְּעַלְכָּעָ אַרְבָּעָטָעָר דָּעָרְפָּעָר וְאַלְןָ גַּעַבְּוִוִּיטָ וּוְעָרָן אַיְן אַרְץָ יִשְׂרָאֵל. איָן עַיְן גְּנִים האט וְיָיָ בערל באָפְּרִיאִינְדָּעָט מִיטָּ אַ. ד. גַּאֲרְדָּאָן אָזְּן מִיטָּ יָ. ח. בְּרָעָנָעָר. זיינע האָבָּן אַסְּךְ פָּאַרְבָּרָאָכְּט צְוָאָמָעָן, גַּעַשְׁמוּסָט וּוְאָם מַעַן דָּאָרָפָּ טָאָן כְּדִי צַוְּ בְּוּעָן אַרְץָ יִשְׂרָאֵל. פָּוֹן עַיְן גְּנִים אַיְן בערל בָּצְנָלְסָוָן אַוּוּקָעָן גַּלְילָי אַיְן גַּעַרְבָּעָט אַיְן כְּנָרָתָ.

אומעטום ווואו בערל איז געקומען, האט מען אים ליב געהאטן און מען האט זיך צונגעהערט צו אים. אלע האבן געפילט זיין שטארקע ליבשאפט צום יידיישן פאלק און צו דער ארכבעט איז ארץ ישראל.

נאך דער ערשותער וועלט-מלחמה איז בערלס מוטער געקומען פון באברויסק קיין ארץ ישראל. זי איז אראפ אין האפן פון יפו. זי איז געשטענונג אונגעשפארט און א פוליט און האט געווארט, איז די קינדרער זאלן זי קומען אפנעמען. פארבי איר איז דורךגעגאנגען איז ייד. זי האט אים אפגעשטעלט און האט אים געפרענט: „איך קענט דא אפשר אוינעם בערל בצעלן?“ דער ייד האט איר געענטפערט: „ווער קען ניט בערל בצעלן?“ די מוטער האט אים וויטער געד-פרענט: „וואם פארא מענטש איז ער?“ דער ייד האט איר געענט פערט: „הלוואי זאלן זיין א סך אועלכע ווי ער“. בערלס מוטער איז אויפגעלויכטן פון פריד. זי האט געוואסט, איז איר זון איז באלייבט בי יידן.

בערלס גרויסער וואונטש איז געוזען, איז יידן זאלן קומען קיין ארץ ישראל און זי זאלן ארכבעטער. ער האט ארויסגעוקט אויפיעדר שיפ, וואם איז אונגעקומען אין לאנד. ער האט יעדן אוינעם, וואם ער האט באנגנט, אויפגענומען מיט ליבשאפט, זי א ברודער. ער האט געשמיינט מיט אים, אויסגעהערט וועגן זייןצע זאלגן, געהאלפֿן זיך איניארדענען. הונדערטער מענטשן זייןצע געקומען צו בערלען נאך און עצה, נאך הילף, נאך און אנווייזונג. בערל האט פאר יעדערן געהאט צויט און האט א סך געטאן פאר אינצְלַנָּע מענטשן פוןקט ווי פארן כלל.

איינמאל איז בערל געגאנגען איז וועג און האט זיך אפגעשטעלט נעצטיקן אין א דארף. ביינאקט האט ער דערהערט ווי מען קלאפט אין טיר. ווען ער האט געעפנט די טיר האט ער געוזען, איז עס שטייען דריי תימנער יידן, איינער פון זי מיט א צעקלאפטן קאָפּ. די תימנער האבן אים דערציילט, איז זי האבן זיך צעללאגן מיט די יודישע קאָ-לאַנִּיסְטָן פון חדרה, דערפאר וואם די קאָלָאנִיסְטָן האבן זיך ניט באָ-צָאַלְטָ פָּאָר זְוִיָּעָר אַרְכְּבָּעַט, פָּאָר הִוְתְּנִין בֵּינְאַקְּטָ דַּעַם דָּאָרָף. זי האבן געבעטן בערלען ער זאל זיך אונגעמען פָּאָר זְוִי. בערל איז געוזען זוויינער אויפגעערענט, פָּאָרוֹאָס מען האט באַעוֹלָט די תימנער וועכטער. ער

איו געפֿאָרֶן מיט זיין קיין חדַּרְה אָזֶן זיין געהאָלְּפָן, בעט עס איו געוווען זוייער משפט מיט די קָאַלְּאַנִּיסְטָן.

אלע יידישע אַרְבָּעַטָּעָר אֵין אַרְץ יִשְׂרָאֵל מִזְמָן זַיִן פָּאַרְאַיְינִיקָּט — אוֹזַי הַאֲטָט גַּעֲזָגָט בְּעָרֵל

ווען בעREL איו געוווען איין כנרת האט ער צוֹזָאמָעָן מיט אַנדְּעָרָעָן
חברים פָּאַרְוָפָּן אַ פָּאַרְזָאַמְּלָוְנָג פָּוּן אלע עַרְדָּאַרְבָּעַטָּעָר אֵין גָּלִיל אָזֶן
זַיִן הַאֲבָן אַרְגָּאַנְיִירָט דַּעַם צַעַנְטָעָר פָּוּן דַּי עַרְדָּאַרְבָּעַטָּעָר — „מְרַכְּזָה
חַקְלָאֵי“. דַּעֲרַנְגָּאָךְ הַאֲט ער מיט זַיִנְעָן חֲבָרִים אַרְגָּאַנְיִירָט דַּי עַרְדָּאַרְבָּעַטָּעָר
פָּאַרְבָּעַטָּעָר פָּוּן דַּעַר צַוְּיִיטָעָר גַּעֲנָגָט, פָּוּן יְהוָה. בעREL האט געהאָלְּטָן
פָּאַרְבָּעַטָּעָר זַיִן
גַּאנְיִזְאַצְיָע, זַיִן זַיִן הַעֲלָפָן אַיִינָעָן דַּי אַנְדְּעָרָעָן, זַיִן זַיִן זַיִן זַיִן זַיִן
אַיִינָעָן פָּאַרְדָּי אַנְדְּעָרָעָן, זַיִן זַיִן שִׁיצָּן אַיִינָעָן דַּי אַנְדְּעָרָעָן.

בעREL האט געווואָלָט, אָז נִישְׁתַּחַת נָאָר דַּי עַרְדָּאַרְבָּעַטָּעָר זַיִן זַיִן
פָּאַרְאַיְינִיקָּט, נָאָר אָלע אַרְבָּעַטָּעָר פָּוּן לְאָנָד. ער האט אַפְּגַּעַגְּבָּן אַ סְּךָ
כֵּה אָזֶן צִיּוֹת אַוְּפָּק צַוְּשָׁאָפָּן אַ פָּאַרְאַיְינִיקָּטָעָר אַרְבָּעַטָּעָר אַרְגָּאַנְיִזְאַצְיָע
אַיִן לְאָנָד. ער האט גַּעֲזָגָט צַוְּדָי אַרְבָּעַטָּעָר : מִיר בּוּעָן אַ לְאָנָד פָּאָרָ
אָלע יְזִין, פָּאָר פְּרוּמָע אָזֶן פָּאָר נִיטָּפְרוּמָע, פָּאָר עַרְדָּאַרְבָּעַטָּעָר אָזֶן
פָּאָר בְּעַלְיִ-מְלָאָכוֹת, פָּאָר אַרְעָמָע אָזֶן פָּאַרְמַעְגַּלְעַכָּע יְזִין — פָּאָרָן
גַּאנְצָן יְיִדְישָׁן פָּאָלָק. דַּי אַרְבָּעַטָּעָר פָּוּן אַרְץ יִשְׂרָאֵל דַּאָרָפָן זַיִן פָּאָרָ
אַיִינִיקָּט. אַ גְּרוּסָע פְּרִיאַד אָזֶן גַּעֲוָעָן פָּאָר בּוּרְלָעָן, ווען עס האט זַיִךְ
גַּעֲגַרְינְדָעָט אָזֶן חִיפָּה דַּי „הַסְּתָדָרוֹת“, אָזֶן אלע אַרְבָּעַטָּעָר זַיִנָּעָן
גַּעֲוָעָן פָּאַרְאַיְינִיקָּט אָזֶן דַּעַר אַרְגָּאַנְיִזְאַצְיָע.

בעREL גְּרִינְדָּעַט דַּי אַרְבָּעַטָּעָר צִיּוֹנָג „דְּבָרָי“

בעREL האט גַּעֲטָרָאָכָט, אָז דַּי יִדְיִשְׁעָ אַרְבָּעַטָּעָר פָּוּן אַרְץ יִשְׂרָאֵל
דַּאָרָפָן זַיִן גַּעֲבִילְדָעָט. זַיִן דַּאָרָפָן ווּוִסְמָן, ווֹאָסָם עַמְּסָמָן גַּעֲטָאָן אֵין
לְאָנָד אָזֶן ווֹאָסָם עַמְּסָמָן כּוֹמָט פָּאָר אַיְכָעָר דַּעַר ווּוּלָט. זַיִן דַּאָרָפָן קַעַנְעָן
די חֻבְּרָעָאַיִשָּׁע לִיטְעָרָאָטוֹר. זַיִן דַּאָרָפָן זַיִן עַרְדָּאַרְבָּעַטָּעָר, אַכְּבָעָר
נִיטָּקִיָּן פָּאַרְגָּרָעַבָּטָעָר מַעֲנְטָשָׁן. צַוְּזָאמָעָן מיט אַנְדְּעָרָעָן חֲבָרִים האט

ער גענריינדעת די צייטונג פון דער הסטדרות „דבר“, און אי געווען דער ערשותער רעדאקטאָר פון דער צייטונג. זייןער אַסְט האָט אַים אַין דער אַרכְּבָּעֶט געהאָלְפָּן דֶּרֶס. בִּילְיַנְסָאָן. בִּילְיַנְסָאָן אַיז גַּעֲקוֹמָעָן פון אַיטָּלְיָה. ער האָט נִיט גַּעֲקוֹנֶט קִיּוֹן העברעהַיִשׁ. בערל בְּצָנְלָסְוֹן האָט אַים גַּעֲלָעָרְגָּט, גַּעֲשְׂמוּעָט מִיט אַים וּוּגַּן דָּעַר יְדוּשָׁעָר גַּעֲשִׁיכְּטָעָא אַון דָּעַר העברעהַיִשׁ שער לִיטָּעָרְצָטוֹר. בִּילְיַנְסָאָן האָט זִיךְּ אַוְיסְגָּעָד לערנט העברעהַיִשׁ. בערל אַון ער האָבָּן זִיךְּ זַיְעַר דָּעַרְנָעַטְרָט אַירְיָה נֵער צּוֹם אַנדְעָרְן אַון צַוְּזָמָעָן גַּעֲאַרְכָּבָּעָט אַין „דבר“. זַיְעַר האָבָּן גַּעַן וּאוֹינַט אַין חַוִּז, אַדְרָה אַנְטְּקָעָן אַדְרָה, אַון לאָנְגָּע שַׁעַהַן פְּלָעָגָן זַיְעַרְכָּטְן צַוְּזָמָעָן אַון שְׁרִיבָּן פָּאָר דָּעַר צִיּוֹנָג. בערל האָט אַיְינְגָּעָלָאָדָן שְׁרִיבָּעָר זַיְעַרְכָּט זַיְעַרְכָּט דָּעַרְכָּיִידְוָן לְוָנְגָּעָן אַון זַיְעַרְעָא לְדָעָר. ער האָט גַּעֲזָכְּט וּוּגַּעַן מַעַנְטָשָׁן, וּוּאָסְטָעָן שְׁרִיבָּן, אַון האָט גַּעֲדָרְקָט זַיְעַרְעָא זַיְעַרְכָּט אַין „דבר“. ער האָט זַיְעַר אַסְט גַּעֲאַרְכָּבָּעָט, אַו דָּעַר „דבר“ זַיְעַר זַיְעַר אַגְּטָעָן צִיּוֹנָג. בִּזְוֹן הַיְּוֹנְטִיקָּן טָאג אַיְוֹ דָּעַר „דבר“ דִּי גַּרְעַסְטָע צִיּוֹנָג אַין אַרְץ יִשְׂרָאֵל. דִּי צִיּוֹנָג אַיז שְׁטָאָלָאָז וּוּאָסְטָעָן בערל אַיז גַּעַוּוּן אַיר ערשטער רַעַן דָּאַקְטָאָר.

בערל בְּצָנְלָסְוֹן האָט זַיְעַר לִיב גַּעֲהָאָט קִינְדָּעָר. ער האָט גַּעֲקוֹנֶט מִיט זַיְעַר פָּאַרְכְּרָעְנָגָן גַּאנְצָע שַׁעַהַן, דָּעַרְצִילְיָן זַיְעַר מַעַשְׁתָּא אַון זִיךְּ שְׁפִּילְוָן מִיט זִיךְּ. ער האָט גַּעֲהָאָלְפָּן אַרוֹסְגָּעָבָן אַז צִיּוֹנָג פָּאָר דִּי קִינְדָּעָר פָּוֹן אַרְץ יִשְׂרָאֵל. דִּי צִיּוֹנָג האָט מַעַן גַּעֲרוֹפָּן „דבר לִילְדִּים“. בערל האָט דִּי קִינְדָּעָר צִיּוֹנָג גַּעֲלִיעָנֶט מִיט פָּאַרְגָּעָנִיגָּן, אַון האָט זַיְעַר בָּאָמִיט, אַז אַין „דבר לִילְדִּים“ זַיְעַר זַיְעַר שִׁינְיָן מַעַשְׁתָּא אַון שִׁינְיָן בִּילְדָּעָר פָּאָר דִּי קִינְדָּעָר.

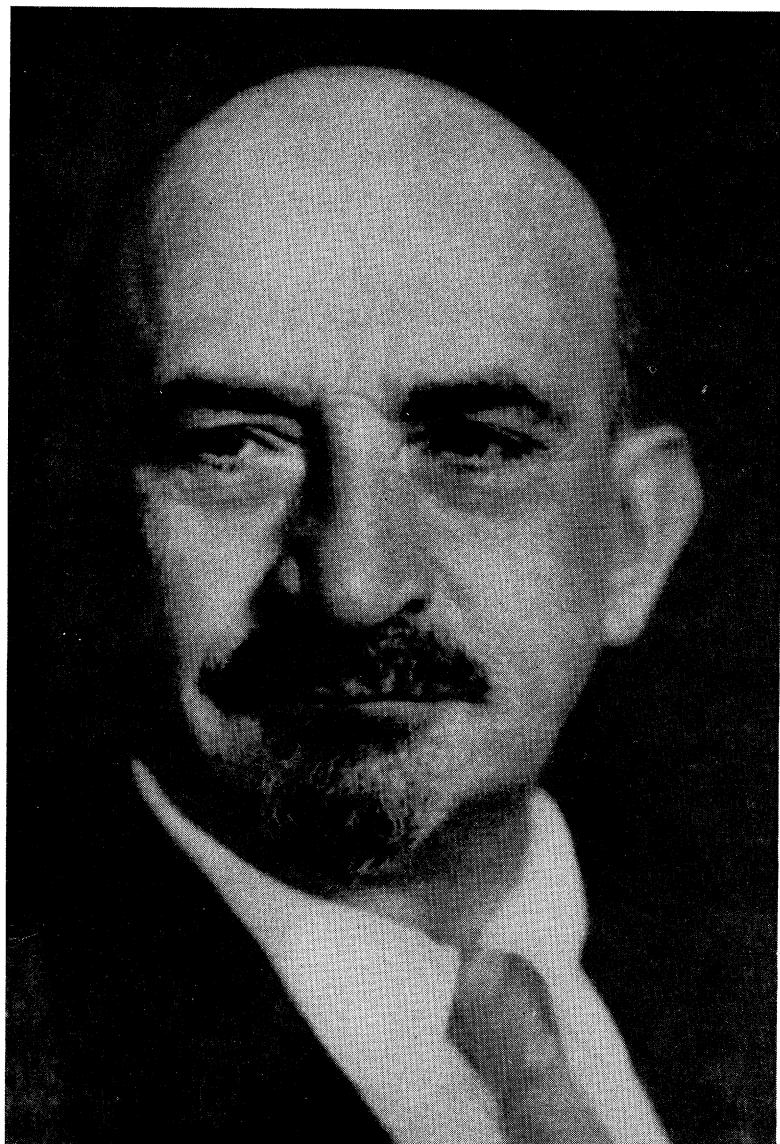
בערל גַּרְיַנְדָּעָט דָּעַם עַרְשָׁטָן אַרְכְּבָּעָטָר פָּאַרְלָאָג אַין אַרְץ יִשְׂרָאֵל
בערל אַיז גַּעַוּוּן זַיְעַר אַסְטָעָן פָּאַרְנוּמָעָנָר מַעַנְטָשָׁן. פָּוֹן יְעַדְעָר אַרְגָּנְזִיאָצִיָּע אַיז מַעַן גַּעֲקוֹמָעָן צַו אַים נַאֲךְ עַצְוָה, אַון גַּעֲכָעָטָן אַים ער זַיְעַר הַעַלְפָּן אַין דָּעַר אַרְכְּבָּט. שְׁרִיבָּעָר זַיְעַר גַּעֲקוֹמָעָן צַו אַים אַון ער האָט מִיט זַיְעַרְעָדָט וּוּגַּן זַיְעַר שְׁרִיבָּן אַין „דבר“. לערער האָבָּן זִיךְּ גַּעֲוּנְדָּעָט צַו אַים ער זַיְעַר הַעַלְפָּן אַין דָּעַר פִּירְוָנָג פָּוֹן

די שולן. קינדער זייןגען געווען בערלט געט, זיין האבן אים געהאלטן פאָר זײַעַרְן אַ חַבֵּר אָוֹן האָבָּן אִים גַּעֲרוֹפֶּן „בערעלע“. אַכְּבָּר וּוּן בערל האָט געהאלט פרײַע צִיְּט — האָט עַר זִיךְ פַּאֲרָנְגָּמָּעָן מִיט אַ פְּלָזָן פֿוֹן אַ פַּאֲרָלָאָג אַרְוִיסְצּוֹגָעָבָן בִּיכְעָר. גַּאנְצָע נַעֲכָת האָט עַר גַּעַלְיוּנְטָן כְּהַבְּ-יִדְן פֿוֹן שְׁרִיבְכָּעָר. זַיְנָעַ חַבְּרִים האָבָּן נִיט גַּעַלְיוּבָט, אָז פֿוֹן זַיְנָעַ אַרְבָּעָט פַּאֲרָן פַּאֲרָלָאָג וּוּטָעַט עַפְּעַט אַרְוִיסְקּוּמָעָן. זַיְנָעַ האָבָּן גַּעַזְגָּטָן, אָז אַוְּפָ אַרְוִיסְגָּעָבָן בִּיכְעָר דָּאָרָף מִעַן האָבָּן מַעֲנְטָשָׁן, וּוּאָסָם זָאָלָן לַיְעַנְעַן די כְּהַבְּ-יִדְן אָז גַּעַלְטָא אַוְּפָ דָּרוֹקָן. דָּס אַיז צַו שְׁוּעָר פַּאֲרָן דָּעַר הַסְּתָדָרוֹת. אַכְּבָּר בערל בְּצַנְלָסְוֹן האָט לאָגָן גַּעַרְבָּעָט אָוֹן דָּעַר בִּיכְעָר פַּאֲרָלָאָג אַיז גַּעַגְּרִינְדָּעָט גַּעַוְאָרָן. עַר הַיִּסְטָט „עַמּוּבָּד“ — „דָּס אַרְבָּעָטְנְדִיקָּעָ פָּאָלָק“. בִּיּוֹן הַיִּנְטִיקָּן טָאגְ אַיז פַּאֲרָן דָּעַר פַּאֲרָלָאָג אָוֹן עַס וּוּרָן דָּאָרָט אַרְוִיסְגָּעָבָן בִּיכְעָר פַּאֲרָן דָּעַר אַקְסָעָנָעָן אָוֹן פַּאֲרָן קִינְדָּעָר.

בערל אַיז גַּעַשְׁטָאָרָבָן אַין יָאָר 1944. דָּס גַּאנְצָע לאָנד האָט גַּעַטְרוּיעָרט נַאֲךְ אִים. עַר האָט גַּעַפְּעָלָט די אַרְגָּנִיזָאַצִּיעָם וּוּאָסָם עַר האָט געהאלפָן פִּירָן אָז טַוּזְנְטָעָר מַעֲנְטָשָׁן אַיבְּעָרָן לאָנד, יוֹנָג אָז אלָט, וּוּאָס עַר אַיז גַּעַוְעָן זַיְעָר גַּרְוִיסָּעָר לְעַרְעָר. מִעַן האָט אִים באָז עַרְדִּיקָּט אַין דָּעַר קְבוֹצָה כְּנָרָת, דָּאָרָט וּוּאוֹ עַר האָט גַּעַלְעָבָט אָוֹן גַּעַרְבָּעָט, וּוּן עַר אַיז אַגְּגָעָקּוּמָעָן אַין לאָנד.

איַצְחָק שְׁטִיְּטַט לְעָבָן כְּפָר סְכָא דָּעַר „בֵּית בָּרְלַי“, אַ דָּעַנְקְמָאָל פַּאֲר אַ גַּרְוִינְן יִידְן, וּוּאָס האָט לִיב געהאלט זַיְנָעַ פָּאָלָק אָז גַּעַרְבָּעָט פַּאֲר זַיְנָעַ לאָנד.

ד"ר חיים ווייצמן

מן הדיין הוא שייהי מקום אחד בעולם, בעולםו הגדול של הקב"ה, שנוכל לחיות בו את חיינו ולהביע בו את מהותנו בהתאם לטבענו, וلتת את חלכנו לתרבות האנושית על פי דרכנו אנו ודרך הצינורות משלנו.

עס איז א יושר אועס זאל זיין אן ארט אויף דער וועלט,
אויף גאטס גראיסער וועלט, וואו מיר זאלן קענען דארט
לעבן אונדזער אייגן לעבן און אויסדריקן אונדזער וועגן
אויף אונדזער אייגענען אופן, און בייטראגן אונדזער חלק
צודער קולטור פון דער מענטשטייט אויף אונדזער אייגע-
געם שטייגער און מיט אונדזער עיגענע וועגן.

פונ ד"ר חיים ווייצחאנס א רעדע
איין יאך תרצ"ז—(1937)

ין יאר 1948 איז גערגינדעת געוווארן ד' יידישע
מודינה, „מדינת ישראל“. ד'ר חיים ווייצמאן האט זוכה
געוווען צו זיין דער ערשותער פרעוזידענט פון ישראל.
ד'ר חיים ווייצמאן איז געבורין געוווארן אין מאָ
טעלע, אַ קליעין שטטעטעלע אין רומלאנד. זיין פאָטער
אייז געוווען אַ וואָלד סוחר אַן אַ ייד אַ למדן. ער האט געשיקט זיין
זון, חיים, לערנען אַן אַ חדר ביִ אַ רבין. אַן חדר האט געווואוינט
דער רבּי מיט זיין משפחחה. ווינטער האט מען אַן חדר געהאלטן די
ציג, כדֿ זי זאל ניט דערפראָרן וווערן אַן שטאל. די קינדער האבן
געלערנט אַ גאנצן טאג, ביִ שפֿעט אַין אָוונט. דער רבּי איז געוווען
אַ גרויסער אָרעמאָן. די תלמידים האבן געבראָכט זיעירע איינגענע
ליַכט, כדֿ צו לערנען אַין די אָוונטן. יידישע אָרעמאָקיט אַן יידישע
תורה זיינען געוווען אָונטער אַין דאָך.

דער זיידע דערציילט אַים מעשיות וועגן גרויסע יידן.

חֵיְם ווייצמאן האט זייר ליב געהאט זיין זיידן, אַן האט אָכִסֶּל
צייט געלעבט בִּים זיידן אַין הוּא. פָּאָרְטָאָג פְּלָעָגֶט דער זיידע אוֹיפּ
שטיין אַן גִּיאָן מִיטָּן אַיִינְקָל דָּאוּוּנְעָן. בִּים פְּרִישְׁטִיק האט אַים
דער זיידע דערציילט מעשיות וועגן דעם לעבן פָּוּן גְּרוֹיסָע יִידָּן, וועגן
צדיקים אַן רבּנים. ער האט אַים אוֹיךְ דערציילט וועגן משה מאָנִי
טעפּיאָרִי, אַ יִיד פָּוּן עֲנָגָלָן, ווֹאָס אַיז דָּאָס גָּאנְצָע לעבן אַרְוָמְגָעְפָּאָרִן
אייבּער אלָעָן לענדער אַן געהאלפָּן יִידָּן. דער קלְיָינְעָר חֵיְם האט זיךְ
גוט איינגעעהרט צו דעם זיידנס מעשיות, אַן האט זיךְ גוט געדענְקָט.
ווען ער אַיז אוֹיסְגָּעוֹאָקְסָן, אַיז ער אלְיָין אַרְוָמְגָעְפָּאָרִן אייבּער אַ סָּךְ
לענדער, כדֿ צו העלְפָּן יִידָּן זיךְ זאלָן אוֹיסְבָּוּעָן זייר אַיגָּן לאָנד.
אוֹיסְעָר דעם רבּין אַין חדר האט ער געהאט אַ לערעער אוֹיףּ
לערנען העברעאַיש. דער לערעער האט ליב געהאט לייענען ביכער
מייט זיינע תלמידים. אַיִינְמָאָל האט ער געבראָכט אַ בּוֹךְ וועגן בעמִּיעַ.
ער האט מייט זיינע תלמידים געלְיָעָנט דָּאָס בּוֹךְ מִיטָּן נִיגָּוּן פָּוּן גָּמָּרָא.

דאם איז געוווען צום ערשותן מאל, וואם חיים וווײַצְמָאַן האט זיך דער-
וואָסֶט, אָז עַמְּ אַיז דָּאַ אַ ווּוִסְנֵשָׁאָפֶט בעמײַע, אָזָן עַר האט דעם לְמוֹד
לְיבָן גַּעֲקָרָאָגָן.
שפֿעטער אַיז עַר גַּעֲוָאָרָן אַ גַּרְוִיסְמָעָר בעמִּיקָעָר, אַיְינְגָעָר פָּוּן די
גרַעַסְטָע אַין זַיְן צִיּוֹת.

חַיִּים וּוַיִּצְמָאָן וּוַעֲרָט אַ צִוְּנִיסְטָט

ווען חיים אַיז עַלְטָעָר גַּעֲוָאָרָן האָבָן אַים די עַלְטָעָרָן גַּעַשְׁיקָט
לְעַרְנָעָן אַין פִּינְסָק, אַ גַּרְעַסְמָעָר שְׂמָאָט נִימָט וּוַיִּוְתְּמָרָט פָּוּן מַאֲטָמָעָלָע. אַין
פִּינְסָק אַיז גַּעֲוָעָן אַ גַּרְוִיסְמָעָר צָאַל יִידָּן „חוּבָּבִי צִיּוֹן“. עַר האט זיך בְּכָאַ-
קָעָנָט מִיט זַיִּה. דָּעָר יְוָנָגָעָר חַיִּים וּוַיִּצְמָאָן פְּלָעָגָט נַיְן זַמְלָעָן גַּעַלְט
פְּאָרָדִי „חוּבָּבִי צִיּוֹן“. עַר אַיז גַּעַגְאָנָגָעָן אַין דִּי הַיְמָעָן פָּוּן דִּי יִידָּן,
די לִיְבָהָאָבָעָר פָּוּן צִיּוֹן, אָזָן גַּעַנוֹמָעָן בַּיִּהְיָה גַּעַלְט, בִּישְׁטִיעָרָוּנָגָעָן.
אַין דָּעָר צִיּוֹת וּוְאַם וּוַיִּצְמָאָן אַיז פִּינְסָק אַיז אַיְינְגָעָר,
אַ בָּאָרִימְטָעָר „חוּבָּבִי צִיּוֹן“, אַהֲרָוֹן אַיְזְנָבָעָרָג אַוְעַקְגַּעַפָּאָרָן מִיט זַיִּה
גַּאֲצָעָר מִשְׁפָּחָה קִיּוֹן אַרְץ יִשְׂרָאֵל. דִּי גַּאנְצָעָ שְׂמָאָט אַיז גַּעַקְומָעָן
מִיט דָּעָר מִשְׁפָּחָה זיך גַּעַזְגָּעָן. אַ סְּךָ פְּרִיְנָטָהָבָן זַיִּה בְּאָגְלִילְיָהָרָעָה.
דֻּעְמָאָלָט האט עַר גַּעַזְעָן באַשְ׀יִינְפְּעָרְלָעָה, אָזָן דָּעָר וּוְעָגָ פָּוּן אַ חַוָּבָ-
צִיּוֹן פִּירָט קִיּוֹן אַרְץ יִשְׂרָאֵל.
אַין אַ סְּךָ לְעַנְדָּעָר אַיז שְׁפָּעָטָעָר דָּרָ חַיִּים וּוַיִּצְמָאָן גַּעַזְעָן. אַ סְּךָ
גַּעַלְעָרָנָט אָזָן אַ סְּךָ גַּעַרְבָּעָט אָזָן שְׁטָעָנְדִּיקָהָבָן זַיִּה וּוְעָגָן גַּעַפְּרִיט
צַו אַרְץ יִשְׂרָאֵל.

חַיִּים וּוַיִּצְמָאָן פָּאָרָט אַין אוַיְסְלָאָנָר

חַיִּים וּוַיִּצְמָאָן אַיז אַלְטָ גַּעַזְעָן אַכְּצָן יִאָר וּוְעָן עַר האט גַּעַעַנְדִּיקָט
די רַעַלְגִּימְנָזְיוּעָ אַין פִּינְסָק. עַר האט גַּעַקְרָאָגָן אָז אַיְינְלָאָדוֹנָג צַו
זַיִּה אַ העֲבָרָעָאַיְשָׁעָר לְעַרְעָר אַין אַ רַעַלְגִּיְעָוָר יִדְוִישָׁעָר שְׁוֹ אַין אַ
קְלִיְין שְׁטָעָטָעָלָע אַין דִּיְתְּשָׁלָאָנָה. אַבָּעָר פָּאָרָן קִיּוֹן דִּיְתְּשָׁלָאָנָה קָאָסָט
טִיְיָעָר. מַעַן דָּאָרָפָהָבָן אַ בְּיַלְעָט אָזָן אַוְיְסְלָעָנְדִּישָׁן פָּאָסְפָּאָרָט.

חיהם וויאצמאן'ס פערטער האט געפירות פלייטן, דאס הייסט קלעצער האלץ, קיין דאנציגק. האט חיים זיך אועונגעזעט מיטן פערטער אויף די פלייטן, געשוואומען מיט די פלייטן איבער טיכין און קאנגלן בי ער אייז געקומען קיין דאנציגק. ער האט געהאפעט איז איז דיטשלאנד וועט ער קענען לערנען איזן אוניווערויטעט.

חיהם וויאצמאן טרעפעט אסימילטורטער יידן

ד"ר בארכנעם, ער פארוואלטער פון דער שלו וואו חיים וויאצמאן איז געווען אַ העברעאיישער לערער, האט גערעדט דייטש. ער האט געואנט, איז ער אייז אַ דייטש נאָר זיין רעליגיע איז אַ יודישע. חיים וויאצמאן האט צום ערשות מאָל געטראָפּן אַ יידן ווָסּ זאנט, איז ער אייז אַ דייטש. דאס האט וויאצמאן געטאנ. דאס איז געווען חיים וויאצמאן'ס ערשטער בעגעגעניש מיט אַסְמִי מילאָטָרָן. שפערטער איז אַס אַסְמִי געקומען אַ סְקָּמָל אַין זיין אַרבעט פֿאָרֶן צְיוֹנוּזָם זיך קְרִינְג מיט אַסְמִיָּלָטָרָן.

חיהם וויאצמאן ווערט אַ באָריימטער בעמייקער

חיים וויאצמאן איז געווען אַ סְטוּדָעָנט אַין בערלֵין אַון דערנָאָך אַין זשענעווּעָ, אַין שוויאַצְּרָיעָ. זיינָע גְּרוּיסָע פֿעָאִיקִיטָן אלָם בע-מִיקָּר האָבָּן אַים באָרִימָט גַּעֲמָכָט צוּוִישָׁן די סְטוּדָעָנטָן אַון פֿרָאָפָּעָסָן. נאָך מעָר ווי מיט כְּעֵמִיעָ האָט זיך וויאצמאן פֿאָרָנוּמָעָן מיט סָאָרָן. נאָך מעָר ווי מיט כְּעֵמִיעָ האָט זיך וויאצמאן גַּעֲוָעָן גַּאָר יונְג אַין ער שְׂוִין גַּעֲוָעָן בְּאַלְיבָּט ווי אַ צְיוֹנִיסְטִישָׁעָר רַעֲדָנָעָר אַון טָוָר. שׂוּוֹרְעָרָע יָאָרָן גַּעֲהָאָט וויאצמאן, ווען ער איז געווען אַסְטָרוּ דעָנָט. די אַרבעט פֿאָר אָרְצָה יִשְׂרָאֵל האָט בֵּי אַים צְגַעְנוּמָעָן די גַּאנְצָע פְּרִיעָר צִוְּתָה. זיינָע עַלְטָעָרָן זיינָען נִיט גַּעֲוָעָן אַזְוִי רִיךְ, אַיז זַוִּי זַאֲלָן אַים קענען אַסְמָאָכָטָן. אָפְּטָה האָט זיך גַּעֲמָכָט, אַיז וויאצמאן האָט נוֹט גַּעֲהָאָט אַפְּיָלוּ מִיט ווָסּ צָו בָּאַצְּצָלָן פֿאָר זײַן דִּירָה. לאָנָגָע יָאָרָן האָט ער זיך גַּעֲמָטָעָרָט. גַּעֲאָרָבָעָט בִּיְוָנָאָכָט אוֹפְּ פֿאָרָדִינָעָן

צום לעבן. דאס האט שלעכט געוווירקט אויף זיין געזונט. אבער זיין ציוניתישע ארכבעט האט ער קיינמאָל ניט אַפְּגַעַשְׁטָעלַט.

וּוַיִּצְמֹאֵן גַּרְיַנְדָּעַט צִיּוֹנִיסְטִיּוּשׁ קֶרְיוֹזָן צְוִישָׁן דִּי סְטוֹדָעַנְטָן

אין זשענעוווע זיינען געוווּן הונדערטער סְטוֹדָעַנְטָן, יִדְיִשְׁשָׁן בחורימ און מײַדְלָעַךְ פֿוֹן רַוְּסָלָאנְד. אין דִּי רַוְּסִישָׁע אָנוֹנוּוּרְזִיטָעַטָּן האט מען זַי נִיט אַרְיִינְגָּעַנוּמוּן, וּוַיְיל זַי זַיְנָעַן גַּעֲזָעַן יִדְעָן. צְוִישָׁן דִּי סְטוֹדָעַנְטָן זַיְנָעַן גַּאֲרָה אַסְטְּמָאַלְיָוּתָעַ, וְאַסְטְּמָאַלְיָוּתָעַ נִיט גַּעֲטָרָאַכְטָן אָז זַי זַיְנָעַן יִדְעָן. צַו דִּי סְטוֹדָעַנְטָן אַיז גַּעֲקָומָעָן חַיִּים וּוַיִּצְמֹאֵן אָזְנָעַן האט זַי דַּעֲרָמָאַנְט וּוְעַן זַיְעָרָע הַיְמָעָן אַין רַוְּסָלָאנְד, וּוְעַן זַיְעָר אַיְגָעָנָעָר נִיט אַין פֿרְעָמָע אָנוֹנוּוּרְזִיטָעַטָּן, וּוְעַן דַּעַם, אָז יִדְעָן דָּאָרְפָּן האַבָּן אָז אַיְגָעָן לְאַנְדָּן.

וּוַיִּצְמֹאֵן האט צְוָאָמָעָן מִיט זַיְנָעַחְבָּרִים, שְׁמַרְיוֹהוּ לְעוּווּן, לעַאֲמָצָקָן, נַחַמְנָן סִירְקָוָן אָזְנָעָרְעָע, גַּנְגַּרְיַנְדָּעַט צִיּוֹנִיסְטִיּוּשׁ קֶרְיוֹזָן. אָזְנָעַן דַּעַר שְׂוּוֹיִצְּצָרִישָׁעָר שְׁמָאָט בָּעָרָן, האַבָּן זַיְיָ גַּעֲשָׁאָפָּן אָגְרוֹיסָן סְטוֹדָעַנְטָן קֶרְיוֹזָן „חַשְׁחָרָה“, וּוְאוֹעַם זַיְנָעַן גַּעֲזָעַן בַּיְיָ אַהֲנוּדָעַט אַכְצִיק מִיטְגָּלִידָעָה. אַיְן זשענעוווע האַבָּן זַיְיָ גַּנְגַּרְיַנְדָּעַט אָפְּרָלָאָגָּן, אָזְנָעַן אַרְוִיסָגָעָבָן צִיּוֹנִיסְטִיּוּשׁ לַיְטָעָרָאָטוֹר, בִּיכְלָעָה, קְלִיְינָעָה וּשְׂוּרָנָאָלָן אָזְנָעָרְעָע אַוְיסָגָאָבָן. וּוַיִּצְמֹאֵן אָזְנָעַחְבָּרִים האַבָּן אַוְפְּגַעַשְׁטָעַלְטָן אָגְדוּתָנְדִּיקָעָ צִיּוֹנִיסְטִיּוּשׁ יְוָגָנָט-בָּאָזָוּעָגָנוּג אַיְן שְׂוּוֹיִצְּצָרִיעָן.

דָּרְחֵי וּוַיִּצְמֹאֵן וּוּעָרָט אָלְעַקְטָאָר אַין אָנוֹנוּוּרְזִיטָעַט אַיְן זשענעוווע

צָוְלִיב זַיְנָעַ גַּרְוִיסָע קַעַנְטָעַנְיִישָׁן אַלְסָעַ כְּעַמִּיקָעָר, האט מען וּוַיִּצְמֹאֵן אַיְגָעָלָאָדָן צַו זַיְיָ אָלְעַקְטָאָר אַין אָנוֹנוּוּרְזִיטָעַט אַין זשענעוווע. אַיְן יַעֲנָעָר צִיְּתָה האט ער גַּעַמָּאַכְט אָגְעַמְּשָׁע דַּעֲרָפִינְדוֹגָג. דַּעַם פְּאַטְעַנְטָמָט פֿוֹן דַּעַר דַּעֲרָפִינְדוֹגָג האט ער פְּאַרְקוֹיפְּט צַו אָדִיטְשִׁיָּה-שְׁעָר פִּרְמָע. דָּאָס האט גַּרְיַנְגָּעָר גַּעַמָּאַכְט זַיְיָ מַאֲנָגָל אַין גַּעַלְט אָזְנָעַ ער האט גַּעַקְעַנְט זַיְקָר אַפְּגַעַבָּן מִיט זַיְיָ צִיּוֹנִיסְטִיּוּשׁ אַרְכָּבעָט.

**וויזמאן ווערט אויסגעקליבן פאר א דעלעגאט צוּ
ציוניסטיישן קאנגרעס**

ויזמאן אוֹז שווין געווען אַ בָּרוּם טער מענטש, אֲבעֶר ער האָט
זיך קיינטאל ניט דער ווייטערט פון די פּוֹשְׁטוּעַ, אָרְעֵמָעַ יידַן אִין פֿינְסָק
אוֹן אִין מאָטְעַלְעַ. זומער פֿלְעַגְטַּעַ ער אָפְטַּא אַרְוִיסְפָּאָרְן קִיּוֹן פֿינְסָק
אוֹן דָּאָרְטַּא אַנְגְּעַפְּוֹרְטַּט מִיטַּ דָּעַר צִוְּנִיסְטִישָׁר אַרְבָּעַטַּע. ער האָט זיך
געַפְּילַט וּוֹי אַפְּשַׁטְּעַר יִדְּ צֻוּשָׁן יִדְּן. ער האָט גַּעַטְאַפְּטַשְׁעַט אִין
דָּעַר טִיפְּעַר בְּלָאָטַּע פּוֹן די שְׁטַעַטְלָעַ, גַּעַגְּאַנְגָּעַן אוֹיפְּ פְּאַרְזָאַמְּלָוְנְגָּעַן,
אֲדָעַר אִין די חַיְמָעַן אוֹן גַּעַשְׁמָוּעַט מִיטַּ יִדְּן. אַמְּאָלַ פֿלְעַגְטַּע ער
קוּמָעַן רִיאַדְן צַו די יִדְּן אִין בֵּית־מָדְרָשַׁ, נָאָכַן דָּאוּעָנָעַן. די אַרְעֵמְקִיָּת
אוֹן אַונְטָעַרְדִּיקְטִיקִיָּת פּוֹן די יִדְּן האָט אִים וּוֹי גַּעַטְאָן. אַפְּלוּ וּוֹעַן
ער אוֹז גַּעַקְוּמָעַן צְוּרִיק אִין שְׁעַנְעַוּעַ, האָט ער בֵּי דָעַר אַרְבָּעַט אִין
דָעַר בעַמְּיִישָׁר לְאַבְּאַרְצָאַרְיָע גַּעַטְאָכָט וּוֹעַן זַיִּי, וּוֹעַגְן זַיִּיר
שְׁוּעָרָן גּוֹרָל. די יִדְּן האָכָּן וּוַיְצָמָאָנָעַן לִיב גַּעַהָאָט. די צִוְּנִיסְטָן
פּוֹן פֿינְסָק האָכָּן אִים באַשְׁטִימָט פְּאָר וּוַיְעַר דַּעַלְעַגְאָט צַו אלָע צִוְּנִיסְטִיָּה
טִישָׁע קָאנְגְּרָעָסָן.

**דָּר וּוַיְצָמָאָן אַרְבָּעַט מִיטַּ דָּר הַעֲרָצְלָעַן אוֹיפְּ דָּר עַרְשָׁטָע
ציוניסטיישן קָאנְגְּרָעָסָן**

אוֹיפְּ דָּר עַרְשָׁטָע צִוְּנִיסְטִישָׁן קָאנְגְּרָעָסָן האָט זיך דָּר וּוַיְצָמָאָן
גַּעַטְאָפְּן מִיטַּ דָּר הַעֲרָצְלָעַן. דָּר וּוַיְצָמָאָן אוֹז דַּעַמְּאָלַט גַּעַוְוָעַן נָאָכָּן
גָּאָר אַ וּגְנוּגָּר מַעַנְטָשָׁ. ער האָט גַּעַהָאָט גַּרְוִים דָּרָךְ אַרְץ פְּאָר דָּר
הַעֲרָצְלָעַן, אֲבעֶר נִיטַּ שְׁטַעַנְדִּיק האָט ער מְסָכִים גַּעַוְוָעַן מִיטַּ דָעַם
וּוְאָס דָּר הַעֲרָצְלָעַן האָט גַּעַטְאָפְּן.

אוֹיפְּן זַעַקְסָטָן צִוְּנִיסְטִישָׁן קָאנְגְּרָעָסָן אוֹז דָּר וּוַיְצָמָאָן גָּאָר
שְׁטַאָרָק אַרְוִיסְגַּעַטְאָטָן קַעַגְן דָּר הַעֲרָצְלָעַן. דָּר הַעֲרָצְלָעַן פְּאָר־
גַּעַלְיִיגְט, אוֹ יִדְּן זַאָלָן פְּאָרְן קִיּוֹן אַוְגָּאַנְדָּע אָזְן דָּאָרְטַּא דָעַרְוּוִיל בּוּיָעַן
אַ חַיִּים, בֵּזָעַן וּוּעַט קַעַגְן קַרְיָגְן דָעַם טְשַׁאָרְטָעַר אוֹיפְּ אַרְץ יִשְׂרָאֵל.
דָּר וּוַיְצָמָאָן, מַנְחָם אָוּשִׁקָּוּן אוֹז אַסְטָּה אַנְדָּעָר דַּעַלְעַגְאָטָן פּוֹן
רוּמְלָאָנד זַיְגָּעָן גַּעַוְוָעַן קַעַגְן אַנְגָּמָעַן אַוְגָּאַנְדָּע פְּאָר אַ יִדְּיִשְׁעָר הַיִּם.

ד"ר ווייצמאן האט געזאגט, איז בלויו ארץ ישראל או דאס לאנד פון אונדער עטלטערן אונ נאָר ארץ ישראל וועלן יידן ליב האבן און בויען מיטן גאנצן הארץן. עם איז דעםאלט געוווען אַ שטומישער ווייכוח צוישן די דעלעגאטן וואָס זייןנען „פֿאָר אָוגָאנְדָע“ און צוישן די דעלעגאטן וואָס זייןנען געוווען „געַנְגָן אָוגָאנְדָע“. ד"ר הערצל האט זיך זיינער געערגערט וואָס ער האט אַ סְקָר געגעער, אִיבּערהויפֿט צוישן די דעלעגאטן פון רומלאָנד. אֲבעָר ער איז ניט איז כעם גע-וואָרן אויף ד"ר ווייצמאן און זיין ערבים, דערפֿאָר וואָס זיינ האט געהאט אַנדערע מיינונגנע ווי ער. פֿאָרְקָעֶרט, ד"ר הערצל האט זיינער אַפְּגָעַשְׁאַצְט זיינער פֿעָאיְקִיטָן. ער האט געזאגט, איז זיך, די יונגע דעלעגאטן פון רומלאָנד, וועלן אַמְּאָל זיינ די פֿירְרָעֶר פון דער ציוניסטיישער באָוועגונג.

ד"ר ווייצמאן באֶזְעַצְתַּמְבָּה זיך אַין עַנְגָּלָאָנְדָה

אין יאָר 1904 האט ד"ר ווייצמאן פֿאָרְלָאָזָן וְשַׁעַנְגָּוֹעָ אַון האט זיך באֶזְעַצְתַּמְבָּה זיך עַנְגָּלָאָנְדָה. ער האט געפֿילט, איז די עַנְגָּלָאָנְדָה האבן אַ גוּטוּ בְּאַצְיאָנוּגָן צוֹם צִוְּנוּנִים. זיינ פֿאָרְשְׁטִיעָן דעם טִיפְּן פֿאָרְלָאָזָן פון די יידן צוֹ האבן אַן אַיְגָן לאָנד. דעריבּער האט אַים גַּעַזְוִיגָן צוֹ קּוּמָעָן קִיּוֹן עַנְגָּלָאָנְדָה.

שׂוּוּר אַין ווייצמאן געוווען די ערְשְׁטַע צִוְּיָת אַין עַנְגָּלָאָזָה. די עַנְגָּלָישׁע צִוְּנִיסְטָן זייןנען בְּמִעֵד אַלְעָ גַּעֲוֹעָן „אָוגָאנְדִּיסְטָן“, אַון ער אַין געוווען קעַגְן אָוגָאנְדָע. קִיּוֹן אַרְבָּעַט האט ער ניט געהאט, צוּפִיל געלט אויך ניט. אין לאַנדָאָן האט ער גַּעַוָּוִינְט בַּיִּ אַ חֲבָר, אַ צִוְּרָ נִיסְטָן, אַ יִיד אַ שְׁנִיְּדָעָר, וואָס האט ווייצמאן געוווען זיינער געהאלטָן. לאַנגָּע שָׁעָה' פְּלַעַגְטָ ער מִית ווייצמאן שְׁפָאַצְיָוָן אִיבּער די גָּסָן, אַים ווייזן די שְׁטָאָט.

פון לאַנדָאָן אַין ווייצמאן אַרְבּוּרְגְּעַפְּאָרְן קִיּוֹן מַאנְטְּשֻׁסְמִיעָר. דָּאָרָט האט ער גַּעַוָּוִינְט בַּיִּ אַ פְּרִיְּנָט, אַ דְּרוּקָעָר, אַין אַ קְּלִינִינְר.

אַרְעַמְּעָר דִּירָה, וואָס אַין געוווען אויך די דְּרוּקָעָר. אַין מַאנְטְּשֻׁסְמִיעָר אַין ד"ר ווייצמאן געווואָרן אַ לעַקְטָאָר פון בעמִּיעָ אַין אָנוֹוּרְזִוְּיְטָעָט. ער האט דַּעְמָאָלָט נַאֲך נִישְׁתְּגַעַנְתָּ גּוֹט

כuminum ענגלייש, אבער די סטודענטן האבן געפילט זיין טיפן וויסן און בעמיע און האבן ליב געהאט זיינע לעקציעם.

א געבענטשטע באגעגעניש צווישן ד"ר ווייצמאן און לאָרד באַלפּוֹר צוליב ד"ר ווייצמאן'ס דערגריבונגגען אין בעמיע, אויז זיין נאָמען געוען באָקאנט אויך צווישן ניט-זידן.

אין יאָר 1906, אויז צו אים געקומען אַ פרײַנט זוינער, אַ בעמֿיקער, און האָט צו אים געוזנט: אַן ענגליישער לאָרד, באַלפּוֹר, וויל אַין זען. ער וויל זען אַ יידן, וואָס האָט ניט געווואָלט אַנְגַּעֲמָעָן דעם אַנְבָּאָט פון דער ענגליישער רענירונג, אוֹ יידן זאלן בווען אַ לאָנד אַין אָונְגָּאנְדָּע.

ד"ר ווייצמאן און געאנְגָּעָן זיך טרעַפּן מיט לאָרד באַלפּוֹר. לאָרד באַלפּוֹר האָט אַים געפּרֶעֶנט: פָּאַרְוָאַס אַיז ער קעַגְן אַוְ גאנְדָּע? ד"ר ווייצמאן האָט אַ לאָגָּנָּע צִיּוֹת גַּעַשְׁמוּסָּט מיט לאָרד באַלְּפּוֹר. ער האָט אַים דערצְיַילְט, וויל די יידן לעַבְנָן אַין מָאַטְעָלָע, אַין פְּינְסָק אַין אַנְדָּעָרָע שְׁטָעָט אַין שְׁטָעָלָע. ער האָט אַים דער-צְיַילְט, וויל די יידן דְּאַוּגָּעָן אַין בעטַן גָּאָט, אוֹ ער זאל זוֹי צְרוּקְבָּרָעָנִי געַן אַין לאָנד פון זוּירָעָה עַלְתְּרָה, אַין אַרְץ יִשְׂרָאֵל. ווייצמאן האָט געוזנט דעם לאָרד, אוֹ קִינְמָאָל, קִינְמָאָל ווּלְלָן זיָן פָּאַרְגָּעָסָן אַרְץ יִשְׂרָאֵל, אַין קִינְמָאָל ווּלְלָן זיָן קִינְמָאָל זיָן אַנְדָּעָר לאָנד ניט בווען פָּאַר זיך פָּאַר אַ היִימְלָאָנד.

לאָרד באַלפּוֹר האָט זיך צוֹנָהערט. ער האָט צום ערשותן מָאָל געַזְוַן אַיז יידן, מיט אַזְּזָאַס הַיִּסְעָר בענְקַשְׁפָּט צוֹ אַרְץ יִשְׂרָאֵל. פָּאַרְן אַוּוּקְגַּיְינָן האָט ד"ר ווייצמאן געוזנט צוֹ לאָרד באַלפּוֹר: — שְׁטָעָלָט אַיז פָּאַר, לאָרד באַלפּוֹר, אוֹ אַיך זאל אַיז זאנָן אַיז זאלט אַפְּגַּעַבָּן לאָנדָן אַין אַנְשְׁטָאָט דעם קְרִיגָּן פָּאַרְיוֹן פָּאַר אַיִּיעָר הַוִּיפְשְׁטָאָט. ווּלְלָט אַיז דָּס גַּעַוְואָלָט?

לאָרד באַלפּוֹר האָט זיך פָּאַרְוּאַונְדָּעָרט אַין ער האָט געַזְוַנט:

אַבעָר, ד"ר ווייצמאן! מַיר האָבן דָּאַן שְׁוִין לאָנדָן!

אויף דעם האָט אַים ד"ר ווייצמאן געענטפּערט: אַון מַיר יִדְן, האָבן געהאט יְרוּשָׁלָיִם שְׁוִין דֻּעַמְאָלָט, ווּלְלָן לאָנדָן אוֹיז נַאֲך אוֹיף דער ווּלְט ניט געַזְוַן. ווּלְלָן מִשְׁהָ רְבָנוֹ זאל קְומָעָן אַין זען, אוֹ ער זיָן געַזְוַן דָּאַן יִדְן ווּלְלָן אָונְגָּאנְדָּע, ווּלְלָט ער נַאֲכָמָאָל צְעִיבָּרָאָכָּן די לוֹחוֹת.

לארד באַלפּוֹר האָט אִים געפֿרעהַט: — זייןען דאָ אַסְטֵידן ווֹאַסְטֵי פְּילִין צְוִויַּה אַיר? זַיְיַ זַיְנַעַן דָּאָ אַינְהַי מִילְיאָנוּן — האָט אִים ווֹיִיצְץַ מאָן גַּעֲנַטְפּעַרטַ.

לארד באַלפּוֹר האָט דָעַם שְׁמוּעַם מִיטַּדְרָאָר ווֹיִצְמָאָן נִיטַּפְּאָרגְּגָעָסְן.

ד"ר ווֹיִצְמָאָן שְׂאָפְּט ווֹכְטִיקָּע פָּאָרְבִּינְדִּינְגָּעָן אַיְן מַאנְטְּשֻׁעַטְמָעָר

פּוֹנְקַט ווֹי אַפְּרוּמֶעֶר יַיְד דָאָזְוָונַט יַעֲדָן טָאגַ, אַזְוַי האָט ד"ר ווֹיִיצְץַ מאָן יַעֲדָן טָאגַ גַּעֲרַבְעַט פָּאָר אָרֶץ יִשְׂרָאֵל. עַר האָט שְׁטַעַנְדִּיק גַּעַז וּוֹכְטַ פְּרִיְינְטַ פָּאָרָן צְיוּנִוּזָם. דַּי יַדְדַּן פּוֹן מַאנְטְּשֻׁעַטְמָעָר אָוָן פּוֹן עַנְגַּבְּ לְאָנְדַּ בְּכָלְ זַיְנַעַן גַּעֲוֹעַן אַסְמִילִירְתָּעַ. זַיְיַ הַאָבָּן אַפְּטָמָאָל פָּאָרְגָּעָסְן אֹז זַיְיַ זַיְנַעַן יַדְדַּן. ווֹיִצְמָאָן אַיְזַ אַרְוּמְגַעְפָּאָרָן אַיבָּעָר דַּי שְׁטַעַטְמָעָר פּוֹן עַנְגָּלָאָנְדַּ, גַּעֲקוּמָעַן צַו דַּי יַדְדַּן אָוָן גַּעֲוֹעַקְטַּ זַיְיעָרַע הַעֲרָה צַעַר צַו יִדְיִישְׁקִוִּיטַ.

אַט דַּי יַדְדַּן זַיְנַעַן פְּרִיעָר קִיְּן צְיוּנִיסְטָן נִיטַּגְעָן, נַאֲר זַיְיַ הַאָבָּן וּזְיךָ הַיִּים אַפְּגָעָרְפָּן וּוֹעַן ד"ר ווֹיִצְמָאָן האָט וּזְיךָ זַיְיַ גַּעֲוֹעַנְדְּעַט וּוֹעַן אַרְבַּעַט פָּאָר אָרֶץ יִשְׂרָאֵל. אַיְן מַאנְטְּשֻׁעַטְמָעָר האָט עַר וּזְיךָ בְּאַקְאַנטְמָעַט מִיטַּדְרָאָר וּוֹפַּ, וּוֹאָסַמְטַמְּסָעַט מִיטַּדְרָאָר וּזְיךָ הַילְּפָ אֹז מִיטַּדְרָאָר אַוְיִסְטַּפְּנָה גַּעֲבוּוֹת גַּעֲוֹוָאָרָן אַפְּאָרְשָׁוֹנָג אַיְנְסְטִיטּוּתַן אַיְן רַחֲבוֹת — דָעַר זַיְפַּ אַיְנְסְטִיטּוּתַן.

ד"ר ווֹיִצְמָאָן האָט אַיְן מַאנְטְּשֻׁעַטְמָעָר אַיְפְּגַעַשְׁטַעַלְטַ אַבְּאַדְיוֹתְנִי דַּיְקַע צְיוּנִיסְטִישָׁע אַרְגָּאַנוֹזָאַצְּעַטַּע. דָוָרָךְ זַיְנַעַן מַאנְטְּשֻׁעַטְמָעָר צְיוּנִיסְטִישָׁע פְּרִיְינְטַ, האָט ד"ר ווֹיִצְמָאָן וּזְיךָ פָּאָרְבּוֹנְדַּן מִיטַּדְרָאָר עַגְּלַיְשָׁע שְׁטַאַטְמָסְלִיְּתַן. דָאָס אֹז גַּעֲוֹעַן אַפְּגַעַשְׁטַעַלְטַ אַרְבַּעַט פָּאָר אָרֶץ יִשְׂרָאֵל.

ד"ר ווֹיִצְמָאָן פָּאָרְט צָוּם עַרְשָׁתָן מַאְלָ קִיְּן אָרֶץ יִשְׂרָאֵל

אַיְן יַאֲרַ 1907 אֹז ד"ר ווֹיִצְמָאָן צָוּם עַרְשָׁתָן מַאְלָ גַּעֲקוּמָעַן קִיְּן אָרֶץ יִשְׂרָאֵל. דָאָרְטַן אֹז עַר צְוָאַמְעַן מִיטַּדְרָאָר כְּעַנְקִין אַרְוִוְסְגַעְפָּאָרָן אַיְכָעָרְן לְאָנְדַּ זַעַן דַּי יִדְיִישְׁעַ קָאָלָאַנְיִיעַם. ווֹיִצְמָאָן האָט וּזְיךָ גַּעֲטַרְאַפְּן מִיטַּדְרָאָר וּזְיךָ זַיְנַעַן גַּעֲוֹעַן מִיד פּוֹן לְאָנְגָּעַ יַאֲרָן שְׁוּעָרָעַ אָרֶץ בִּילְוִוִּים.

בעט. די וואם זייןנע געוווען אָרְעַם האָבָּן געקראנֶן שטיצע פון באָראָן רָאַטְשִׁילֶד. די יְיִדִישָׁע אַרְכְּבָּעַטָּר, די מָעַנְטִישָׁן פָּוּן דָּעַר צְוֹוִיטָעָר עַלְיהָ, האָבָּן זיך גַּעֲמַאְטָעַרְתָּ אָוִיפָּ גַּעֲפִינְעָן אַרְכְּבָּעַט. די אַלְטָע, דָּרְשָׁלָגְגַּעַנָּע בִּילְיוּזִים האָבָּן זיך נִיט גַּעַהְאַלְפָן. די לאָגָע אֵין לאָנד אַיז גַּעַוּוּן אַ שְׂוּעוּרָע.

איינְמָאָל אַיז צו דָּר ווַיִּצְמָאָן גַּעַקְוּמָעָן דָּר אַרְטָוָר רַופָּאָן אָזְהָאָט אִים אַיְינְגָעַלְאָדָן אָוִיפָּ אַ שְׁפָאַצְּרָ. זיך זײַנְעָן צְוֹגְעַקְוּמָעָן צו אַ זָּמְדִיקָן פְּלָאָז, צְפָן פָּוּן יְפָוָ, אַרְיִינְגָעַקְרָאָכָן בֵּין די קָנְעָכָל אָזְן זָמָדָ. אָזְן דָּאָרָט האָט זיך דָּר רַופָּאָן אַפְּגַּעַשְׁטָעַט. עַר האָט פִּיעַרְלָעָךְ גַּעַזְאָגָט צו דָּר ווַיִּצְמָאָן: „אַט דָּא וּוּלְן מִיר אָוִיסְבּוּעָן אַ יְיִדְישָׁע שְׂטָאָט!“ דָּר ווַיִּצְמָאָן האָט אִים גַּעַפְּרָעָגָט: — „פָּאָרוֹאָס עַפְּעָם דָּא אֵין די זָמְדָן?“

— „דָּא, גְּרָאָד דָּא“, האָט דָּר רַופָּאָן גַּעַנְטְּפָעָרט. „די זָמְדִיקָע בערגן ווועט מעָן אַוִיגְלַיְיכָן, דָּא ווועט זִיְּן דָּעַר מִיטְלָפְּנוֹנָקָט פָּאָר די קָאַלְאָנָיָעָם, דָּא ווועט שְׁמִינִין אַיְנְמִיטָן אַ יְיִדְישָׁע גַּמְנָאָזְוָע אָזְן יְיִדְישָׁע קִינְדָּעָר פָּוּן דָּעַר גַּאֲרָעָר ווּלְטָ וּוּלְן קְוּמָעָן אַהֲרָע לְעַרְנָעָן“. אֵין פִּיר יָאָר אַרְוֹם האָט מעָן אָוִיפָּ יְעַנְעָם זָמְדִיקָן אַרְטָן אַנְגָּעָהָוִיכָן בּוּזָען די גַּרְוִיסָע יְיִדְישָׁע שְׂטָאָט תְּלָאָכְּבָּיב.

דָּר ווַיִּצְמָאָן קְלִיְּבָט אִוְּסָט דָּעַם הָר הַצּוֹפִים לְעֵבֶן יְרוּשָׁלָיִם אוֹיפָ בּוּזָען דָּאָרָט אַ יְיִדְישָׁן אַונְיוּזְרִזְוִיטָעָט

יאָרָן לאָגָנֶג האָט דָּר ווַיִּצְמָאָן גַּעַהְלָוְמָט ווּעַנְן בּוּזָען אַ יְיִדְישָׁן אַונְיוּזְרִזְוִיטָעָט אֵין יְרוּשָׁלָיִם. ווּעַנְן עַר אַיז נָאָר גַּעַוּוּן אַ סְטוּדָעָנָט, אֵין וּשְׁעַנְעָוָע, האָט עַר גַּעַזְוְכָט פְּרִיאַנְט, וואָסָט זָאָלָן אִים הַעֲלָפָן אֵין דָּעַר אַרְכָּבָט. עַר האָט גַּעַזְוָעָן וּוּיְיִדְישָׁע סְטוּדָעָנָט מַאֲטָעָרָן זיך אֵין אַלְעָ אַונְיוּזְרִזְוִיטָעָן פָּוּן אַיְירָאָפָּע: אֵין בּוּרְלִיּוֹן, אֵין וּשְׁעַנְעָוָע, אֵין בּוּרָן, אֵין פָּאָרִין, אֵין לאָנְדָאָן. די שְׁפָרָאָכָן זִיְּנָעָן פָּאָר אַסְּקָ פָּוּן זִיְּ גַּעַוּוּן פְּרָעָמָד. די לעַנְדָעָר זִיְּנָעָן פָּאָר זִיְּ פְּרָעָמָד. זִיְּ קְרִיְּגָן בִּילְדוֹנָג, אַבְּעָר זִיְּ וּוּרָן אַפְּגַּעַרְיִסְן פָּוּן זִיְּעָרְהִים אָזְן פָּוּן זִיְּעָרְהִ פָּאָלָק. דָּר ווַיִּצְמָאָן האָט בָּאַדְוִיְּעָט, וואָסָט די יְיִדְישָׁע יְוָגָנָט גִּיט אַפְּ אַלְעָ כְּחָותָ פָּאָר פְּרָעָמָד. דָּעַ קּוֹלְטוֹרָן, אָזְן די אַיְינְגָעָן קָעָנָעָן זִיְּ נִיט אָזְן ווַיִּסְן נִיט פָּוּן אַיר.

אויסכזען און אוניוועריזיטעט אין ירושלים האט ער געהאלטן פאר א גרויסע זאך אי פאר ארץ ישראל, אי פארן גאנצן יודישן פאלק. וווען ד"ר ווייצמאן אייז געווען צום ערשותן מאַל אין ארץ ישראל, אין 1907, אייז ער זיער באָגִינְסְטֶרְט געווואָרְן פון דער שיינְקִיטְ פון די בערג אַרְומִים ירושלים. מיט אַ באָזּוֹנְדֶּרְ פֿאָרְבָּעְנְקְטְן בְּלֵיךְ האט ער געקוּקְט אַוְיפְּן הָרְ הַצּוּפִים. ער האט געווואָלְט אַוְיפְּ דָעַם בְּאָרְגְּ זָלְ מעַן בווען דָעַם יודישן אַונְיוּעָרִיזְטָעַט. 25 יָאָר האט ד"ר ווייצמאן געאָרְבָּעְט אַוְיפְּ שָׁאָפְּן גָּעַלְט אָוּן גַּעֲפִינְגְּן פֿרָאָפְּעָסְאָרְן פֿאָרְן אַונְיוּעָרִ זִוְּטָעַט.

געטלט אַוְיפְּ קְוִיפְּן דָעַם באָדָן האט געגעבן אַ רְוִסְיְשָׁעָר אִיד, אַיְזִיק גָּאָלְדְּבָּעָרְגְּ.

אַ קָּאָמִיטָעַט פָּוּן אַמְּעָרְקָאָנְדְרָ דְּאָקְטְּוִירִים האט באָזְאָרגְּט די פָּאָנְדְן פָּאָר אַ בִּיאָלָגְנִישְׁעָר אָוּן בִּיאָכְעָמִישְׁעָר אָפְּטִילְוָנְגְּ. עַם האט געגעבן געלט פְּעָלִיקְס וּוּאָרְבָּוָרְגְּ. עַם אייז אוּסְגָּעְקָוּמָעַן באַשְׁיְינְפְּרָלְעָה, אָוּ יָדָן פָּוּן אַלְעָ עָקְוָן וּוּאָלְטָהָאָבָן מִיט לִיבְשָׁאָפְּט גַּעֲטָרָאָגְּן לִיְּמָן אָוּן צִיגָּל צָו בּוּיְעָן אַ יְדִישָׁן אַונְיוּעָרִיזְטָעַט אָוּן דָּעַר אַיְבִּיקָּעָר שְׁטָאָטָהָרָן. אָוּן יָאָר 1925 אָוּן דָּעַר אַונְיוּעָרִיזְטָעַט דְּעָרְעָפְּגָט גַּעֲוָאָרְן. עַם זִיְּרָה נָעַן גַּעֲקָוּמָעַן פֿרָאָפְּעָסְאָרְן פָּוּן פֿאָרְשִׁיְּדָעָנָה אַונְיוּעָרִיזְטָעַט צָו דָעַם דְּעָרְעָפְּעָנוֹנְג יוֹסְטָוָבְּ. לָאָרְד בְּאָלְפְּוָר אָוּן גַּעֲקָוּמָעַן פָּוּן עַנְגָּלָאָנְדָה צָו דָעַר פִּיְּעָרָוָנְגְּ. פָּאָר דָעַם יְדִישָׁן יְשֻׁוָּב אָוּן אַרְצָן יְשֻׁרָּאֵל אָוּן גַּעֲוָעָן אַ גְּרוּרִיְּ סְעָר יוֹסְטָוָבְּ. דְּרָ וּוּיְצְמָאָן אָוּן שְׁטָאָלְזָ גַּעֲוָעָן מִיט דָעַם אַונְיוּעָרִ זִוְּטָעַט, וּוּאָסָם ער האט וּוּעָן אִים גַּעֲהָלָמָט 25 יָאָר.

דְּרָ וּוּיְצְמָאָן לִיְיָגְטְּ הַאָפְּעָנוֹנְגָּעָן אַוְיפְּ עַנְגָּלָאָנְדָה, אָוּן זִי וּוּעַט הַעֲלָפָן אַוְיפְּ עַנְגָּלָאָנְדָה.

וּוּעָן עַמְּ אָוּן פֿאָרְגָּעְקָוּמָעַן די ערְשָׁטָעָ וּוּאָלְטָהָאָבָן מִלְחָמָה האט דְּרָ וּוּיְצְמָאָן גַּעֲוָאָוִינְטָ אָוּן עַנְגָּלָאָנְדָה. עַנְגָּלָאָנְדָה אָוּן דְּעַמְּאָלְטָ גַּעֲוָעָן "דָעַר לִיבְ פָּוּן אַיְרָאָפְּעָ", פָּוּן די שְׁטָאָרְקָסְטָעָ לעַנְדָעָר אַוְיפְּ דָעַר וּוּאָלְטָהָאָבָן. זִי האט גַּעֲהָרֶשֶׁט אַיְבָּעָר די יְמָעָן. אַוְנְטָעָר עַנְגָּלָאָנְדָם מִאָכְתָּהָאָבָן זִיךְ גַּעֲפָנוֹגְן גַּרְוִיסָּעָ לעַנְדָעָר וּוּי, אַיְנְדִּיעָ, עַגְּוִיפְּטָן אָוּן אַנְדָּרָעָ.

ד"ר ווייצמן האט גענלויבט, און ערלאנד און אירע פארביינדע טע, פרענקרייך, רוסלאנד (און שפערטר אמעריך) וועלן געווינען די מלחה. ער האט פארשטאנגען, און נאך דער מלחה וועט ערלאנד האבן א גרויסע דעה איבער ארץ ישראל און איבערן יידישן ישוב דארטן. די ציוניסטן האבן זיך באומיט צו שאפן פריינט צוישן די ערלישע שטאטסלייט. ד"ר ווייצמן האט זיך מיט דער ארבעט אפ-געגעבן אין מישך פון אלע יארן פון דער מלחה.

ד"ר ווייצמן טרעפט און ערלענדער, א פריינט פון אידן, טש. פ. סקקט,
וואם העלפט די ציוניסטן

איינמאָל זייןנען ד"ר ווייצמן און זיין פריי געקומען צו גאסט צו זיינער באָקאנטער. דארט האבן זיין געטראָפּן און ערלענדער, טש. פ. סקקט. ער איז געוווען אַ רעדאָקטאָר פון אַ צייטונג און האט געהט נאָענטער פריינט צוישן די ערלישע מיניסטֿאָרֶן. ער איז געוווען אַ פריינט פון יידן.

ד"ר ווייצמן האט מיט אַים גערעדט וועגן ארץ ישראל. ער האט אַים דערצ'ילט, אַן אין ארץ ישראל האבן די יידן שווין אויסגע-בוייט אַיגענען ישובים. און דער יעיקר: ער האט אַים דערצ'ילט ווי שוער עס איז צו זיין אַ פֿאָלק אַן אַ לאָנד. טש. פ. סקקט האט זיך גוט צוועהערט צו ד"ר ווייצמאָנס רייד און זיין זיין טיפּ אַין הָאָרֶצְן. ער האט אַנגעהויבן לײַענען בִּיכּעָר וועגן ארץ ישראל. ער האט זיך אַפּט געטראָפּן מיט ד"ר ווייצמן. טש. פ. סקקט האט אַן עאה געגעבן ד"ר ווייצמאָגען ער זאל זיך זען מיט לאַיד דושאָרדוֹשָׁן. לאַיד דושאָרדוֹשָׁן. צוֹאָמָעָן מיט ד"ר ווייצמן איז געאנגען טש. פ. מיניסטֿאָרֶן די ציוניסטן און זיינער ווילן צו אויסבויען אַ יידיש לאָנד פֿאָרטֿיִין די ציוניסטן און זיינער ווילן צו אויסבויען אַ יידיש לאָנד אַין ארץ ישראל. דער יעיקר ער זאל מסכימים זיין אויף דעם.

ד"ר ווייצמן טרעפט זיך מיט לאַיד דושאָרדוֹשָׁן

מיט אַ קלָּפְנִידִיק הָאָרֶצְן אַין ד"ר ווייצמן געאנגען זיך זען מיט לאַיד דושאָרדוֹשָׁן. צוֹאָמָעָן מיט ד"ר ווייצמן איז געאנגען טש. פ.

סְקָאַט. לֵאִיד דַּוְשָׁאַרְדוֹזֵשׁ הַאֲטַ גַּעֲפְּרַעְגַּט דַּיְר וּוּיִצְמָאַנְעַן אַ סְּךְ פְּרָאַגְּנַן וּוּגַן אַרְץַ יִשְׂרָאֵל. עַר הַאֲטַ גַּעֲפְּרַעְגַּט וּוּגַן דַּי יִשְׁבּוּם וּוּאַם יִדְןַן הַאֲבָן דַּאֲרָט אַוִּיסְגַּעְבּוּיט. עַר הַאֲטַ גַּעֲפְּרַעְגַּט וּוּיִפְּלַיְדַּן קַעַנְעַן זַיְדַּן בָּאוּעַצְנַן אַיְן אַרְץַ יִשְׂרָאֵל, אָוָן נַאֲךְ אַנְדְּרָעַ פְּרָאַגְּנַן. דַּיְר וּוּיִצְמָאַן הַאֲטַ גַּטְ גַּעֲקַעַנְטַ אַרְץַ יִשְׂרָאֵל, עַר הַאֲטַ גַּעֲקַעַנְטַ דַּי חַלְצִים, וּוּאַם לְעַבְנַן דַּאֲרָט, אָוָן עַר הַאֲטַ גַּטְ עַמְּדַת לֵאִיד דַּוְשָׁאַרְדוֹזֵן. לֵאִיד דַּוְשָׁאַרְדוֹזֵשׁ הַאֲטַ גַּטְ אַלְעַצְמַילְתַּמְדִיד לֵאִיד פָּאַרְשָׁלָגַן, אָוָן אַרְץַ יִשְׂרָאֵל וּוּעַרְנוּ אַלְעַצְמַמְּנָה וּוּיִצְמָאַנְעַן וּוּיִפְּגַעַנְוּמוּמַן פָּאַרְשָׁלָגַן.

אַיְינְמִיטַן דַּעַם גַּעֲשְׁפָּרְעַד הַאֲטַ לֵאִיד דַּוְשָׁאַרְדוֹזֵשׁ גַּעַזְגַּט צַו דַּיְר וּוּיִצְמָאַן: — אַיר וּוּיִסְטַּמֵּט וּוּעַרְעַם וּוּעַטְ וּוּטַ זַיְן שְׁטָאַרְקַן קַעַנְעַן אַיְיךְ? דַּוְקָא יִדְן, דַּיְ רַיְכַּע יִדְן פָּוּ עַגְלָאנְד, זַיְ זַיְגַּעַנְעַן קַעַנְעַן דַּי צִוְּנִיסְטַן. זַיְ וּוּלְן שְׁטָעַרְן.

דַּיְר וּוּיִצְמָאַן הַאֲטַ גַּעֲנַטְפָּעַרְטַן: דַּיְ רַיְכַּע יִדְן זַיְגַּעַנְעַן שְׁטָעַנְדִּיק גַּעַוְוַן קַעַנְעַן אַוְנְדוֹן. אַכְּבָעַ זַיְ זַיְגַּעַנְעַן אַיְינְצַלְנַעַן מַעַנְטַשְׁׁן. זַיְ זַיְגַּעַנְעַן אַסְּמִילְיְרַטְעַ יִדְן. זַיְ זַיְגַּעַנְעַן נִישְׁתַּחַט דַּאַם יִדְיְשַׁע פָּאַלְקַן. לֵאִיד דַּוְשָׁאַרְדוֹזֵשׁ הַאֲטַ גַּטְ פָּאַרְשָׁתְאַנְעַן וּוּיִצְמָאַנְעַן. לֵאִיד דַּוְשָׁאַרְדוֹזֵשׁ הַאֲטַ גַּעֲקַעַנְטַ דַּי בִּיבְלַ אָוָן הַאֲטַ גַּעֲוֹוָאָסְטַן, אָוָן דַּיְ יִדְן הַאֲבָן שְׁטָעַנְדִּיק גַּעַהְלָמַט וּוּגַן קַוְמָעַן צְרוּיקַ קַיְיַן אַרְץַ יִשְׂרָאֵל. עַר הַאֲטַ גַּעֲפְּלַט אָוָן דַּיְר וּוּיִצְמָאַן רַעַדְטַ אַיְן נַאֲמַעַן פָּוּ יִדְיְשַׁע פָּאַלְקַן. עַר הַאֲטַ גַּעֲגַעַט נָוַט בָּאַטְרַאַכְטַן דַּעַם עַנְיַן, אָוָן הַאֲטַ גַּעֲרַאַטְן זַיְדַּן זַעַן מִיטַּ לְאָרְדַּ בָּאַלְפּוֹר, דַּעַם אַוְיְסַעְרַן מַיְנִיסְטַעַרְ פָּוּ עַגְלָאנְד.

דַּיְר וּוּיִצְמָאַן הַאֲטַ אוּפְּ לֵאִיד דַּוְשָׁאַרְדוֹזֵשׁ גַּעַמְאַכְטַ אַ שְׁטָאַרְקַן אַיְינְדְּרוֹק. וּוּעַן וּוּיִצְמָאַן אַיְן אַוְעַקְ, הַאֲטַ לֵאִיד דַּוְשָׁאַרְדוֹזֵשׁ גַּעַזְגַּט צַו אַיְינְעַם, וּוּאַם אַיְן גַּעַוְוַן בַּיְ דַּעַר בָּאַרְאַטְוָנְגַן: „אַיְן יִאֲרַן אַרְום, וּוּעַן מַעַן וּוּעַט מִיךְ אָוָן אַיְיךְ מַעַרְ נִיתְ גַּעַדְעַנְקַעַן, וּוּעַט דַּיְר וּוּיִצְמָאַן הַאֲבָן אַ דַּעַנְקַמְאַל אַיְן אַרְץַ יִשְׂרָאֵל“.

דַּיְר וּוּיִצְמָאַן טְרַעְפַּט זַיְדַּן נַאֲכָמַמְאַל מִיטַּ לְאָרְדַּ בָּאַלְפּוֹר
לְאָרְדַּ בָּאַלְפּוֹר הַאֲטַ גַּטְ גַּעַדְעַנְקַט דַּיְר וּוּיִצְמָאַנְעַן פָּוּ וּוּיְעַד
בָּאַגְּנַעַנְישַׁ מִיטַּ צַעַן יִאֲרַן צְרוּיקַ¹. עַר הַאֲטַ אַוְיְפַגְעַנוּמוּמַן וּוּיִצְמָאַנְעַן
וּוּאַן אַלְטַן בָּאַקְאַגְּנַטְן. עַר הַאֲטַ אַיְם גַּלְיַיךְ אַגְּנַעַזְגַּט אַ גַּטְעַ בְּשָׂוְהָ:

„ד'ר ווייצמאן, איך האב א סך געטראכט וועגן אונדזער אמאליקן
שמעום און וועגן א יידיש לאנד אין ארץ ישראל. איך גלויב, און וועגן
די מלחמה ווועט זיך ענדיקן וועט איר קריין איער ירושלים.“
קריין ירושלים! אט די ווערטער זייןען פאר ד'ר ווייצמאן
געווען א גרויסער אנטאג, א בשורה טוכה פארן גאנצן יידישן פאלק.
גוטע האפעונגגען האבן אנטגעפלט זיין הארצ.

ד'ר ווייצמאן העלפט ענגלאנדר אין דער מלחמה

איינמאל, וועגן ד'ר ווייצמאן האט געארבעט אין זיין בעמישער
לאכטראטאורע, אייז צו אים געקומען א שליח פון דער ענגלישער רע-
גרונגע. ער האט געזאגט, צו די רענירונג ווועט דארפּן ד'ר ווייצמאן
הילפּ אויפּ צוגרייטן בעמישע שטאָפּן, וואס זייןען נויטיק פאר געוי-
נען די מלחמה. ד'ר ווייצמאן האט איינגעשטיטט.

לואים ד. בראנדעם, דער גרויסער אמעריקאנער ייד, באמייט זיך וועגן א חיים פאר יידן אין ארץ ישראל

די יידן אין אמעריקע זייןען ניט געועטן מיט פֿאַרְלִינְגְּטָע הענט,
וועגן ד'ר ווייצמאן און זייןע חברים האבן זיך מיט אלע כחות באמייט
וועגן א חיים פאר יידן אין ארץ ישראל.

די ציוניסטייש ארגאניזאצייע און אמעריקע, און איבערהויפט
לואים ד. בראנדעם, האבן מיט פרויד און מיט זאָרג זיך צונעהרט צו
די צוואגן וואס די ענגלישע רענירונג מאכט צו ד'ר ווייצמאן. לואים
ד. בראנדעם איז געוווען א גרויסער אמעריקאנער ייד. ער איז געוווען
א רקטנבער פון פרײַזְעַנְט ווילסָן. לואים ד. בראנדעם האט זיך
מיט לייב און לעבן איבערגעגעבן צו דער ארכּבעט פון שאָפּן א חיים
פאר יידן אין ארץ ישראל. ער האט בסדר געקראנן בריוו און טעלע-
גראָמעס פון ד'ר ווייצמאן פון ענגלאנדר, און ער האט געוואָסְט וועגן
אלע צוואגן פון לאַיד דושאָרדוֹש און פון באָלְפּוֹן וועגן א יידישער
היימ. עם איז געוווען נויטיק, איז אויד אמעריקע זאל מסכּים זיין, צו
ארץ ישראל זאל ווערן א חיים פאר יידן, א יידיש לאָנד. לואים בראנ-
דען האט זיך געוווענדט איז פרײַזְעַנְט ווילסָן און די אמעריקאנער

רענירונג האט מודיעע געוווען: זי נעמט אן מיט צופרידנהיט, איז אַרְץ־ישראל זאל זיין אַ יידיש לאָנד אָונטער דער שׂוֹץ פֿון עֲנֵגָלָאנְד. פֿרְעָז וִידְעָנְט וּוַילְסָפָּאנְס הַסְכָמָה אַיז גַעֲווּן זַיְעַר וּוַיכְטִיק. עֲנֵגָלָאנְד האט גַעֲווּן, אַז אַםְעָרִיקָע פֿאָרְלָאנְגָט אַרְץ יִשְׂרָאֵל פֿאָרְ יִדְן.

יִדְיְשָׁע אַסְימְיָלָאַטָּאָרְן אַין עֲנֵגָלָאנְד שְׁטָעָרְן

אין יענע גַּרְוִיסָע טָעַג, וְעַן דִּי עֲנֵגָלָישָׁע רַענִירונג האט גַעֲדָאָרְפָט בָּאַשְׁלִיכָן וּוְעַן אַרְץ יִשְׂרָאֵל פֿאָרְ יִדְן, הַאָבָן וְיךָ אַוְיפְּגָעָהוּבָן דִּי אַסְמִי מִילְוָרְטָע יִדְן אַין עֲנֵגָלָאנְד אַוְן הַאָבָן גַעֲזָגָט: יִדְן זַיְעַנְעַן נִימְט קִיְינְז בָּאַזְוֹנְדָעָר פָּאַלְקָ, אָוָן יִדְן דָּאָרְפָּן נִימְט קִיְינְז בָּאַזְוֹנְדָעָר לָאנְד. צַוְוִישָׁן דִּי אַסְימְיָלָאַטָּאָרְן אַיז גַעֲווּן אַיְינְעָרָ, מַאנְטָאנְגָן. עָרָהָטָן פָּאָגְנוּמָעָן אַחֲוִיכָן אַמְתָּאָט אַין עֲנֵגָלָאנְד. עָרָהָטָן אַז מַיְתְּגָלִיד פֿוֹן דָעָר עֲנֵגָלָישָׁרְדָעָר עֲנֵגָלָונגָגָגָג.

מַאנְטָאנְגָן אַיז גַעֲקוּמָעָן אוֹיפָע אַז זִיכְרָנָגָ פֿוֹן דִּי עֲנֵגָלָישָׁע מַינִּיסְטָאָרְן אַוְן מִיט זַיְעַנְעַ אַרְיךָ קָעָגָן צַוְוִינְזָמָק אַסְמִיְלָאָטָמָט. אַכְבָּעָר דָּאָס יִדְיְשָׁע פָּאַלְק אַיז גַעֲווּן שְׁטָאָרְקָעָר פֿוֹן דִּי אַסְמִיְלָאָטָמָרָן. דִּי יִדְן פֿוֹן דָעָר גַּאנְצָעָר וּוּלְתָה הַאָבָן גַעֲווּאָלָט אַרְץ יִשְׂרָאֵל פֿאָרְ אַיְידִישְׁעָר הַיּוֹם. דִּי אַסְמְעִירְקָאנְעָר יִדְן אָוָן יִדְן פֿוֹן אַנְדָעָר לְעַנְדָעָר הַאָבָן אַפְּגָעָה אַלְטָן פָּאַרְזָאָמְלָוְנָגָעָן אָוָן תְּפִילָה גַעֲטָאָן אַיז בְּתֵי מְדֻשִּׁים אַז יִדְן זַאלְן קָרִינְגָן זַיְעָר אַיְינְגָן לְאָנְדָה.

דָעְרִיבָעָר האט זַיךְרָן דִּי עֲנֵגָלָישָׁע רַענִירונג נִימְט צַוְעָה עֶרֶת צַו דִּי רִיאַד פֿוֹן דִּי אַסְמִילְוָרְטָע יִדְן אָוָן זַיְעָרָע עַצְוָת נִימְט אַנְגָּעָנוּמָעָן.

די באָלְפָוָר דָעְקָלָאָרְאַצְיָע

דעַם 2-טָן נַאֲוּעַמְכָּעָר, 1917, האט דִּי עֲנֵגָלָישָׁע רַענִירונג אַרוֹיסָה גַעֲגָעָבָן אַ דָעְקָלָאָרְאַצְיָע וּוְעַגְן אַרְץ יִשְׂרָאֵל. „די עֲנֵגָלָישָׁע רַענִירונג באַוּוּלִיגָט, אַז אַין אַרְץ יִשְׂרָאֵל זַאל גַעַנְדָעָט וּוּרְוָן אַ הַיּוֹם פָּאָרְן יִדְיְשָׁן פָּאַלְק“. אַין נִאמְעַן פֿוֹן דָעָר עֲנֵגָלָישָׁר רַענִירונג האט די דָעְקָלָאָרְאַצְיָע אָונְטָעָרְגָעָרְבָּן, לְאָרְדָבָּן. די דָעְקָלָאָרְאַצְיָע רַוְפְּטָמָען „די באָלְפָוָר דָעְקָלָאָרְאַצְיָע“.

אייבער דער גארער וועלט האבן יידן אויפגענו מען די באַלפּוֹר דעקלאָראַצְיַע מיט באָגִינִיסְטִיעָרָונְג אָוּן מיט דאנְקָבָאָרְקִיט צו ענְגָּלָאָנד. הונְדָּעָרְטָעָר טוֹזִוְנְטָעָר מעַנְתְּשָׁן האָבָן מַאֲרְשִׁירְט אַיְבָּעָר די נָאָסְן פֿוֹן נְיוּ-יְאָרָק, וּוּאָרְשָׁעָר, פֿאָרְזִין, אָדָם, וּוּילְנָעָן אָוּן אַנְדָּעָרָע שְׁטָעָט. מעַן האָט זיך גַּעֲקוֹשֶׁת אֵין די נָאָסְן, אָוּן זיך אַפְּגָּעָגָּעָן מַול טָוב. מיט באָזּוֹנְדָּעָרָעָר לִיבְשָׁאָפְּט האָבָן יידן דָּעָרְמָאָנט דָּעָם נָאָמָעָן דִּיר וּוּיְצְמָאָן. מעַן האָט גַּעֲוָאָסְט, אָז דָּאָס אַיְזָן גַּעֲוָוָן וּוּינְ פֿאָרְדִּינְסְט, וּוּאָס עַנְגָּלָאָנד האָט אַרְויִסְגָּעָגָּעָן די באַלפּוֹר דעקלאָראַצְיַע.

דעְמָאָלָט וּוּעָן די יידָן פֿוֹן דָּעָר גַּאָרָעָר וּוּלְט האָבָן זיך גַּעֲפָרִיּוֹט מיט דָּעָר באַלפּוֹר דעקלאָראַצְיַע, האָט די יִדְיִישָׁע באָפְּפָעְלָקָעָרָונְג פֿוֹן אָרֶץ יִשְׂרָאֵל אַיְבָּעָרְגָּעָלְעָבָט די בִּיטָּעָרְסְטָע צִוְּיַע. די טָעָרָקָן האָבָן גַּעֲוָאָסְט פֿוֹן דָּעָר באַלפּוֹר דעקלאָראַצְיַע. זַיְה האָבָן חַוְשָׁד גַּעֲוָוָן די יידָן פֿוֹן אָרֶץ יִשְׂרָאֵל, אָז זַיְה זַיְגָּעָן עַנְגָּלִישָׁע שְׁפִיאָנָעָן. די טָעָרָקָן האָבָן אַרְעָסְטִירְט אָסְךְ יַיְדָן אָוּן זַיְה פֿאָרְשִׁיקְט קִיְּין דְּמָשָׁק. דָּאָרָט האָט מעַן זַיְה גַּעֲפִינִיקְט, אָוּן עַטְלָעָכָע אָוּן דָּרְיוִיסִיק אַרְעָסְטִירְטָע זַיְגָּעָן גַּעֲשְׁטָאָרָבָן פֿוֹן מַאְטָמָעָרְנִישׁ.

דִּיר וּוּיְצְמָאָן קוּמָט אֵין סָאָן רֻעְמָאָן

וּוּעָן די מַלחְמָה האָט זיך גַּעֲנְדִּיקְט האָבָן די פֿעְלָקָעָר, וּוּאָס האָבָן גַּעֲוָאָנוּנָעָן די מַלחְמָה — עַנְגָּלָאָנד, פֿרָאָנְקָרִיךְ, רָוּסְלָאָנד, אַמְּעָרִיךְעָן אָוּן אַיְתָאָלִיעָ גַּעֲהָאָט אַקְאַנְפָּעָרְעָנִיךְ אֵין סָאָן רֻעְמָאָן. אַוְיָפְּקָעְרָקָן פֿעְרָעָנִיךְ האָבָן די אַלְעָ רָעְנִירָנָגָעָן באַדָּאָרְפָּט באַשְׁטִימָעָן צַיְה זַיְה זַיְגָּעָן מַסְכִּים אַוְיָפְּקָעְרָקָן די דָּעָר באַלפּוֹר דעקלאָראַצְיַע. אֵין סָאָן רֻעְמָאָן גַּעֲקוֹמָעָן דִּיר וּוּיְצְמָאָן מיט אַזְיָזִים טִישָׁר דָּעָלְעָגָאָצְיַע. מיט צִיטָעָר האָט די דָּעָלְעָגָאָצְיַע גַּעֲוָאָרָט אַוְיָפְּקָעְרָקָן פֿוֹן דָּעָר קַאַנְפָּעָרְעָנִיךְ. דִּיר לָאָיֵד דּוֹשָׁאָרְדוֹשָׁ אָוּן באַלְפּוֹר, אָוּן זַיְה האָבָן צַוְּגָעָזָאָנט, אָז זַיְה וּוּעָלָן די באַלְפּוֹר דעקלאָראַצְיַע נִיט לְאָזָן פֿאָלָן.

סְוָף כָּל סְוָף האָבָן אַלְעָ רָעְגִּירָוּנָגָעָן, וּוּאָס האָבָן זיך באַטְיִילִיקְט אֵין דָּעָר קַאַנְפָּעָרְעָנִיךְ אֵין סָאָן רֻעְמָאָן, גַּעֲגָעָן זַיְעָר הסְכָמָה : אָרֶץ

ישראל אוֹזָא יְדִישָׁה הַיְמָלָאָנָד, אָוְנְטָעָר דָּעָר שְׂוִיזָּפָּוּן דָּעָר עֲנְגָלִישָׁעָר רַעֲנִירָוָנָג.

וּוּגָן דַּר וּוּיְצָמָאָן אוֹזָא פָּוּן סָאָן רַעֲמָא גַּעֲקָומָעָן קִיּוֹן לְאַנְדָּאָגָן, הַאָבָּן אִים דַּי לְאַנְדָּאָנָעָר יִדְזָן אַוְפָּגָעָנוּמוּן מִיטָּגָרָוָס כְּבוֹד. מַעַן הַאָט אִים בָּאַגְּעָנָגָט בַּיִּדְעָר בָּאָן מִיטָּא סְפָּר תּוֹרָה אֵין דַּי הָעָנָת.

וּוּגָן עָר אוֹזָא גַּעֲקָומָעָן מִיטָּא פָּאָר יָאָר שְׁפָעַטָּעָר קִיּוֹן אַמְּעָרִיקָעָן, הַאָבָּן אִים אָוִיךְ דַּי אַמְּעָרִיקָאָנָעָר יִדְזָן אַוְפָּגָעָנוּמוּן וּוּאָגָרְיוֹן יְדִישָׁן מְנַהָּגָן. זַעַקְסָמָעָשׁ שִׁיפָּלָעָךְ וַיְיִנְעַן אַרְיוֹסְגָּעָפָּאָרָן צֹו בָּאַגְּעָנָגָעָן דַּי שִׁיפָּמִיט וּוּלְכָעָר דַּר וּוּיְצָמָאָן אוֹזָא אַגְּעָקָומָעָן. אַוְיפָּדָעָר גָּסָם בַּיִּזְן הַאָטָעָל, הַאָבָּן זַיְךְ פָּאַרְזָאַמְּלָטְטָוְזָ�ָנָטָעָר מַעַנְטָשָׁן אָוֹן אִים בָּאַגְּרִיסְטָן. נִישְׁטָמָעָן אַיְינְמָאָל אוֹזָא נַאָר אַוְסְגָּעָקָומָעָן דַּר וּוּיְצָמָאָן צֹו טַרְעָפָן זַיְךְ מִיטָּמָלָחָה מַעַנְעָרָר: עֲנְגָלִישָׁעָר, פְּרָאַנְצִיוֹזִישָׁעָר, אַמְּעָרִיקָאָנָעָר אָוֹן אַפְּיָלוֹ אַרְאָבִישָׁעָר אַוְיפָּדָעָר דַּעְרָקְלָעָרָן וּזְיִדְזָן הַאָבָּן דָּאָס דַּעְכָּט אַוְיפָּדָעָר לְאַנְדָּפָּוּן זַיְיעָרָעָאָכָּות, אַוְיפָּדָעָר אַרְצָן יִשְׂרָאֵל.

דַּר וּוּיְצָמָאָן וּוּעָרָט עֲרַשְׁטָעָר פְּרָעָזְדָעָנָט פָּוּן מַדִּינָת יִשְׂרָאֵל וּוּגָן עָמָא אַוְפָּגָעָנוּמוּן מַדִּינָת יִשְׂרָאֵל, אוֹזָא דַּר וּוּיְצָמָאָן אַוְיסְמָעָן גַּעֲקָלְבָּן גַּעֲוָאָרָן פָּאָר פְּרָעָזְדָעָנָט. מִיטָּפָּאַרְעוֹרָונָג הַאָט אִים דָּאָס פָּאָלָק גַּעֲגָבָן דַּעְם הַעֲכָסְטָן אַמְּטָמָת. דַּר וּוּיְצָמָאָן הַאָט אַלְעָזָיְנָעָיְאָרָן גַּעֲדִינָט דַּעְם יְדִישָׁן פָּאָלָק אָוֹן דַּעְם צִוְּנָיָום, כְּדַי יִדְזָן וְאַלְעָזָיְנָעָיְאָרָן קְרִיגָן אַרְצָן יִשְׂרָאֵל. עָר הַאָט זַוְּכָה גַּעֲוָוָעָן, אָזָא אַיבָּעָר זַיְנָעָזָיְנָה אֵין רַחֲוָבָות וְאַל פְּלָאַטָּעָרָן דַּי פָּאָן פָּוּן עֲרַשְׁטָן פְּרָעָזְדָעָנָט פָּוּן מַדִּינָת יִשְׂרָאֵל.

פִּיר יָאָר אוֹזָא דַּר. חַיִּים וּוּיְצָמָאָן גַּעֲוָוָעָן דָּעָר פְּרָעָזְדָעָנָט פָּוּן מַדִּינָת יִשְׂרָאֵל. עָר אוֹזָא גַּעֲשְׁטָאַרְבָּן דַּעְם נִיְינָטָן נָאַוּעַמְבָּעָר, 1952. מַעַן הַאָט אִים בָּאַחַאלָטָן אֵין רַחֲוָבָות. יִדְזָן אַיבָּעָר גַּאָר דָּעָר וּוּלְטָה הַאָבָּן גַּעֲטְרִוִּעָרָט נַאָר אִים. מַעַן דָּרְמָאַנָּט אִים מִיטָּגָרָסְפָּט, וּוּיְלָיָעָר הַאָט לִיב גַּעֲהָאָט זַיְנָה פָּאָלָק, דַי יִדְזָן, מִיטָּדָעָר גַּאָנְצָעָר וּוּאַרְעָמְקִיָּת פָּוּן זַיְנָה אַרְצָן, אָוֹן דָעָר יְדִישָׁעָר חַלּוֹם פָּוּן אַוְמְקָעָרָן זַיְךְ קִיּוֹן אַרְצָן יִשְׂרָאֵל אוֹזָא גַּעֲוָוָעָן דַי זַאָרָג אָוֹן דַי מִי פָּוּן זַיְנָה לְעָבָן.

יארן פון קרייג און פיין

טיפֿ איז געוווען דער גלייבן אין אונדזערע הערצער איז די
פֿאָרְפֿאָלְגּוֹנְגּוֹן אָוֹן די רְצִיחּוֹת פֿוֹן דער טְרַקְיִישָׁר מְאַכְּט
וּוְעַלְּן אַרְיִבְעֶרְגִּין אָוֹן מִיר וּוְעַלְּן זִיךְ מֵיט גָּאָטָס הַילְּפָ אָוֹם-
קָעָרָן צָו אַונְדְּזָעָרָע שְׂטַעַט אָוֹן הַיְמָעָן.

דער גלייבן איז אונדז בִּיגְעַשְׁטָאנְגָּן אָז מִיר זָאָלָן קָעָנָעָן
צָרִיבְעַרְטְּרָאָגָן די יְסֻוּרִים אָוֹן דָּעַם אֲנְגָּסְט וּוְאָס מִיר הַאָבָן
אַיְבְּעֶרְגָּעַלְעָבָט אִין צִיִּיט פֿוֹן דער מְלַחְמָה.

(ח'אייר דיזונגאָך)

ס'האט די צייט מיט איר פיל מיר געטראָפַן,
און מיין לײַב און מיין הָאָרֶץ דורךגעשטָאָכוּ.
און מיין ווֹאנְד אִין געפֿערלָעַך אָוּן טוּיטָלָעַך,
און מיין גוֹף אִין אִין שְׂטִיקָעַר צְעַבָּרָאָכוּ.

גָּאָט וּוְעַט צִיּוֹן מֵיר נָאכָמָאָל וּוְיִזְׁנָן
אַיִּינְגָּעַפְּאָסְט אִין בָּרְיִיאָנוֹן אַפְּאָלוֹן,
די צְוּוֵי לִיכְתָּט — אַלְיהָוּ אָוּן מְשִׁיחָה
זָאָלָן הָעַל אַיְבָּעָר מֵיר זִיךְרָעַלְאָלָעַן.

(יהודה אברבנאל — יידיש : י. י. שווארץ)

ין 1914 האט זיך אָנגעההויבּן די ערשות וועלט-מלחמה. אין דער מלחמה אוֹ אַריין טערקיי אוֹיף דער זויט פון די דיטשנ. אַרץ יִשְׂרָאֵל אוֹ גָּעוּעַן דער פראנט, וואו דאס עֲנֶגֶלְישׁ מִילִּיטָעַר האט זיך גע-

שלאנן מיט די טערקן אונ אוך מיט די דיטשנ.
זו די יודן האט זיך די טערקיישׁ מאקט באָצְוִינְגַּן זיעיר שלעכט. די טערקן האבן געזאגט, אוֹ די יודן ווילן טערקיי זאל פֿאָרְשְׁפִּילְזַן די מלחמה — דעם אלט וועלן זוי מיט דער הילף פון עֲנֶגֶלְאנְד גְּרִינְדְּן אָן אַיְגָּעָנָה מדינה.

אין אַרץ יִשְׂרָאֵל האט זיך געפונען דער טערקיישׁער געגעראָל דושעמל פֿאָשָׁאָט מיט זיינע אַרמיינַן. די טערקיישׁ זעלנער זיינען באָפָּאלְן די שטעת אָונָן די דערפָּער אָונָן צָהָנָומָעַן ביֹיך דער באָפָּאלְקָעַ רונג אַלְץ ווֹאָס זויי האבן געהאט. מען האט גענומָעַן עַסְנוֹאָרג, קלְיִידָה, קַי אָונָן פֿערְד אָונָן אַפְּיַילְוָאָסְקָן, ווֹאָס די זעלנער האבן נִית באָז דארפָּט, האבן זוי אַוִיך אַוְעַקְבָּעַשְׁלָעַט.

עם איז געוואָרַן אַ מהומה אין לאנד. קיינער האט נִית געוואָוסט ווֹאָס עַם וועט מיט אַים מאָרגַן זיינ. די טערקיישׁ זעלנער האבן גע-כאָפט אַין גָּאָס מענטשָׁן אָונָן זוי אַוְעַקְבָּעַשְׁלָעַט אַוִיך צָוָּאָגָּס-אַרְבָּעַט: גְּרָאָבָן גְּרִיבָּעָר, שְׁלָעָפָן מְשָׁאָעָם, אַוְיסְגָּלִיכָּן די וועגן אָונָן טָאָן אַנדְרָעָ אַרְבָּעַט. אָז אַ מענטשָׁ אַיז אַרוֹדִים פון הוּוִין, האט מען נִית געוואָוסט, צִיְּרָע וועט קומָעַן צוֹרִיק. די טערקן האבן געשלאנְן די מענטשָׁן אין די צָוָּאָגָּס-לְאָגָּעָרָן, נִית גְּעַגְּבָּעָן זוי גְּעַגְּבָּעָן, גְּעַלְאָזָן אַרְבָּעַטן אַונְטָעָר דער ברענענדְקָעָר זוּן. נִית אַלְעָה האבן די יְסוּרִים גַּעַקְעַט אַוְיסְחָאָטָן. מענטשָׁן זיינען קְרָאָנְק גַּעַוְאָרַן, אָסְקָדָה זיינען גַּעַשְׁטָאָרָבָן פון הַונְגָּעָר אָונָן פֿון קְרָאָנְקְהִיטָן.

אין תְּלָ אַבְּיב אָונָן אַין אַנדְרָע יִדְיִישָׁ יְשֻׁוּבִים האבן די טערקן גַּעַמְאָכָט זְכוֹנָגָעָן אַין יִדְיִישָׁ הַיּוּעָר, מִיטָּן תְּרוּזָן אָז זוי זוכָן גַּעַוְעָר. דער אַמְתָּ אַיז אַבעָר, אָז זויי האבן די הַיּוּעָר בָּאַרְוִיבָט. די זעלנער האבן גַּעַזְוְכָט אַין די הוּפָן אַין די קָעַלְעָרָן. מען האט אַרְעַסְטִירָט

אומושולדייקע מענטשין. מען האט ווי געשמידט איזן קייטן אונ געלעפֿט איזן תפיסה. די יודישע באפֿעלקלערונג איז געוען איזן פָּאניק. דער קאָמָּאנְדִּיר פֿון יַפּוֹ איז געוען כאָסָּאָן בעק. ער איז געוען אַהֲן, האט שטארק פֿינְט געהאט יַדְן, אונ וואָו עס האט ויך באָזְוִוִּין כאָסָּאָן בעק, איז געוען אַן אָומְגְּלִיק.

דוֹשֻׁמָּאֵל פֶּאֱשָׁא שִׁקְטָא אַרְוִוִּים די יַדְן וּוְאָם זַיְנְעָן גַּעֲוָעָן פֿרְעָמְדָע בִּירְגָּעָר

דוֹשֻׁמָּאֵל פֶּאֱשָׁא איז געוען אַן יְרוּשָׁלַיִם אונ האט געטראָכט ווְאָם פֿאָרָא צְרוֹת מען קען אַנְטָאָן די יַדְן פֿון אַרְץ יִשְׂרָאֵל. ער האט אַרְוִיסְגַּעְגַּבְּעָן אַ בָּאָפְּעָל, אָוָאָלָעָ אַיְנוֹוָאוּנְגָּרָעָר פֿון אַרְץ יִשְׂרָאֵל, ווְאָם זַיְנְעָן נִיטְּ קִיְּוּן טָעַרְקִישָׁע בִּירְגָּעָר, זַאלָן באָלָד פֿאָרָאָן דָּס לְאָנד.

דער באָפְּעָל איז געוען אַ גְּרוּסְמָעָר אָומְגְּלִיק פֿאָרָן די יַדְן. אַ סְּךָ פֿון זַיְנְעָן גַּעֲוָעָן רָוְטִישָׁע בִּירְגָּעָר. ווּעָן זַיְאָלָעָ וּזְאָלָטָן אַוּוּקָעָ גַּעֲפָרָן, וּזְאָלָטָן חֲרוּב גַּעֲוָאָרָן די שְׁטָעָטָט, די קָאָלָאָנִיעָם, אַן די אַרְ-בָּעַטְעָר יְשָׁוּבִים, ווְאָם זַיְנְעָן גַּעֲוָעָן אוַיְסְגַּעְבּוּת. די פִּירְעָר פֿון די יַדְן אַין אַרְץ יִשְׂרָאֵל הַאָבָּן זַוְּדָעָר באָפְּעָלָקָעָ-רוֹנָג אַן גַּעֲזָגָט זַוְּ זַיְיָ : פֿאָרָאָלָאָטָט נִיטְּ דָּס לְאָנד. נַעַמְתָּ אַן די טָעַרְקִישָׁע בִּירְגָּעָרְשָׁאָפְּט אַן בְּלִיְבְּטָה הַיְּתָן אַיְיָעָרָע יְשָׁוּבִים אַן אַיְיָעָרָה הַיְּמָעָן. אַזְוִי האט גַּעֲזָגָט דער רָאַשׁ הַרְבָּנִים פֿון טָעַרְקִיָּי, אַן דער פֿאָרָוִיצְעָר פֿון שְׁטָאָט רָאַט פֿון תֵּל אַבְּיַיָּבָּ, מְ. דִּיזְוָנָגָאָפָּ, אַן אַיְבָּעָרָה-הַוִּיפְּט די פִּירְעָר פֿון די אַרְכָּעָטָר הַאָבָּן גַּעֲפָאָדָעָרָט אַן יַדְן זַאלָן אַנְ-נַעַמְתָּ די טָעַרְקִישָׁע בִּירְגָּעָרְשָׁאָפְּט.

אַסְּךָ יַדְן הַאָבָּן אַנְגָּעָנוּמָעָן אַטְּאָמָּאָנִישָׁע בִּירְגָּעָרְשָׁאָפְּט אַן נִישְׁתָּ-פֿאָרָאָן אַרְץ יִשְׂרָאֵל. אַבָּעָר הַוְּנָדָעָטָר מִשְׁפָּחוֹת זַיְנְעָן אַרְוִיסְגָּעָ-פָּאָרָן פֿון לְאָנד.

א גַּעֲיָעָג נַאֲר „פֿרְעָמְדָע“ אַוְיפָּט די גַּאֲסָן פֿון יַפּוֹ אַן תַּלְּאַבְּיַבָּ
בְּאָסָּאָן בעק מִיט זַיְנָעָ זְעַלְגָּעָר הַאָבָּן זַוְּ אַרְוִיסְגַּעְלָאָט אַוְיפָּט די
גַּאֲסָן פֿון תֵּל אַבְּיַבָּ אַן יַפּוֹ. זַיְיָ הַאָבָּן אַרְעַסְטִירָט יַדְן, אַן וּעָרְסָאִיזָאָ
ニישְׁתָּ גַּעֲוָעָן קִיְּוּן אַטְּאָמָּאָנִישָׁע בִּירְגָּעָר, האט מען אַים מִיט רִיטָּעָר

געיאנט צום האפן פון יפה. דארט האט געוווארט אויף זיין איטאָז-ליינישע שיפ אויף אַרוייספֿרִין זיין פון לאנד. די זעלנער האבן בי דיאָרֶעֶסְטִירֶטְעַ צוֹגְעַנוּמוּן זַוְיעַר גַּלְטַ, זַוְיעַר קַלְיַידַעַר, מען האט זיין געשלאגן און געשליגידערט אין שיפ. אַסְטְּמַתְשֵׁן זַוְינַעַן פָּאַרְרוֹאַן-דַּעַט גַּעֲוֹוָאָרָן, אַנְדַּעַרְעַ אַהֲבָן גַּעַלְשַׁטְ, פָּוּן עַנְגַּשְׁאָפְטַ אָזָן זַוְיִיטִיקָן. די טַעַרְקִישָׁע בָּאַאַמְּטָעַ אַהֲבָן צַעַשְׂיִידַט מְשַׁפְּחוֹת, אַפְּגַּעַשְׁקִיטַ דַּי עַלְ טַעַרְן אָזָן אַיְבָּעַרְגָּעַלְאָזָן דַּי קִינְדַּעַר, אַדְעַרְ פָּאַרְקָעַרְטַ, אַוְעַקְגַּעַשְׁקִיטַ דַּי עַלְ טַעַרְן אָזָן אַיְבָּעַרְגָּעַלְאָזָן דַּי עַלְטַעַרְן. עַם זַוְינַעַן גַּעֲוֹוָן גַּעֲוֹוָן בִּזְוּן הִימָּלָ. דַּאַס אִיז גַּעֲוֹוָן דַּי שִׁיפְ פָּוּן פַּאַרְ דַּי יַדְזָן אִיז אַרְץַ יִשְׂרָאֵל.

די באַצְיאָוָנָג צו די יַדְזָן אִיז וּוְאַס אַמְּטָל עַרְגָּעַר גַּעֲוֹוָאָרָן. דושעמאָל פָּאַשָּׁאַ האָט אַרְוִיסְגַּעַבְן אַ בָּאַפְּעַלְ, אָז אלְעַ יִדְיִישָׁע אַוְיִשְׁרִיפְטַן אוֹיפְ קַרְאָמָעַן, שָׁוֹלָן, גַּעַזְעַלְשַׁאַפְּטַלְעַכְעַ אַיְנְסְטִיטּוֹצְיעַם זַאלָן אַרְאַפְּגַּעַנוּמוּן וּוּרָן, אָזָן אַנְשְׁטָאָט זַיְן זַאלְ מַעַן מַאֲכָן טַעַרְקִישָׁע אַוְיִשְׁרִיפְטַן.

ער האָט פָּאַרְבָּאָטַן צו פָּאַרְקְוִיפְן דַּי מַאֲרָקָעַם פָּוּן קְרָן קִימָתַ. בַּיַּי וּמְעַן וּוּעַט גַּעַפְינַעַן אַ קְרָן קִימָת מַאֲרָקָעַ, וּוּעַט קְרִינַן טַוִּיטַ שְׁטַרְאָפַ. אלְעַ יִדְיִישָׁע "שּׁוֹמְרוֹים" דַּאֲרָף מַעַן אַרְאַפְּגַּעַנוּמוּן פָּוּן זַוְיעַר וּוּאַךְ אָזָן אוֹיפְ זַוְיעַר אַרְטַ אַוְעַקְשַׁטְעַלְן אַרְאַבְּכִישַׁע. וּוּעַר עַם וּוּעַט נִיטַ פָּאַלְגָּן, וּוּעַט קְרִינַן טַוִּיטַ-שְׁטַרְאָפַ. צו זַיְן אַ צְיוֹנִיסְטַ, אַיְזַ פַּאַר דושעמאָל פָּאַשָּׁאַ גַּעֲוֹוָן דַּעַר גַּרְעַסְטָרַ פָּאַרְבָּאָטַן.

איין אַיְזַ טַרְוִיעַרְקַן טָאגְ האָט דושעמאָל פָּאַשָּׁאַ בָּאַפְּוִילִין, אָז 32 יַדְזָן פָּוּן דַּי אַגְּנַעַוְעַנְסְטַע פָּוּן יִשְׁוּב זַאלָן קְוּמָעַן צו אַים קִיְין יְרוּשָׁלַיִם. צוּוִישַׁן דַּי יַדְזָן זַוְינַעַן גַּעֲוֹוָן דַּרְ אָ. רַופִּין, מַ. דִּיזְוַנְגַּאַפַּ, יִשְׂרָאֵל גַּלְעָדַי אָזָן אַנְדַּעַרְעַ.

די יִדְיִישָׁע בָּאַפְּעַלְקָעָרָונָג אִיז אַוְפְּגַּעַצְיִיטָרַט גַּעֲוֹוָאָרָן. מען האָט זַיךְ מִיט זַיְן גַּעֲזַעַנְטַ וּוּמִיט מַעַנְטַשְׁן, וּוְאַס זַוְינַעַן פָּאַרְמַשְׁפַּט צֻם טַוִּיטַ.

די טַעַרְקִישָׁע פָּאַלְצִיזַיִי האָט די פִּירַעַר פָּוּן יִדְיִישַׁן יִשְׁוּב אַיְזַ פָּאַרְשְׁלָאַסְעַנְעַם וּוּאַגְּאַן גַּעַבְרָאַכְטַ קִיְין יְרוּשָׁלַיִם. לְאַנְגָּנַע שַׁעַה'ן האָט מען זַיְן גַּעַלְאָזָט וּוּאַרְטַן, בַּיַּו דושעמאָל פָּאַשָּׁאַ אִיז אַרְיִינְגַּעַקוּמָעַן.

ער האט זוי באטראכט, אַ פָאַר מָאַל אַיז עַר דָוְרְבָּגָעָנָגָעָן לעבען זוי הין און צוריק און זוי אַנְגָעָקָט, נוּט אוּסְגָעָרָעָדָט צו זוי קַיְוָן וואָרט. עַמְאַזְוָן גַעֲוָעָן אַ מאַדְנָעָר, פִינְצָטָעָרָעָר שָׂוָוִיגָן. דָעַרְנָאַךְ האט ער זיך אַזְוָעָקָגָעָשָׁטָעָלָט בַיִם עַרְשָׁטָן, וּוְאַס אַיז גַעֲשָׁטָאָגָעָן אַין דָעָר רַיְיָ אַון האט אַים גַעֲפָרָעָגָט אַוְיפָ פְרָאַנְצְיוּוֹישׁ: זוי אַיז אַיְיָרָ נַפְמָעָן?

— מאַיר דִיזָעָנָגָט.

“אין צען טעג אַרְום ווּעַט מעַן אַיז אַלְעָמָעָן אַרְוִיסְשִׁיקָן אַין אַנְגָאָרָא, אַדְעָר אַין סִיאָם”. אלָעַ הַאָבָן גַעֲשָׁוָוָגָן.

דוּשָׁעָמָל פָאַשָּׁא אַיז גַעֲבָלִיבָן שְׁטָיָן אַ וּוְילָעַ אַיז האט גַעֲוָאָרט, קַיְינָעָר האט קַיְוָן וואָרט נוּט אַרְוִיסְשִׁיקָט. ער אַיז גַעֲוָעָן פָאַרְ וואָונְדָעָרט. ער האט אַ זָאנְגָעָט: “אַיר האט פָאַרְשָׁטָאָגָעָן?”

— מַוְרַת הַאָבָן גַוְטָ פָאַרְשָׁטָאָגָעָן, אַיְיָר עַקְסָעָלָעָן, האט אַים דִיזָעָנָגָט גַעֲעָנְטָפָעָרט. זַיְינָן פָאַרְשִׁיקָט אַין אַנְגָאָרָא אַדְעָר סִיאָם, אַיז גַעֲוָעָן ווּי פָאַרְשִׁיקָט זַיְינָן אוּסְפָחָה אָוְמָקָומָן. דוּשָׁעָמָל פָאַשָּׁא האט דָעְרוֹאָרט מַעַן זַאל אַים בְעַטָּן וְדָחִים, ער האט גַעֲוָאָרט מַעַן זַאל אַים עַפְעָם זָאנָן. אלָעַ הַאָבָן גַעֲשָׁוָוָגָן. דוּשָׁעָמָל פָאַשָּׁא אַיז אַ פָאַרְ וואָונְדָעָרט עַר אַרְוִיסְ פָוָן צִימָעָר. די יַיְדִישׁ מַנְהִיגָים זַיְינָן בָאַפְרִיטָט גַעֲוָאָרט. דָאַס אַיז נַאֲךְ נִיט גַעֲוָעָן ווּיְעָרָ לְעַצְטָעָ בָאַגְעָנָנִישׁ מִיטָּה דוּשָׁעָמָל פָאַשָּׁא.

די אַרְבָּעָטָטָל אַזְוִיקִיָּט אַין אַרְץ יִשְׂרָאֵל אַיז צִיּוֹת פָוָן דָעָר מַלחָמָה
אַין דָעָר צִיּוֹת פָוָן דָעָר מַלחָמָה אַיז גַעֲוָעָן אַ יַיְדִישׁ קַאַלְאָנִיסָט
אַין פָתָח-תָקוֹה זַיְיָר אַ טָרְוִיעָרִיקָעָר. אַרְום אַים זַיְינָן גַעֲשָׁטָאָגָעָן
קַאַסְטָנָס מִיטָ פָאַמְעָרָאָגָעָן פָוָן זַיְינָן פָרְדָם, שִׁינְעָן רְוִיטָעָ פָאַמְעָרָאָגָעָן.
פָאַרְאַצְיָאָרָן האט מַעַן זַיְינָן קַעְסְטָלָעָךְ פָאַמְעָרָאָגָעָן אַפְגָעָשִׁיקָט אַיז
אוּסְלָאָנדָ, ער האט גַעֲקָרָאָגָן גַעֲלָט אַיז מַעַן האט אַים גַעֲלוֹוָבָט, אַז ער
אַיז אַ גַעֲטָעָר קַאַלְאָנִיסָט. אַיְצָט ווּוִים ער נִיט ווְאַס צוֹ טָאַן מִיטָ זַיְינָן
פָאַמְעָרָאָגָעָן, אַיז מִיטָ זַיְינָן פָרְדָם. קַיְיָן הַאָנְדָלָם שִׁיפָן גַעֲיָן נִיטָ. ער
הַאָט גַעֲוָאָלָט אַזְוָעָקָפָרָוָן די קַעְסְטָלָעָךְ קַיְיָן יְפָן, אַדְעָר קַיְיָן חִיפָתָ
פָאַרְקָוִיפָן אַוְיפָן מָאָרָק, אַפְגָעָבָן פָאַר בִּילִיק, אַכְבִּי זַיְיָ זַאלָן נִיטָ לִיגָן
פָאַר די אַוְיגָן, האט ער נִיט קַיְיָן פָעָרָד אַיז קַיְיָן וואָגן. די טָעָרְקִישׁעָ

זעלנער זיינען געקומען ווי היישעריקן, און צונגענומען די געשפאנען פון זיין הויף.

פאָרגאנאָכט האָבן ויך אויפגעקליבן די מענטשן, וואָס האָבן גע-ארבעט בּי אַים אַין פרְדָם, אַון גֻּוֹאָרְטַן, אָז עַר וְאֶל וְזַי בְּאַצְּאָלָן פֿאָרְן טַאג אַרְבָּעַט. — וְוָאָס וּוֹאָרט אִיר? הַאָט עַר וְזַי גַּעֲפָרְעָגַט. — אִיר זַעַט דָּאָך די קָאַסְטָנָם מִיט די פָּאַמּוּרָאַצְּנָן שְׁטִיּוּן, קִיְּנָעָר קְוִיפְּט וְזַי נִיט, קִיְּן שִׁיפְּן גִּיְּעָן נִיט אַון אַלְעַ וּוֹעָן זַיְינָעָן פָּאַרְצָצָמָט פּוֹן טַעַרְקִישָׁן מִילְוָטָר. עַר הַאָט גַּעַזְעַט צַו די אַרְבָּעַטָּעַר, אָז וְזַלְעַ נִיט קְוּמָעַן מַאְרָגָן צַו דָּעַר אַרְבָּעַט. זַיְינָעָן די אַרְבָּעַטָּעַר גַּעַבְלִיבַּן אָז אַרְבָּעַט. פּוֹנְקָט אָזְוֵי וְזַי סְ'אַיּוֹן גַּעַוְועָן בּי דָעַם קָאַלְאַנִּיסְט אַין פְּתַחַ-חַקָּה, הַאָט גַּעַטְרָאָפָּן אָוִיך בּי אַלְעַ אַנְדָּעָרַע קָאַלְאַנִּיסְט אַין אַלְעַ יְשָׁבוּט. אַין לָאָנד אָזְוֵי גַּעַוְועָרַן אָז אַרְבָּעַטָּסָלָזְוִיקִיָּט. הַוְּנָגְרִיקָּע אַון בְּאַרוּוּסָע זַיְינָעָן אַרְוָמְגַעְנָאַנְגָּעָן די אַרְבָּעַטָּעַר. אַסְּרָקָעָן קְרָאָנָק גַּעַוְועָרַן אָוִיפְּ מַפְּלָאָרְיָע, שָׂוֹאָך גַּעַוְועָרַן פּוֹן הַוְּנָגָעָר.

עם האָבן ויך אַרְגָּאַנְיוֹרָט אַרְבָּעַטָּעַר קָאַמְוּטָעָט אָוִיפְּ הַעַלְפָּן די אַרְבָּעַטָּסָלָזָע.

דוֹשְׁעַמָּאל פָּאַשָּׁאָ טְרִיבִּיכְט אַרְזִים די יַיְדָן פּוֹן יְפּוֹ אַון תַּלְ-אָבִיב

דוֹשְׁעַמָּאל פָּאַשָּׁאָ הַאָט צּוֹנְגַּעַטְרָאָכָט נָאָך אַ מַאְטָעַרְנִישָׁ פָּאָר די יַיְדָן אַין אַרְץ יִשְׂרָאֵל. עַר הַאָט אַרְוִיסְגַּעַבָּן אַ בְּאַפְּעָל, אָז אַלְעַ אַיְנוֹאַיְנָעָר פּוֹן תַּלְ-אָבִיב אַון יְפּוֹ וְזַלְעַ פָּאַרְלָאָזָן זַיְעָרַע הַיְמָעָן אַון גַּיְן וְאָוּ דִי אַוְיגָן טְרָאָגָן וְזַי. די פָּאַרְשְׁתִּיעָרַע פּוֹן תַּלְ-אָבִיב האָבן ויך גַּעַוְועַנדָט צַו דוֹשְׁעַמָּאל פָּאַשָּׁאָ עַר וְאֶל גַּעַבָּן בְּאַגְּנָעָן אָוִיפְּ אַרְוִיסְפִּירָן די באַפְּעָלְקָעָרָוָנָג. דוֹשְׁעַמָּאל פָּאַשָּׁאָ הַאָט גַּעַנְטְּפָעָרָט: וְזַלְעַ זַי גַּיְן צּוֹפּוֹם.

הַאָבן די יַיְדָן פּוֹן תַּלְ-אָבִיב אַוְעַקְגַּעַשְׁיקָט אַ רְיִיטָעַר צַו די יִדְיִישָׁ יְשָׁבוּם אַין גַּלְיל אַון וְזַי אַנְגְּנוֹאָגָט וּוֹעָן דָעַם אַוְמָגְלִיק. תִּכְּפָּה הַאָט מַעַן פּוֹן גַּלְיל אַרְוִיסְגַּעַשְׁקָט וּוֹעַגְנָעָר אַון מענטשן. פּוֹן די קְבּוֹצָה כְּנֶרֶת אַון דְּגָנִיה אָזְוֵי גַּעַקְוּמָעַן יוֹסָף בְּוּסְמָל אָוִיפְּ הַעַלְפָּן אַרְבִּעְעָרְפִּירָן די אַרְוִיסְגַּעַטְרִיבָּעָן יַיְדָן. פָּאָר דָעַר גַּאֲנָצָעַר באַפְּעָל-קָעָרָוָנָג זַיְינָעָן קִיּוֹן וּוֹעַגְנָעָר נִיט גַּעַוְועָן. הַוְּנָדְעָרָטָעַר מַעַנְטָשָׁן הַאָבן

זיך געשלאָעפֿט צופּום מײַט די פֿעְקָלֶעָד אויף די פֿלִיאַצְעָם. מען האַט זיך געווֹאַלְגָּעָרֶט אויף דער ערְד לעַבְנָן די באַסְטָאנְצְיָעָם אָונָ גַּעֲוָאָרֶט, אָפְּשָׁר ווועט מען קְרִינְג אָן אַרט אַין אָ בָּגָן. די באַגְּנָעָן זֵינְגַּנְוּן אַיבָּעָרְפּוֹלְט מִיט טֻרְקִישׁוּ זַעֲלָנְעָר אָונָ אַפְּיַצְעָרֶן. פָּאָר „בָּאַקְשִׁישׁ“ האַט זיך אַיְינְגָּעָם אַמְּאָל אַיְינְגָּעָבָּן אַרְיָין אַין אָ בָּגָן, אַבָּעָר נִימְטָלָעָה האַבָּן גַּעֲהָאָט גַּעֲלָט אויף גַּעֲבָּן די טַעֲרָקָן „בָּאַקְשִׁישׁ“. מענטשָׁן זֵינְגַּנְוּן קְרִאנְק גַּעֲוָאָרֶן אוֹפְּנָן ווּגָן. קְיִינְדָּאַקְטָאָר אַיְזָנָט גַּעֲוָעָן, קְיִינְשְׁפִּיטָאָל אַיְזָנָט גַּעֲוָעָן. עַם אַיְזָנְפִּילְוָן נִימְטָלָעָן קְיִינְדָּאַקְטָאָר אויף שְׁטִילְן דָּעַם דָּאַרְשָׁטָט.

אוֹיסְגַּעְמַאְטָעָרֶטָע אָונָ דַּעֲרַשְׁלָאַגְּנָעָן האַבָּן זיך די אַרוֹסְגַּעְטָרִיָּה בעַנְעָן וּוּאֲגַלְעָר דַּעֲרַשְׁלָעָפֿט קְיִינְפְּתָחָה-תָּקוֹה; אַנְדָּעָרָע קְיִינְדָּאַקְטָאָר סְבָּא אָונָ אַיְזָנְפִּילְוָן די אַיבָּעָרִיקָּע יִשְׂכּוּבִּים.

פְּתָחָה-תָּקוֹה, די מַוְטָּעָר פָּוּן די יִדְיִשְׁעָ קָאָלָאָנִיּוּם נָעַמְט אַוְיפָּה די אַרוֹסְגַּעְטְּרִיבָּעָנָע יִידָּן

ערְבָּה פְּמָה צָוָם סְדָר זֵינְגַּנְוּן אָסְךְ אַרוֹסְגַּעְטְּרִיבָּעָנָע יִידָּן פָּוּן תְּלָאָבָּיכָּ אָונָ יִפּוּ אַנְגַּעַקְמָעָן קְיִינְפְּתָחָה-תָּקוֹה. קְיִינְדָּיְרוֹת זֵינְגַּנְוּן פָּאָר אַלְעַמְּעָן נִימְטָלָעָן. מען האַט צַעַשְׁטָעַלְט גַּעֲצַעְלָטָן. אַנְדָּעָרָע זֵינְגַּנְוּן גַּעֲבָּלִיבָּן אַונְטָעָרָן פְּרִוִּיעָן הַוִּילָּה.

די אַרְכְּבָּעָטָעָר פָּוּן פְּתָחָה-תָּקוֹה האַבָּן אַיְזָנָט דָּעַר אַרְכְּבָּעָטָעָר קִיד גַּעַלְמָאָכְט אָסְדָּר פָּאָר אַלְעָאָר אַרְכְּבָּעָטָעָר פָּוּן פְּתָחָה-תָּקוֹה. די צִיְּמָת אַיְזָנָט גַּעֲוָעָן אַשְׁוּעָרָעָ, אַבָּעָר אַלְעָאָר אַרְכְּבָּעָטָעָר האַבָּן זיך גַּעֲפִילְט וּוי אַיְזָנָט גַּרְוִוִּסְמָעָ משְׁפָחָה. זֵי האַבָּן גַּעֲאַרְבָּעָט צַוָּאָמָעָן, זֵי האַבָּן גַּעֲהָוָנְגָּעָרָט צַוָּאָמָעָן, זֵי האַבָּן צַוָּאָמָעָן גַּעֲוָנְגָּעָן אָונָ גַּעֲטָאָנְצָט די „הַאָרָא“, אָונָ צַוָּאָמָעָן גַּעֲהָאָפְט אַוְיפָּה לִיכְטִיקָּע טָעָג. אַברָהָם הַאֲרַצְפָּהָלָ, אַמִּיטְגָּלִיד פָּוּן צָעַנְטָרָאָלְן קָאָמִיטָעָט פָּאָר ערְד אַרְכְּבָּעָטָעָר, אָונָ עַלְיוֹזָה שִׁידְלָאָוּסְקָי, וּוֹאָם האַט דַּעַמְּאָלָט אַרְגָּאָנְיִזְרָט די אַרְכְּבָּעָטָעָר קִיד אַיְזָנְמָאָל נִימְטָלָעָן. נִשְׁתָּמָט מִיט וּוֹיָן אָונָ נִישְׁתָּמָט מִיט עַסְנוֹאָרָג אַיְזָנְמָאָל גַּעַוְעָן. שִׁיְּזָן, נִאָר מִיט דָּעַר חַבְּרָשָׁאָפְט פָּוּן מענטשָׁן.

די יידן אין אמעריקע שיקן הילפ' צו די יידן אין ארץ ישראל
 די יידן פון אמעריקע זייןגען אויפגעטעןטרט געוואָרַן, ווען זי
 האבן דערהערט וועגן די לײַדַן פון די יידן אין ארץ ישראל. זי האבן
 אַרוֹוְסֶגֶעַשִׁיקְט אַשְׁיֵף מִוּת אַוְיף שְׁפִיּוֹן די הַונְגֶּרְיךָעַ בְּאַפְּעָלְקָעַ
 רָוּנְג. זי האבן געשיקט געלט צום אמעריקהָנָעַר קאנסֶול אַוְן וּרְוָשְׁלִים,
 אַוְן דָּעַר קאנסֶול צזָּצָמָעַן מִיט אַקְּאַמִּיטְעַט פָּוּן יַידְן הַאֲטַט דָּאַס גַּעַלְט
 צַעְטִילְט פָּאָר פָּאַרְשִׂידְעַנְעַע זָאָכָן: אַוְיף קוֹפִּין שְׁפִיּוֹן, אַוְיף הַעַלְפָּן
 קְרָאַנְקָע, אַוְיף בָּאַזְאָרְגָּן די קִינְדָּעָר וּוְאָס זַיְנְגָּעַן גַּעַבְּלִיבָּן וְתָוְמִים.

אברהם הארצפֿעלְד ברענְגַּט אַקְּרָאַזְוָאָן קַעַמְלָעַן מִיט מַעַל קִיּוֹן פְּתַחְ-תָּקוֹהַ

די לאָגָע פָּוּן די אַרְבָּעַטָּעַר אַיְן פְּתַחְ-תָּקוֹהַ אַיְן גַּעַוּעַן זַיְעַר
 שְׁוּעָר. קִיּוֹן אַרְבָּעַט אַיְן נִיט גַּעַוּעַן אַוְן קִיּוֹן גַּעַלְט אַיְן נִיט גַּעַוּעַן.
 אַסְּקָ פָּוּן זיַּיַּה האָבָן גַּעַהְנְגָּעַרט.

אברהם הארצפֿעלְד הַאֲט בְּאַשְׁלָאָסָן, אַז עַר מַוְּזַי הַעַלְפָּן. אַרוֹוִיסַּ
 פָּאָרְן פָּוּן פְּתַחְ-תָּקוֹהַ הַאֲט מַעַן נִיט גַּעַטְאָרְט אַז דָּעַרְלִוְיְבָעַנְיִישַׁ פָּוּן
 דָּעַר מַעְרְקִישְׁעַר מַטְכַּט אַוְן קְרִינְגַּן אַז דָּעַרְלִוְיְבָעַנְיִישַׁ פָּוּן די טָעַרְקָן אַיְן
 גַּעַוּעַן שְׁוּעָר. אַבְרָהָם הארצפֿעלְד הַאֲט זַיַּק נִיט גַּעַשְׁדָּקָן אַוְן אַיְן
 צּוּפָּס אַוְעָק אַז אַז דָּעַרְלִוְיְבָעַנְיִישַׁ קִיּוֹן וּרְוָשְׁלִים.

עַר הַאֲט זַיַּק גַּעַדְאָרְפַּט בְּאַהְאָלְטָן פָּוּן די טָעַרְקָן, זַיַּזְלַן אַיְטַ
 נִיט כָּפָּן. נַאֲך אַסְּקָ צְרוֹת אַוְן שְׁוֻעָרְקִיְּטַן, אַיְן עַר אַנְגְּעַקְוּמַעַן
 קִיּוֹן וּרְוָשְׁלִים. דָּאָרְט אַיְן עַר אַוְעָק צָוְם הַיְּלָפָס-קַאַמִּיטְעַט אַוְן הַאֲט
 דָּעַרְצִיּוֹלַט וְוּנְגַן דָּעַם הַנוֹּגָעַר צְוִישַׁן די אַרְבָּעַטָּעַר אַיְן פְּתַחְ-תָּקוֹהַ.
 אַבְרָהָם הארצפֿעלְד אַיְן גַּעַוּעַן אַז בְּאַקְּאַנְטָעַר אַרְבָּעַטָּעַר פִּירָעָר, אַז
 צַו זַיְנַע רִיאַד הַאֲט מַעַן זַיַּק צְוּגַּעַהְעַרְט. עַר הַאֲט בְּאַקְּוּמָעַן מַעַל פָּוּן
 דָּעַם וּרְשָׁלְמָעַר קַאַמִּיטְעַט. די זַעַק מִיט מַעַל הַאֲט מַעַן אַנְגְּעַלְאָדָן
 אַוְיף קַעַמְלָעַן אַוְן גְּרוּס אַיְן גַּעַוּעַן די שְׁמָחָה אַיְן פְּתַחְ-תָּקוֹהַ, וְוּנְגַן אַז
 קַאְרָאַזְוָאָן מִיט קַעַמְלָעַן הַאֲט גַּעַבְּרָאָכְט מַעַל פָּאָר די הַוְּנְגְּעַרְיקָע.

אַבְרָהָם הארצפֿעלְד אַיְן בְּיוֹן הַיְּינְטִיקָן טָאָג אַיְינְגָּר פָּוּן די גְּרוֹוִיסַּ
 אַרְבָּעַטָּעַר פִּירָעָר אַיְן אַרְצָה יִשְׂרָאֵל, אַז אַיְן זַיְעַר בְּאַלְיִיכְט אַזְּנָדָן.
 וְוּנְגַן זַיְן גַּעַטְרִיְּשָׁאָפְט דָּעַרְצִיּוֹלַט מַעַן אַסְּקָ מְעַשְׁתָּוֹת, אַז אַוְיךָ די

מעשה וועגן דעם קאראזווואן קעמלען מיט מעל פאר די ארבגעטער פון
פתח-תקותה.

די ארבגעטער פון ארץ ישראל האבן מיט דער הילף פון די אמע-
ריakinער פועלוי ציון געגריננדעט אן ארבגעטער-פאנד. דער ארבגעטער-
פאנד האט באזארגנט די ארבגעטמלאזע מיט באשעפטיקונג.

יזספ בומעל, איינער פון די ארבגעטער פירער אין ארץ ישראל,
ווזם אויז געוווען א חבר פון דגניהה, האט גאר א סך געארבעט פאר
די היימלאזע קינדרער, ווזם האבן ניט געהאט ווער עס זאל זוי באזארגן.

ער האט געגריננדעט צוויי קינדרער-היימען אין גליל. דארט האבן
די קינדרער געקראגן ברוית און טיי און זופ, און און ארט צום שלאפען.
חברות זייןען געוווען מיט זוי, געלערנט און געשפילט זיך מיט זוי. איינ-
מאל זייןען אלע קינדרער פון א קינדרער-היימס געקומען צו גאסט אין
כנרת. דארט האט מען זוי געגעבן ברוית מיט האניך. דאס אויז געוווען א
גרוייסער יומ-טוב פאר די קינדרער און זוי זייןען צוריינגעפארן מיט
געזאנג.

אין יענע ביטערע צייטן אויז געוווען א גרויסע טרייסט פאר די
וידן פון ארץ ישראל: זוי האבן איינע די אנדערע געהאלפּן, כדין צו-
זאמען איבערקומען דעם הונגער, און די פאראפּאלגונגען פון דער טער-
קישער רענירונג.

דער יידישער לעגיאן

און אַפְטִילָוְנָג פֿון יִידִישׂן לְעֲגֵיאָן לְעַבְנָן וּרוֹשָׁלִים

מייט צוּווִי טְרוֹיזָנֶט יָאָר צוּרִיק הָאָט טִיטָס אַרוֹיְסָגָעַשְׁלָאָגָן
די פָּאָן פֿון אָונְדוֹזָעָרָע הָעָנֶט — אַיְצָט הָאָבָן מִיר דִי יִידִישׂע
פָּאָן צוּרִיק אַוְיפְּגָעָהוּבָן.

(פֿון אָ רְעַדָּע פֿון דָּר, חַיִים וּוַיִּצְמָאָנוּ)

ז' דער צייט פון דער ערשותער וועלט-מלחמה האבן זיך אין דער שטאט אלעקסאנדריע, אין מצרים, בעפונגען ארום צען טויזנט יודז, וואם דער טערקיישער הערשער דושעמאָל פאשאָה האט אַרויסגעטריבּין פון יפה, תל-אביב און אנדעראָ ערטען. זיי האבן געוואוינט אַין לאָגרען, אַפְּנָעָרִיסְן פון זַיְעָרָע הוַיְמָעָן אַין אַרְצַיְשָׁרָאֵל. צוישן די אַרוֹסְגַּעֲטְרִיבְּעָנָן יודז זַיְנָעָן גַּעַוָּעָן אַסְּרָה יְנָגָעָ לְיוּט, אַרְבָּעָטָעָר אַון שֻׁמְרִים. צוישן זַיְ אַוְיכְּ גַּעַוָּעָן יוֹסֶף טְרוֹמְפָעָלְדָּאָר.

אלעקסאנדריע אַיז גַּעַוָּעָן פּוֹל מִיט עַנְגְּלִישָׁן מִילְּתָעָר. די יִדְיָוָשׁ יְוֹנְגָעָלִימָט האבן גַּעַפְּלִיט, אֹז זַיְ דָּרְפָּן הַלְּפָן בְּאָפְּרִיאָיָן אַרְצַיְשָׁרָאֵל פון טערקיישן יָאָה, זַיְ דָּרְפָּן גַּיְן מִיט די עַנְגָּלָעָנדָעָר אַין דער מלחהָ אַנטקעָגָן די טערקָן.

אין אלעקסאנדריע אַיז דַּעַמְּאָלָט גַּעַוָּעָן זַאְבָּ (וּלְאַדִּימָר) זַשְּׂאָר באָטִינְסְּקִי. ער אַיז גַּעַוָּעָן אַ בָּאָרִימְטָעָר צִוְּנוֹסְטִישָׁעָר פִּירָעָר אַון זְוּרְנְגְּאַלְיִסְטָן פון רְוּסְלָאנְדָה.

ושאָבָאָטִינְסְּקִי האט גַּעַטְאָכָט, אֹז עַם אַיז גַּעַקְוָמָעָן די צִיְּיט, אֹז יודז זַאְלָן אַרְגָּאנְיִוָּרָן אָן אַיְגָעָנָעָם יִדְיָוָשׁ לְעָגִיאָן, אַון די באָפְּרִיאָיָר פון אַרְצַיְשָׁרָאֵל זַאְלָן זַיְן יודז. ער האט זַיְ צְוָנוֹפְּגָעָרָעָדָט מִיט יוֹסֶף טְרוֹמְפָעָלְדָּאָר אַון זַיְ בִּידָעָה האבן גַּעַנוֹמָעָן אוֹיפְּ זַיְ צְוָשָׁפָּן אַיְדִיָּוָשׁ לְעָגִיאָן.

צְוָ זַיְ זַיְנָעָן צְוָגָעָשְׁתָּאָנָעָן די "שּׁוֹמְרִים" אַון אַרְבָּעָטָעָר פון אַרְצַיְשָׁרָאֵל, וואָם האבן זַיְ בעפונגען אַין אלעקסאנדריע. זַיְ זַיְנָעָן גַּעַוָּעָן גְּרִיטִיט צְוָ נָעָמָעָן די בִּיקָם אַון גַּיְן צְוָם יִשְׂרָאֵלְדִּיקָן פְּרָאָנָט. אַבָּעָר אוֹיפְּ דַּעַם האט מעַן גַּעַדְאָרְפָּט האבן די דְּעַרְלְוִיְּבָעָנִישָׁ פון דער עַנְגִּיָּה ליישער מאָכָט.

זַיְ האבן זַיְ גַּעַוָּעָנדָט צְוָ דַּעַם עַנְגְּלִישָׁן גַּעַנְגָּרָאָל מַאְקָסְוּוֹילָ. ער האט זַיְ אַנְגָּעָקוּקָט: יודז ווילְזָן האבן אָן אַיְגָעָנָעָם לְעָגִיאָן? ער האט זַיְ גַּעַזְאָגָט, אֹז ער האט נִיט דַּאַם רָעָכָט צְוָאָת לְעָגִיאָן צְוָ באָ שְׁטִימָעָן.

וшибאָטינסקי און טרומפֿעלדָאָר האָבן געהאט לְאַנְגָּע שמוועסן
מייט די אֲפִיצִירֶן פֿון דער עֲנֵגְלִישֶׁר קָאַמְּאַנדָע. צָום סֻופּ הָאָט מַעַן
די יַיְדָן דָּעֵרְלִוְיבֶּט צֹ אַרְגָּנְזִירֶן אַ לעֲנֵגְאָן פֿון מַוְילְ-אַיְזָולָעַן טְרִיבְּעֶר.
די מַוְילְ-אַיְזָולָעַן טְרִיבְּעֶר דָּאָרְפֶּן בְּרַעְנְגָּעָן וּוְאַסְמָעָר, שְׁפִּיוֹן אָן גַּעֲוּעוֹר
צֹ אַיְזָולָעַן אַזְּיפֶּן פְּרָאָנָט. וּשְׁאָבָּאָטִינְסְּקִי אַיְזָעָן נִיט צּוּפְּרִידָן,
וּוְאָסְמָעָר דִּי יַיְדָן דָּאָרְפֶּן גַּרְאָד זַיְן דִּי מַוְילְ-אַיְזָולָעַן טְרִיבְּעֶר אָן נִיט
קִיְּין גַּעֲוַיְינְלַעַכְּעַן וּלְגַעַר. עֲרַהְאָט נִיט גַּעֲוָאַלְטַץ צּוּשְׁטִינַן צֹ דָעַם
לְעֲנֵגְאָן. יוֹסָף טְרִיבְּעֶלְדָּאָר הָאָט גַּעַזְאָגָט, אַזְּ אַיְזָעָן אַיְזָעָן
יעַדְעַ אַרְכְּבָּעַט וּוְיכְטִיק. בְּרַעְנְגָּעָן גַּעֲוּעוֹר אַיְזָעָן קְלִינִיקִיתָם. אָן דָעַם קָעַן מַעַן
די מְלָחָמָה נִיט פִּירָן. אָן עֲרַ אַיְזָעָן גַּעֲלִיבָּן מִיטָּ דָעַם לְעֲנֵגְאָן פֿון
מַוְילְ-אַיְזָולָעַן טְרִיבְּעֶר.

צְוּוִישָׁן די הוֹנְדָעָתָעָר יְדִישָׁע יְוָנְגָּעָלִיט וּוְאָסְמָעָר זַיְנְעָן גַּעֲקְוּמָעָן
זֶיךְ פָּאָרְשְׂרוּבִּין אַיְזָעָן דָעַם לְעֲנֵגְאָן, זַיְנְעָן גַּעֲוּעוֹר אַיְזָעָן יְדִישָׁע בְּחוּרִים
גַּעַבָּאָרָן אַיְזָעָן אַלְעַקְסָאַנְדְּרִיעָ אַיְזָעָן אַנְדְּרָעָ שְׁטָעָט אַיְזָעָן מְצָרִים.

דָּעַר גַּאֲלְדָעָנָעָר מְגַנְּדוֹד

דָּעַר יְדִישָׁע לְעֲנֵגְאָן פֿון דִּי מַוְילְ-אַיְזָולָעַן טְרִיבְּעֶר הָאָט אַיְבָּעָרָן
לְאַגְּנָעָר אַוְיְפָגָעָהָיִבָּן די יְדִישָׁע פָּאָן מִיטָּ אַגְּלְדָעָנוּם מְגַנְּדוֹד. עַם אַיְזָעָן
גַּעֲוּעוֹן אַגְּרִיסָע גַּעֲשָׁעָעָנִישָׁ. דָּאָס אַיְזָעָן גַּעֲוּעוֹן אַזְּ אַנְזָאָגָט פֿון יְדִישָׁע
זַעֲלָבְּסְטַעְנְדִּיקִיטָם. אַגְּרִיסָע אַנְהָוִבָּן. די לְעֲנֵגְאַנְגָּרָן זַיְנְעָן גַּעַד
וּוְעַן שְׁטָאָלָץ אַיְזָעָן גַּלְקִילָּעָן. זַיְהָאָבָן גַּעַהְאָפְּטָט, אַזְּ מַעַן וּוּעַט זַיְיָ שִׁקְוָן
אוֹפֶּן אַרְץְ-יִשְׂרָאֵלִיקָן פְּרָאָנָט, אַזְּ זַיְיָ וּוּעַלְן זַיְן זַעַלְגָּעָר אַיְזָעָן זַיְיָעָר
אַיְגָעָנָעָר עַרְדָּה.

די עַרְשְׁטָע הַאֲפָעָנוֹג פָּאָרְגִּיָּט

איַינְמָאָל האָבָן זַיְיָ גַּעֲקָרָאָן אַבְּאָפְּעָל, אַזְּ זַיְיָ זַאלָן גַּרְיִיט
זַיְן אַפְּצָוּשָׁוִימָעָן. זַיְיָ האָבָן זַיְרָן צּוֹנְגָּעָרִיט זָום וּוּגָן. מַעַן הָאָט די
לְעֲנֵגְאַנְגָּרָן אָן דִּי מַוְילְ-אַיְזָולָעַן, וּוְאָסְמָעָר האָבָן גַּעַהְעָרָט צֹ זַיְיָעָר אַפְּטִיָּט
לוֹגָן, אַרְוִיְּפָגָעָעָצָט אַיְזָעָט אַשְׁיָּפָט אַזְּ שִׁיפָּאָן דִּי שִׁיפָּאָן אַיְזָעָן אַפְּגָעָשָׁוֹאָמָעָן.
עַם זַיְנְעָן גַּעֲוּעוֹן אַרְוֹם 500 לְעֲנֵגְאָן. בִּינְאָכָט זַיְנְעָן זַיְיָ פָּאָרְבִּיָּט

געשוואומען ליעבן אַ בְּרָעֶג אָוֹן דִּי לְעֲנֵיאָנָעָרָן הַאָבָּן וַיֵּךְ דָּעָרְפְּרִיטָט : זַיְהַ אָבָּן גַּעֲמִינִיט, אָז זַיְהַ זַיְנְעָן בַּיִּדְיָה בְּרָעֶגֶן פָּוּן אַרְצַיְשָׁרָאֵל. אָט וּוּלְן זַיְהַ זַיְךְ אַפְּשָׁטָעָלָן, אָט וּוּלְן זַיְהַ אַרְאָפְּגָנִיָּן אַוְיָף אַיְגָעָנָעָר עַרְד. אַבָּעָר דִּי שִׁיפְּ אַיְזָן גַּעֲשָׁוֹאָוָמָעָן וּוּיְטָעָר. דִּי נָאָכָט אַיְזָן אַרְיָיבָּר. זַיְהַ זַיְנְעָן אַנְגָּעָקָוּמָעָן צָו אַ וּוּלְדָן הַאַלְבָּאַיְזָל, גַּאֲלִיפָּאָלִי, לְעַבְּן דִּי דָּאָרָה-דָּאָנָעָלָן. דָּאָרָת הַאָבָּן וַיֵּךְ דִּי עֲנֵגָלָעָנָדָעָר גַּעֲשָׁלָאָגָן מִיטָּא טָעָרְקִישָׁעָר אַרְמָיִי, אָוֹן דָּאָרָת הַאָט וַיֵּךְ דִּי שִׁיפְּ אַפְּגָעָשָׁטָעָלָט. דָּאָס אַיְזָן גַּעֲוָעָן דָּאָס אַרְטָט וּוּאוּ דָעָר יְדִישָׁעָר לְעֲגִיאָן הַאָט גַּעֲדָאָרְפָּט בְּלִיבָּן. נִישָׁט אַיְזָן יִשְׂרָאֵל, נִאָר וּוּיְטָ אַיְזָן דָעָר פְּרָעָם. דִּי לְעֲנֵיאָנָעָר זַיְנְעָן גַּעֲוָעָן טְרוּיְעָרִיךְ אָוֹן אַנְטוּוּשָׁת.

יְזָסָפְּ טְרוּמָפְּעַלְדָּאָר אַיְזָן גַּעֲוָעָן דָעָר אַיְנְצִיקָּעָר וּוּאָס הַאָט נִיט פְּאַרְאָלָאָרָן דָעָם מוֹט. עָר הַאָט גַּעֲטָרִיסָט דִּי לְעֲנֵיאָנָעָרָן. זַיְעָר אַרְבָּעָט וּוּעָט נִיט זַיְן אַוּמוֹסָט. אָז מַעַן וּוּעָט צַעֲשָׁלָאָגָן דָעָם שׁוֹנָא אַוְיָף דִּי פְּרָאָנָנָן וּוּעָט אַרְצַיְשָׁרָאֵל סִי וּוּי בְּאַפְּרִירִיט וּוּרָן, אָוֹן דָעָר גַּוְתָּעָר נִאמְעָן פָּוּן יְדִישָׁן לְעֲגִיאָן וּוּעָט זַיְן אַכְבָּוד פָּאָרָן יְדִישָׁן פָּאָלָק. אָוֹן טְרוּמָפְּעַלְדָּאָר הַאָט גַּעֲפָאָדָעָרָט פָּוּן דִּי לְעֲנֵיאָנָעָרָן, זַיְהַ זַּאֲלָן זַיְן גַּוְתָּעָר זַעֲלָנָדָעָר : דִּיְצִיפְּלִינִירָט, רִיוּן, עַרְלָעָן. דָעָר יְדִישָׁעָר לְעֲגִיאָן זַאֲלָן זַיְן אַמְּסָטָעָר פָּאָר אַנְדָּעָרָעָל לְעֲנֵיאָנָעָן.

קַאְלָאָנָעָל פְּעַטְעַרְסָאָן, דָעָר קַאְמָאָנְדִּירָ פָּוּן דָעָם יְדִישָׁן לְעֲגִיאָן אַיְזָן גַּאֲלִיפָּאָלִי

דָעָר קַאְמָאָנְדִּירָ פָּוּן יְדִישָׁן לְעֲגִיאָן פָּוּן דִּי מַוְילְ-אַיְזָלָעָן-טְרוּיְיבָּעָר אַיְזָן גַּעֲוָעָן אַנְדָּעָר, קַאְלָאָנָעָל פְּעַטְעַרְסָאָן. עָר הַאָט קִיּוֹן יִרוֹן פְּרִירִעָר נִיט גַּעֲקָעָנָט, נִאָר עָר הַאָט לִיב גַּעֲהָאָט לְיִיעָנָעָן דִּי בִּיכָּל. אַפְּטָמָאָל פְּלָעָגָט עָר זַיְצָן אַגְּנָצָעָ נָאָכָט אַיְבָּעָר דָעָר בִּיכָּל. עָר הַאָט גַּעֲוָוָסָט, אָז אַרְצַיְשָׁרָאֵל אַיְזָן אַמְּאָל גַּעֲוָעָן דָאָס יְדִישָׁעָ לְאָנָד. זַיְנְעָן יְדִישָׁעָ לְעֲנֵיאָנָעָרָן, דִּי אַרְצַיְשָׁרָאֵל/דִּיקָעָ בְּחָוִרִים, הַאָט עָר לִיב גַּעֲהָאָט אַוְן הַאָט מִיט זַיְהַ אַפְּט גַּעֲשָׁמוּסָט. דִּי לְעֲגִיאָנָעָרָן הַאָבָּן אַיְם אַוְיָךְ לִיב גַּעֲהָאָט, זַיְהַ הַאָבָּן גַּעֲפִילָט, אָז עָר אַיְזָן זַיְעָרָעָר אַפְּרִינְט, אַפְּרִינְט פָּוּן יִידָּן.

דען צויזיטער קאָמַאנְדִּיר פון דעם לֻעֲנִיאָן, אונטער פֿעַטְעַרְסְּפָּנְגָּןְעָן, אויז געווען יומסּ פֿרּוֹמְפֿעַלְדָּאָר. טְרוֹמְפֿעַלְדָּאָר אויז געווען שְׂטְרַעְנֶגֶן צו די לֻעֲנִיאָןְגָּןְעָן. עַר הָאָטּ פָּוּן זַיִּהְעַפְּאַדְרָעַטּ אַסְּקָרְבָּעַטּ אָזְן הַעֲלֵלְדִּישְׁקְיִיטּ. אַכְּבָּעַר עַר הָאָטּ זַיִּהְלִיבּ גַּעֲהָאָטּ זַיִּהְעַדְבָּעַר. אויז עַר הָאָטּ בְּאַשְׁטְרַאְפְּטּ אַלְעֲגִיאָנְעָרָה, אויז עַר דְּעַרְנָאָךְ צְוַעַקְוָמָעָן צָוּם בְּאָצְּשָׁרָאְפְּטָן אָזְן הָאָטּ אִים דְּעַרְקְלָעַרְטּ. אויז נִישְׁתְּצָוֵילְבּ שְׁלַעַכְטִיקִיטּ שְׁטְרַאְפְּטָן אָזְן הָאָטּ אִים דְּעַרְקְלָעַרְטּ. אויז דָּעַר יִדְיְוָשָׁעַר לֻעֲנִיאָנְעָר דָּאָרָף זַיִּין אָזְן אַוְסְגַּעַצְיִיכְנְטָעַר.

די יִדְיְשָׁעַ מַיְּלָאִיּוֹלְ-טְּרִיבְּבָּעַר הָאָבָּן אַסְּקָרְבָּעַטָּאָן אוֹיפְּגַּעַטָּאָן אוֹיפְּ דַעַם עַנְגְּלִישָׁן פְּרָאָגְנְטָן אַיִּינְגָּאָלִי. די יִדְיְשָׁעַ לֻעֲנִיאָנְעָרָה זַיִּינְגָּן שְׁטְעַנְדִּיקּ גַּעַוְועַן גְּרִיְיטּ צוּ דַעַר שְׁוּוּרְסְטָעַר אָזְן גַּעַפְּעַרְלָעַסְטָעַר אַרְבָּעַטּ. עַם גַּעַוְועַן גְּרִיְיטּ, אוּזְן די לֻעֲנִיאָנְעָרָה הָאָבָּן גַּעַבְּרָאָכְטּ וּזְאָסְטָרְעַר צָוּם פְּאָסִירְטּ, אוּזְן זַיִּהְעַפְּגָּעָן אָזְן וּוַיְיָרְהַיְלָףּ אוּזְן נּוֹיטִיקּ, הָאָבָּן זַיִּהְגַּעַנוּמָעָן בְּיִקְסָן אַיִּינְגָּה הָעָנְטָן אָזְן גַּעַגְּגָנְגָּעָן אַיִּינְגָּה שְׂוִיצְ-גְּרָאָבָּנָס הַעֲלָפָן די זַעֲלִנְגָּר אַיִּינְגָּה שְׁלַאְכָטּ.

דען הַעֲלָדְבָּן אַלְטְּ יְרוּשָׁלָיִם

וּזְעַן דַעַר לֻעֲנִיאָן הָאָטּ זַיִּהְעַפְּגָּפָן אַיִּינְגָּה אַלְעַקְסָאָנְדְּרִיעָן אוּזְן טְרוֹמְפֿעַלְדָּאָרְגָּרְן גַּעַקְוָמָעָן אַיִּידְ פָּוּן אַלְטְּ יְרוּשָׁלָיִם. עַר הָאָטּ גַּעַבְּרָאָכְטּ זַיִּין זַוְּן פְּאָרְשָׁרְיִיבָּן אַיִּינְגָּה לֻעֲנִיאָן. זַיִּין נָאָמָעָן אוּזְן גַּעַוְועַן וּוּעַרְתָּהִימָעָר. עַר הָאָטּ גַּעַזְאָגָטּ צוּם טְרוֹמְפֿעַלְדָּאָרְגָּרְן: אִיךְ בְּין אַפְּרוּמָעָר יִידְ פָּוּן אַלְטְּ יְרוּשָׁלָיִם. אִיךְ הָאָבּ גַּעַלְעָבָטּ פָּוּן „חַלוֹקָה“, דָּעַם הִיּוּסְטּ פָּוּן נְדָבּוֹת, וּזְאָסְ דִּי יִידְזָן פָּוּן דַעַר וּוּלְתָן הָאָבָּן גַּעַשְׁקִיטּ פָּאָרְדָּר דִּי פְּרוּמָעָר יִידְזָן פָּוּן יְרוּשָׁלָיִם. אִיר מִיְּנָטָ דָּאָר, אוּזְן נָאָר דִּי חַלְזִיכִים הָאָבּ לִיבּ אַרְצְ יִשְׂרָאֵל, אוּזְן מִירּ דִּי חַלוֹקָה-יִידְזָן וּוּילְן נָאָר גַּעַמְעָן גַּעַלְתָּן. אִיךְ הָאָבּ גַּעַבְּרָאָכְטּ מִיְּנָן זַוְּן אַיִּינְגָּה לֻעֲנִיאָן. עַר זַאְל גִּינְזָן אַיִּינְגָּה פָּוּן גַּאְטּ בְּאַפְּרִיוּן אַרְצְ יִשְׂרָאֵל. עַר אַיִּזְגְּרִיְיטּ צוּם פְּאָרְגְּנִיסְטּ זַיִּין בְּלָוֶטּ אָוִיבּ עַסְ וּוּטָ נּוֹיטִיקּ זַיִּין.

דען יְוָנְגָעָר וּוּעַרְתָּהִימָעָר אַיִּזְגְּרִיְיטּ אַיִּינְגָּה אַיִּינְגָּה לֻעֲנִיאָן. עַר אַיִּזְגְּרִיְיטּ אַרְמְגְּנְגָּגְגָן שְׁטִילְ, פְּאַרְטְּרָאָכְטּ אָזְן אוּזְן גַּעַוְועַן אַגְּטָעַר לֻעֲנִיאָנְעָר.

געטאן אלץ ווואס מען האט אים געהייםן. איינמאל, אין גאליפאל, אויך ער געקומען צו טרומפעלדארן און האט אים געוזנט: אין האט מורה... .

טרומפעלדאר האט אים געענטפערט, אzo א לעגיאנער דארף ניט מורה האבן. ער האט געמיינט, אzo ווערטההיימער האט מורה פאָרָן טויט. דעםאלט האט אים ווערטההיימער געוזנט: איך האט ניט מורה פאָרָן טויט, נאָר עס באָפָּאַלְטָמִיך אַפְּחָד, טאָמער וועל איך ניט קענען בײַישטיין אַנסֵּין אַונְּין מֵיַּן אַוְּפְּפִירְוָנְג וּוּעַט נִיט זַיְּן כְּבוֹד פאָרָן יְּדִישָׁן לְּעַנְּיאָן. טרומפעלדאר האט אים באָרוֹאִיקְט אַונְּין אַפְּגָּעָן. שיקט אין זיין געצעטלט.

איינמאל האט דער קאמאנדייר געמאָלְדָן, אzo מען דארף גלייך צו-פֿרָן געזער צו די זעלגעָר אַוְּפָּן פֿרָאָנט. צוּוִי מַוְּילְ-אַיְזָלָעָן זַיְּנָעָן גַּעַשְׁטָאָגָן מִיט גַּעַוּעָר אַונְּין מען האט זַיְּנָעָן גַּעַדְאָרָפְּט טְרִיבָּן צו די שְׂוִיזְ-גְּרָאָבָּןְם. דָּס אַיְזָן גַּעַוּעָן אַ גַּעַפְּעָרְלְעָכָּע אַרְבָּעָט. די טְרָעָקָן האָבָּן באָשָׁאָסָן דָּעַס וּוּג. קוֹילָן זַיְּנָעָן גַּעַפְּלוֹגָן פֿוֹן אַלְעָזָן. דער קאמאנדייר האט אַוְּמַגְּשָׁעָטָעָלְטָמִיך אַזְּעָלְטָמִיך דִּי זעלגעָר אַונְּין גַּעַפְּרָעָגָט, צַי אַיְזָן דָּא אַ פְּרִיאַוְּוִילְ-קָעָר וּוּאָס וּוּלְגָיָן. עס זַיְּנָעָן גַּעַשְׁטָאָגָן זַעַל-נָעָר, אַוְּסְטְּרָאָלְיָעָר, הִינְדָּסָן אַונְּין די יְּרִישָׁע לְּעַנְּיאָנָעָר. קִינְגָּעָר האט נִיט גַּעַענְטָפְּרָט. דער קאמאנדייר האט גַּעַקְוָט אַוְּפָּן דִּי זעלגעָר. עס אַיְזָן גַּעַוּעָן אַ טְוִיטָע שְׂטִילְקִיָּט. דַּעַמְּאָלְט אַיְזָן פֿוֹן די הִינְטָאָרְשָׁטָעָה רִיעָן אַרְוִיָּס וּוּעַרטָּהָיִמָּר אַונְּין האט גַּעַזְגָּט: איך וועל גַּיָּן.

ער האט רְוָאִיך גַּעַטְרָיבָּן די צְשָׁוְרָאָקָעָנָע מַוְּילְ-אַיְזָלָעָן צו די שְׂוִיזְ-גְּרָאָבָּןְם. די קוֹילָן זַיְּנָעָן גַּעַפְּלוֹגָן אַיבָּעָר אִים, נאָר ער האט זַיְּנָעָן גַּעַרְנִית גַּעַוּעָן. ווּעַן ער אַיְזָן שַׁוִּין גַּעַוּעָן סָפָּאָמָעָ לְעַבָּן די שְׂוִיזְ-גְּרָאָבָּןְם הָאָט ער זַיְּך אַוְּאָקָל גַּעַטָּאָן אַונְּין אַיְזָן גַּעַפְּאָלָן. צְעַנְדְּלִיקָעָר הענט האָבָּן זַיְּך אַוְּסְגָּעָצִיָּן צו אִים. ער האט גַּעַבְּרָאָכָט דָּס גַּעַוּעָר צֻוּמָּפֿרָאָנט. מען האט אִים אַוְּעַקְגַּעַפְּרָירָט אַיְזָן שְׁפִיטָאָל אַונְּין עַטְלְעָכָע טָעַג אַרְוָם אַיְזָן ער גַּעַשְׁטָאָרָבָּן. פֿאָרָן טְוִיט האט ער גַּעַזְגָּט: אַיצְט ווּוּיָם איך נִיט פֿוֹן קִיְּן פֿחָד.

וועגן דער העַלְדִּישְׁקִיָּט פֿוֹן דָּעַם יְּדִישָׁן לְּעַנְּיאָנָעָר וּוּעַרטָּהָיִמָּר האט מען גַּעַרְעָדָט אַיְזָן אַלְעָזָמְלָעָרְיָשָׁע אַפְּטִילְוָנָגָעָן אַונְּין ער האט פֿאָרָשָׁאָפְּט כְּבוֹד דָּעַם נַאֲמָעָן פֿוֹן דָּעַם יְּדִישָׁן לְּעַנְּיאָנָעָר.

זיין פאטעער האט אונגעשריבן אַ ברייזו צו טרוםפעלדארן. ער האט געבעטן מ'זאל אים אָפְשִׁיקָן זיין זונס תפילין. קאָלאָגָנָל פֿעַטְעַרְסָמָן אוֹנוֹ גַּעֲוָעָן בְּאָגְיִיסְטָעָרט פָּאָר זַיְנָעַ יִדְישָׁעַ לעניאָנָעָרָן. ער האט גַּעַשְׁרִיבֵן זַיְעַר גַּטְעַ בְּאָרִיכְטָן וְעוֹגָן זַיְיָ צָוָם גַּעַנְעָרָאָל פָּוּן דַּעַר הוּיֶּפְטָ-קּוֹאָרָטְרִיר. ער האט נַאֲךָ דַּעַר מְלָחָמָה אַנְיָ גַּעַשְׁרִיבֵן אַ בָּזָק וְעוֹגָן דָּעַם יוֹדִישָׁן לעניאָן, אָנוֹ אַיְן אָרָט שְׁרִיבֵטָה ער. אָז ער אַיְזָן גְּלִיקָלָעָר, וְאָסָם ער אַיְזָן גַּעֲוָעָן דַּעַר קָאָמָאנְדִּיר פָּוּן אָזָעָלְכָעַ הַעַלְדִּישָׁע זַעֲלָנָעָר.

דעָר לעניאָן פָּוּן די מַוְילְ-אַיְזְוְלְ-טְּרִיבְּעָר וּוּרְטָט פָּאָגָאנְדָעָרְגָּעָלָאָזָט
בְּיוֹ אַיְאָר צִיְּמָת אַיְזָן דַּעַר יִדְיִשְׁעָר לעניאָן גַּעֲוָעָן אַיְן גַּאֲלִיפָּאָלִי.
די עַנְגַּלְיִשְׁעַ מַילְיטְּרִישָׁע אַנְפְּרוֹנוֹגָה האט באַשְׁלָאָסָן דָּעַם יוֹדִישָׁן לעניאָן
פָּאָגָאנְדָעָרְלָאָזָן, וְעוֹגָן דָּאָס עַנְגַּלְיִשְׁעַ מַילְיטְּרִעָר האט זַיְיָ גַּעֲמוֹזָט צְרוּקִין
צִיְּעָן פָּוּן גַּאֲלִיפָּאָלִי.

פִּיר קְבָּרִים פָּוּן די יִדְיִשְׁעָר לעניאָנָעָר זַיְנָעָן גַּעַבְּלִיבֵן אַיְן
גַּאֲלִיפָּאָלִי.

טְּרוּוּיְרִיךְ אָנוֹ פִּיעַרְלָעָר אַיְזָן דַּעַר יִדְיִשְׁעָר לעניאָן פָּאָרָן אָזָעָקָן
פָּאָרָן גַּעַגְּנָגָעָן אָפְגָּעָבָן כְּבוֹד די גַּעַפְּאָלְעָנָעָ חֲבָרִים. עַם אַיְזָן גַּעֲוָעָן
בִּינְאָכָטָה. אָוָנְטָעָר דַּעַר שִׁין פָּוּן דַּעַר לְבָנָה האָבָן זַיְיָ זַיְקָ אַרְוּמָגָעָן
שְׁטָעָלָט אָרוֹם די קְבָּרִים אָנוֹ גַּעַזְאָגָט קְדִישָׁ.

די לעניאָנָעָרָן האט מעַן צְוִיקָנְגָעָשִׁיקָט אַיְן אָלְעַקְסָאנְדְּרִיעָ אָנוֹ
דָּאָרָט זַיְיָ בָּאָפְרִיאִיט פָּוּן דַּעַר אַרְמִיָּ.

די „גַּאֲלִיפָּאָלָעָר“ יִדְיִשְׁעַ מַוְילְ-אַיְזְוְלְ-טְּרִיבְּעָר האָבָן גַּעַלְאָזָן נַאֲךָ
זַיְיָ אַ שָּׁם פָּוּן הַעַלְדִּישָׁקִיט. אַיְן צְוּוֹיָ אַיְאָר אָרוֹם האט זַשְּׁאָבָאָטִינְסִקיָּ
גַּעַשְׁאָפָן אַיְן עַנְגָּלָאָנד אַיְזִישָׁן לעניאָן.

דעָר יִדְיִשְׁעָר לעניאָן אַיְן עַנְגָּלָאָנד

איָן לאָנְדָאָן אַיְזָן דָּא אַיְדִּישָׁע גַּעַגְּנָט, וְאָסָם רֹופְט זַיְקָ „וּוִיְּטִשְׁעָפָל“. אַיְן דַּעַר צִיְּמָת פָּוּן דַּעַר עַרְשְׁטָעָר וְעוֹלָט-מְלָחָמָה האָבָן אַיְן וּוִיְּטִשְׁעָפָל

זיך געפונגען אסך רוסישע יידן. זיין זוינגען אועבק פון רומלאנד, כדי פטדור ווערן פון רוסישן "צאר" און פטור ווערן פון די צרות וואם ער האט אָנגנטעטן די יידן. און ווייטשעל האבן זיין זיך פאַרנומען מיט שנידערין, שוסטערריין און אַנדערע מלאכאות.

זו די יידן אין ווייטשעל איזו געקומען ושבאטינסקי, וואם ער איזו אלילן געוווען אָ Rossischeur ייד, און ער האט זיין געוגט: זוכן הונדרט טויזנט יידישׁן זעלנער שלאנן זיך אויפֿ אלעּ פראנטן, אַבער קיין יידישׁ אַרמיי איזו נישטֿאָ. די יידן פון רומלאנד זוינגען רוסישׁן זעלנער. די יידן פון פראנקֿריך זוינגען פראנציזוישׁן זעלנער. די יידן פון דִּיטְשֶׁן זוינגען דִּיטְשֶׁישׁן זעלנער — אָזֶן אַזֶּוּ סְכָדָר. צוישן די יידישׁן זעלנער זוינגען דָּא הָלְדָן, יידישׁן זעלנער פָּאַלְן אויפֿ די פראנטן, אַבער קיינער ווים ניט וועגן זיין. ווען די מלחמה וועט זיך ענדיקן וועלן די יידן קיין שום לויַן ניט באַקְומָעָן פָּאָר זַיְעָרָעָן קְרָבָנּוֹת. עס איז אויצט די צייט אָז יידן זאלֵן שאָפָּן אָז אַיגְעָנָעָם יידישָׁן לעניאָן. ענגן לאָנד אַיז פְּרִינְדְּלָעָר צו יידן, און ענגלָאנְד וועט דָּס דָּערְלוֹיבָן. מענטשן האבן געלאָכָטָן פון ושבאטינסקי: ער וויל פון די שניידערם פון "וואַיטשעל" מאָכָן אָ יידישׁ אַרמיי.

ושבאַטינסקי האט זיך ניט צונעהרטט צו די שפָּאַטערְיעִין. ער האט סְכָדָר אויפֿ פְּאַרְזָאַמְּלָוְנְגָעָן גָּרוּפָן זעלנער בְּאַפְּעַלְקָעְרוֹנָגָן פון ענגלָאנְד אָז אַיבָּרָהָוִיפְּט די רוסישׁן יידן פון ווייטשעל, אָז זיין זאלֵן ניט היין זיינָר נָאָדָל, נָאָר דָּעַם כְּבוֹד פון יידישָׁן פָּאָלָק, אָז גְּרִינְדָן אָז יידישָׁן לעניאָן. ושבאטינסקי איזו געוווען זיינָר אָ גָּוְטָעָר רעדנער. טויזנטער מענטשן זוינגען געקומען אַים הערן און ער האט געהאט אָ גְּרוּסָע ווירקונג אַוְיפֿ זיין.

ושבאַטינסקי האט געקראנְג אַנהענְגָעָר. דֶּר ווייצְמָאן האט אַים געשטיַצְט. ער אַלטָּעָר באָראָן רָאַטְשִׁילְד האט אויך פָּאַרְשְׁטָאָנָעָן די וויכטִיקִיט פון אָ יידישָׁן לעניאָן אָז האט צוּגְעָזָגָט זיין הילָּט.

אין ענגלָאנְד אַיז געקומען יוֹסָף טָרָומְפָּעָלְדָאָר. דָּס אַיז געוווען נָאָכָדָע ווי דער לעניאָן פון די מְוִילְ-אַיוּלָעָן-טְרִיבְּעָר אַין גָּאַלְיְפָּאָלִי. אַיז פָּאַרְנָאָנְדָע גָּעָלָאָזָט גָּעוּזָרָן. יוֹסָף טָרָומְפָּעָלְדָאָר אַיז צוּגְעָזָגָט אַנְגָּעָן

זו ושבאטינסקי. דער יידישער לעגיאן האט זיך אונגעהויבן אר-גאניזוין.

ושאָבאָטינסקי און טרומפֿעלדֿאָר קומען צום ענגלישן קרייגס-מייניסטער די ענגלישע רענירונג האט בעוואָסט, אָו ושבאטינסקי און ווינען חברים ווילן אָרגאניזוין אַ יידישן לעגיאן. צוישן די מיטנאלידער פון דער ענגלישער רענירונג זיינען געווען אַייניקע וואָם האָבן געוזנט: צויב וואָם דאָרפּן יידזּן אָן אַיינגעַם לעגיאן? דער וואָם וויל, זאל ער זיך פְּרִיאוֹוְילִיק אָנְשָׁלִיסְן אָן דער ענגלישער אַרְמִי. די אַסְמוּלִיטָע יידזּן פון ענגלאנְד האָבן „צֶוְגָּלְיוֹגְט אַ קְנִיטָּלְעָט“: מיר דאָרפּן ניט קיין יידישן לעגיאן, מיר ווילן זיין ענגלישע זעלנער, גלייך ווי אלע ענג-לענדער.

ושאָבאָטינסקי און טרומפֿעלדֿאָר האָבן זיך באָמִיט, אָו דער ענגן-ליישער קרייגס-מייניסטער זאל זוי אויפֿגעַם אָו וויל דער לוייבן צו שאָפּן אַ יידישן לעגיאן.

דער קרייגס-מייניסטער האט זיך געשטעלט אַ פראנְע: — אַיר ווועט האָבן אַ סְךָ זעלנער אֵין יידישן לעגיאן? טרומפֿעלדֿאָר האט אַים געענטפֿערט קוריין אָן גוט: אַויב דער לעגיאן ווועט זיין פון בלויו יידזּן — ווילן זיין אַ סְךָ זעלנער. אַויב מען ווועט דעם לעגיאן שיקן אַויפּן אַרְץ יִשְׂרָאֵלְדִּיקְן פראנְט — ווילן זיין נאָךְ מער זעלנער. עס אַיז געשאָפּן געווואָרֶן דער יידישער לעגיאן, אָוֹן קָאַלְאַנְעָל פֿעַטְעַרְסָאָן, דער אלטער גוטער פרײַנטָפּן יידישע לעגיאָנָעָרָן, אַיז באָשְׁטִימָט געווואָרֶן פֿאָרֶן קָאַמְּנָדִיר.

די לעגיאָנָעָרָן האָבן געוואָאלט, אָו מען זאל דעם לעגיאן רופּן: „דער יידישער לעגיאן“. דאס אַיז נישט דערפֿילַט געווואָרֶן. מען האט דעם לעגיאן אַ נאָמען גענְעָבָן „דער 38-טַעַר קָעַנְגָּלְעָכָר בִּיכְסָן שִׁסְעָר לעגיאן“. אַבעָר סִיוּוִי האָבן אַים אלע גַּעֲרוֹפּן — „דער יידישער לעגיאן“.

דער יידישער לעגיאן וואָקסט

אין דער זעלכּער צויט, וואָם עס האט זיך אָרגאניזוּרט דער לעגיאן אַיז פֿאָרֻעְפּֿנְטַלְעָכְט געווואָרֶן די באָלְפּוֹר דַּקְּלָאַרְאַצְיָע: אַרְץ יִשְׂרָאֵל

וועט זיין א הויים פארן יידישן פאלק. דער יידישער לעגיאן האט בערנאנן נייע פלייגל, נייע האפענוןגען.
 אין לאנדאָן אוֹ געשאָפֿן געוווארן אַ „רענִיסטראָצְיַע בַּיּוֹרָאַ“ פַּאֲרָן יידישן לעגיאן. דָּאָרט ווינען געזעסן צוֹווַי אלטַע „גָּאַלְּפָאַלְּעָר“ אָוָן האָבָּן אַנְגַּעַפִּירַט מִיטַּדָּע רַעַנִּיסְטַּרְאַצְּיַע. עַס ווינען געקוּמָן הַונְּדָעַר טַעַר ווֹנֶגֶע לַיְוַיט זַיךְ רַעַנִּיסְטַּרְיוֹרָן. עַס ווינען געוווען פַּאֲלָן, אָוּ יַיְדִּישַׁע וּלְנָעָר וּזְאָם האָבָּן גַּעֲדִינְתַּמְּ אַיְן דָּעַר עַנְגְּלִישַׁעַר אַרְמַנִּי, האָבָּן גַּעֲבָעַטְמַן מעַן זָאָל וַיְיַיְרְכֻּבְּרִירָן אַיְן יַיְדִּישַׁן לעגיאן. דֵּי צָאָל לעניינָאָרָן אַיְן גַּעַוָּאָקְסָן. מעַן האָט שְׂוִין מַעַר נִוְט גַּעַלְאָכְטַמְּ פָּוּן די „שְׁנִיְדָעַר פָּוּן וּוַיִּיטְשַׁעְפֵּל“.).

עם קומען אָן גַּעַוְוָעַנְעַ “גָּאַלְּפָאַלְּעָר“ פָּוּן אַלְעַקְסָאַנְדְּרִיעַ
 בי 200 גַּעַוְוָעַנְעַ מוֹילְ-אַיּוֹלָעַן-טְרִיבְעַר ווינען צַוְעַשְׁתָּאָנְעַן
 צום נייעס יידישן לעגיאן.
 מיט סְכָנוֹת נְפָשָׁוֹת ווינען זַיְהַקְמָעַן פָּוּן אַלְעַקְסָאַנְדְּרִיעַ קִיּוֹן
 לאָנְדָאָן. דֵּי שִׁיפְּ וּוֹאוּ וַיְיַיְנְעַן זַיְהַקְמָעַן גַּעַוְוָאָרָן פָּוּן
 אַסְכְּמָאָרִין. זַיְהַאָט אַנְגַּעַהוּבִּין זַיְהַקְמָעַן. מיט שְׁוּעָרִיקִיְּתַן האָט
 זַיְהַדְּ שִׁיפְּעַטְמַן צָוְיַה וּוֹסְטַן בְּרַעָג. דָּאָרט האָבָּן זַיְהַאָט
 ווַיְיַיְנְקַשׁ שְׁפִּיאַן. זַיְהַאָט גַּעַוְוָאָרָט צְוַיְה וּזְאָבָּן בֵּין אַנְדָעַר שִׁיפְּ
 אַיְן צַוְעַקְמָעַן אַיְן זַיְהַאָט אַיְן אַרְוִיפְּגַעַנוּמָעַן. מיט פְּרִיְיד האָט מעַן זַיְהַ
 אוּפְּגַעַנוּמָעַן אַיְן יידישן לעגיאן אַיְן לאָנְדָאָן.

דָּעַר גְּרוּזְבָּר פַּאֲרָאָד אַיְן לאָנְדָאָן

צום אַפְּפָאָרָן פָּוּן לעגיאן צום אַרְץ יִשְׂרָאֵל/דִּיקָן פְּרָאָנָט, האָט מעַן
 אַיְינָגָעָרָדָנָט אַ גְּרוּזְמָן פַּאֲרָאָד. צום עַרְשָׁתָן מִאָלְהַאָט מעַן גַּעַזְעַן
 אַיְן לאָנְדָאָן טְרָאָגָן אַיְבָּעָר די גַּאַסְמָן אַ יַיְדִּישַׁע פָּאָן. די גַּאַסְמָן ווינען
 גַּעַוְוָעַן פּוֹל מִוְּטַ מְעַנְטַשְׁן. מעַן אַיְן גַּעַשְׁתָּאָנְעַן אַוִּיפְּ דֵּי בַּאַלְקָאָנְעַן —
 מעַן האָט גַּעַגְאָפְּט : אַ יַיְדִּישַׁע אַרְמַנִּי. דָּעַם לעגיאן האָט מעַן
 אוּפְּגַעַנוּמָעַן אַיְן שְׁטָאָטְרָאָט. די שְׁטָאָט פְּלִימָוֹת, וּוֹאוּ דָּעַר לעגיאן
 האָט דּוּרְכְּגַעְפִּירַט ווינען מִילְוָעָרִישַׁע אַיְבָּוּנְעַן, האָט צַוְעַשְׁקִיט דָּעַם

לעגיאן אַספֶּרְתּוֹרָה. אַין דער יִדִּישֵׁר גַּעֲנָגֶט אַיז גַּעֲוָעָן אַשְׁטוּרָעָם פֿוֹן פֿרִיד אָונְ בָּאֲגִיסְטְּרֻוָּגָג. דִּי עַנְגְּלִישָׁע זַעֲלָנָגָה האָבָן זַיךְ גַּעַד וְאוֹנדְרָט: וּוְאַס אַיז דִּי שְׁמָחָה, אָז מַעַן פָּאָרֶט אָפְּ צָום פְּרָאָנָט? אַבְּעָר פֿאָרֶן יִדִּישֵׁן לְעַגְיָאנָגָה אַיז עַס גַּעֲנָגֶגָן אַונְטָעָר אַס יִדִּישֵׁר פָּגָן.

דער אַסְמָעַרִיקָאנָגָה יִדִּישֵׁר לְעַגְיָאנָן

אַין אַסְמָעַרִיקָה אַיז אַגְּנָעָקָומָעָן דִּי נַיְעָם, אָז אַין עַנְגְּלָאָנְד אַרגָּגָט נַיְוִירָט זַיךְ אַס יִדִּישֵׁר לְעַגְיָאנָן. עַס אַיז גַּעֲוָעָן דִּי צִיּוֹת פֿוֹן דָּעָר בָּאַלְפּוֹר דָּעַקְלָאַרְאַצְּצִיעַ. דִּי יַיְדָן פֿוֹן אַסְמָעַרִיקָה האָבָן גַּעֲפִילָט, אָז דָּאָרָט וּוּוִיטָא אַיבָּעָרָן יִסְמָּוּעָן אַוְיְגָעָטָן גַּרְוִיסָּע זַאֲכָן פֿאָרֶן יִדִּישֵׁן פָּאָלָק: מַעַן קִרְיגַּט אַצְּוֹזָג אַוְיָף אָז אַיְגָן לְאָנְד, מַעַן שַׁאֲפָט אַלְעַגְיָאנָן. אַס סְךְ יִדִּישֵׁעַ הָעַרְצָעָר האָבָן גַּעֲצִיטָעָרָט פֿוֹן פֿרִיד אָונְ מַעַנְטָשָׂן האָבָן גַּעֲוָאָלָט זַיךְ בָּאַטְּיִילְיָקָן אַין אַט דָּעָר גַּרְוִיסָּעָר אַרְבָּעָט. אַין אַסְמָעַרִיקָה האָבָן זַיךְ צַוְּעָנָר צִיּוֹת גַּעֲפָנוֹנָן דָּוד בָּן גּוֹרִיוֹן אָונְ יִצְחָק בָּן צְבִי, וּוְאַס דָּזְשָׁעָמָל פָּאַשָּׁאָה האָט זַיךְ אַרְוִיְגָעָטָרָבָן פֿוֹן אַרְץ יִשְׂרָאֵל, אָונְ בָּאַפְּלוּן זַיךְ זָאָלָן זַיךְ קִינְמָאָל מַעַר אַחְיָן נִימָט אַומְקָעָרָן.

אַין אַסְמָעַרִיקָה האָבָן זַיךְ גַּעֲפָנוֹנָן נַאֲךְ צַעְנְדְּלִיקָעָר יִדִּישֵׁעַ יְוָנָגָעַ לִיְיָוָת פֿוֹן אַרְץ יִשְׂרָאֵל, וּוְאַס האָבָן נִימָט גַּעֲקָעָנָט צְוִיקָפָאָרָן צּוֹלִיב דָּעָר מַלחְמָה.

מִיטָּגָרְוִים פֿרִיד האָבָן זַיךְ אַוְיְגָעָנוֹמָעָן דִּי אַוְיְגָעָנוֹמָעָן דִּי בְּשָׂרוֹה פֿוֹן יִדִּישֵׁן לְעַגְיָאנָן אַין עַנְגְּלָאָנְד. עַס האָט זַיךְ אַרְגָּאַנְיָוָרָט אַס קָאַמְּטִיעָט פֿוֹן אַס גַּרְוִיסָּע אַסְמָעַרִיקָאנָגָה יַיְדָן, צַוְּאָמָעָן מִיטָּגָרְוִים דִּי אַרְץ יִשְׂרָאֵל/דִּיקָע בָּן גּוֹרִיוֹן אָונְ בָּן צְבִי, אַוְיָף שַׁאֲפָנוֹן אַס אַסְמָעַרִיקָאנָגָה יִדִּישֵׁן לְעַגְיָאנָן.

דָּעָר קָאַמְּטִיעָט האָט גַּעֲרָוְפָּן דִּי יַיְדָן פֿוֹן אַסְמָעַרִיקָה, אָז זַיךְ זָאָלָן זַיךְ פָּאָרְשָׁוִיָּבָן אַין יִדִּישֵׁן לְעַגְיָאנָן. פִּיל הַונְּדָעָטָרָעָר יִדִּישֵׁעַ יְוָנָגָעָלִיָּט פֿוֹן אַסְמָעַרִיקָה האָבָן זַיךְ פָּאָרְשָׁוִיָּבָן. זַיךְ זְוִינָגָן אַוְעָקָגָעָפָאָרָן אַין וְיִנְדְּזָאָר, קָאַנְאָדָע, דָּאָרָט אַיז גַּעֲוָעָן דָּעָר פּוֹנְקָט וּוְאָוּ דִּי לְעַגְיָאנָגָה האָבָן זַיךְ פָּאַרְזָאָמָלָט.

עַס האָבָן זַיךְ דָּאָרָט גַּעֲטָרָפָן יִדִּישֵׁעַ בְּחוֹרִים פֿוֹן נַיְוִיָּאָרָק, לְאַס-אַנְדְּזָעָלָעָם, בָּאַפְּטָאָט אָונְ פֿוֹן אַנְדְּעָרָעָשָׁטָעָט. מַעַן האָט זַיךְ גַּעֲגָבָן

מיליטערישע קלויידער אונן מען האט מיט זיין געמאכט מיליטערישע אי-בונגנון. איבערן לאגנער האבן די לעניאנערן אומגעעהויבן די יודישע פאן. פון קאנצדער זיינען זיין מיט א שיפ אפגעשוואומען קיין ענגלאנד.

קאלאנעל אליעזר מארגאלאין

אין ענגלאנד האבן זיך די אמעריקאנער לעניאנערן געטראפען מיט דעם ענגליישן יודישן לעניאן. דארט זוינען געוווען יידז פון נאָר דער וועלט.>Romishn, עוגיפטישען, ארץ-ישראל'דייקע אונן אמעריקאנער. פארן קאמאנדר פון דעם אמעריקאנער יודישן לעניאן האט די ענג-ליישע רענירונג באשטייטט א יידישן קאלאנעל — אליעזר מארגאלאין. מארגאלאין האט און זיין ווננט געוואוינט מיט זיין עלטערן אין ארץ ישראל, אין ראשון לציון. ער האט געהאטס פרײנט צוישן די בעדויאינער אונן מיט זיין צווזמאמען האט ער א סך אַרְוּמוֹנוֹאַנדְעָרט איבער אַרְצַ יִשְׂרָאֵל. ער אויז געוווען אָן אַוְיסֶגֶעֶצְיִיכְנָטָעָר רַיְטָעָר. פונקט ווי די בעדויאינער, האט ער געקענט רוויין אויף די ווילדסטע פערד. די בעדויאינער האבן אים גערופן „נאזאר“ אונן דערציילט וועגן אים די וואנדערלעכسطע מעשות.

ער אויז שפטער אַוּוּקְגַּעֲפָאָרְן קִיּוֹן אַוִּיסְטְּרָאַלְיָע. פָּאָרְן אָוּעָקְ פָּאָרְן פָּוּן אַרְצַ יִשְׂרָאֵל, האט ער זיך געזונט מיט זיין חברים אונן האט געאנט: איך וועל נאָך קומען מיט שייפן קיין אַרְצַ יִשְׂרָאֵל אָן באַפְּרִיעַן דָּאָם לאָנד.

אין אַוִּיסְטְּרָאַלְיָע אויז ער געוווען אָן דער ענגליישער אַרְמַנִּי אָן האט זיך שטאָרָק אַוִּיסְגַּעַצְיָנָט. ער אויז געווואָרְן אַ קָּאַלָּאָנָּעָל, אַ קָּאַמָּאָנָּדָרְ פָּוּן אָן אַוִּיסְטְּרָאַלְיָע מיליטערישער אַפְּטִילְוָנָג. ווען עם האבן זיך געשאָפָן די יודישע לעניאנערן, האט זיך בי אים וְשָׁאַבְּאַתְּנִסְקִי גַּעֲבָעָטָן: קָוָם אַלְיָעָר, וּוּרָא אַ קָּאַמָּאָנָּדָרְ אָן יִדְיָשָׁן לעניאן. אויף דעם פְּלָעָגָט אִים מאָרְגָּאָלָיִן עַנְטָפָעָרְן מיט אַ שְׁפָאָם: — אוּ, אוּ, אוּ חָאָבָ מָוָאָ! מיט די יידז דָּאָרָף מַעַן אַ סְּךָ רַיְדָז אָן איך בֵּין אַ שְׁוּיְיגָעָר.

דער ענגליישער קָרִינְגְּ-מִינִיסְטְּרָיוּם האט באַשְׁטִימָט קָאַלָּאָנָּעָל מאָרְגָּאָלָיִן פָּאָרְן קָאַמָּאָנָּדָרְ אַיבָּעָרְן אַמְּעָרִיקָאָנָּעָרְ יִדְיָשָׁן לעניאן. דער

לעניאן האט געהויסן „דעער 39-טער קעניגלעכער ביקסן-שייסער רעגיינטען“. די לעניאנערן האבן שטארק ליב געהאט מארגאלילגען. עם איז פאר זי געווען איז טאג וווען קאלאנעל מארגאלין איז מיט זיינע באגלייטער אריינגעערטן אויפז זיין פערד איז יידישן לאגער. די יידישע לעניאנערן זיינען אפגעפֿאָרְן קײַן אלעקסאנדריע, מצרים. פון דאָרט האבן זי באָדָרְפֿאָט גײַן אויפֿן אַרְץ יִשְׂרָאֵל' דִּיקְּן פראנט.

ויאזוֹ האט אויסגעזען דער לאגער פון די יידישע לעניאנערן לעבן אלעקסאנדריע

די יידישע לעניאנערן האבן אויסגעשטעלט די געצעלטן איז לאנגגע שורות. די גאנן צוישן איז שורה געצעלטן און דער צוויטער, האבן זי אַנְגְּעַרְוָן מיט יידישע געמען: רחוב דער וויצמאן, רחוב וְשָׁאַבְּאַטְּמִינְסְּקִי, רחוב באָראָכָאָו, רחוב העם, רחוב דער העצל, איז אַנדְעָרָע. אַיבָּעָרָן לאגער איז געווען אויפֿגָּהָוִוִּין די יידישע פָּאן. קאלאנעל פֿעַטְּרָאָסָן, ווֹאָס האט געקענט די יידישע לעניאנערן נאָך פון די צייטן פון „גָּאַלְּפָאַלִּי“, האט באָפְּוּלִין, אָז מען זאל זי געבן כשר עסן. שבת איז געווען דער רוֹטָאָג פֶּאָר די יידישע לעניאנערן. איז לאגער איז געווען אַרְבָּאָ, אַחֲזָן, אַוְן שבת האט מען אוינגעאָרדָנָט הְפִילּוֹת פֶּאָר די לעניאנערן אָז דִּי אָפְּיצְּרָאָן צוּזָמָעָן. דער יידישער לאגער האט אויסגעזען גָּאָר אַנדְעָרָשׂ ווי אלע אַנְ – דער מיליטערישע לאגערן.

די לעניאנערן אויפְּזָעָרְן פֿרְעָרְדְּ פֿוֹן אַרְץ יִשְׂרָאֵל

עם איז געווען זומער, 1918, איז חודש יוני, וווען די יידישע לעניאנערן האבן פֿאָרְלָאָזְּטָ אַלעקסאנדריע אָז זיינען אוועק צו דער גרעניען פון אַרְץ יִשְׂרָאֵל. זי זיינען צוּגָּעָפְּאָרְן צוּ דער שטאת עזה. די לעניאנערן האבן דערזען די שטאט וואָ אַמְּאָל, גָּאָר אַמְּאָל, האט געלעכט דאָרט שמשון הגבור. דאָרט האט ער געווען זיינע

גבורות. ער האט מיט די הענט צעריסן אַ ליב. ער האט אוים געריסן די טויערין פון אַ שטאט. ער האט אויפגעטראיסלט די זילען פון אַ געביידע, ווואָ עם זינען געזען די שונאים, די פליישטים. ער איז אליען אומגעקומווען אַין זיין געראנגל מיט די שונאים. ער האט זיך געשלאָן פֿאָר זיין פֿאָלָק. די ייְדִישׁ לעניאָנערן זינען אַיצט אליען אויר געפֿאָרֶן מלחמה האָלָטָן פֿאָר דער באָפֿרִיאָאָונָג פון ארץ ישראל. זיי אויך פֿאָרֶן זיך שלאָן פֿאָר זײַעָר פֿאָלָק.

ברידער בָּאָגָעָעָזָען זיך

דער לעניאָן אַיז אַרְיִינְגָּעָפֿאָרֶן קֵיָן אָרֶץ יִשְׂרָאֵל, זיך אַפְּגָעָשְׁתָּעַלְתָּ נִימָט וּוֹיְסָט פָּוּן לֹוד. די לעניאָנערן האָבָּן אַנְגָּעָהָיָבָּן אַיְפָּשְׁתָּעַלְתָּן די גַּעֲצָלָטָן. פְּלוֹצָלִינְגָּהָאָבָּן זַיִדְעָהָרָט אַ גַּעַזְאָנָגָה. הַוְּנְדָעָרְטָעָר מַעֲנְטָשָׁן זַיְנָעָן אַנְגָּעָקָוּמָעָן פָּוּן די יְדִישׁ קָאָלָאָנָיָעָם בָּאָגָרִיסָּן די לעניאָנערן. מעָן אַיז גַּעַקְוּמָעָן רִיְּתְּנָדִיק אַוְפָּפָּעָר אָוּן אַוְפָּפָּעָר אַיזְוָלָעָן — פָּוּן רָאַשָּׁׁן לְצִיוֹן, אָוּן פָּוּן רְחוּבּוֹת אָוּן פָּוּן אַנְדָעָרָע יְשָׁוּבִים. פָּוּן רָאַשָּׁׁן לְצִיוֹן האָט מעָן צְוָגָעָשִׁיקָת דָּרִי פָּעַלְעָר וּזְיַיִן פֿאָר די לעניאָאָן נָעָרָן אַוְפָּפָּעָר שבת. עָס אַיז גַּעַוּעָן אַגְּרוּסָע אָוּן פְּרִידְיִיקָּעָ בָּאָגָעָעָזָעָן! די אַיְנוֹו אַוְיָנָעָר פָּוּן אָרֶץ יִשְׂרָאֵל האָבָּן זיך לאָגָג גַּעַפְּיִינִיקָּט אַונְטָעָרָן טַעַרְקִישׁוֹן יַאֲך — אַיצְטָהָאָבָּן זַיִדְעָהָרָט אַעֲגָנָעָרָן, זַיִעָרָעָר בָּרִידְעָר, וּוָסָם זַיְנָעָן גַּעַקְוּמָעָן אַוְסְמָלִיָּוָן דָּסָם לְאָנָה. בֵּין סָכְמָעָ פֿאָרֶן נָאָכָט האָבָּן זַיִדְעָהָרָט אַעֲגָנָעָרָן.

דער יְדִישׁעָר לְעַנְיָאָן אַוְיפָּן וּוֹעָג צַיְוּנִילִיטָם

דער יְדִישׁעָר לְעַנְיָאָן האָט זיך אַוְוּקָגָעָצָוִיגָן צָום פֿרָאָנְטָן, וּוָסָם אַיז גַּעַוּעָן אַוְיפָּן וּוֹעָג קֵיָן יְרוּשָׁלָיִם. עָס זַיְנָעָן גַּעַוּעָן הַיְּסָעָם זַוְּמָעָר טָעָג. די לעניאָנערן זַיְנָעָן גַּעַגְאָנָגָעָן אַין וּוְאַלְקָנָס פָּוּן שְׁטוּבָה. קָאָלָאָ נָעָל פָּעַטְעָרְסָמָן אַיז גַּעַוּעָן שְׁמַטָּלָאָן מִיט זַיִן לעניאָן. זַיִה האָבָּן נִימָט גַּעַוּוֹאָסָט פָּוּן קֵיָן מִידְקִיָּת. די באָפְּעָלָן האָבָּן זַיִדְעָהָרָט פִּינְקָטָר לְעָד אָוּן מִיט אַיבְּרָעָגָעָבָנְקִיָּת. אַין די שלאָכָטָן האָבָּן די יְדִישׁ

לעגיאנערן אַרוייסגעוויזן אַ סָּךְ מָוֹטֶן, אָוּן די עֲנֵגְלִישׁעַ הַכְּבָעָרָעַ קָאַמָּאנְדָּעַ
הַאָטַּזְיַיְן גַּעַהַאַלְטָן פָּאָר גּוֹטָעַ זַעֲלָנְעָרַ.

אַן עֲנֵגְלִישׁעַ אַפְּיַצְעַר וּוַיְינְטַן וּוֹעַן עַר זַעַט די הַעַלְדִּיְשְׁקִיְּתַן פָּוֹן אַ יִדְיַשְׁעַר אַפְּטִילְוָנְגַן

איינמאָל אַיז צָוְגַּעַקְוּמוּן אַן עֲנֵגְלִישׁעַ אַפְּיַצְעַר צָו אַן אַפְּטִילְוָנְגַן
פָּוֹן די לְעַגְיאַנְעָרַן אָוּן הַאָטַּזְיַיְן גַּעַזְגַּטְן: מַעַן דָּאָרָף טָאָן אַ גַּעַפְּעַרְלְעַבָּעַ
אַרְבָּעַט, מַעַן דָּאָרָף גַּיְינְ אַוִּישְׁפִּירְן דָּעַם שָׂוָּנָאָס פָּאַזְיַעַץְעַ. צָעַן מַעַנְטְּשָׁן
דָּאָרָפְּן גַּיְינְ. עַר הַאָטַּזְיַיְן גַּעַפְּרַעַגְטַן צִי עַס וּוַיְינְעַן דָּאַ פְּרִיוּוֹיְלִיקָעַ, וּוָאָם
נַעַמְעַן זַיְקָר אַונְטָעַר טָאָן די גַּעַפְּעַרְלְעַבָּעַ אַרְבָּעַט.
דָּעַר אַפְּיַצְעַר אַיז גַּעַבְּלִיבָן שְׁטִיְין פָּאַרְוּוֹאַונְדָּעַרטָן: די גַּאנְצָעַ
אַפְּטִילְוָנְגַן, אַלְעַ הַאָבָּן גַּעַמְאַכְּטַן אַ טְּרָאָט פָּאַרְוִים, אָוּן זַיְקָר גַּעַמְאַלְדָּן,
אַזְיַיְן וּוֹילְן גַּיְינְ. דָּעַר אַפְּיַצְעַר הַאָטַּזְיַיְן גַּעַוְוִינְטַן. עַר הַאָטַּזְיַיְן נַאֲךְ קִיְּנָמָלָן
נִיט גַּעַזְעַן אַזְוּלְבָּעַ זַעֲלָנְעָרַ. עַר הַאָטַּזְיַיְן גַּעַקְלִיבָן 10 מַעַנְטְּשָׁן אָוּן
זַיְקָר גַּעַשְׁקַט אַוִּיפְּ דָּעַר אַוִּישְׁפִּירְ-אַרְבָּעַט. פָּאַרְטָאָג וּוַיְינְעַן זַיְקָר
גַּעַקְוּמוּן בְּשִׁלּוֹם צְוֹרִיקָעַ. זַיְקָר הַאָבָּן גַּעַקְרָאָגָן אַוִּישְׁצִיְּבָעַנוֹגָגָעַן פָּוֹן דָּעַר
הַוּוֹפְּטָ-אַנְפִּירְוָנְגַן.

קָאַלְאָנְגָּעַל מַאְרָגָּאַלְיָן קוּמֶּט מִיטָּן אַמְּעָרִיקָאַגְּנָעַר לְעַגְיאָן קוּיְן אַרְץַ יִשְׂרָאֵל
קָאַלְאָנְגָּעַל אַלְיַזְּרָ מַאְרָגָּאַלְיָן הַאָטַּזְיַיְן גַּעַהַאַלְטָן וּוֹאָרָטָן: עַר אַיז גַּעַיְן
קוּמָעַן אַוִּימְלִיאָיָן אַרְץַ יִשְׂרָאֵל. נִיט מִיט שִׁיפְּן אַיז עַר גַּעַקְוּמוּן, נַאֲךְ
מִיט אַ יִדְיַשְׁן לְעַגְיאָן.
זַיְנְעַ אַמְּאַלְיִיקָעַ פְּרִיְינְטָן פָּוֹן דָּעַר יוֹגָנְטַן הַאָבָּן אִים בְּאַגְּנָגָנְטַן מִיט
שְׁמָחָה.

איינְעַר פָּוֹן זַיְנְעַ נַעַנְטְּסַטְעַ חֲבָרִים אַיז גַּעַוְוָעַן מַשָּׁה סְמִילְאַנְסְּקִי
— אַ בָּאָרִימְטָעַר שְׁרוּיְבָעַר אָוּן חְלוֹזַ, אַיְינְעַר פָּוֹן. די עַרְשְׁטָעַ בְּוּיְר
פָּוֹן רְחוּכּוֹת. סְמִילְאַנְסְּקִי אָוּן קָאַלְאָנְגָּעַל מַאְרָגָּאַלְיָן זַיְנְעַן אַיְינְעַר צָוָם
אַנְדָּעַרְן גַּעַלְאָפָּן אַנְטָקָעַנְן אָוּן וּוּ בְּרוּיְעָר זַיְקָר גַּעַקְוּשָׁתְּ. דָּאָס אַנְיַיְסָט
קוּמָעַן פָּוֹן די יִדְיַשְׁעַ לְעַגְיאַנְעָר אַיז אַרְץַ יִשְׂרָאֵל אַיז גַּעַוְוָעַן אַ טְּרִיאִיסְטָן
פָּאָרָן יִשְׁוֹב נַאֲךְ אַלְעַ יִסְׁוּרִים וּוָאָם זַיְקָר אַיְבָּרְגָּעְלְעַבָּטָן.

**אנטיסעמעיטן אין דער מיליטערישער אָנפֿירונג שטערטן
די יידישע לעגיאַנערן**

קָאַלְאָנָעַל פָּעַטְעַרְמָאָן הָאָט גַּעֲוֹוָאָלָט אַרְגָּאַנְזִירָן נָאָר צָוַויִי יִדְיִישַׁע
לְעֲגֵיאַנָּעָן אָוּן שָׁאָפָּן אַ גְּרוּיִישַׁע יִדְיִישַׁע אַרְמַיִי. עַס זַיְנָעָן אַכְבָּעַר גַּעֲוֹוָעָן
אנטיסעמעיטן צָוַיְשַׁן דִּי עַנְגָּלִישַׁע גַּעֲנָעָרָאָלָן. זַיִי הָאָבָּן כָּסְדָּר גַּעַשְׁטָעַרְטָן.
זַיִי הָאָבָּן נִיט גַּעֲקָעָנֶט לִיְהָוָן, וּוֹאָס דִּי יִדְיִישַׁע לעגיאַנָּעָן הָאָבָּן אָזָא
גַּוְתָּן נָאָמָעָן, וּוֹאָס מַעַן רַעַדְטָן וְעַגְּנוּן זַיְעַר הַעַלְדִּישְׁקִיִּיט, וּוֹאָס קָאַלְאָנָעַל
פָּעַטְעַרְסָאָן שְׂטָאַלְצִירְטָן מִיטָּזִי.

די אַנְטִיסְעַמְּיטָן הָאָבָּן, אָזָמָעָן זָאָלָן דִּי יִדְיִישַׁע לעגיאַנָּעָן
נָעָרָן שִׁיקָּוּן פָּוּן אַיִּינָן פְּרָאָנָט צָוָם אַנְדָּעָרָן. מַעַן הָאָט זַיִי בַּאַשְׁטִימָט פָּאָר
דִּי שְׁוּוּרְסְּטָעָן פְּרָאָנָטָן. מַעַן הָאָט זַיִי נִיט גַּעַלְאָזָט זַיִק אַפְּרָוּעָן. אַ שְׁוּעָרָעָן
פִּינְצְּטָעָדוּ הָאָטָן הָאָט כָּסְדָּר צָעַשְׁטָעַרְטָן דִּי פְּלָעָנָעָר פָּוּן קָאַלְאָנָעַל
פָּעַטְעַרְסָאָן אָוּן קָאַלְאָנָעַל מַאְרְגָּאָלִין.

מעַן שִׁקְטָן דִּי לעגיאַנָּעָן אַיִּינָן דַּעַם מַדְבָּר בַּיִּירְחוֹ

עַם אַיִּזְנָגָעָקְוּמָעָן אַ בָּאָפְּעָל, אָזָדִי יִדְיִישַׁע לעגיאַנָּעָן זָאָלָן אַוּוּקָעָן
לְאָזָן זַיְעַרָעָן לְאָגָעָרָן אָזָן גַּיִּינָן צָוָם דַּעַם מַדְבָּר פָּוּן יִרְחוֹ. דָּאָרָט זַיְנָעָן
נִיט גַּעֲוֹוָעָן קִיְּינָן יִדְיִישַׁע יְשָׁכּוּבִים, זַיִי זַיְנָעָן פָּאָרוֹאָרָפָן גַּעֲוֹוָאָרָן אָזָא
אַ וּוֹיִטָּן חַיְּיסָן מַדְבָּר. עַם הָאָט דָּאָרָט גַּעַשְׁוּבִּלְטָן מִיטָּזָלָגָעָן אָזָא
עַקְדִּישָׁן. אַ סְּךָן זַעֲלָנָעָר זַיְנָעָן קְרָאָנָק גַּעֲוֹוָאָרָן פָּוּן מַאְלָאָרִיעָן. דִּי
לְעֲגֵיאַנָּעָן הָאָבָּן אַוְיְמָגָעָה אַלְטָן דַּעַם שְׁוּעָרָעָן פָּרָאוֹו.

עַם אַיִּזְנָגָעָקְוּמָעָן רָאַשְׁׁהָנָה אַיִּזְנָגָעָקְוּמָעָן 1918. דַּעַר מִילִּיטְעַרְישָׁע
רְבָּה הָאָט גַּעַשְׁקִטָּן אַ בְּרָכָה צָוָם אַלְעָעָלָן לעגיאַנָּעָן אַוְבָּעָרָן לְאָנדָן: פָּוּן דַּעַר
אַלְטָעָר יִדְיִישָׁר שְׂטָאַטָּמָט יִרְחוֹ שִׁקְטָן אַיִּיךְ מִיןְן בְּרָכָה. דָּאַיִּזְנָגָעָקְוּמָעָן
אוֹנְדוֹעָר לְאָנדָן פָּוּן אַמְּמָלָן. זַיִיט אַלְעָעָל גַּעַשְׁטָאָרְקָט.

יּוּמָּכְפּוֹרָה הָאָבָּן זַיִק דִּי יִדְיִישַׁע לעגיאַנָּעָן גַּעַרְגּוּוּתָן צָוָם אַ שְׁלָאָכָטָן.
זַיִי הָאָבָּן גַּעַדְאָרְפָּט אַוְיְסְלִיְּגָן טַעַלְעָפָּאָן דְּרָאָטָן, גְּרָאָבָּן שְׁוַיְגְּרָאָבָּנָם.
איַיְנִיקָּעָן הָאָבָּן נִיט גַּעַוְוָאָלָט אַרְכָּבָעָטָן יּוּמָּכְפּוֹרָה. דַּעַר יִדְיִישָׁר אַפְּיצְעָר
וּוֹאָס הָאָט אַנְגְּנָעָפְּרָט מִיטָּמָט דַּעַר אַרְכָּבָעָט הָאָט זַיִי גַּעַזְגָּט: דִּי מַלְחָמָה
וּוֹאָס מִירְפִּירְן אַיִּזְנָגָעָקְוּמָעָן אַ הַיְּלִיקָעָאָרְבָּעָט. מַעַן מַעַג אַזָּא אַרְכָּבָעָט טָאָן
יּוּמָּכְפּוֹרָה. דִּי זַעֲלָנָעָר הָאָבָּן אַיִּם גַּעַפְּאָלְגָט. זַיִי הָאָבָּן גַּעַאְרָבָעָט אָזָא

שטיילערהייט געמורמלט „כל נדרי“. קאלאנגעל פטעטערסן איז געוווען זוייער גערירט דערפונ. ער האט זוי באפריריט און געשיקט נישט יידן ארבעטען אויפז זוייער פלאין.

עם ארגאניזטורט זיך אן ארץישראלדיוקער לעגיאן

אין תל-אביב איז איצט דא א גאם, וואם רופט זיך רחוב אלנבי, א שיינע לאנגע גאם, איינע פון די שענטשט איז שטאט. די גאם איז אויפן נאמען פון דעם ענגליישן פעלד מארשאל אלענבי, וואם האט אַנגעפֿירט מיט דער מלחה אנטקען די טערקן איז אַרְצַ יִשְׂרָאֵל. איז די ישובים וואם זוינען באפריריט געוואָרֶן פון די טערקן, האט ער דערלויבט צו שאפּן אַן אַרְצַ יִשְׂרָאֵלְדִּיקְוּן יִדְּיִשְׁוֹן לעגיאן.

משה סמיליאנסקי איז געוווען פון די ערשות, וואם האט זיך פֿאַרְנוּמוּן מיטן אַרגְּאַנְזְּוִירָן דעם אַרְצַ יִשְׂרָאֵלְדִּיקְוּן יִדְּיִשְׁוֹן לעגיאן, עט איז געשאָפּן געוואָרֶן אַקְּמִיטָעָט אַן אַן דעם קָאַמִּיטָעָט זַיִינְגַּן אַרְיִין משה סמיליאנסקי אַן די בָּאוֹאוֹסְטָעָט אַרְבָּעָטָעָר פִּירָעָר בְּעָרְלָה קָאַצְּעָן גַּעֲלָסָן, יִבְנְיָאֵלִי, דּוֹבְּ הַאֲזָן, אַן אַנְדָּרָעָ. טַוּזָּנָט פִּינְגְּ הַוְּנְדָּרָעָת זַיִינְגַּלְיִיט זַיִינְגַּן אַרְיִין אַן דעם אַרְצַ יִשְׂרָאֵלְדִּיקְוּן יִדְּיִשְׁוֹן לעגיאן. פָּאָר אַזְּ קְלִינְגָּעָם יִשְׁׁוּב וּוּ אַרְצַ יִשְׂרָאֵל אַיז דֻּעְמָאָלֶט געוווען — אַיז דָּאַם געוווען גַּאֲרָ אַ גְּרוֹוּסָע צָאֵל לעגיאָנָעָן.

דָּרְ חִיּוֹם וּוַיִּצְמָאָן גִּיטָּ אַיְבָּעָרְ דִּי יִדְּיִשְׁעָ פָּאָן דַּעַם ארץ ישראלדיוקן לעגיאן

דער אַרְצַ יִשְׂרָאֵלְדִּיקְוּן יִדְּיִשְׁעָרְ לעגיאן האט געהייםן „דער 40-טער קָעְנִיגְלָעְכָּעָר פּוֹסְגִּיעָר לעגיאן“. אַין תל-אביב האבן די לעגיאָנָעָן געהאט אַ גְּרוּסָע פָּאַרְזָאָמָלָנָגָן. די פְּרוּעָן פָּוֹן תל-אביב האבן אויפֿגְּעָנִית אַ פָּאָן פָּאָרְן אַרְצַ יִשְׂרָאֵלְדִּיקְוּן לעגיאן. דָּרְ חִיּוֹם וּוַיִּצְמָאָן האט זַיִי די פָּאָן אַיְבָּעָרְגָּעָבָן. ער האט צָו זַיִי גַּעֲזָגָט : „אַן נָאָמָעָן פָּוֹן יִדְּיִשְׁוֹן פָּאָלָק נִיבָּאֵיךְ אַיְבָּעָרְ די פָּאָן. אַיר זָאָלָט זַי הַיְּתָן, קִיּוֹן פָּלָעָק זָאָל אוּפְּפָאָלָן. רַיִּין אַן הַיְּלִיק זָאָלָט אַיר די פָּאָן צְרוּקְבָּרְעָנָגָעָן צָו דַּעַם אַרטָּמָ, וּאוֹ זַי דָּאָרָף שְׁטִיְּן

אין דער צוקונפט. מיט צוויי טויזנט יאר צוריק האט טיטום צונגענומען די יודישע פאנ. איצט האבן מיר זי צוריק געקראנן". אין תל-אכיב אויז געווען אָ גרויסער יומ-טוב.

די יודישע לעגיאַנערן קריין אויסצִיכְּנוּנְגָּעָן פון גענֶרֶלֶל אלענְבִּי

די דריי יודישע לעגיאַנערן האבן אין דער מלחמה אַרְוִיסְגָּעוּזִין געטרישאָפֶט אָוּן הַעלְדִּישְׁקִיט. גענֶרֶלֶל אלענְבִּי האט בֵּי אַ פִּיעָּרֶל לעכער מילוטערישער צערעמאָגְנִיע געוֹזָנְט: אַיךְ האָב דעם פֿאָרגָּנָּעָן ניגן אַיךְ צוּ זָאגָן, אָז אַיךְ בֵּין זָוִיר בְּאֲגִינְסְּטָעָרט פָּוּן אַלְעָן, ווֹאָס אַיךְ האט אין דער מלחמה געטָאן. ער האט אַוְיסְגָּעָרָעָכְּט די נְצָחָנוֹת פָּוּן די יודישע לעגיאַנערן.

ער האט באָפּוֹילָן אַרְוִיסְגָּעָבָן אויסצִיכְּנוּנְגָּעָן צוּ אַ סְּךְ יודישע לעגיאַנערן אָוּן אַפְּיצְּעָרָן. אַלְמָ אַנדְעָנָק פָּוּן זָוִירָעָ נְצָחָנוֹת האָבָן די יודישע לעגיאַנערן באָקוּמוּן אַ האָרְמָט אָוּן אַ קִּוְילְזְׂזָאָרֶל פָּעָר, ווֹאָס מעָן האט צוּגָּעָנוּמָעָן ביַיְהָי טָעָרָקָן. דָּאָס אויז געווען אָ גְּרוֹויִידָר כְּבוֹד פֿאָר די יודישע לעגיאַנערן.

יְדִישָׁע לְעֲגִיאַנְעָרָן בְּאָוֹאָבָן דָּאָס לְאָנְדָּר

ווען די מלחמה האט זיך פֿאָרָעָנְדִּיקָט, אָז אַרְץְּ יִשְׂרָאֵל באָפְּרִיטָט גְּעוֹאָלָן פָּוּן טָעָרְקִישָׁן יָאָךְ. די עֲגִילָּשָׁע אַרְמִיָּעָן זָוִינָעָן אַוּוּקָעָן אַרְץְּ יִשְׂרָאֵל. די ווֹאָךְ אַיבָּעָרָן לְאָנְדָּר האָבָן אַיבָּעָרָגָּעָנוּמָעָן די יודישע לעגיאַנערן. זַיְהָיָה האָבָן גַּעהָאָפֶט, אָז די יודישע לעגיאַנערן ווּעָלָן יְשָׁוְכִּים. די יְיָדָן האָבָן גַּעהָאָפֶט, אָז די יודישע לעגיאַנערן ווּעָלָן בְּלִיְבָן ווֹי אַ שְׁטָעָנְדִּיקָעָן יְדִישָׁע אַרְמִיָּעָן לְאָנְדָּר.

די האָפְּעָנוֹנָג פֿאָרְגִּיָּט אָין טְרוּוּר

אין דער עֲגִילָּשָׁע אַנְפִּירָוָנָג אָז אַרְץְּ יִשְׂרָאֵל זָוִינָעָן גְּעוֹוּעָן אַיְינִיקָע גַּעַנְעָרָאלָן אַנְטִיסְעָמִיטָן. זַיְהָיָה האָבָן גַּעַפְּוָנָעָן פֿאָרְשִׁיְדָעָן מִוְּטָלָעָן ווֹי צוּ דָעָרְנוּדְרִיךְן די יודישע לעגיאַנערן, אָז דָעְרָצָאָרָעָנָעָן זַיְיָ.

אמשטאטראקסטן האט פאַרדראָסן די יידישע לעגיאָנערן, ווָאַס מען האט גאנצע גראָפֿעַס פון יידישן לעגיאָן אָוּעְקֶנְשִׁיקָּט ווַוִּיטָּפָּן יידישן יישוב, אין דער מְדֻבָּר, אין רְפֵּה, אָדָּר גָּאָר אוֹפָּן אַינְגָּלְצִיפָּעָן. עם האט זוי נאָך מְעָרְפָּאָרְדָּרְאָסָן, ווָאַס מען האט נִיט אַרְיְנְגֶּנְגָּלְאָזָט קִין יידישע לעגיאָנערן אין דער אַלְטָאָר שְׂמָאָט יְרוּשָׁלָיִם אין דער צִוְּתָּפָּן פָּמָּח.

די אַמְּעָרִיקָּפָּנָּעָר אָוּן עֲנֶגְלִישָׁע לְעֲגִיאָנָּעָרָן האָבָּן אַנְגָּעָהוּבוּן זִיךְ באָפְּרִוִּיעָן פָּוּן לעגיאָן אָוּן פָּאָרָן אֲהִים. אַסְּקָּפָּן די אָרְץ יְשָׁרָאֵלְדִּיקָּעָן לעגיאָנָּעָרָן זַיְנָּעָן אָוּעְקָּצָּרְיךָ צָו זַיְוִירָאָרְבָּעָט, אין די דָּעָרְפָּעָר אָדָּר אַיְן די שְׁטָעָט. די צָאָל מְעַנְּטָשָׁן אַיְן די לעגיאָנָּעָן אַיְן קְלָעָנָּעָר גַּעַוּאָרָן.

די אַרְאָכְבָּעָר מְאָבָּן אָוּיפָּה אַנְפָּאָל אַוְיָפָּה די יִדְּן אַיְן יְרוּשָׁלָיִם

די אַרְאָכְבָּעָר האָבָּן דָּעָרְפִּילְט, אָז די עֲנֶגְלִישָׁע מְאָכָּט אַיְן אָרְץ יִשְׂרָאֵל באַצִּיט זִיךְ נִיט גּוֹט אַז די יִדְּן. זַיְהָאָבָּן גַּעֲקָרָאָגָן דָּעָרְמוֹטִיקָּוָגָן פָּוּן די עֲנֶגְלִישָׁע בָּאָמְטָע, ווָאַס זַיְנָּעָן גַּעַוּוֹן יִדְּישָׁע שָׁוֹנָאִים. זַיְהָאָבָּן אַנְגָּעָהוּבוּן מְאָבָּן אַנְפָּאָל אַוְיָפָּה יִדְּן.

פסח, אַיְן יָאָר 1920, האָבָּן די אַרְאָכְבָּעָר גַּעַמְאָכָּט אַ פָּאָנְרָאָט אַיְן יְרוּשָׁלָיִם. די עֲנֶגְלִישָׁע זַעַלְעַנְדָּר האָבָּן די יִדְּן נִטְּפָּאָרְטִיְּדִיקָּט. די יִדְּישָׁע לעגיאָנָּעָרָן ווָאַס זַיְנָּעָן גַּעַוּוֹן אַיְן יְרוּשָׁלָיִם האָבָּן גַּעֲקָרָאָגָן אַ בָּאָפְּעָל, אַז זַיְוִיל זִיךְ נִיט אַרְיוֹנָמִישָׁן. די ווָאַס האָבָּן נִטְּפָּאָלְגָּט אַזְּנָאָרְטִיְּדִיקָּט די יִדְּן, זַיְנָּעָן אַרְעָסְטִירָט גַּעַוּוֹאָרָן. וְשָׁאָבָּאָטִינְסָקִי האָט אַנְגָּעָהוּבוּן אַרְגָּגָנִיּוֹרָן אַ יִדְּישָׁע זַעַלְבָּסְטַ-שּׁוֹעַ, ווָאַס זַאְלְ צְרוּרִיקָּשָׁלָאָגָן די אַרְאָכְבָּעָר. די עֲנֶגְלָעַנְדָּר האָבָּן דָּעָרְפָּאָר וְשָׁאָבָּאָטִינְסָקִי אַרְעָסְטִירָט אַזְּנָאָרְטִיְּדִיקָּט צָו 15 יָאָר תְּפִימָה. עָר אַיְן גַּעַזְוּסָן פָּאָרְשָׁלָאָסָן אַיְן דָּעָר פָּעָסְטוֹנָג אַיְן עָכֹבָה. אַיְן עַטְלָעַכְעַד חֲדִשִּׁים אַרְוּם אַיְן עָר בָּאָפְּרִיִּט גַּעַוּוֹאָרָן. אַכְּבָּעָר עָר האָט זִיךְ נִטְּפָּאָרְטִיְּטִיט מִיטְּזִין בָּאָפְּרִיִּיאָוָנָה. עָר האָט גַּעַוּוֹאָסָט, אָז מעַן קָעוֹן זִיךְ נִטְּפָּאָרְלָאָזָן אַוְיָפָּה אַיְן שָׁוֹזָן פָּוּן די עֲנֶגְלָעַנְדָּר — די יִדְּן דָּאָרְפָּן אַלְיָוָן זִיךְ אַרְגָּגָנִיּוֹרָן אַיְן אַ זַּעַלְבָּסְטַ-שּׁוֹעַ.

קָאַלְאָנָעַל מַאֲרָגָאַלִין שְׁטָעַלֶּת זַיֵּד אַיִן פָּאָר דַּי יִידָּן אַיִן תַּלְ-אַבִּיב

פָּאָר דַּי אַרְאָכָבָעָר אַיִן גַּעֲוֹעַן וּוַיִּנִּיק דַּעַר פָּאָגָרָם אַוְיָף דַּי יִידָּן אַיִן יְרוּשָׁלַיִם. מִיט אַ קְוַרְצָעַר צִיִּיט שְׁפָעַטָּעַר הַאָבָן זַיֵּד אַנְגָּהָהָבוּן אָוּמְרוּעַן אַיִן יְפּוּ. גְּרוּסָע מְחַנּוֹת אַרְאָכָבָעָר זַיִינָעַן בַּאֲפָאַלִין דַּי יִידָּן, אָוֹן צְעַנְדְּלִיקָעַר יִידָּן זַיִינָעַן דַּעַרְמָאַרְדָּעַט גַּעֲוֹאָרָן. מַעַן הַאָט גַּעֲרָעַט, אָז דַּי אַרְאָכָבָעָר וּוּעָלַן אֲנְפָאַלִין אַוְיָף תַּלְ-אַבִּיב. דַּעַמְּאַלְט זַיִינָעַן דְּרִיסִּיק יִדְיָישָׁע לְעֲגִיאָנָעָרָן, אָז דַּעַר דַּעַרְלוּיְבָעָנִישׁ פָּוּן קָאַלְאָנָעַל מַאֲרָגָאַלִין, שְׁטִילְעָרְהִיָּט אַרְוִים פָּוּן זַיִיעַר לְאַגְּנָעַר לְעַבְּן לְוֹד. זַיִן הַאָבָן מִיטְגָּעַנוּמָן זַיִיעַר גַּעֲוֹעַר מִיט זַיֵּד. זַיִן זַיִינָעַן אַזְוָעַק אַיִן תַּלְ-אַבִּיב פָּאָרְטִיְּדִיקָוּ דַּי שְׁטָאַט קָעָגָן דַּי אַרְאָכָבָעָר. דַּי אַרְאָכָבָעָר זַיִינָעַן אַנְגָּהָהָבוּן אַיִן צְוּוִי גְּרוּסָע מְחַנּוֹת. זַיִן הַאָבָן נִיט גַּעֲוֹוָסָט, אָז אַיִן תַּלְ-אַבִּיב זַיִינָעַן דַּאְבָּוֹאָפָּנָטָע לְעֲגִיאָנָעָרָן. דַּי לְעֲגִיאָנָעָרָן דַּי אֲנְפָאַלְעָר בַּאֲגָעָנָט מִיט אַ שִּׁסְעָרִי פָּוּן דַּי בִּיכְסָן. דַּי אַרְאָכָבָעָר זַיִינָעַן זַיֵּד צְעַלְאָפָּן.

קָאַלְאָנָעַל מַאֲרָגָאַלִין קוּמָט אַלְיָין קִיּוֹן תַּלְ-אַבִּיב

מַעַן הַאָט גַּעֲזָאנָט דֻּעַם קָאַלְאָנָעַל מַאֲרָגָאַלִין, אָז זַיִינָעַל לְעֲגִיאָנָעָרָן הַאָבָן מִיטְגָּעַנוּמָן גַּעֲוֹעַר אָזָן פָּאָרְטִיְּדִיקָוּן תַּלְ-אַבִּיב. פִּיאַלְ פָּוּן בּוּגָן אַיִן גַּעֲפָאָרָן מַאֲרָגָאַלִין קִיּוֹן תַּלְ-אַבִּיב אַוְיָף בָּאַרְוָאִיקָוּן דַּי שְׁטָאַט. עַר אַיִן אַלְיָין אַרְוָמְגַעְפָּאָרָן אַיבָּעָר דַּי גַּעֲפָעָרְלָעָכָעַ פְּלָעַצָּעַר אָז זַיִן אַנְיָן קוּמָעַן הַאָט בָּאַרְוָאִיקָט דַּי בַּאֲפָעַלְקָעָרָונָג.

די עַנְגְּלִישָׁע חַוִּיפְטָאַנְפְּרִוּנָג אַיִן אַרְץ יִשְׂרָאֵל אַיִן אַוְיָפְגָעָרוֹדָעָרט

די עַנְגְּלִישָׁע חַוִּיפְטָאַנְפְּרִוּנָג הַאָט בָּאַלְד אַרְוִיסְגָּעָרוֹפָן קָאַלְאָנָעַל מַאֲרָגָאַלִין אַוְיָף אַ פָּאָרָהָעָר. וּוְאָם חַוִּיסְט זַיִינָעַל לְעֲגִיאָנָעָרָן זַיִינָעַן גַּעַנְגָּעַן פָּאָרְטִיְּדִיקָוּן תַּלְ-אַבִּיב, אָז אַ בַּאֲפָעַל, אָז עַר אַלְיָין אַיִן גַּעֲוֹעַן דּוּרְבִּי?

דַּעַר קָאַלְאָנָעַל הַאָט זַיִן גַּעֲזָאנָט, אָז דַּי אַרְאָכָבָעָר וּוּרָן בַּאֲבָוָאָפָּנָט פָּוּן דַּי עַנְגְּלָעַנְדָּעָר אָזָן דַּי יִידָּן וּוּרָן נִיט פָּאָרְטִיְּדִיקָט. עַס אַיִן גַּעֲוֹעַן זַיִן חֹוב צַוְּפָאָרְטִיְּדִיקָוּן דַּי שְׁוֹצְלָאָזָע יִדְיָישָׁע בַּאֲפָעַלְקָעָרָונָג.

די גראטטע העולדישקייט פון קאלאנעל מארגאלאין

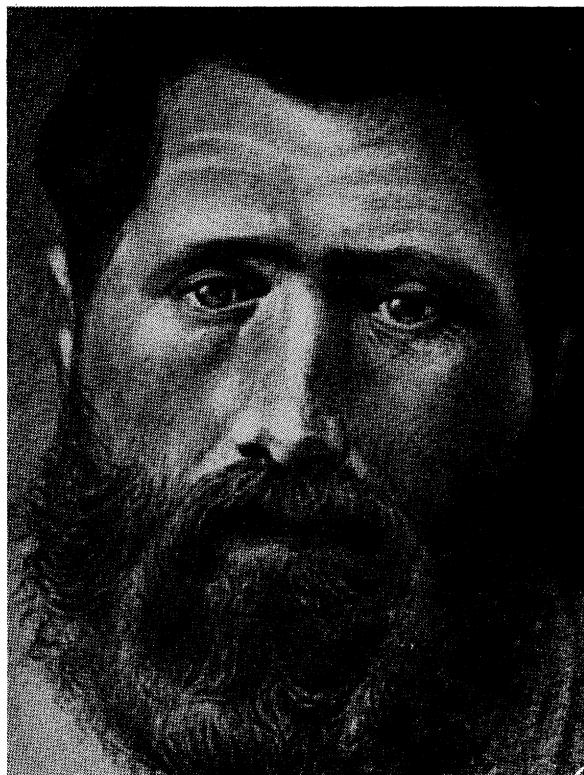
קאלאנעל מארגאלאין האט ניט געווואלט דינגען אונטער אן אַנְ
פִּירָעָרְשָׁאָפֶט, וְאַם אַיְוָן אַנְטִיסֻעְמִיטִישׁ. עַר הָאָט זִיךְ אַפְּגָנוֹזָקָגֶט פָּוּן
זַיְן הַוִּיכָּן מִילְיוֹתָעְרִישָׁן אַמְּטָה אֵין דָעַר עַנְגָּלוֹשָׁעַר אַרְמִיָּה. עַר הָאָט זַיְן
אַפְּגָנוֹעָבָן די גָּאָלְדָעָנָעַ עַפְּאָלָעָטָן פָּוּן אַקְּמָאָנְדִּיר. עַר הָאָט גַּעֲוָאָלָט
בְּלִיבָּן אַן עַרְלָעְכָּר מַעֲנְטָשָׁה אַוְן אַשְׁטָאָלְצָעָר יִיד. עַר אַיְוָן אַוּעָקָ
גַּעֲפָאָרָן קִיְּן אַוִּיסְטָרָאָלִיעָ. די אַרְנְטָלָעְכָּעַ גַּעֲנָעָרָאָלָן אֵין דָעַר עַנְגָּלוֹ
שָׁעַר אַרְמִיָּה אַכְּבָּן אַפְּגָנוֹשָׁאָצָט זַיְן וּוּרְדִּיקָעַ הַאֲלָטוֹנָג. אַוִּיךְ קַאָלָעָנָעַל
פַּעַטְעָרָסָאָן אַיְוָן גַּעֲבָלִיבָּן זַיְן פְּרִיְינָט אַוְן הָאָט אִים גַּעֲהָאָלָטָן פָּאָר אַ
מוֹמִיקָן קַרְיגָעָר.

דעָר יִדְיִשְׁעָר לְעֲגִיאָן צַעְפָּאָלָט זִיךְ

נאָכָן אַוּעָקָגִיָּן פָּוּן קַאָלָעָנָעַל מאָרְגָּאָלָין אַיְוָן זִיךְ דָעַר יִדְיִשְׁעָר
לְעֲגִיאָן צַעְפָּאָלָן. עַס אַיְוָן אַכְּבָּר גַּעֲבָלִיבָּן דָעַר אַנְדָעָנָק פָּוּן די הַעַלְדִּישָׁע
יִדְיִשְׁעָר לְעֲגִיאָנָעָרָן. דָוְרוֹת אַוִּיפָּה דָוְרוֹת וּוּלְזָן יִידָן גַּעֲדָעָנָקָעָן זַיְעָרָע
זַיְן, וְאַם הָאַכְּבָּן אַיְינְגָּעָשְׁטָעָלָט זַיְעָרָע לְעַבְנָמָן אַוְן גַּעֲקָוּמָעָן פָּוּן אַלְעָ
עָקָן וּוּלְטָ אַוִּיסְלִיָּזָן זַיְעָרָלְאָנָה.

וּשְׁאַבָּאָטִינְסָקִי, דָעַר שְׁעָפָעָר פָּוּן די לְעֲגִיאָנָעָן, אַיְוָן אַוִּיךְ נִיט
פָּאָרָגָעָסָן גַּעֲוָאָרָן. אַוִּיפָּה זַיְן נָאָמָעָן אַיְוָן דָא אַגָּס אֵין תָּלָ-אָכְּבָּה, רַחֲוָב
וּשְׁאַבָּאָטִינְסָקִי. שְׁטָעַט קַעְנָעָן זְרוֹבָּה וּוּרָן. פָּעַסְטוֹנָגָעָן קָעָן מַעַן צַעְ
ברָעָכָן — אַכְּבָּר הַעַלְדִּישָׁע אַוִּיפָּטוֹעָן בְּלִיבָּן אַוִּיפָּה אַיְבָּק אֵין זְרוֹן
פָּוּן פָּאָלָק.

י. ח. ברענער

זה הוא, בכל אופן, מעשה של המונחים גדולים, שלעולם אינם
עומדים ותויהים, אלא הולכים לאשר ידחפם רצונם העור
לחיות ולהתקיים.

(י. ח. ברנו — רשותות ביבליוגרפיות)

ארץ ישראל איז דער עניין פון גראיסע מchnות מענטשן, זיין
בליבן קינמאָל ניט שטיין אויף אָן אַרט אֵין צוּיִיפֶל, נאָר
זַיְ גַּיְעַן וּוֹהָיָן עַס שְׁטוּיסַט זַיְ זַיְעַר אַינְסְטִינְקְטִיוּעַר וּוְילַן
צַו לְעַבֵּן אָוֹן זַיְן.

(פֿוֹן דַּי שְׁרִיפְטָנוֹ פֿוֹן י. ח. ברענער)

ה. ברענער איז געוווען אַ בָּאַרְיִמְטָעֵר הַעֲבָרְעָאַישָׁעֵר
שריבער. מיט דער צוֹוִוִיטָעֵר עַלְיהָ אַיז עֶר גַּעַכּוּמָעֵן
קַיּוֹן אַרְצָן יִשְׂרָאֵל. עֶר הַאֲטָט זַיְךְ דָּאָרָט בָּאָזְעַצְטָם. י. ח.
ברענער איז געוווען זַיְעַר אַ בָּאַשִּׁידְעָנָעֵר מַעֲנְטָשָׁ, אַיז
בָּאָטָט עֶר אַיז גַּעַוּעַן בָּאַרְיִמְטָ אַזְוִינָר בָּאַלְיִבְטָ בְּיַיִן
דָּעֵר בָּאַפְּעָלְקָעְרוֹנוֹגָ פָּוֹן אַרְצָן יִשְׂרָאֵל, אַזְוִינָן בַּיִּדְן אַיְבָּעָר דָּעֵר וּוּלְטָ
הַאֲטָט עֶר זַיְךְ אַוְיְגָעְפִּירָט וּזְיַיְּנָאָפְּשָׁטָעֵר מַעֲנְטָשָׁ. עֶר הַאֲטָט גַּעַוּוֹאַיְ�וָנָט
אַיז אַ קְלִיְינָעָם צִימָעָר אַזְוִינָן גַּעַרְבָּעָט וּזְיַיְּלָעָ אַנְדָעָרָעָ אַרְבָּעָטָעָר.
עֶר פָּלְעָגָט נִיט דָעְרָצְיָילָן, אַזְוִינָר אַיז י. ח. ברענער. עֶר הַאֲטָט זַיְךְ
אַגְּנָגָעָרָפָן מִיט אַזְוִינָן אַנְדָעָרָן, כְּדַי מַעַן זַאל נִיט וּזְיַיְּסָן וּזְיַיְּרָעָר אַיז,
אַזְוִינָר זַאל קָעָנָעָן טָאוֹן זַיְינָ אַרְבָּעָט, וּזְיַיְּדָעָר אַנְדָעָר מַעֲנְטָשָׁ.

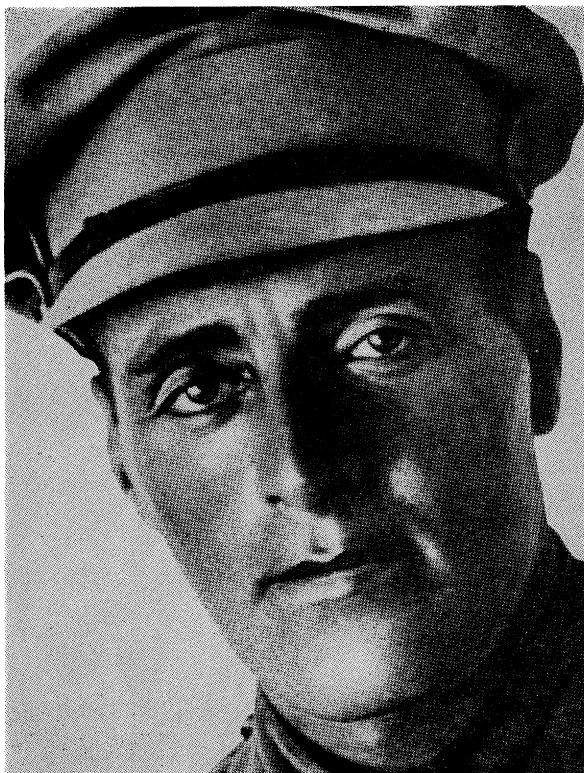
אַיְינָמָל וּוּעָן בָּרָעָנָר אַיז גַּעַשְׁטָאנָעָן מִיט זַיְינָ רַיְדָל אַיז הַאֲנָט אַזְוִינָ
הַאֲטָט גַּעַרְבָּעָט אַיז אַוְיְגָעָרָטָן, אַיז אַגְּנָגָעָקָומָעָן אַזְיִיעָר אַרְבָּעָטָעָר.
עֶר הַאֲטָט דָעְרוֹעָן בָּרָעָנָרָן, הַאֲטָט אַיִם דָעְרָקָאנָט אַזְוִינָן אַוְיְגָעָרָפָן:
דָּאָס אַיז דָּאָק י. ח. ברענער. עֶס אַיז גַּעַוּוֹאָרָן אַז טָוּלָ, דַי אַרְבָּעָטָעָר
הַאֲבָן אַרְמוֹנָגָעָרִינָגָלָט בָּרָעָנָרָן, הַאֲבָן אַיִם בָּאַגְּרִיסָט אַזְוִינָן אַיִם
גַּעַבָּעָטָן עֶר זַאל עַפְעָם לְיוּעָנָעָן פָּאָר זַיִן. בָּרָעָנָר הַאֲטָט זַיְךְ גַּעַפְּלָטָ
אַוְמְבָאַקְוּעָם וּוּאָס מַעַן הַאֲטָט אַיִם דָעְרָקָאנָט אַזְוִינָר הַאֲטָט פָּאָרְלָאָזָן דַעַם
פְּלָאָזָן.

ברענער הַאֲטָט לִיב גַּעַהָאֲטָט זַיִן אַלְיִין, עֶר הַאֲטָט אַסְטָ גַּעַעְרָבָעָט
אַזְוִינָן גַּעַשְׁרִיבָן. עֶר הַאֲטָט זַיְעַר לִיב גַּעַהָאֲטָט מַעֲנְטָשָׁן אַזְוִינָר הַאֲטָט יַעֲדָעָרָן
גַּעַהָאַלְפָן, וּוּעָן עַמִּיצָעָר הַאֲטָט זַיְךְ גַּעַנוֹיִטִיקָט אַיז הַיְלָפָן.

אַיז דָעֵר צִיְּתָן פָּוֹן דָעֵר עַרְשָׁטָעָר וּוּלְטָ מַלְחָמָה, וּוּעָן דַי טָעָרָקָן
הַאֲבָן אַרְמוֹנָגָעָרִיבָן דַי יַדְן פָּוֹן תַּלְ-אַבִּיבָן, אַזְוִינָן זַיְךְ גַּעַוּוֹאָלָ-
גַּעַרְטָן דִּירָות אַזְוִינָן אַזְוִינָן בָּרוּאִיט אַיזְיָהָה תָּקוֹהָ אַזְוִינָן כְּפָר סְבָא, הַאֲטָט
ברענער נִיט גַּעַקְעָנָט אַיְינָרָוּן. עֶר אַיז אַרְמוֹנָגָעָנָגָנָעָן אַזְוִינָר גַּעַ-
הַאֲלָפָן דַי קְרָאָנָקָע אַזְוִינָן בָּאַזְוִינָגָט קִינְדָעָר. אַוְמָעָטָוּס וּוּאָוּס אַיז גַּעַוּוֹעָן
אַזְוִינָט, אַיז גַּעַקְעָמָעָן בָּרָעָנָר הַעֲלָפָן.

אין יאר 1921, ווען די אראכבר האבן חרוב געמאכט א סך יידיישע הייוער אין יפו און געהרגעט מענטשן, האט מען פון תל-אביב ארויסי געשיקט מאשינעם אויפ ארויסראטטווען יידן פון יפו. די פרײינט פון י. ח. ברענער האבן געשיקט א ספֿעציילע מאשין, וואס זאל קומען צו ברענערם וואוינונג און אים ברענגען קיין תל-אביב. ווען די מאשין איז אנגעקומען, האט ברענער איבערגעלאזט זיין פלאץ אין אוטא מאייל פאר א פרוי, איז זאל זיך רاطעווען און אליאן איז ער געלביבן איז דער גרענטער סכהה אין יפו. די אראכבר זייןנע באפאלן זיין וואוינונג און האבן אים דערמארדעת. מען האט זיין קערפער געבראכט קיין תל-אביב און טויזנטער מענטשן זייןנע געקומווען אפגעבן כבוד ברענערן, וואס איז געפאלן על קידוש השם, כדי צו רاطעווען אן-דרע מענטשן.

תל חי – דאס ליכט פון גבורה

יוסף טרומפעלדאָר

אין דבר, טוב למות בענד אַרצָנו.
(יוסף טרומפעלדאָר)

עס מאָכט ניט אויס, עס איז גוט צו שטָאָרבּן פֶּאָר אונדזער
לאָנד.

דענكمאָל פֿאָר דִי חַעַלְדֵן פֿוֹן תַּלְּחֵי

די קליענע צָאָל מענטשָׁן ווֹאָס זִינְגָּעָן גַּעֲשְׁטָאנְגָּעָן עלנטע,
פֿאָרְלָאֶזְטָע, אַפְּגַּעַרְיִיסְעָנָע אָוָן אַפְּגַּעַשְׁלִיסְעָנָע אָוָן פֿאָרְטִּיִּיִּ
דיַקְטַּ דָּעַם צְפָּן פֿוֹן לְאָנְד, הָאָבָּן זָוְכה גַּעֲוָעָן נָאָכָּן טְוִיט
גַּעֲקוּרְוִינְט צָו וּוּעָרְן מִיט דָּעַם לִיכְטַּ אָוָן שִׁין פֿוֹן פֿאָלְקָס-
הַעַלְדֵן.

(י. ח. ברענער — פֿוֹן זִינְגָּעָן שְׂרִיפְטָן)

יז א טאל לעבן כפר גלעדי, צוישן די בערג פון אויבערשטן גלייל, אויפֿ דער סירישער גרעניען, שטייט א צוישטאקייק געביידע אַרומגעַנְגָּלְט מיט א גע- מוייערטער וואנט. דאס איז תליך.

תליך איז געליבן ווי א צייכן פון גרויסער העלדיישקייט. דאָרט האָט זיך יוספֿ טרומפֿעלדָאָר מיט א גרווע הלויצים פֿאָרטִיִּידִיקְט אַנטְקָעָגָן מְחֻנָּות אַראָכְבָּעָר, ווֹאָס זַיְנָעָן גַּעֲוָעָן אֵין דער געגנט. אֵין די טויזנטער זַיְנָעָן גַּעֲוָעָן די אַראָכְבָּעָר אָונָ אַיז תליך האָבָּן זיך געפּוּנָעָן בלויוֹ 25 חלויצים אָזֶן 18 בְּיקָסָן האָבָּן זַיְיָ געהאָט. בלויוֹ אַ קלְיָינָעָ גְּרוּפָעָ, זַיְנָעָן זַיְיָ גַּעַשְׁטָאנָגָן אַנטְקָעָגָן טויזָן טער אָזֶן נִיט גַּעַוְּאַלְטָט פֿאָרָלָאָן תליך.

יוספֿ טרומפֿעלדָאָר, אָזֶן מיט אַים דָּריִי חֲבָרָוֹת זַיְנָעָן גַּעַפְּאָלָן פֿאָרטִיִּידִיקְנְדִּיק תליך. דאס איז גַּעֲוָעָן דעם 11-טָן טאג אֵין הוֹדָש אָדר אֵין יָאָר 1920.

דער טאג ווערט קיינְמָאָל נִיט פֿאָרָגָסָן. יְעָדָן יָאָר, דעם 11-טָן אָדר, קומָט מעָן פון גַּאנְצָן אַרְץ יִשְׂרָאֵל אֵין תליך צו דער מאָנָעָן די גְּבוּרָה פון טרומפֿעלדָאָר אָונָ זַיְנָעָן חֲבָרָוֹת. לעבן תליך שטייט אַ שְׁטִינְעַרְגָּנָעָר דָּעַנְקָמָאָל, אַ שְׁרִוְւַנְדִּיקָעָר לִיבָּ, אָונָ אוּפָּן דָּעַנְקָמָאָל זַיְנָעָן פֿאָרְשָׁרְבִּין די נָעָמָעָן פון די גַּעַפְּאָלָעָנָעָ: שְׁנִיאָוָר שְׁפָפָשָׁנִיכָּ, אַהֲרָן שָׁעָר, דְּבוּרָה דָּרָאָכָּלָעָר, בְּנִימָין מַוְנְטָעָר, שָׁאָרָף, שְׁרָה טְשִׁוּשִׁיקָּ, טָאָקָעָר, אָונָ יְוֹסָפָט טְרָוְמְפֿעָלָדָאָר.

אָלָע ווֹאָס קָוְמָעָן צָוָם דָּעַנְקָמָאָל שְׁטִיעָן מִיט גַּעַבְוִינְגָּנָעָ קָעָפּ אָזֶן שְׁוּוִיגָן אֵין הַיְּלִיקָעָר פֿאָרָעָרָוָנָג, פָּאָר די גַּעַפְּאָלָעָנָעָ הַעַלְדוֹן.

תליך, כְּפָר גֶּלְעָדִי אָזֶן מַתּוֹלה זַיְנָעָן גַּעֲוָעָן אַפְּגַעַשְׁנִיכָּן פון יְשָׁוֹב וועָן די עַרְשָׁטוּ וּוּלְטָ-מַלְחָמָה הָאָט זיך גַּעַנְדִּיקְט הָאָט עַנְגָּלָאָנדָ פֿאָרְוּאָלְטָעָט מִיט אַרְץ יִשְׂרָאֵל.
אַכְבָּעָר כְּפָר גֶּלְעָדִי, תליך אָזֶן מַתּוֹלה, ווֹאָס גַּעַפְּינָעָן זיך ווֹיִיט אָזֶן גַּלְיל אַוְיפֿ דער סִירִישָׁעָר גַּרְעָנִיכָּ, זַיְנָעָן גַּעֲוָעָן אַפְּגַעַשְׁנִיכָּן פון גַּאנְצָן

ווײַדְישָׁן יִשּׁוֹב. דָּאֶרְטָן אֵיזָה גַּעַשְׁטָאָגָנָעָן אָן אַפְּטִילְוָונָגָ פֿוֹן דָּעָרָ פְּרָאָצְזִויָּ. זַוְשָׂעָרָ אַרְמִיָּ.

די אַרְמוּמִיקָעָ אַרְאָכְבָּעָר, וּזְאָם זַוְינָעָן גַּעַוּעָן בָּאוֹאָפְנָט, הָאָבָן בָּאָן הָעָרֶשֶׁת די גַּאנְצָעָ גַּעַגְנָטָ פֿוֹן אַוְיכְּבָרֶשֶׁתָּן גְּלִילָ. זַוְיָה הָאָבָן פְּאָרָטְרִיבָן די קְלִינָעָ אַפְּטִילְוָונָגָ פֿוֹן פְּרָאָצְזִויָּשָׁן מִילְּיָטָעָר, אָוֹן זַוְיָה הָאָבָן בָּאָן שְׁלָאָסָן, אָז אַיְצָטָ אֵיזָה די צִוְּיָתָ צָוָא אַוְמְבָרָעָגָנָעָן די דָּרְיָי וַיְדִישָׁעָ יִשּׁוֹבִים אַיְן גְּלִילָ.

איַן גַּאנְצָן לְאָנְדָה הָאָטָט מַעַן גַּעַוּוֹאָסָט, אָז כְּפָרָ גְּלָעָדִי, תְּלָ-חִי אָוֹן מַתּוֹלָה, זַוְינָעָן אָוֹן אַגְּרִיסְמָעָרָ סְכָנָה. וּזְעָן יוֹסָף טְרוּמָפְּלָדָאָרָ הָאָטָט זַיךְ אַדְרָוֹאָסָט וּזְעָן דָּעָרָ שְׁוֹעָרָדָרָ לְאָגָעָ אָוֹן גְּלִילָ, אָזָה עָרָ אַזְוּקָ אָהָיָן הָעָלָפָן די דָּרְיָי יִשּׁוֹבִים. אָזָוִי וְעָרָ אַיְזָה גַּעַוּעָן אַגְּטָמָעָן, הָאָטָט עָרָ אַיְבָּעָגָעָנָמָעָן די פְּאָרָטְיִידִיקָוָנָגָ פֿוֹן די דָּרְיָי פְּוֹנְקָטָן. עָם אָזָה אַגְּנָעָקָמָעָן אַיְן גְּלִילָ אַגְּרָוָעָפָעָ פֿוֹן יִדְיָשָׁן לְעָגָיאָן, צַוְוִישָׁן וְעַיְלָעָבָעָ בְּחָוֹרִים פֿוֹן אַמּוּרִיקָעָ. אַרְוֹם אָוֹן אַרְמוּם זַוְינָעָן זַוְיָה גַּעַוּעָן אַגְּלִינָעָ צָאָל אַנְטָקָעָגָן די אַרְאָכְבִּישָׁעָ בָּאָנְדָעָם.

די אַרְאָכְבָּעָר זַוְינָעָן בָּאַפְּאָלָן מַתּוֹלָה. די קְאַלְאָנִיסְטָן פֿוֹן מַתּוֹלָה זַוְינָעָן זַיךְ צָעַלְאָפָן. אַבָּעָרָ די חְלוֹצִים פֿוֹן כְּפָרָ גְּלָעָדִי אָוֹן פֿוֹן תְּלָ-חִי הָאָבָן נִיטָּ גַּעַוּוֹאָלָטָ, אָז זַוְיִירָעָ יִשּׁוֹבִים זָאָלָן. בְּלִיבִּין אָזָה דִּי הָעָנָטָ פֿוֹן די אַרְאָכְבָּעָר. זַוְיָה הָאָבָן בָּאַשְׁלָאָסָן בְּלִיבִּין אָזָה זַיךְ פְּאָרָטְיִידִיקָן. מַעַן טָאָרָ נִיטָּ פְּאָרָלָאָזָן קִיְיָן יִדְיָשָׁן יִשּׁוֹבָ, הָאָבָן זַוְיָה גַּעַוּגָטָ, אַוְיכְ אַפְּיָלוּ מַדְאָרָפָ אַפְּגָעָבָן דָּעֶרֶפָּאָר דָּסָם לְעָבָן.

זַוְיָה זַוְינָעָן גַּעַוּעָן סְךָ הַכָּל 48 מְעֻנְטוֹשָׁן.

עַמְפָּלָן די עַרְשָׁטָעָ צְוּוִיָּ קְרָבָנוֹת

די חְבָרִים פֿוֹן תְּלָ-חִי אָזָה כְּפָרָ גְּלָעָדִי הָאָבָן בָּאַשְׁלָאָסָן אַרְוִיסְגִּיָּ�ן יַעַדְן טָאָגָ בָּאַרְכָּבָעָטָן די פְּעַלְדָעָר, כְּדִי וּזְיוֹזָן די אַרְאָכְבָּעָר, אָז זַוְיָה הָאָבָן פְּאָרָ זַיךְ קִיְיָן מְוֹרָאָ נִיטָּ. וּזְעָן אַגְּרָוָעָפָעָ אַרְכָּבָעָטָר אַיְזָה גַּעַנְגָעָן אַוְיפָּן פְּעַלְדָעָר הָאָבָן אַגְּוּוּיָטָ בָּאַוְאָפָנָטָעָ גְּרוּפָעָ זַוְיָה גַּעַהְיִתָּ. אַבָּעָרָ די וּזְעָן אָזָה פְּעַלְדָעָר הָאָבָן זַיךְ אַרְוּמָגָעָטָרָאָגָן מְחֻנָּות בָּעָדוֹאַיָּנָעָר אַוְיפָּ זַוְיִירָעָ וּוְיַלְדָעָ פְּעָרָד. יַעַדְעָרָ טְרָאָטָ פֿוֹן די יִדְיָשָׁעָ אַרְכָּבָעָטָר אַיְזָה גַּעַוּעָן אַסְכָּנָה פְּאָרָ זַוְיִירָעָ לְעָבָן.

דער ערשותער וואם איז אומגעקומווען, ווען ער האט געארבעט אויפן פעלד, איז געוווען דער אמעריקאנער לעיגאנער, שער. א צוּווִי-טער וואם איז אומגעקומווען אין א צוֹזָאַמְעַנְשְׁטוּסִים מיט די אַראָכָּעֶר, איז געוווען שאַפָּאַשְׁנִיךְ.

דער טוֹטַה האט גַּלְוִוְוֶרְטַה אוֹפְּפָאַלְעַמְעַן.

יוסף טרומפֿעלְדָּאָר רופְּטַה נָאָר הַילְּפָטְה

יוסף טרומפֿעלְדָּאָר, דער קאמאנדייר פון די צוּווִי פונקטן, כבר גלעדי און תַּלְ-חֵי, האט אַרוֹיסְגַּשְׁקִט אַשְׁלֵיחַ מיט אַברְיוֹו צוּ די אַרְ-בעטער פון אַרְץ יִשְׂרָאֵל. ער האט זַיִן גַּעֲרוֹפָן זַיִן זַאֲלָן קוּמוּן העלפָן. ער האט גַּעַשְׁרִיבָן צוּ דער צַיְוִינִיסְטִישְׁעָר אַנְפִּירְעָרְשָׁאָפְּט אַין אַרְץ יִשְׂרָאֵל זַיִן זַאֲלָן נִיט לְאַזְוָן אַלְיָוִן די קַלְיָינָע גַּרְוּפָע חַלוֹצִים פון גַּלְיל, מען זַאֲלָן צוּשִׁיקָן כָּאַטְשָׁ נָאָר פּוֹפְּצִיק מַעֲנְטָשָׁן.

צַוקְמוּן צוּ תַּלְ-חֵי אַזְוָן צוּ כָּפֶר גַּלְעֵדִי אַזְוָן אַכְבָּעָר גַּעֲווּן שָׁוּועָר. אַראָכָּעֶר הַאַבָּן פְּאַרְשְׁטָעַלְטַה די וְעוֹגָן. בְּלוֹזַ אַיְינְצָלְנָעַ חַבְרִים הַאַבָּן זַיִן דָּוְרָגְעַשְׁלָאָגָן דָּוְרָךְ די בָּעָרָג אַזְוָן אַגְּנָגְעַקְמוּן קַיִן תַּלְ-חֵי. שְׁפִּיוֹן אַזְוָן גַּעֲווּן וְוַיְינִיק. בְּיַקְסָן וְזַיְנָעָן גַּעֲווּן אַקְלָיְינָע צָאָל. די הַילְּפָטְה אַזְוָן די מַעֲנְטָשָׁן וְזַיְנָעָן נִיט אַגְּנָגְעַקְמוּן צוּ דער צִיטָט.

די אַראָכָּעֶר זַוְּכוֹן אַז אַוְיְסְרִיְיד זַיִן אַרְיִינְצָוּקְמוּן אַין הוֹפָט פון תַּלְ-חֵי אַזְוָן אַיְינָעָם אַטָּאג אַז אַרְיָין אַין תַּלְ-חֵי אַזְוָן אַראָכָּבְשִׁיעָר אַפְּיצָעָר מִיט עַטְלָעַבָּע בְּאַגְּלִילִיטָעָר. זַיִן הַאַבָּן גַּעֲזָגָט: די אַראָכָּעֶר הַאַבָּן שָׁוִין פְּאַרְגְּנוּמָעָן די גַּעֲגָנָט. זַיִן הַאַבָּן גַּעֲפָאַדְעָרָט מַעַן זַאֲלָן אַיבָּעָר תַּלְ-חֵי אַוְיִפְּ-הַעֲנָגָעָן אַז אַראָכָּבְשִׁיעָר פָּאָן. יוֹסָף טְרוֹמְפֿעַלְדָּאָר האַט זַיִן גַּעֲזָגָט: דָּאָ וְאוֹיְנָעָן וְיִדְיָשָׁע עַרְדָּאַרְבָּעַטָּר. זַיִן פִּירָן נִיט קַיִן מַלְחָמָה מִיט קַיְנָעָם — נִיט מִיט די פְּרָאַנְצְּוֹזָן, נִיט מִיט די עַנְגָּלְעַנְדָּעָר אַזְוָן נִיט מִיט די אַראָכָּעֶר. תַּלְ-חֵי אַזְוָן אַיְדִּישְׁעָר יִשְׁוֹב אַזְוָן זַיִן וְוַעֲלָן נִישְׁטָא אַוְיְהָעַגְגָּעָן קַיִן אַראָכָּבְשִׁיעָר פָּאָן אַיבָּעָר תַּלְ-חֵי. די אַראָכָּעֶר זַיְנָעָן אַוְעָקָ, אַכְבָּעָר די חַבְרִים פון תַּלְ-חֵי אַזְוָן כָּפֶר גַּלְעֵדִי הַאַבָּן פְּאַרְשְׁטָאַנְגָּעָן, אַז עַם דָּעַרְגָּעַנְטָעָר זַיִן שְׁוּעָרָע טָעָג. אַז

עם וועלן זיין אנטפאלן. טרומפעלדאר האט ציעשטעטלט די חברים אויף וואך. ער האט געהאפט, איז דערויל ווועט דערגריכין הילף — מענטשן, געווער און שפייז — אונז זוי וועלן אפשלאנן די אראכבר. אבער א טאג נאך א טאג איז אזועק. קיין הילף האט ניט דערגריכט. זיינען געתטאנען געציילטט מענטשן, חלוצים, מענער און פרויען און האבן און שרעק געקוקט דעם טויט גלייך אין פנים אריין. טרומפעלדאר פלאגט זוי זאגן : דער טויט איז ניט שרעקלעד. שרעקלעכער איז די חרפה פון אנטלייפן פון א סכנה. אט די ווערטער האבן זוי געגעבען מוט צו שטיין וויאטער און אפהויזן יידישע ער.

דרער טאג פון גברוח

דעם 11-טן אדר זיינען צום טויער פון תלא-חי געקומען דער הויפט פון דער אראכברישער פאליצי, דער עפענדיז פון דער גענגט, און א גראופע באוואנטפנטע אראכבר. זוי האבן געפאדרט מען זאל זוי אריינלאזן. זיין זען צי עס באחאלטן זיך ניט קיין פראנציזון אין תלא-חי.
מען האט זוי אריינגעלאזן און דערלויבט ארוםזוכן דאס הויזן. אבער זוי זיינען ניט געקומען צוליב דעם, וואס זוי האבן געזאגט. אײינער פון זוי איז גלייך ארויף אויפן דאך און אנטגעהויבן רופן זיינע מענטשן פון דראיסן, זיין זאלן זיך אריינרייטן אין הויף. פון אלע זיינען האבן אנטגעהויבן לוייפן באוואנטפנטע אראכבר. דבורה דראכלער וואס האט זיך געפונען אויפן אוייבערשטן שטאק האט אנטגעהויבן שרייען, איז און אראכבר האט בי איר צונגונמען דעם רעוואלאווער.

טרומפעלדאר האט פארשטאנען, איז דאס איז ניט קיין זוכן פון פראנציזון, נאך א מערדערוישער אנטפאל.
מייט א ביקם איז דער האנט איז ער אroiיסגעשפֿוּנְגָען דורךן פענצעטער און איז געלאפען צום טויער, נישט אריינצ'אלאזן די אראכבר. אײינער פון די אראכבר, וואס איז געוווען אין הויף, האט געשאנסן אויף טרומפעלדארן, און ער איז געפאלן שווער פארוואונדעת אין בוק.
לייגנדיך א פארוואונדעתער האט ער איבערגעגעבען די קאמטאנדע צו שניאורסאנגען. בעת דער שלאכט זיינען פינט פארטיזידיקער גע-פאלן טויט און עטלאכע זיינען פארוואונדעת געוואארן. איינעם פון

די חברים האט זיך אײַנְגָעֶבָן וואָרְפָּן אוֹיפָּה די אַראָכְבָּעָר צוֹווִי האַנטָּה-
גרָאנְאַטָּה, אָוּן זַיִן זַיְנָעָן אַפְּגָעָטָרָאַטָּה פֿוֹן תַּלְ-חֵי.
טרומַפְּעַלְדָּאָר האַט גַּעֲבעַתָּן די חברִים מעַן זָאָל אַיִם פָּאָרְבִּינְדָּן די
וּאוֹנדָן. די גַּעַדְעָרִים זַיְנָעָן בַּיִ אַיִם אַרוֹסְגָּעָפָאָלָן. די חברִים האַטָּה
דָּאָס מַוְרָא גַּעַהָאַט צַוְּתָאָן. מִיט אַוִּיסְעַרְגָּוּוַיְנְלַעַכְּעָר רַוְאִיקִיטָּה האַטָּה
טרומַפְּעַלְדָּאָר גַּעַהָיִטָּן אַ פָּאָר חברִים צַעְוָאַשָּׁן די העַנְטָה. עַר האַטָּה
זַיִן גַּעַוְוִין זַיִן צַוְּמָאָכָן דָּעַם באַנְדָאָזָש. באַטְמָש עַר האַטָּה גַּעַהָאַט מַוְרָא-
דִּיקָע וּוֹיִטִיקָן, האַט עַר נִיט גַּעַרְעַכְּצָט אָוּן זַיִן נִיט גַּעַלְאָגָט. עַר
איַז גַּעַוְאָרָן זַיִיר שַׂוְאָך. צָוְם דָּקְטָאָר וּוֹצָס איַז גַּעַקְוָמָעָן פֿוֹן כְּפָר
גַּלְעָדִי, האַט טְרַומַּפְּעַלְדָּאָר גַּעַזָּגָט: „איַז דָּכָר, טֻוב לְמוֹת בַּعַד אַרְצָנוּ“
— „עַס מַאֲכָת נִיט אָוִים, עַס איַז גַּוְטָּס צַוְּשָׁטָאָרְבָּן פָּאָר אַוְנְדוֹזָעָר לְאַנְדָּה“.
בִּיְנָאָכָט אַיִן דָּעַר פִּינְצְטָעָר האַט מַעַן גַּעַטְרָאָגָן די טֻוִיטָע אָוּן די
פָּאָרְוּ אַוְנְדוֹדָעָטָע פֿוֹן תַּלְ-חֵי אַיִן כְּפָר גַּלְעָדִי. אַוְיָפָן וּוֹעַג האַט טְרַומַּפְּעַל-
דָּאָר אַוְמַגְעָדָרִיָּת דָּאָס פָּנִים צַוְּדָעָר עַרְד אָוּן זַיִן גַּעַשְׁטָאָרְבָּן. עַר אָוּן
זַיְנָעָן חברִים האַבָּן פָּאָר תַּלְ-חֵי אַפְּגָעָעָבָן דָּאָס לְעַבְנָן.

תַּלְ-חֵי איַז גַּעַבְלִיבָּן דָּעַר בִּיְשָׁפִילָּה פֿוֹן גְּבוֹרָה, אָוּן דָּעַר בִּיְשָׁפִילָּה
פֿוֹן מִסְרָתָּה נְפָשָׁה. אַוְיָפָן בִּיְשָׁפִילָּה פֿוֹן תַּלְ-חֵי אָוּן דָּעַר הַעַלְדִּישָׁקִיטָּה פֿוֹן
יְוֹסָף טְרַומַּפְּעַלְדָּאָר האַבָּן זַיִן דָּעַרְצִיָּגָן צַעַנְדְּלִיקָעָר טְוִיזְנְטָעָר יוֹנָגָע
חַלוֹצִים. אַסְקָ פֿוֹן זַיְנָעָן תַּלְמִידִים האַבָּן פָּוָנְקָט וּוֹיְעָר אַפְּגָעָעָבָן דָּאָס
לְעַבְנָן פָּאָרְן יְוִידִישָׁן חַיְמָלָאָנדָה.
איַז טָאָג פֿוֹן 11-טָן אָדָר, וּוֹעַג טְוִיזְנְטָעָר יוֹנְנְטְלַעַכְּעָר גַּיְעָן אַרוֹופָּה
מִיט די בָּעָרָג פֿוֹן גַּלְיל צַוְּתַלְ-חֵי, הוֹיְבָן זַיִן אַיבָּעָר זַיְעָרָעָ קַעְפָּה די
פְּאָגָעָן מִיט דָּעַר אַוְיָפְשִׁירִיפָּה פֿוֹן טְרַומַּפְּעַלְדָּאָרִים וּוֹעָרְטָעָר: „איַז דָּכָר,
טֻוב לְמוֹת בַּעַד אַרְצָנוּ“.

די דרייטע עלייה

א גראָפַע שטיווינָה העקער פון דער דרייטער עלייה

מסופקני אם נעל כל פנוי כדור הארץ יש עוד פנה אחת שם
נמצא קבוץ צעירים כזה המלאים רוח אידיאלית עלונה
ונכוניות למסור את נפשם לא בתור גברים בני רגע אלא
בהתמדה, בלי הפסק, يوم יום, שעה שעה, על קדושת רعيונם.

איך צוועיפל אויב אויף דעת גאנצן ערדי-קוגל אין פאָראָן
נאָך אַ ווינקל, וואָו עס זאלֶן זיך געפינען אַזעלכע מענטשן
ווײַז דִּי חלוֹצִים, וואָס זייןען באַהערשט פון אַ דערהויבענען
אַידעָאל אָוָן זייןען גרייט זיך מוסר נפש זיין פֿאָר אַים
בְּאַשְׁטְעַנְדֵּיק, אַן אוּפְּהָעָר, טָאג אַיְן טָאג אוּס, אָוָן אַין
יעַדְעָר רְגָע.

(ז. ג. ביאָלִיך)

ען די ערשות וועלט-מלחמה האט זיך געענדיקט,
האָבן אַין אַרְץ יִשְׂרָאֵל אֲנַגְעָהוּבָן אֲנַקְוּמָן אַסְד
עלויים. עם זיינען געקוּמָן יַידְזָן פָּוֹן רַוְּסָלָאנְד, פָּוֹן
אָקוּרָאַנְיָע אָונְן אַיבָּעָרוּהוּפֶט פָּוֹן פּוֹילְן, אָונְן אַקְלַיְנָע
צָאַל פָּוֹן אַמּוּרִיקָע. דָּס אַיְזָן גַּעֲוָעָן דִּי דָּרִיטָעָן עַלְיהָ.
די יַידְזָן פָּוֹן אָקוּרָאַנְיָע זיינען גַּעֲוָעָן רְאוּנִירֶט פָּוֹן דִּי פָּאָגְרָאָמָן.
גַּאנְצָע יִדְיִישׁ שְׁטָעַטְלָעָן זיינען אָוְמְגַעְקָומָן אַין דָּעָר צִיְּתָן פָּוֹן דָּעָם
בִּירְגָּעָר קְרִיגָּה אַין רַוְּסָלָאנְד נָאָר דָּעָר רַעֲוָאָלָזְצִיעָן. מָעָר וּוּ אַהֲלָכָבָעָר
טִילְיאָן יַידְזָן זיינען דֻּעְמָאָלָט אַוְיְמְגַעְשָׁאָכָטָן גַּעֲוָאָרָן. וּוּרְעָר עַם הָאָט
גַּעֲקָעָנְט זִיךְ רַאֲטָעוּן, הָאָט זִיךְ דָּרְכָּבָנָשָׁמָוֹגָלָט דָּרוֹךְ דִּי גְּרָעָנִיצָן.
חוּוְיל, נָאָקָעָט, אָכְבִּי מִיט דָּעָר נְשָׁמָה גַּעֲבָלָבָן. אַיְינִיקָע זיינען גַּעֲפָאָרָן
קִיְּזָן אַמּוּרִיקָע, אַנְדָּרָעָן קִיְּזָן אַרְגָּעָנָטָן. דִּי חַלוּצִישׁ גַּוְנָּטָן
זִיךְ בָּאָמִיט צָו דָּרְגָּרִיכָּן קִיְּזָן אַרְץ יִשְׂרָאֵל.

אַיבָּעָרוּהוּפֶט זיינען קִיְּזָן אַרְץ יִשְׂרָאֵל גַּעֲקוּמָן עַלְיוּם פָּוֹן פּוֹילְן.
די יַידְזָן פָּוֹן פּוֹילְן זיינען גַּעֲוָעָן פָּאָרָאָרָעָט אָונְן אָוְנְטָעָרְדָּרִיקָט. דִּי
פָּאָלִיאָקָה, וּוּאָס זיינען דֻּעְמָאָלָט בָּאָפְרִיָּת גַּעֲוָאָרָן אָונְן גַּעֲשָׁאָפָן אָזָן
איְגָעָנָעָן מְלוֹכָה, הָאָבָן זִיךְ זִיעָרָשְׁלָעָכָט בָּאָצְוִינָן צָו דִּי יַידְזָן פָּוֹן פּוֹילְן.
זִיךְ הָאָבָן גַּעֲכָאָפָט יַידְזָן אָונְן אַפְגָּעָנוּוֹאָרָפָן
די חַיטָּלָעָן פָּוֹן קָאָפָּ, אַרְוִיסָּגָעָנוּוֹאָרָפָן יַידְזָן פָּוֹן לְוִיפְנִידְקָעָן. דִּי
יַידְזָן זיינען גַּעֲוָעָן הַיְּלָפָלָאָזָן, דִּי דָּעְגָּרָוָגָן הָאָט זִיךְ נִיט בָּאָשִׁיצָט.
טוֹוֹנְטָעָר יִדְיִישׁ וּוּגְנָעָלִיָּת זיינען גַּעֲפָאָרָן קִיְּזָן אַרְץ יִשְׂרָאֵל.
זִיךְ זיינען גַּעֲוָעָן אַרְגָּאָנוּזָוָרָט אַין גְּרוּפָעָם, וּוּאָס הָאָבָן זִיךְ גְּרוּפָן
„חַלוֹזִיּוֹן“. מִיט פְּרִידָה הָאָבָן דִּי חַלוֹצִים פָּאָרָלָאָזָן דִּי פִּינְטָלָעָכָע פָּוֹיָ
לִישָׁע עָרָד. זִיךְ הָאָבָן גַּעֲטָאָנָצָט אוֹיְפָה דִּי בָּאָן סְטָאָנָצָיעָם. זִיךְ זיינען
גַּעֲפָאָרָן קִיְּזָן אַרְץ יִשְׂרָאֵל וּוּרְעָן בּוּיְרָ פָּוֹן צָן אַיְינָן לְאָנְדָן.

גַּאנְצָע שִׁיפָּן מִיט פּוֹיְלִישׁ שְׁלוֹצִים זיינען אֲנַגְעָהוּבָן קִיְּזָן אַרְץ
יִשְׂרָאֵל. זִיךְ זיינען גַּעֲוָעָן גַּעֲוָעָן דִּי גְּרוּמָטָעָ טַיְלָ פָּוֹן דָּעָר דָּרִיטָעָר עַלְיהָ.
מִיט דָּעָר דָּרִיטָעָר עַלְיהָ זיינען גַּעֲקוּמָן אַוְיךְ אַקְלַיְנָע צָאַל
חַלוֹצִים פָּוֹן אַמּוּרִיקָע. צְוּוֹשָׁן זִיךְ אַיְזָן גַּעֲוָעָן גַּאֲלָדָע מִיעָרָסָאָן, וּוּאָס
אַיְזָן גַּעֲוָאָרָן שְׁפָעָטָעָר אַרְבָּעָטָס-מִינִיסָטָעָר פָּוֹן מִדְּנִית יִשְׂרָאֵל. דִּי דָּרִיָּ

טע עליה אויז געוווען אַ גרויסע. פינפ און דרייסיק טויזנט עולימ זייןגען ארײַן קיין אַרץ יִשְׂרָאֵל אַיִן די יִאָרֶן פָּן 1919 בֵּין 1923. די דרייטע עליה אויז געוווען אַ יונגע אַן אַ באָגִיַּסְטֶרֶטְעַ. די בחוריכ אַן מִידְלָעַר זייןגען גַּעֲקוֹמָעַן פָּן פִּינְצֶטְרָעַ לְעַנְדָּעַר. זַיְיַ וַיַּזְהַב גַּעֲקוֹמָעַן קיין אַרץ יִשְׂרָאֵל — אַן זַיְיַ זַיְיַ גַּעֲווּן גַּלְקָלָעַר. די שׁוּעוּרֶסְטָעַ אַרְבָּעַת הַאָבָן זַיְיַ גַּעֲטָאָן מִיטַּ פְּרִידַּ.

די צוּוִיְתָעַ עַלְיהָ גַּעֲמַט אַוִּיפַּ דִּי דְּרִיטָעַ עַלְיהָ

די חַלוֹצִים פָּן דָּעַר דְּרִיטָעַ עַלְיהָ זַיַּנְעַן נִיטַּ גַּעֲווּן אַזְוִי עַלְגַּטְמַ, וּוּ די מַעֲנְטָשָׁן פָּן דָּעַר צֻוּיְתָעַ עַלְיהָ, וּוּאַם זַיַּנְעַן גַּעֲקוֹמָעַן מִיטַּ צֻוּאַנְצִיךְ יַאֲרַ פְּרִיעָר. זַיְיַ הַאָבָן נִיטַּ גַּעֲדָרְפָּטַּ גִּיןַ זַוְּן אַ טָּאגַ אַרְכְּבָעַט. שְׁטִיְין מִיטַּן רִידְלַ אַוִּיפַּן אַקְסָלַ אַן אַוִּיסְקוֹןַ צַוְּ אַ קָּלְאַנְסְּטַּ וְאַלְזַיְיַ אַנְדִּינְגַּעַן. די עַלְטָעַרְעַ חַלוֹצִים פָּן דָּעַר צֻוּיְתָעַ עַלְיהָ הַאָבָן אַוִּיפַּ גַּעֲנוּמָעַן די נַיְיָ-אַגְּנָעָקְוּמָעַן, וּוּ בְּרִידָעַר. מַעַן הַאָטַּן זַיְיַ גַּעֲהַלְפַּן זַיְיַ אַרְגָּאַנְיוֹן. די אַלְטָעַ שְׁמוּרִים הַאָבָן זַיְיַ גַּעֲלַעַתְמַן וּוּ זַיְיַ צַוְּ בְּאַגְּנִיְּן מִיטַּ גַּעֲוָעָר, וּוּ זַיְיַ צַוְּ שִׁיצְּן. אַיִן די אַרְכְּבָעַטָּר וּוּירְטָשָׁאַפְּטָן הַאָטַּן מַעַן זַיְיַ בְּאַגְּנָגָנָט וּוּ אַיְגָעָנָעַ.

„גְּדוֹד עֲבוֹדָה“ — דָּעַר אַרְכְּבָעַטָּפְלָעֲגִיאָן

איַן יַאֲרַ 1920 הַאָטַּן זַיְיַ גַּעֲנְרִינְדָּעַט אַ גַּרְוִיסָּעַ אַרְכְּבָעַטָּר פָּאַרְאַיְּן, „גְּדוֹד עֲבוֹדָה“, דָּאַם הַיִּסְטָּ אַרְכְּבָעַטָּפְלָעֲגִיאָן. דָּעַר „גְּדוֹד עֲבוֹדָה“ הַאָטַּן אַוִּיפְגַּעַשְׁטָעַלְטַ אַ לְאַגְּעַר אַיִן גְּלִילַ, פָּן אַ 300 מַעֲנְטָשָׁן. דָּעַם לְאַגְּעַר הַאָבָן זַיְיַ אַ נַּאֲמָעַן גַּעֲנָבָן „מַחְנָה יוֹסָף“ אַוִּיפַּן נַאֲמָעַן פָּן יוֹסָף טְרוּמָה פְּעַלְדָּאָר. איַן רָאַשׁ הַעַזְנָה הַאָטַּן זַיְיַ אַיְנְגַּעַשְׁטָעַלְטַ אַ אַפְּטִילּוֹנְגַּ פָּן „גְּדוֹד עֲבוֹדָה“, וּוּאַם הַאָטַּן גַּעֲהַטְמָרְטַ קְרוּבַּ צַוְּ 400 מַעֲנְטָשָׁן. דָּעַר „גְּדוֹד עֲבוֹדָה“ הַאָטַּן גַּעֲבּוּיָּות וּוּעָגָן, הַאָטַּן גַּעֲלִיגַּטְ שִׁינְעָם פָּאַר אַיְזְנְבָּאָגָן. גַּעֲבּוּיָּת אַרְץ יִשְׂרָאֵל.

איַן אַ יַּאֲרַ אַרְוָם נַאֲךְ זַיְיַ גַּרְיְנְדוֹנְגַּ, הַאָטַּן דָּעַר „גְּדוֹד עֲבוֹדָה“ גַּעַ-
הַאָטַּן אַ צְוָאַמְעַנְפָּאָר. עַמְּ זַיַּנְעַן גַּעֲקוֹמָעַן דַּעֲלַעַגְאָטָן פָּן אַלְעַ אַפְּטִיְיַ-
לְוָגָעָן. זַיְיַ הַאָבָן בָּאַשְׁלָאָסָן צַוְּ שַׁאֲפָן גַּרְוִיסָּעַ עַרְדָּ-אַרְכְּבָעַטָּר וּוּירְטָ-
שָׁאַפְּטָן, גַּרְעַסְעָרָעַ וּוּכְנָרָת אַן גַּרְעַסְעָרָעַ וּוּדְגָנִיהָ.

דען „גָּדוֹד עֲבוֹדָה“ האט געשיקט מענטשן קיין חיפה אויף לערנען זיין בוּ אַרְבָּעַט. אין דעם „גָּדוֹד עֲבוֹדָה“ זייןען געוען מענער און פרויען. אויך די פרויען האבן געטאן די שוווערטשט אַרְבָּעַט. אַ פָּרוּי, אַ חַלוֹתָה, האט זיך ניט אַפְּגָעֵשֶׂרְאָקָן פָּאָר גַּעוֹזָגָטָע אָונְטָעָרָנְעָמָנְגָּן. אַ חַלוֹתָה אַיז גַּעַוּעַן אַ בּוּיְרָן פָּוּן לְאָנד — מִיטָּן הַאֲמָעָר, מִיטָּן רִידָּל אָן מִיטָּן דָּעָר בִּיקָּם.

די ווייסע געצעלטן פון די חלווצים

הוֹנְדָּעָרְטָעָר ווַיִּסְעַר גַּעַצְעַלְטָן האבן די חלווצים אָן חלווצות פָּוּן דָּעָר דָּרִיטָעָר עַלְיהָ אַוִּסְגַּעַשְׁטָעַלְטָה לְעַבְנָן די ווּעָגָן, ווָאָס זַיְהָ האבן גַּעַבְּוִיט, לְעַבְנָן די שְׁטִינְגָּרְהַאֲקָעְרִירִיעָן, ווָאָס זַיְהָ האבן גַּעַעְרָבָעָט, לְעַבְנָן די בָּאָן לְנִינִּיעָם, ווָאָס זַיְהָ האבן אַוִּסְגַּעַלְיִיגְט אַיבָּעָרָן לְאָנד. אַ גָּאנְצָן טָאגְהַאֲבָן זַיְהָ גַּעַעְרָבָעָט. אַין די אָוּנוֹטָן האבן זַיְהָ אַגְּנָעָצְמוֹן שִׁיטָּעָרָן. גַּעַטְּאָנְצָט די „חַאָרָא“ אָן גַּעַזְוֹנְגָּן.

**דָּעָר קָרֵן קִימָת לְיִזְוָת אָוִים דָּעַם בָּאָדוֹן פָּוּן עַמְּקָה, די חלווצים פָּוּן דָּעָר
דָּרִיטָעָר עַלְיהָ בּוּיְנָן אִים אָוִים**

אין דָּעָר צִיּוֹת פָּוּן דָּעָר עַרְשָׁטָעָר ווּעַלְתָּמָה מַלחְמָה האט מעַן אַין אָרִין יִשְׂרָאֵל קִיּוֹן בָּאָדוֹן נִטְמָאָרְטָה קוֹיְפָּן. אויך צַוְּיוּי יִאָרְךָ נַאֲךָ דָּעָר מַלחְמָה, ווּעַן אָרִין יִשְׂרָאֵל אַיז פָּאָרְוּאַלְטָעָט גַּעַוּזָרָן פָּוּן עַנְגְּלִישָׁן גַּעַנְעָרָאֵל אלְעָנְבָּי, אַיז נַאֲךָ אַלְזָן נִטְמָאָרְטָה דָּעָרְלִוְבָּט גַּעַוּזָן צַוְּאָרְגְּרָעָסָעָרָן דָּעַם יִדְיָוֹן בָּאָדוֹן.

אַיז עַמְּקָה יְוֻרָּעָאֵל ווּיְנָעָן גַּעַוּזָן צַוְּיוּי יִדְיָוֹשָׁע יִשְׁוּבִים, מַרְחָבִיהָ אַון תַּלְעָדִשִּׁים. זַיְהָ ווּיְנָעָן גַּעַוּזָן עַלְמָת אָן פָּאָרְוּאַרְפָּן. זַיְהָ ווּיְנָעָן שְׁטָעַנְדִּיק גַּעַוּזָן בָּאָדוֹרָאָט פָּוּן אַרְאָכְבִּישָׁע אַנְפָאָלָן. מעַן האט גַּעַמּוֹזָט דָּאָרָט קוֹיְפָּן נַאֲךָ בָּאָדוֹן אַיז אַוִּסְגַּעַלְיִעָּן מַעְרָה יִדְיָוֹשָׁע יִשְׁוּבִים.

**הַעֲרָבָעָרָט סְעַמּוּעָל — אַ יְיָד — וּוּעָרָט גַּעַשְׁיקָט פָּוּן דָּעָר עַנְגְּלִישָׁעָר
רַעֲגִירָוָגָג צַוְּאָרְוּאַלְטָן מִיטָּן אָרִין יִשְׂרָאֵל**

אין יִאָר 1920 אַיז העֲרָבָעָרָט סְעַמּוּעָל אַנְגָּעָקוּמָעָן קִיּוֹן אָרִין יִשְׂרָאֵל אַלְסָעָנְגִילְשָׁע „הַיְיִקְאָמִישָׁאָנָנָעָר“. עָר אַיז אַרְאָפָּפָ פָּוּן שִׁיפָּ אַין חִיפָּה,

אנגנטעטן אין וויסן, מיט אַ בָּגְלִיאֹיטָנוֹג פֿוֹן רָאַטְנֶעֶבֶר. די יַדְיִישַׁעַ בָּאַפְּעַלְקָעָרְוָנָג הָאָט אִים אוּפְּגָעָנוּמוּן מֵיט פְּרִיד אָוּן גְּרוֹיסָעַ האָפְּעַז נוֹגָעָן. דָּאַס אַיּוֹ גָּעוּוֹן צָוּם עֲרַשְׁתָּן מַאֲלָ, אָז אַיִּד זָאַל שְׂטִינוֹן אַיּוֹ דָּעַר שְׁפִּין פֿוֹן דָּעַר אַרְץִישָׁרָאֵל רָעָגְרָוָנָג. וּוּעַן הָעֲרָבָעָרָט סְעַמּוּעַל הָאָט אַיְבָּעָרְגָּנוּמוּן די פִּירָעָרְשָׁאָפָּט פֿוֹן לְאָדָן, הָאָט מַעַן דָּעַרְלָוִיכְט יַדְןָן קְוִיפָּן בָּאָדָן.

יהושע בענקיין האט פערציך יאָר געווֹאָרט אַוִיפָּט דָּעַם טָאָג, וּוּעַן מַעַן זְוַעַט אַוִימְלִיאָזָן דָּעַם בָּאָדָן פֿוֹן עַמְקָה יַזְרָעָאֵל

יהושע בענקיין האט געקויפָּט דָּעַם בָּאָדָן פֿוֹן חְדָרָה, אָוּן דָּעַם בָּאָדָן פֿוֹן רְחֻבָּות, אָוּן דָּעַם בָּאָדָן פֿוֹן כְּנֶרֶת אָוּן פֿוֹן מְרַחְבָּה אָוּן פֿוֹן אַנְדָּעָרָעַ יְשָׁכִים. עָר אַיּוֹ גָּעוּוֹן דָּעַר גְּרוֹיסָעַר אַוִימְלִיאָזָעַר פֿוֹן דָּעַם בָּאָדָן פֿוֹן אַרְץִישָׁרָאֵל.

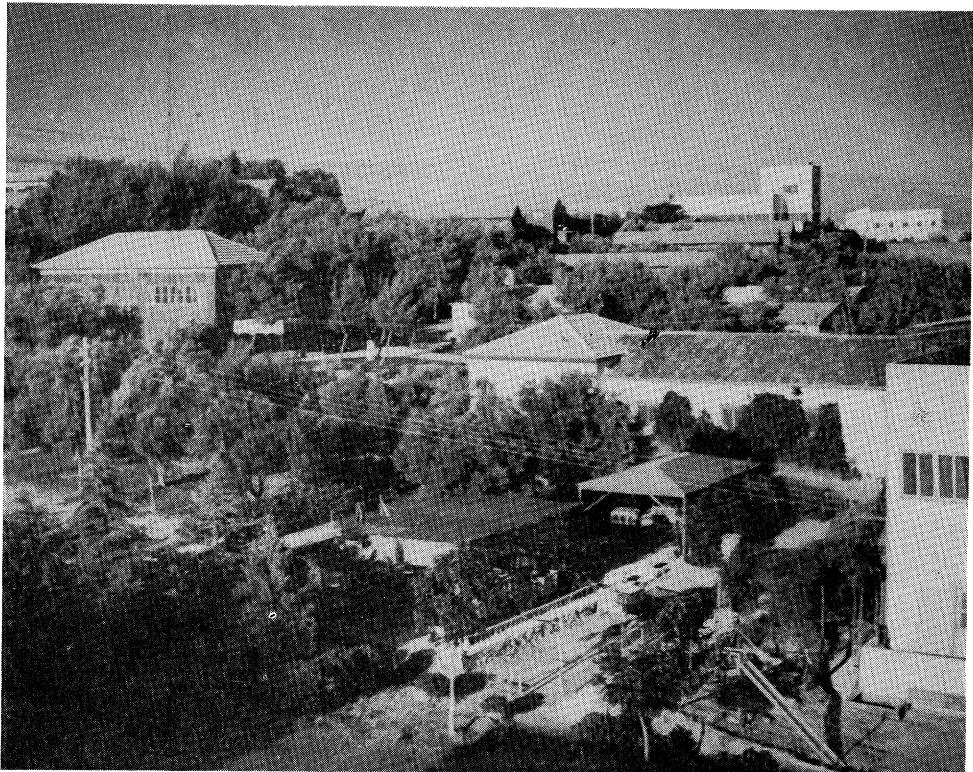
פארציך יאָר האט עָר גַּעַהְעַלְטָן אָן אוֹיג אַוִיפָּן בָּאָדָן פֿוֹן עַמְקָה יַזְרָעָאֵל. אַיְצָט, אַיּוֹ דָּעַר צִוְּיט פֿוֹן הָעֲרָבָעָרָט סְעַמּוּעַל, אַיּוֹ גַּעֲקָוּמוּן דָּעַר טָאָג. עָר הָאָט גַּעַהְעַט אַמְעַגְלָעָכְקִיְּט אַפְּקָוִיפָּן דָּעַם עַמְקָה יַזְרָעָאֵל. מַיט דָּעַם פָּאַרְשָׁלָאָג אַיּוֹ עָר גַּעַקְוּמוּן צָו דָּעַם קְרָוָן קִימָתָה.

מנחם מענדל אַסְמִישְׁקָין הַיּוֹפְּט קְוִיפָּן דָּעַם בָּאָדָן

די פָּאַרְוָאַלְטָעָר פֿוֹן קְרָוָן קִימָתָה הָאָבָן דָּעַם בָּאָדָן נִיט גַּעַוּאָלָטָקָוּפָן. אַיּוֹ עַמְקָה יַזְרָעָאֵל זַיְנָעָן גַּעַוּוֹן אַסְךְּ זַוְמָפָן. די פָּאַרְוָאַלְטָעָר פֿוֹן דָּעַם קְרָוָן קִימָתָה הָאָבָן גַּעַטְרָאָכָט, אַז מַעַן וּוּעַט דָּאָרָט קִיּוֹן יְשָׁכִים נִיט קַעַנְעָן אַוִיסְבּוּעָן.

מנחם מענדל אַסְמִישְׁקָין אַיּוֹ גָּעוּוֹן דָּעַר הַיּוֹפְּט פִּירָעָרָט פֿוֹן קְרָוָן קִימָתָה. עָר הָאָט פָּאַרְשָׁטָאָנָעָן וּוּ וּוּיכְטִיךְ עַם אַיּוֹ פָּאָרָן יַדְיִישַׁן יְשָׁוב צָו הָאָבָן דָּעַם עַמְקָה יַזְרָעָאֵל. עָר הָאָט זַיךְּ אַיְינְגָּעָשְׁטָעָלָט פָּאָרָ דָּעַם, אַז דָּעַר קְרָוָן קִימָתָה הָאָט אַפְּגָעָקוּיפָּט אַגְּרוֹיסָן שְׂטָחָ פֿוֹן עַמְקָה. דָּעַר „גָּדוֹד עֲבוֹדָה“ הָאָט גַּעַשְׁקָט מַעֲנְטִישָׁן, אַז אַוִיפָּט דָּעַם בָּאָדָן זַיְנָעָן אַוִים-גַּעַבְוִוִּיט גַּעַוּאָרָן די קִיבְּצִים — עַיִּן חְרוֹד, תַּל יוֹסָף, בֵּית-אַלְפָא, חַפְצִיָּה בָּה, די קִבְּצָה גַּבְעָ אַז דָּעַר קָאַפְּעָרָאָטָיוּעָר דָּאָרָפָ כְּפָר יְחֹזָקָאֵל.

עֵין צְרוֹד

... שוב דרך אכר מן העברים, חורש בא זורע על שדמות
בר, ושוב נחרשו הרי אפרים כרמים, ולבבות מלאות הוזות
מבין ערוםות גרכנות, ועוד אחת מען וגם פעמי נביאים
תשוטנה.

(א. שטיינמן : "העמק")

... ווידער אייז אויפגעקומען אַ יידישער פוייער. אָן אַקערער
אייז געקומען, אָן אַ זיינער אויף יידישע פעלדער. ווינגערט-
נער האבן זיך באַוויזן אויף די בערג פון אַפּרים אָן מענטשן
מייט פֿאַרחלומטע הערצער צוישן די שייערן. אַט באַלד, אַט
בְּאַלד וועט מען ווידער הערן די טרייט פון נביאים ...

ין חרוד איז א גראיסער קיבוץ, וואו עס זייןען דא
ביי א פופצן הונדערט מענטשן. ער געפינט זיך איז
עמק יוראל, בים בארג גלבוע, ניט וויט פון קוואל
עין חרוד. דעריבער רופט זיך דער קיבוץ עין חרוד.

דער אַנְהוֹב פֿוּן עֵין חֲרוֹד

איין איין שיינעם טאג, איין יאר 1921, איין פון עפולה אַרְוִוִסְגָּעֶפֶּרֶן
אַ שׂוֹרָה וּזְגַנְמָן. אויפֿ דַי וּזְגַנְעַנְדָר זַיְנְגַעַן גַּעֲוָעַן אַנְגָּעַלְאָדָן פָּאַרְשִׁיִּ
דָעַנְעַ זַאַכְן: לִיְוֹוָנְט, שְׁתָאַנְגָּנוּן, הַעַק, טַעַפּ, קַעַסְלָעַן, גַּעַפְעָם, גַּרְאָבִ
איּוֹנָם, פַּעַסְעָר, זַעַק מִיטַּשְׁפִּיוֹן אָוָן אַנְדָעַרְעַ זַאַכְן. אַרְוּם דַי וּזְגַנְעַנְדָר
זַיְנְגַעַן גַּעַגְאַנְגַעַן גַּרְוַעַפּּס בְּחָרוּם מִיטַּמְידָלָעַן. פָּאַרְוִוִים אַיְזָן גַּעַרְיָטָן
דָעַר הַעַלְדִּישָׁעָר „שּׁוֹמֶר“ צְבִי נִיסְאָנָאָו אוּפֿ זַיְוָן שְׁתָאַלְצָן פָּעָרְדָן, וּזְאָם
חָאָטָן גַּעַהְיִיסְן „שּׁוֹשָׁנָה“. ער הָאָטָן גַּעַוְוִוָן דָעַם וּוּגָן, וּזְאָם פִּירְטָן צָוָם
בָּאַרְגָּן גַּלְבָּעָן. פִּינְגָּפָן זַיְבָּצִיק מַעֲנַטְשָׁן זַיְנְגַעַן זַיְוָעָן. זַיְיָ זַיְנְגַעַן
גַּעַגְאַנְגַעַן גַּרְיָדָן דָעַם קִיבְּוִוָן עֵין חֲרוֹד.

די אַרְאָכָבָר פֿוּן דַי אַרְוִמִּקְעָדָר פָּרָעָפָר זַיְנְגַעַן אַנְגָּעַלְאָפָן זַעָן, וּזְאָם
פָּאַרְאָכָמָה אַיְזָדָם? וּזְאָם טָוָת דַי מַהְנָה אַיְזָן עַמְקָה יְהֻרָאֵל?
אוּפֿ זַיְוָעָרָעָר פָּרָאַגְעָם הָאָטָן זַיְיָ דָעַר „שּׁוֹמֶר“ נִיסְאָנָאָו גַּעַעַנְטָן.
פָּעָרְטָן: דָעַם זַיְנְגַעַן רְוִשִׁישָׁע יְיָדָן, זַיְיָ פָּאַרְוָן זַיךְ בָּאַזְעָצָן אַיְזָן עַמְקָה.

די אַרְאָכָבָר הָאָבָן קִינְיָנָם נִיטַּ אַנְגָּרִירָטָן.
פְּלִיאִיסְטָק הָאָבָן גַּעַרְבָּעָטָן דַי יוֹנָגָן בְּחָרוּם אָוָן מִיטַּדְלָעָן אַגְּנָנָצָן
טָאגָן, מִיטַּדְיָה הַעַק אָוָן מִיטַּדְיָה גַּרְאָבָאַיְזָן אַיְזָן דַי הָעָנָטָן.
פָּאַרְגָּנָאַכְט זַיְנְגַעַן בַּיּוֹם בָּאַרְגָּן גַּלְבָּעָן גַּעַשְׁתָאַנְגַעַן וּוּוּמָעָ לִיְוֹוָנְטָעַנְעַן
גַּעַצְעַלְטָן. אַרְוּם אָוָן אַרְוּם אַיְזָן גַּעַוְוָעָן גַּעַמְאָכָט אַשְׁוֹזִינְרָאָבָן. עַטְ
לְעַכְעַ כְּבָרִים הָאָבָן גַּעַנוּמָעָן בַּיְקָסָן אַיְזָן דַי הָעָנָטָן אָוָן מַעַן הָאָטָן זַיךְ גַּעַ-
שְׁטָעַלְטָה הַיְתָן דָעַם נִיעָם יְשָׁוָבָן, וּזְאָם אַיְזָן אַלְטָמָן גַּעַוְוָעָן אַיְזָן טָאגָן. דָעַם
איּוֹן גַּעַוְוָעָן דָעַר אַנְהוֹב פֿוּן עֵין חֲרוֹד.

דעך אַלטְעָר קֹוָאָל עִין חֲרוֹד

דעך קֹוָאָל עִין חֲרוֹד, וְאוּסֶם הַאֲטָמֶת זַיֵּן גַּעֲהָאָט דַּעַר קִיבּוּץ, אַיִן
אַלטְעָר קֹוָאָל. גָּאָר אַמְּאָל, מִיט טַוִּזְוַנְטָעָר יָאָרָן צָרוּקָה, הַאֲטָמֶת
בַּיִּדְעָם קֹוָאָל אַפְּרִישָׁעָר קְרִיגְסְּפִירָעָר גַּדְעָוָן גַּעֲפִירָט מַלְחָמָה מִיט
דיַּיְמִינִים. עַס וּוּעָרֶט דַּעֲצִיכְיָילָט אַיִן תְּנֵךְ וּוּעָגָן דיַּגְּרִיסְעָגְּרָוָת
פָּוָן גַּדְעָוָן:

דרִיסְיִיק טַוִּזְוַנְטָעָר מַעַנְטָשָׂן הַאֲטָמֶת עַר גַּעֲהָאָט אַיִן זַיֵּן אַרְמַיִּי. הַאֲטָמֶת
גַּעֲהָאָט צָו אִים: דַּו דַּאֲרָפְּסָט נִיט אַזְוִיפִּיל מַעַנְטָשָׂן. שִׁיק אַזְוּעַק
דיַּי וּוּסֶם הַאֲבָן מַוְרָא צָו נִיְּזָן אַיִן קְרִיגָּה. אַיִּיךְ וּוּעָל דַּעַם שָׁוֹנָא אַיְבָּרְגָּעָבָן
אַיִן דִּיְנָעָה הַעֲנָט. הַאֲטָמֶת גַּדְעָוָן גַּעֲהָאָט צָו זַיְנָעָה מַעַנְטָשָׂן: וּוּעָר עַס הַאֲטָמֶת
מַוְרָא זַאְל גַּיְזָן אַהֲיָהָם. זַיְנָעָן צְוָאָנְצִיךְ טַוִּזְוַנְטָעָט אַזְוּעַק צָו וּוּיְרָע הַיְמָעָן.
הַאֲטָמֶת גַּעֲהָאָט צָו גַּדְעָוָן: עַס אַיִּז נַאֲךְ אַלְעָן צָו גַּרְוִיסְעָגְּרָוָת אַרְמַיִּי.
גַּיִּי אַרְאָפְּ מִיט דִּיְנָעָה מַעַנְטָשָׂן צָום קֹוָאָל עִין חֲרוֹד. דַּאֲרָט וּוּסְמָטוּ
אַוִּיסְקָלְיִיבָּן דיַּגְּבָּוּרִים, וּוּסֶם וּוּלְעָן גַּיְזָן מִיט דִּיר פָּאַרְטְּרִיבָּן דיַּשְׁוָנָאִים.
דיַּי וּוּסֶם וּוּלְעָן זַיִּר אַיְינְבָּוּגָן צָום קֹוָאָל אַוְן אַנְשָׁעָפָן וּוּסְמָעָר אַיִּן דיַּי
הַוּפָנָם, אַוְן טְרִינְקָעָן, יַעַנְעָן זַאְלְסָטוּ מִיטְנָעָמָעָן אַיִּין קְרִיגָּה. אַוְן דיַּי וּוּסֶם
וּוּלְעָן זַיִּר אַוִּיסְצִיעָן אַוְפְּקָדָעָר עַד אַוְן מִיטָּן מַוְיל טְרִינְקָעָן דָּסֶם וּוּסְמָעָר
פָּוָן קֹוָאָל — יַעַנְעָן זַאְלְסָטוּ אַזְוּקְשִׁיקָּן.

דרִי הַוְּנְדָּעָרָט מַעַנְטָשָׂן הַאֲבָן אַנְגְּעַשְׁעַפְּט דָּסֶם וּוּסְמָעָר אַיִּין דיַּי
הַוּפָנָם אַוְן גַּעֲטָרָנוּקָעָן. הַאֲטָמֶת גַּעֲהָאָט צָו גַּדְעָוָן: מִיט דִּרְיִי
הַוְּנְדָּעָרָט זַאְלְסָטוּ בָּאֲפָלָן דיַּלְאָגָעָר פָּוָן שָׁוֹנָא. אַיִּיךְ וּוּעָל דַּעַם שָׁוֹנָא
אַיְבָּרְגָּעָבָן אַיִּין דִּיְנָעָה הַעֲנָט.

אַוְן דַּעַר שָׁוֹנָא אַיִּז גַּעֲוּעַן שְׁטָאָרָק. דיַּיְמִינִים הַאֲבָן גַּעֲהָאָט גַּרְוִיסְעָגְּרָוָת
מַחְנָהָתָן מַעַנְטָשָׂן. אַיְזָעָרָנָעָר רִיטְיוֹאָגָנָס הַאֲבָן זַיִּי גַּעֲהָאָט, קָאַרְאָזְוּאָז
נָעָן מִיטָּן קָעְמָלָעָן אַוְן הַעַלְעַפְּאָנָטָן. גַּדְעָוָן מִיטָּן זַיְנָעָה דִּרְיִי הַוְּנְדָּעָרָט
גְּכָוִרִים הַאֲבָן גַּעֲנָוָמָעָן שְׁטוּרָקָאָצָן אַוְן שְׁוֹפְּרוֹת אַיִּין דיַּי הַעֲנָט. בִּינְגָאָכָט
זַיְנָעָן זַיִּר בָּאֲפָלָן דַּעַם לְאָגָעָר פָּוָן דיַּיְמִינִים. זַיִּי הַאֲבָן אַנְגְּעַצְׁוֹנָדָן
דיַּי שְׁטוּרָקָאָצָן אַוְן הַאֲבָן גַּעֲבָלָאָזָן אַיִּין דיַּי שְׁוֹפְּרוֹת אַוְן זַיִּי הַאֲבָן גַּעַי
שְׁרִיּוּן: מִיר פִּירָן מַלְחָמָה פָּאָר גַּעֲטָמֶת אַוְן פָּאָר גַּדְעָוָן.

דיַּיְמִינִים הַאֲבָן זַיִּר דַּעֲשֶׁרְאָקָן פָּאָר דיַּי פָּלָאָמָעָן פָּוָן דיַּי שְׁטוּרָקָאָצָן,
פָּאָר גַּעַשְׁאָל פָּוָן דיַּי שְׁוֹפְּרוֹת. פָּאָר שְׁרָעָק הַאֲבָן זַיִּי זַיִּר צַעְטוּמָלָט.

זוי האבן געשטאנן אײַנער דעם אנדערן. אין דער בהלה אויז זיך די גאנצע מavanaugh פון מדין צעלאָפֿן.
דאס אויז געשען אַמָּל, אַמָּל, מיטן יידישן קרייגספֿוּרְעֵר גָּדוֹן
בַּיִם קוֹאָל פָּוּן עַיְן חֲרוֹד.

די חלצ'ים פָּוּן דער דרייטער עליה בַּיִם קוֹאָל פָּוּן עַיְן חֲרוֹד
זוּ דעם אלטן קוֹאָל וַיְיַיְעַן גַּעֲקוּמָעָן די חלצ'ים פָּוּן דער דרייטער
עליה. אויך זוי האבן באָוווֹן גְּבוּרוֹת בַּיִם אלטן קוֹאָל. דער באָהָן
אויז גַּעֲוֹעָן פֶּאָרְלָאָט אָן ווַיסְט. די וַאֲסָעָרְן פָּוּן קוֹאָל האָבָן טוֹיזָנְטָעָר
יאָרְן פָּאָרְגָּאָסָן די גַּעֲנָגָט. עַס אויז גַּעֲוֹאָרְן אַזְמָפּ. אין די היילָן פָּוּן
גַּלְכּוּעַ האָבָן וַיְיַלְדַּעַן חַוִּירִים גַּעֲמָאָכָט וַיְיַעַרְעַן גַּעֲלָעָגָרָם.
אוֹפּ דער ווַיסְטָעַנְישׁ האָבָן די חלצ'ים פָּוּן דער דרייטער עליה
אוַיסְגַּעַבְּיַיט אַ קִּיבּוֹן, וָאַס אוֹז אַיצְטַּט די שִׁינְקִיְּתַּט פָּוּן עַמְּקָה יְזָרְעָאֵל.
בֵּין די קְנִי אַיְן בְּלָאָטָע זַיְוָנָעָן זַיְגַּעַשְׁטָאָגָנָעָן אָן מִיט עַמְּרָעָם גַּעֲשָׁעָפְּט
אָן גַּעֲשָׁעָפְּט דָּס שְׁמוֹצִיקָעָן, פֶּאָרְשִׁימְלָטָע וַאֲסָעָרָן. זַיְגַּעַשְׁטָאָגָנָעָן
טָרִיקָנְט די פָּאָרְגָּאָסָעָן פַּעֲלָדָעָר. זַיְגַּעַשְׁטָאָגָנָעָן אַרְאָפְּגַּעַשְׁלָעָפְּט די שְׁטִיִּיָּה
נָעָר. מִיט צְוּוִי טְרָאָקְטָאָרְן האָבָן זַיְגַּעַשְׁטָאָקְרָעָרְט דֻּעָם באָהָן. זַיְגַּעַשְׁטָאָגָנָעָן
הָאָבָן גַּעֲזָאָגָט: זַיְגַּעַשְׁטָאָגָנָעָן דֻּעָם גַּרְעַסְטָן קִיבּוֹן. די "עַיְן-חֲרוֹדָנִי
קָעֵם" האָבָן אַזְוָעָקָגַעַשְׁטָעָלָט זַיְגַּעַר אַ ברִיְּטָע וַוְירְטָשָׁאָפְּט: פָּוּן גַּרְיָנְסָן
אָן פָּוּן פְּרוֹכְטָן, פָּוּן הַיְּנָעָר אָן אַיעָיר, פָּוּן קַי אָן שְׁעָפָן. זַיְגַּעַשְׁטָאָגָנָעָן
אוַיסְגַּעַבְּיַיט אַ פָּאָכְרִיקָעָן וָאַס אַרְבָּעָט אָוִים קָעָז פָּאָר אַלְעָ קִיבּוֹצִים אָין
עַמְּקָה. זַיְגַּעַשְׁטָאָגָנָעָן: זַיְגַּעַשְׁטָאָגָנָעָן אַוִּיסְכּוּיָּעָן דֻּעָם רַיְיכְסָטָן קִיבּוֹן.

זַיְגַּעַשְׁטָאָגָנָעָן לְעַכְתָּן אַיְן עַיְן חֲרוֹד

פֶּאָרְטָאָגָן קְלִינְגָט דַּעַר גְּלָאָק פָּוּן עַיְן חֲרוֹד. מַעַן וַעֲקַט די בַּאֲפָעָל-
קָעָרָונָג צַו דַּעַר אַרְבָּעָט. אַיְן גְּלָאָק קְלִינְגָט דַּעַר וַעֲכַטָּר, וָאַס אוֹז
גַּעֲשָׁטָאָגָנָעָן אַ גַּעֲנָצָעָן נַאֲכָט מִיט אַ בַּיִם אַיְן דַּעַר האָנָט אָן הַאָט גַּעַהְיַת
דֻּעָם טְוִיעָר פָּוּן קִיבּוֹן.
אַיְן עַטְלָעָכָעָן מִינְגָּות אַרְומָם, נַאֲכָן קְלִינְגָעָן פָּוּן דֻּעָם גְּלָאָק, הַוִּיבְטָן
אָן גַּעֲנִי עַיְן חֲרוֹד זַיךְ בָּאוּוֹגָן. פָּוּן די וַוְיִסְעָה הַיְּוֹעָר מִיט די בַּלְוָמְדָעָן
אָן בַּיְמָעָר בַּיִם די פַּעֲנַצְטָרָר קְוּמָעָן אַרְוָיָם מַעֲנָעָר אָן פְּרוֹוֹגָן, די

חברים און חברות פון קיבוץ. אַנְגָעַטָּן אֵין אַרְבָּעָתָם-קָלִידָעֶר, גַּיְעַן זַיְ אַלְעַ צַוְּ דָעֶר גַּרְוִיסָעֶר גַּעֲבִיָּדָע, וּוֹאָס שְׁטִוִיט אַינְמִיטָן יְשֻׁוָּב. דָאָס אַיְזָה דָעֶר עַמְ-צִימָעָר. אַוְיפָּה הַעֲבָרָעָאַישׁ הַיִּסְטָם עַם „חַדְרָהָאָוכְלָה“. דָעֶר „חַדְרָהָאָוכְלָה“ אַיְזָה אַ שְׁיַינְעַ גַּעֲבִיָּדָע, מִיטָּ גַּרְוִיסָעֶר פָּעַנְצָטָעֶר, מִיטָּ אַ בָּרִיאַטָּן בָּאַלְקָאָן. פָּונְ דַּי פָּעַנְצָטָעֶר אַוְן פָּונְ דָעֶם בָּאַלְקָאָן וּעַט מַעַן דָעֶם בָּאַרגָּן גַּלְכּוּעַ, וּוֹאָס לִיגְטַּ וּוֹיְ אַ רְיוּזְקָעֶר שְׂטִינְעַרְגָּעֶר בָּעָרָה, הוֹיךְ בַּיּוֹן הַימָּלָה. מַעַן וּעַט בַּיְמָעָר אַוְן גַּרְינְעַ לְאַנְקָעָם.

נאָר די חברים און חברות קָוְקוּן אַיְצָט נִיט דָוָרָה די פָּעַנְצָטָעֶר. זַיְ אַילְלוֹן זַיְךְ צַוְּ דָעֶר אַרְבָּעָתָם. יְעַדְרָעָר עַטָּפָּה פָּרִישְׁטִיק: רַעַטָּאָר.

צִיבָּעָלָעַ, זַוְּפָּ, קָאָוּעַ, בְּרוּיטָן אַוְן דָוָשְׁעָלָעַ. אַפְּגָעָגָעָסָן אַוְן אַוּוּקָ. דִי וּוֹאָס אַרְבָּעָתָן אַוְיפָּה דַי פָּעַלְדָעָר גַּיְעַן נִיט צְפָוּמָס. זַיְ וּעַצְנַן זַיְךְ אַרְיָף טְרָאָקָם, אַדָּעָר אַוְיפָּה טְרָאָקָטָאָרָן אַוְן פָּאָרָן צַוְּ דָעֶר פָּעַלְדָעָר. דָאָרטָט אַקְעָרָן זַיְיָ, זַיְעָן, אַדָּעָר זַיְיָ שְׁנִיאַדָּן די תְּבוֹאָה אַיְזָה דָעֶר צִימָט פָּונְ שְׁנִיאַטָּ. דִי וּוֹאָס אַרְבָּעָתָן אַיְזָה דַי פָּרְדָסִים (פָּאַמְעָרָאָצָן גַּעֲרָטָנָעָר), גַּיְעַן אַוּוּקָ מִיטָּ אַ פִּיאָּשָׁ אַיְזָה חַאנְטָטָם. פָּרְלִילְגָּן שְׁמַעְקָן די פָּרְדָסִים אַזְוִי שְׁטָאָרָק, אַזְוִי מַעַן קָעָן שִׁיכָּר וּוֹעָרָן פָּונְ די רִיחָות. די אַרְיָף בָּעַטְרָעִינָס פָּונְ די גַּרְינָס גַּעֲרָטָנָעָר מִיטָּ טִיכְלָעָד אַוְיפָּה די קָעָפָּ, די וּזְנַן זַאָל זַיְיָ נִיט בָּרָעָנָעָן, לְאָזָן זַיְךְ גַּיְעַן צַוְּ זַיְעָרָעָ בַּיְוָוָן. דָאָרטָן אַרְבָּעָתָן זַיְיָ בַּיְיָ די מָעָרָן, די אַוְגָעָרָקָעָם, די בָּוְרָאָקָעָם, צִיבָּעָלָעַ, סְקוֹוָאָשׁ, קָאָרָפָּלָ, קִירְבָּעָם, קָאָוָאָגָעָם, פָּעַטְרָוִשְׁקָעָ, רַעַטָּאָר, רִיבָּן, פָּאַסְטָעָרָגָאָךְ — אַוְן אַנְדָעָרָעָ גַּרְינָס וּוֹאָס וּוֹאָקָסָן אַיְזָה עַיְן חַרְודָן.

די וּוֹאָס אַרְבָּעָתָן אַיְזָה די בָּאַנְאָנָעָם גַּעֲרָטָנָעָר גַּיְעַן אַוּוּקָ צַוְּ די נִידָעָרִיקָעָ בַּיְמָלָעָד פָּונְ בָּאַנְאָנָעָם. די חברות, וּוֹאָס אַרְבָּעָתָן בַּיְיָ די הַיְנָעָר-שְׁטִיְיגָן גַּיְעַן גַּעֲבָן עַפְן די הַיְנָעָר, גַּרְיִיטָן צַוְּ פָּאָר זַיְיָ רִינוֹן וּוֹאָסָעָר, קָוְקוּן זַיְךְ צַוְּ די הַיְנָעָר זַיְינָעָן גַּעֲזָוָנָטָ, לְוַפְתָּרָן די שְׁטִיְיגָן, זַאָמְלָעָן אַוְיפָּה די אַיְיעָר אַוְן טָוָעָן נַאָר פָּאַרְשִׁיְידָעָנָעָ אַרְבָּעָתָם, וּוֹאָס עַם אַיְזָה נִוְיטִיק בַּיְיָ הַיְנָעָר-צָוָכָתָ. אַיְזָה עַיְן-חַרְודָן וּיְיִנְעָן דַּא טָוַיְוָנָטָעָר הַיְנָעָר. די חברות אַוְן חברוֹס וּוֹאָס פָּאַרְגָּעָמָעָן זַיְךְ מִיטָּ דָעֶר מִילְּ-זַוְּוִירָטְשָׁאָפָּט, זַיְינָעָן פָּאַרְנוֹמָעָן בַּיְוָוָן אַוְן בַּיְגָאָכָתָ. זַיְיָ גַּיְעַן מַעְלָקָן די קָי, וּעַט עַם אַיְזָה נַאָר פִּינְצָטָעָר. זַיְיָ וּוֹאָשָׁן די מִילְּ-שַׁעַפְלָעָן, נִיבָּן די קָי עַסְן, אַוְן רִיְנִיקָן די שְׁטָאָלָן.

די פאסטווכער, וואם ניבן אקטונג אויף די שאפ, פארגעמען זיך
מייט דער סטאדע. זוי טרייבן די שעפֿסן אויף פאשע.
דער דאקטאר פון קיבוץ נײַט אין שפטאל באזוכן די פאציענטן.
די קראנקן שוועטער טוט איר ארבעט.

דער שומטער זעצט זיך צו דער ארבעט אין דער שומטערוי. ער
מאכט שטווול, שיד און שכלהָר פאָר די קינדר. ער מאכט נײַע שיד
און פֿאָריךט אלטען.

די שניאָדרקעָם נײַען אָוּעָק אין „מחמן“. דאם איז דער מאנגזין
וואֹו עַס געפֿיגַט זיך די וועש און די קלְיִידָּר פֿאָרָן גאנצָן קיבוץ. זוי
ניַעַן, זוי פֿאָריךטן. זוי זעַן, אָז אָלֶעָ מענטשָׂן פון קיבוץ זאלֶן זיין
בָּאנַיִת אָוָן באָקלְיִידָּט. יעדער חבר פון קיבוץ באָקָומָט אָוָן מְחַמֵּן
זַיְנָע וועש אָוָן זַיְנָע קלְיִידָּר.

אין דער שלְאָסְטָרִיָּיָה פון עַין חֲרוֹד קָאָכָט ווּ אָוָן אָ קָעָסֶל. מעַן מאכט
צְרוּכָת די מְכַשְּׁרִירִים פון דער גאנצָר ווּירטְשָׂאָפָט. דָּראָטָט אָרְבָּעָטָן
די מעכָאנִיקָעָר אָוָן די שלְאָסְטָרִיָּה. אָוּיבָּס ווערטָטָאָלְיָע אָ טְרָאָקְטָאָר,
פֿאָרְיכָט אָוָס דער מעכָאנִיקָעָר. אָ רִידָּל, אָ „פּֿיאָשָׂ“, אָ מעַסָּר, אָ
גְּרָאָכְלָע, אָ רָאָד, אָוּיבָּס אָזָרָפָּטָאָקְטָן — דָּם טוֹט דער שלְאָסְטָרִיָּה.
אין דער שלְאָסְטָרִיָּיָה קְלִינְגָּעָן אָוָן קְלָאָפָּן די האָמָערָם אָוָן עַס רוּישָׂן די
עלְקָטְרִישָׂעָ מְאַשְׁינָעָם.

שעה' ז פון דו

אָ זַיְגָּעָר צְוּוּלָּף קְלִינְגָּט דער גְּלָאָק צו מִיטָּאָג אָוָן צו روּעָן. די
חֲבָרִים אָוָן חֲבָרוֹת רִ依ְסָן אַיבָּעָר די אָרְבָּעָט. הַוְּנְדָּעָטָרָה מְעַנְשָׂטָן. די
קוּמָעָן אָוָן „חָדָר הַאָוָלָה“. מעַן זַעַט זיך בַּיְדָה טִישָׂן, מעַן שְׁמוּעָסֶט. די
חֲבָרִים וואָם אָרְבָּעָטָן אָוָן עַס-צִימָעָר פּֿירָן צו דָּם עַסְּן צו יְעַדְן טִישָׂן
אוֹיפָּס אָ וּגְגָלְעָד מִיטָּרְדָּלְעָד. מעַן דָּעֶרְלָאָנְגָּט זַוְּפָּס אָוָן גְּרִינְסָם, פּֿישָׂ
אָדָעָר פְּלִיְישָׂן, אָוָן פְּרוֹכָטָן. בְּיָם מִיטָּאָג אִיזָּוּ טּוּמְדָהָיק. מעַן שְׁמוּעָסֶט.
אָ חֲבָרָה, וואָם אָרְבָּעָטָן אָוָן גָּאָרְטָן פּֿוֹן גְּרִינְסָם, האָטָט גַּעֲבָרָאָכָט ווּיוֹיזָן
אָ גְּרוּיסָם מְעָרָן, וואָם ווּגַּטָּס אָהָלָבָן פֿוֹנָט, אָדָעָר אָ רִיזְוִקָּעָ צִיבְעָלָעָ
וואָם ווּגַּטָּס אָ גָּאנְצָן פֿוֹנָט, אָדָעָר אָ בִּיכְיִקָּן קִירְבָּעָם, וואָם פֿאָרְגָּעָמָט
אָהָלָבָן טִישָׂן. זַיְאָז אָ סְפֻּעַצְיַיְלִיסְטָקָעָ אוֹיפָּס האָדָעָוָן גְּרִינְסָם.

עם קומען צו חברים און חברות. מען קוקט, מען לוייבט די ארכבעטערינס פון גראינס-גארטן. מען האט הנאה. אנדערע, עלטערע חברים און חברים, דער מאגען זיך ווי אין דער ערשותער צייט איז עין חרוד האט מען באדערפֿט רײַנִיקָן דעם באָדֶן פון שטיינער. אַ גְּרוּזָלְהָאָט דָּאָרָט ניט גענריינט און איצט וואָקסָן אַזְּעַלְכָּע גַּרְאַטְעָנָע קִירְבָּעָסָן און מערן און אנדערע גראינסן אויף דעם באָדֶן. נאָרָט מִיטְאָג הָאָט מען דְּרֵי שְׁעה צום רוען. עם זייןען די סָאָמָע הַיִּסְעָדָשָׁה'ן פון טאג. אַרְבָּעָטָן איז דער היַזְעִיךְ קָעָן מען ניט.

יעדערער גויט אַזְּוֹעַק צו זיך אַין וואַוְינְג זיך אָפְּרוּעָן, אַין „חָדָר הָאָוכָל“ וווערט שטיל. די חברים, וואָס אַרְבָּעָטָן אַין „חָדָר הָאָוכָל“ רײַנִיקָן אָפְּ דִּי טִישָׁן. פִּינְגָּעַלְעָךְ פְּלִיעָן אַרְיָין דָּוְרָכָן פָּעַנְצָטָעָר כָּאָפָּן די ברעקלעך. זוי פִּילָּן זיך דָּאָ ווי אַין דער היַם. קִינְגָּר טְשָׁעָפָעָט זוי ניט. מען זעַצְתְּ זוי ניט אַין קִין שְׂטִיגְלָעָךְ. זוי זייןען די פרַיְעָה פִּיגְלָפָן עין חרוד.

דער קְבּוּץ הָאָט אַיְגָעָנָע שְׁפִּיוּזָן

די פְּרָאַדוֹקָטָן וואָס ווועָרָן בְּגָנוֹצָט אַין עַס צִימָעָר זייןען זְיִיעָרָע אַיְגָעָנָע. מִילָּך, קָעָן אַון פּוֹטָעָר — פָּוֹן די אַיְגָעָנָע קִי. אַיְיָעָר פָּוֹן די אַיְגָעָנָע הַיִּנְعָר. גְּרִינְס פָּוֹן די אַיְגָעָנָע גַּרְטָנָעָר. פָּרוֹכָט פָּוֹן די סְעָדָעָר. גַּרְעִיְּפְּרוֹכָט, פָּאַמְּעָרָאַצָּנָצָן — פָּוֹן די פְּרָדָסִים. ווַיְיִנְטָרוּבָן פָּוֹן די אַיְגָעָנָע ווַיְיִנְגָּרְטָנָעָר.

די וואַוְינְג זְיִינְגָּפָן אַחֲרָ אַין עין חרוד

יעדע משפחָה האט פָּאָר זיך אַ צִימָעָר מִיט אַ ווּרְאַנְדָּע. אַנְדָּעָרָה האָבָן אַ שאָנָק מִיט בִּיכְעָר. אַין צִימָעָר אַיז דָּא אַ רָּאְדִּיאָ, אַין עַלְעַקְטָרָה טְרִיאַשׁ קָאַפְּעַיְינִיק אוֹפְּ מַאֲכָן אַ טְעַפְּלָ קָאַזְוָעָ פָּאָר זיך, אַדָּעָר פָּאָר אַ גָּאָסְטָן. קִין קִיר בֵּי זיך אַין דער דִּוְרָה האָבָן זוי ניט, ווַיְיָלָזְיָה עַסְטָן אַין „חָדָר הָאָוכָל“. ווֹעֵן די היַזְעִיךְ פָּאָלָט אָפְּ, אַון אַלְעָזָר מַעֲנְטָשָׁן האָבָן זיך שְׁוִין אַבִּיסְלָאָפְּגָּנְעָרוֹת — גַּיְיָעָן זוי צְוָרִיךְ צוֹ דער אַרְבָּעָט. מען אַרְבָּעָט אַכְּטָשָׁה אַ טָּאגָן, אַון אַמְּאָל צְעָן שְׁעה.

דער "מחפן" — קלידיידער מאגאזין פון עין חרוד האט זיין געשיכטע
די חברות וואם ארבעטען אין מחסן, ניינע העמדער, קלידיידער,
בלזוקעס — זיין האבן א סך צו דערצ'ילן.

מייט יארן צוריק, ווען עין חרוד האט זיך אונגעחויבן בויען, איז
דער מחסן געוווען במעט א ליאידיינער. די חברה און חברות, וואם
זייןינע געקומען אין עין חרוד האבן מיטגעבראכט זיירען קלינע
פערקלעך : א פאר העמדלעך, א פאר הוויזן, א קלידייד — דאס איז
געוווען דער גאנצער באנגאוזש. ביי דער ארבעטען, בייס אומסהאָקן די
דרערנער, בייס שלעפֿן די שטיינער — זייןינע די בגדים צעריסן געווואָרן.
די חברות פון מחסן זייןינע געוזען גאנצעגע טעג און געליגנט
לאטטעם.

א פאר הוויזן זייןינע ביי א חבר צעריסן געווואָרן, האט מען זיי
קירצער געמאָקט, און פון דעם אראָפֿגענסניטענען שטאָף געמאָקט א
שיינע לאטטע. זומער אין די הייסע טאג, זייןינע די חברה גענאנגען
האָלב נאָקעט. עס איז ניט געוווען גענוג העמדער פאר אלעמען, אויף
טראָגן יעדן טאג.

די אראָכְּבָּעֶר האבן גערופֿן די עיון-חרודניקעס „שבט בני ערומים”,
„דער שבט פון די אָפֿגעַרִיסעַנָּעַ”. די חברה און חברות האבן ווינוּיק
געזאָרגט וועגן דעם. זיין האבן געאָרבעטען בייטאג און געטאנצט די
האָראָ איזן די אָוונְטַן, טאָקָע איזן די געלאָטְעַטַּע קלידיידער, און זייןינע
געוווען גלייקלעך.

בלויוּ ווען א חבר האט באָדָאָרְפְּט פָּאָרְן איז שטאָט, איזן חיפה,
אָדָעָר איזן תַּלְ-אָכִיב, דעמאָלְטַה האבן די חברה פון מחסן אויסגעַזְוַכְט
פאר איז א העמד און א פאר הוויזן און לאטטע. ער איז געפֿאָרְן איז
שטאָט און אויסגעַפְּזַטְעַר.

אויף דערצ'ילן די עלטערע חברות, וואם ארבעטען אין מחסן.

די שופֿטער דערצ'ילן אויך און ענלאָכָע מעשה

אָמָּאל, מייט יארן צוריק, האט מען איז עין חרוד אויף די שיד
געליגנט א לאטטע אויף א לאטטע. דער „שבט בני ערומים” האט ניט

געחאָט קיינ גאנצע שיך. נאָר אַסְט זיינגען אַרומגעגענגען באָרוועם. אַיצט האָט יעדערער זייןיע אַרבּעטּשִׁישַׁה, אָונְ שיך צוֹם טראָגָן נאָר דער אַרבּעטּ. מעַן אַיז שויַן גַּעֲוָוָאָרָן אַזְעַלְכָּעַ "גְּבִירִים", אַזְ מַעַן האָט אַפְּילָו שְׂטַעַק שיך. מעַן אַיז באָקְלִיְידַט אָונְ באַשּׁוֹכַט אוּפְּן שְׁעַנְסְּטַן אַופְּן.

דער מְזוּעָאָום פָּוּן עֵין חֶרְוֹד, דָּעַר "מְשִׁכְנָן"

די עֵין חֶרְדּוֹנִיקָעָם האָכָּן אוּסְמַגְּבּוּיט אַיז קִיבּוֹץ אַמְּזוּעָאָום פָּאָר בַּיְלְדָעָר. זַיְהָ רַופְּאָן דָּעַם מְזוּעָאָום "מְשִׁכְנָן". אַיז "מְשִׁכְנָן" זיינגען אוּסְמַגְּבּוּיט בַּיְלְדָעָר אַונְ סְקוּלְפְּטוֹרָן פָּוּן יִדְיִשְׁעַ מַאֲלָעָר אַונְ קִינְסְטְּלָעָר פָּוּן אַרְצַת יִשְׂרָאֵל אַונְ אַנדְרָעַ לְעַנְדָעָר. דָּעַר "מְשִׁכְנָן" אַיז די צִירְנוֹגָן פָּוּן עֵין חֶרְוֹד.

זַיְהָ האָכָּן אַיז עֵין חֶרְוֹד אַ קּוֹלְטָוָר הַזְּיוּן, וּוְאָסְטָרָה רַופְּטָה זַיְהָ בַּיְתָ שְׁטוּרְמָאָן, אוּפְּנָן נָאָמָעָן פָּוּן אַיְינָעָם פָּוּן די גְּרִינְדָעָר פָּוּן עֵין חֶרְוֹד. דָּעַר בַּיְתָ שְׁטוּרְמָאָן פָּאָרְנוּמָט זַיְהָ מִיטָּ פָּאָרְשְׁוֹנָגָעָן פָּוּן דָּעַר נָאָסְטָר אַיז עַמְּקָה: די פִּיגְגָּל וּוְאָסְטָרָה זיינְגָּעָן דָּא אַיז עַמְּקָה, די גַּעֲוָוִיקָּסָן, דָּעַר באָזְן — די מִינְיִנִים שְׁטִינְגָּעָר, זַמְּדָן, לִיְּמָן.

אַיז עֵין חֶרְוֹד אַיז דָּא אַ דְּרוּקְעָרִי מִיטָּ מַאֲדָעָרָנָעָ מַאֲשִׁינָעָם, דָּאָרטָט וּוּרָן גַּעֲדָרָקָט בַּיְכָעָר וּוְאָסְטָרָה וּוּרָן פָּאָרְשְׁפְּרִיאִיט אַיְכָעָרָן גַּאנְצָן לְאָנָּה. אַיז עֵין חֶרְוֹד גַּוִּיט אַרְוִוִּים יְעַדְעָ וּוְאָרָא אַ צִּיטְ�וָנָגָן וּוּרָן די גַּעַשְׁעָעָן עַנְיִישָׁן אַיז קִיבּוֹץ. די חֲבָרִים פָּוּן עֵין חֶרְוֹד האָכָּן גַּעֲזָגָט: מִיר וּוּלָן זַיְהָן דָּעַר קּוֹלְטָוּלְסְטָעָר קִיבּוֹץ אַיז לְאָנָּה. עֵין חֶרְוֹד אַיז דָּעַר קִיבּוֹץ וּוּלָן עַמְּקָה אַיז דָּא אַrbּעַטּ אַונְ תּוֹרָה אַיז שִׁינְקִיּוּט. עַר אַיז דָּעַר לִיְּכָט-טוֹרָעָם פָּוּן עַמְּקָה.

נַחֲלָה

רכה היא האדמה בעמק יזרעאל ונשאים עליה בקלות כזו, כروح הקללה המנוופפת עתה את הקמה כבדת-השבבים, כשירות החוגה, המפכפית בשכחת-צهرים מסתר הדשאים ונוסכת על השדות החמים נמנומי-נגה.

... אָכָן, טוֹב לְהַתֵּל בְּשָׁעָה זו֙ בְּנַהֲלָל.

(יעקב פיכטו)

ווײַיך אִין דֵי עַרְד אֵין עַמְקֵי יִזְרְעָאֵל, אָזֶן מִיר טַרְאָגָן זִיך אַיְבָעָר אַיְר מִיט אַזָּא גְּרִינְגְּקִיט, וּוְיַדְעַר לִיְכְטָעַר וּוְיַנְטַס גַּלְעַט דֵי פּוֹלַע זַאנְגָעַן, וּוְיַדְעַס גַּעַזְאָנְגַפּוֹן דַעַם פֿעַלְדַ-פֿוֹגָל וּוְאַס טַוִּיכְט אַרְוִיפּ אֵין רֹו פּוֹן מִיטָּאָג-צִיִּיט פּוֹן דֵי גְּרָאָזָן אֵין שְׁפְּרִיאִיט אוִיס אַיְבָעָר וּוְאַרְעָמָע פֿעַלְדַעַר דֵי דְּרִימְלוֹנָג פּוֹן לִיכְטַס.

יָא, עַס אִין גּוֹט אַרְוָמְצּוּגִין אֵין דַעַר שָׁעָה אֵין נַהֲלָל.

עבן די בערג פון נצרת ליגט דער „מושב עובדים“, דער ארכבעטער דארף נהאל. די איננו אונגענער פון נהאל זיינען זיינער שטאלץ מיט זיינער דארף — נהאל איז געווען דער ערשותער קאפאערטאטווער ארכבעטער דארף און ארץ ישראל.

אליעזר יפה שריבט אן א ביכעלע וועגן א דארף. מען לייענט דעם ביכעלע און מען בוית אום א דארף

איין יאר 1918 האט אליעזר יפה אונגעשריבן א קליאן ביכעלע וועגן א „מושב עובדים“, וואו ער האט געגעבן א פלאן א יידישן דארף, ווי מען דארף אום בויינע און ווי מען דארף דארט לעבן. יעדרער דארף האבן זיין הויז, און זיין פעלד, און זיין גרטן. ער אליאן מיט זיין וויב און זיינע קינדרער דארפֿן דעם פעלד און דעם גרטן באאָר-בעטן. קיון געדוונגענע ארכבעטער טאָר ער ניט געמען. ער דארף לעבן פון זיין איגעגענער ארכבעט. צזוי האט אליעזר יפה געשראַבּן איין דעם ביכעלע.

די משפחות ווֹסְטָם וואַוינען איין דעם דארף דארפֿן העלְפּן אַיִינָעַ די אנדערע. טאָמָעַר אַיִינָעַ ווערט קראָאנָק אָוּן קָעָן נִישְׁתְּ גִּיאָן אַקְעָרָן זיין פעלד, דארפֿן די שכנים קומען פֿאָרְבִּיטְן אִים אֵין דער אַרְכְּבָּעַט. טאָמָעַר אַפְּרוּיַּ אַיִן אַ משְׁפָחָה ווערט קראָאנָק אָוּן קָעָן נִית גִּיאָן מַעֲלָקָן אַירָעָ קִי, דארפֿן קומען די שכנות אָוּן אַוְסְמָעָלָקָן אַירָעָ קִי. אַט צזוי האט אליעזר יפה געשראַבּן אָוּן זיין ביכעלע.

יידישע ארכבעטער פון ארץ ישראל האבן דעם געלְיִיעַנט אָוּן עַם אֵין זיין געפֿעלְזַן גַּוּוֹאָרֶן. עַס האָבָן זיך צוֹאָמָעָנְגָעָנוּמָעַן אַ הַוְּנָדָרָט דְּרִיִּיְסִיק אַרְכְּבָּעַטְרָ, מַעֲנָנָעָר אָוּן פְּרוּיָעָן אָוּן האָבָן גַּעַשְׁאָפָּן אַן אַרְגָּאָנְיוֹאָצִיעַן ווֹסְטָם זיך אַ נְאָמָעָן גַּעַגְעָבָן „מושב עובדים“. דער „מושב עובדים“ האט באַשְׁלָאָסָן צו בויינע אַ דארף. דער קָרָן קִימָת האָט זיין געגעבן באָדָן אִין עַמְּקָם יוֹרָעָל. אַכְּטָט טוֹזָנָט דּוֹנָאָם לאָנְדָפָּרָאָסָטָה 80 משפחות.

דרוי שליחים פון „מושב עובדים“ גיינע באקוקון דעם באָרדן
 אין אַ ווינטערדיין טאג, זייןען אַרויים דריי מענטשן פון „מושב
 עובדים“ באָרטאָכטן דאס אָרט וואָז זיי דאָרפּן בויען דעם נײַעס יִשּׁוֹב.
 קיין אויסגעלְיגטער וועג אַיז נישט געוווען. זיי האָבן געדאָרפּט
 קלְעַטְעָרָן אָוֹפּ בערגן אָזֶן שְׁפְּרִינְגְּעָן אַיבָּעָר שְׁטִינְגְּעָר, בֵּיז זיי האָבן
 דערזען אָז אָרְאָכְּבִּישׁ דערפּל אָזֶן די בערגן. די אָרְאָכְּבִּישׁ באָפּעְלְקָעָד
 רונג אַיז געוווען אָז אָרְעָמָע. אַ סְּךָ קְּרָאָנְקָעָ פִּזְמָאָלָרְיעָ. די קִי זייןען
 דָּאָקְטָאָר האָבן זיי קִינְמָאָל פָּאָר די אוּגְּנָן נִיט געוווען. די קִי זייןען
 אַרוֹמְגָּעָאנְגָּעָן דָּאָרָעָ, נִידְעָרִיקָעָ, הַוְנְגָּעָרִיקָעָ.

דעָר גִּיפְּטִיקָעָר קוֹוָאָל

אין דָּעָר גַּעֲנָנְט זייןען געוווען פִּיר קוֹוָאָלָן.
 האָט מַעַן גַּעֲרָפּוֹן דָּעָר גִּיפְּטִיקָעָר קוֹוָאָלָן. די אָרְאָכְּבִּישׁ האָבן גַּעֲזָאנְט,
 אָז ווער עַם טְרִינְקְטָה דָּאס וּאָסְמָעָר פִּזְמָאָלָן, ווערט פָּאָרְסָמָט.
 אָרוֹם די קוֹוָאָלָן האָבן זיך גַּעֲצָוִינְגָּן פִּיר גַּרְוִוְעָסָעָ זומְפָּן.
 די דָּרְיִי שְׁלִיחִים זייןען גַּעֲוָאָרָן טְרוּוּיְרִיקָעָ. „וּוִיאָזָוּ וּוּלְזָן מִיר
 דָּאַ בּוֹיְעָן אַ יִשּׁוֹב“? האָט אִינְגָּעָר גַּעֲפְּרָעָגְטָ —
 „מִיר וּוּלְזָן אַוִּיסְטְּרִיקָעָן דִּי בְּלָאָטָעָם אָזֶן עַם וּוּעָט זִין גּוֹט“ —
 האָט אַ צְוּוִיתָעָר גַּעֲנְטְּפָעָרטָה. אַלְעָ דָּרְיִי זייןען געוווען פָּאָרְטָאָכָט.
 זִי זייןען גַּעֲגָּנְגָּעָן אָזֶן גַּעֲשָׂוִוְגָּן.

דעָר דָּאָקְטָאָר זָאָגְטָ : נִיְּזָן, אָזֶן די חְבָּרִים פִּזְמָאָלָן „מושב עֲבָדִים“ זָאָגְטָ : יִאָ
 אַ דָּאָקְטָאָר אַיז אַרוֹסְגָּעָפָאָרָן אַוִּיסְטְּרִאָשָׁן די גַּעֲנָנְטָ פִּזְמָאָלָן.
 ער האָט גַּעֲזָאנְט, אָז פְּרִיעָר מַזְוָּן מַעַן אַוִּיסְטְּרִיקָעָן דִּי זּוּמְפָּן, אַוִּיסְ
 רִיְּנִיקָּן די קוֹוָאָלָן, אַוִּיסְטְּרִאָטָן די מַאְסְקִיטָּעָם — אָזֶן שְׁפָעָטָעָר בויעָן
 דַּעַם דָּאָרָף. אַבָּעָר די חְבָּרִים פִּזְמָאָלָן „מושב עֲבָדִים“ האָבן אִים נִיט
 גַּעֲפָלְגָּטָה. — „אוּבָּי מִיר וּוּלְזָן דָּאס נִיט טָאגָן, ווער וּוּעָט עַם טָאגָן?“
 האָבן זִי גַּעֲזָאנְט, אָזֶן זִי האָבן אַנְגָּעָהוִיבָּן בויעָן נַהֲלָל.

ליךט אין אַ יִדְישָׁן פֿעַנְצְּטָעֶר אַין די בערג

אין איינעם אין אונט האט זיך באויזן ליכט אין אַ הייל, ווֹאַס אַיז געוען צוגעדייקט מיט שטרויינע ראנאָזשען. דאס איז געוען דאס ערשטע ליכט פון נהיל. יידן זייןנען דורךגעפֿאָרֶן אויפֿן שאָסַי קַיְיָן חַיְמָה אָוֹן האָבָן זיך אַפְּגַּעַשְׁטָעַלְתָּ. זַיְהַאֲבָן קַיְיָנְמָאָל נִימָּט גַּעַחַת ווֹאוֹ זיך אַפְּגַּעַשְׁטָעַלְתָּן אוֹיפֿן דֻּעָם ווּעָג — אַיצְטָה האָבָן זַיְהַאֲבָן דַּאְ אַ יִדְישָׁן יִשְׁוֹב. עַס אַיז גַּעַקְוּמָעָן אַן אַלְטָעֵר יַיְד, אַ דּוֹרְכְּגִיּוּר. עַר אַיז צַוְּגָעַר גַּעַגְעָן צָוֵם טִישׁ, האָט זיך אַוּוּקְגַּעַשְׁטָעַלְתָּ אָוֹן גַּעַמְאָכְט אַ בְּרָכָה: „שַׁחַחְיָנוּ“. אַ סְּךְ מָאָל אַיז עַר גַּעַעַוּן אַין עַמְּקָם יוֹרָאֵל, עַר האָט דַּאְ קַיְיָנְמָאָל קַיְיָן יִדְישָׁן ווֹאָרטַט נִימָּט גַּעַהְעָרָט. אַיצְטָה האָט עַר דּוּרְלָעַטְדָּן דַּאְ צָוּ טְרָעָפָן אַ יִדְישָׁע טָרָ.

300 חַלוֹצִים קַוְמָעָן אַוִּיסְטְּרִיקָעָגָעָן די זַוְמָפָן

דעַר קָרְן קִימָת האָט אַוִּיסְטְּרִיקָעָגָעָן 20 טְוִוָּנְטָ פָּוֹנְט אוֹיפֿ אָוִיסְטְּרִיקָעָגָעָן די זַוְמָפָן אַרוּם נַהֲלָל. 300 חַלוֹצִים האָבָן גַּעַעַרְבָּעָט. מַעַן האָט אַפְּגַּעַזְוִינָן דָּס ווֹאָסְטָרְ פָּוֹן די זַוְמָפָן אַין גַּרְאָכְנָמָן. אַפְּלוֹ דּוּר גִּפְּ-טִיקָּעָר קוֹוָאָל אַיז אַוִּיסְטְּרִירִינִיקָט גַּעַוְאָרָן, מַעַן טְרִינְקָטָטָ פָּוֹן אַים ווֹאָ-סָעָר אָוֹן קִיְּנָעָם פָּאָרְשָׁאָדָט עַס נִישְׁתָּ. די אַרְבָּעָטָעָר אַרְגָּאָנוֹזָאָצִיעָם פָּוֹן אַרְץ יִשְׂרָאֵל אָוֹן דּוּר קָרְן. קִימָת האָבָן גַּעַזְאָרָן, אֹז נַהֲלָל זָאָל נִימָּט האָבָן דֻּעָם גַּוְרָלָטָ פָּוֹן חַדְרָה, ווֹאוֹ די אַיְנָנוֹאַוְיָנָעָר זַיְנָעָן יַאֲרָן לְאָגָּג אַוְמְגַעְקָומָעָן פָּוֹן מַאֲלָאָרָעָ. אַין נַהֲלָל האָט מַעַן אַין יַאֲרָן צִיְּתָן אַוִּיסְטְּרִיקָנָט די זַוְמָפָן. אוֹיפֿן אָרטַט, ווֹאוֹ עַס זַיְנָעָן גַּעַעַוּן די זַוְמָפָן האָט מַעַן פָּאָרָאָקָעָרָט דֻּעָם בָּאָדָן אָוֹן דּאָרטַט זַיְנָעָן גַּעַוְאָרָן פְּרוֹכְטְבָאָרָעָ פְּעַלְדָּעָר.

וּאָם עַס דְּעַרְצִיְּלָן חַבְרוֹתָטָ פָּוֹן נַהֲלָל

„מִיר זַיְנָעָן גַּעַקְוּמָעָן אַ גַּרְוּפָעָ חַלוֹצִים פָּוֹן אַוִּיסְטְּלָאָנד. אַלְעָה האָבָן גַּעַוְאָלָט גַּיְיָן אַין אַ קְבּוּץ. מִיר אַיז אוֹיךְ גַּעַוּעַן גַּעַפְּעָלָן דָּס לְעָבָן אַין אַ קְיָבּוֹץ: אַרְבָּעָטָן צַוְּאָמָעָן מִיטָּ נַאֲךְ חַבְרוֹת אָוֹן חַבְרוֹם, עַס מִיטְאָמָעָן אַין חַדְרָ אַוכְּל, פָּאָרָכְרָעָגָעָן צַוְּאָמָעָן, זַיְהַן אַ מִיטְגְּלִיד

פון א גראיסער משפהה. אבער מײַן מאָן האט געהאָט מעָר חַשְׁקָצָה זֶה ווֹאַינְגָעַן אֵין אַ „מוֹשָׁב עֲבוֹדִים“. ער האט געוואָלַט האָכָּן זֶה אַיְגָעַנְעַן ווֹירְטַשְׁאָפֶט : זֶה אַיְגָעַן הוּא, זֶה אַיְגָעַנְעַן קַי, אַוְן אַיְגָעַנְעַן פֻּעַלְדָּעָר. מִיר זֶה נְגַעַן אָוּוּק אֵין „מוֹשָׁב עֲבוֹדִים“ — נְהַלְלָה. מִיר האָכָּן באָרְכָּעַט אלְיאָן אָונְדוֹזָעָר שְׂטִיקָל פָּעַלְדָּה, אַוְן אַרוּם אָונְדוֹזָעָר הוּא הָאָכָּן מִר פָּאָרְפָּלָאנְצָט בִּימָעָר אַוְן בְּלוּמְעָן.

מיין פֿינְפּֿאָרְקָעָר זֶה קָעָן שְׁפָאָנְגָעַן אַ מוֹיְלְ-אַיְזָל

„איַינְמָאָל בֵּין אֵיךְ גַּעֲפָאָרְן אֵין פָּעַלְדָּ רִיְמָן קוּקוּרוּעָ. אֵיךְ האָט מִיטְגָּעַנוּמוּן מִיְּן פֿינְפּֿאָרְקָעָרְן זֶה אַוְן מִיְּן קְלִיְּן מִידְעַלְלָה. מִיְּן זֶה האָט מִיר גַּעַהְאָלְפָן אַיְנְשָׁפָאָנְגָעַן דַּעַם אַיְזָל אַוְן האָט מִיר גַּעַוְוִיזָן וּוּמָן דָּאָרָף דָּאָס טָאָן, עַס זָאָל זֶה וּוֹיְן גַּרְינְגָּרָה. ער האָט גַּעַקְעַנְטָבָעָר אַיְנְשָׁפָאָנְגָעַן דַּעַם אַיְזָל פָּוּן מִיר. דָּעַרְנָאָךְ האָט ער מִיר גַּעַזְגָּט : דוֹ הַאַלְטָץ צֹ דָאָס קִינְדָּ, אַוְן אֵיךְ וּוּלְלָ רִיְמָן דִּי קוּקוּרוּעָ. עַס האָט אַיְם באָגָּנָג גַּעַטְאָן, וּוֹאָס ער אַיְזָנָאָךְ צֹ קְלִיְּן אַוְן קָעָן נִיט אַנְלָאָדָן דִּי קוּקוּרוּעָ אוּפָּן וּוֹאָגָּן.

„וּוֹעֵן מִיר זֶה נְגַעַן גַּעֲפָאָרְן צְוָרִיק האָכָּן מִר גַּעַזְעָן אָונְדוֹזָעָר שְׁכָנָם זֶה אַרְבָּעָתָן אֵין זַיְעָר וּוֹיְנְגָּאָרְטָן. מִיְּן קְלִיְּנָעָר זֶה האָט מִר גַּעַזְגָּט : מַאְמָעָ, וּוֹעֵן אֵיךְ וּוּלְלָ אַוְסָּוָאָקָסָן וּוּלְלָ אֵיךְ אָונְדוֹזָעָר וּוֹיְנְגָּאָרְטָן באָרְכָּעַטָּן פְּרִיעָר וּוּי אָונְדוֹזָעָר שְׁכָן. מִיְּן זֶה שְׁוִין גַּעַוְוָעָן אַנְתָּמָעָר ער אַרְבָּעָתָר.

דעָר טָאָג אַיְזָנָאָךְ פּוֹל מִיטְ אַרְבָּעָת

„אַינְדָּעָרְפָּרִי גַּוִּיט מִיְּן מאָן אַרוּם אֵין פָּעַלְדָּה. אֵיךְ בְּלִיבָּ אֵין שְׁטוּב מִיטְ דִּי דָּרְיָי קִינְדָּעָר. אֵין הוֹיפְּפָאָרְקָעָרְן זֶה אַרוּם הַוְּנְדָּעָטָעָר הַיְּנְדָּעָלָעָה. אֵיךְ גַּוב זֶה קְעָרָנָעָר. אַיְן שְׁטָאָל וּוֹאָרְטָן דִּי קַי מָעָן זָאָל זֶה גַּעַבְנָן עַסְן אַוְן טְרִינְקָעָן. מַדְאָרָף באָגִינְסָן דַּעַם נְאָרְטָן, דִּי זֶה נְגַעַן שְׁפָרָאָצָן פָּוּן דִּי גְּרִינְסָן זָאָלָן נִיט פָּאָרְדָּאָרָט וּוֹעָרָן. מִיְּן עַלְטָעָר מִיְּדָעָלָעָה גַּוִּיט אָוּוּק אֵין שָׁוֹל. דִּי קְלִיְּנָעָר זֶה נְגַעַן אַיְן שְׁטוּב. אַיְבָּעָרְטָרָאָגָן דִּי וּוּאָסָעָר רָעָר פָּוּן אַיְינְ בִּוּטָ צָוָם אַנְדָּעָרָן. אֵיךְ עַנְדִּיק אַיְזָנָאָךְ אַוְן נָעָם זֶה צֹ אַ צְוּוּיְתָעָר. וּוֹעֵן דָּעָר מָאָן קְוָמָט פָּוּן

פעלה, אויז צונגערארייט האבער אין קאָריאַטער פֿאָר זַיִן מַוְיל-אייזל. פֿאָר אָונְדוֹז אַלְעַמְעָן אויז אָפְּגַעַקָּאַכְט אָוּנְטֶבְּרוּיט. וּווִ גַּלְיכְּלָעֵד מִיר זַיִינְעָן, וּוְאָס אָונְדוֹזָעָרָע קִינְדָּעָר הָאָדָעָוָעָן זַיְךְ אָוִיפְּ אָונְדוֹזָעָר אַיְגָן פֿאָל אָז אָונְדוֹזָעָר אַיְגָן בְּרוּיט".
(פֿוֹן זְכוּרָנוֹת פֿוֹן צְ. ד.)

די ערְשְׁתַּע צִוְּת אַין נַחַל

„אַיךְ בֵּין גַּעֲקוּמָעָן אַין נַחַל אָוּן גַּעֲזוֹאַוִּינְט אַין אָפְּגַעַלְתָּ. שְׁבַת זַיִינְעָן מִיר, אַיךְ אָוּן מִיָּן מַזְגָּן, אַרְוִיסְגַּעַנְגַּאַנְגַּעַן אָפְּקָוק טָאן אָוִיפְּ אָונְדוֹזָעָר שְׁטִיקָל פֿאָל. מִיר זַיִינְעָן גַּעֲנַגְנָעָן צַוְּישָׂן דָּעַרְנָעָר אָוּן מִיר הָאָבָן דָּעַרְזָעָן אָפְּשָׁטָעָקָן אַרְיִינְגַּעַקְלָאַפְּט אַין דָּעָר עַרְדָּה. אַוְיָפְּן שְׁטָעָקָן אַיז גַּעֲוָעָן דָּעָר נַומְעָר 37. דָּסָם אַיז גַּעֲוָעָן אָונְדוֹזָעָר שְׁטִיקָל בָּאָדָן. מִיר זַיִינְעָן גַּעֲבְּלִיבָן שְׁטִיבָן בָּאַנְיִיסְטוּרְטָעָן. דָּסָם אַיז דָּסָם אַרטָּוּן וּוּאוּן מִיר וּוּעלְּן בּוּוּן אָונְדוֹזָעָר הָוִי, פֿאָר זַיְךְ אָוּן פֿאָר אָונְדוֹזָעָרָע קִינְדָּעָר !

„מַעַן חָאַט אַנְגַּעַהוּבִּין בּוּיָעָן דִּי הַיּוֹעָר. פֿוֹן אַיְנְדָּעָרְפָּרִי בֵּיו שְׁפָעַט בִּיְנַאַכְט הָאַט מַעַן אַיבָּרָן לְאַגְּנָעָר גַּעַהְעָרְטָד דָּסָם קְלִינְגְּעָרִי אָוּן קְלָאָ-פְּעֻרְיִי פֿוֹן הָעֵק אָוּן הַאָמְעָרָם. וּוּעָן מַעַן הָאַט גַּעַנְדִּיקְט, הָאָבָן מִיר זַיְךְ אַרְיִיבְּרָגְּעָצְּוִינְגָן פֿוֹן גַּעַצְּעָלָט אַין אָונְדוֹזָעָר הָוִי. מִיר הָאָבָן אַלְיָוָן גַּעַ-מַאְכָט אָפְּטִישׁ, בְּעֵנֶק אָוּן אָפְּקָלְיָוָן טִישְׁעָלָעָן פֿאָר דִּי קִינְדָּעָר. אַלְיָן אַיז גַּעֲוָעָן וּוּוִים, אָוּן עַמְּה הָאַט גַּעַשְׁמַעְקָט מִיטָּפְּרִישָׁן הָאָלָּן.

„דָּעַרְוּוֹיְלָה הָאַט מַעַן פְּאַרְאָקְעָרְטָד דִּי פֿאָלְדָּעָר. מִיר הָאָבָן אַוִּיטָ-גַּעַבְּוִיט אָשְׁטָאל. מַעַן הָאַט גַּעַבְּרָאַכְט קַי אָוּן הַיּוֹנָעָר. אַרְבָּעָט אַיז גַּעֲוָעָן אָסָר. מִיר הָאָבָן גַּעַחְאָט וּוּוִינְיק וּוּעָש אָוּן קְלִיְדָעָר. אַידָּחָבָן גַּעַמּוֹת זַיְצָן לְאַגְּנָעָשָׂה' אָוּן לְיִגְּנָן לְאַטְמָעָם. אַיךְ הָאָבָן גַּעַמּוֹת יַעֲדָן אַוְנְמַטְרָה רִיְנִינְקָן דִּי קִינְדָּעָרְשָׁע שִׁיר, וּוְאָס זַיִינְעָן גַּעֲוָעָן אַוִּיסְגָּעָ-שְׁמִירָת אַין בְּלַאַטָּע. מַעַן הָאַט גַּעַמּוֹת הָאָבָן אָסָסָךְ כָּה אָוִיפְּ בְּלִיבָּן אָז אַיְינְנוֹוֹאַוִּינְגָּרִין פֿוֹן נַחַל .

(זְכוּרָנוֹת פֿוֹן אָפְּרָהָר פֿוֹן נַחַל)

דעַס עַרְשְׁתַּן יָאָר זַיִינְעָן אַין נַחַל גַּעֲוָעָן 142 מַעַנְטָשָׁן — מַעַנְטָשָׁן, פְּרָוִיעָן אָוּן קִינְדָּעָר. אַיצְט אַיז עַמְּה אָפְּגַעַלְתָּר דָּאָרְפָּה פֿוֹן אָפְּטִישׁוּת מַעַנְטָשָׁן .

אינמייטן דארף שטייט דיא געביידע פון דעם פאלקם-הוויז. און פאלקם-הוויז מאכט מען פארזומלונגען, מזוקאלישע אוונטן, לעקציעס. דאס פאלקם-הוויז געהערט צו אלע אייננוואינער פון נהלה. אינמייטן דארף שטייט אויך דאס מילך הויז פון נהלה. אלע חברות ברענגען אהין דיא מילך פון זיירער קי, און מען פארקויפט עם צווזמען דורבן קאפאפעראטvio פון דארף. קיינער נעמט נישט טיעערער און קיינער נעמט נישט ביליקער.

עם איז אויך דאס געביידע, א מאגאזוין, פאר די גריינסן און פרוכטן. יעדער משפהה שטעלט צו די עפל, די באגאנט, די ווינטראובן, און די גריינס פון אירע גערטנער און פעלדער אין דעם מאגאזוין. מען פאר-קייפט עם צווזמען דורבן וועלבן קאפאפעראטvio. ווער עם האט געד בראכט מער גריינס און פרוכט — באקומט מער געלט. ווער עם האט געבראכט וויניקער — קרייגט וויניקער.

לאמר וויזן וואס מיר קענען טאן

מייט א פערציך יאר צורייך, ווען עם איז נאך נהלה ניט געוווען, איז געקומען א חברה חנה מייזל קיין כנרת. זי האט גערפֿן א פֿאָר חברות, זי איז מייט זוי אַרְוִוִּיפֿ אַוִּיפֿ א בערגל און האט זוי געזאגט: לאמיר מאכן אן איינגענען גארטן פון גריינס, וואס נאך די חברות ואלן אום בארכטען. לאmir וויזן וואס מיר קענען אויפטאן אלין, און די חברים. איז גענירינדעט געווארן די ערשטע אגריקולטור-שול פֿאָר מײַדְלֶעֶך אין כנרת.

אייצט פֿוֹרְט אַן חנה מייזל מייט א גרויסער אגריקולטור-שול אין נהלה. חנה מייזל האט אַנְגַּנְהַבֵּן אַיר אַרְכְּבָּעַט אַין דער צִיְּיט פֿוֹן דער צוויטער עלייה. זי האט געלערנט ערְדָּאַרְכְּבָּעַט די חברות פֿוֹן דער דרייטער עלייה אַין פֿוֹן די שפֿעַטְעַרְדִּיקָּעַ עליות. די אַגְּרִיקְוּלְטָרְ-שׁוֹל אַין נהלה קען דערציילן אַלאָגְּנָע געשכט וויאזוי יידישע פרויינן זיינען געווארן ערְדָּאַרְכְּבָּעַטְרִינְס אַין אַרְץ-יִשְׂרָאֵל.

ווען דער אלטער דורכנייער, וואס האט מייט יארן צורייך געמאכט „שהחינו“ אויף דעם ערסטן ליכט אין נהלה, וואלט איצט געקומען, וואלט ער זיך זיינער געפרוייט. ער וואלט געזען אַשְׁיְינְגָּעָם גריינעם

וירטשאפטן פון נהיל הונדרטער טויזנטער איעער צום פאַרקוּפֿן,
מייך, מאָנען מיט פרוכטן און גראַנסן.

און אַ יונגעֶר דור איז אויסגעֹואָקסְסָן אַין נהיל.
זִינְגָּן דָּרָט גַּעֲבָּרָן גַּעֲוָּאָרָן הַאָכָּן שָׁוֵין אַיְגָּעָן וּוּרְטְשָׁאָפְּטָן אַין
נהיל.

איינְגָּרָר פָּוּן די קִינְדָּעָר, וּאָס אַיְזָן גַּעֲבָּרָן גַּעֲוָּאָרָן אַין אוּסְגָּעָן-
וּואָקסְסָן אַין נהיל, אַיְזָן דָּעָר צִיּוֹת פָּוּן דָּעָר בָּאָפְּרִיאָוָנָגָס-מְלָחָמָה
גַּעֲוָּאָרָן אַ קָּאמָפָּנְדִּיר אַין דָּעָר יִשְׂרָאֵל אַרְמַיִי. זִיְּן נָפְּמָעָן אַיְזָן
דִּין,

פָּאָר די נִיעָר אָרְבָּעָטָעָר דָּעָרְפָּעָר אַין אָרֶץ יִשְׂרָאֵל אַיְזָן דָּעָר אַלְטָעָר
„מוֹשֵׁב עֲוָדִים“ נהיל אַ מּוֹסְטָעָר — וּוּ מַעַן דָּאָרָף בָּאָרְבָּעָטָן די עָרָד
און וּוּ מַעַן דָּאָרָף לְעָבָן.

די „הסתדרות“

דעלעגאנטן צו דער קָאנְפַּעֲרֶעֶן אין חִיפָּה אֵין 1920, וווען עַמְּ אַיְוֹ גַּעֲנִירִינְדַּעַט גַּעֲוָאָרֶן
די „הסתדרות“. .

במרכזו עומד המפעל המוגש : התישבות, יצירת משק-
עבדה, הכנסת המונימ לארץ זהירה לעבודה, קליטה
בכל ענפי המשק בעיר ובכפר.

(ברול צזונסן)

די הויפט-אויגאָבע פון דער הסתדרות איז די טָאגֿ-טָעָגֿ-
לעכע פֿאָרוּירְקָלְעָכָנוּגֿ פֿוֹן צִוְּנִים : באָזָעָצָן יִדְן אוּפְּנַן
לאָנד, שאָפְּן אַרְבָּעָטָעָר-זּוּוּרְטַשְׁאָפְּטָן, אַרְיִינְבָּרְעָנְגָעָן אַסְּד
יִדְן קִיְּין אַרְצָן יִשְׂרָאֵל, אַרְיִינְדְּרִינְגָעָן אֵין אַלְעָ פְּאָכָן פֿוֹן
אַרְבָּעָט, זִיךְ אַיְנְגָלִידָעָן אֵין אַלְעָ אַונְטָעָרְנָעָמוֹנָגָעָן אֵין
שְׂטָאָט אָוֹן אֵין דָאָרָה.

ס איז געוווען אַ הײַסער זומערדייקער טאג. איזן
אנ אויטאכטום, ווֹאָס אַיז געוווען אַנְגַּעֲפָאַקְט מִיט
מענטשָׁן, אַיז אַרְיֵין אַ פְּרוּזִים מִיט אַ פֻּקְלָן אַיז
הָאַנְטָן. זֶה הָאַט אַ שְׁטָעָל גַּעֲטָן דָּסֶם פֻּקְלָן אַוְף
דָּעַר עַרְד אָוֹן הָאַט בָּאוֹזִין דָּעַם שָׁאַפְעָר אַז
אַדְרָעָם. זֶה הָאַט אַיִם גַּעֲבָעָטָן, אַז עַר זֶל אַיר
אַנְזָאָגָן, וּוֹאָז זֶה דָּאָרְפָּאַפְנִיּוֹן. דָּעַר שָׁאַפְעָר הָאַט גַּעֲווּעָן, אַז דִּי
פְּרוּזִים אַיז אַ נִּיעָ אַין לְאָנָה, זֶה קָעָן נִיט דִּי שְׁתָאָט, אַיר פְּנִים אַיז פָּאָרָ-
זָאָרָגָט אָוֹן זֶה אַיז מִיד. עַר הָאַט זֶה גַּעֲפָרָעָגָט: — „אַיר זַיְוִינְט אַ נִּיעָ-
גַּעֲקוּמָעָנָע?“ — „יָא, אַז עַולָּה חְדַשָּׁה“ — הָאַט אַיִם דִּי פְּרוּזִים גַּעֲעָנָט-
פָּעָרָט. — „אַיך זַוְקָ מִינְיָן קְרוּבִּים“. — „זַיְוִיט רְוָאִיק, אַיך וּוּלְ אַיך
בָּרְעָנְגָעָן גְּלִיָּךְ צֶוַּיְעַר טִיר“. — דִּי פְּרוּזִים זֶה דָּעַרְפְּרִיאַט. דִּי
מִידְקִיְּט פָּוּן אַיר פְּנִים אַיז פָּאַרְשָׁוֹאָונְדָן.

פָּלוּצְלָוָגָן הָאָבָן דִּי פָּאַסְאָזְוִירָן אַיז אַוְיטָאָכְטָן אַנְגַּעֲהָוִיכָן שְׁרִיעָיָן
צָוָם שָׁאַפְעָר: „וּוְאָהָוִין פָּאָרָט אַיך?“ אַיר זַיְוִינְט דָּאָקָ אַרְאָפָּפְ פָּוּן וּוּבָן.“
דָּעַר שָׁאַפְעָר הָאַט זֶה גַּעֲעָנְטָפְעָרָט: — „מְסִתְמָס דָּאָרְפָּאָפָּפְ
גַּיְיָן פָּוּן וּוּבָן, אַז אַיך בֵּין אַרְאָפָּפְ“. עַר הָאַט גַּעֲקְרָעוּוּת דָּעַם אַוְיטָאָ-
כְּטָן פָּוּן אַיִן גַּאֲס אַין דָּעַר אַנְדָּעָרָעָר. דָּעַר אַוְיטָאָכְטָן הָאַט זֶה אַפָּ-
גַּעֲשְׁטָעָלָט בֵּי אַ חְוִי אַז דָּעַר שָׁאַפְעָר הָאַט גַּעֲזָאָגָט צֶוַּיְעַר פְּרוּזִים:
„דָּאָ דָּאָרְפָּט אַיר אַרְאָפְנִיּוֹן“. עַר הָאַט אַיר אַנְגַּעֲוָיָזָן דִּי טִיר, וּוֹאָז
דָּאָרְפָּט אַרְיֵין.

דִּי פְּרוּזִים הָאַט אַיִם גַּעֲדָאָנְקָט אַז אַיז אַרְאָפָּפְ . דִּי פָּאַסְאָזְוִירָן זַיְוִינְעָן
גַּעֲווּעָן בֵּיָז אַז אָבָן גַּעֲלִיאָרָעָט. אַז אַוְיטָאָכְטָן זֶל נִיט גַּיְיָן מִיט
זַיְוִין וּוּבָן? צּוּלִיב אַיִן פְּרוּזִים שְׁלַעְפָּן אַלְעַמְּדָן אַיְבָעָר דָּעַר שְׁתָאָט? דָּעַ-
מָאָלָט הָאַט דָּעַר שָׁאַפְעָר גַּעֲזָאָגָט צֶוַּיְיָ: „זֶל זֶיך יְעַדְרָוּן פָּוּן אַיך
דָּאָכָטָן, אַז אַיר הָאַט גַּעֲהָאָלְפָן אַז עַולָּה חְדַשָּׁה גַּעֲפָנְגָעָן אַיְרָעָ קְרוּבִּים
אַז צּוּטָּרָאָגָן אַיר דָּעַם פֻּקְלָן אַין אַזָּאָחִיכָּן טָאָג. אַיך בֵּין אַ מִּטְגָּלִיד
פָּוּן דָּעַר „חַסְתָּדוֹת“. מִיט אַ דְּרִיסְמִיךְ יָאָר צּוּרִיךְ, וּוּנְזָמֵר הָאָבָן גַּעַ-
גַּרְיָנְדָעָט דִּי „חַסְתָּדוֹת“ אַיז בֵּי אַונְדָּז גַּעֲווּעָן דָּעַר עַרְשְׁטָעָר פָּוּנְקָט:

העלפָן נִיעַ עֲוָלִים, זֵין צֹ זֵי וּוְיִ בְּרִידָעֶר. אֵיךְ הָאָב דָּם נָאָךְ נִיטְּ פָּאָרְגָּעָסֶן".

די גְּרִינְדוֹגֶג פָּוָן דָּעַר הַסְּתָדָרוֹת

שְׁבַת-צְוָנָאכְטָן, חָנוֹכָה, אַיְן יָאָר 1920, הָאָבָן זַיְד הַוְּנְדָעֶטָּעֶר מַעֲנְטָשָׂן גַּעֲזִיגָּן צֹ דָעַר גַּעֲבִידָעֶר פָּוָן טַעֲכְנִיקָּס אַיְן חִיפָּה. אַיְינִיקָּעֶז וִינְגָּעָפָּאָרָן מִיטָּוּגָעָנָעָר, אַנְדָּעָרָע וִינְגָּעָנָעָן גַּעֲקָוּמָעָן צָוּפָּוּס. עַס אַיְזָע גַּעֲוָעָנָעָר עַדְשָׁטָעָר צְוָאָמָעָנָפָּאָר פָּוָן אַלְעָאָרְבָּעָטָעָר פָּוָן אַרְץ יִשְׂרָאֵל. עַס וִינְגָּעָנָעָן גַּעֲקָוּמָעָן דַּעֲלָעָגָטָן פָּוָן דִּי עַרְדָּ-אַרְבָּעָטָעָר, פָּוָן דִּי בּוּ-אַרְבָּעָטָעָר, פָּוָן שְׁוֹסְטָעָר, פָּוָן שְׁנִיְּדָעָר, פָּוָן טַעֲכְנִיקָּעָר, שְׁלָאָסָעָר, דָּרוֹקָעָר. עַס אַיְזָע גַּעֲקָוּמָעָן אַגְּרוּסָעָר גַּרְוָעָסָעָר שְׁטִינְהָאָקָעָר, וּוָאָס הָאָבָן גַּעֲאָרְבָּעָטָעָר בַּיְיָ אַיְוְסָלִילִינָּן שָׁאָסִיָּעָן. עַס וִינְגָּעָנָעָן מַעֲנְטָשָׂן פָּוָן דָעַר צְוָיִיטָעָר עַלְיהָ, שְׁוֹן מִיטְלִיעָרִיקָעָמָעָנָשָׂן, וּוָאָס וִינְגָּעָנָעָן גַּעֲוָעָנָעָן אַיְן לְאַנְדָּפָּזָנָעָן צְוָאָנָצִיךְ יָאָרָ. עַס וִינְגָּעָנָעָן גַּעֲוָעָנָעָן קִיְּין אַרְץ יִשְׂרָאֵל. עַס וִינְגָּעָנָעָן גַּעֲוָעָנָעָן מַעֲנְטָשָׂן אַוְן פָּרְיוּעָן, זֵי הָאָבָן זַיְד אַלְעָאָרְבָּעָטָעָר עַלְיהָ, וּוָאָס אַשְׁטָאָרְקָעָר אַגְּגָאָנְיּוֹצָצִיעָר פָּוָן אַלְעָאָרְבָּעָטָעָר אַוְן צְוָאָמָעָן בּוּיָעָן אַרְץ יִשְׂרָאֵל.

איַיְינָעָר הָאָט גַּעֲזָגָט : עַס קְוּמָעָן אַנְ נִיעַ חְלוֹצִים קִיְּין אַרְץ יִשְׂרָאֵל. מַעְן דָּאָרְפָּן פָּאָר זֵי שָׁאָפָּן אַרְבָּעָטָעָר. וּוּדָר וּוּעָט עַס טָּאָן ? דָּס דָּאָרְפָּן טָאָן דִּי אַרְבָּעָטָעָר אַלְיָוָן. אַ צְוָיִיטָעָר הָאָט גַּעֲזָגָט : אָז אַנְ אַרְבָּעָטָעָר וּוּעָרְטָעָר קְרָאָנָק, הָאָט עַר נִיטָּקִיָּין שְׁפִיטָאָל, וּוּאוּ צֹ לִיגָּן. מַעְן דָּאָרְפָּן בּוּיָעָן שְׁפִיטָעָלָעָר, וּוּדָר וּוּעָט עַס טָּאָן ? דָּס דָּאָרְפָּן טָאָן דִּי אַרְבָּעָטָעָר פָּוָן אַרְץ יִשְׂרָאֵל. אַ דָּרְיִיטָעָר הָאָט גַּעֲזָגָט : מַעְן דָּאָרְפָּן בּוּיָעָן נִיעַ אַרְדָּ-בְּעָטָעָר דָּרְפָּעָר, כְּדִי דִּי עַרְדָּ פָּוָן אַרְץ יִשְׂרָאֵל זָאָל נִיטָּקִיָּין וּוּיסְטָמָט, נָאָר זָאָל זֵיָעָן פָּאָרָקָעָרְטָמָט אַוְן פָּאָרְזָוִיטָמָט. וּוּדָר וּוּעָט בּוּיָעָן נִיעַ אַרְבָּעָטָעָר דָּעָרְפָּעָר ? דָּס דָּאָרְפָּן טָאָן דִּי אַרְבָּעָטָעָר אַלְיָוָן.

אַ גַּאנְצָעָוָאָךְ זֵיָעָן גַּעֲוָעָנָעָן בָּאָרָאָטָוָנָגָעָן. צְוּוִי מָאָל אַיְזָע גַּעֲזָגָעָן אַ גַּאנְצָעָנָאָךְ. נָאָךְ אַלְעָאָרְבָּעָטָעָר בָּאָרָאָטָוָנָגָעָן הָאָט מַעְן בָּאָשָׁלָאָסָן, אַוְסָעָסָעָס וּוּעָרְטָעָר גַּעֲגָרִינְדָּעָט אַ נִיעַ אַגְּגָאָנְיּוֹצָצִיעָר פָּוָן אַלְעָאָרְבָּעָטָעָר פָּוָן לְאָנָה. מַהְאָט דִּי אַגְּגָאָנְיּוֹצָצִיעָר אַ נִאמָּעָן גַּעֲגָבָן דִּי „הַסְּתָדָרוֹת“. (הַהְסְתָדָרוֹת הַכְּלִילִית שֶׁל הַעֲוֹדִים הַעֲבָרִים בָּאַרְץ יִשְׂרָאֵל.)

א גרויסע פרייד האט אַרומגעכָּפֶט אלעמען, ווען מען האט גע-
מאָלְדִּן, אָז עס איז גערגינדעט געווארן די „הסתדרות“. מען האט
אוועקנערוקט די בענקלעך אָז מען האט געטאנצט אָז געונגנונג, אָז
זיך אַפְּגָעַבָּן „מוֹלְטוּבָּן“. די הסתדרות וועט בויען דאס לאנד.

איין דער הסתדרות האבן זיך פֿאָרְשְׁרִיבָּן פֵּיר טויזנט פִּינְפִּינְגְּ הַוְּנְדְּעָרָט
מייטנְגְּלִידָעָר. דאס איז געוען זייןער אַגְּרוּסָעָט צָאַל מענטשָׂן זיך יונגעַר
צִוְּיָה, וויל אִין גָּאנְצָן לְאָנְד זַיְנְגָּן דֻּמְאָלְטָן גַּעֲוָעָן אַ 70-60 טויזנט יִזְדָּן.
צּוֹוִישָׁן די גְּרִינְדָּעָר פָּוּן דער הסתדרות אָז חִיפָּה אַיז גַּעַוּעַן יִצְחָק
בָּנְצָבִּי, דער צְוִוִּיטָעָר פֿרְעַזְוּדָעָנְטָן פָּוּן מִדְּיָנִית יִשְׂרָאֵל. אָז עס אַיז
געוען זיין פְּרוּוִי רְחֵל יִנְאִית. עס אַיז גַּעַוּעַן דּוֹד בְּנֵגְרוּוֹן, דער ערשותער
פֿרְעַמְּיָעָר פָּוּן מִדְּיָנִית יִשְׂרָאֵל, יוֹסֵף שְׁפְּרִינְצָאָק, דער פֿאָרוֹזִיצָעָר פָּוּן
כְּנֶסֶת, בָּעָרֶל כְּצָנְלָסָן, דּוֹד רְמָן, יוֹסֵף אַהֲרֹנוֹבִּי אָז אַסְטָּרָעָן,
וּזְאָם פִּירָן אִיצְטָן אַז מִיטָּן יִדְּישָׁן לְאָנְד.

די חברות אָז דער הסתדרות

ווען די הסתדרות האט זיך געגְּרִינְדָּעָט, האבן זיך פֿאָרְ-
וּאמְלָט די פְּרוּיָעָן אַרְכְּבָּעָטָעָרִינְס אַז בָּאוּנְדָּעָרָן צִימָעָר אָז וַיַּהֲבָן
גְּזַוְּגָט: די פְּרוּיָעָן-אַרְכְּבָּעָטָעָרִינְס האָבָן גַּעֲבָוִיט אַרְצָן יִשְׂרָאֵל גְּלִיְּנָ-
מִיט די מַעֲנָעָר, אָז מִיר ווֹילָן, אָז אִין דער אַרְכְּבָּעָטָמָונָגָן פָּוּן דער
הַסְּתָדָרוֹת זָלָן זַיְנָן אוֹיךְ פְּרוּיָעָן. מִיר האָבָן גַּעֲרָבָעָט אַוְּיָף די פְּעַלְ-
דָּעָר, גְּלִיְּךָ מִיט די מַעֲנָעָר. מִיר האָבָן אַוְּיָסְגָּעָר אַרְכְּבָּעָט גַּעֲרָטָנָעָר פָּוּן
גְּרִינְס. מִיר האָקָן די שְׁטִיְּנָעָר, מִיר שְׁלַעְפָּן דָּעָם זָמָד, מִיר אַרְכְּבָּעָטָן
אוֹיָף די שְׁאָסִיָּעָן, מִיר אַרְכְּבָּעָטָן אַז די קִיכָּן, אַז די קִיכָּן
די פְּאָכְרִיקָּן. מִיר זַיְנָעָן גַּעֲשְׁטָאָנָעָן אָוָנְטָעָר דָּעָר בְּרַעֲנַעַדְקָעָר זַוָּן,
אָז אָוָנְטָעָר רַעֲנָנָס בַּיְּיָדָעָר אַרְכְּבָּעָט, גְּלִיְּךָ מִיט די מַעֲנָעָר-אַרְכְּבָּעָטָר.
מִיר זַיְנָעָן קְרָאָנָק גַּעֲוָאָרָן פָּוּן מַאְלָאָרָיָעָ בַּיְּיָדָעָר אַרְכְּבָּעָט אוֹיָף טְרִ-
קָעָנָעָן די זַוָּמְפָּן. מִיר האָבָן זיך פֿאָרְטִּיְּדִיקָּט אָנְטָקָעָן די אָנְפָאָלָן
פָּוּן די אַרְאָכָּעָר גְּלִיְּךָ מִיט די מַעֲנָעָר. מִיר זַיְנָעָן אַוְּיָסְגָּעָר אַלְעָ-
מָאַטָּעָנִישָׁן — אָז עס קּוֹמֶט אָונְדוֹ, אָז מִיר זָלָן זַיְנָעָן אַנְפִּירְעָרִינְס אַז
דָּעָר הַסְּתָדָרוֹת, פְּוֹנְקָט וַיַּדְיָ מַעֲנָעָר. די אַרְכְּבָּעָטָרִינְס האָבָן אַוְּיָ-
גְּעַלְיָבָן אַ דָּלְלָעָגָאָצִיעָ פָּוּן עַטְלָעָכָעָ פְּרוּיָעָן. צּוֹוִישָׁן זַיְנָעָן גַּעַוּעַן

עדה פישמאן, אַ בָּרוּםְטָעַ אַרְכְּבָעַטְעָרַפִּירְעָרִין אֵין אֶרְץ יִשְׂרָאֵל. עדה פישמאן אויז געקומען צו די פָּאַרְזָאַמְּלָטָע אָוֹן הַאָט זַי גַּעֲזָגָט: מִיר פָּאַרְלָאַנְגָּעָן, אָז אֵין דָּעַר אַנְפִּירָוָנָג פָּוֹן דָּעַר הַסְּתָדָרוֹת זַלְזַלְזֵלָן זַיְן אוּיר אַרְכְּבָעַטְעָרִין, אָוֹן זַי הַאָט זַי דֻּרְצִיְּלָט אַלְזָן, וּאָסָס די אַרְכְּבָעַטְעָרִין הַאָבָן אוּיפָן וַיַּעֲרֵר פָּאַרְזָאַמְּלָטָע גַּעֲרָעֶדֶט.

די מערטט עַדְלָעַגָּטָן הַאָבָן פָּאַרְשָׁטָאַגָּעָן, אָז די אַרְכְּבָעַטְעָרִין זַיְנָעָן גַּעֲרָעֶכֶט, אָוֹן אֵין דָּעַר אַנְפִּירָוָנָג פָּוֹן דָּעַר הַסְּתָדָרוֹת זַיְנָעָן אַרְיָין צַוְּיָיִהְיָה חֶבְרוֹת: רַחַל יִנְאָתָה אָוֹן מַאנְגִּיעָה שַׁוְּחָת — אִינְגָּעָן פָּוֹן די בּוּיְרִין פָּוֹן „הַשּׁוֹמֵר“.

די הַסְּתָדָרוֹת וּוְעָרָת גַּרְעָסֶעֶר אָוֹן גַּרְעָסֶעֶר

די הַסְּתָדָרוֹת אוּזָן גַּרְעָסֶעֶר גַּעֲוָאָרָן פָּוֹן יַאֲרֵן צַוְּיָאָר. עַם זַיְנָעָן גַּעֲקוּמָעָן נִיְּעָן אַרְכְּבָעַטְעָר אֵין לְאָנָה, זַיְנָעָן זַיְן גַּעֲוָאָרָן מִיטְגָּלִידָעָר פָּוֹן דָּעַר „הַסְּתָדָרוֹת“.

אָוֹן דָּעַר הַסְּתָדָרוֹת זַיְנָעָן אַנְגָּעָשָׁלָאָסָן די קִיבּוֹצִים אָוֹן די מַשְׁבִּים (אַרְכְּבָעַטְעָר-דָּעַרְפָּעָר) אָזָן פָּאַרְשִׁידָעָן קָאַפְּעָרָאַטָּיוֹן אָוֹן די שְׁטָעַט. די הַסְּתָדָרוֹת הַאָט אָזָן פָּאַרְלוֹיָףּ פָּוֹן די יַאֲרָן גַּעֲשָׁאָפָּן אַסְּרָאִים. צַוְּיָשָׁן די וּוַיְכִּתְיּוּקְסָטָע זַיְנָעָן:

„סּוֹלֵל בּוֹנָה“ — וּוְאָסָס בּוּיְתָשָׁאָסִיְּעָן, הַיּוֹזֵר אָזָן פָּאַבְּרִיקָן,
„הַמְּשִׁבְּרָה“ — וּוְאָסָס קִוְּפְּטָאָזָן אַלְעָן נַוְיִטְיָקָע מִטְּמָרִיאָלָן אָזָן
גַּעֲצִיָּג אָזָן שְׁפִּיוֹזָאָזָן פָּאַרְדָּעָן קָאַפְּעָרָאַטָּיוֹן.
„הַנּוֹבָה“ — דָּעַר קָאַפְּעָרָאַטָּיוֹן צַוְּיָאָרָן פָּרָאַדוּקָטָן פָּוֹן
די אַרְכְּבָעַטְעָר-יִשְׁבוּבִים.

„בְּנֵקְהַפּוּלִים“ — אַ בָּאנְקָן וּוְאָסָס גִּיטְקָרְעָדִיט די קִיבּוֹצִים,
מוֹשְׁבִּים אָזָן די קָאַפְּעָרָאַטָּיוֹן, זַיְן זַלְזַלְזֵלָן קַעֲנָעָן אַנְטוּוּיקָלָעָן זַיְעָרָע
וּוַיְרָטִישָׁאָפָּטָן.

„קּוֹפֶּת חֹלִים“ — וּוְאָסָס בָּאַזְּאָרְגָּט מִוְּטָעַדְיִצְּנִישָׁעָר הַיְּלָפָּה די
מִיטְגָּלִידָעָר פָּוֹן דָּעַר הַסְּתָדָרוֹת, בּוּיְתָשָׁפִּיטָּאָלָן, מִעְדִּיצִּינִישָׁעָ קְלִינִיָּ
קָעָם אָזָן סָאַנְאָטָאַרִיעָם.
„דָּבָר“ — די טַעַגְלָעַכְעָ אַרְכְּבָעַטְעָר-צִיְּתוֹנָג פָּוֹן דָּעַר הַסְּתָדָרוֹת.

„עם עובד“ — אַ בִּכְעָרְפָּאֶרְלָאָג, ווֹאוּ עַם דָּעֵרְשִׁינְגָּעָן בִּיכְעָרְפָּאֶרְלָאָגְעָנָה אָוּן פָּאָר קִינְדָּעָר.

גָּאָר, גָּאָר אַ סְּךָ הַאֲטָּה גַּעֲטָאָן דִּי הַסְּתָדָרוֹת אַוִּיפָּאֶרְגָּאנְזִירָן דִּי „הַגָּהָה“. דִּי חֲבָרִים אָוּן חֲבָרוֹת פָּוּן דָּעֵר הַסְּתָדָרוֹת זַיְנָעָן גַּעֲוָעָן מִיטְגְּלִיְדָעָר אִין דָּעֵר הַגָּהָה, אָוּן אַ גְּרוּוֹסָעָר טִילְפָאָן דָּעֵר גַּעֲלָת פָּאָר דָּעֵר הַגָּהָה גַּעֲגָבָן דִּי הַסְּתָדָרוֹת.

דִּי הַסְּתָדָרוֹת הַאֲטָּה זַיְעָר אַ סְּךָ אַוִּיפָּגְעָטָאָן אַוִּיפָּהָרְבָּן אַוִּיפָּהָרְבָּן יִשְׂרָאֵל. וּוּעָן עַם הַאֲטָּה זַיְקָה גַּעֲרִינְדָּעָט מִדִּינָּת יִשְׂרָאֵל אַיְזָה דָּעֵר פָּרָעָמִיעָר מִינִיסְטָעָר גַּעֲוָאָרָן דָּוד בְּנֵגְרָיוֹן — אַיְנָעָר פָּוּן דִּי בְּוּעָר פָּוּן דָּעֵר הַסְּתָדָרוֹת. דָּעֵר פָּאֶרְזִיצָעָר פָּוּן כְּנֶסֶת, פָּאֶרְלָאֶמְעָנָט, אַיְזָה גַּעֲוָאָרָן יוֹסְפָּשְׁפְּרִינְצָאָק, פָּוּן דִּי גְּרוּנְדָּעָר פָּוּן הַסְּתָדָרוֹת. דִּי הַסְּתָדָרוֹת הַאֲטָּה גַּעֲלָת גַּעֲלָת אַלְפָן דָּעֵר אַוִּיפָּקָום פָּוּן דָּעֵר יִדְיִישָׁרְמָדִינָּה.

דִּי הַסְּתָדָרוֹת הַאֲטָּה זַיְקָה גַּעֲרִינְדָּעָט מִיטָּה וּוּיְנִיקָּעָר וּוּיְפִינְפָּה טֻוִוָּזָט חֲבָרִים. אַיְצָט זַיְנָעָן דָּא אִין דָּעֵר הַסְּתָדָרוֹת אַיבָּעָר אַ הַאַלְבָּן מִילְיאָן מִיטְגְּלִיְדָעָר.

ה ג נ ה

א מיטרלייד פון דער חגנה אויפֿ דער ווֹאָךְ

שיר הפלמ"ח

מסביב יומם הסער
אך ראשנו לא ישח
לפקודת תמיד אנחנונו
אנו, אנו הפלמ"ח.

מתולה עד הנגב
מן הים עד המדבר
כל בחור וטוב לנשך
כל בחור על המשמר.

נתיב לנשר בשמי
שביל לפרק בין הרים
מול אויב דרכנו יעל
בין נקרות ובין צוריהם.

ראשונים תמיד אנחנונו
לאור היום ובמחשך
לפקודת תמיד אנחנונו
אנו, אנו הפלמ"ח.

גנה איז דער טייטש — פֿאָרְטִיְידִיקָונְג. "הגנה" איז געוווען דער נאמען פון דער געהוימער יידיישער זעלכטש שוועז און ארץ ישראל, וואס האט פֿאָרְטִיְידִיקָט די ישובים כייז עם איז אויפגעקומען מדינה ישראל. ווען עס איז גענְרִינְדֶּעֶט געווואָרַן די מדינה איז די פֿאָרְטִיְידִיקָונְג פֿוֹנְמַן לְאַנְד אַיבְּעָרְגָּעָאנְגָּעָן צו דער אויפגעקומענְדַּר יידיישער אַרְמַנִּי, וואס רופט זיך "צְבָא הַגָּנָה לִיְהָרָאָל".

די ערשות פֿאָרְטִיְידִיקָעָר

די יידן אין ארץ ישראל האבן זיך שטענדיק געדאָרְפַּט פֿאָרְטִיְידִיקָונְג קענן די אַראָכְבָּער. גָּאָר שטָאָרְק איז דאס געוווען נוֹיְטִיק אַין די נֵיעַ יְשֻׁבִּים. צוֹלִיב דעם האט זיך אַרְגָּנְזִירְטַּט דער "הַשּׁוֹמֵר" אַוְן שְׁפָעַטְעָר די "הַגָּנָה". דער "הַשּׁוֹמֵר" אַיז בָּאַשְׁטָאָגָּנְעָן פּוֹנְמַן עַטְלָעָכָּעָן הַוְּנְדָרְטַּמְּטָמְנִישָׁן, צו דער "הַגָּנָה" האָבָּן גַּעֲהָרְטַּמְּטָצְּעָדָה צַעְנְדְּלִיקָעָר טוֹזָנָה טער.

אַבְּעָר נָאָך אַיְידָעָר עַס זַיְינְגָּן גַּעֲוָועָן דער "הַשּׁוֹמֵר" אַוְן די "הַגָּנָה", האָבָּן אַיְינְצָלָנָה מַעֲנְטָשָׁן, גְּבוּרוּם, זיך אַלְיוֹן גַּעֲמוֹתַ פֿאָרְטִיְידִיקָן אַוְן אַפְּטָמָאָל אַפְּיָלוֹ אַוְן גַּעֲוָועָר. בְּלִזְוֹ מִיטַּט אַ שְׁטָעָקָן אַין האָנט אַוְן מִיטַּן פּוֹיסְטַּה האָבָּן זַיְן זיך גַּעֲשִׁיכָּט קָעָגָן אַנְפָאָלָעָר.

יהוֹשָׁעַ סְטוּמְפָּעָר — אַלְיוֹן דער קָאַמְּאַנְדִּיר אַוְן אַלְיוֹן אַלְיוֹן דער זַעֲלָגָעָר. אַין אָונְגָּאָרְן האט גַּעֲוָאוֹינְט אַ רְיִיכָּעַ יְדִישָׁעַ מַשְׁפָּחָה, סְטוּמְפָּעָר. זַיְן זַיְינְגָּן גַּעֲוָועָן פְּרוּמָעַ מַעֲנְטָשָׁן. זַיְיעָר זַוְן יהוֹשָׁע אַיז שְׁטָעָנְדִּיק גַּעֲגָנְגָּעָן מִיטַּן טָاطָן אַין בֵּית המְדָרְשָׁה דָאָוָנוֹעָן. עַר האט כָּסְדָּר גַּעֲהָרְטַּמְּט וְזַיְן די יַיְדָן זַאָגָן "לְשָׁנָה הַבָּאָה בֵּירְוּשָׁלָם" — אַיבְּעָר אַ יְאָרָר זַאָלָן מִיר זַיְן אַין יְרוּשָׁלָם. יהוֹשָׁע האט גַּעֲטָרָאָכָּט : וּוֹעַזְשָׁע וּוֹעַלְן מִיר גַּיְינְן קִין יְרוּשָׁלָם?

וּוֹעַלְן עַר אַיז אַלְטַּמְּט גַּעֲוָואָרַן 17 יְאָר האט עַר בָּאַשְׁלָאָסָן אַלְיוֹן אַוּוּקְגַּיְינְן קִין יְרוּשָׁלָם. עַר אַיז אַנְטָלָאָפָּן פּוֹנְמַן דער הַיָּם אַז אַ פְּרוּתָה

געטלט. ער האט זיך געווואלגערט אין פארשיידענע שטעהט. ער האט זיך דערשלאלגן צו א שיפט, וואם האט אים געבראכט קיין ארץ ישראל. ער איז גלייך אזועק קיין ירושלים. וווען ער איז אונגעקומען קיין ירושלים איזן יאלר 1878 האט ער זיך דערוואוסט, או עטלאכע יידזון פון ירושלים גיינז גריינזן אַפְּלָאנְגִּיעַ. פתח-תקוה. ער איז אזועק מיט די יודן גריינז פתח-תקוה. האבן געמאכט אַנְפָאַלְן אַוְיפַּת פתח-תקוה, אויפַּת דעם קלויינינקן יידישן ישוב פון עטלאכע היוזער, וואם האט זיך נאר וואם גענריינדעם. יהושע סטעטמפעער איזן באָלֶד געווואָרֶן באָקָאנֶט איזן דער גענטט. ער האט ניט געהאלטן די הענט איזן די קעישענען. ער האט געקענט דערלאנגען צוריק, וווען מען פלענט אויפַּת אַנְפָאַלְן. מען האט אים געהאלטן פאָרָן קָאַמְּצָאַנְדֵּר פון דער פָּאַרְטִּיאִידִּיקָּוֹגָּג. ער האט געוצט יונגע לוייט וואם זאלן אים העלפַּן.

יהושע סטטטמפעער קרייגט אַ חבר

איינט אל איז ער געפָּאָרֶן קיין ירושלים. אויפַּן וועג האט ער געזען אַ יְהִידִּישׁ בָּחוֹר, וואם שלאלט זיך מיט דריי טערקיישׁ זעלנער. זיך האבן באַלְיִידִיקְט אַ יְהִידִּישׁ פָּרוּ אָזֶן דער בָּחוֹר האט זיך פָּאָר אַיר אַנְגָּעָנוּמָעַן. דָּס אַיז גַּעֲפַּעַלְן גַּעֲוָאָרֶן סְטַטְטִמְפַּעַרְן. דער בָּחוֹר האט געהיחסן מיכאל קאָץ. סְטַטְטִמְפַּעַר האט אַים איינט גערעדט ער זאל פָּאָרָן מיט אַים קיין פתח-תקוה, אָזֶן זיך צוֹזָמָעַן זיון די פָּאָר טִיְדִּיקָּעָר פון דער גענטט. אַז סְטַטְטִמְפַּעַר אָזֶן מיכאל קאָץ זיינען געגאנגען אַדרער געפָּאָרֶן אַיז וועג, האט זיך קיינער ניט געווואָגָט אַנְ- דִּירְן. מען האט מורה געהאלט פָּאָר זיך.

צַו סְטַטְטִמְפַּעַרְן אָזֶן מִיכָּאֵל קָאָץ קּוֹמֶט צַו נָאָך אַ חבר

אין יפו האט געווואַינָּט אַ סְפָּרְדוּיְשׁ יְהִיד וואם האט געהיחסן בן מיימָאן. ער איז געוווען אַ פָּעָרְדָּה הענדְלָעָר. ער איז צוליב זיון מסחר אַ סְךָ אַרְוָמְגַעְפָּאָרֶן אַזְן האט גוֹט גַּעֲקָעָנָט די אַראָכְבָּעָר. ער האט פָּאָר

קינעם נישט מורה געהאט און אוין געוווען באրימט פאר זיין העל-דיישקייט. ער האט זיך דערוואוואסט, או יידן פון ירושלים האבן אויס-געכוביט אַ ישוב פאר ער-ארכבעט, פתחת-תקוה, אוין אים די זאנֶר אויך געפעלן געווארן. האט ער איבערגעלאָזון זייןע געשעפטן און אוין אוווק וואוינען אין פתח-תקוה און העלפֿן סטעמֿפֿערן פֿאַרטֿיֿדֿיקֿן די קאַלאָנֿיעּ.

עם קומט צו זיין צו יוספֿ אַיבָּן דָּאָוד

איינמאָל אוין דורך פתח-תקוה דורכגעפֿאָרְן אַ בעדוֹאַינְגָּער רִיאַיטָּעָר. ער וועכטער פון פתח-תקוה האט אַים פֿאַרכֿבֿעָטָן צו זיין זַיְעָר גַּסְטָט. ער בעדוֹאַינְגָּער האט זיך אַפְּגַּנוּאָגָּט. אויף מאָרגָּן אוין ער בעדוֹר אַינְגָּער רִיאַיטָּעָר ווּידער דורכגעפֿאָרְן. ער וועכטער האט אַים ווּידער איינגעָלָאָדָּן צו זיין זַיְעָר גַּסְטָט. ער בעדוֹאַינְגָּער האט אַנְגָּנוּמוּמוּן זַיְעָר אַינְגָּלָאָדָּן.

עם האט זיך אַרְיוֹסְגַּעַזְוּזָן, או ער בעדוֹאַינְגָּער אוין געוווען אַן אַראָצָּה בִּישְׁעָר יִדְּ. בֵּין אַים אוין פֿאַרְפָּאָלְן גַּעֲוָאָרְן זַיְעָר בָּאַלְיִיבָּטָּעָר פֿערְדָּ. ער אוין אַ סְּךָ צִיְּטָאָרְמוּגַּעַפְּאָרְן זַוְּנָן זַיְעָר פֿערְדָּ, בֵּין ער האט אַים געפּונְנָעָן אַין דְּמִשְׁקָאָ. דַּעַמְּאָלָט האט ער באַשְׁלָאָסָּן צו באַזְוָכוּן דָּאָם הַיְּלִיקָעָ לְאָנָּדָ, אַרְצָאָרְאָלָ. אַין אַרְצָאָרְאָל אוין ער פֿאַרְבִּיגַעַפְּאָרְן דורך פתח-תקוה. די אַראָכְּבָּעָר האָבָּן אַים דְּעַרְצִילְטָ, או פתח-תקוה אוין אַ יִדְּיִשְׁעָר דָּאָרָףְּ, אַכְּבָּעָר ער האט זיך נִיט גַּעַלְוִיכְּטָ, ווּוְילְ ער האט קיינמאָל נִיט גַּעַזְוּן קִין אַירָאָפְּעָאַיְשָׁע יִדְּן. ער האט נִיט גַּעַוְאָסָט,

או יידן זַעַן אַים ווּדי אַינְנוֹאַרְיִינְרָר פון פתח-תקוה. ער האט זיך אַומְּגַעְקָעָרָט צו די אַראָכְּבָּעָר, ווּאָסָּה האָבָּן אַים דָּרָ-צִילְטָ די מְעֻשָּׂה ווּעָנָן דָּעַם יִדְּיִשְׁן דָּאָרָףְּ, אַון האט זיך אַוְיִסְגַּזְוִידָּט פֿאַרְוּאָס זיך האָבָּן אַים אַפְּגַּעַנְאָרָט. אַכְּבָּעָר אַזְוִיְּוִי די אַראָכְּבָּעָר האָבָּן אַים נַאֲכָאָמָּל פֿאַרְזִיכְּבָּרָט אַז דָּאָם זַיְינָעָן יִדְּן, אוין ער נַאֲכָאָמָּל געפֿאָרְן קִין פתח-תקוה. ער האט זיך אַיבְּעַרְצִינְגָּט, אוין זַיְעָר זַיְינָעָן טַאָקָע יִדְּן, אַון ער אוין מִיט זיך גַּעַלְבִּין אַוְיִףְּ אַ יָּאָרְ צִיְּטָ. ער האט זיך גַּעַלְעָרָנְט ווּיאָזָוִי בעדוֹאַינְגָּער טְרָאָגָּן גַּעַוְוָר אַון ווּיאָזָוִי מַעַן דָּאָרָףְּ זיך פֿעַכְּטָן אַון שְׁלָאָגָּן.

יוספּ בן דאוד העלפט פֿאַרטְרִיּוֹבּ אָן אַנְפָאַל פָּוּ אָן אַראָכְבִּישׂן שְׁבָט
איינטמאָל האָט אָן אַראָכְבִּישׂר שְׁבָט גַּעֲמָאָכְט אָן אַנְפָאַל אוֹוֶיפּ
פתח-תקוה. יוספּ האָט אַ דעם גַּעֲטָאָן זַיִן שְׁפִּיו: עַר האָט אַראָפְּגָעַ
כַּאֲפָט דעם שיַּיךְ פָּוּ דעם שְׁבָט אוֹוֶיפּ זַיִן שְׁפִּיו אָונֵן האָט אַים אַזְעָקַ
געַלְיָינְגַּט אוֹוֶיפּ דער ערְדָה. די אַראָכְבָּר זַיִינְגַּן זַיִךְ צַעַלְאָפְּן. יוספּ אַיבָּן
דאָוד האָט גַּעֲנוּמָעַן דעם גַּעֲשְׁטַאַכְבָּעָנָעַם שיַּיךְ אָונֵן האָט אַים גַּעֲבָרָאָכְט
צַו זַיִן שְׁבָט. די אַראָכְבָּר פָּוּ דעם שְׁבָט זַיִינְגַּן קִיְּנְטָמָאָל מַעַר נִיט
אנגַעַפְּאַלְן אוֹוֶיפּ פַּתְח-תקוה.

אַט אַזְוִי אַיְוָן גַּעֲוָעַן דער אַנְהָוִיבּ פָּוּ יִדְיִישָׁרֶר פֿאַרטְרִיּוֹדִיקָּוֹנְג אַיְן
ארְץ יִשְׂרָאֵל. אַיְינְצָלָעַן הַעַלְיוֹשׁ מַעַנְטָשׁוֹן האָבָּן דָּסּ גַּעֲטָאָן. זַיִן
זַיִינְגַּן גַּעֲוָעַן די „פָּאַטְעָרָם“ פָּוּ דעם „הַשּׁוֹמֵר“ אָונֵן פָּוּ דער „הַגָּנָה“.

וּוַיָּאֹזֵן עַמְּה האָט זַיִךְ אַרגָּאַנְזִוּרֶט די „הַגָּנָה“

דָּסּ אַומְקָוּמָעַן פָּוּ טְרוּמָפְּעַלְדָּאָרְן אָונֵן זַיִינְגַּן חֲבִירִים אַיְן תְּלַחְיִ
הָאָט דַּעֲרַשְׁיְטוּרָט דעם יִדְיִישָׁן יְשֻׁוָּב. מִיטּ אַ יָּאָר שְׁפָעַטְעָרֶר האָבָּן די
אַראָכְבָּר גַּעֲמָאָכְט אַנְפָאַלְן אוֹוֶיפּ די יִדְזָן פָּוּ יִפּוֹ, גַּעֲבָרָעָנְטָמְיִידִישָׁ
הַיּוֹעָר אָונֵן גַּעֲהָרְגָּעַט מַעַנְטָשׁוֹן. עַמְּ וּזְיַיִינְגַּן גַּעֲוָעַן צַוּאַמְעַנְשָׁטוּיָּסְמָן מִיטּ
אַראָכְבָּר אַיְן יְרוֹשָׁלָיִם אָונֵן אַיְן חִיפָּה.

די אַנְפָיְרָעָר פָּוּ יִדְיִישָׁן יְשֻׁוָּב האָבָּן גַּעֲוָעַן, אֹזְ מַעַן קָעָן זַיִךְ נִיט
פָּאַרְלָאָזָן אוֹוֶיפּ דער שְׁוֵץ פָּוּ דַי עַנְגָּלְעָנְדָעָר. זַיִי האָבָּן אַנְגָּהָוִיּוֹן
אַרגָּאַנְזִוְּרָן אָונֵן אַיְיָגָעָנְעָן יִדְיִישָׁע וּלְכָסְטַ-שְׁוֹזָן, די „הַגָּנָה“, וּוָסָם זַאָל
אַרְיִינְנָעָמָעַן מַעַר מַעַנְטָשׁוֹן וּוּ דער „הַשּׁוֹמֵר“.

עַמְּ האָבָּן זַיִךְ אַרגָּאַנְזִוְּרָט „הַגָּנָה“ גַּרְוָעָפָם אַיְן די שְׁטָמָעָט אָונֵן
די קְלָעָנְעָרָעָיְשָׁבוּם. אַיְן די גַּרְוָעָפָם האָבָּן זַיִךְ גַּעֲפָנוּן גַּעֲוָעָזָעָנָעָן
לְעַגְיָאנְגָּעָן אָונֵן שְׁוֹמְרִים. זַיִי האָבָּן גַּעֲקָעָנְטָמְלִיטְעָרִישָׁע אַיְבָּוּנָגָעָן.
זַיִי האָבָּן גַּעֲלָעָרָנְט די מִיטְגָּלְיָידָעָר פָּוּ דער „הַגָּנָה“ וּזַיִךְ צַו בָּאָגְנִין

מִיטּ אַ בִּיקָם, מִיטּ אַ רְעוּאַלְוָועָר, מִיטּ אַ הַאנְטַ-גְּרָאַנְגָט.
וּוֹעֵן די גַּעַפְּאָר פָּוּ אַראָכְבִּישׂע אַנְפָאַלְן אַיְוָן גַּעֲוָאָרָן גַּרְעָסָעָר, הָאָט
מַעַן גַּעַמוֹתָמָן פֿאַרגְּרָעָסָעָן די צַאָל מִיטְגָּלְיָידָעָר פָּוּ דער „הַגָּנָה“.
אַ סְךְ אַראָכְבָּר זַיִינְגַּן גַּעֲוָעַן קָעָן דער „בָּאַלְפּוֹר דַעַקְלָאַרְאַצְיָע“.
איַיְגָעָר פָּוּ די גַּרְעָסָטָעָר אַראָכְבִּישׂע שְׁוֹנָאִים פָּוּ יִדְיִישָׁן יְשֻׁוָּב אַיְוָן גַּעֲוָעַן

דער מופטי פון ירושלים, אל חסמיינি. ער האט אַנְגָּעָהוִיבָּן אַרְגָּאָנוֹזִירָן די אַרְאָכְבָּעָר, אֶזְ זַיְיָ זַאלְן פְּרוֹן אֲשְׁטָעָנְדִּיקָן קַאְמָפָ מֵיטָ די יַידָּן. די „הַגָּנָה“ האט גַּעֲמוֹזָת הַאָבָּן גַּעֲוֹעָר אָוֹן אֲגְרָוִיסָע צָאַל מַעֲנְטָשָׁן כְּדִי צָוּ קַעַנְעָן בָּאַשְׁיָצְן דָּעַם יִשְׁוֹב. זַי הַאָט זַיְקָ גַּעֲמוֹזָת פָּאַרְגָּרְעַסְמָעָרָן.

די עַנְגָּלָעָנְדָעָר הַאָבָּן נִיטָ גַּעֲוֹאַלְטָ לְיַידָּן, אֶזְ דַּי יַידָּן זַאלְן הַאָבָּן אֲסָךְ גַּעֲוֹעָר. מַעַן הַאָט דַּעְרְבָּעָר גַּעֲמוֹזָת זַאְמָלְעָן גַּעֲוֹעָר אַיְן גַּעַהְיִים, זַיְקָ בָּאַחַאַלְטָן פְּרוֹן די עַנְגָּלָעָנְדָעָר. מַעַן הַאָט גַּעֲדָאָרְפָּטָן קוֹיפָן פָּאַרְבָּאָרָן גַּעֲנְרָהִיט אָוֹן אַרְבָּעָרְבָּעָרְגָּעָן בְּסָודָה. דַּאַס הַאָט גַּעֲקָאָסָט טִיעָר. מַעַן הַאָט גַּעֲדָאָרְפָּטָן אֲסָךְ גַּעַלְטָ. עַם זַיְנָעָן גַּעֲוֹעָן צִיּוֹן, וַעֲן דָּעַר גַּאנְצָעָר יִשְׁוֹב, יַעֲדָעָר יַידָּן אַיְן אַרְץ יִשְׂרָאֵל הַאָט גַּעֲצָאַל אֲסָפָעְצִיעָלָן שְׁטִיעָר, גַּעֲגָעָן גַּעַלְטָ פָּאַר דָּעַר „הַגָּנָה“.

די „הַגָּנָה“ אַיְזָ גַּעֲוֹעָן די שַׁוִּין פְּרוֹן יִשְׁוֹב, אַיְזָ די גַּאנְצָע בָּאַפְּעָלָן קַעְרוֹנָג הַאָט גַּעֲשְׁטִיצָט די „הַגָּנָה“. עַם זַיְנָעָן אַפְּיָלוּ גַּעֲוֹעָן שָׁוֹלְקִינְיָה. דָּעַר, וּוֹאָסָם הַאָבָּן גַּעַהְלָפָן וַעֲן מַעַן הַאָט זַיְקָ גַּעֲנוֹיִティִיקָט אַיְזָ זַיְיָ.

אֲזָ מַעַן הַאָט גַּעֲזָגָט אֲזָ שָׁוֹלְקִינְיָד ער זַאְל אַזְוּקְטָרָאָגָן אֲפָעָלָן הַאָט ער עַם גַּעַטָּאָן אַיְזָ נִיטָ גַּעֲפָרָעָגָט וּוֹאָסָם ער טָרָאָגָט. ער הַאָט גַּעֲוֹאָסָט, עַם אַיְזָ פָּאַר דָּעַר „הַגָּנָה“, אַיְזָ עַם אַיְזָ גַּעַהְיִים.

אֲפָרוֹי, וּוֹאָסָם אַיְזָ גַּעֲגָנָגָעָן אַוְיָפָן מַאְרָק, אֲזָ מַעַן הַאָט אַיְרָ דָעַר. לְאַנְגָּט אֲשָׁאַכְטָל זַי זַאְל עַם פָּאַרְשָׁטָעָקָן אַיְזָ אַיְרָ קַאְשִׁיק, הַאָט זַי עַם בָּאַחַאַלְטָן אַיְזָ נִיטָ גַּעֲפָרָעָגָט וּוֹאָסָם עַם לִיגָּט אַיְזָ שָׁאַכְטָל. זַי הַאָט פָּאַר שְׁתָאָגָעָן, אֲזָ דַּאַס אַיְזָ נַוִּיטִיקָ פָּאַר דָעַר „הַגָּנָה“. די בָּאַפְּעָלָקְקַעְרוֹנָג פְּרוֹן אַרְץ יִשְׂרָאֵל הַאָט מֵיטָ לִיבָּן אַיְזָ גַּעַנְבָּוּט אַיְרָ זַעֲלָבְּסָטְשִׁוִּין, די „הַגָּנָה“.

די „הַגָּנָה“ אַרְבָּעַט אַוִּים אַיְזָ גַּעַהְיִים גַּעֲוֹעָר

עַטְלָעָכָע מִיטְגָּלִידָעָר פְּרוֹן דָעַר „הַגָּנָה“, וּוֹאָסָם זַיְנָעָן גַּעֲוֹעָן בְּעַמִּיּוֹתָן אַיְנוֹשִׁינָגָרָה, הַאָבָּן אַנְגָּעָהוִיבָּן אַוִּיסָמָרְבָּעָטָן גַּעֲוֹעָר, הַאָנָט גַּרְאָנָטָן אַיְזָ אַפְּיָלוּ בִּיקָסָן. אַיְזָ אֲקָלְיִינְגָּעָם צִימָעָר, אַיְזָ אֲסָמָעָה הוּוֹפָ, אֲזָ קַיְיָנָעָר זַאְל נִיטָ וּוֹסָטָן, הַאָבָּן זַיְיָ אַיְינָגָעָרְדָנָט אֲפָאַרְקִיךְ“. זַיְיָ הַאָבָּן דַּאַס גַּעֲרוֹפָן דָעַר „חַדְרָ“. גַּעֲרָבָעַט הַאָבָּן זַיְיָ דָאָרָט בִּינָאָכָט. די מַעֲנְטָשָׁן אַיְזָ יַדְיִישָׁן הוּאָפָן גַּעֲוָעָן, אֲזָ מַעֲנְטָשָׁן קַוְמָעָן בִּינָאָכָט.

זוי האבן ניט געפרעגט נאך וואס. זוי האבן געשוויגן. זוי האבן פארשטיינגען, אzo דאס טוט די „הגנה“. אין דעם הוי האט מען גע- מאכט קעלערן און דארטן האט מען באהאלטן דאס געווער. פון די קעלערן האט מען אוועקגעפירט געווער צו די קבוצים און אנדערע ישובים, זוי זאלן האבן מיט וואס זיך צו פארטיזידיקן אויב עס ווועט זיין אן אנפהאל. קיינער האט ניט געפרעגט וואס מען פירט, קיינער האט ניט געפרעגט וואויהין. מען האט געוואוסט — דאס טוט די „הגנה“.

די מענטשן וואס האבן אויסגעארבעט אין געהיים דאס געווער זיינען שטענדייק געווונן איין געפער, טאמער וועלן די ענגלאנדער זוי כהפן. אבער מענטשן פון דער „הגנה“ האבן דאס געטאן יאנגלאנגן.

א מיטגילד פון דער „הגנה“ איז שטענדייק געווונן גרייט זו טאן וואס מען האט אים געהויסן, בייטאג און ביינאקט. די „הגנה“ האט פארטיזידיקט די יידיישע ישובים קעגן די אראכבר, און ווען עס איז געווונן נויטיק — געקומפט מיט די ענגלאנדער. די מענטשן פון דער „הגנה“ מענער און פרויען, האבן ניט געהית זעיר געזונט און זעירע לעבען, ווען מען האט געדארפט באשיצן און בויען דאס יידייש לאנד. אין די יאן 1936-1938 האט דער מופטו פון ווילס דערקלערט א קרגן דעם יידיישן יישוב פון ארץ ישראל. ער און זיינע מענטשן זיינען אַרְמוֹנָגָעָפָרָן איבער די אַראָכְבִּישׁ עֲדָרְפֵּר אָוּן גַּעֲהָצֶת די אַראָכְבִּר זוי זאלן מאכן אַנְפָאָלָן אַוְף יְהִוָּן. ער האט אַרְגָּאַנְזִירָת בְּאַנְדָּעָם אָוּן האט זוי אַזְּוֹאָרְגָּנָט מיט געוווער. זוי זיינען באַפָּאָלָן יְהִיּוּשׁ יְשֻׁבִּים. זוי האבן גַּעֲלָוְיָעָרְט אַוְף יְהִוָּן, וואס זיינען גַּעֲפָאָרָן אָזְן וועג, גערויבט אָזְן געהרגעט. זוי האבן געברענט מיט יְהִיּוּשׁ הַיּוּעָר, גַּעֲלִינְגְּט מִינְעָם אַוְף וועגן, וואס פִּירְן צו יְהִיּוּשׁ יְשֻׁבִּים. ער גַּאֲנָצָעָר יְשֻׁבָּן אָזְן גַּעֲשְׁטָאָנָעָן אָזְן פִּירְן. די אַראָכְבִּר האבן גַּעֲוָאָלָט אַוְמְבָּעָנָעָן דעם יְהִיּוּשׁ יְשֻׁבָּן.

די ענגלאנדער האבן ניט גענוג באשיצט די יְהִוָּן. די „הגנה“ האט געמוות מיט אַיְגָעָנָע כְּחוֹת קַעְפְּמָן מִינְדָּעָם. זוי האט באַזְּאָרְגָּנָט די יְשֻׁבִּים מיט געוווער. זוי האט גַּעֲשִׁיקְתָּן מַעֲנְטָשָׁן צו חילַף, ווען אַיְשֻׁבָּן אַיְשֻׁבָּן גַּעֲוָאָלָט. זוי האט אַרְגָּאַנְזִירָת די גַּאֲנָ-

צע יידיישע באפעלעכערונג צו פארטיזידיקונג. א סך מענטשן פון דער „הגנה“ זיינען אין יענע יארן אומגעקומען אין די שטעת, און די קיבוצים און אויפֿ די וועגן.
 די „הגנה“ האט ניט גענומען קיין נקמה פון אומשולדיקע אראָץ-בער. אzo אראָכער האבן פאָרבּערענט אַ יידייש הויז, זיינען יידן ניט געלאָפּן פאָרבּערענען אָן אַראָכְבִּיש הויז דערפּאָר. אzo אַראָכער האבן געהרגעט אַ יידן זיינען יידן ניט געגאנגען דערפּאָר הרגענען אָן אַראָץ-בער. די „הגנה“ האט געוווכט די שולדיקע, האט זיך פֿאָרטיזידיקט קעגן אַנְפָאָלער. מיט די האט זי געפּירט מלחמה, אַכְבָּר ניט אַנגערירט קיין פֿרִידְלָעכּע אַראָכער.

מגדל וחוומה

חניתה — אין צייט פון אויפביי

הבנייה בחומה והנושאים בסבל עומשים באחת ידו עשה
במלאכה ואחת מחזקת השלה.

(ונמייה די, י"א)

די וואס בויען די שוויז-וואנט און די וואס טראגן די ציגל —
מייט אין האנט טווען זיי זיינער ארבעט, אין דער צויניטער
האנט האלטן זיי א שווערד.

ין די יאָרֶן פֿוֹן די אָוּמְרוּעַן פֿוֹן 1938—1936, פֿוֹן
שטענדיקער סְכַנָּה פֿוֹן אַנְפְּאַלְן אָוֹן פֿוֹן גְּרוּסָע זָרָגָן
וּוי צָוִי צָו אַוְיפְּהָאַלְטָן דָּעַם יִשּׁוּב, הָאָבָן די יִידָּן פֿוֹן
אָרֶץ יִשְׂרָאֵל נִיט אַוְיפְּגָעָה עֲרָת בּוּיָּעַן נִיעַן יִשּׁוּבִים.
זַעַקְמָן אָוֹן דָּרְיוּיסִיק יִשּׁוּבִים הָאָט מָעַן אַוְיפְּגָעָה עֲבוּדָה אַוְיפָּ
די גְּרָעָנִיצָן פֿוֹן לְאָנָּד. אַיִן די סָאמָע פָּאָרְדוֹ אַרְפְּנְסָטָע וּוַינְקָלְעָן, אַיִן וּוְילָּ
דָּע פְּלָעַצְעָר הָאָט מָעַן זָוִי גְּעָבוּדָה. אַיִן אַיִן טָאגְ פְּלָעַגְטָמָן מָעַן אַוְיפָּ
שְׁטָעַלְן אַיִן יִשּׁוּב, מִיטָּן די הַיּוּעָר, מִיטָּן די שְׁוִיזְוּעָנָט, מִיטָּן די טְוִיעָרָן.
אַ פָּאָר הַוְּנְדָעָרָת מְעַנְתְּשָׁן הָאָבָן גַּעַמּוֹת טָאָן די אַרְבָּעָט. בּוּיָּעַן אַיִן
נִיט אַיְילְגְּנִידִיק זִיךְרָה הָאָט מָעַן אַיִן יַעַנְגָּעָה עֲרָבְלָעָכָה צִוְּיָּוָן נִיט גְּעָכוּנָט.
אַ קְלָעַנְגָּרָעָה גְּרוּפָע אַרְבָּעָטָעָר וּוְאָלָט בָּאַפְּאַלְן גְּעוּוֹאָרָן פֿוֹן די אַרְאָבָּעָר.
די מְעַנְתְּשָׁן וּוְאַלְטָן גְּעוּוֹעָן אַיִן סְכַנָּה אָוֹן זַיִעָר אַרְבָּעָט וּוְאָלָט צַעַ
שְׁטָעָרָת גְּעוּוֹאָרָן.

וּוי מָעַן פְּלָעַגְטָמָן אַוְיפְּשָׁטְעָלָן אַיִן יִשּׁוּב

פָּאָרְטָאָג, וּוּעָן עַם אַיִן נָאָך גְּעוּוֹעָן פְּינְצְטָעָר אַיִן גְּעָקוּמָעָן צְוֹפָאָרָן
אַ לְּאָסְטָ-וּוְאָגָן מִיטָּן בָּאוּוּאָפְּנָטָע חְלוֹצִים צָו דָעַם אָרְטָמ, וּוּאוֹ דָעַר יִשּׁוּב
דָּאָרָפְ שְׁטִיּוֹן. זָוִי הָאָבָן זִיךְרָה גְּלִיאָר גַּעַשְׁטָעָלָט אַוְיסְחָאָקָן די דְּעָרָגָעָר
אַיִן די וּוְילְדָעָ גְּעוּוֹיְקָסָן פֿוֹן דָעַם פְּלָאָצָן. זָוִי הָאָבָן רִיאָן גַּעַמְאָכָט אַ
שְׁטִיקָּה לְאָנָּד, אַ פִּירָ-עָקָ.

בָּאָלָד נָאָך דָעַם עַרְשָׁטָן לְאָסְטָ-וּוְאָגָן וּוְיִנְגָּעָן אַנְגָּעָקוּמוּן אַנְדָעָרָע,
וּוְאָסְטָן הָאָבָן גַּעַרְאָכָט בְּרָעָטָע אַיִן צְעהָקָטָע שְׁטִיְינְדָלָעָד. מָעַן הָאָט
אַוְועַקְגָּעָשְׁטָעָלָט אַ וּוְאָנָט אָרוּם דָעַם אַפְּגָעָרִינִיְקָטָן לְאָנָּד. מָעַן הָאָט
גַּעַרְאָכָט גְּרָאָבָאִיּוֹנָס אָוֹן הַאָמָעָרָם אַוְיפָּ מַאֲכָן שְׁוִיזְגָּרָאָבָנָס. מָעַן
הָאָט אַוְיְסָגְעָבָוּת בְּאַפְּעָטִיקָט פְּוַנְקָטָן אַוְיפָּ הַאָלָטָן גְּעוּוֹעָר.
מָעַן הָאָט אַוְועַקְגָּעָשְׁטָעָלָט אַ צָּאָם פֿוֹן שְׁטָעָכִיקָע דְּרָאָטָן אָרוּם דָעַם
נִיעַם יִשּׁוּב.

אַוְיפָּ לְאָסְטָ-וּוְאָגָן הָאָט מָעַן גַּעַרְאָכָט צְנוּוֹיְפָגָעָלִיְגָטָע הַיּוּעָר.
די וּוְעַט זִיְנָעָן גְּעוּוֹעָן פָּאָרְטִיְקָע. מָעַן הָאָט זָוִי אַוְיְסָגְעָשְׁטָעָלָט — אָוֹן
עַם שְׁטִיקָּה אַ הַוִּיּוֹן, אָוֹן נָאָך אַ הַוִּיּוֹן, אָוֹן נָאָך אָוֹן נָאָך.

עם זיינען אונגעקומווען עלעקטראָ-טעכנייקער און מאשינייסטן מיט געצייג און מאטטוריילן. זוי האבן אויפגעשטעלט אין מיטן פלאץ אַ הויכן טורעם, און אויפן טורעם אַן עלעקטריישן שיין-זואָרפרע. דאס איז דער לֵיבְטֶ-טורעם אַן שווּזְטֶ-טורעם.

דער טורעם איז געוווען זיינער וויכטיך. ווען אַראָכְבָּר באָפָּאַלְן דעם נייעם פונקט בִּינְאַכְטָמָן, גיינען חברים אַרְוִיפָּן אויפָּן לֵיבְטֶ-טורעם אַן גיבן לֵיבְטֶ-סִינְגְּנָאַלְן צוֹ דִי יִדְוִישׁ עֲשָׂוִים. דורך דִי סִינְגְּנָאַלְן הַאַט מען געווואָסֶט, אַז דער ישוב איז באָפָּאַלְן, אַן מען איז געקוּמוּן צוֹ חילְפָּת.

אלִין ווערט געטאנְן שנעל. עטְלָעַכְעַ הַוְנְדָעַרְטָמָן לִיְגָן נִיט אַזְוַעַק דִי אַרְבָּעַט אַ גַּאנְצָן טָאגָן. יַעֲדָעַרְעַר טָוָט, ווֹאָס עַר דָּאָרְפָּט טָאגָן. פָּאַרְגָּאַכְט אַיז אלִין פָּאַרְעַנְדִּיקָט. מען צִינְדָּט אַן דעם לֵיבְטֶ-טורעם, אַן עַר וּוּאַרְפָּט שִׁין אַיבָּעַרְן גַּאנְצָן נִיעָם יְשֻׁוָּב, ווֹאָס אַיז אלְט אַיִן טָאגָן. דָּרְזָעַעַן דִי אַראָכְבָּר, אַן דִי עַגְלָעַנְדָּה, אַז עַם שְׁטִוִּיט אַיְשֻׁוָּב דָּאָרְט, ווֹאָס עַם אַיז קִיְּנָמָלְקִיָּן יְשֻׁוָּב נִיט גַּעַוּעַן, אַז דִי יַדְן בּוּיָּעַן דָּאָס לְאַנד, אַן שְׁרַעַקְן זִיךְן נִיט פָּאָר דִי אַנְפָּאַלְן.

אַט דִי יְשֻׁוָּבִים, ווֹאָס יַעֲדָעַרְעַר פָּוָן זַי אַיז אוּסְגָּעְבוּוּט גַּעַוָּאָרְן אַין אַיִן טָאגָן, הַאַט מען גַּעַרְוּפָן דִי יְשֻׁוָּבִים פָּוָן „מְגַדֵּל וְחוֹמָה“. יַעֲדָעַר יְשֻׁוָּב הַאַט גַּעַהָאַט זַיְן נָאָמָעָן — טִוְרַת צְבִי, חַנִּיתָה, אַן אַסְרָאַן דָּרְעַ, אַכְבָּר אַלְעַ זַיְינָעַן זַיְ גַּעַוּעַן דִי יְשֻׁוָּבִים פָּוָן מְגַדֵּל וְחוֹמָה. יַעֲדָעַר אַיז אוּסְגָּעְבוּוּט גַּעַוָּאָרְן אַין אַיִן טָאגָן.

זוי מען הַאַט אוּסְגָּעְבוּוּט חַנִּיתָה

איינער פָּוָן דִי יְשֻׁוָּבִים פָּוָן „מְגַדֵּל וְחוֹמָה“ הַיִּסְט „חַנִּיתָה“. חַנִּיתָה הַאַט מען אוּסְגָּעְבוּוּט אַיז אַ פָּאַרְגּוּאַרְפָּעָנָם גַּעַנְגָּט אַוְיָפָּאַגְּרָג אַין גַּלְילָי. דַּעַר פָּלָאַצְן אַיז גַּעַוּעַן אַזְוִי וּוּילָה, אַז מען הַאַט אַהֲיָן נִיט גַּעַקְעַנְטָן צְוָפָּאָרְן מִיט קִיָּן לְאַסְטְּרַזְוָאָגָן. אַפְּיָלוּ מִיט אַז אַיְזָל, אַדְעָר אַפְּעַרְד הַאַט מען אַהֲיָן נִיט גַּעַקְעַנְטָן דָּרְגָּרִיכָּן. עַם אַיז גַּעַוּעַן זַיְיעַר שְׁוּעַר אַוְיְצָוּשְׁטָעָלְן דָּאָרְט אַיְשֻׁוָּב. הַוְנְדָעַרְטָרָעָר מַעֲנְטָשָׁן פָּוָן גַּאנְצָן לְאַנד זַיְינָעַן גַּעַקְוּמוּן הַעֲלָפָן בּוּיָּעַן חַנִּיתָה.

די ברעטער, אונ דיאשטיינער, אונ דיאווענט פון די הייזער, אונ דיא טילן פון דעם טורעם אונ צלא געציגיג האבן די מענטשן געטראגן אויף די אקסלען. אויף זיעיר אקסלען האבן מענטשן אונ איזן טאג ארויפגעטראגן דעם ישוב חניתה.

מען איז גענאנגען הין אונ צורייך, מענער אונ פרויען. מיט קאשי-קעס אויף די אקסלען, מיט קאסטנס אוף די פלייזען, אונ מיט ברעטער אויף די הענט. איבער די ווילדע געוויקסן אויב מען געקרען, אונ מיט די טרייט האבן זיין אויסגעקלאלפט דעם ערשותן וועג צו „חניתה“. פֿאָרגֿאָכְט זִיְנְעַן גַּעֲקוּמָן אֶסְךְ גַּעֲסְטְּ פֿוֹן פֿאָרְשִׂיְדְּעָן אַיְնְסְטִי-טוֹצְיָעָן בְּאָגְרִיםְן חַנִּיתָה. צוישן זיין זיינען גַּעֲווּן עַטְלָעָכְּ פֿרְוּמָע יידן מיט לאנגע בערד. זיין האבן געבראקט אֶסְךְ תּוֹרָה פֿאָר חניתה. דָּם אֵיז גַּעֲווּן אֶמְתָּה פֿוֹן דעם אלטן ישוב „יסוד המעלָה“, וואס אֵיז גַּעֲבוּת גַּעֲוָאָרֶן מיט 50 יאָרֶץ צורייך מיט דער היילָפָן באָראָן רָאָטְשִׁילְד, צו דעם נִיְיעָם ישוב חניתה, וואס אֵיז אויפֿגעַשְׁטָעלָט גַּעֲוָאָרֶן מיט דער היילָפָן דער „הַגְּנָה“. אַיְינְעַר פֿוֹן די גְּרוֹיסְעָ אָרְבָּעָטְעָרְפּֿרְוּרָעָר אַיְן אָרֶץ יִשְׂרָאֵל, דָּוד רָמֶז, הַאָט גַּעֲזָאנְט וְעָגָן חַנִּיתָה:

„חניתה אֵיז אַיְינְגַּעַבָּאָקָן אַיְן האָרֶצְן פֿוֹן יִדְיָוִשְׁן פֿאָלָק. דער מסירת נְפָשְׁ מִיט וּוּלְכָן מִן הַאָט אַוְיְגַּעַבְּיָה חַנִּיתָה בְּאָוְוִיזָט וְוִי שְׁטָאָרָק דָּם פֿאָלָק בענְקָט נְאָךְ שִׁיבָּת צִוְּן.“

פֿוֹרְעָר פֿוֹן דער „הַגְּנָה“ זיינען אַרְוֹמְגַעְפָּאָרָן אַיְיבָּר די ישובים, גַּעֲזָעָן אָוּמְטוּם, צי זיין האבן גַּעֲנוֹג גַּעֲוֹעָר, צי עַס דְּרָאָט זַיְן נִיט אַסְכָּה פֿוֹן אָן אַנְפָאָל. זיינען גַּעֲווּן גַּעֲהִימָּע אַנְפָרָעָר, קִינְעָר הַאָט נִיט גַּעֲוָאָסְט וּוּרָר זַיְן זיינען. אויף די גַּעֲפָרְלָעְכְּסָטָע פֿוֹנְקָטָן זיינען זַיְן גַּעֲקוּמָן די ערְשָׁטָע.

איינְעַר פֿוֹן די אַנְפָרָעָר פֿוֹן דער „הַגְּנָה“, חַיִּים שְׁטוּרְמָאָן, אֵיז אַוְיְגַּעַבְּמָעָן וְוָעָן עַר אֵיז גַּעֲפָאָרָן הַעֲלָפָן אַוְיְפָשְׁטָעלָן אֶסְךְ נִיְיעָם ישוב פֿוֹן „מְגַדְּלָה וְחוֹמָה“. זיינְמַשְׁין אֵיז אַוְיְגַּעַרְיָסְן גַּעֲוָאָרֶן פֿוֹן אַמְינָע, וואס די אַרְאָכָּרָר האָבָן אַונְטָעְגָּלְיִיגְט אוּפְּן וְוָעָג.

די מענטשן פֿוֹן דער „הַגְּנָה“ האָבָן זַיְךְ נִיט אַפְּגָעְשָׁטָעלָט פֿאָר סְכוּנָה. זיינְהַאָבָן פֿאָרטִיְיִדְקָט דָּם לְאַנד, אַונְסְּךְ האָבָן באַצְּאָלָט דער פֿאָר מִיט זַיְעָרָע לְעַבְנָם.

די העלאדישקייט פון „טירת צבי“

איינער פון די יישובים פון „מנדל וחומה“ האט געהויסן „טירת צבי“. „טירת צבי“ אויז אויסגעבעט געוואָרַן דורך רעליגיעזע יודָן. „טירת צבו“ אויז געוווען 12 קילאָמעטער וווײַיט פון אַ יידישן יושב, אויז געשטעאנען אליאַן אין דער ווילזערניש.

די אַראָכְבִּישׁע בְּאַנדְעַס הַאַבְּן גַּעֲמִינֶט, אוֹ „טירת צבי“ ווועט זיך ניט קענען באַשְׁיצָן. זוי הַאַבְּן זיך צוֹגָעָנָרִיט אַנְצּוֹפָאַלְן אוּיפָ „טירת צבי“. צבִּי“.

ניט וווײַיט פון „טירת צבי“ האט זיך געפֿונַען אַ סְטָאָנָצִיעַ פון דער עַנְגַּלְיִישָׁר ווֹאָךְ. אָן אַראָכְבִּישׁע בְּאַנדְעַס אוֹז בְּאַפָּאַלְן דֵּי עַנְגַּלְיִישָׁע ווֹאָךְ אוֹז צוֹגָעָנוּמָן בֵּי זַיְדָם גַּעֲוָועָר, צֻבְּרָאָכְן דַּעַס טַעַלְעָפָּאָן אוֹז רְוַאַינְיָרֶט דֵּי סְטָאָנָצִיעַ. זוי הַאַבְּן גַּעֲוָאָלְט אוֹ „טירת צבי“ זאָל ניט הַאַבְּן קִיְּנָעָם אַין דער נַאֲעַנְתָּ אַוִּיפָ רַוְּפָן צַו הַיְּלָף.

אַין עַמְּלַעְכָּע טַעַג אַרְוָם זַיְנָעָן אַרְאָכְבָּר בִּינְאָכְטָן צוֹגָעָקָרָאָכְן אוּיפָ אַלְעָ פִּיר צַו דַּעַס צַאָם פון דֵי שְׁטַעְכִּיקָּע דַּרְאָטָן פון „טירת צבי“, אוֹז אַים אַיבְּעָרְגָּעָשָׁנִיטָן. זוי הַאַבְּן ווי ווֹילְדָעָ קָעֵץ זיך שְׁטִיל גַּעַשְׁאָרָט צוֹוִישָׁן דֵי דָעַרְנָעָר, מַעַן זַאָל זוי זַיְנָעָן צוֹגָעָנוּמָן גַּעֲנָעָטָר. די חַבְּרִים פון „טירת צבי“, ווֹאָם זַיְנָעָן גַּעַשְׁטָאָנָעָן אוּיפָ ווֹאָךְ אוֹז דֵי שְׂוִיזְ-פָּוָנְקָטָן, הַאַבְּן דָעַרְהָעָרט ווי דֵי אַראָכְבָּר שָׁאָרָן זיך צוֹוִישָׁן דֵי דָעַרְנָעָר אַין אַנְגָּהָהָיָבָן שִׁוְּסָן. די אַראָכְבָּר הַאַבְּן מִיט אַ קוֹיל צֻבְּרָאָכְן דַּעַס שִׁיְּזַיְּזַיְּזָאָרָפָּעָר אוּפָן לִיכְטְּ-טוּרוּם.

די חַבְּרִים פון „טירת צבי“ הַאַבְּן ניט גַּעַקְעַנְתָּ גַּעַבְּן קִיּוֹן לִיכְטָן סִינְגָּאָלְן אוֹז אַנְזָאָגָּן אַין אַנְדָעָרָעָ יְשָׁוּבִים, אוֹ מַעַן אוֹז זַיְ בְּאַפָּאַלְן. זוי הַאַבְּן ניט גַּעַקְעַנְתָּ רַוְּפָן צַו הַיְּלָף. זוי הַאַבְּן גַּעַמוֹזָת זיך שִׁיצָּן אלְיאָן. זוי הַאַבְּן זיך ניט פָּאָרְלוּרָן. זוי עַר „הַגָּנָה“ אוֹז גַּעַוְּוֹעָן אַרְגָּגָנְיוֹרָט. יְעַדְעָרָעָר אוֹז אַוְוָעָק אוּיפָ זַיְן פְּלָאָצָן מִיט דָעָר בַּיְּקָם אַין הַאַנְטָן. די קְרָאָנְקָעָן-שְׁוּוּעָטָר זַיְנָעָן גַּעַוְּוֹעָן גְּרִיאִיט אוּיפָ אַוְיְפָנְעָמָן פָּאָרְרוֹאָנוֹנָה דָעַטָּע. אַ גַּאנְצָע נַאֲכָט הָאָט גַּעַשְׁאָסָן אוּפָן אַנְפִּירָעָר פון דָעָר פון די חַבְּרִים פון „טירת צבי“ האט גַּעַשְׁאָסָן אוּפָן אַנְפִּירָעָר אַין קָאָפָּה. דָעָר אַנְפִּירָעָר אוֹז גַּעַפָּאַלְן טּוּוִיט. די בְּאַנדְעַס אוֹז גַּעַבְּלִיבָּן אָן אָן אַנְפִּירָעָר אַין זַי אַין

זיך צעלאָפַן. אויפָן פֿעלֵד לְעִבּוֹן "טִירַת צְבֵי" האָבָן די אַרְאָכָבָעָר אַיְזָבָעָר בערגעלאָזָן גַּעֲוָעָר אָוּן אַ טְוִוְתָן, ווָאָסָם זַיְהָאָבָן נִימָט בָּאָזְוִיזָן מִיטָּה צוֹנוּמָעָן.

די עַנְגָּלְעַנְדָּעָר זַיְנְגָּעָן גַּעֲוָעָן אַיבְּעַרְאָצָשָׁט פָּוּן דָּעָר הַעַלְדִּישָׁקִים פָּוּן דָּעָם קְלִיְינָעָם יְשֻׁוָּב "טִירַת צְבֵי", ווָאָסָם אַיְזָאָלְטָן גַּעֲוָעָן סְךָ-הַכָּל אַ חָאָלְבָּיָאָר.

די עַנְגָּלְיִישָׁע מִילְוִטְעַרְיוּשָׁע מַאֲכָתָן אַיְן אַרְץ יִשְׂרָאֵל הַאֲטָט בָּאֶגְרִיסָט "טִירַת צְבֵי" פָּאָר אַיְזָבָעָר וּוְידְעַרְשְׁטָפָןָד. די עַנְגָּלְעַנְדָּעָר האָבָן גַּעֲוָעָן, אָז די "הַגָּנָה" אַיְזָאָלְטָן גַּרְוִיסָּעָר כּוֹחָ אַיְן לְאָנד.

קָאַפִּיטָן ווִינְגָעִיט

... צדיקי אומות העולם הם כהנים להקדוש ברוך הוא
בעולם הזה.
(אנזה)

די צדיקי אומות העולם זיי זייןען גאטס כהנים אויף דער
וועלט.

ין די יָאָרְן פֿוֹן דִי בְּלוֹטִיקָע אַגְּפָאַלְן פֿוֹן דִי אַרְאָבָּעָר,
אייז צוישען די עַנְגְּלִישׁ מִילִיטָעָרְלִוִּיט אַיִן אַרְצָן יִשְׂרָאֵל
געווען אַ יְוִינְגֶּר קָאָפִיטָּאָן — טְשָׁאָרְלָס אָרְד וְוִינְגִּיִּט.
ער האט זיך באָקָאנְטָמִיט די מענטשָׁן פֿוֹן דִעֲרָה הַגָּהָה.
ער אייז גַּעֲוֹעַן באָגִיסְטָעֶרֶט פָּאָר זְיוּעָר הַעַלְדִּישְׁקִיט,
פָּאָר זְיוּעָר מִסְרָתָה נְפָשׁ אָוָן עַרְלָעְכִּיקִיט. ער אייז גַּעֲוֹאָרְן אַ גְּרוּסָעָר
פרײַנְד פֿוֹן יִדְיְוִישׁ יִשְׁוֹב אַיִן אַרְצָן יִשְׂרָאֵל.

וְוִינְגִּיִּט האט אַ סְּךָ גַּעֲלִיעָנְטָן די בִּיכְל. ער האט לִיב גַּעֲהָאָט די
געַשְׁטָאַלְטָן פֿוֹן דִי אַמְּאַלְקָע יִדְיְוִישׁ גַּכְרוּם, אַוְן ער האט גַּעֲוֹעַן, אַז
אוּיר אַיְצָט זְיוֹנְעַן די יְדִין אַ פָּאָלְקָע פֿוֹן גַּבְרוֹה. אַיבָּעָרְהוּפְט זְיוֹנְעַן אַיִם
געַפְעַלְן גַּעֲוֹעַן די מענטשָׁן פֿוֹן דִי קִיבּוֹצִים. אַיִן דִי קִיבּוֹצִים פָּלָעַגְט
וְוִינְגִּיִּט קְוּמָעַן זְיוּעָר אַפְּט אָוָן פָּאָרְבָּרְעָנְגָעָן גַּנְצָעַ טָעָג. ער האט
זיך אַוְיסְגַּעַלְעָנְט רִידְין הַעֲבָרְיָאִישׁ. ער האט טִיף מִיטְגָּעָפְּלָט דַעַם
פָּאָרְלָאָגָג פֿוֹן יְדִין אַוְיסְצּוּבּוּעַן זְיוּעָר הַיְמָלָאָנְד, אַוְן ער האט זַיִן
געַוּאָלָט הַעַלְפָּן.

ער האט גַּעֲלָעָנְט די מענטשָׁן פֿוֹן דִעֲרָה הַגָּהָה וְוִי מַעַן דָּאָרָף קַעְמָפָּן
מִיט די אַרְאָכְבִּישׁ בְּאַנְדָּעַם. אַיִן אַיְנִיקָע פֿוֹן דִי קִיבּוֹצִים האט ער
איינְגַּעַשְׁטָעַלְט מִילִיטָעָרְישׁ אַיְבָּגְגָעָן מִיט גַּרְוָפְּפָעָם מַעַנְגָּר אָוָן פְּרוּעָן.
ער האט גַּעֲהָוּמָט צָו אַרְגָּאַנוּזְוָרָן אַיִן אַרְצָן יִשְׂרָאֵל אַ יִדְיְוִישׁ אַרְמִיִּט
פֿוֹן צָעַן טְוִיזָּנְט מַעַנְטָשָׁן.

מִיט די גַּרְוָפְּפָעָם וּוְאָס ער האט אַרְגָּאַנוּזְוָר אַיִן קָאָפִיטָּאָן וְוִינְגִּיִּט
געַגְגָנְגָעָן אַיִן די וּוֹלְדָסְטָע עַרְטָעָר אַיִן די בְּעָרָג, וּוְאוֹעַס הַאָבָּנוֹ זַיִן
בָּאַחָאַלְטָן די אַרְאָכְבִּישׁ בְּאַנְדָּעַם. ער פָּלָעַגְט גַּיִינְאָכְט אָוָן אַיִן
דָעַר פִּינְצָטָעָר פָּלָעַגְט ער זַיִן בָּאַפְּאָלְן. קָאָפִיטָּאָן וְוִינְגִּיִּט אַיִן שְׁטָעַנְ
דִּיק גַּעֲגָנְגָעָן דִעֲרָה עַרְשָׁטָעָר. נַאֲך אִים זְיוֹנְעַן נַאֲכָגָנְגָעָן זְיוֹנְעַן
מענטשָׁן. ער אייז גַּעֲוֹעַן בְּרָאָוֹ, האט נִיט מְרוֹא גַּעֲהָאָט פָּאָר קִיּוֹן
סְכָנוֹת. אוֹיפָּה די שְׁוֹעָרְסְטָע וּוֹעֲגָן אַיִן די בְּעָרָג האט ער גַּעֲקָלְעָטָעָר
דָעַר עַרְשָׁטָעָר, צּוּפָּוּם.

איינְמָאָל אַיִן ער דָוְרְכָגָגָנְגָעָן מִיט זְיוֹנְעַן מַעַנְטָשָׁן דָוְרָך אָז אַרְטָט
פֿוֹן שְׁטָעְבִּיקָע דָעְרָנְגָעָר. די דָעְרָנְגָעָר-נַאֲדָלָעָן זְיוֹנְעַן אִים אַרְיָין אַיִן די

הענט. ער האט זוי אroiסגעשלעפט און אוין געגאנגען וווײיטער, און איזו ווי ער האט געטאן, האבן געטאן זייןע מענטשן. איינמאל האט ער איברגעטען דיא מענטשן פון זיין גראפע אין ארבעטער קליעדר. דאס געווער האבן זוי באחאלטן אין אַאטס-וואן און זייןע ארײַנְגָעֶפָּאָרָן אין אַראָכְבִּישׁׂן דָּאָרָף, וואו עס האט זיך באחאלטן אַ בָּאָנְדָּע. דיא וועכטער האבן זוי אַגְּנְעָנוּמָעָן פָּאָר פְּשׁוּטוּ אַרְבָּעָטָעָר אָוֹן נִיט גַּעַמָּאָכְטָן קִיּוֹן אַלְאָרָם. דַּעַמְּאַלְתָּה האט ווַיְנִיגְיּוּמָעָן מַעַנְטָשָׁן אַרוֹמְגָעֵרְגָּלָט דִּי בָּאָנְדָּע אָוֹן צַוְּגָעָנוּמָעָן בַּיְיַיְדָּה זַיְדָּס גַּעַוּעָר.

ער האט אויסגעלערנט דיא הגנה ווי צו פירן מלחה בײַנאכט, זוי אַרְמוּצְרוּינְגָּלָעָן דָּעַם שׁוֹנָא, אָוֹן זיך צו פָּאָרְטִּיְדִּיקָּן בעת אָן אַנְפָּאָל.

די חברים פון דער הגנה האבן ווינגייטן זיינער ליב געהאט. זוי האבן אַים גַּעַרְוָפָן "דָּעַר פְּרִיְנָט", "דָּעַר קָאָפִיטָּאָן", אָוֹן ווַיְנִיגְיּוּט האט זוי געלערנט ווי מען דָּאָרָף האלטן דִּימְצִיפְּלִין אָוֹן חַבְרָשָׁאָפָט אַין אַ מִּילְיָעָטְרִישָׁעָר גַּרְוָפָע. ער אוין גַּעַוּעָן אַ גַּרְוִיסָּעָר מִילְיָעָטְרִישָׁעָר לְעָרָעָר פָּוֹן דָּעַר הגנה.

די עַנְגָּלְעָנְדָּעָר האבן אַים אַוּקְעָנְשִׁקְטָּקָן קִיּוֹן עַטִּיאָפִּיעַ, אָוֹן בּוֹרְמָא. ער האט נִיט אוּפְגָּעָה עָרֶט זיך אַינְטָעָרָעָסִירָן מִיט אַרְץ יִשְׂרָאֵל. ער האט געהאטפָט זיך אַומְקָעָרָן אָוֹן זַיְן דָּעַר קָאָמָנְדִּירָ פָּוֹן דָּעַר יִדְיָעָטְרִישָׁעָר אַרְמַיִּי אַין אַ זַּעַלְבָּסְטָעָנְדִּיקָּן יִידִישָׁן לְאָנָּה. אַכְּבָּעָר ער האט זיך נִיט אַומְגָעָקָעָרט. ער אוין גַּעַפְּאָלָן בעת דָּעַר צוּוּיָּטָעָר וּוּעָלָט-מְלָחָמָה אַין בּוֹרְמָא. זַיְן פְּרוּיָאָן זַיְן קִינְדָּעָר זַיְןעָן פּוֹנְקָט ווי ער צוֹגְעָבָונְדוֹן גַּעַוּוֹאָרָן צוֹ אַרְץ יִשְׂרָאֵל. זוי האבן זיך דָּאָרָט בָּאַזְעָצָט אָוֹן בּוֹיְעָן צוֹזָאָמָעָן מִיט דִּי יִדְזָן דָּסָם יִדְיָישָׁע הַיּוֹמָלָאָנד.

שיפן מיט יידן איבער ימיס

א שיף — א מולטער — אין פיינען געליגיטע
פירט א יתומ פון פוילן, א רעשל פון ליטע.
א געפראוטער דער רודער, קען ברעכן א קרייע
עס לויכט אים פון וויטן דער באָרג פון מורייה.

(ג. ח.)

שיר ההגנה

בין גבולות בדרכים ללא דרך
בלילות חשוכי כוכבים;
שירות של אחים מבלי הרף
למולדת אנו מליים.

אם השער סגור אין פותח
את השער נשבר ונתען:
כל חומה בצורה נגוח
וכל סדק נרחיב ונפרץ.

דרך גרענצען, דרך וועג און דורך אומוואגע,
אין נעכט פון פארלאשענע שטערן
באגלייטן מיר הונדערטער ברידער
צום לאנד פון אונדזער באגערן.

סיעוט קיין טויער דעם וועג ניט פארשטעלן
און קיין פטען פאָר אונדו איז ניטא,
מירן הונדערטער טויזנטער ברידער
ברענצען צו ריכטיקער שעה.

ען דער רשע היטלער איז געווארן דער הערשער
איבער דייטשלאנד, האט ער מיט זיין מערדערישער
שטים אויסגערפן איז דער רצדייאן און זיין וויסטן
געשריי האט מען געהערט איבער דער גארער וועלט:
„איך וועל פארניכטן די יודן. אויסראטן, אויס-

ראטן, אויסראטן.“

די יודן זיינען אויפגעציגערט געווארן, זי האבן געווען דעם
אומגליק, וואם שטייטט פאר זוי.

די יודן פון דייטשלאנד האבן גלייך דערפלט די מערדערעלכע
האנט פון היטלערן. ער האט זוי פאַרפֿאָלנט. ער האט זוי אַרוּסִים
געטרכיבן פון אלע רענירונגס-פאָסְטְּן. אַידְּישַׁע פֿרָאַפֿעַסָּאָרְן האט
מען באַזְּיוּתִיקְט פון די אָנוֹנוּוּרְזְּוִיטְּעָן, יִדְּוּשַׁע לְעָרְרָעָר פון די שולְּן
דאָקְטוּרִים פון די שְׁפִּיטְּאָלְּן. ער האט יודן געשיקט איז קָאנְצְּעָן-
טראַצְּיעַ לְאָגְעָרָן, ער האט צוֹגְעָנוּמָעַן ביי יודן זיִיעָרָע פֿאַרְמָעָגָנָם.

די באַרְיִמְטָע אַמְּעָרִיקָאנְדָּר צְוִינִיסְטִישָׁע טּוּרִין, הענְרִיעָטָא
סּוֹאָלֵד האט זיך אַפְּגָעָגָבָן מיט רָאַטְּעוּן די יִדְּוּשַׁע קִינְדָּעָר אָזֶן
יָוָגָנְטָלְעָכָע פון דייטשלאנד. זי האט גַּעַשְׁאָפָּן אַ רְעַטְּוּנְגָּס-פֿאָנְדָּר פֿאָר
דער יִדְּוּשַׁע יָוָגָנָט. זי האט טְוִיּוֹנְטָעָר קִינְדָּעָר פון דייטשלאנד אָזֶן
אנְדָּעָר אַיְרָאַפְּיִיְאִישָׁע לְעַנְדָּעָר אַרְיִבְּעָרְגָּעָרְבָּאָכָּט קִיְּין אַרְץִישְׁרָאֵל,
גַּעֲבּוּת אַנְשְׁטָאָלְּטָן אַוְיףְּ אַוְיפְּגָעָמָעָן זי אָזֶן לְעַרְגָּעָן. קִינְדָּעָר, וואָם
זַיְנָעָן גַּעֲבְּלִיבָן אָזֶן עַלְטָעָרָן, אַדְּעָר קִינְדָּעָר פון אַרְעָמָעָן עַלְטָעָרָן, האָבָן
גַּעֲפָנוּנָעָן שְׂוִין אָזֶן שְׁטִיצָע בְּיִי הענְרִיעָטָא סּוֹאָלָד. זי אָזֶן גַּעַוְעָן די
„מוֹטָעָר“ פון דער עַלְיהָ פון דער יָוָגָנָט.

אין 1939 האט היטלער אַגְּגָהוּבָן די צוֹוִיטָע וּוּלְטָמְלָחָמָה. ער
האט פֿאַרְנוּמָעָן אִין לאָנד נָאָכָן אַנְדָּעָר. אין יְעָדָן לאָנד וּוואָו היטלער
איוֹ אַרְיִין האט ער גַּעֲבָרָאָכָּט אַוְמְגָלִיק אָזֶן אַוְמְקוּם פֿאָר יודן. ער
האט זיִי דָּעַרְקְּלָעָרְטָה הַפְּקָהָר, אוִיסְמָעָר יְעָדָן גַּעֲזָעָי. ער האט זיִי פֿאָר-
שְׁלָאָסָן אִין גַּעֲטָאָס אָזֶן זיִי האָבָן פון דָּאָרְטָן נִיט גַּעֲטָאָרָט אַרְוּסִים.
יעַדְּעָר יִדְּה האט גַּעֲמָוֹת טְרָאָגָן אַ גַּעַלְעָ לְאָטָע מִיט אַמְּגַנְּזָדָד אוִיפְּ
זַיְנָעָן קְלִיְּדָעָר, כְּדֵי מַעַן זָאָל אִים דָּעַרְקָאָנָעָן אוֹ ער אִין אַ יִד.

אין די געטאמ איזו מען געשטאָרבּון פון הונגער אוּן פון קראָנקַה הייטן. אַנטְּלוֹיפֶּן איזו געוווען במעט אָומְמָגְלָעָר. די גָּרְעָנְעָצְּן זִינְעָן גַּעֲוָעָן גַּעֲשָׁלָאָסֶן. די שְׁנָאָה צַוְּיִדְּן איזו גַּעֲוָעָן גְּרוּם. אַ יִיד הַאָטָם מְוֹרָא גַּעֲהָאָט אַרְיִינְפָּאָלֶן אַיְזָן גַּוְיִישָׁע הַעֲנָטָם, מען זָאָל אַיְם נִיט אַיבָּעָרִי גַּעֲבָן צַוְּיִדְּיִיטְּשָׁן. בְּלוּזָן אַיְינְצְּלָנָעָהָט וֵיר אַיְינְגְּעָנְגָּבָן מִיטָּסִים צַוְּיִדְּיִיטְּשָׁן. גַּעֲיָאנְטָעָן, אַוְן טּוֹוִיטָ-שְׁרָעָקָה, הַאָבָּן זַוְּרָ אַיְינְצְּלָנָעָהָט צַוְּיִדְּלְוִיפֶּן. אַרְיִיבָּעָרְגָּעָנְגָּבָעָט גָּרְעָנְעָצְּן, גַּעֲשָׁלָעָפֶט זַוְּרָ בַּיְינְאָכָּט דּוֹרָךְ וּוּלְדָעָר אַוְן אַרְוִיסְּרָאָטְּטוּוֹעָן פּוֹן דִּי דִּיְתְּשִׁישָׁע נְעָגָל. הַיְּטָלָעָר הַאָטָם בָּרָגָר, כַּדִּי זַוְּרָ אַרְוִיסְּרָאָטְּטוּוֹעָן פּוֹן דִּי דִּיְתְּשִׁישָׁע נְעָגָל. אַוְמְגָעְבָּרְדָּאָכָּט מִילְּיאָנָעָן יִדְּזָן, גַּעֲשָׁאָסֶן, פָּאָרְבָּרְעָנָט אַוְן פָּאָרְסָמָט אַיְזָן גַּאְזְקָאָמָעָן. קְלִיְּנָעָ צָאָלָן הַאָבָּן זַוְּרָ גַּעֲרָאָטְּטוּוֹעָט פּוֹן טּוֹוִיט. דּוֹרָךְ עֲנוּיִים, דּוֹרָךְ וּאֱגָלָעָנִישָׁן, דּוֹרָךְ הַהְׁגָּנָרָזָה וּזְיִנְעָן זַוְּרָ דּוּרְבָּגָעָנְגָּנְגָּעָן, בַּיְזָן הַאָבָּן גַּעֲקָרָאָסֶן אַ שְּׁפָאָן עֲרָד אַוְיפָּ אַוְעָקְשָׁטָעָלָן זַוְּרָעָ פִּים. אַרְיִין יִשְׂרָאֵל איזו גַּעֲוָעָן דָּסָם לְאָנדָן פּוֹן זַוְּרָעָ הַאָפָּעָנְגָּנְגָּעָן, אַוְיפָּ קְוּמָעָן אַהֲיָן אַוְן זַיְן צְוּוִישָׁן יִדְּזָן.

די הַגָּנָה שִׁיקְטָ מַעֲנְטָשָׁן קִיְּן אַיְירָאָפֶעָ הַעֲלָפָן די יִדְּזָן אַרְיִיבָּעָרְקָוּמָעָן קִיְּן אַרְץִיְּשָׁרָאֵל

די הַגָּנָה הַאָטָם אַרְוִיסְּגָעָשִׁיקָט צָעְנְדִּילְקָעָר מַעֲנְטָשָׁן, שְׁלִיחִים, אַיְזָן די אַיְירָאָפֶיְאָישָׁע לְעַנְדָּעָר, אַיְזָן טְשָׁעְכִּיעָ, אַיְזָן פּוֹוִילָן, אַיְזָן פְּרָאָנְקְרִיְּה, אַיְזָן בָּעַלְגִּיעָ, אַיְזָן הַאָלָאָנד, אַיְזָן אַיְתָאָלִיעָ, אַיְזָן אַונְגָּנְאָרָן, אַיְזָן יְגָאָסְלָאָצָּה וּוּעָ, אַיְזָן גְּרִיבְנְלָאָנד, אַיְזָן רְוֻמְּנִיעָ אַוְיפָּ הַעֲלָפָן יִדְּזָן זַוְּרָ אַרְוִיסְּרָאָטְּטוּוֹעָט.

די אַרְץִיְּשָׁרָאָלְדִּיקָעָ שְׁלִיחִים הַאָבָּן גַּעֲהָאָלָפָן די יִדְּזָן זַוְּרָ דּוֹרָכִי גַּבְּעָנָעָן אַיבָּעָר די גָּרְעָנְעָצְּן, גַּעֲקָרָאָסֶן פָּאָר זַוְּרָ פְּלָעָצָעָר וּוּאוֹ זַוְּרָ אַוְיפָּצְּוָחָאָלָטָן אַיְזָן יִדְּזָן לְאָנדָן. די שְׁלִיחִים הַאָבָּן זַוְּרָ בָּאָמִיטָּ דִּינְגָּעָן שִׁפְּגָּה, אַדְעָר קוֹיְפָּן שִׁפְּגָּה אַיְזָן די שִׁפְּגָּה גַּעֲפָרְטָם די גַּעֲרָאָטְּטוּוֹעָט יִדְּזָן קִיְּן אַרְץִיְּשָׁרָאֵל. דָּסָם איזו גַּעֲוָעָן אַ רְיָזְקָעָ רְעַטְוָנְגָּס-אַרְבָּעָט. דָּסָם גַּעֲלָט פָּאָר דָּעַם הַאָבָּן גַּעֲגָבָן יִדְּיִישָׁע אַרְגָּאָנִיזָּצִיעָס פּוֹן גַּאָרְ דּוֹרָ זַוְּלָט.

די יִדְּיִישָׁע שִׁפְּגָּה אַבָּן זַוְּרָ גַּעֲשָׁלָעָפֶט אַיבָּעָר יְמִים. עֲנְגָּלָאָנד הַאָטָם זַיְן אַרְיִינְגָּעָלָאָטָם קִיְּן אַרְץִיְּשָׁרָאֵל. לְוִיטָן „וּוִימָן פָּאָפִירָן“, וּוּאָסָם עֲנְגָּלָאָנד הַאָטָם אַרְוִיסְּגָּעָנְגָּבָן אַיְזָן 1939,

וידן דערלויבט געוווען אריינקומווען קיון ארץ-ישראל. ענגלאנד האט זיך ניט געקימערט, וואס שיפן מיט וידן שלעפּן זיך איבער די ימים. די האט דעם „וויסן פאפר“. ניט געווואלט אפּשאפעּן, און די אנקומען-דייק וידן ניט געווואלט אריינלאזן קיון ארץ-ישראל.

אייז אנדערע לענדער האט מען די יודישע שיפן אועקגעיגנט פון די האפּנס, אפּילו ניט דערלויבט זיך זיך אפּגשטעין, אויף אונ-געמען ואסער אדרער קויפּן ברויט. זיינען געשוואומען, די שיפן מיט יידן, און ניט געהאט קיון ברעג וואו צוצשוויימען. אייניקע פון די שיפן און זיער פֿאסָזְוִישָׁרָן, די יידן, זיינען דערטרונקען געוווארן איין ים.

די שיפּן „לייבורטאָד“

אייז האפּן פון ווארנע, אויפּן ברעג פון שווארצן ים, איין יאָר 1940, האבן זיך אויפּגעזאלט בּוּ אַכְטַהּ הַוְנְדֵעֶרֶת יִדְן אַרְוִיסְגַּעֲטִירְבָּנָהּ פּוֹן בּוֹלְגָאַרְעַי — מענער, פרויען, וונגטעלעכּ, קינדער און אלטער לײַיט.

זייז האבן אויסגעזוכט אַיִינָעַם וואָס האט געהאט אַשְׁיפּ צום פֿאַרְדִּינְגָּעָן. דאס אייז געוווען אָן אלטער שיפּ מיט צעפּוֹילְטָעָה ברעטער. זייז האט געהיטן „לייבורטאָד“. איין דער שיפּ זיינען אַרְיִין בּוּ פּרְהַוְנְדָהּ מַעֲנְטָשָׁן. איין מאַנְשָׁאָפּט אַיְזָהּ מַעְןָגָעָסָן, עַמְּאַיְזָהּ גַּעֲוָעָן וואָו זיך צוצוליגן, אויסצִיעַן די פִּים. פֿאַרְטָאָג האבן בּוֹלְגָאַרְעַי שִׁיפּלְעָד אַרְוִיסְגַּעֲפִירְט די „לייבור-טאָד“ פון האפּן.

די „לייבורטאָד“ אייז אועקגעשוויאָמָעָן צו דרום, אויף דערגרויכּוּ קיון ארץ-ישראל. נאָך עטְלָעַכּ שעָהָ פון שוֹוִיְמָעָן האט זיך דער מאַטָּאָר אַפְּגַּשְׁטָעַלְטָהּ, אָן די שיפּ מיט די מַעֲנְטָשָׁן זיינען גַּעֲבָלִיכּ אַוְיפּן חַסְדָּ פּוֹן ווִינְגְּטָהּ. דער ווִינְגְּטָהּ קָעָן זיך טְרִיבְּיָן, אָן פֿאַרטְּרִיבְּן וואָו עַמְּאַיְזָהּ ניט זיין.

די מאַנְשָׁאָפּט פון דער שיפּ אַיְזָהּ באַשְׁטָאָנָהּ פון דעם קָאָפִיטָּן, איין מעכָּאנִיקָּעָר אָן איין מאַטְּרָאָם. דער קָאָפִיטָּן האט צוֹנוֹיְפּגַּעַנְוּמָעָן די זיינען בחוריהם פון דער שיפּ, זייז אויסגעלְעָרָנָהּ וואָס צוֹ טָאָן, אָן זייז זיינען גַּעֲוָאָרָן די מאַטְּרָאָמָן. זייז האבן גַּעֲטָאָן זייער אַרְבָּעָט פְּלִיסִיקָהּ, אָן באַדְיָינְטָהּ די „לייבורטאָד“. .

אויפן ים אויז געוווארן אַ שטורהעם. די מענטשן האבן געליטן פון דער יס-קראנקהייט. די שיפ האט זיך געלעפֿט מיטן ווינט. ווען דער שטורעם האט זיך אַינגענּשטילט, אויז געוווארן נאָך ערגען. די "ליבערטאָד" האט זיך אַפְגַעַשְׁטָלְט אָון האט זיך ניט גערירט פון אָרט. די שיפ האט אַנגּעהוּבוּן פִּיּוֹפּן אָון רופּן צוּ הַילְּפּ. עַס אויז אַנְּרַט. געקומען אַ שְׁלַעַפְ-שִׁיפּ אָון האט די "ליבערטאָד" אַזְעוּקְגּעַפְּרִיט צומ האָפּן בּוּרגָאָם. מעַן האט גּוֹזּוּן, אָז די שיפּ קעַן ניט שויימען וויאַטער. די יידֶן פון בּוּרגָאָם, אָז זַיְהַ אָבָן דערהערט ווועגן די צְרוּתַּפְּן דער "ליבערטאָד", זַיְהַן זַיְהַ אַרְיוּסְגּעַפְּאָרְן מִיטַּשְׁפֵּלְעַד. זַיְהַ אָבָן גּעַבְּרַאֲכַט וּאַסְמָעַר צֻמְּ טְרִינְקָעַן, אָון זַיְהַ אָבָן צְוָנוּזָגְּנַט זַיְהַ בְּאַמְּיעַן מַעַן זַאְל די מענטשן פון "ליבערטאָד" לאָון אַראָפְּנִינוּן אויפּן ברעג זיך אַפְּרוּעַן. אַכְּבָּעַר די בּוֹלְגָאַרְישָׁעַ מַאֲכַט זַיְהַ די דְּעַרְלוּזְבּּעַנְיִישַׁ נִיט גּעַגְּבָּעַן. עַס האט זיך באָוּזְן אַ שְׁלַעַפְ-שִׁיפּ מִיטַּפְּאַלְצִיאָנְטָן. זַיְהַ אָבָן גּעהַאלְטָן אַוְסְגּעַשְׁטָעַרְקָטָעַ בְּיַקְּסָן אָון גּעַשְׁרִיעַן צוּ די מענטשן פון דער "ליבערטאָד": וּאַרְפְּט אָונְדוּ אַ שְׁטְרִיךְ וּוּעָלְן מִיר אַיְיךְ אַרוּסְמְשְׁלָעַפּן פון האָפּן, אויבּ ניט ווּעָלְן מִיר שִׁיסְן. אַיר טָאָרט נִיט זַיְהַ אַין בּוּרגָאָם.

אַ פְּרוּ אַוְיָף דער "ליבערטאָד" האט זיך צְעַשְׁרִיעַן: שִׁיסְט אַוְיָף אָונְדוּ, אָון הַרְגַּעַט אָונְדוּ דָּא. צוּ וּזְאָם זַאְלַן מִיר דְּעַרְטְּרוֹנוּקָעַן וּוּעָרָן אַין מִיטַּן יִם?

אויף דער "ליבערטאָד" האט זיך אַוְיָפְגּעַהוּבוּן אַ גְּרוּים גּעַשְׁרִיְים אָון גּעַוְוִיְין.

דער הוּוִיפְטָן פון דער פְּאַלְצִיאָה האט זיך גּעַישְׁוּבָּט, וּזְאָם זַאְלַעַר טָאָן? לְסֹוףּ האט עַר צְוָנוּזָגְּנַט די פָּאַסְמָזְוִירָן פון "ליבערטאָד" בְּרַעְנְגָעַן די שיפּ צוּ אַ טְרַקְיָישָׁן האָפּן אָון נִיט לְאָון זַיְהַ אַ מַאְטָאָר אַין מִיטַּן יִם. אַ גָּאנְצָעַ נַאֲכַט האָט דָּאָם פְּאַלְצִיאָוִישָׁעַ שִׁיפּ גּעַלְעַפְּט די "ליבערטאָד". פָּאַרְטָאָג האָט מעַן זיך גּעַבְּרַאֲכַט אַין די טְרַקְיָישָׁעַ וּאַסְמָעָן, אָון נִיט ווּוִיטָן פון ברעג זיך אַיבְּעַרְגְּעַלְאָזָט.

עַס אויז גּעַקְוּמָעַן אַ טְרַקְיָישָׁעַ שְׁלַעַפְ-שִׁיפּ אָון האָט זַיְהַ גּעַבְּרַאֲכַט אַין האָפּן פון קָאנְסְטָאָנְטִינְאָפָּאָל. אַ נַּאֲכַט אויז די "ליבערטאָד" גּעַשְׁטָאָנָעַן אַין דָּעַם האָפּן. פָּאַרְטָאָג אויז גּעַקְוּמָעַן אַ טְרַקְיָישָׁעַ

פאליציאישע שיפל און האט געהיין, או די שוף מיט די יודישע פאסצושירן זאל פארלאון דעם האפן.

די „ליבערטאָד“ האט זיך וווײַדר אַוועקגעלאַזּות אויף די כוּאַלְיעַס פון ים. דער מאַטָּאָר האט ניט געארבעט. צום גליק האט אַנְגַּעַהוּבָן בלָאָזָן אַ ווִינְטָן. די „ליבערטאָד“ האט אוּפְּגַּעַהוּבָן אַירָעָן וּעְגָּלָעָן, אָוֹן דער גומער ווַינְטָן האט זיך פֿאַרטְּרָאָגָן צוֹ דָּאנָאַ-קָּאָלָָא, אַ האפן לעַבָּן די דָּאַרְדָּאַנְגָּלָן.

דרײַ טעָג ווַינְטָן די מענטשָׁן אויף דער „ליבערטאָד“ געווען אָוֹן ברוּיט, אָוֹן אָן ווּאַסְּפָּר. די יידֶן פָּוּן דָּאנָאַ-קָּאָלָָא האָבָן זיך דערוֹואָסְט ווַעַנְן דעם אַנְקוּמָעָן פָּוּן דער „ליבערטאָד“ מיט די אוּסְּגַּעַמְּטָעַרְטָע פָּאַסְּצּוּשִׁירָן. זַיְיַ זַיְיַ נְעַקְּמוּנָן צְלוּיְפָּן צום האפן מיט ברוּיט אָוֹן מיט ווּאַסְּפָּר. אַבָּעָר בְּלֵוּזָן 20 מִינְטָן האט זיך טָעַרְקִישָׁעָן מַאְכָּתָּדָרְלָעָן לְוַיכְטָדָר „ליבערטאָד“ שְׂטִינוֹן אַין האפן. מעַן האט זַיְיַ ווּוִיטָעָר אַוּוּקָעָן גַּעַטְּרִיבָן פָּוּן בְּרִיגָּג.

קִיְּין ווַינְטָן אַיְזָנִים נִיט גַּעַוְוָן, אָוֹן די שׂוֹפָט זיך אַפְּגַּעַשְׁטָעַלְט אָוֹן זיך נִיט גַּעַקְעַנְטָרְלָעָן. 24 שעָה אַיְזָנִים די שׂוֹפָט גַּעַשְׁטָאַנְגָּעָן, גַּעַרְפָּן צוֹ הַילָּפָט, גַּעַפְּיִיפָּט, נַאֲרָ קִיְּינְעָר אַיְזָנִים צוֹ הַילָּפָט נִיט גַּעַקְעַמָּעָן. מענטשָׁן ווַיְיַעַנְן גַּעַלְעָנָן קַרְאַנְקָע אַיְזָנִים שְׁמוֹן אָוֹן אַיְזָנִים עַגְּשָׁאָפָט. די חַלְוִיצִישָׁע ווַגְּנִימָט אַוְיָפָט דער שׂוֹפָט האט גַּעַהְאַלְטָן אַרְדְּעָנוּגָג, גַּעַמְוֹטִיקָט די פָּאַסְּצָאָרְזָן, זַיְיַ גַּעַטְּרִיסָט, אָוֹן זַיְיַ ווּוּלְּזָן סּוֹפְּ-כָּלְ-סּוֹפְּ אַנְקְוּמָעָן קִיְּין אַרְץָיָהָן יִשְׂרָאֵל.

לְסֻפָּר האט זיך די שׂוֹפָט אַרְרָגְּנָאָן, אַ ווַינְטָן האט זַיְיַ אַנְגַּעַהוּבָן טְרָאָגָן אָוֹן פָּאַרְפִּירְט צוֹ גַּרְיכְּנָלָאָגָן, צום האפן סִיגְּרִי.

צום גליק האט מעַן זַיְיַ אַיְזָנִים סִיגְּרִי אוּפְּגַּעַנְמָעָן בעַסְּפָּר ווּי אַיְזָנִים די אַנְדָּרְעָה האפְּנָמָן. זַיְיַ האָבָן דָּעַרְצִילָט די באַאמְטָעָה פָּוּן סִיגְּרִי ווּעַנְנָה זַיְיַ עַירְעָן יִסְּוּרִים. די גַּרְיכִּישָׁע באַאמְטָעָה האָבָן זַיְיַ דָּעַרְלָוּבָט זיך אַפְּ צַוְּשָׁטָעָלָן אַוְיָפָט עַטְּלָעָכָע טָעָג אַיְזָנִים סִיגְּרִי. עַם אַיְזָנִים גַּעַקְעַמָּעָן אַמְּבָּאַנְיָקָעָר אָוֹן האט פָּאַרְרִיכְט דעם מַאְטָאָר. די אַיְנוֹנוֹ אַיְנוֹנְעָר פָּוּן סִיגְּרִי האָבָן זַיְיַ פָּאַרְקּוּיפָט שְׁפִּיוֹ. עַם זַיְיַנְעָן אַפְּלָו גַּעַקְעַמָּעָן גַּרְיכִּישָׁע וּוּנְגַּעַלְיָאָט אַוְיָפָט דער יִדְּיִשְׁעָר שׂוֹפָט אָוֹן גַּעַוְוָגָעָן גַּרְיכִּישָׁע לִידְעָר. די יִדְּיִשְׁעָר בְּחוּרִים אָוֹן מִיְּדָלְעָךְ האָבָן גַּעַזְגָּעָן יִדְּיִשְׁעָר אָוֹן העַבְּרִיאַיִשָּׁע לִידְעָר. די פָּאַסְּצּוּשִׁירָן פָּוּן „ליבערטאָד“ האָבָן זיך גַּעַפְּרִיט ווּאַסְּטָן זַיְיַנְעָן

נארך דא מענטשן אויף דער וועלט, וואם זיינגען לידער און זייןנען פרײַינטלאָעך צו אנדערע. צווויי וואָכן אויז די "ליבערטאָד" געשטאנגען אין סיגרי. זיך געועגענט מיט די גאטס-פרײַינטלאָעכע גראַבן פון סיְגֶרִי און זיך געלאָזָן אויפֿן וועג קיַין אַרְצִ-ישְׁרָאֵל.

לאָנג האָבן זוי נארך געלְַאנְדוּשָׁעט אַיבָּערְן מִיטְַלְּעַנְדִּישָׁן יִם. אויף דער שִׁיפָּאַיזָּאַיסְּגַּעֲבָּרְאָכָּן אַטְּ טִיפָּוּס-עַפְּידָעָמִיעַ. קיַין מַעְדִּיצִינִישָׁע הילְַפָּאַזְּ אַיזָּ נִיטְּ גַּעַוּעַן. מענטשן זיינגען געלְַעַגָּן אַיזָּ הַיַּיִּזְׂ. דער צְרָה/דִּיקָּעָר מַאֲטָאָר הַאַטָּמָט זיך ווֹידָעָר צְעַבָּרְאָכָּן. עַם אַיזָּ גַּעַוּעַן ווֹיְנִיק וּאַסְּמָעָר אוֹפָּק טְרִינְגָּעָן. יַעֲדָעָר אַיְנָעָר הַאַטָּמָט גַּעַרְאָגָּן אַטְּ קְלִיָּן בִּיסְלָה וּאַסְּמָעָר אוֹפָּק שְׁטִילָן דָּעַם דָּאָרְשָׁטָט.

אוֹיסְגַּעַם אַטְּעַרְטָעָה האָבן די פָּאַסְּאַזְּשִׁירָן פִּון "ליבערטאָד" קויַם דָּעַרְלָעַטָּמָט צו דָּעַרְזָעָן די ברָעָן פִּון אַרְצִ-ישְׁרָאֵל. עַם האָבן זוי באָגְעַגְעַט דִּי שִׁיפָּלָעָר פִּון דָּעַרְעַנְגְּלִישָׁע וּוֹאָה, אָוָן גַּעַרְאָכָּט צּוֹם האָפָּן פִּון חִיפָּת.

זוי אַזְוִי די הַגָּהָה פָּלָעַגְטָ אַרְיִינְגְּנַעַמָּעָן אַ שִּׁיפָּ מִיטְּ "מַעְפְּלִים". די, וואָם זיינגען גַּעַפְּאָרָן מִיטְּ די הַגָּהָה שִׁיפָּן קיַין אַרְצִ-ישְׁרָאֵל הַאַטָּמָט מַעַן זוי גַּעַרְזָפָן "מַעְפְּלִים" — דָּאָס הַיּוֹסְט גַּעַוְאַגְּטָעָמָעָן מַעַנטָּשָׁן. זוי זיינגען גַּעַפְּאָרָן אוֹפָּק גַּאַטָּס בְּאַרְאָטָט, נִיטְּ גַּעַוְאָסָטָט, צִי זוי ווּולְּן דָּעַרְ שְׁוֹוִימָעָן. מִיטְּ זוי אַיזָּ גַּעַוְיִנְלָעָר מִיטְּגַּעַפְּאָרָן אַטְּ בְּאַגְּלִיוֹתָה, אַחֲרָבָּרָן פִּון דָּעַרְ הַגָּהָה. עַר אַיזָּ גַּעַוּעַן גַּעַנְיִיט אַיזָּ די נִסְיָׁוָת אָוָן הַאַטָּמָט זיך באָמִיטָט די שִׁיפָּ מִיטְּ די "מַעְפְּלִים" זָאָלָן אוֹיסְמִידָּן די עַנְגְּלִישָׁע יִסְּ וּוֹאָה. די שִׁיפָּ הַאַטָּמָט בְּיִנְאָכָּט נִיטְּ אַגְּנָעָצְׂמָדָן קיַין פִּיעָרָגָן, כְּדִי דִּי עַנְגְּלָעַנְדָּעָר זָאָלָן זִי נִיטְּ דָּעַרְזָעָן.

צּוֹ יַעֲנָעָם אַרְטָט, וּוֹאָו די שִׁיפָּ הַאַטָּמָט גַּעַדְאָרְפָּט צּוֹקוּמָעָן, הַאַטָּמָט די הַגָּהָה אַרְיִינְגְּשִׁיקָּט בְּאַוּאָפָּנָטָעָמָעָן. אַיְנְצִיקְוִוִּיזָּ זיינגען זוי גַּעַנְמָעָן, מַעַן זָאָל זִי נִיטְּ בְּאַמְּעָרָקָן. פָּאַרְבָּאַרְגָּעַנְעַרְהִיָּת הַאַטָּמָט מַעַן אַחַיָּן אַנְקָוּמָעָן הַאַטָּמָט מַעַן פְּאַרְשְׁטָעָלָט, פְּאַרְלִיְּגָטָט מִיטְּ שְׁטִיְּנָעָר, מִיטְּ אַלְטָעָ אַיְזָוָנָס — די עַנְגְּלָעַנְדָּעָר זָאָלָן נִיטְּ קְעַנְעָן גְּרִינְגָּן צּוֹקוּמָעָן. אוֹפֿן יִם הַאַטָּמָט מַעַן אַרְיִינְגְּשִׁיקָּט קְלִיְּנָעָ שִׁיפָּלָעָר, זִי זָאָלָן באָגְעַגְעַנָּעָן די שִׁיפָּ. אַלְזָ אַיזָּ גַּעַמְאָכָּט גַּעַוְאָרָן שְׁטִילָה, אָוָן אַיבָּעָרִיקָּעָ

ווערטער. אzo די שיפ אויז אַנגעקוּמוּן האט מען די מענטשן אַראָפֶז גענוּמוּן אוין קליינַן שיפעלעַד און זיך געבראָכט צום ברען. היכפַּח האט מען זיך אַוועקנְגעַפְּרִיט אַין דעם נאָענטן ישוב, אוין אַ קִיבּוֹץ, אַדְעָר אַ שְׁטוּטָל. דָּאָרט האָבָּן זיך די „מעפְּלִים“ אַיבְּערְגְּעַטָּן, מען זאל זיך נוּט דָּעֵרְקָאנַן לוּיט זיך קְלִיּוֹדָנָג. זיך האָבָּן זיך אַיסְגְּעַמְישַׂט מיט דער באָפְּעַלְקְּעַרְוָנָג.

ニישט גראַנג איז אַנגעקוּמוּן אַ געההיימַע שיפַּ דערשווּיְמַעַן צוּ די ברען פון ארַץ-ישראל. ענְגַּלְיָשׁ קְרִינְסְ-שִׁיפַּן אַון יַאנְ-שִׁיפַּן זַיְנָעַנוּ אַרְוּמְגַעַשׂ-וּאוּמַעַן בַּיְדַּיְה בַּרְעַן פון ארַץ-ישראל אַון אַוְסְגַּעַקְוָט, צַיְעַם פָּאָרט נוּט אַ שִּׁיפַּ מִיט „מעפְּלִים“. אַוְיָף די בַּרְעַן פון יַם האָבָּן די ענְגַּלְיָנְדָעָר געהאטַ רַאֲדָאָר-סְטָאָנְצִיעַ, אzo אַ רַאֲדָאָר-סְטָאָנְצִיעַ האט דערשפְּרִיט אַ שִּׁיפַּ האָבָּן די ענְגַּלְיָנְדָעָר זיך נַאֲכְעַיָּאנְט אַון געכָאָפַט. די פָּאַסְאַזְוִירָן האט מען אַרְעַסְטִירָט אַון אַוְועַקְגַּעַשְׂקָט אַין לאָגָעָרָן. די מענטשַׁן פון דער הגנה האָבָּן גַּעַמְאָכָט אַיבְּערְפָּאָלֶן אַוְיָף די ענְגַּלְיָשׁ רַאֲדָאָר-סְטָאָנְצִיעַ אַון זיך צַעְבָּרָאָכָן, כְּדַי זיך זאלַן נוּט קעַנְעַנוּ אַוְסְפִּירָן די שִׁיפַּן מִיט די „מעפְּלִים“. בַּיְז זַוְאַנְעַן די ענְגַּלְיָנְדָעָר האָבָּן די רַאֲדָאָר-סְטָאָנְצִיעַ פָּאָרְוִיכָט, אַון געבראָכָט אַין אַרְדָּעָנוּגָן האט די יַיְדִּישׁ שִׁיפַּ גַּעַקְעַנְטַדְוְרַשׁוּיְמַעַן, אzo די ענְגַּלְיָנְדָעָר זאלַן נוּט ווּסְפַּן זיך גַּעַפְּנִינְט זיך. די הגנה האט אַפְּט פָּאָרְפִּירָט די ענְגַּלְיָשׁ פָּאָטְרוֹלָן. מִיט גַּעַרְוִישׁ אַון טוּמָל זַיְנָעַן ווּעַגְעַנְעַר מִיט מענטשַׁן פון דער הגנה געפְּאָרָן צוּ אַ בַּרְעַגְּ פון יַם, כְּלוֹמְרַשְׁטַד אַוְיָף באַגְּעַגְעַנוּ אַ שִּׁיפַּ מִיט „מעפְּלִים“. די ענְגַּלְיָנְדָעָר האָבָּן זיך גַּעַיְאָגָט מִיט דער גַּרְעַטְעָר שְׁנַעַלְקִיט, כְּדַי די מענטשַׁן פון דער שִׁיפַּ צוּ פָּאָרְכָּאָפָּן אַון אַרְעַסְטִירָן. אַכְּבָּר דָּאָם אַין נַאֲר גַּעַוּעוֹן אַן אַנְשָׁטְעָל, ווּאַס די הגנה האט גַּעַמְאָכָט. די שִׁיפַּ אַין גַּאֲר שְׁטִילְעָרְהִיט אַגְּגָעָן אוּפְּטָן אַוְיָף אַן אַנְדָּעָר אָרט. בַּיְז די ענְגַּלְיָנְדָעָר האָבָּן זיך אַזְמְגַעְזָעָן, אַו מען האט זיך פָּאָרְפִּירָט, זַיְנָעַן שְׁוִין די נַיְיָ-אַנְגְּעַקְוּמוּנָעָן „מעפְּלִים“ אַראָפֶז אַוְיָפָן בַּרְעַג אַון גַּעַוּעוֹן באַחַאַלְתָּן עַרְגָּעָץ אַין אַ קִיבּוֹץ, אַדְעָר אַין אַ שְׁטוּטָל.

די שִׁיפַּ אַוְיָף ווּעַלְכָּר זיך זַיְנָעַן גַּעַקְוּמוּן האט זיך שְׁוִין אַומָּז גַּעַקְעַרְט צּוּרִיק אַוְיָף בַּרְעַנְגָּעָן אַנְדָּעָר „מעפְּלִים“. אַוְיָפָן בַּרְעַג אַיְזָן קִיּוֹן סִימָן נוּט גַּעַבְּלִיבָּן אַז דַּא זַיְנָעַן מענטשַׁן אַראָפְּגַעְשְׁטִינָן.

דער ים איז געוווען רואיך און ניט דערציילט די סודות פון דער געההיָמער שיף.

א שיף פון דער הגנה קומט אן

„מיר זייןגען געקומווען קיין ארץ-ישראל אין א פישער-שייף. מיר האבן זי גערופן „גיגית“, א „דייזשע“, וויל זי איז געוווען א קלײַנע שייף.“

אויף דער קלײַנער שיף איז געוווען ענג. עם איז געוווען א שטיקני דיקע לופט און פיבקט. די בחוריות און מיידלער פון אונדזער גראפע האבן דאס אלען אַנגגעומען פאָר ליב. מיר האבן אליען געתצָן די גאנצע אַרבּעט אויף דער שייף, דאס ראמען, צוֹגריטן עסן און אַנדערע אַרבּעטן. מיר האבן יעדן טאג אַרויַַסְַעַגְַעַבְּן אַ „בלעטְלְ“ מיט אלע ניעעמ, ווּאַס עס קומט פאָר אויף אונדזער שייף. מיר האבן אַפְּילְוְ אַינְג געאָרדנט אויף אונדזער „גיגית“ אַ פָּאַרוּוּלְוָנָג.

עם איז געוווען פֿאַרְנָאַכְט ווּעַן מיר זייןגען צוֹגַעַשׂ וּאוּמָעַן צו די ברעגן פון ארץ-ישראל. מיר האבן דערזען פון דער ווּוִיטְן אַ קלײַן שיפֶל. מיר האבן געצְוִוִיפֶלט: צי איז דאס אַ שיפֶל פון דער הגנה, צי פון דער ענגלישער וואָך? דאס שיפֶל האט אָונֵז געגעבען ליכטְסִיגְנָאַלְן, ווּאַס האַבָּן באַדִּיבָּט: „אלען איז אַין אַרְדְּעָנוּנָג. שׂוּוּמָט צו צום ברעג“. מיר זייןגען אַבעָר געוווען פֿאַרְזִיכְטִיק. מיר זייןגען גע-שׂוּוּמָעַן פֿאַזְעָע דעם ברעג אָונֵז נישט צוֹגַעַשׂ וּאוּמָעַן צו נאָעָנט. עם איז אַרְבִּיבָּר אַ שעָה צִימָט. נאָך אַ מאָל אַ סִינְגָּאַל: „אלען אַין אַרְדְּעָנוּנָג. קומט צו שְׁנָעַלְעָר. מיר ווּאַרטָּן אויף אַיך. קומט צו שְׁטִילְ“. נישט ווּוִיט פון דעם קלײַנעם שיפֶל אוּפְּfnן ברעג האט אַ פֿינְקָל געטָאַן אַ פֿיְיעָרְל. דאס איז דאס אַרט אוּפְּfnן ברעג ווּאַתְּהִין מיר דַּאֲרָפְּן צוּשׂוּמָעַן.

גאנַע שטיל האַבָּן מיר אַרְאַפְּגָעַלְאָזָן פון אַונְדְּזָעָר שְׁיף צוֹויִי קלײַנָע שְׁיפֶעְלָעָר. אַין זי זייןגען אַרְאָפְּ עַטְלָעָכָע בחוריות, גוּטָע שׂוּוּמָעַר. אַונְדְּזָעָר קלײַנָע שְׁיפֶעְלָעָר האַבָּן זיך אַוּוּקָגְּנָלִיטְשָׁטָם אַיבָּרָן ווּאַסְעָר. מיר ווּאַרטָּן ווּאַס מיט זיך ווּעַט זיך. צי ווּלְעַן זיך דערשׂוּמָעַן? צי ווּעַט מעַן זיך כָּאָפָן? עס איז אַרְבִּיבָּר אַ פֿערְטָל שעָה, אַ הַאַלְבָע שעָה — מעַן הַעֲרָת גָּדוֹנִים. אַון אַט האַבָּן מיר ווּידָעָר דער-זעַן די לִיכְטִיקָע סִימְנִים, ווּאַס האַבָּן באַדִּיבָּט: „הַאַט נִיט קַיִן מָוָאָר.

די שיפעלעך זייןגען אングעקומען. זיין קערן זיך אום אראפנעםען אַנְדָּרָעַ. קוֹקֶט זיך צוֹ". מיר קוקן אויפן ים. די שיפעלעך זייןגען צונעשוואומען. עס זיין זיין זיין ארץ-ישראלידיק בחרוים. מיר אלע זייןגען גילקלעך. אַשְׁמָהָה, אַפְּרִיָּה. אַבְּעָר עס איז ניטאָ קִיּוֹן צִיּוֹת צוֹ שְׁמוּעָן. מען האט צו אונדוֹן צונעשייקט נאָך צוֹוִיָּגָרָעָרָעַ שְׂפִּיעָלָעַ. אַזְּנָן שִׁפְּלָהָגִיָּן אַרְיָהָן בֵּי 30 מענטשן. עס גִּיְתָּמָּאָרָאָפָּ אַיִּין גְּרוּפָעָן נאָך דָּעָר אַנְדָּרָעַרָּה. עס זייןגען שוֹוִין אַרְאָפָּ דִּי גְּרוּפָעָן קְרָאָנָקָעָ. עס זייןגען שוֹוִין אַרְאָפָּ אלָעָ פְּרוּיָעָן. עס זייןגען שוֹוִין גַּעֲלִיבָן אַוִּיפָּ דָּעָר שִׁיפָּ בְּלוּוּיָּ 40 מענטשן. אַט זייןגען שוֹוִין גַּעֲלִיבָן בְּלוּוּיָּ 10. מִיטָּ דִּי לְעַצְּטָעָ וּוּלָא אַיך אַרְאָפָּגָנִין. אַיך וּוּלָא בְּלוּוּיָּ אַרוּפָגָנִין אַוִּיפָּ אַנְדָּזָעָרָה עָרָד, אַוִּיפָּ דָּעָם וְאַמְּדָד פָּוּן אַנְדָּזָעָרָה בְּרָעָנָן. אַיך וּוּלָא אַוִּיפָּ אַיר בְּרָעָנָן אַנְדָּזָעָרָה „גִּינִּיתָה“. אַיך בֵּין אַבְּגָלִיטָעָרָה. אַיך וּוּלָא אַוִּיפָּ אַיר בְּרָעָנָן אַנְדָּזָעָרָה „מְעֻפְּלִים“. די שִׁיפָּ שְׁמִיטָּה אַטְּנוּקָעָלָעָ, אַזְּ פִּיעָרָן. קְוִים וּוּאַסְּ מַעַן זַעַט זַיְהָ.

וּוּאַנְדָּזָעָרָה אַוִּיפָּ אַוִּיפָּ דָּעָר שִׁיפָּ, האט זיך שְׁטִיל אַנְגָּעוּהוּבוֹן דָּעָרְוּוּיְתָעָרָן פָּוּן בְּרָעָנָן אַוִּינָן אַוְוּקָעָשָׂוֹאָמָעָן צְרוּרִיק. בְּלוּוּיָּ אַיִּין רָגָע בֵּין אַיך גַּעֲוָעָן אַוִּיפָּ דִּינִּינָן בְּרָעָנָן, מִין לְאַנְדָּ. אַיך בֵּין נָאָס אַוִּין מִיד. אַבְּעָר דָּאָם הָאָרֶץ אַיִּוֹ פָּוּל מִיטָּ פְּרִיָּה. אַיך הָאָבָּדָעָרָה אַנְדָּזָעָרָה גְּרוּפָעָ צָוָם בְּרָעָנָן. אַיך וּוּלָא זַעַט אַפְּרוּוּן אַוִּיפָּ אַט בְּעַנְקָל, אַדְעָר אַיך וּוּלָא זַעַט אַפְּרוּוּן אַוִּיפָּ אַזְּקָאָשָׁרִי. אַלְזָן אַיִּינָם. עס אַיִּוֹ כְּדָאי דִּי נְסִיעָה". (פָּוּן אַטְּנוּקָעָלָעָה „בְּגָלִיטָעָרָה“)

אַ גְּרוּפָעָ חַלוּצִים גַּנְבָּעָט זַעַט אַרְוִוִּים פָּוּן פּוֹלִין אוֹן וּוְאַנְדָּזָעָרָה קִיּוֹן אַרְץ-יִשְׂרָאֵל

אַ גְּרוּפָע זַיְהָן מִיר גַּעֲוָעָן. מִיר הָאָבָּן זַעַט גַּעֲדָרְפָּט דָּרְכִּי גַּנְבָּעָן דָּוֹרָךְ דָּעָר פּוֹלִישָׁרָגָרָעָן. עס אַיִּוֹ גַּעֲוָעָן בְּיִנְאָכָט. אַיך בֵּין גַּעֲלָעָן אַיִּן אַט וּוְאַגָּאָן, וּוּאַסְּ מַעַן פִּירָט סְחוּרָה. אַוְנְטָעָרָן קָאָפָּ מִין פָּעָקָל וּזְאָכָן. אַיִּן וּוְאַגָּאָן אַיִּוֹ גַּעֲוָעָן שְׁטִיל, די וּזְאָקָז וְאַל נִיטָּ דָּעָרָהעָרָן, אַזְּ דָּא גַּעֲפִינָן זַעַט מענטשן. עס קְלָאָפְּט דָּאָם הָאָרֶץ. וּוּלָא מִיר דָּרְכִּי פָּאָרָן די גְּרוּנָן, אַדְעָר מַעַן וּוּטָאָן דָּאָמָן?

און אט-א פילן מיר — די באן רירט זיך. מיר האבן אנגעחויבן פארן. מיר זייןנען דורכגענאנגען די גרענצען. מיר זייןנען געוווען א גראפֿן וואס האט געוואָלט דעריגין קיין ארץ-ישראל. פינקֿ חדשים האבן מיר געוואָנדערט ווי ציגיגנער, פון שטאָט צו שטאָט, פון לאָנד צו לאָנד. מיר זייןנען געוווען איין טשעכיע, איין עסְטרִיךֿ, איין דִּיטְּשָׁלָּאנְד — כיון מיר זייןנען דעראגנגען צום האט פון ספֿעֶצְיאַ. דָּאָרט איז געשטאנְעַן אַ קְלַיְנָע שִׁיף „פָּעָדָע“. אוּף דער שיף זייןנען געוווען העכער טויזנט וואָנדערער, ווי מיר. מען האט אונדו געזאגט, אוּ „פָּעָדָע“ ווועט אונדו ניט פִּירְזְּן קײַן אַרְצִ-יְהָרָאַל, וויל ענגלאָנד דערלוֹיבָט ניט. וואָס טוֹט מעָן?

mir האבן דערקלערט אַ הונגער סטְרִיךֿ. עטלעכע טעג ניט געגעסן. מיר זייןנען אָפְּגַּעַשׂ-וּאָכְּטַחְתַּן געווואָרן. אַ העלְפַּט פִּון די מענטשָׁן האבן שווין ניט קײַן כה צו שטײַן אוּף די פִּים. זוי ליגן מיט פִּינְצְּטָעָרָע פְּנוּמָעָר און די אָוִינְגָּן בְּרָעָנְעָן. אַלְעַ מַאֲלָה האט מעָן עַמִּיצְּן גַּעַרְאָגָן צום דָּאָקטָאַר. אָבעָר קְיַיְנָעָר ווִיל נִיט אוּפְּהָעָרָן דעם הונגער סטְרִיךֿ. פִּון עַנְגָּלאָנד איז גַּעַקְוּמָעָן הָעָרָאָלְד לְאָסְקִי, אַ מִּינְגְּלִיד פִּון דער „ליַּיבָּאָרְ-פָּאָרְטִּיּּוּת“. ער איז אָרְיֻפְּגַּעַקְוּמָעָן צו אונדו אַוִּיפֿ דער שיף. ער האט אונדו געוווען. ער האט אונדו אוּסְגַּעַהָעָרט. ער האט צוֹגָע-זָגָט הָעַלְפָּן. לְסֻפָּה האבן מיר גַּעַקְרָאָגָן די דערלוֹיבָעָנִיש אַרְיִינְצְּוּפָּאָרָן קײַן אַרְצִ-יְהָרָאַל.

צּוֹוִי וּוּאָכָן האבן מיר גַּעַדְאָרְפַּט וּוּאָרְטָן בִּיוֹן אָפְּשָׁוּיְמָעָן. שִׁיפָּן פִּון דער הגנה האבן אונדו גענוּמָעָן. איין שיף האט גַּעַהָיִיסְן „דוֹבָהָאָזָן“ און די צוּוֹיִיטָע „אַלְיָהָנוּ גַּאֲלָאְמָבָן“ — אוּף די גַּעַמְעָן פִּון צּוֹוִי ווּוּכְטִיקָּעָ אָרְכְּבָּעָטָעָר פִּירָעָר אַן אָנְפִּירָעָר פִּון דער הגנה.

נִיט אַלְעַ האבן גַּעַקְעָנְטָאָרָין אַין די שִׁיפָּן. הָוְנְדָעָטָעָר מַעֲנְטָשָׁן זִיְנָעָן גַּעַשְׁטָאָגָן אוּפְּפִון בְּרָעָג אַון זִיךְ גַּעַזְעָנְטָמָט מִיט אָונְדוּ.

איין די שִׁיפָּן אַין גַּעַווּעָן עֲנָג. מיר האבן זִיךְ צִוְּעָצָט אוּפְּפִון דַּעַךְ, אוּפְּפִון דַּי טְרָעָפֿ פִּון די לְיִיטָעָרָם, אוּפְּפִון דַּי בְּרָעָטָעָר פִּון די מַאְסָטָן. וְוּאוּ

עַם אַיְזָן גַּעַווּעָן אַ שְׂטִיקָל אָרטָהָאָט זִיךְ צַוְּגָעָטָולִיעָט אַ מַעֲנְטָשָׁן.

די שִׁיפָּן האבן זִיךְ גַּעַרְירָט. מיר פָּאָרָן צו אונדוּזָעָר הַיִּמְלָאָנָה.

(דערצְיִילָט פִּון י. ה.)

ארץ־ישראל־דיקע יידז אין דער ענגלישער אַרמיי

במשך שני דורות גילינו כחנו בלבנן וביצירה. נגלה כוחנו — אם ידרש גם במלחמה.

(מתוך הצעת הטוכנות לאנגליה, 1939)

אין פֿאָרְלוּיפֿ פֿוֹן צְוִיִּי דָּרוֹת הָאָבָן מֵיר אַנְטָפְּלָעָקֶט אָוָן־
דוּעָר כְּחָ אָינְ בּוּעָן אָוָן שְׁאָפָן. אוּבָ מעָן ווּעָט דָּאָרָפָן —
וועָלָן מֵיר אַרְיוּסְטוּווִיזָן אָונְדוּעָר כְּחָ אַוְיךָ אָינְ קְרִיגָה.

(פֿוֹן אַמְּחָרָאָגָנוֹדָם פֿוֹן דָּער יִדְישָׁעָר אַגְּנָטוֹר
צּוֹ עַנְגָּלָאנְד אָינְ 1939)

ען היטלער האט אָנגעההויבּן די מלחה מיט ענג-
לאנד, האט דער חיים ווייצמן געשיקט אַ בריוו צו
דער ענגלישער רענירונג. אין דעם בריוו האט ער
געשריבּן אוֹ די יידן פֿון ארץ-ישראל זייןען גרייט מיט
אלע כחות צו העלפּן ענגלאנד אין דער מלחה קענען
היטלערן. די ענגלישע רענירונג האט גענטפֿערט, אוֹ זי געטט אַן
מיט דענק די הילפּ פֿון די ארץ-ישראלדייקע יידן.

טויזנטער יידן פֿון ארץ-ישראל זייןען פריוויליק גענאָגען אַין
דער ענגלישער ארמי. צוישן זי זייןען געוווען אַינושענען, דאָק-
טוריים, קראָנקוּ-שׂוּסְטֶר, טעכנייער אָון פֿאָרְשִׁידְעָן בעלי-
מלאכוט: שומטער, שנידער, שמידן אָון מענטשן פֿון אַנדערע פֿאָכן.
אוֹיפּ אלע פראָנטן, וואָו ענגלאנד האט געפריט מלחה מיט
היטלערן, זייןען געוווען אַפטְּילוּנוּן פֿון די ארץ-ישראלדייקע יידישע
ועלנער. זי זייןען געוווען אַין פראָנקרייך, אַין אַיטָּאַלייע, אַין גְּרִיכְנִי-
לאָנד אָון אַין די וויסטערנישן פֿון אַפְּרִיקָע.

די יידן פֿון ארץ-ישראל האבן מיט אלע כחות געהאלפּן ענגלאנד
אין דער מלחה, פֿאָטֵשׂ זי האבן געהאט ביטער פֿאָרְדְּרָאָסְן אוֹיפּ
דער ענגלישער רענירונג. ענגלאנד האט ניט אַרְיִינְגְּעָלָזָן קיון יידן
אין ארץ-ישראל. טאָקע אַין יענער צײַט, אַין אַנְהָוִיבּ פֿון דער מלחה,
ווען ארץ-ישראלדייקע יידן זייןען גענאָגען אַין דער ענגלישער ארמי,
איַן אַנְגְּקוּמָעָן קיון חיפה די שיף „טייגער הייל“. אוֹיפּ דער שיף
זייןען געוווען 1,400 טשעכישע יידן, וואָס זייןען אַנטְּלָאָפּן פֿון הייט-
לערן. די ענגלענדער האבן ניט געוואָלט אַראָפְּלָאָזָן די יידן אוֹיפּן
ברעה. די ענגלענדער האבן זי געוואָלט אַרְעַסְטִּירָן.

די יידן האבן זיך ניט געלאָוט. די ענגלישע זעלנער האבן זי
געשלאנְגָן, אַון צוּוִי פֿון די יידן זייןען דער שאָסְן געוואָרָן אוֹיפּ דער
דעָק פֿון דער שיף.

ווען די יידן זייןען פֿאָרְמָאָטֶרֶט געוואָרָן פֿון דעם געשלעָג מיט
די ענגלענדער, האט מען זי אַרְעַסְטִּירָט אַון אַוּעָקְגַּעַשְׁיקָט אַין אַ
לאָגָעָר (צְרִיפִּין).

נאך ערגער אויז געוווען מיט דעם קליגינעם שיפל „סאלוואדראר“. 230 יידן זייןגען געוווען אויף דער „סאלוואדראר“. די נונגלאנדער האבן זיין ניט געוואָלט אַריינְלָאָן קיון ארץ-ישראל. די „סאלוואָדָר“ האט זיך ניט געהאט וואו אַהֲנִצּוֹתָן. זיך האט זיך אַרְמוֹגָעָשָׁלָעָפֶט אַיבָּעָר די ימײַם, בֵּין זיך אַיז דערטרונקען געווואָרָן. אָנוֹ נאך אַומְגָלִיקָן זייןגען געשען מיט יִדְיּוּשׁ שִׁפְּן אָנוֹ יַעֲנֵר צִיּוֹת.

פֿוֹנְדָּעָסְטוּוּגָן זַיְנְגָּעָן די אַרְץ-ישְׂרָאֵלִיקָעָה יַיְדָּן אַיְן די טּוֹזְוָנְטּוּר גַּעֲנָגָנְגָּעָן אַיְן דַּעַר עַנְגָּלִישָׁעָר אַרְמַיִּי. זַיְהָאָבָּן גַּעֲוָאָלָט הַעֲלָפָן אַיְן דַּעַר מַלְחָמָה קָעָן חִיטְלָעָרָן אָנוֹ זַיְהָאָבָּן גַּעֲוָאָלָט זַיְן אוֹיף די פֿרָאַנְטָן פֿוֹן אַיְרָאָפָּעָ, כְּדַי בְּרַעֲנָגָעָן הַילָּפָן די אַיְרָאָפָּעָאַיִשָּׁע יַיְדָּן, זַיְן מִיט זַיְן אַיְן דַּעַר בִּיטְעָסְטּוּר צִיּוֹת.

די אַרְץ-ישְׂרָאֵלִיקָעָה יִדְיּוּשׁ פֿרִיאוּוּלִיקָעָה אָבָּן זיך אַוִּיסְגָּעִיצְיִיכָּנְטָן מִיט זַיְעָר גְּרִיאְטְּקִיִּים צַו גַּיְינָן אוֹיף די גַּעֲפָרָלָעָכְסָטָע עַרְטָעָר. יַעֲדָע אַפְּטִילְוָנָגָה האט גַּעֲוָאָלָט גַּיְינָן צֻוְּמָפָרָאַנְטָן, זיך שַׁלְאָגָן מִיטָּן זַיְן שַׁוְּנוֹא פֿוֹן יִדְיּוּשׁ פָּאָלָק, מִיטָּן חִיטְלָעָרָן.

אוֹיף די פֿרָאַנְטָן אַיְן אַפְּרִיקָעָה אָבָּן זיך די יִדְיּוּשׁ אַפְּטִילְוָנָגָעָן פֿאָרָנוּמָעָן מִיטָּן צַוְּשָׁטָעָלָן וּזְאָסָעָר, גַּעֲוָוָעָר, שְׁפִּיָּיָן, אָנוֹ גַּאֲזָלִין פָּאָר דַּעַר עַנְגָּלִישָׁעָר אַרְמַיִּי. צַעְנְדִּילְקִעְרָ מִילָּן הָאָבָּן זיך זיך גַּעֲשָׁלָעָפֶט אַיְן מְדִבָּר אַוְנְטּוּר אַפְּטִילְוָנָגָה בְּרַעֲנָגָעָדִיקָעָר זַוְּן, אַיבָּעָר שְׁלָעָכָטָע וּוְעָגָן, אַיבָּעָר זַמְדָּן. עַס האט אַמְּאָל גַּעֲטָרָאָפָּן, אַז אַיְינָגָר האט אַגְּנָעָהוּבָּן שְׁפִּיעָן מִיטָּן בְּלוּט פֿוֹן הַיּוֹן אָנוֹ אַנְשָׁטְרָעָנָגָגָה, אָנוֹ אַנְדָּעָרָר אַיז אַוּוּקָגָעָפָאָלָן פֿוֹן אַזְוַּן-שַׁלְאָג, אַבָּעָר זיך אָבָּן נִיטָּן פָּאָרְשָׁפָעְטִיקָט בְּרַעֲנָגָעָן זַיְעָר טְרָאַנְסְפָּאָרָט צַוְּדָעָר צִיּוֹת.

איַיְינְמָלָה האט בֵּין אַפְּרִיקָעָה זַעֲלָנָגָר זיך צַעְבָּרָאָכָן זַיְן לְאַסְטִיָּמָּן (טְרָאָק). די אַפְּטִילְוָנָגָה מִיטָּן גַּאנְצָן טְרָאַנְסְפָּאָרָט מַאֲשִׁינָּעָם אַיז אַוּוּקָגָעָפָאָרָן וּוּוִיטָעָר. עַר האט אַבָּעָר נִיטָּן גַּעֲוָאָלָט אַיבָּעָרָלָאָזָן זַיְן מַאֲשִׁין. עַר אַיז אַיְינָגָר אַלְיָין גַּעֲבָלִיבָן אַיְן מְדִבָּר בֵּין עַס אַיז גַּעַם קָוּמָעָן הַילָּפָן אָנוֹ עַר האט גַּעֲקָעָט אַוּוּקָפִירָן זַיְן לְאַסְטִיָּמָּן. אַיז אַפְּטִילְוָנָגָה פֿוֹן יִדְיּוּשׁ שְׁאָפָעָרָן האט באַדְאָרָפֶט אַרְיבָּרָפִירָן זַעֲלָנָגָר פֿוֹן אַיְין פֿרָאַנְטָן אוֹיף אַזְוַּוִּיטָן. דַּעַר וּוְעַג אַיז גַּעֲוָוָעָן אַפְּטִילְוָנָגָה סִירִיעָ קִיְּן מַצְרִים צַוְּעָלָאָמָּיִין. זַיְבָּעָצִיק שְׁעוֹה נַאֲכָנָגָנָאָנָד

האָכָּבָן זַיִד גַּעֲטְרִיבָּן דֵּי מַאֲשִׁינְגָּעָם. נִימֶט בַּיּוֹטָאָג אָוֹן נִימֶט בַּיּוֹנָאָכָּט זַיְוְנְעָן זַיִד אַפְּגַּנְּטוּרָאָטָן פֿוֹן רֻעְדָּל, נִימֶט אַפְּגַּנְּרוּת זַיִד. זַיִד זַיְוְנְעָן אַנְגַּעַקְוּמָעָן צָוָם פְּרָאָנְט אַיְן דָּעָר בַּאֲשִׁימְטָעָר צִיּוּט. דָּאָס אַיְזָן גַּעֲוָעָן אַיְן 1942. עַס אַיְזָן גַּעֲוָעָן אַבְּיַטְרָעָר צִיּוּט אַיְן דָּעָר מַלְחָמָה. הַיְּטָלָעָרָם אַרְמִיּוּן אַיְזָן אַפְּרִיקָעָה אָכָּבָן מַאֲרִישָׁרָט פָּאָרוּם, אָוֹן עַס אַיְזָן גַּעֲוָעָן אַסְכָּנָה, אַז זַיִד וְאַלְּן דָּעָרְגִּין קִיּוֹן אַרְצִיְּשָׁרָאָל. דֵּי יַיְדָן אַיְזָן אַרְצִיְּשָׁרָאָל הָאָכָּבָן זַיִד גַּעֲנְרִיוּט צַוְּפָאָרְטִיְּדִיקְוָנָגָג. אַיְן פָּאָלָק אָוֹן צַוְּיִישָׁן דֵּי יַיְדִּישָׁעָ פְּרִיאָוּוּיִ לְיִקְעָה אַחֲט מַעַן דָּעָרְצִיְּלָט אַלְעָגָנְדָעָ, אַז פֿוֹן בַּיְּתָה לְחָמָה אַיְזָן גַּעֲנְמָעָן אַפְּרִיאָז אַגְּעָטָן אַיְזָן שַׁוְּאָרְצָעָ קְלִיְּדָעָר. זַי אַיְזָן אַזְוּעָק צָוָם רָאָשָׁה הַרְבָּנִים אַוְן הָאַחֲט אִים גַּעֲטְרָאָפָּן וְוִי עַר זַיְצָט פְּאָרְצָוְוִיְּפָלָט, דָּעָר רְשָׁע וְוּעָט תְּפִילָה. זַי הָאַחֲט אִים גַּעֲזָגָט: זַיִד נִימֶט פְּאָרְצָוְוִיְּפָלָט, דָּעָר רְשָׁע וְוּעָט נִימֶט אַרְוּפְּגִּין אַוְיפָּה דָּעָר פֿוֹן אַרְצִיְּשָׁרָאָל. דֵּי פְּרִיאָז אַיְזָן גַּעֲוָעָן הָאָכָּבָן זַיִד גַּעֲזָגָט, רָהָל אַמְנוֹן, דֵּי מַוְטָּעָר רָהָל, וְוָאָס אִיר קְבָּר גַּעֲפִינְט זַיִד לְעָבָן בַּיְּתָה לְחָמָה.

בַּיְּיַיְלָאָמִיָּן הָאָכָּבָן דֵּי עַנְגָּלָעָנְדָעָר אַפְּגַּנְּשָׁטוּמָן הַיְּטָלָעָר אַרְמִיּוּ, אָוֹן דָּעָר רְשָׁע אַיְזָן נִישְׁתָּאָרְיוֹן קִיּוֹן אַרְצִיְּשָׁרָאָל.

דָּעָר מַגְןְּ דָּוד אַוְיפָּה דֵּי יַיְדִּישָׁע לְאַסְטְּ-מַאֲשִׁינְגָּעָם

אַוְיפָּה זַיְעָרָע לְאַסְטְּ-מַאֲשִׁינְגָּעָם פְּלָעָגָן דֵּי אַרְצִיְּשָׁרָאָלְדִּיקָע יַיְדִּישָׁע זַעֲלָנָר אַוְיסְמָאָלָן אַמְגָן דָּוד. דֵּי אַנְדָּעָרָע זַעֲלָנָר, דֵּי נִישְׁטָאַיְדִּישָׁע, הָאָכָּבָן גַּעֲטָרָאָכָט, אַז דָּעָר מַגְןְּ דָּוד אַיְזָן אַסְגָּולָה, אַסְמִיטָל, וְוָאָס הַעַלְפָט דֵּי יַיְדִּישָׁע זַעֲלָנָר וְזַי אַוְיסְצִיְּכִעְנָגָן אַיְזָן דָּעָר אַרְמִיּוּ. אַיְינָמָל הָאָכָּבָן אַוְיסְטָרָאָלְלִישָׁע זַעֲלָנָר וְוָאָס הָאָכָּבָן וְזַי גַּעֲפָנוּנָגָן אַוְיפָּה דָּעָם פְּרָאָנְט, גַּעֲדָרָפָט דָּוְרָכְגִּין אַיְזָן מַדְבָּר דָּוְרָךְ אַשְׁוּוּרָן וְוּגָג. זַיִד הָאָכָּבָן גַּעֲנוּמָעָן אָוֹן אַוְיסְגָּעָמָלָן מַגְּנָ-דָּודָס אַוְיפָּה זַיְעָרָע לְאַסְטְּ-מַאֲשִׁינְגָּעָם, אָוֹן זַיִד הָאָכָּבָן גַּעֲזָגָט: אַיְצָט וְוּלָן מַיְר זַיְכָּעָר דָּוְרָכְגִּין! דָּעָר מַגְןְּ דָּוד וְוּעָט הַעֲלָפָן.

נִישְׁתָּאָרְיוֹן נִאָרְמָנָר נִאָרְמָנָר אַוְיכָ פְּרָוִיעָן זַיְגָנָעָן גַּעֲוָעָן אַוְיפָּה דֵּי פְּרָאָנְטָן מִיטָּ דֵּי אַרְצִיְּשָׁרָאָלְדִּיקָע אַפְּטִיְּלָוְנָגָנוּ. זַיִד הָאָכָּבָן גַּעֲהָאָט בַּאֲזָנְדָעָרָע פְּרָוִיעָן גַּרְוָפָעָם. דֵּי פְּרָוִיעָן הָאָכָּבָן גַּעֲאָרְבָּעָט אַיְזָן דֵּי מַיְלָטְעָרְיוּשָׁע שְׁפִּי טָלָעָר, אַיְזָן דֵּי פְּעַלְדִּיקְבָּגָן, אַיְזָן דֵּי וּוּעָשְׂרִירִיּוּן, אַיְזָן קְלִיְּדָעָר מַאנְגָּא-

זינען. פרוייען זיינען געווען שאפערן, אנדערע האבן געארבעט אין די ביראָם פון דער מיליטערישער אַדמִינִיסְטְּרָאַצְּיָע. צוישן די פרוייען זיינען געווען אַזעלכֶּע ווֹאַס האָבן זיך אויסגעצייכנט אָן דערגריריכט דעם ראנָג פון אַפִּיצְּעָן.

די ענגלענדער האָבן אַנְעֲרַקָּעַטְּ דֵי גַּעֲטְּרִיְּשָׁאַפְּט אָן הַעַלְּדִישְׁקָיָט פון די יְדִישָׁע פֿרְיוּוּיְלִיקָע אָן האָבן בְּאַוְיִילִיקָט דעם פֿאַרְאָנָג פון די יודָן צו אַרגָּאַנְיוֹרָן די יְדִישָׁע זַעֲלַנְדָּר אָן אַבְּזָוּנְדָּרָעָר יְדִישָׁע בְּרִיגָּאָדָע.

ווייאָזָו זַעֲלַנְדָּר פון דער יְדִישָׁע בְּרִיגָּאָדָע נַעֲמָעַן אָן געפָּאַנְגָּעַנְשָׁאַפְּט אַ דִּיטְּשִׁין פְּאַטְּרוֹל

אין אַיטָּאַלְּיוּ אָן אַפְּטִילְוָנָג פון דער יְדִישָׁע בְּרִיגָּאָדָע גַּע שטָּאנָען גַּאֲרָנְט צו די דִּיטְּשִׁין פְּאַזְּיִיצְּעָם. אָן מַשְׁךְ פון דְּרִי ווֹאָבָן נַאֲבָאָנָגָנד זיינען די יְדִישָׁע בְּחָוּרִים גַּעֲנָאַנְגָּעַן אַוְיפָּט נַאֲכָט אַנְגָּרְיָפָן אַוְיפָּט די דִּיטְּשִׁין. זַי האָבן גַּעֲקָעַט פֿירָן נַאֲכָט מַלְחָמָה נַאֲךָ פון די צִיּוֹן פון ווּינְגִיטָּה. אַיִּינְמַלְּ בְּיַגְאָכָט אָן אַרוֹיָּה גַּרְוָעָפָן אַונְטָעָר דַּעַר אַנְפִּירָעְדְּשָׁאַפְּט פון בָּאַבְּ הַעַנְלָעָע, אַחֲרָן פון גַּבְּעָת בְּרִעְנָאָר. די בְּחָוּרִים האָבן זיך אויסגעשְׁמִירָט די פְּנִימָעָר מִיט סָאַושָׁע, כְּדֵי מַעַן זָאַל זַי נִיט זָעָן. זַי האָבן זיך אַזְוָאָפָט בַּיּוֹ די פִּים אָן זַי זיינען אַזְוָעָק צו די דִּיטְּשִׁשְׁעָ פְּאַזְּיִיצְּעָם. זַי זיינען דערנָאַנָּגָעַן צו אַגְּרָאָבָן אָן דָּאָרְט זיך אַפְּגָּעַשְׁטָעַלְתָּ. זַי האָבן אַרוֹיָּמְגָּעַשְׁקָט עַטְּלָעָכָע בְּחָוּרִים פֿאָרוֹיִם, אָן אַוְיסְּשָׁפִּירְ-גַּרְוָעָפָע. זַי זיינען גַּעֲנָאַנְגָּעַן שְׁטִיל. עַס אָיז גַּעֲוָוָן אַומְמָעְלָעָךְ צו חָעָרָן זַי עַרְעָע טְרִיטָּה. פֿאָרְבִּי זַי אָיז דָּוְרָכְגַּעְנָאַנְגָּעַן אַ דִּיטְּשִׁעָר פְּאַטְּרוֹל. זָאַלְּן זַי גַּיְינָן, חָאַט שְׁטִיל גַּעֲזָאָגָט דַּעַר אַנְפִּירָעְדְּרָע פון דַּעַר אַוְיסְּ שְׁפִּירְ-גַּרְוָעָפָע. די דִּיטְּשִׁין זיינען אַרְכִּיבִּינְגְּגָעַן. וְעוֹן זַי זיינען צְוָגָעָקָומָעָן צָוּ גַּרְאָבָן הָאָט די יְדִישָׁע אַפְּטִילְוָנָג זַי בְּאַגְּעָנָגָט מִיט שִׁיםְעָרִיעָן. די דִּיטְּשִׁין זיינען זיך צְעַלְאָפָן. אַוְיפָּט מַאְרָגָנוּ הָאָט מַעַן זיך דָּעָרוֹוָאָסָט אוֹ דְּרִי גַּרְוָעָם פון דִּיטְּשִׁין פְּאַלְּדְּ-שְׁפִּיטָּאָל זיינען עַטְּלָעָכָע מַאְלָגָעָנָגָעָן הַיּוֹן אָזְרִיק אַוְיפָּט אַוְעַקְנָעָמָעָן זַי עַרְעָע טְוִיטָּע אָן פֿאָרוֹוָאָנְדָּעָטָע.

עם אוו אוייסגעקומווען איינמאל, או אן אפטיאילונג פון דער יידישער בריגאדע האט גענומען איינגעגענסאפט אָ גראפע דײיטשן. די דײיטשן זוינען געווארן בלײַר, אָן צעשראָקן, ווען זיי האבן זיך דער-וואוּסֶט, או יידן האבן זיי געפֿאנְגֶּן.

איינער פון די דײיטשן האט געזאגט אויף דער אויספאָרשונג: „מען האט אונדוֹ געוֹזָגֶט, או עס זוינען שווין נישטָאָ קיין יידן אויף דער וועלט. מיר האבן ניט געווואָסֶט, או דאָ שטײַט אָ יידישע בריגאָדָע.“ די ענגליישׁע זעלנער האבן באָאוֹ אונדערטר די געווואָנטקייט פון די בחורין פון דער ארץ-ישראל-די-קער בריגאָדָע. זיי פֿלעַגְן זאנָן: „מיר האבן נאָך ניט געזען אָזעלכָּע אַנגְרִיְּפָעָר: זיי גִּיעַן גְּלִיאַן אֵין פֿיעַר אַריַּין.“

די פֿאָראַשׂוֹטִיסְטָן

אנצ'יאָ סירענִי

חנה בענערש

אשרי הגפרור שנשראף והצית להבות,
אשרי הלהבה שבורה בסתרי לבבות,
אשרי הלבבות שידעו לחצל בכבוד,
אשרי הגפרור שנשראף והצית להבות.

(חנה טענש, סערדייצע, 1944)

וואויל איז דעם צינDEL ווּאַס וווערט פֿאָרְבָּרְעֵנְט אָוֹן
צעפֿלָאָקָעָרֶט אַ פֿלָאָם.

וואויל איז דעם פֿלָאָם ווּאַס ברענט אין הארץ
פֿאָרְבָּאָרֶגֶן.

וואויל איז דעם הארץ ווּאַס קען שטאָרבּן מיט כבוד.
וואויל איז דעם צינDEL ווּאַס וווערט פֿאָרְבָּרְעֵנְט אָוֹן
צעפֿלָאָקָעָרֶט אַ פֿלָאָם.

יז מיטן פון דער צוויתער וועלט-מלחמה זיינען
אנגעקומווען ידיעות, איז דער רשות היטלער הרגעה אויס-
אלאָן יידן. מען האט דערציילט, איז ער האט אויס-
געכויות טויט-לאנגערן, מיט גאּזַקְאָמעַרְן. מען פירט
אַהֲיֵן אַזְעָק אַין באָנָעָן הונדערטער טויזנטער יידן פון
פּוֹילִין אַין פּוֹן אַנדְעָרָע אַירָאָפְּיוֹאַישׁ לְעַנְדָּעָר אַון מען ברענְגַּט זַי אָום.
אַ שְׂוִידָעָר אַיְזָה בָּאַפְּאָלָן דִּי יַיְדָן אַיבָּעָר דָּעָר וּוּלְטָ, אַ פִּינְצְּטָעָרְקִיָּם
הָאָט זֶיךְ אַרְאָפְּגָעָלָאָזָט אַוְיףְּ אַלְעָ יְדִיעָה חַיּוּעָר. אַנדְעָרָע האָבָן נִיט
געְגַּלוּבָט, אַזְ דָּסָם קָעָן זַיְינָן אַן אַמְתָה. אַבָּעָר אַון עַטְלָעָכָעָ חדְשִׁים אַרוּם
זַיְינָן אַנְגָּעָקָומוּעָן זַיְכָּעָרָע יְדִיעָות, אַזְ הַיטָּלָעָרָה הרגעה אויס-דָּסָם
יְדִיעָה פָּאָלָק.

וּוְאָסָטָוָת מעָן? זַיְ קָעָן מעָן זַיְ רַאֲטָעוּוֹן? הַיטָּלָעָרָם אַרְמִיּוּן
זַיְינָן שְׁטָאָרָק, זַיְ הַעֲרָשָׁן כְּמַעַט אַיבָּעָר גַּאנְץ אַירָאָפְּעָ. מעָן קָעָן אַהֲיֵן
נִיט צְוקָומוּעָן נִיט מִיט שִׁיפָּן, אַון נִיט מִיט באָנָעָן.

די אַרְצִי-יְשָׁרָאָלְדִּיקָעָ יַיְדָן זַיְינָן גַּעֲוָעָן אַין טְרוּיָעָר, פּוֹנְקָט וּוְיָי
אַלְעָ יַיְדָן אַיבָּעָר דָּעָר גַּאֲרָעָר וּוּלְטָ. עַס זַיְינָן גַּעֲוָעָן אַיְינִיקָעָ, וּוְאָסָט
הָאָבָן נִיט גַּעֲקָעָנָט רָוּעָן. זַיְ האָבָן גַּעֲזָאנְט: דָאָרָתָה הרגעה מעָן אוּס
אוֹנְדוּעָר פָּאָלָק, אַון מִיר וּוּלְן זַיְצָן אַון גַּאֲרָנִיט טָאָן?

די עַנְגְּלִישׁ אַרְמִיּוּן זַיְ אַבְּלָאָסָן שִׁיקָּן פָּאָרָאַשְׁוּטִיסְטָן, וּוְאָסָט
זָאָלָן זֶיךְ אַרְאָפְּלָאָזָן פּוֹן עַרְאָפְּלָאָנָעָן אַין דִּי לְעַנְדָּעָר וּוְאָסָט הַיטָּלָעָר
אַיְינָן גַּעֲנָנוּמָעָן, כְּדִי זַיְ זָאָלָן הַעֲלָפָן דִּי פָאָרָטְיוֹאָנָעָן פּוֹן דִּי לְעַנְדָּעָר אַין
זַיְעָרָקָאמָפְּ קָעָן דִּי דִּוִּיטְשָׁאָן.

איַן דָּעָרָה הַגָּנָה האָבָן זֶיךְ גַּעֲפָנוּנָעָן מַעֲנְשָׁנָן וּוְאָסָט האָבָן פְּרִיּוּוֹילִיק
זַיְ אַונְטָעָרְגָּעָנוּמָעָן צַוְּ דִּינָעָן אַלְמָ פָּאָרָאַשְׁוּטִיסְטָן אַין דָּעָר עַנְגְּלִישׁ
אַרְמִיּוּן, בָּאַטְשָׁ עַס אַיְזָה גַּעֲוָעָן אַ גַּעֲפָאָר אַרְיִינְצּוּפָאָלָן גַּלְיָיךְ אַין דִּי העַנְטָט
פּוֹן הַיטָּלָעָרָם מַעֲרָדָעָר.

זַיְיָיָה האָבָן גַּעֲוָאָלָט אַזְוִי אַרוּם זֶיךְ פָּאָרְבִּינְדָּן מִיט דִּי יַיְדָן אַין דִּי
לְעַנְדָּעָר אַונְטָעָר הַיטָּלָעָר אַון זַיְ הַעֲלָפָן. צַוְּיָי אַון דְּרִיְסִיק פָּאָרָאַ
שְׁוּטִיסְטָן זַיְינָן אַרְוִיְסְגַּעְפְּלִוְינָן אַוְיףְּ זַיְ צַוְּ פָּאָרְבִּינְדָּן מִיט דִּי יַיְדָן
פּוֹן אַירָאָפְּעָ. פּוֹן דִּי צַוְּיָי אַון דְּרִיְסִיק זַיְינָן בְּלוּזָה אַ צָּאָל גַּעֲקָומוּעָן

לעבעדייקע צורייך. אלע אנדערע זייןען אומגעקומוועז פון די דיטישע הענט.

די מארטירערין חנה סעניעש

צווישן די פאראשוטיסטען אויז געווען איז מגידל, חנה סעניעש. זי אויז געווען א מיטגלאיד פון דעם קיבוץ קיסריה. זי אויז געבעוון געווארן אין אונגארן. אויר פאטער אויז געווען א שריבער. חנה סעניעש אליאן האט אויך געשרבין לידער און דראמעם. ווען די מלחמה האט זיך אנגעהויבן אויז זיך אוענקעפארן קיין ארץ-ישראל. זי אויז אריין אין קיבוץ, און האט זיך פארנומען מיט ער-ארכבעט. זי האט זיינער ליב געהאט דעם קיבוץ און ארץ-ישראל. זי אויז געווען א מיטגלאיד פון דער הגנה. זי האט שטענדיק געטראקט וועגן די יידן אין אייראפע, און וועגן אויר משפהה, וואס אויז געלביבן אין אונגארן, אין היטלאערם הענט.

ווען מען האט זיך דערוואוסט וואס היטלאער טוט מיט די יידן, האט חנה סעניעש געפילט, איז זיך מז עפעם טאגן, זי קען ניט בליבין רואיך אין דער צייט פון גרויסן יידישן אומגליך. זי האט פארשריבן אין אויר טאג-בוך: "א קול רופט מיר, און אויך וועל גיין נאך דעם קול. אויך בין א טאכטער פון מיין פאלק און דראפֿ מיין פאלק דינען". עם האט זיך ארגאניזיט א גראפע פאראשוטיסטען, פינט מענער און אוין פרוי, חנה סעניעש.

עתלאכע וואכן האבן זיך געלערנט ווי זיך אראפֿצולאון אויך דער ער-מוות א פאראשוט. ווען די לערע האט זיך געענדיקט, זייןען זי ביינאקט ארויסגעפלויגן מיט און עראפלאן. עטלעכע חברים פון דער הגנה האבן זיך מיט זיך אין געהיים געועגעט. דער עראפלאן אויז פארשוואונדן אוין די וואלקנס.

זוי האבן זיך אראפֿגעלאון אין יונאסלואויע. צען טאג ווינען זוי געאנגען צופס, זיך געגעבעט ביינאקט, מען זאל זיך ניט כאפן. זוי האבן זיך דערשלאן צו א גראפע יונאסלואוישע פארטיזאנען, וואס האבן זיך געפונען אין וואילד און געקעמאט מיט דער היטלאערישער ארכמי.

די פֿאַרטֿיוֹצָאנָןָן זִיְינָן גַּעֲוָונָן זַיְעָר אַיבָּעָרָאַשְׁטָן, וְעוֹן זַיְהָאָבָן דָּעֶרֶזָעָן דָּאָם יַדְיִישָׁע מִידָּל פָּוָן אַרְץֵיְשָׁרָאֵל בֵּי זַיְךְ אַין לְאַגְּנָעָר. צְוִישָׁן דִּי פֿאַרטֿיוֹצָאנָןָן זִיְינָן גַּעֲוָונָן אַוִּיךְ יַיְדָן. פָּאָר די יַיְדָן הָאָטָם עַס אַוִּים-גַּעֲוָונָן וּזְיַי אָנס, וְעוֹן חִימָל זִיְינָן צַו זַיְגַּעַקְומָעָן שְׁלִיחִים פָּוָן אַרְץֵיְשָׁרָאֵל. דָּאָם אַיזְיָה פָּאָר זַיְגַּעַוָּן אַפְּרָמוֹטִיקָוָנָג אָונְזַי אַטְרִיאִיסְטָן. עַס הָאָטָם זַיְגַּעַבָּן הַאַפְּעָנוֹנָג, אָזְזַיְיָדָן זִיְינָן נַאֲךְ נִיטְפָּאַרְלוֹיְרָן.

וְעוֹן חַנָּה סֻעַּנְעָש אַיזְיָה גַּעֲוָונָן מִיטְ די פֿאַרטֿיוֹצָאנָןָן אַיזְיָה פֿאַרגְּעָקוּמָעָן אַשְׁלָאָכָט מִיטְ די דִּיְוִיטְשָׁן. נַאֲךְ דָּעֶר שְׁלָאָכָט הָאָבָן זַיְךְ די פֿאַרטֿיוֹצָאנָן וּוְיַדְעָר בָּאַחַאַלְטָן אַין די וּוּלְדָעָר. חַנָּה סֻעַּנְעָש הָאָטָם בָּאַשְׁלָאָלָט נַיְיָן וּוְיִיטָּעָר, אָונְזַיְגָּנוֹגָרָן. דָּאָרָט הָאָטָם זַיְגַּעַוָּלָט זַיְךְ פֿאַרְבִּינְדָן מִיטְ די אַונְגָּאַרְיִישָׁע יַיְדָן. דָּעֶר קָאַמְּאַנְדִּיר פָּוָן די פֿאַרטֿיוֹצָאנָן הָאָטָם בָּאוּוֹאַנְדָעָרָט אַיר גְּבוֹרָה. עַר הָאָטָם זַיְגַּעַוָּרָנָט, אָזְזַיְגַּיְתָּמָיט אַזְיָה כְּבָרָהָן טַוִּיט. אַבָּעָר חַנָּה סֻעַּנְעָש הָאָטָם בָּאַשְׁלָאָלָט נַיְיָן. זַיְהָאָט גַּעֲזָגָט, זַיְאַיזְיָה פָּוָן יַיְדָישָׁן פָּאָלָק, אָונְזַי אַשְׁלִיחָה מוֹזָאָן זַיְוִין שְׁלִיחָות. זַיְאָונְזַי צְוִוִּיטָעָר חַבְּרָהָאָבָן זַיְךְ גַּעַלְאָזָט צַו דָּעֶר אַונְגָּאַרְיִישָׁע גַּרְעָנָן.

אַיזְיָה אַונְגָּאַרְיָהן הָאָטָם זַיְךְ חַנָּה סֻעַּנְעָש פֿאַרְבִּונְדָן מִיטְ דָּעֶר אַונְטָעָר. עַרְדוּיְשָׁר בָּאוּוֹגָנוֹג וּוְאָסְמָה הָאָטָם גַּעַקְעָמָפְטָן מִיטְ הַיְּוּלָעָרָן. זַיְהָאָט אַיזְיָה צְוִוִּיטָעָט אַיזְיָה יַיְדָישָׁע גַּעַהְיִימָעָ אַרְגָּאַנְיָזָצְיעָם. זַיְהָאָט אַיְנָה גַּעַשְׁטָעָלָט אַגְּהַיְיִמָּעָ רַאַדְיִיאָ-סְטָאַנְצִיעָ אַיזְיָה פֿאַרְבִּינְדָן זַיְךְ מִיטְ די פֿרִיעָה לעַנְדָעָר, וּוְאָסְמָה הָאָבָן גַּעַקְעָמָפְטָן מִיטְ הַיְּטָלָעָר.

די דִּיְוִיטְשָׁן הָאָבָן אַוִּיסְגָּעָשְׁפִּירְטָן די רַאַדְיִיאָ-סְטָאַנְצִיעָ אָונְזַיְגָּעָט-טִירָתָן חַנָּה סֻעַּנְעָש. מַעַן הָאָטָם זַיְאַרְיִינְגְּגָעָעָצָט אַין תְּפִיסָה. מַעַן הָאָטָם אַיר פֿאַרְגְּנָעָלְיִינְט, אָזְזַיְגָּעָט, זַיְאַל בָּעַטָּן בָּאַגְּנָעָדְקָוָגָן, וּוּעַט מַעַן זַיְנִיט שִׁיםָן. זַיְהָאָט זַיְךְ אַפְּגָעָזָגָט. זַיְהָאָט זַיְגַּעַנְטָפְּרָעָט: זַיְבָּעָט נִיטְקִיָּן בָּאַגְּנָעָדְקָוָגָן בֵּי מַעְדָּעָר.

אַיְנָה טָאָג אַיזְיָה צַו אַיר אַין צָעֵל גַּעַקְומָעָן אַן אַפְּיִצְיָה, אָונְזַיְגָּעָט-גַּעֲזָגָט, אָזְזַיְגָּעָט-גַּעֲזָגָט, אָזְזַיְגָּעָט-גַּעֲזָגָט. עַר "הָאָטָם אַיר פֿאַרְגְּנָעָלְיִינְט, אָזְזַיְגָּעָט-גַּעֲזָגָט, אָזְזַיְגָּעָט-גַּעֲזָגָט" זַיְגַּעַנְטָפְּרָעָט: זַיְגַּעַנְטָפְּרָעָט-הָאָטָם זַיְגַּעַנְטָפְּרָעָט. זַיְהָאָט גַּעֲזָגָט-גַּעֲזָגָט, זַיְגַּעַנְטָפְּרָעָט-הָאָטָם זַיְגַּעַנְטָפְּרָעָט. זַיְגַּעַנְטָפְּרָעָט-הָאָטָם זַיְגַּעַנְטָפְּרָעָט-צָוּמָטָוּמָט.

נאר איר טויט איז געלביבן צווישן אירע זאכן א ליך, וואס זי
האט אונגעשריבן אויפֿ העבריאיש :
וואויל איז דעם צינדל, וואס ווערט פָּאַרְבְּרָעֵנט,
און צעפְּלָאַקְּעָרֶט אַ פְּלָאָם.
וואויל איז דעם פְּלָאָם,
וואס בְּרָעֵנט אִין האַרְצָן פָּאַרְבָּאָרגָן.
וואויל איז דעם האָרְצָן
וואס קען שטָאָרְבָּן מִיטּ כְּבוֹד.

חנה סענעשעם העלדיישער טויט האט אונגעצונדו מליאגען יידיישע
הערצער מיט איר ליבשאָפְּט צום פָּאָלק און מיט איר גרייטיקיט צו
שטָאָרְבָּן אויפֿ העלפֿן איר פָּאָלק.
זומער, 1951, האט מען חנה סענעשעם אַרְוֹן גַּעֲבָרָאָכְּט פָּוּן אָנוֹן
גַּאֲרֹן קִיּוֹן אַרְץִיְשָׁרָאָל. טויזנטער מענטשן זוינגע גַּעֲפָרָן צום האָפְּט
פָּוּן חִיפָּה באָגָעָנָעָן דעם אָרוֹן. אַיבָּעָרְן גַּאנְצָן וּוְעָג אַיז מען פָּוּן
אלָעָוָיְשָׁבִים אַרְוִיסְגַּעֲקוּמָעָן באָגָלִיתָן דעם אָרוֹן פָּוּן חנה סענעש.
מען האָט זו גַּעֲפִירְט צום קִיבְּצָן קִיסְרָה, וּוְאַז אַיז גַּעֲוָעָן אַ מִּטְגָּלִידָה,
און דערנָאָך גַּעֲבָרָאָכְּט אַין יְרוּשָׁלָיִם, אַון באָהָלָטָן אויפֿן הר הָרָצָל.
אויסעער חנה סענעש זוינגע אַומְגָעְקוּמָעָן אַנדָעָרָע פָּאַרְצָשָׁוּטִיסְטָן.
זוי האָבן הונְדָעָרְטָעָר יַיְדָן פָּוּן דֵי הִיטָּלָעָר לאָגָעָרָן גַּעֲהָלָפָּן זַיְדָן
אַרְוִיסְרָאָטָעָוָעָן אַז אַנְטָלוּיְפָּן. זוי האָבן דערפָּאָר אַפְּגָעָעָבָן זַיְעָרָע
איינגענע לעַבְנָם.

אנצִיא סְוִוָּעַנִּי

איינער פָּוּן דֵי אַומְגָעְקוּמָעָן פָּאַרְצָשָׁוּטִיסְטָן אַיז גַּעֲוָעָן אַנְצִיאָ
סְוִוָּעַנִּי, אַ חֲבָר פָּוּן קִיבְּצָן גְּבָעָת ברָעָנָר. עַר האָט גַּעֲהָאָט אַ פְּרוּ
מִיט צַוְּיִי קִינְדָּעָר, עַר האָט זַיְדָן אַיבָּעָרְגָּעָלָאָזָן אַין גְּבָעָת ברָעָנָר אַז
אַיז אַוּוּקְגַּעְפְּלִוְגָן זַיְדָן „שְׁלִיחָה פָּוּן הִימְלָה“, רָאַטְמָעוּעָן יַיְדָן פָּוּן דֵי
הִיטָּלָעָר-לְעַנְדָּעָר.

פָּאָר זַיְדָן אַפְּפָלִיעָן עַר גַּעֲשָׁרְבָּן אַ בְּרוּוֹ צַוְּיִדְעָה חֲבָרִים :
„עַרְבָּכְמִינְיָן אַוּוּקְפָּאָרָן שִׁיק אַיךְ אַיְיךְ מִינְיָן גְּרוּסָן. אַיךְ גַּיְיָ מִינְיָן
דָּעָר האַפְּעָנָנָג, אַז אַיךְ וּוּלְ קַעְנָעָן טָאָן עַפְעָם פָּאָר אַונְדוּעָר פָּאָלק,
דָּעָר האַפְּעָנָנָג,

און העלפן און דער מלחמה קעגן הייטלאָרן. צי מיר וועלן זיך זען צי ניט, שלום".

אנציאָסְטוּרַנִי איז געקומען קיין ארץ-ישראל פון רום, איטאָלְיאָן. זיין פֿאָטֶער איז געוווען דער הוּאַפֿאָטֶאָר פון אַיטָאָלְיאָנִישָׁן קענינג ווּיקְטֶאָר עַמְנוֹאָל, און אַפְּרָאָפְּסָאָר פון מַעֲדִיצִינִישָׁן פָּאָקְוּלְטָעַט אַין רְוִים. די משְׁפָחָה סְטוּרַנִי איז געוווען אַן אלְטָע יִדְישָׁע משְׁפָחָה אַין רְוִים. ווּאמָם האָט דָּאָרֶט גַּעֲלָבֶט הַוְּנְדָּעָרטָעָר יָאָרֶן. אַין דער משְׁפָחָה סְטוּרַנִי האָט מעַן דָּעָרְצִילְט, אָזִי וַיְיָעָרָאָר עַלְתָּעוֹרָן זַיְגַּעַן גַּעֲקוּמָעַן קיין אַיטָאָלְיאָן פון יְרוּשָׁלָיִם, ווּעַן עַס אַיז חַרְבָּן גַּעַוּאוֹרָן דָּעָר צְוּוֹיְטָעָר בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ. אַכְּבָּע אַין מַשְׂךְ פון די אלְעָה הַוְּנְדָּעָרטָעָר יָאָרֶן האָבָּן די סְטוּרַנִים אַפְּגָנָהִיט די יִדְישָׁע טְרָאָדִיצִיעָם. יְעַדוּ ערְבָּן יוּסְטִיפּוֹר האָבָּן זיך פָּאָרָזָאָמָלָט אַלְעָמִינְגְּדָעָר פון דער סְטוּרַנִי משְׁפָחָה — די אלְטָע לְיוּט, די קִינְדָּעָר, די אַיְנוּקְלָעָר אַין אַוְרָ-אַיְנוּקָלָעָר אַלְעָד אַזְוִי זַיְגַּעַן גַּעַגְּנָגָעַן צְוּפָּס אַיבָּעָר די גַּאֲסָן פון רְוִים צְוָם אַלְטָן יִדְישָׁן בֵּית-עוֹלָם צְוָם די קְבָּרִים פון זַיְעָרָע עַלְתָּעוֹרָן, אַין אַוְרָ-עַלְתָּעוֹרָן. די אלְטָע לְיוּט האָבָּן דָּעָרְצִילְט פָּאָר די יְוָנָגָע וּזְוָנָגָע דָּעָם גְּרוּסָן יְהָוָם פון זַיְעָרָע משְׁפָחָה, וּזְוּזְוּזְוִי זַיְגַּעַן גַּעַקְעָמָפְּטָט קַעַגְּן שְׁמַד אַזְוִי אַיְנָגָעַה אַלְטָן יִדְישָׁקִיּוֹט דָּרוֹת אַוְיפּ דָּרוֹת. זַיְגַּעַן האָבָּן דָּעָר צְיַוְּלָט וּזְוָנָגָע אַיְנָגָע פון דָעָר משְׁפָחָה סְטוּרַנִי, ווּאמָם אַיז צְוָאָמָעָן מִיט צְוָוִי אַיטָאָלְיאָנִישָׁע רְבָּנִים אַזְוָּעָק צְוָם פּוֹיְפָּסָט אַין פָּרָאָטָעָטָרָט, פָּאָרְרוֹאָס מעַן האָט מִיט גַּעַוְאָלְד אַפְּגָנָהִיט אַיְזָן. מעַן האָט זַיְגַּעַן פָּאָר בָּאַשְׁטְרָאָפְּט, אַזְוּזְוִי זַיְגַּעַן קִינְמָאָל נִיט גַּעַקוּמָעָן צְוָרִיק צְוָם זַיְעָרָעָה משְׁפָחוֹת. אַנְצִיאָסְטוּרַנִי האָט פון קִינְדְּוֹוִיזָן אַן גַּעַוְאָסָט, אַז עַר אַיז אַיז, אַז אַז אַיז דָּאָרֶף זַיְגַּעַן גְּרִוִּיט צְוָדָגָע זַיְגַּעַן פָּאָלָק.

אנציאָסְטוּרַנִי האָט זַיְגַּעַן אַוְיסְגָּעָצִיכְנָט מִיט זַיְגַּעַן פְּעָאָקִיְּטוֹן. ער האָט שְׁטוֹדָוָרָט פְּלַאָזְפִּיעָ אַזְוּזְוִי זַיְגַּעַן גַּעַרְאָגָן דָעָם טִיטָול דָקְטָאָר פְּלַאָזְפִּיעָ.

וּזְוָנָגָע סְטוּרַנִי אַיז אַלְטָע גַּעַוְוָעָן זַעַכְזָן יָאָר, האָט זַיְגַּעַן בָּאָזָן זַעַכְזָן דָעָם צְיוּנִיסְטִיּוֹן קָאנְגָּרָעָם אַין קָאָרְלָסְבָּאָד. ער אַיז גַּעַקוּמָעָן אַזְוִי האָט דָעָרְצִילְט וּזְוָנָגָע דָעָר צְיוּנִיסְטִיּוֹשָׁעָר בָּאַזְוּגָּנָגָג, אַז וּזְוָנָגָע דָעָם, אַז מעַן בּוּיט אַין ארץ-ישראל אַז יִדְישָׁ לְאנָד.

בי אנטיא סירענוי האט זיך דערוועקט א שטארקע בענקשאפט צו ארץ-ישראל. זיין ערן אורה-אור-עלטערן זייןנען געקובמען פון ירושלים, און איצט קערן זיך יידן אום צורק אחים. ארץ-ישראל או געווארן זיין חלום, און ער האט באשלאָסן פֿאָרְן קִין אַרְצִיּוֹרָל. די יידן און איטאֲלִיּוּן זייןנען געוווען מערטנטניאָל אַסִּימְּוּלֶרֶט. זיין האבן גערעדט אַיטָּלִיּוּנִישׁ, געלערנט די אַיטָּלִיּוּנִישׁ לִיטָּעָרָאָטָוָר און וויניק געוואָסֶט וווען ציוויזֶם.

סִירֻעְנֵי האט אַרגְּאָנוּזֵרֶט צִיּוֹנִיסְטִישׁעַ יוֹגָנְטְּ-קְרִיּוֹזָן אַיִן פָּאָרְשִׁיִּיּוֹן דָּעַנְעַ אַיטָּלִיּוּנִישׁ שְׁטָעַט. ער האט גַּעַזְגַּט צו דער יוגָנְטְּ פָּוֹן אַיטָּלִיּוּן: דערמָאנָט זיך, אָז אַיר זַוִּית יַיְדָן אָוֹן אַרְצִיּוֹרָל אוֹז אָונְדוֹעָר לְאָנד. מִיר דָּאָרְפָּן זיך אָוּמְקָעָרָן אָהִין.

איַן 1926 אוֹז ער אָוּמְקָעָרָן קִין אַרְצִיּוֹרָל. ער האט גַּעַזְגַּט ווֹי אַפְּשָׁוּטָעָר אַרְבָּעָטָעָר אַיִן רְחוּכּוֹת. דערנָאָךְ האט ער צִוְּאָמָעַן מִיט אַגְּרוּפָעַ חְלוֹצִים באַשְּׁלָאָסָן גְּרִינְדָּן אַקְבּוֹז. זַיְה האבן נִיט גַּעַהְאָט קִין גַּעַלְט, זַיְה האבן נִיט גַּעַקְעָנְטָן קִיְּפָן קִין בָּאָדָן.

אנְצִיָּא סִירֻעְנֵי האט גַּעַרְאָפָּן דָּעַם אַלְטָן יְהֹוּשָׁעַ בעַנְקִין אוֹז האט אִים גַּעַזְגַּט: — מִיר ווֹילָן קִיְּפָן בָּאָדָן אַוִּיפָּה בְּוּזָן אַקְבּוֹז. יְהֹוּשָׁעַ בעַנְקִין האט אִים גַּעַפְּרָעָנְט, צַי זַיְה האבן גַּעַלְט? אַנְצִיָּא סִירֻעְנֵי האט אִים גַּעַנְטְּפָעָרֶט: נִינְן, קִין גַּעַלְט האבן מִיר נִיט, אַבָּעָר אַיךְ ווּלְלָגְעָן אַגְּרָאָנְטִיעַ.

— ווֹאָס אַיִן דִּי גַּאָרָאָנְטִיעַ? האט גַּעַפְּרָעָנְט יְהֹוּשָׁעַ בעַנְקִין. אַנְצִיָּא סִירֻעְנֵי האט אִים גַּעַנְטְּפָעָרֶט: — מִיְּנָעַ צְוּוִי קִינְדָּעָר.

איַן דָּאָם פָּאָר אַיךְ אַקְלִינְעַ גַּאָרָאָנְטִיעַ? די גַּרְוּפָעַ חְלוֹצִים האט באַקְוּמָעַן דָּעַם בָּאָדָן אוֹז זַיְה האבן אוֹסֶם גַּעַבּוֹיט גַּבְעַת בְּרָעָנָר. אַנְצִיָּא סִירֻעְנֵי האט גַּעַרְאָדָט אַוִּיפָּה עַטְלָעָכָעַ שְׁפָרָאָכָן. ער איַן גַּעַפְּאָרָן קִין אַיטָּלִיּוּן, פְּרָאָנְקְרִיּוּן, דִּיְתְּשָׁלָאָנָד, אַמְּעָרִיקָע אָוֹן האט אָוּמְעָטוּם גַּעַרְוּפָן די יַיְדָן צַו „עַלְיהָ“: פָּאָרְטָן קִין אַרְצִיּוֹרָל, בּוּוּט אַיִּיעָר לְאָנד.

צַו זַיְן 12-יאָרִיקָעָר טַאָכְטָעָר אַיִן גַּבְעַת בְּרָעָנָר האט ער גַּעַ-שְׁרִיבָן אַיִן אַכְּרִיוֹן: „זַיְה נִיט אָוּמְעָטִיק, ווֹאָס אַיךְ פָּאָר אַזְוִי אָפְּט אָוּזָעָק פָּוֹן דָּעַר הַיּוֹם. אַיךְ בֵּין אַשְׁלִיחָה פָּוֹן אַן אָוּמְגְּלִיכָּלָעַד פָּאָלָק,

וואס מען ברעננט אום. אז דו וועסט עלטער וווערן וועסטו פארשטיין
מיין שליחות".
 ווען די הגנה האט באשלאַסן שיקן די פארצשוטיסטן אין די
היטלער-לענדער אויף רاطטעווען יידז, האט אַנציאַ סירענִי געוזנט:
 איך בין דער מענטש, וואס דאָרף דאס טאן.
 ווען ער איז אַפְּגַּעַפְּלַיְּגַּן איז געווּן אַ גַּעֲדִיכְטָעֵר נַעֲפֵל. דער
 עראָפְּלַאַן האט זיך געמוֹת אַומְקָעָן. אין אַ וואָך אַרְוֶם אַיז ער
 וויידער אַפְּגַּעַפְּלַיְּגַּן. זיין עראָפְּלַאַן האט פַּאֲרְכְּלַאַנְדוּשָׁעַט. סירענִי
 איז אַרְיִינְגַּעַפְּלַאַן אין די הענט פֿוּן די דִּוִּיטְשָׁן. זיי האָבָּן אַים אַפְּגַּעַ
 שיקט צוֹאָמָעַן מִיט אַנְדָּרָעַ יִדְּז אַין דָּאָכָאָו. הַוְּנְדָּעָטָעַר יִדְּז האט
 ער געראַטְטוּעַט אָוּן גַּעַהְאַלְפְּן אַפְּפָאָרְן קִיְּזָן אַרְץ יִשְׂרָאֵל. אַבְּעָר ער
 אַלְיוֹן אַיז אַומְגַּעַקְוּמָעַן אין דָּאָכָאָו צוֹאָמָעַן מִיט טַוְּזָנְטָעַר אַנְדָּרָעַ
 פֿוּן זִיְּן פָּאָלָק.

ברידער באָגָעַגעַנְעַן זִיךְרָן

זעלגעַר פֿון דער יידישער בריגאָדער גּרינְדֵן אֲ שׁוֹל בָּאָר אַידְיִישָׁע הוַיּוּמְלָאָזָע קִינְדָּעַר
איַן אַיטְפָּלִיעַ.

דער גוֹרֵל האָט זַי בַּיַּדְן פֿאָרְבּוֹנוֹן, די שאָרִית הַפְּלִיטָה אֵין
די קָאנְצָעַנְטָרָאַצְיָע-לאָגָעָרַן מִיט די טּוֹיזְנְטָעַר יוֹנְגָעְלִיטַט פֿוֹן
דער אָרֶץ יְשָׁרָאֵל דִּיקְעָר אָוֹן אֵין יְעַדְן הַיּוֹן וּוֹאו זַיְהָאָבָן זִיךְרָן
גַּעֲפּוֹנוֹן. זַיְהָאָבָן גַּעֲהָאָלְפָן מִיט אַלְץ וּוֹאָס זַיְהָאָבָן גַּעַז
קָעַנְתָּ אָוֹן הָאָבָן בָּאַנְיִיט בַּי זַיְהָאָבָן גַּלְוִיבָן אֵין דָעַם מַעֲנְטָשָׁן
אוֹן די הַאָפָעָנוֹנָג אוֹיףַ אֲ בָּעֵסְעָרְעָר צּוֹקוֹנוֹנְפָּט.

(י. בָּאָרָאָצָה)

ין איטאלייע, אין פראנקריך און אין בעלגייע האבן זיך די זעלנער פון דער ארץ-ישראלדייקער בריגאנדע געטראפען מיט די יודז פון אייראפע, וואס זיינגען איז בערגעבלבן נאך היטלאוםש שחיותות. ווי האבן זיך געטראפען מיט יתומים, וואס זיינער עטלטערן האט מען אומגעבראכט, מיט אלמנות וואס מען האט געהרגעט זיינער מען. איינזאמע מענער האבן זיך געזען, וואס מען האט פארברענט זיינער פרויען און קינדרער. אומגליקעלכע מענטשן, ארעמע און אפנעריםעסנען, מיט שרעק פאָרְן טויט אין די אויגן.

ווען די זעלנער פון דער ארץ-ישראלדייקער בריגאנדע זיינגען אריינ- געפארן אין א שטאטט מיט די מאַן דוד'ס אויף זיינער מאַשינעם, האבן זיך אויסגעזען זיך אַ שטאטט אַז אַז אַז אַז אַז פֿאָרְבָּאָרְגָּנִישׁ פֿעָאַישׁ יידן. יעדער ייך אַז אַז אַז גַּעֲקֹומָעַן פון זיין פֿאָרְבָּאָרְגָּנִישׁ אַז אַז גַּעֲקֹומָעַן צו דער ארץ-ישראלדייקער בריגאנדע. אַז אַז קִינְדָּעַר אַז מאַנְצָּאַז זיינגען גַּעֲקֹומָעַן באַהֲלָלָן אַז קִירְסְּטָלָלָכָּעָה הייזער, קִינְדָּעַר אַז מאַנְצָּאַז סְטִירָן — פון אלע באַהֲלָלָעָנִישׁ זיינגען זיך גַּעֲקֹומָעַן ווען די זעלנער פון ארץ-ישראל. זיך האבן זיך גַּעֲפָרִיט, וואס זיך זענען פרײַע יידן. זיך האבן גַּעֲקוֹשֶׁט די מאַגְּנִידָּס אַז אַז די מאַשְׁינִיעָם פון דער יידישער בריגאנדע, וואס אַז זיך גַּעֲקוֹמָעַן באַפְּרִיעַן. די ארץ-ישראלדייקע מען גער און פרויען פון דער בריגאנדע האבן זיך באַמִּיט אַז פֿאָזָאָמְלָעָן אַז אַז אַז גַּעֲפָנִית זיך יידן, וואס זיינגען בעבליבן אַז אייראפע. די פרויען האט פֿאָר זיך גַּעֲעַפְּנֵט הייזער צום וואַוינען, "בְּתֵי עָולִים". די פרויען פון דער בריגאנדע האבן גַּעֲגְּרִינְדָּעָט קִינְדָּעַר-גַּעֲרְטָנָעָר, פֿאָר די קלינען קִינְדָּעַר, שְׁפִיטָלָן פֿאָר די קראנקע.

די ארץ-ישראלדייקע בריגאנדע האט גַּעֲקָרָאָגָן פֿאָר די יודז שְׁפִיוֹן אַז קלידער. מען האט גַּעֲמָאָכָט מיט זיך פֿאָרוֹזָאָמְלָוָגָעָן. מען האט זיך דער צְיִילְט, אַז עַס בּוּיט זיך אַ לְאַנד אַז אַרץ-ישראל, אַז זיך האבן אַז הַיָּם וואָאו צו קּוּמָעַן.

אין אוינָעָם פון די "בְּתֵי עָולִים" אַז דִּיְתְּשָׁלָאָגָן אַז גַּעֲקוֹמָעַן אַז יִיד, עַר האט אַז וְעַקְעַגְּלִילְגָּט זיך קלינען פֿעָקָל זְאָכָן אַז האט גַּע-

קראגן אַ פְּלָאַזַּן זֶוֹ אַ צָּו שְׁלָאַפַּן. אַיִן זַעֲלָבָן "בֵּית עֲולָיִם" אַיִן אַנְגָּעַן קְוֹמָעַן זַיִן זָוָן, אַוְן זַיִן הַאַבָּן זַיִךְ דָּאַרְט גַּעַטְרָאַפַּן. זַעֲקָם יַאֲרַהָּאַבָּן זַיִן זַיִךְ נִימָּט גַּעַזְעָן, אַוְן זַיִן הַאַבָּן נִימָּט גַּעַזְעָסֶט אַיִינָעַר פָּוּן דַּעַם אַנְגָּעַן דַּעַרְן, צַיִן מַעַן לְעַבְתָּן. אַיִן זַעֲלָבָן טָאגַן אַיִן גַּעַקְוָמָעַן אַ פְּרוּיָהָן אַ לְאַגְּנָעַר בְּיִם רְוִסִּישָׁן גַּרְעָנְעָץ. דָּאַם אַיִן גַּעַזְעָן דַּיִּפְרוּיָהָן דַּעַם יַדְזָן אַוְן דַּי מַטְעָרָפַן דַּעַם זָוָן. זַיִן הַאַטָּה זַיִין דָּעַרְקָאנְט, אַוְן דַּיִּגְנָצָעַ מַשְׁפָּחָה הַאַטָּה זַיִךְ פָּאַרְאִינְיִינְקָט. אַיִן "בֵּית עֲולָיִם" הַאַטָּה מַעַן גַּעַמְאָכָט לְכִבּוֹד זַיִן אַ גַּרְוִיסָּעַ שְׁמָחָה. דַּיִּזְעַלְנָעַרְפַּן דַּעַרְבָּרְגִּיאָדָעָה הַאַבָּן גַּעַבְרָאַכָּט זַיִן אַוְן מַעַן הַאַטָּה זַיִךְ גַּעַפְּרִוִּיטָם מִיטָּן פָּאַטְעָר, מִיטָּן דַּעַרְבָּרְגִּיאָדָעָה אַוְן מִיטָּן זָוָן, וּוְאַם הַאַבָּן אַיִינָעַר דַּיִּגְנָדְעָר גַּעַפְּוֹנָעַן.

דַּיִּזְעַלְנָעַרְפַּן דַּעַרְ אַרְצִי-יִשְׂרָאֵלְדִּיקָּעָר בְּרִיגָּאָדָעָה הַאַבָּן גַּעַשְׁרִיבָן טְוִיזְוְנָטָעָר בְּרִיוֹו אַוִּיפָּזְוּכָּן יַדְזָן, וּוְאַם מַעַן הַאַטָּה נִימָּט גַּעַזְעָסֶט צַי זַיִן זַיִינָעַן גַּעַבְלִיבָּן לְעַבָּן, אַדְעָרָנִיט. דָּוָרָךְ דַּיִּבְרִיוֹן הַאַבָּן אַ סְּךְ פְּלִיכְטָה לִינְגָּעָן גַּעַפְּנָעַן זַיִיעָרָעָן מַשְׁפָּחוֹתָה.

יעַדְעָרָזְעַלְנָעַרְפַּן דַּעַרְ אַרְצִי-יִשְׂרָאֵלְדִּיקָּעָר בְּרִיגָּאָדָעָה, דַּיִּזְעַלְנָעַר אַוְן דַּיִּפְרוּיָן, הַאַבָּן זַיִךְ אַפְּגָנְגָעָבָן מִיטָּן רַאַטְעָוָעָן דַּיִּזְדָּן פָּוּן אַיִיָּה רַאַפָּעָה. זַיִן הַאַבָּן גַּעַשְׁפִּיוֹזָט דַּיִּהְוָגְעָרִיקָּעָן אַוְן גַּעַמְרִיּוֹסָט דַּיִּאָוְמְנָלִיקָה לְעַכְעָה, אַוְן גַּעַלְעָרָנְט דַּיִּאַנְגָּלְפָּאַכְבָּעָטָן לִיְעַנְעָן אַזְן שְׁרִיבָּן. זַיִן הַאַבָּן גַּעַמְאָכָט פָּאָר דַּיִּפְלִיכְטָלְיִנְגָּעָן יוֹם תּוֹכִים אַוְן גַּעַזְוָנָגָעָן מִיטָּן זַיִן לְיִדְעָר. זַיִן הַאַבָּן זַיִין אַרְגָּאַנְיִוָּרָט אַיִן גַּרְוָפָעָם אַוְן גַּעַהְאַלְפָן פָּאָרָן קִיְּין אַרְצִי יִשְׂרָאֵל. זַיִן זַיִינָעַן גַּעַזְעָן צַו דַּיִּפְלִיכְטָלְיִנְגָּעָן זַיִן בְּרִידְעָר אַזְן שְׁוּעָם טָעָר, וּוְאַם זַיִינָעַן גַּעַקְוָמָעַן זַיִן חָלְפָן אַזְן רַאַטְעָוָעָן.

די פֿאָרַאיִינְיקְטָעַ פֿעַלְקָעֶר בְּאַשְׁלִיסָן וועגן אַ יִדְיִישָׂעַר מַדִּינָה

די מלחמה פֿאָר בְּאַפְּרִיאָוָנָג

נֶגֶב

עס זייןען צעלעכערט געוווארן אירע ווענט, איז פֿיגֵל זייןען
דורכגעפלויגן דורך זיי. שטאלץ איז געוווען דאס לאנד מיט
דען ווידערשטאנד און זיג פָּונָן די זין און טעכטער פָּונָן
נֶגֶב.

די מלכחה פאר אונדזער זעלבסטשטענדיקיט אין א ווענד-
פונקט אין דער געשיכטע פון פאַלק יִשְׂרָאֵל, ניט וויניקער
פון דער מלכחה פון יהושע בן נון אַדָּעֶר די מלכחה פון די
חশמוניים.

(דוד בָּנְגָרוֹן : "ישראל אין קרייג")

...ראשית הגאולה העתידה תהיה על פי רשיון המלכויות
ויהיה קצת קבוץ גלויות ואחר כך יוסיף השם יתרוך שניית
ידו כדכתיב : "ושב את שבותך" ואחר כך "ושב וקbatch מכל
העמים" ...

... דער אַנְהָוִיב פון דער גאולה וועט קומען דורך אַדָּעֶר-
לויבעניש פון די מלוכות און עס וועט דער השם יתרוך
ווײַטְעַר הַעֲלָפָן ווי עס שטייט געשריבן : "און ער וועט
אוּמְקֻרְעָן די פֿאָרוֹוָאָגָלְטָע" און דערנָאָך וועט ער אויפּזָאָם-
לען די יידן פון אלע עקן וועלט קיין ארץ ישראל ...

(רמב"נ)

יְעַגְלָעַנְדָעֵר הַאֲבָן בְשָׁוֹם אָוֶן נִיט גַעֲוֹאַלְטַ, אָז
נִיְיעַ יְיִדְישַׁע עַמִּיגְרָאַנְטַן וְאַלְזַן אַנְקָוְמָעָן קִיְין אַרְץַ
יִשְׂרָאֵל, אֲכָבָעַר דַי יְיִדְישַׁע בְּאַפְעָלְקָעַרְנוֹגַן אָזַן דַי הַגְּנָה
הַאֲבָן זַיִן נִיט גַעֲפָלָגָטַם. צַעַנְדְּלִיקָעַר טַוְיְוָנְטָעַר יִהְדָן
הַאֲטַמַּעַן אַרְיִינְגָּעַנוּמוּנַע אַיְן לְאַנְד אַיְן גַעַהַיִם. דַי
עַגְלָעַנְדָעֵר הַאֲבָן גַעַבְרָעַנְטַ פָּונַ כְּעַם אָזַן זַיִן הַאֲבָן גַעַמְאַטְעָרַטַדַי
יְיִדְישַׁע בְּאַפְעָלְקָעַרְנוֹגַן. צַגְעַנְגָּעַנוּמַע בַּיִי יִהְדָן גַעַוּוֹר. אַרְעַסְטִירַט
מַעְנְצָהָן אָזַן זַיִן גַעַשְׁקַט אַיְן תְּפִיסָה. דַעַרְקָלְעָרַט אַבְּאַלְאַגְּגָרְוָנְגַן
צַוְשָׁתָאַנְד אֲיִבָעַר שְׁטָמַעַט אָזַן דַעְרָפְעָר, מַעַן הַאֲטַמַּעַן נִיט גַעַטְאַרְטַמַּט אַרְוִיָּם פָּונַ
דַי הַוּיְ�וֹרַ פָּונַ זַעַקְסַפְּטָאַרְטַמַּט בַּיִי זַיִן אַיְנְדָעַרְפַּרְיַ. אַפְּיָלוּ בְּרַעְנְגָעַן
אַדְקָטָאַר צַוַּאְרַקְרָנְקַן אַיְן גַעַוּוֹן שַׁוּעוֹר. עַם הַאֲטַמַּעַן גַעַשְׁטָמְעָרַטַדַי
אַיְן דַעַר אַרְבָּעַט, עַם הַאֲטַמַּעַן גַעַשְׁטָמְעָרַט אַיְן הַאַנְדָלַן. עַם הַאֲטַמַּעַן צַעְבָּרָאַקְן
דָּאַסְמַעְבָּן פָּונַ לְאַנְדַן. דַי יִהְדָן זַיְינְגַעַן גַעַוּוֹן אַוְיְגָעַרְבָּאַקְטַמַּט אַוְיִיךְ דַי
עַגְלָעַנְדָעֵר. אַלְעַ הַאֲבָן פָּאַרְשָׁטָמְעָנַעַן, צַוַּמַּעַט אַזְזַעַל זַיִן מִיטַּאַזְזַעַל אַוְיִפְפִיְרַי
רוֹנְגַעַן קַעְנְגַעַן דַי עַגְלָעַנְדָעֵר נִיט הַאַלְטָן דָסְמַעְבָּן לְאַנְד אַיְן אַרְדָעַנְגַעַן.

דַי בָּאַצְיָאוֹנְגַעַן צַוְישַׁן דַי עַגְלָעַנְדָעֵר אָזַן דַעַר יְיִדְישַׁרְבַּר בְּאַפְעָלְלַ
קָעַרְנוֹגַן אַיְן לְאַנְד זַיְינְגַעַן גַעַוְאַרְן אַנְגָּעַשְׁטָרְעַנְגַעַן. דַי בְּאַפְעָלְקָעַרְנוֹגַן
הַאֲטַמַּעַן אַרְוִיְסְגָעַוְוַיַּן אַבְּוַיְדָרְשָׁתָאַנְדַמַּעַן קַעְגַּן דַי עַגְלָעַנְדָעֵר, אָזַן עַם זַיְינְגַעַן
פָּאַרְגָּעַקְמָעַן אַפְטַעַ צַוְאַמְעַנְשָׁטוֹיַן. עַנְדְלָעַךְ הַאֲטַמַּעַן עַגְלָלָאַנְד בְּאַשְׁלָאַקְן
אַוְיִפְצְזָגְעַבְן דֻעַם מַאַנְדָאַט אֲיִבָעַר אַרְץַ יִשְׂרָאֵל אַיְן צַוַּמַּעַט אַפְּרַהְלָאַזְן דָסְמַעְבָּן
לְאַנְד.

אַיְן נַאֲוּמְבָעַר, 1947, הַאֲבָן פָּאַרְשָׁטְיִיעַר פָּונַ רַעְגִּירְוָנְגַעַן פָּונַ אַלְעַ
לְעַנְדָעֵר, דַי "יוֹעָן", זַיְךְ פָּאַרְזָאַמְלַט אַיְן אַמְעַרְיקַע — אָזַן זַיִן הַאֲבָן בָּאַ-
שָׁלָאַסְן, צַוַּאַרְץַיְשָׁרָאֵל זַאַל מַעַן צַעְטִילְיַן אַוְיִיךְ צַוְוַיִּי טִילְיַן. אַיְין
טִילְיַן זַאַל גַעַהְעָרַן צַוַּדְיַן, אָזַן דַעְרָט זַאַל זַיִן אַבְּיִדְיִישַׁ לְאַנְד. דַי
צַוְוִוִיטַע טִילְיַן זַאַל גַעַהְעָרַן צַוַּאַרְבָּעַר, אָזַן דַעְרָט זַאַל זַיִן אַזְן
אַרְאַכְבִּישַׁ לְאַנְד.

דַעַר בְּאַשְׁלָוָם אַיְן אַנְגָּעַנְמָעַן גַעַוְאַרְן דֻעַם 29טַן נַאֲוּמְבָעַר, 1947.
כָּאַטְשַׁ דַי יִהְדָן זַיְינְגַעַן נִיט גַעַוּוֹן צַוְפְּרִידַן, וּוֹאַסְמַע אַטְיִיל פָּונַ אַרְץַ
יִשְׂרָאֵל גַיְתַמַּע אַפְ צַוַּאַרְבָּעַר — פָּוֹנְדָעַסְטוֹוּעַן אַיְן דַי שְׁמָחָה

געוווען גרווים ! מיר האבן און אייגן לאנד ! אין נויריאך האבן יידן געטאנצט איזן די גאסן. איבער 8 סך הייזער האט מען אויפגעהאנגען די יודישע פאן. אין ארץ-ישראל איזן די שמחה געווען גאר גראום. מענער און פרוייען און קינדרער זייןען אַרְזִים אַיבָּעֶר די גאסן מיט געוואנג, ווען די ראדייאַ האט אַנְגָּזֵנט וועגן דעם באַשְׁלוֹם פון דער "יו-ען". אלטע ליאט האבן געווינט פֿאָר פֿרִיד, וואָס זַיְעַר מי אָזֶן זַיסְט. אַבָּעֶר נִיט לאָגֶן האבן יידן געהאט צִוְּתִים זַיךְ צוֹ פֿרִיעָן.

די אַראָבָּעֶר האבן נִיט מסכִים געווען אויפֿן באַשְׁלוֹם פון דער "יו-ען". זַיְהַ אָבָּן נִיט געוואָלֶט, אָזֶן די יידן זַאלְן האבן זַיְעַר אַיְינָן לאָנד. זַיְהַ אָבָּן באָלֶד אַנְגָּהוּבוּן באַזְוֹאָפְּעָנָן זַיְעַר באַנְדָּעָם אָזֶן אַנְפָאָלֶן אַוְּפָט די יידן פֿוֹן אַרְץ-ישראל. גַּליַּיךְ אַוְּפָט מַאֲרָגָן נַאֲכָן באָשְׁלוֹם פֿוֹן דער "יו-ען" האבן די אַראָבָּעֶר געהרגעט 8 יידן אַוְּפָט די וועגן. זַיְהַ אָבָּן אַנְגָּהוּבוּן אַנְפָאָלֶן אַוְּפָט יודישע יְשֻׁבָּים. דָּס גַּאנְצָע לאָנד אָזֶן געווען אויפֿגעטְרִיסְטַּט. די הגנה האט גענְרִיְיט אַרְעָמִיט גַּלְדְּעָר צו פֿאָרטִיְידִיקְוָן.

די העלאדיישקייט פֿוֹן די יודישע יְשֻׁבָּים

פֿינְפֿחָדָים נַאֲכָן "יו-ען" באַשְׁלוֹם זַיְנָעָן נַאֲךְ די עַנְגָּלְעַנְדָּעָר גַּעֲבִילְבָּן אַיְן לאָנד. זַיְהַ אָבָּן גַּעֲדָאָרְפַּט "הַיְתָן אַרְדָּעָנוֹנָג". אַבָּעֶר זַיְיַהְךְ האבן געטאָן עַפְּעָם אַנְדָּעָר. זַיְהַ אָבָּן גַּעֲהָאָלְפַּן די אַראָבָּעֶר אָזֶן זַיְיַהְךְ האבן געטהָרְטָדָר דער הגנה זַיךְ צוֹ פֿאָרטִיְידִיקְוָן קַעַנְן די אַראָבָּעֶר אַנְפָאָלֶן.

די פֿינְפֿחָדָים וואָס די עַנְגָּלְעַנְדָּעָר זַיְנָעָן גַּעֲבִילְבָּן אַיְן לאָנד נַאֲכָן באַשְׁלוֹם פֿוֹן "יו-ען" אָזֶן געווען פֿאָר די יידן די אַומְגָלִיקְלַעֲכְסְטָע צִוְּתִים אַונְטָעָר דער עַנְגָּלְיִישָׁרְמָאָכָט אַיְן אַרְץ-ישראל.

ווען די אַראָבָּעֶר האבן געווען, אָזֶן די עַנְגָּלְעַנְדָּעָר הַעלְפָּן זַיְיַהְךְ זַיְיַהְךְ אַוְּפָרָף געטאָן אַוְּפָט די יודישע יְשֻׁבָּים וואָס האָבָּן זַיךְ גַּעַנְעָן בַּיְיַהְךְ גַּרְעַנְעָן פֿוֹן לאָנד. זַיְהַ אָבָּן אַרְמָגְנִירִינְגָּלֶט יְהִוּעָם, גַּאֲרָא אַקְלִינְיָר יְדִוְיָשָׁר יְשֻׁובָּב, אַיְן צְפָוָן פֿוֹן לאָנד, לעַבָּן דער גַּרְעַנְעָן פֿוֹן לבָנָן. זַיְהַ אָבָּן אַיבָּעָרְגָּשְׁנִיטָן דָּעַם וועָג צו כְּפָר-עַצְיָוָן, וואָס

געפינט זיך דרום פון ירושלים. זוי זייןען באפאלן די יודישע טויל פון צפת, אין גלייל. זוי האבן באלאגנרט דעם קיבוץ נגב, וואס בעפינט זיך אין דרום פון לאנד, און א סך אנדעראָן ישובים זייןען באפאלן געווארן פון די אראכבר. די אראכישע לענדער האבן אַנגעההייבן אַארום אַרץ ישראָל — לבנון און סיירע פון צפון, עבר הירדן פון מורה, מצרים פון דרום, און אנדעראָן אַראכישע לענדער האבן אַנגעההייבן אַ מלחה קענען יודישן ישוב. די אראכבר האבן געמיינט, אַז זוי וועלן אומברענגען דעם יודישן ישוב. אַבער די יודיש באפאלקערונג האט אַריסטגנוויז אַזאָט גבורה, אַזאָט אַיבערגעגעבענקייט צום לאנד, אַז זוי האבן זיך אומעתום קענגעשטעלט די אראכבר און זוי באזיגט.

די מסירת נפש פון כפר עזיזן

כפר עזיזן בעפינט זיך 25 מייל דרום פון ירושלים. די אראכבר האבן באהאלטן אין די בערג באוּאַפְּנֵטָע באנדעם און זוי האבן פאר-שלאסן דעם וועג צו כפר עזיזן. דער קלינינער ישוב איז געלביבן אַפְּנֵרִיסֶן. די אראכבר האבן באשאסן דעם קיבוץ. זוי האבן געהאט בוקסן און הארמאטן, און א סך מענטשן. די אַיְנוֹוָוִינְדְּר פון כפר עזיזן האבן זיך ניט אונטערגעבען. זוי האבן בייטאג און ביינאקט געהיט זיעיר ישוב און צוּרִיקְנְּגָשָׁסָן אויף די אראכבר.

ווען מען האט זיך דערוואווסט אין ירושלים, אַז כפר עזיזן איז אַרְוָמְגָנְגָלְטָפָן אַראָכְבָּר, איז אַרְוָוִים אַ גְּרוּפָעָפָן דער הגנה, 35 מענטשן, העלפָן כפר עזיזן. די מערסטע פון זוי זייןען געווען סטוי דענטן פון ירושלִימָעָר אַנוּוּעָזִיטָעָט. ביינאקט האבן זיך צופום געגנבעט דורך די בערג, די אראכבר זאלן זוי ניט באַטְמָרְקָן. זוי זייןען שווין געווען פִּינְגָּפָּמִיל פון כפר עזיזן ווען אַראָכְבָּשָׁע אַוִּיסְטָשָׁרְעָר האבן זוי דערזען. הונדרטער באוּאַפְּנֵטָע אַראָכְבָּר זייןען באפאלן די 35 מיטגלאַידער פון דער הגנה. פון אלע וויטן האט מען זוי אַרְוָמְגָנְגָלְט זוי זאלן ניט קענען גִּינְזִיסְטָרִים, און ניט קענען זיך אַומְקָעָרָן אויף צוּרִיק. די 35 האבן זיך ניט אונטערגעבען. זוי האבן זיך פֿאַרְטִּיְדִּיקְטָמִיט אלע בחות. געשאסן אויף די אַראָכְבָּר, גע-וּאָרְפָּן אויף זוי האנט-גראנָטָן. אַ סָּךְ אַראָכְבָּר זייןען געפאלן

טוויט אין דער שלאכט. עטלעכע שעה האבן זיך די 35 פארטיזידיקט אנטקען די הונדרטער שונאים. זוי זייןען אלע געפאלן אין דער שלאכט. דער לעצטער פון די 35 הגנה-מענטשן איז געלען א פאר-וואנדערטער אויפֿ דער ערֶד. מיט די לעצטַע בחות האט ער גענו-מען א האנט-גראנט און האט עם א וואָרְפַּ אַוִּיפְּ אָזְ אַראָכְבִּי שער אַפְּטְּיוֹלְזָנְג. דער האנט-גראנט האט אַוִּיפְּגָעָנִיסְן אָזְ צַעֲנְדְּלִי-קער אַראָכְבִּר זייןען אָמְגָעְקוּמוּן פָּוּן די הענט פָּוּן דעם לעצטַע פָּאַרוֹזָאַנדָּעָטָן פָּוּן דער הגנה. די העלדיישקייט פָּוּן די „35“ האט אַיבָּעָרָאַשְׁטָט אָזְ דָּעָרְמְוִיטְקָט דָּסְ גָּאנְצָעְ לְאָנְדָּ. אָפְּלוּ צַוְּיִשְׁן די אַראָכְבִּר האט מען באַוואָאַנדָּעָטָר וְיֵעֶר מָוֶת אָזְ מִסְּרָתָה נֶשֶּׁף. לעגענדעם האט מען דערציילט וועגן זַיִן, אָזְ די אַראָכְבִּר האבן גַּעַן וְאַוְסְטָט, אָזְ יַיְדָן גַּיבָּן זַיִן נִימְט אַונְטָעָר.

דער טויט פָּוּן די „35“ האט נִיט אַפְּגָעַשְׁטָעַלְט אַנְדָּעָרָע גְּרוֹפָעָם פָּוּן דער הגנה פָּוּן גַּעַבְּן הַילְּפָט דעם באַלְאַגְּעָרָטָן כְּפָר עַצְיָוָן. מִיט אָסְךְ קְרַבְּנוֹת זַיִן זַיִן אַנְדָּעָר גְּרוֹפָעָם דָּעָרְגָּאַנְגָּעָן צַוְּ כְּפָר עַצְיָוָן, גַּעַנְגָּאַכְּט גַּעַוּוֹעָר אָזְ שְׁפִּיוֹן. פִּיר חֲדַשִּׁים זַיִן זַיִן דִּי מַעֲנְטָשִׁין פָּוּן כְּפָר עַצְיָוָן אַוִּיסְגָּעַשְׁטָאַנְגָּעָן דִּי אַנְפָּאַלְן פָּוּן די טְוִיזְנְטָעָר אַראָכְבִּר. פִּיר חֲדַשִּׁים זַיִן זַיִן זַיִן כָּסְדָּר באַשְׁאָסְן גַּעַוּוֹאָרָן אָזְ זַיִן האַבָּן זַיִן נִיט אַונְטָרְגַּעְגַּבָּן. אָסְךְ קְרַבְּנוֹת זַיִן זַיִן גַּעַפְּאַלְן. זַיִן האַבָּן אַוִּיסְגָּעַהָּאַלְטָן בִּיּוֹן 14 טָן מָאי. אַיִּינְן טָאגְ פָּאָר דָּעָר גְּרִינְדוֹגְ פָּוּן מִדְּינָת יִשְׂרָאֵל אַיִּינְן כְּפָר עַצְיָוָן חָרוֹב גַּעַוּוֹאָרָן. אַכְּבָּר די פִּיר חֲדַשִּׁים זַיִן זַיִן פָּוּן גְּבוֹרָה פָּוּן אַ קְלִינְיָעָם יִדְיָוָן יְשֻׁוָּב, וְאָסְ אַיִּזְ גַּעַשְׁטָאַנְגָּעָן קָעָן אַ גְּרוֹיְסָמָעָר אַראָכְבִּישָׁעָר אַרְמָיִי, אָזְ פָּאַרְשָׁטָעַלְט דָּעָם וְוָעָגְ קִיּוֹן יְרוּשָׁלָיִם.

דער נֶם פָּוּן צַפְתָּ

אַיִּינְן צַפְוּן פָּוּן לְאָנְדָּ אַיִּנְ גְּלִילָה, האַבָּן זַיִן פָּאַרְזָאַמְלָט גְּרוֹיְסָע מְחַנּוֹת אַראָכְבִּר. זַיִן זַיִן זַיִן באַפָּאַלְן עַטְלָעָכָע יְדִיְשָׁע יְשֻׁוּבִים פָּאַרְאַמְּאָל, כְּדִי זַיִן זַיִן זַיִן קָעָן זַיִן אַפְּשָׁלָאָגָן. די גְּרָעַסְטָע צַאָל גַּעַוּוֹעָר אַיִּינְן זַיִן זַיִן גַּעַבְּרָאַכְּט צַוְּ דָּעָר גַּעַנְגָּט אַרְוֹם צַפְתָּ. די אַראָכְבִּר פָּוּן צַפְתָּ האַבָּן זַיִן באַרְיִמְטָה, אָזְ זַיִן וְוָעָלָן אַוְמְבָרְעָנָגָעָן די יַיְדָן פָּוּן דָּעָר שְׁטָאַטָּה. זַיִן האַבָּן גַּעַשְׁרִיּוֹן צַוְּ די יַיְדָן: „אַיר וְוָעָט קִיּוֹן לְעַבְעָעָה.“

דיקע פון צפת ניט אַרְוִיסְגִּיּוֹן. פונדאנגען ווועט זיך אַנְהוֹבֵן אַיִיר מפלה". די הגנה האט אין צפת געהאט אַ קלַיְינָע אַפְטִילָוְנָג פון מענטשן, אַכְעָר זיך האבן באַשְׁלָאָסֶן ניט אויפֿעָגְעָבָן צפת, די הויפט שטאטט פון גַּלְילָי. די יידָן האבן אויפֿגַּעַשְׁטָעַלְט באַפְּעַסְטִיקְטָע פֿוֹנְקְטָן אָן פון דַּאֲרְטָן באַשְׁלָאָסֶן די אַראָכְבָּר. אויף אַין פֿוֹנְקְטָן, דער צַיְוְלָט מען, אַיז גַּעַשְׁטָאָנָעָן בְּלוּוּוֹ אַין יונְגָעָר בְּחוֹר פון צפת. אַיִינְעָרְלָיאַין האט ער גַּעַוּאָרְפָּן נַאֲכָנָאָסֶן אויפֿרְרִים גַּרְאָנָאָסֶן אויף די אַראָכְבָּר פֿאַזְּצִיעַם. ער האט זיך אַזְּוִי גַּוְטָ פֿאַרְטִּיכְיִיךְט, אָז די אַראָכְבָּר האבן גַּעַמְיִינְט, אָז דַּאֲרְטָן גַּעַפְּינְט זיך אַגְּרוּסְטָע אַפְטִילָוְנָג פון דער הגנה אָן זיך האבן זיך צַוְּרִיקְגַּעַצְיוֹגָן.

די גַּאנְצָע יַדְישָׁע באַפְּעַלְקָעָרְוָנָג פון צפת, אַפְּילָו די קִינְדָּעָר האבן זיך באַטְּמִילִיקְט אַין דער מלְחָמָה. אַ יונְגָעָר אַינְגָּל, ווֹאָס מען האט אִים גַּעַרְפָּן "דַּעַרְ קַלְיְינָעָר נָתָן" פֿלְעָגָט לוֹפָעָן אַונְטָעָר אַהֲגָל פון קוּוֹלָן פון אַין פֿוֹנְקְטָן צָום אַנְדָּרְעָן אויף אַיבְּעָרְגָּעָבָן יַדְיעָות אָן באַפְּעָלָן, זַיְוִין גַּבְּרוֹה אַיז גַּעַוְוָעָן אַן אַומְגָעוּוֹיְנָלְעָבָע. ער פֿלְעָגָט זיך אוּפְּטָן ווֹעָג אַפְּשָׁטְעָלָן, הַעֲלָפָן די פֿאַרְוָאוֹנְדָּעָטָע ווֹאָס ער האט גַּעַטְרָאָפָּן. ווֹעָנָן דָּעַם "קַלְיְינָעָם נָתָן" האט גַּעַוְאָסָט די גַּאנְצָע גַּעַנְגָּט אָן מען האט באַוְאָנוֹנְדָּעָרט זַיְוִין ברָאָקוּיִיט.

עם אַיז גַּעַוְוָעָן אַ יַּדְ אַין צָפת ווֹאָס פֿלְעָגָט אַיְנָמִיטָן די שלְאָכְטָן, ווֹעָן קוּוֹלָן זַיְוִינָן גַּעַפְּלוֹגָן פון אַלְעָן זַיְטָן, אַרְוִיסְגִּיּוֹן פֿאַרְרִיכְטָן די צַעְרִיסְמָעָן טַעַלְעָפָּאָן דַּרְאָטָן. ער האט געהאט אַ פְּרוּ אָן קִינְדָּעָר, אַכְעָר ער האט קִיְּינְמָאָל נִיט גַּעַטְרָאָכָט ווֹעָג זיך אַזְּוִי זַיְוִין לְעָבָן — ער האט געהאָלְפָּן גַּעַוְיְנָעָן די מלְחָמָה, דָּס אַיז גַּעַוְוָעָן זַיְוִין גַּרְעַסְטָעָר צַיְל. די הגנה האט גַּעַשְׂקָט אַפְּטִילָוְנָגָעָן אויף צַעְשָׁטָעָרָן די אַראָכְבָּר דער פֿאָרְפָּעָר אַרוּס צָפת, ווֹאָס האבן זיך גַּעַפְּוָנָעָן די אַראָכְבָּר שָׁבָעָבָן מִיט זַיְעָר גַּעַוּועָר. די הגנה-אַפְּטִילָוְנָגָעָן האבן עַטְלָעָכָע דער פֿאָרְפָּעָר צַעְשָׁטָעָרט אַזְּוִי פֿאָרְבָּרְעָנָט. אַ שְׁרָעָק אַיז באַפְּאָלָן די אַראָכְבָּר. זיך האבן אַנְגָּהָהָיָבָן זיך צַעְלָוִיְּפָן פון זַיְעָרָה היְמָעָן. אוּיך אוֹפָּט די אַראָכְבָּר פון דער שְׁטָאָט צָפת אַיז גַּעַפְּאָלָן אַ שְׁרָעָק. זַיְעָר זַיְכְּרָקִיְּט, אָז זַיְוִין ווֹעָלָן צַעְשָׁלָאָגָן די יַידָּן אַיז פֿאָרְשָׁוָאָנוֹנָדָן.

די הגנה האט גַּעַמְאָכָט אָז אַגְּרִיפְּ אַוְפָּט דער אַראָכְבָּר שְׁבָר טִילָּה פון שְׁטָאָט. די אַראָכְבָּר האבן געהאט אַסְּסָה האָרְמָאָטָן. אַנְטָקָעָן

זוי האט די הגנה אroiיסגעפירט איזן קליענים הארמאט, וואס מען האט איזס גערופן „דוד'ל“. ער האט געשאָסן מיט איז געהילך, איז די ערדי האט געצייטערט. עם האט זיך געדאָכט, איז די גאנצע גענטט וווערט אויפגערטין. די אראָכבר האבן ניט אויסגעאָטלן און אַנגֶע-הויבן אַנטַּלְוִיפֵּן איזן פאניק. זוי האבן אַיבָּרְגָּעָלָאָזָן זוייעָר שפיטעלער מיט שפּֿרְיוֹן און געווֹר. זוי האבן אַיבָּרְגָּעָלָאָזָן זוייעָר שפיטעלער מיט מעדייקאמענטן. די גאנצע אַראָכְבִּישׁ עַטְוֵיל פּֿוֹן שטאמט איז גע-וואָרְן פּֿאָרְלָאָזָט און פּוֹסְטַּט. קִיְּן איזן מענטש איז דָּאָרְטַּט ניט געבליבּן. די הגנה האט פּֿאָרְנוּמָעַן די שטאמט. עם איז געווֹן דער גַּרוּסְטַּרְסְּ נַּסְּ פּֿוֹן צְפַת, ווֹעֲן צְעַנְדְּלִיקָעַר טַוְיזְנָטָעַר אַראָכְבִּער זַיְנְעַן אַנטַּלְאָפֵן פּֿוֹן שְׂרָעָק פּֿאָר אַ קלְיָינְעָר יִדְיִשְׁעָר בַּאֲפָעָלְקָעָרְוָונָג אַזְּנָאָזְנָעָאָפְּטִילְוָנָג פּֿוֹן יִדְיִשְׁעָר הַגָּנָה. צְפַת איז בַּאֲפָרְיִיט גַּעֲוָאָרָן.

דער ווֹידְעַרְשְׁטָאָנָד פּֿוֹן יְחִיעָם

וואָ אַ ווֹאָנדָעַר האט אַוְיסְגָּעָזָעַן די פּֿאָרְטִּיְּדִּיקָּוֹנָג פּֿוֹן דָּעַם קלְיָינְגָּקָן קִיבּוֹץ יְחִיעָם. ער גַּעֲפִינְגְּ זַיךְ אַזְּנָאָזְנָעָאָזָן גַּלְיל נַיט וַיְוִית פּֿוֹן צְפַת אַוְיפֵּאָפְּטִילְוָנָגָעָנָם בָּאָרגָג. דָּאָרְטַּט האט זַיךְ גַּעֲפִינְגְּ אַ קלְיָינְעָאָפְּטִילְוָנָגָעָנָם, וואָס האָבָּן גַּעֲהָאָט וַיְוִינְקָעָג גַּעֲוָוָעָר אַזְּנָאָזְנָעָאָזָן גַּעֲהָאָט. די אַראָכְבִּער האָבָּן צְעַשְׁטָעָרְטַּט די בְּרִיךְ, וואָס פִּירְטַּט צּוֹם קִיבּוֹץ אַזְּנָאָזְנָעָאָזָן זַיךְ זַיְנְעַן גַּעֲוָוָעָר זַיךְ, אַזְּנָאָזְנָעָאָזָן דָּעַר קלְיָינְעָר קִיבּוֹץ וַוְעַט זַיךְ אַונְטְּעַרְגָּעָבָן. אַכְבָּר זַיךְ האָבָּן גַּעֲמָאָכָט אַטְוֹת אַזְּנָאָזְנָעָאָזָן זַיְנְעַן חַשְׁבָּוֹן. די חַלְצִים פּֿוֹן יְחִיעָם האָבָּן מִיט דָּעַר קלְיָינְעָר צָאָל בִּיקְסָן וואָס זַיךְ האָבָּן גַּעֲהָאָט זַיךְ פּֿאָרְטִּיְּדִּיקָּט. זַיךְ האָבָּן גַּעֲהָאָפְּטָאָזָן אַוְיפֵּאָזָן זַיךְ האָבָּן נַיט דָּעַר-לָאָזָט, אַזְּנָאָזְנָעָאָזָן אַראָכְבִּער זַאלְזָן צְקוּמוּן נַאֲגָעָנָט.

פּֿוֹן דָּעַר שְׁטָאָט נַהֲרִיה אַזְּנָאָזְנָעָאָזָן אַרְוֹסִים אַגְּנָה גַּרְוָעָאָפְּטָאָזָן הַעֲלָפָן די פּֿאָרְטִּיְּדִּיקָּעָר פּֿוֹן יְחִיעָם. גַּאָר יְוָנְגָעָאָזָן קִינְדָּעָר, אַינְגְּלָעָר אַזְּנָאָזְנָעָאָזָן מִידָּיד-לָעָר. זַיךְ האָבָּן אַגְּנָעָטָאָזָן אַוְיפֵּאָזָן די קַעְפָּעָמָעָנָעָאָזָן הַוְּטָלָעָן כְּדִי זַיךְ בַּאֲשִׁיצָן פּֿוֹן די אַראָכְבִּישׁ קְוִילָן. דָּעַר וַעֲגָנָעָאָזָן זַיְנְעַן קִיְּן נַהֲרִיה אַזְּנָאָזְנָעָאָזָן גַּעֲפָרְלָעָכָר. הַוְּנָדָעָרְטָעָר אַראָכְבִּער בַּאֲוּאָפָּנָט מִיט בִּיקְסָן אַזְּנָאָזְנָעָאָזָן מִיט האַרְמָאָטָן האָבָּן דָּעַם וַעֲגָנָעָאָזָן. אַס פּֿוֹן די אַינְגְּלָעָר אַזְּנָאָזְנָעָאָזָן מִידָּלָעָר זַיְנְעַן גַּעֲפָאָלָן אַוְיפֵּאָזָן דָּעַם גַּעֲפָרְלָעָכָן וַעֲגָנָעָאָזָן, אַכְבָּר

זוי האבן אפגעהייט, אז ייחיעם זאל ניט אריינפלאלן אין די אראכביישע הענט.

איינטאל אויז ביי די באלאגנערטער אין ייחיעם געווארן אַ גרויסע שמחה.

זוי האבן דערען או אַ ריי געפאנצערטער אָויטאטמאכבלן דער-גענטערן זיך צו ייחיעם. פון אָנחויב האבן זוי זיך דערשראָקן. זוי האבן געמיינט אָפֿשֶׁר זייןען דאס ענגלאָנדער, ווֹסְסֶם קומען צונעמען בַּיִזְיִזְרֶר. אָבער ווֹעֵן די געפאנצערטער אָויטאטמאכבלן זייןען צונעקוּמָעָן צום טויער אויז געווארן אַ געשריי פון פריד! „דאס אויז אַ גרוּפָע פון דער הגנה“! מען האט געבראָקט שפּיוּז אַוְן געווער אוּז וואָסער צום טריינקען, אַוְן קלַיְידָעָר אַוְן צִיּוֹתָנוּגָעָן.

אט אויז ווי ס'האָבן זיך פֿאָרטַּהֲיִידִיקְטַּה די חַלְזִים פון ייחיעם האָבן אויך געטָאָן אָנדָעָרָה הַלְּדִישְׁקָה חַלְזִים אַיִן אָנדָעָרָה פּוֹנְקָטָן. די אָראָץ בער זייןען באָפָּאָלָן צענְדְּלִיקָעָר יִדְיִישָׁעָר יְשֻׁכְּבָּים אַוְן אָוּמְעָטוּם האָבן די יודָן זוי פֿאָרטַּהֲיִבָּן אַוְן אַיִן אַ סְּךְ עַרְטָעָר צונענוּמָעָן בַּיִזְיִזְרֶר געווער.

די יִדְיִישָׁעָר הַלְּדִישְׁקָה האָט אָנְגָּעוּזָאָרָפָן אַ שְׁרָעָק אוּפְּטַּהֲרָה אָראָכְבָּר. זוי האָבן אָנְגָּעוּזָוִיבָן אָנְטָלוֹיפָן פון זַיְעָרָעָר דָּעָרְפָּעָר אַוְן פון די שטעט אַיבָּעָרָן גָּאנְצָן לְאָנָּדָה.

דער וואָנדָעָר פון קִיבּוֹץ נְגַבָּה

אויפָן וועג צוֹם נְגַבָּה, ווֹיִיטַּ פָּוָן אַ יְשֻׁוָּבָּ, צוֹם דָּרוֹזָם פָּוָן לְאָנָּדָגָעָפִינְגָּט זיך אַ קְלִיְינְגָעָר קִיבּוֹץ, נְגַבָּה. די מְצַרְיִישָׁעָר אַרְמַנִּי הָאָט גַּעַוְאָלָט אַיִינְ-נְעַמְעָן נְגַבָּה אַוְן פָּוָן דָּאָרְטָן זיך לְאָזָן גַּיְינְ פֿאָרְכְּאָפָּן אָנדָעָרָה יְשֻׁכְּבָּים. די מְצַרְיִישָׁעָר אַרְמַנִּי הָאָט אַרוֹסְגַּעַשְׁקָטָה צוֹ נְגַבָּה אַ גַּרְוִוָּסָעָטָה טַעַרְדִּישָׁעָר אַפְּטַּיְילָוָגָגָה פָּוָן צְוּוִי טַוְזָנָט זַעַלְגָּעָר מִיטָּה אַרְמַטָּן, מִיטָּה טָאָנְקָן מִיטָּה עַרְאָפְּלָאָנָּעָן, אַוְן מִיטָּה אַ סְּךְ אָנדָעָרָה געווער. אַיִן נְגַבָּה זַיְעָנָן גַּעַוְוָן סְךְ חַכְלָה 75 מְעַנְטָשָׁן, מַעַנְגָּעָר אַוְן פְּרוֹיְעָן, אַוְן 70 זַעַלְגָּעָר פָּוָן דָּעָרְיִישָׁעָר אַרְמַנִּי, ווֹסְסֶם זַיְעָנָן גַּעַוְמָעָן הַלְּפָנָן בַּאֲשִׁיצָן נְגַבָּה. זוי האָבן נִיט גַּעַהָאָט קִיְיָן הַאַרְמַטָּן אַוְן קִיְיָן טָאָנָּקָן אַוְן קִיְיָן עַרְאָ-פְּלָאָנָּעָן, זוי האָבן גַּעַהָאָט אַ קְלִיְינָעָן צָאָל בַּיְקָסָן אַוְן בְּלוּזָה אַיִינְ מַטְשִׁין-

ביקם אויף צו פארטיזידיקן זיך פון די עראפלאנען. אבער די איינ-
וואוינגער פון נגבה זיינגען ניט אראפגעפאלאן בייז זיך. זיך האבן בא-
שלאָן זיך שלאָן מיט דער גויסער מצריישער ארמי. די מצריישע
ארמי האט פארשטעטלט דעם וועג וואָס פירט צו נגבה, כדי דער ישוב
זאל בליבן אַפְּגַעַשְׁנִיטָן, אליען. אלע טאג האבן זיך באַשָּׁסָן נגבה מיט
הארמאָטָן, און פון עראַפְּלָאנָן. עם איז געוען אַטָּג, וואָס זעקס
טויזנט באַמְּבָעָם זיינגען געפָּאָלן אויפָּן קליענים קיבוץ נגבה.

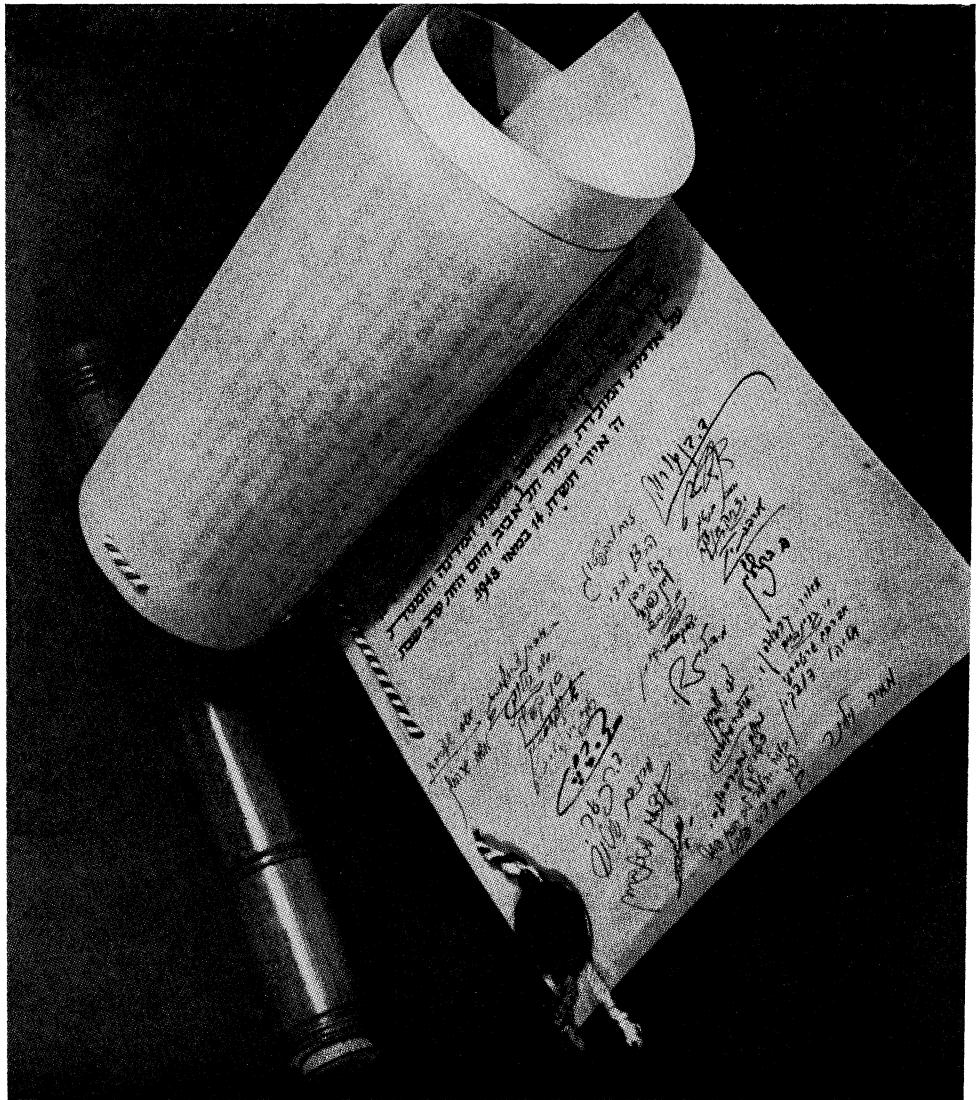
די איינֻוֹוֹאוֹינֻרָה פון נגבה האָן געמאָכָט שוויזְּגָרָאָבָנָס טיף איין
דער ערָד, די שוויזְּגָרָאָבָנָס האָן זיך באַדְּקָת מיט ערָד אָן מיט זעך-
לעָך זאמָה, און דָּרָטָה האָן זיך באַהֲלָטָעָנִישׁ. אַין דער באַהֲלָטָעָנִישׁ
פון די שוויזְּגָרָאָבָנָס האָן זיך אַיִינְגַעַרְדָּנָט אַקיָּד אויף קָאָכָן ווַיְאָרָר
שפְּיוֹן, צוֹגְעָנְגִּירִית ווְאַסְפָּרָה, גַּעַהְאָלָטָן ווְיַעַר גַּעַוּעַר אָן אַפְּלִילָו געמאָכָט
אַשְּׁפִּיטָּאָל פָּאָר די פָּאָרְוָוָונְדָּעָטָה, אָן טַעַלְעַפְּאָנָּעָן פון אַיִן שוויזְּ
גרָאָבָן צוֹם אַנְדָּעָרָן כְּדֵי מָעָן זאל קָעָנָעָן רַיְדָן צוֹוִישָׁן זיך.

טָאָג נָאָך טָאָג זיינְגָּעָן אַיבָּעָר נגְבָּה גַּעַפְּלוֹגָן קוֹיְלָן אָן באַמְּבָעָם.
די היַעֲזָר זיינְגָּעָן צַעַשָּׁאָסָן גַּעַוּאָצָן, די ווּעָנֶט זיינְגָּעָן גַּעַוּעָן דּוּרְכּוּבְּטִיךְ
פון קוֹיְלָן-לְעָכָר. די ערָד אַיִן גַּעַוּעָן אַוְיְפְּגַעַרְיָה אָן צַעַגְרָאָבָן פון
שְׁרָאָפְּנָעָלָן. דער גַּאנְצָעָר יְשָׁוֹב אַיִן גַּעַוּעָן חָרוּבָן.

די אַרְאָבִישָׁע טָאָנָקָעָן האָן זיך דּוּרְעַנְטָעָרָט צוֹם טוַיְעָר
פון נגְבָּה. די פָּאָרְטִּיזְּדִּיקָּעָר פון נגְבָּה האָן גַּעַלְאָזָן די טָאָנָקָעָן צוֹגִינוֹן
גָּאָר נָאָעָנֶט. ווּעָן די אַרְאָבִישָׁע טָאָנָקָעָן אָן זעלְנָעָר זיינְגָּעָן גַּעַוּעָן
בִּים טוַיְעָר פון נגְבָּה, האָן די יִדְּישָׁע פָּאָרְטִּיזְּדִּיקָּעָר אַוְיְפְּגַעַעַפְּנָט
אויף זיך אַשְׁטָאָרָקָע שִׁימְעָרִי פון בִּיקָּסָן אָן אַוְיְפְּרִירִים-מַאְטָעָרִיכָּל. די
טָאָנָקָעָן זיינְגָּעָן צַעַשְׁדִּיקָּט גַּעַוּאָצָן, אַסְּךְ אַרְאָבִישָׁע זעלְנָעָר זיינְגָּעָן
גַּעַפְּאָלָן אָן די מְצִירִישָׁע אַרְמִי הָאָט זיך צוּרִיקְגַּעַצְוִיגָּן. די מְצִירִישָׁע
אַרְמִי הָאָט גַּעַשְׁיקָט נָאָך מַעַר מִילְּיָטָעָר אָן נָאָך מַעַר גַּעַוּעָר אויף
איִינְצּוּנְעָמָן נגְבָּה. ווּידְעַרְאָמָּל זיינְגָּעָן מְצִירִישָׁע טָאָנָקָעָן צַגְעָקוּמוּן
צַו די טוַיְעָרָן פון נגְבָּה אָן אַצְוּוֹיְטָן מָאָל האָן די מַעַנְטָשָׁן פון נגְבָּה
זיך פָּאָרְטִּירָבָּן. אַזְוִי אַיִן גַּעַוּעָן עַטְלָעָכָעָ מָאָל. די מַעַנְטָשָׁן פון נגְבָּה
הָאָבָּן זיך גַּעַמְּאָטָעָרָט, זיך גַּעַוּאָלְגָּעָרָט אַיִן גַּרְיָבָּה, גַּעַהְאָט ווַיְיָנִיקָּ
שְׁפִּיוֹן אָן ווְאַסְפָּרָה, אַבָּעָר זיך האָן נִיט פָּאָרָלָאָזָן זיַּעַר יְשָׁוֹב, אָן
פָּאָרְהָאָלָטָן די מְצִירִישָׁע אַרְמִי, זיך נִיט קָעָנָעָן גַּיְן אויף אַנְדָּעָרָ

ווײַדישע יישובים. אַ צָּאָל פֿאַרְטִּיְידִּיקָּעֶר פֿוֹן נְגַבָּה זַיְנָעָן גַּעֲפָאָלָן אָוָן
 אַפְּגַּעַבָּן זַיְעַרְעַע לְעַבְנָס אֵין דָּעַר בְּאַפְּרִיאַיְוָנָגָם מַלְחָמָה פֿוֹן יִשְׂרָאֵל.
 זַוְעַגְנָעָן דָּעַר גְּבוּרָה פֿוֹן קְלִיְינָעָם קִיבּוֹז נְגַבָּה הַאָט מַעַן דָּעַרְצִיּוֹלָט
 אֵין יַעֲדָן הוּא אַיִן אַרְצִיְשָׁרָאֵל אָוָן אוּיפָּקָלָעָפָרָאנָטָן. נְגַבָּה הַאָט
 אַוִּיסְגַּעַהְאַלְטָן דִּי מַלְחָמָה מִיטָּדָעַר גְּרֻעַסְטָעָר מַצְרִישָׁעָר אַרְמִיָּי, צּוֹלִיב
 דָּעַר חַעַלְדִּישְׁקִיּוֹט אָוָן מִסְרָתָה נְפָשָׁתָה פֿוֹן אִירָעָ אַיְנוֹוָאַיְנוֹנָעָ.
 אָוָן אַט אַזְוִי וּוּעַם הַאָט זַיְךְ פֿאַרְטִּיְידִּיקָּט נְגַבָּה זַיְנָעָן אוּיךְ אַלְעָ
 אַנְדָּעָרָעָ יְשָׁוּבִים — דָּעַרְפָּעָר אָוָן שְׁטָעָט, מִיטָּדָעַר גְּבוּרָה גַּעַשְׁטָאַנָּעָן קָעָנָן
 דִּי אַרְמִיּוֹן פֿוֹן זַעַקְס אַרְאַכְבִּישָׁעָ לְעַנְדָּעָר אָוָן גַּעַוְוָאַוָּנָעָן דִּי מַלְחָמָה.

די גראינדונג פון מדינת ישראל

דער לאָרַצְיַע פון אַומְאָפָהעֲנֵגִיקִיט

עמלעט פון מדינת ישראל

מדינת ישראל תהא פתוחה לעליה יהודית ולקבוץ גלויות.
די יידישע מדינה וועט זיין אפֿן פֿאַר יידישער אַינְוֹאנְדֶּעֶץ
רונג אונ קיבוץ גלויות.

מדינת ישראל תהא משתחה על יסודות החירות, הצדק
והשלום לאור חזונם של נבאיי ישראל.

מדינת ישראל וועט זיין געבויט אויפֿ יסודות פון פריהיט,
פון גערעכטיקיט אונ שלום ווי עס האבן אונדו געלערנט
די נביאים.

אנו קוראים אל העם היהודי בכל התפוצות להתלבך סביב
הישוב בעלייה ובבנייה ולעמוד לימינו במערכה הגדולה על
הגשםת שאיפות הדורות לגאותה ישראל.

מיר רופן דאס יידישע פֿאַלְק אַיבָּר גָּאָר דָּעָר וּוּלְט זִיךְ צָו
באַהעפְּטָן מִיטָּן יִשּׁוּב פֿאַר עַלְיה אַונ אוּפְּבּוּי, צו שטיין מיט
אִים צוֹזָאמָעַן אֵין דָעַם גְּרוֹיסָן קָאָמָף פֿוּן פֿאַרְוּירְקְלָעָן דִּי
שְׁטוּרְבָּונְג פֿוּן דָוָרוֹת פֿאַר יִדְישָׁר אוּסְלִיְזָוָנָג.

(אויסציגו פון דער דעלאָרָאַצְיָע פֿוּן

אוּחָאַפְּהָנְגִיקִיט)

עד 14 טער מאיל פון יאָר 1948 (ה' אײַיר תש"ח)
אייז געוווען אַ גרויסער טאג פֿאָר די יידִין פון אַרְץ יִשְׂרָאֵל
און פון גאָר דער וועלט. אַין דעם טאג אייז גענְרִינְג-
דעט געווואָרֶן מדינָת יִשְׂרָאֵל.

אין דער שטאט תל-אביב, אין דער געביידע פון
יִדְיּוֹשָׁן מִזְוְעָוָם, האָבן זיך פֿאָרוֹזָאמְלָט די מְנַהֲגִים פון אַרְץ יִשְׂרָאֵלְדִּיקָן
יִדְיּוֹשָׁן יִשְׁוֹב אָון האָבן דּוּקְלָעָרט די אָמוֹפְּהָעָנְגִּיקִיט פון אַרְץ
יִשְׂרָאֵל, די גְּרִינְדוֹנְגָּפָּן אַ יִדְיּוֹשָׁעָרָ מִדְיָנָה — עַם אייז אַיְינְגָּעָשְׁטָעלָט
געווואָרֶן אַ צִּיּוֹנוֹיְלִיקָּעָ רְעִינוֹרָונְגָּ. פֿאָרָן פֿרְעָמִיעָרָ מִינְיסְטָעָרָ אייז
בָּאַשְׁטָימָט גַּעַוְואָרֶן דּוֹד בְּנִגְרוֹיוֹן. אַין דער זַעַלְבָּעָרָ נְאָכְלָטָ פון 14 טָן
מָאי, האָט דּוֹד בְּנִגְרוֹיוֹן גַּעַרְעָדָטָ פון תל-אביב דּוֹרָךְ דער רְאַדְיָאָ צָו
די יידִין פון אַרְץ יִשְׂרָאֵל אָון צָו די יידִין אַיבָּעָרָ דער גָּאנְצָעָרָ וועלט.
ער האָט זַי אַנְגְּעוֹזָגָטָ די גְּרוֹסָעָ בְּשָׂוְהָ — עַם אייז אוּפְּגָעָקוּמָעָן די
יִדְיּוֹשָׁעָ מִדְיָנָה.

מייט צִיטָעָר אָון האָרְצָן אָון מִיט טְרָעָרָן פון פֿרְיִיד האָבן די יידִין
פון גאָר דער וועלט זיך צּוֹגְעָהָעָרט צָו די רְיִידָ פון דעם עַרְשָׁטָן פֿרְעָעָ
מַיְעָרָ מִינְיסְטָעָרָ פון יִשְׂרָאֵל. וּוּן דּוֹד בְּנִגְרוֹיוֹן האָט גַּעַרְעָדָטָ, אָון
דאָס אייז געוווען אַין דער נְאָכְלָטָ פון פֿרְיִיטִיקָ אָוִיפָּ שְׁבָתָ, זַיְינְעָן אַיבָּעָרָ
דער שטאט גַּעַפְּלוֹינְגָּ אַרְאָבִישָׁעָ עַרְאָפְּלָאָצָעָןְגָּ, וּוּאָס זַיְינְעָן אַנְגְּעָנוּמָעָן
פָּונְ מְצָרִים אָון האָבן באַמְּכָאָרְדִּירָטָ די שְׁטָאָטָ. דָּאָס גָּאנְצָעָ לְאָנדָ, מְאָן
אוּן פְּרוֹיָ, אָון די גָּאנְצָעָ וּוּגָנְטָ זַיְינְעָן גַּעַשְׁתָּאָצָעָןְגָּ גְּרִוִּיטָ אָוִיפָּ פֿאָרְטִּיָּ
די קְיֻעָן דָּאָס לְאָנדָ. אַוְפְּמָאָרְגָּן נְאָךְ דער גְּרִינְדוֹנְגָּ פָּונְ דּוֹרָךְ יִדְיּוֹשָׁעָ
מִדְיָנָה, דּוֹם 15 טָן מָאי, האָבן די עַנְגָּלָעָנְדָעָרָ אַנְגְּעָחוֹבָן פֿאָרְלָאָזָן דָּאָס
יִדְיּוֹשָׁעָ לְאָנדָ. עַם האָט זיך גַּעַנְדִּיקָטָ זַיְעָרָ מַאנְדָּאָטָ, זַיְעָרָ הָעָרָ
שָׁאָפָטָ, אַיבָּעָרָ אַרְץ יִשְׂרָאֵל. די צִּיּוֹנוֹיְלִיקָּעָ יִדְיּוֹשָׁעָ רְעִינוֹרָונְגָּ האָט
אַיבָּעָרָגְּעָנוּמָעָן אַלְעָ אַמְּטָן צָו פְּרִוּן די מִדְיָנָה אָון זָוּ פֿאָרְטִּיְדִּיקָן.

די מלְחָמָה מִיט זַעַקְמָן אַרְאָבִישָׁעָ לְעַנְדָעָר

וּוּן די אַרְאָבִישָׁעָ לְעַנְדָעָרָ האָבן דּוּרָהָעָרטָ, אוּס אייז גַּעַנְרִינְדָעָט
געווואָרֶן די יִדְיּוֹשָׁעָ מִדְיָנָה, האָבן זַיְיְלָאָיךְ אַרוֹסְגָּעָשִׁיקָטָ זַיְעָרָעָ

ארמייען צו די גרעניצן פון ארץ ישראל. זעם אראכביישע מלוכות
זייןען באפאלן די יודישע מדינה פון אלע זייןן. די יידן האבן נאך
ניט געהאט קיין ארמיי, עם אויז געווען די „הגנה“ מיט דעם קלינעם
בימל געווער, וואס מען האט אויסכאהלטן פון די ענגלאנדער. די
אראכביישע ארמייען האבן געהאט טאנקען, און עראפאלאנגען, און האָרְ
מאטן און אלע אנדערע געווער, וואס ארגאניזירטע אראמייען דאָרפַּן.
שׂווער אויז געווען דער יונגעער יודישער מדינה זיך צו פאָרטײַידַקָּן.
דוד בּּנְגּוּרִיּוֹן, דער פֿאָרטִיִּידִיקִוְּנִיגְּסִים-מִינִיסְטֶּר, האט געהאט דעם
גרויסן גלויבן, אָז די יידן וועלן געוינוינען די מלחמה — מיט זיינְר מוט,
מיט זיינְר אַיבּעְרְגּעְבְּנִיקִיט אָזָן מיטן שטאָרְקָן גּוּפְּלִיל, אָז אָרְצֵן יִשְׂרָאֵל
אויז זיינְר לאָנד, דאס לאָנד פון זיינְר עַלְתָּעוֹן. ער האט געומטיקט
זָאָס פָּאָלָק אָזָן האט אַרגְּגַנִּיזְרָטְעָן די אָרְמִי — די „צְבָא הַגָּהָה לִיְהָרָאָל“.
די יודישער רענירונג האט געשיקט מענטשן אויפַּן געווער אין
פארשיידענע לענדער.

אויפַּן איינְקְוִיפַּן געווער האט מען באָדָאָרְפַּט האבן געלט. גָּלְדָּע
מָאִירְסָאָן, די אַרְבָּעְטָעָר-פֿוּרְעָרִין פון אָרְצֵן יִשְׂרָאֵל, אויז אַרְוִיסְגּוּפְּאָרְן
קִין אַמּוּרִיקָע. זַי האט דערצְיַילְט די יידן פון אַמּוּרִיקָע וועגן דער
שׂווערער מלחמה פון מדינת ישראל. זַי האט גּוֹזָאנְט, אָז מען דאָרְפַּ
הַאָבָן גָּלְט אָוֹפַּן קוּפַּן געווער.
מיט גָּרוּם לִיבְשָׁאָפְּט האבן די אַמּוּרִיקָאנְדָּר יִדְן אוֹפְּגָעָנוּמָעָן
גָּלְדָּע מָאִירְסָאָן. צָעְנְדְּלִיקָעָר טוֹזְנְטָעָר מענטשן זייןען גּוּקְוּמָעָן זַי
הָעָרָן, אָזָן די אַמּוּרִיקָאנְדָּר יִדְן האבן גַּעַשְׁאָפְּן פּוֹפְּצִיק מִילְיאָן דָּאָלָעָר
פָּאָר דָּעָר יְוּנְגָעָר מדינה.

אָסְךְ יְוּדִישָׁע יְוּנְגָעָר לִיְוָט פָּוּנְ פֿאָרְשִׁיְּדָעָנָעָן לענדער פון אַיְוּרָאָפְּעָ
אוֹזָן אַמּוּרִיקָע זייןען אַוּוּקְגּוּפְּאָרְן קִין אָרְצֵן יִשְׂרָאֵל צַו הָעַלְפָּן פֿוּרְ
די מלחמה. עַם זייןען גּוּפְּאָרְן יְדִישָׁע בְּחוּרִים, פֿילְאָטָן פָּוּנְ עַרְאָפְּלָאָנָעָן
אוֹזָן האָבָן גַּעַהְאָלְפָּן אַרגְּגַנִּיזְרָן אָלָופְּט פָּלָאָט פָּאָר דָּעָר יִשְׂרָאָלְדִּיקָעָר
אָרְמִי. עַם זייןען גּוּפְּאָרְן יְדִישָׁע בְּחוּרִים, מַאֲטָרָאָזָן, וואס האָבָן גַּעַ
הָאָלְפָּן פֿוּרְן די יְדִישָׁע שְׁיפָּן. עַם זייןען גּוּפְּאָרְן מַעְבָּאָנִיקָעָר אָזָן אַיְנָ
וּשְׁעָנִירָן. עַם זייןען אוֹיךְ גּוּפְּאָרְן נִישְׁטָאָרְדִּישָׁע יְוּנְגָעָלִיטָטָט פָּוּנְ אַמּוּרִיקָע
וועלבּע האָבָן גַּעַוּאָלָט הָעַלְפָּן די יִדְן אִין דָעָר בְּאַפְּרִיאָוָנְגָס-מְלָחָמָה.
אָט די פְּרִיאָוְוִילִיקָעָר קַעְמְפָעָר האָבָן אָסְךְ גַּעַהְאָלְפָּן אָז אַרגְּגַנִּיזְרָן

די יודישע אַרמי אין מדינת ישראל. אַינְנֶער פָּוּן די אַמְּעָרִיקָןֶער פרויויליקע, דער קָאַלְאָגָנָל דוד מאָרְקָום, אַ גָּרָאַדָּאַירָטָעָר פָּוּן וּעֲסָטָה פּוֹינְט, אַיז גַּעֲפָאַלְן אַין דָּעַם באָפְּרִיאָוְנְגָס-קְרִיגָּה פָּוּן מדינת ישראל.

די יידישע אַרמי פָּאַרְטִּיכְוָטְדִּיקְמָט די אַיְבִּיקָע שְׁטָאָט וּרוּשָׁלִים
 די אַרְאַכְּבָּעָר האָבָּן גַּעֲוָוָסָט וּוּי טַיְעָר עַמ אַיז וּרוּשָׁלִים פָּאַר די יִידְעָן, אַיז האָבָּן זַיֵּךְ פָּאַרְלִיְּגָט אַיבָּעַרְצְּרוּיִיטָן דָּעַם וּוּגְ קִין וּרוּשָׁלִים, כַּדי אַיְנְצָנוּנְעַמְּעָן די שְׁטָאָט. נַאֲךְ אַיְדִּיעָר עַמ אַיז גַּעֲרִינְדָּעָט גַּעֲוָאָרָן די יִידְשָׁע מדינה האָבָּן זַיֵּךְ הַיְּכָע בָּעָרְגָּו וּוּסָם גַּעֲנִינְעָן זַיֵּךְ בַּיְּמָוּס וּוּגְ צַוְּרוּשָׁלִים. דָּאַרְטָה האָבָּן זַיֵּךְ אַזְוּקָע גַּעֲשְׁטָעָלָט הַאַרְמָאָטָן אַיז האָבָּן גַּעֲשָׂאָסָן אוּפְּפָאַרְעָר, כַּדי נִיטְ דָּעַרְאָלָזָן זַיֵּךְ צַוְּקוּמָעָן קִין וּרוּשָׁלִים. אַכְּבָּעָר יִידְשָׁע קַעְפָּעָר האָבָּן אַיְנְגָע שְׁטָאָלָט דָּאָם לְעַבְּנָן אַיז גַּעֲפִירָט שְׁפִּיְּזָן, גַּעֲוָוָרָה, אַיז מַעֲנְטָשָׁן קִין וּרוּשָׁלִים. בֵּין הַיְּנְטִיקָּן טָאָג לִיְּגָן בַּיְּ דִי זַיְוִיטָן פָּוּן וּוּגְ, וּוּסָם פִּירָט צַוְּרוּשָׁלִים, פָּאַרְבְּרָעָנְטָע אַוְטָאַמְּאַבְּלִין, צַעְרָאַכְּעָנָע אַיז צַעְשָׁאַסְעָנָע לְאָסָט מַאְשִׁינְעָם, אַיְזָעָרָנָע סְקָעָלָעָטָן פָּוּן „דוֹשִׁיפְּסָמָן“ וּוּסָם זַיְנְעָן צַוְּרוּשָׁלִים זַמְּמָעָן מִיטְ דִי מַעֲנְטָשָׁן צַעְשָׁמְעָטָרָט גַּעֲוָאָרָן פָּוּן אַרְאַכְּוּשָׁע אַוְפִּירָים קוֹלָן. גַּרְוִיסָּע הַעַלְדִּישְׁקִיּוֹן האָבָּן אַרְיוֹנְגָּוּזָן יִדְשָׁע שְׁפָעָרָן, וּוּסָם זַיְנְעָן גַּעֲפָאָרָן הָן אַיז צַוְּרִיק אוּפְּפָאַגְּעָרָטָן וּוּגְן. אַיצְטָמָע אַיז דָּעַר וּוּגְ קִין וּרוּשָׁלִים אַ שְׁיַׁינְנֶער דָּוָאַקְעָר וּוּגְ, צַוְּוִישָׁן וּוּיְסָעָה בָּעָרְגָּו אַיז גַּרְגָּע טָאָלָן. יַעֲדָעָרָר וּוּסָם פָּאַרְט מִיטְ דָּעַם וּוּגְ אַיז זַעַט די פָּאַרְבְּרָעָנְטָע מַאְשִׁינְעָם, דָּעְרָפִילְט וּוּפִילְגָּרְבָּה יִדְעָן האָבָּן אַרְוִיסָּמָן גַּעֲוָוָוָן אַיז דָּעַר וּוּגְ זַוְּגָּלְבִּיבְּן פְּרִיִּי.

דָּעַר כְּבִישׁ הַגְּבוֹרָה

וּוּן יִדְעָן האָבָּן גַּעֲוָה, אַיז אַסְּרָ קְרָבָנָות פָּאַלְן אוּפְּפָאַר דָּעַם וּוּגְ, האָבָּן זַיֵּךְ בָּאַשְׁלָאָסָן אוּסְמָבְּיָעָן אַ צַוְּוִיטָן וּוּגְ, אַ וּיְיִנְיִקְעָר גַּעֲפָעָרְלָעָכָן. אַרְבָּעָטָר זַיְנְעָן גַּעֲשְׁטָאָנָעָן אַיז גַּעֲבָוִיט דָּעַם נִיעָם וּוּגְ. אַרְאַכְּיִשְׁעָ ערָאַפְּלָאָגָנָעָן זַיְנְעָן גַּעֲפְּלוֹגָן אַיבָּעָר זַיֵּךְ אַיז גַּעֲוָאָרָן אוּפְּפָאַרְטָן די דָעַר טַוִּיט אַיז גַּעֲהָאָנָגָעָן אַיבָּעָר זַיֵּךְ יַעֲדָע וּוּיְלָעָה. זַיֵּךְ האָבָּן אַכְּבָּעָט נִיטְ אַפְּגָעָשְׁטָעָלָט. זַיֵּךְ האָבָּן אַוְסְגָּלְיִיגְט דָּעַם „וּוּגְ פָּוּן גַּבְּוָרָה“ קִין וּרוּשָׁלִים. דָעַר וּוּגְ הַיִּסְטָמָט „כְּבִישׁ הַגְּבוֹרָה“.

ווען דער וועג איז פארענדיקט געווואָרַן אין דעכטמבער, 1948, האט מען געמאָכט אַ גְּרוֹיסָס פִּיעֻרָוָנָג. צו דער פִּיעֻרָוָנָג זַיְנָעַן גַּעַז קומען די טאָטָעָס מִיט די מַפְּעָם, ווֹאָס זַיְעַרְעַן קִינְדֶּעֶר זַיְנָעַן גַּעַפְּאַלְן בַּיִם אָוִיסְבּוּעַן דָּעַם ווּעַג. עַם זַיְנָעַן גַּעֲקוּמָעַן פָּאַרְוָוָאנְדָעַטָּע וְעַלְנָעָר, אַוְן אַרְבָּעַטָּעָר, ווֹאָס קוֹילֵן הַאָבָּן זַיְיַ גַּעַטְרָאָפָּן וְעַן זַיְיַ הַאָבָּן גַּעַבְּוִיטָס דָּעַם „וּעַג פָּוּן גְּבוּרָה“. עַם זַיְנָעַן גַּעֲקוּמָעַן בְּלִינְדָע אַוְן הַיְּנְקָעְנְדִּיקָע, אַוְן אַז הַעֲנָט, ווֹאָס זַיְנָעַן פָּאַרְקְּרִיפְּלָט גַּעֲווֹאָרַן בְּוּיְנְדִּיק דָּעַם „כְּבִישׁ הַגְּבוּרָה“. צו דער פִּיעֻרָוָנָג זַיְנָעַן גַּעֲקוּמָעַן פָּאַרְשְׁתִּיעַר פָּוּן דָּעַר יִשְׂרָאֵל רַעֲנִירָוָנָג. דָוד בְּנוֹגְרִוִּין האט גַּעַרְעַדְתָּ צו די פָּאַרְזָאַמְלָטָע אַוְן הַעֲנָט גַּעַזְגַּט : „אַט דָּעַר וּעַג פָּוּן גְּבוּרָה אַיז דָּעַר צִיכְּן פָּוּן יִדְיּוּשָׁר הַעֲלְדִּישְׁקָיוּת אַז דָּעַר בְּאַפְּרִיאָוָנָגָס-מַלְחָמָה. מִיר וּוּלְזַן די מַלְחָמָה גַּעַזְגַּעַן“. אַ סָּךְ קְרַבְּנָוֹת הַעֲנָט גַּעֲקוּמָט דָּעַר „וּעַג פָּוּן גְּבוּרָה“, אַבָּעָר מִיט דָּעַם וּעַג הַעֲנָט מעַן גַּעַרְעַטְטוּוּעַט יְרוּשָׁלָיִם.

די העַלְדִּישְׁקָיוּת פָּוּן די אַיְנוֹאַוְינָגָעַר פָּוּן יְרוּשָׁלָיִם

ווען יְרוּשָׁלָיִם אַיז גַּעַזְגַּעַן בָּאַלְגָּנָעָרָט פָּוּן אַלְעַזְגַּעַן פָּוּן אַרְאַכְּבִּישָׁע אַרְמִיּוּן, האט דָּאָרָט אַוְיְסְגָּעָלָט ווֹאָסְעָר אַז שְׁפִּיּוֹן. דָּאָס בִּימְלָאָוֹן שְׁפִּיּוֹן ווֹאָסְעָר אַז גַּעַבְּלִיבָּן אַיז שְׁטָאָט האט מעַן גַּעַטְיִילָט צְוּוִישָׁן די אַיְנוֹאַוְינָגָעַר גְּלִיךְ. יְעַדְעַ מַשְׁפָּחָה האט באַקְוּמוּן לוּוּט דָּעַר צָאָל פָּוּן אַיְרָעָ נְפָשָׁוֹת. אַלְעַז טָאָג זַיְנָעַן אַרְיְסְגָּעָפָּאָרָן די ווֹאָסְעָר פִּירָעָר אַיְכָּעָר דָּעַר שְׁטָאָט, זַיְדָאָ אַפְּגָּעָשְׁטָאָלָט אוּפָּה יְעַדְעַ גַּס אַז צְעַטְיִילָט דָּאָס ווֹאָסְעָר. די גַּאֲסָפָן זַיְנָעַן באַשְׁאָסָן גַּעַזְגַּעַן פָּוּן עַרְאַפְּלָאָנָעַן. בָּעָר, קוֹילֵן זַיְנָעַן גַּעַפְּלוֹגָן, באַמְכָּבָע זַיְנָעַן נִיט גַּעַהְיִת זַיְעַר לְעָבָן. אַונְטָעָר די העַלְדִּישָׁע ווֹאָסְעָר-פִּירָעָר האָבָּן נִיט אַוְיְסָגִין פָּוּן דָּאָרְשָׁט. אַיז צו דָּעַר באַפְּעַלְקָעָרָוָנָג, מַעֲנְטִישָׁן זַאֲלָן נִיט אַוְיְסָגִין פָּוּן דָּאָרְשָׁט. די בעַקְעָרִיּוּן האט מעַן גַּעַבְּאָקָן בְּרוּוּט, אַז דָּאָס בְּרוּוּט אַיז פָּאַרְטִּילָט גַּעַזְגַּעַן צְוּוִישָׁן דָּעַר באַפְּעַלְקָעָרָוָנָג, פָּאָר יְעַדְעַן מַעֲנְטִישָׁן אַגְּלִיכְּן חָלָק. די אַיְנוֹאַוְינָגָעַר פָּוּן יְרוּשָׁלָיִם האָבָּן גַּעַהְלָפָן דָּעַר יִדְיּוּשָׁר אַרְמִיִּי, ווֹאָס האט פָּאַרְטִּיְּדִיקָט די שְׁטָאָט. פָּרְוִיעָן זַיְנָעַן גַּעַגְגָּגָן אַיז די שְׁפִּיטְעַלְעָר אַכְּטָוָנָג גַּעַבְּנָן אוּפָּה די פָּאַרְוָוָאנְדָעַטָּע וְעַלְנָעָר.

עלטערע יידן, פרומע יידן מיט גרויע בערד זייןנע געשטאנגען
מיט די רזדעלן אין די הענט און געמאכט שוויז-גראכטן פאר דער
ארמי, און שוויזקעלערן פאָר קינדרער. זיי האָבן געארבעט אַפְּילו אום
שבת, וויל זיי האָבן געוזאנט: דאס איז אַ הייליקע אַרבעט און מען מעג
זוי טאן אום שבת.

פֿון די גָּאָסָן וּוֹאָס וַיְיִנְעַן שְׁטָאָרָק בְּאַשְׁאָסָן גַּעֲוָאָרָן, האָבָּן די
מענטשָׂן גַּעֲמוֹזָט אַזְעָקָגַיְין.

אַ פְּרוּי, אָן אַיְגָנְטִימָעָרִין פֿון אַ האָטָעל, האָט אַרְיוִיסְגָּעָנוּמוּן
איָרָע לְיִלְעָכָעָר אָן קָאָלְדָּרָעָם, זַיְיָ אַוִּיסְגָּעָשְׁפָּרִיט אַוְּפָּךְ דיּ בעטָן אָן
אוֹיפָּךְ דָּעָר פָּאָדָלָאנָע אָן הָאָט אַרְיוִינְגָּעָנוּמוּן דיּ קִינְדָּעָר פֿון דיּ מְשָׁפָּחוֹת,
וּוֹאָס האָבָּן גַּעֲמוֹזָט פָּאָרָלָאָן זַיְיָרָע הַיְּמָעָן. זַיְיָ האָט זַיְיָ גַּעַחֵיט, אָן
גַּעַשְׁפִּיטָּה, אָן גַּעַזְּאָרָגֶט פָּאָר זַיְיָ.

אַ חָבָּרָה פֿון קְרִירָת עֲנָבִים, אַ קִּבוֹץ לְעָבָן יְרוּשָׁלָיִם, האָט גַּעַרְ-
בָּעֵט אָן אַ פָּעַלְדָּ שְׁפִּיטָּלָ. זַיְיָ האָט גַּעַרְבָּעָט בְּיִיטָּאָג אָן בַּיְנָאָכָּט.
קִינְגָּעָר האָט נִיט גַּעַקְעָנָט פָּאָרְשָׁטִין וּוֹאָוּ נִעְמָט זַיְיָ כָּחָ אַזְוִיְּפִילְּ צָוָּ-
אַרְבָּעָטָן. זַיְיָ האָט יְעָדָן זַעֲלָגָעָר גַּעַקְעָנָט בַּיּוֹם נִאָמָעָן. זַיְיָ אַיְבָּעָרָ-
גַּעַבְּנָדָן דיּ וּוֹאָנָדָן. גַּעַגְּבָּעָן זַיְיָ עָסָן. גַּעַהְאָלָפָן גַּיְיָן דִּי הַיְּנָקָעָנְדִּיקָּע. פָּאָרָ-
קְעָמָט אָן גַּעַוּאָשָׁן דיּ, וּוֹאָס האָבָּן גַּעַהְאָט פָּאָרָוּאָנוֹנְדָּעָטָה הַעֲנָטָ-
אָונְגָּעָר דיּ קוֹלְעָן פָּלָעָגָט זַיְיָ גַּיְיָן בְּרַעֲנָגָעָן פָּאָר דיּ קְרָאָנָקָע עַסָּן.
זַיְיָ האָט קִיְּנָמָאָל נִיט גַּעַטְרָאָכָט וּוֹעָגָן זַיְיָ, נָאָר וּוֹעָגָן אַיְרָע "קִינְדָּעָר"
— דיּ פָּאָרָוּאָנוֹנְדָּעָטָה זַעֲלָנָעָר.

דיּ יַיְדָן פֿון גָּאָר דָּעָר וּוּלְעָט האָבָּן בְּאַוּאָנוֹנְדָּעָט דיּ גְּבוֹרָה מִיט
וּוּלְכָעָר דיּ אַיְנוֹאָוִינָעָר האָבָּן פָּאָרְטִּיאִידִיקָּט דיּ אַיְבָּיקָע שְׁטָאָט
יְרוּשָׁלָיִם.

דיּ יוֹגָּנָט פֿון יִשְׂרָאֵל אַיְן דָּעָר בְּאַפְּרִירִיאָוָנָגָס-מְלָחָמָה

אַיְן דָּעָר בְּאַפְּרִירִיאָוָנָגָס-מְלָחָמָה פֿון יִשְׂרָאֵל האָט זַיְיָ יוֹגָּנָט אַוְּסָ-
גַּעַצְיִיכָּנָט זַיְיָ אַ הַלְּדִישָׁר דָּוָר. יוֹגָּנָט בְּחוֹרִים אָן מִידָּלָעָךְ זַיְיָנָעָן
גַּעַנְגָּעָן אַיְן דָּעָר אַרְמִי, אַיְן צְבָא הַגְּנָה לְיִשְׂרָאֵל, אָן זַיְיָנָעָן אַוְּסָ-
גַּעַשְׁטָאָנָעָן דיּ שְׂוּעָרָסְטָעָ פִּיעָרָן פֿון דָּעָר מְלָחָמָה. אַפְּילוּ דיּ וּוֹאָס

זויינען נאך געוווען צו יונגע און מען האט זי אין דער אַרמיי ניט געקענט געמען, זויינען געקומען פריוויליק און זיך אַנגאנגעשלאָסן אָן מיליטערישע אַפְּטִילוֹנוֹגֶן. יונגע בחורדים און מײַדְלָעָר זויינען מוט די בִּקְשָׁן אֵין די הענט געגאנגען אַיבָּעָר די הייסע זאמדן פון נגב, געלְיטָן הונגער אָן דָּאָרְשָׁט אָן געהית די יידישע פֿאַזְיכִּיעַם. זי הַאָבָּן געקְלָעְטָרָט אוֹיף די שטיינגעָרָן בערג פון גְּלִיל אָן אוֹיף די בערג פון וּרְשָׁוֹלִים אָן באַשְׁיכַּט יַדְיִשְׁעַ יִשְׁכָּבִים. אָסְטָ פון דער יונגען פון יִשְׂרָאֵל הַאָבָּן זיך אָוִסְמְגַעְצִיכְיָנָט מִיט זַיְעָרָע מִילְּטָרִישָׁע פֿעָאִיקִיטָן אָן זויינען געווואָרָן אֲפִיצְרוֹן אָן גענעָרָאָל. זי הַאָבָּן געהאלְפָּן דָּעַם פֿאַרְטִּידִי קָוָנָגָס-מִינִיסְטָרָר, דָּוד בָּן גּוֹרִיּוֹן, צו פִּירָן אָן געווינְגָּן דָּעַם קָרִיגָּה. אָסְטָ מעָשָׂות פון הַעַלְדִּישְׁקִיטָּה דָּרְצִיְּלָתָּה מַעַן וּוּנְגָּן דָּעַר יונגען פון יִשְׂרָאֵל.

די צויזי ברידער הלל אָן יַרְבָּעֵל לְבִיאָ פָּוּן קִיבּוֹץ עַיְנָהָרוֹד

אין עַמְקָה יַרְבָּעֵל, אָן קִיבּוֹץ עַיְנָהָרוֹד זויינען געוווען צויזי ברידער הלל אָן יַרְבָּעֵל לְבִיאָ, די זַיְן פָּוּן שְׁלָמָה לְבִיאָ, אַיִינְגָּר פָּוּן די פֿיאַנְגָּרָן פָּוּן דָּעַר צְוּוִיטָעָר עַלְיהָ.

ווען די אַרְאָכְבָּעָר זויינען באָפְּפָלָן די אַיִינְגָּוָאַוְוָינְגָּר פָּוּן עַמְקָה הַאָבָּן זיך אַוְיְגָעָהָוִיכְן די צויזי ברידער אָן זויינען אַוְעָקָה אַוְיפָּן באָרגָ גְּלִבוֹעָ. אַיִינְגָּר אִיז געגָאנְגָּעָן מִיט זַיְן אַפְּטִילְוָנָגָ פָּוּן אֵין זַיְתָה באָרגָ, אָן דָּעַר צְוּוִיטָעָר מִיט נאָך אָן אַפְּטִילְוָנָגָ פָּוּן דָּעַר צְוּוִיטָעָר זַיְתָה באָרגָ, כְּדִי אַרְומָצְרוֹנִינְגָּלָעָן דָּעַם שָׁוֹנָא, וְאָסְטָ האָט זיך געפָּנוּן אַוְיפָּן שְׁפִּיצָה פָּוּן באָרגָ, אָן האָט פָּוּן דָּאָרטָ באָשָׁאָסָן די יַדְיִשְׁעָ אַיִינְגָּוָאַוְוָינְגָּר.

ווען די צויזי ברידער זויינען געגָאנְגָּעָן, אַיִינְגָּר פָּוּן אֵין זַיְתָה באָרגָ, אָן דָּעַר צְוּוִיטָעָר פָּוּן דָּעַר צְוּוִיטָעָר זַיְתָה באָרגָ, זויינען קוֹלוֹן געפָּלוֹגָן אַיבָּעָר זַיְעָרָע קֻעְפָּה. זַיְבָּן יַדְיִשְׁעָ פֿאַרְטִּיְוִיקָּעָר זויינען דָּעַט מַאֲלָט געפָּאָלָן אַוְיפָּן באָרגָ גְּלִבְּיָעָ אָן עַטְלָעָכָעָ זויינען פֿאַרְרוֹאַונְדָּעָט געווואָרָן. צוֹוִישָׁן די זַיְבָּן געפָּאָלָעָן אִיז געוווען אַיִינְגָּר פָּוּן די ברידער לְבִיאָ, יַרְבָּעֵל. דָּעַר צְוּוִיטָעָר בְּרוֹדָעָר, הַלְּל, האָט געקְלָעְטָרָט אַוְיפָּן באָרגָ אָן ער האָט נִיט גּוֹוֹאָסְטָ, אוֹ זַיְן בְּרוֹדָעָר יַרְבָּעֵל אִיז געפָּאָלָן. צו אִם אִיז צְוָגָעָקְוָמָעָן אָז זַעַלְנָעָר, אָן האָנטָ האָט ער געהאלְפָּן

ירובעל'ס ביקם. היל האט דערקאנט דעם ברודערם ביקם און האט פאָרְשַׁטְּאָנָּעָן, אָז זוֹין ברודער אִיז גַּפְּאָלֶן. אֲכָבָד עַר האט זיך ניט געקענט זעַן טְּרוּיְעָן, ווֹיֵל עַר אִיז גַּעַוּעַן אוֹפֶן פְּרָאָנָּט אָזָן האט געמוֹת גַּיְינָן פָּאָרוּים.

דעַר פָּאָטָעָר פָּוָן דַּי צְוַויִּי זַיְן האט גַּעַהְעַרְטָד דַּי שִׁיםְעַרְיוּעַן אוֹפֶן גַּלְבוּעַ, ווֹאַוְוַיְינַע זַיְן זַיְינַע גַּעַוּעַן. דַּעַר פָּאָטָעָר האט דַּעַמְּאַלְטָד גַּעַ- פְּלָאָנָּצָט אַ בִּימְעַרְ-גָּאָרְטָן אִין עַיְנָה. ווֹעַן עַר האט אַיְנְגַּעַפְּלָאָנָּצָט דַּאַס לְעַצְּטָעָ בִּימְלָהָט מַעַן אִים אַנְגְּוַיְזָאָגָט דַּי בִּיּוֹזָעָ בְּשָׂוְרָה, אָז זַיְן זַיְן, יְרוּבָּעַל, אִיז גַּעַפְּאָלָן אוֹפֶן בָּאָרגָן גַּלְבוּעַ. מַעַן האט גַּעַבְּרָאַכְּטָד דַּעַם טְּוִיְּטָן קָעְרָפְּעָר פָּוָן יְרוּבָּעַל אַוְוַעְקָגְּלִיְּגָט אַוְיִיפְּ דַּעַר עַרְדָּה. פָּוָן בָּאָרגָן גַּלְבוּעַ אִיז אַרְאָפָּה דַּעַר אַיְנְגַּרְעָרָר בְּרָוְדָעָר, הַיל, זַיְךְ גַּעַזְגַּעַנְעַן מִיטְּן קָעְרָפְּעָר פָּוָן זַיְן גַּעַפְּאָלָעָנָּעָם בְּרָוְדָעָר. הַיל אִיז גַּעַקְוּמָן גַּלְיוּיךְ פָּוָן שְׁלָאַכְּטָד מִיטְּן דַּעַם מַעַשְׁעַנְעָם הַיְּתָל אַוְיִיפְּ אַקְּפָּה אַוְן מִיטְּן דַּעַר בִּיקָּם אִין דַּעַר האָטָט. עַר אִיז גַּעַשְׁטָאָנָּעָן עַטְּלָעָכָּעָ מִינּוֹת שְׁטִיל, האט גַּעַ- קָוְקָט אַוְיִיפְּ זַיְן טְּוִיְּטָן בְּרָוְדָעָר יְרוּבָּעַל אִיז האט גַּעַשְׁוִוְוָגָן. דָּעָרָנָּאָר האט עַר גַּעַזְאָגָט צָוָם פָּאָטָעָר : — אַיךְ גַּיְיִץְרוּיק. — גַּיְיִץְרוּיק, זַיְן זַיְן, — האט אִים גַּעַעַנְטְּפָעָרָט דַּעַר פָּאָטָעָר.

הַיל האט זַיְךְ אַוְמְגַעְקָרָט צְרוּיק אַוְיִיפְּ גַּלְבוּעַ.

שְׁפָעָטָעָר אִיז הַיל אַוְוַעְקָמִיט זַיְן אַפְּטִיאַלְוָנָג אִין נַגְּבָן אַוְן דָּאָרָט אִיז עַר גַּעַפְּאָלָן אִין שְׁלָאַכְּטָד.

אַט צְוַויִּי האָבָן בִּיְדָעָ בְּרִידָעָר, יְרוּבָּעַל אַוְן הַיל לְבִיאָ, דַּי זַיְן פָּוָן שְׁלִיבָא, פָּוָן קִיבְּ�וּץ עַיְן-חַרְוֹד אַפְּגַּעַנְגַּעַבָּן זַיְעַר יוֹנְגָעָ לְעַבְנָס פָּאָר דַּעַר יְדוּשָׁעָר מִדְּנָה.

די בְּרִידָעָר אַפְּרִים אָזָן צְבִי גַּוְבָּעָר

אִין דָּאָרָף כְּפָר וּוּאָרְבּוֹרָג אִיז דַּא אַ משְׁפָחָה, גַּוְבָּעָר. צְוַויִּי זַיְן זַיְינַע גַּעַוּעַן אִין דַּעַר מַשְׁפָחָה, אַפְּרִים אָזָן צְבִי. ווֹעַן עַס האט זַיְךְ אַנְ- גַּעַהְוִיבָן דַּי בָּאָפְּרִיאָוָנְג-מַלְחָמָה אִיז אַפְּרִים אַוְוַעְקָמִיט אִין דַּעַר אַרְמַיִּי, זַיְן בְּרָוְדָעָר, צְבִי, אִיז נַאֲרָגְּנַעַן צְוַיְגָעָן אָזָן מַעַן האט אִים אִין דַּעַר אַרְמַיִּי נִיט אַרְיִינְגַּעַנוּמָן.

אַפְּרִים אִיז גַּעַוּעַן אָז אַנְפִּירָעָר פָּוָן אָז אַפְּטִיאַלְוָנָג. אַיְנְמָאָל, ווֹעַן עַס אַיְזָאָרָגְּנַעַמָּן אַ שְׁלָאַכְּטָד האט זַיְן אַפְּטִיאַלְוָנָג גַּעַפְּעָלָט גַּעַוּוֹרָה.

אפרים האט באפלוין זיינע חברים, זי זאלן זיך צורייציעו. ער אליאן אויז געליבן אויפן שלאכטפולד, און ער האט צורייגעשאַסן אויפן שונא — כדִי דער שונא זאל ניט באָמערָקָן, אָז זיינ אָפְטִילָונָג ציט זיך צורייק. זיינ אָפְטִילָונָג אויז געראטטעוועט געווואָרָן, אָבעָר אָפְרִים אויז געפֿאַלָּן אֵין שלאַכְּטָמָת.

די חברים האבן געבראַכְּט זיינ קערפֶּער אֵין כְּפָר ווֹאָרְבּוֹרָג, צוּט הוּיוֹן פָּוּן זיינע עַלְתְּעוֹרָן אֵין אָוּוּקְגָּעְלִיָּגָט אָונְטְּעוֹרָן בּוּיָם אֵין גָּאָרְטָן, ווֹאוּ ער האט לִיב גַּעֲהָאָט צָו זִיכְּן. מַעַן האט אִים באַהָאַלְטָן אֵין כְּפָר ווֹאָרְבּוֹרָג.

ווען אָפְרִים אויז געפֿאַלָּן האט זיינ אַינְגְּנָרָעָר בְּרוֹדָעָר צְבִּי גַּעַזְגַּעַט: אִיךְ ווּעַל גַּיְינָא אָוּיָף זיינ אָרְטָן, אֵין ער אָז אָוּקְ זִיךְ פָּאָרְשְׁרִיבִּין אֵין דער אָרְמִי. ער האט אָוּיָךְ מִיטְגָּעָנוּמָעָן דָּעַם רַעֲוָאַלְוָועָר פָּוּן זיינ גַּעַפְּאַלְעָנָעָם בְּרוֹדָעָר. צְבִּי אָיוֹ גַּעַוּעַן אָשְׁרִיבָּעָר. ער האט שְׁטָאָרָק לִיב גַּעֲהָאָט זיינ בְּרוֹדָעָר אָפְרִים אֵין האט אַנְגְּנָשְׁרִיבָּן טְרוּוּעָר-לִידָּעָר נָאָךְ אִים.

איינְמָאָל, האט די מּוֹטָעָר, רַבְּקָה גּוֹבָּעָר, גַּעַזְגַּעַט זִיךְ מַאְשִׁינָּעָם מִיטְ וּלְגַעַר פָּאָרָן. די זַעַלְגַּעַר האבן גַּעַזְגַּעַט. זִי האט גַּעַטְרָאַכְּט וּוְעַגְן אִיר וּזְוּן צְבִּי, ווֹאָס אָיוֹ אָוּיָךְ אֵין דער אָרְמִי. פְּלוֹצְלִינְגָה האבן זִיךְ דִּי מַאְשִׁינָּעָם אָפְגַּעַשְׁטָעָלָט לְעַבְנָן אִיר הָיוֹן. צְבִּי אָיוֹ אָרְאַפְּגַּעַ שְׁפְּרוֹנְגַּעַן פָּוּן אָמָשִׁין אָוּן אָיוֹ אָרְיִין אֵין הָיוֹן. ער האט זִיךְ אָוּיָף גִּיךְ גַּעַזְגַּעַט מִיטְ דָּעַר מּוֹטָעָר אָוּן ער האט אִיר גַּעַזְגַּעַט, אָז ער פָּאָרָט אֵין נָגָב. ער האט זִי גַּעַבְעָטָן זִיךְ נִיטְ וּוְיִינָעָן, אָוִיב ער וּוּטָ פָּאַלָּן אֵין קָרִיג. זִי האט אִים מַעַר נִיטְ גַּעַזְגַּעַט. ער אָיוֹ געפֿאַלָּן אֵין נָגָב. ער אָיוֹ אַלְטָט גַּעַוּעַן אַינְגָּאַנְצָן 17 יָאָר.

בַּיְיַיְדִּי גּוֹבָּעָר אֵין הָיוֹן, אֵין כְּפָר ווֹאָרְבּוֹרָג, זִיינָעָן גַּעַלְבִּיבָּן צְוּוִי זַיְלְבָּעָרָנָעָ בְּעַכְּבָּר, ווֹאָס אָפְרִים אָוּן צְבִּי פְּלַעַגְן טְרִינְקָעָן פָּוּן זִיךְ דִּי פִּיר כּוֹסֹת פָּסָח צּוֹם סָדָר. יְעַדְן יָאָר פָּסָח, וועַן דִּי מִשְׁפָּחָה גּוֹבָּר, דָּעַר פָּאַטָּעָר, די מּוֹטָעָר אָוּן די שְׁוּוּסְטָעָר פָּוּן אָפְרִים אָוּן צְבִּי זִיכְּן זִיךְ צּוֹם סָדָר, שְׁטָעַלְן זִיךְ אָוּקְ אָוּפְן טִישְׁ דִּי צְוּוִי זַיְלְבָּעָרָנָעָ בְּעַכְּבָּר. מַעַן גִּיסְטָן אָז די בעכְּבָּרָמִיט וּוְיִין, אָוּן זִיךְ שְׁטִיעָן אָז דְּרָמָאָנָעָן וּוְעַגְן דָּעַם מִסְרָתָה נְפָשָׁת פָּוּן דִּי צְוּוִי בְּרִידָעָר.

אויפן בית עולם אין כפר וארכורג איז דא א ברודער קבר פון אפרים און צבי. לעבן דעם ברודער קבר האט מען איינגעפלאנצט א בוים. דער בוים האט זיך צעווואקסן מיט צוויי צוינגן — פונקט ווי דער בוים זאל וועלן דערצילן וועגן די צוויי ברידער, יידיישע העלדז, וואס רוען אונטער זיין שאטן.

לעבן דעם ברודער קבר אין כפר וארכורג געפינגען זיך נאך 150 קברים פון בחורים, וואס זיינגען געפאלן איז דער באפריאונג-מלחמה.

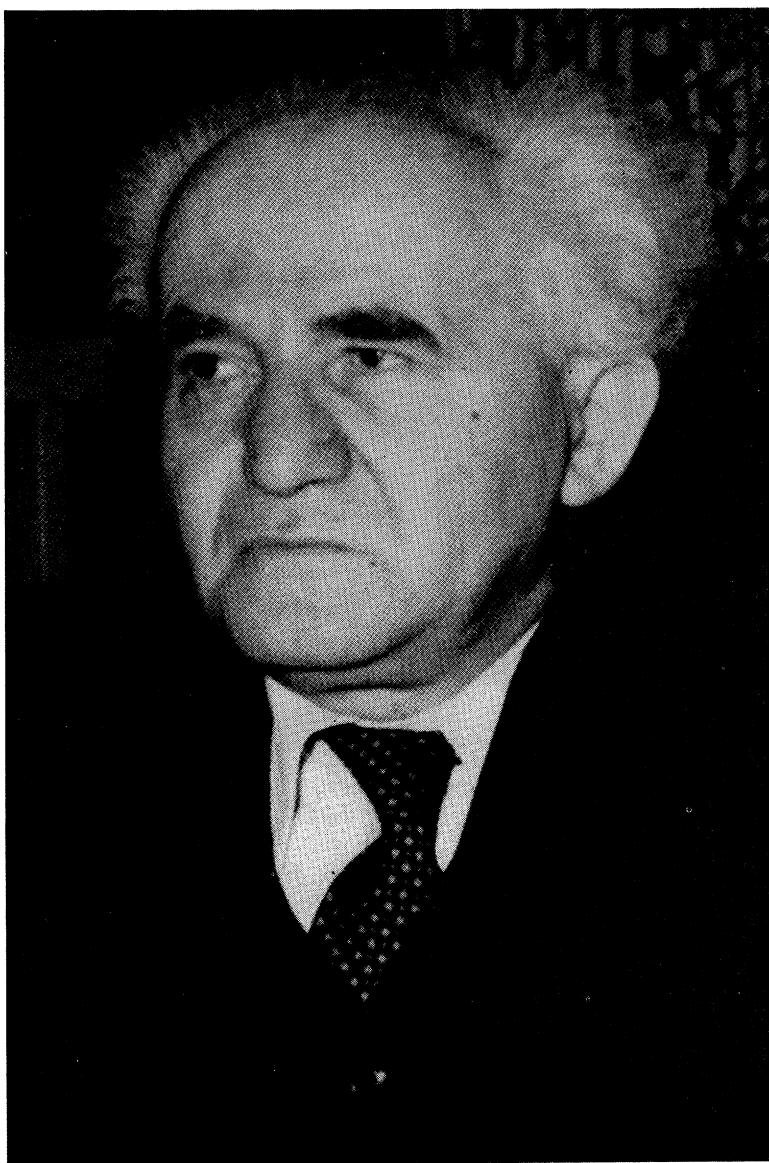
דער יונגער קאמאנדריר דושימי

דושימי איז געווען א יונגער קאמאנדריר איז צבא הגנה לישראל, איז דער יידיישער ארמי. די זעלנער פון זיין אפטילוונג האבן אים זיינר ליב געהאט. זיין נאמען איז געווען אהרון שמידט, נאר זיין האבן אים גערופן פשטום „דושימי“. איז דער מלחהה איז ער שטנדיק געגאנגען פארוים, האט ניט געוואסט פון קיין שרעך, איז צווי האבן זיך אויפגעפרט זיינע חברים. איינמאל איז דושימי מיט נאך צוויי חברים געגאנגען צעתערן א ברייך, כדי דער שנא זאל ניט קענען דורכפערן. זיי זיינגען איז דער שטיל צונקעראבן איז אונגעלאיגט אויפרים מאטעריאלן אונטער דער ברייך. די וואר, וואס האט געהיט די ברייך, האט זיך דערזון אונגעחויבן שימן אויפ. דושימי איז זיינע חברים האבן באדראפט איריבערשפראינגען איבער א פלייט, כדי זיך באחאלטן פון די קוילן און אנטלויפן. דושימי איז געווען א פליינער, מיט לאנגע פים, ער איז איריבערגעשפרונגען דעם פלייט און איז אנטלאפן. דער צוויטער חבר איז געלאפן לעבן אים, אבער דער דרייטער איז געווען פון נידעריקן וואוקם, און ער האט דערזון געקענט און איז אנטלאפן. „בעסער פאלן פון א קoil, איזיער איבערלאפן א חבר איז געפאר“, האט דושימי געוזנט. ער האט זיך אומגעקרטר און אונטער דער שיסעררי פון די קוילן געהאלפן דעם חבר איריבערקלע טערן איבערן פלייט, און זיך ניט דרייטערזון געדאטזועט. דושימי איז געווען א פרילעכער און ליב געהאט מאכו שפאמ מיט זיינע חברים זעלנער. ווען עם איז אבער געווען א געפאר

איו דושימי געוווען שטרעונג. קורייז און שארכט האט אפגעגעבן די באפעלן און האט געפֿאָדערט מען זאל זוי אויספֿירן צו דער מינוט. איינטמאָל האבן זיינע זעלנער געכְאָפּט אָן אלטע פרוי, אָ נַאֲנָעָן, אָין אָ פָּאָרְלָאָזְעָנָעָם הוּאָוִיפּן פְּרָאָנָט. וּוּ קְוֹמֶט אָן אלטע פרוי אויפּן פְּרָאָנָט? האבן די זעלנער געזאגט. אָפּשָׁר אַיְזָה זַעַקְוּמָעָן אויספֿירן, וּוּאָם עַמְּטָוּזָה זַיְקָה אָין דָּעֵר יַדְיָשָׁעָר אַרְמָיִי? אָן זַיְהַ אַבְּן זַיְהַ גַּעֲזָלָט שִׁיםָן. זַיְהַ זַיְנָעָן גַּעֲגָנָעָן פְּרָעָנָן בַּיִם קַאֲמָאנְדִּיר, בַּיִּדְוּשִׁימִין. דַּוְשִׁימִי אַיְזָה גַּעֲשְׁתָּאָנָעָן אָ פָּאָרְטָאָכְטָעָר אָן האט גַּעַד שׂוֹיְגָן. עַמְּלָעָבָעָ מַאְלָה האבן אִים די זעלנער גַּעֲפָרָעָגֶט: וּוּאָם טָוּט מעַן מִיט דָּעֵר אלטע פרוי? דַּוְשִׁימִי האט גַּעֲשְׁוֹיְגָן. די חֲבָרִים האבן פָּאָרְשָׁתָּאָנָעָן, אָוּ עַר האט רְחַמְנָה אַוְיפּ אַיר אָן זַיְהַ אַבְּן זַיְהַ אָפּגְּעָלָזָות פרוי.

איינטמאָל אַיְזָה דַּוְשִׁימִי אַרְוִיפּ אַוְיפּ אָ בעָרְגָּל בָּאָטְרָאָכְטָן דָּעַם פְּלָאָצִין, וּוּאָם קְוֹמֶט פָּאָר די שְׁלָאָכָט. אָן אַרְאָבִישׁ קְרוּיל האט גַּעֲטָרָאָפּן דַּוְשִׁימִין אָן עַר אַיְזָה גַּעֲפָלָזָן. גְּרוּסִים אַיְזָה גַּעֲוָעָן דָּעֵר טְרוּוּעָר צְוּיְשָׁן די זעלנער, וּוּאָם עַמְּטָאָמָעָר זַיְעָר וּוּגָנָגָר בָּאָלִיבָטָר קַאֲמָאנְדִּיר. אָן דַּוְשִׁימִין אַיְזָה שְׁוּעָר צַוְּרָן מְלָחָמָה. אָן דַּוְשִׁימִין אַיְזָה אָוּמְעָטִיק. זַיְנָעָן חֲבָרִים האבן אַנְגָּעָשְׁרִיבָן אָ בּוֹךְ, וּוּאָוּ יַעֲדָעָרָעָר האט דָּעֵר צְיוּלָט וּוּעָגָן דַּוְשִׁימִין. דָּאָם אַיְזָה אָ בּוֹךְ פָּוּן הַעֲלִידִישְׁקִיּוֹת פָּוּן דָּעַם יַוְנָגָן קַאֲמָאנְדִּיר „דַּוְשִׁימִי“, אָן אָ בּוֹךְ וּוּעָגָן גַּוְיִיסָּר לִיבְשָׁאָפּט, וּוּאָם עַר האט גַּעַהָאָט צַוְּמָעָנְטָשָׁן אָן מַעֲנָטָשָׁן האבן גַּעַהָאָט צַוְּאָים.

דוד בְּנַגּוּרִין

אותו לילה, ליל הראשון על אדמת המולדת, נחתם בלביו
בגיל-נצחון. עיר הייתה כל אותו הלילה, מי יישן ליל ראשון
באرض ? חלום ימים רבים חרג נצחונו : הנני בארץ
ישראל, בכפר עברי, בכפר ששמו „פתח תקוה“.

(דוד ברגוריו)

יענע נאכט, די ערשות נאכט אויף דער עריך פון פאטער-
לאנד, אייז אינגעקריצט געוויאָרין איין מײַן האָרצַן מיט
פרײַיד פון נצחון. איך בין וואָך געוווען אַ גאנצָע נאכט —
ווער קאָן שלאָפַן די ערשות נאכט איין אָרֶץ ישראל ? דער
טרויים פון אַ סְרִיךְ אַרְן האָט געפֿיַערט דעם יומַטּוֹב פון זיג :
איך בין איין אָרֶץ ישראל, איין אַ יִדְיָשֵׁן דָּאָרֶף, איין אַ יִדְיָשֵׁן
דאָרֶף וואָס הייסט „פתח תקוה“.

וד בן-גוריון איז געכווען מיט דער צווײיטער עליה,
איין יאָר 1906, פון דער שטאט פלאנסק, פון פוילז. זיין
פאָטער, ר' אַבְּיגִידָאָר גֶּרְיַן, איז געוווען אַ חַוְּבָכִ צִוְּן אָזָן
איין הויז פֿלְעָגָן דֵי חַוְּבָכִ צִוְּן פון פלאנסק זיך באָגעַן
געגען. דוד בן-גוריון'ס פֿאָטער פֿלְעָגָט אָפְּטָהָלְטָן
דרשות פֿאָר די יַדְזָן אַין בֵּית מַדְרָשָׁ, וְאוֹרְהָאָט גַּעַדְאָוָונָט. עַר האָט
דעַרְוָעָקָט בֵּי זַיִן לִיבְשָׂאָפְּט צַוְּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל.

ווען דוד בן-גוריון איז נאָך געוווען גאָר אַ יונְגְּנֶעֶר אַינְגָּל, עַר אָזָן
אלְטָ גַּעַוְּעָן 14 יַאָר, האָט עַר צַוְּצָמָעָן מִיט זַיְנָעַחְבָּרִים אַין פָּלָאָנְסָק
געַרְגִּינְדָּעָט אַ צִוְּנִיסְטִישָׁן קְרִיזָּה „עוֹרָאָ”. די חַבְּרִים פון „עוֹרָאָ“ פֿלְעָגָן
צַוְּאָמְעָנְרוֹפָן דֵי יַונְגָּע אַרְכְּבָּעָטָעָר-אַינְגָּלְעָךְ פון פָלָאָנְסָק, גַּעַלְעָרָנטָט מִיט
זַיִן תְּנָךְ אַון דָּעָרְצִיאַלְט זַיִן וְעַגְּנָע צִוְּנִיזָּם. דוד בן-גוריון האָט גַּעַיְנָע
טרָאָכָט, אַז זַיִן אַ צִוְּנִיסְטָן אַין פָלָאָנְסָק אַיז נִישְׁטָהָגָן. מַעַן דָּאָרָפָּ
זַיִן אַין אַרְצָה יִשְׂרָאֵל אַון דָּאָרָט בּוּעַן דָּאָם לְאָנדָה. אַון אַזְוִי האָט עַר
געַטָּאנָן. אַוְּיפָּט אַ קלְיָינְעָרָט שִׁוףְּ אַיז עַר אַוּוּקְגַּעְפָּאָרָן פָּוּנָן
דָּעָר האָפְּן-שְׁטָאָט אַדְעָם אַיז אַנְגְּגָקְמוּנָן קִיְּזָן יַפְּוּ. פון דָאָרָט אַיז
עַר אַוּקָּעָק קִיְּזָן פְּתָחָ-תְּקוֹהָ. די עַרְשָׁטָעָן נַאֲכָטָה האָט עַר פֿאָרְפְּרִידָ
נִיט גַּעַקְעָנָט שְׁלָאָפָּן: אַט אַיז עַר שַׂוִּין אַין אַרְצָ-יִשְׂרָאֵל. עַר האָט
גַּעַהְעָרָטָן בְּיַנְאָכָט דָּאָם וּוְאַיזָּעָן פָּוּנָן די שְׁאָקָאָלָן. עַר האָט גַּעַהְעָרָטָן
וּוְדי אַיְזָלָעָן שְׁרִיעָעָן אַיז די שְׁטָאָלָן פָּוּנָן די קָאָלָאָנִיסְטָן. עַר האָט
גַּעַשְׁפִּירָט דָּעָם רִיחָ פָּוּנָן די פֿאָמְעָרָאָנָן בִּימָעָרָ. עַר האָט גַּעַזְוּנָן די
לוֹיכְטָנְדִּיקָעָ שְׁטָעָרָן אַיז דָּעָם בְּלוּוּעָם הַיְמָל אַיז עַמְּה האָט זַיִךְ אִים
גַּעַדְאָכָט — עַמְּה אַיז אַ חְלוּם.

דוד בן-גוריון אין גַּלְיל

די עַרְשָׁטָעָן יַאָרָן אַיז דוד בן-גוריון געוווען אַ פֿשְׁוּטָעָר עַרְדָּ-אַרְבָּעָ-
טָעָר אַין גַּלְיל, אַין דָּעָר קָאָלָאָנִיעָ סְעַדוּשָׁעָרָא. אַרְוּם סְעַדוּשָׁעָרָא
זַיְנָעַנְדָּי שִׁינְעָן בְּעָרָגָ פָּוּנָן גַּלְיל. דוד בן-גוריון האָט גַּעַעַרְבָּעָט בֵּי
אַיְנָעָם פָּוּנָן די קָאָלָאָנִיסְטָן. אַזְוִי עַר פֿאָרְטָאָג אַיז עַר אַוְּיפָּגָעָ.

שטאנגען, אונז איזו גענאנגען געבן עסן די אקסן אונז אַנְפָאַיַּעַן זיין. דערנארך האט ער געפרט די געשפאנטע אקסן אין פעלד אקערן. ער האט קווים געהאט ביטאג, ווען עם איזו זיעיר הײַם, אַ פֿאַר שעה צייט אויף אַפְּרוּן זיך.

בײַינאָכט האט ער גענומען די בִּקְעָמָה אַין האנט אונז איזו גענאנגען מיט די שומרים הייטן די קָאַלְאַנְיָעַן.

איינמאָל זייןען אַראָכְבָּעָר אַגְּנֶעֶפְּאַלְן אויף די פֿעַלְדָּעָר פֿוֹן סְעַדְזְּשָׁעָרָא. דוד בּּזְּגָוּרִיוֹן מיט נאָךְ צוּוִיի חֲבָרִים, יִשְׂרָאֵל קָאַרְנְגָאַלְד אָוֹן שְׁמַעַוּן מלמד, זייןען אַרְוִיסְגָּעַלְאָפְּן הַעֲלָפָן דָּעַם שָׁמָרָא אַפְּן די אַראָכְבָּעָר. די אַראָכְבָּעָר האָבָּן גַּעַשְׁאָסָן אויף זיין. יִשְׂרָאֵל קָאַרְנְגָאַלְד אָוֹן שְׁמַעַוּן מלמד זייןען גַּעַפְּאַלְן פֿוֹן די אַראָכְבָּישָׁעָ קְוִילָן, דוד בּּזְּגָוּרִיוֹן אַין נִיצְׁלָה גַּעַוּוֹאָרָן.

אין זיין פרײַער צייט האט דוד בּּזְּגָוּרִיוֹן אַ סְּךְ גַּעַלְיְּיעָנָט אָוֹן גַּעַלְעָרָנָט. גַּאנְצָע נַעַכְתָּ אַיזו גַּעַוּוֹן לִיכְטִיק אַין דָּעַם וּוּינְקָל וּוּאוֹ עַם אַיזו גַּעַוּוֹן זיין גַּעַלְעָרָר. בַּיִּ אַ לִיכְטִיק אַדְעָר אַ לְעַמְּפָל, פֿלְעָגָט ער אָפְּוּצָן לְאַנְגָּע שְׁעָהָן לִיעַנְעָן אַדְעָר שְׁרִיבָן.

אַ סְּךְ צייט האט דוד בּּזְּגָוּרִיוֹן אַפְּגַּעַגְּבָן אויף אַרְגָּאַנְיִזְׁרָן די מענטשָׁן פֿוֹן דָּעַר צוּוֹיְטָר עַלְיהָ, וּוּאַס זייןען אַין אַרְץ יִשְׂרָאֵל גַּעַוּוֹאָרָן אַרְכְּבָּעָטָר.

פֿוֹן סְעַדְזְּשָׁעָרָא אַיזו דוד בּּזְּגָוּרִיוֹן אַוּוּק אַין דָּעַר קָאַלְאַנְיָעַ זְבָרָן. יַעַכְבָּר. דָּאָרטָה האט זיך צוֹאַמְּעַנְגַּעַשְׁטָלָט אַ קָּאַלְעָקְטָיוֹ פֿוֹן אַרְכְּבָּעָטָר, וּוּאַס האָבָּן זיך אַונְטָרָגְעַנוּמוּן פֿלְאָנְצָן אַ מאַנְדָּלְגָּאָרטָן. מַעַן האט גַּעַדְאָרָפְּטָ גַּרְאָבָּן גַּרְיְּבָעָר אַין אַין די גַּרְיְּבָעָר פָּאַרְוּצָן די יַוְנָגָע פֿלְאָנְצָן. דוד בּּזְּגָוּרִיוֹן אַיזו גַּעַוּוֹן אַ פְּלִיְּסִיקָּר אַרְכְּבָּעָטָר, ער האט זיך אַוִּיסְגַּעַצְיִיכָּנָט אַין דָּעַר אַרְכְּבָּעָטָר. ער האט גַּעַקְעָנָט אַוִּיסְגַּרְאָבָּן 14 גַּרְיְּבָעָר אַין אַין טָאָג, וּוּעַן אַנְדָּעָרָה האָבָּן בְּאַוְוִוָּן צַוְּמָחָן בְּלֹוִוִּ צַוְּוִי אַדְעָר אַפְּיָלוֹ בְּלֹוִוִּ אַכְּטָה. ער האט גַּעַוּוֹאַוִּינָט צַוְּאַמְּעָן מִיטָּ צַוְּוִי חֲבָרִים אַין אַ שְׁיִיעָר, וּוּאוֹ עַם זייןען גַּעַלְעָגָן וּקְלָעָךְ מִיטָּ גַּעַרְשָׁטָן. אַין דָּעַם שִׁיעָר אויף קָאַסְטָנָס זייןען גַּעַשְׁלָאָפְּן בּּזְּגָוּרִיוֹן אַיזו זייןע חֲבָרִים. די חֲבָרִים האָבָּן זיך גַּעַוּוֹאַנְדָּעָרָט אויף אַים, וּוּאַס ער פֿלְעָגָט אויפְּשָׁטִין אַינְמִיטָן דָּעַר נַאֲכָט, אַנְצִינְדָּן אַ לְעַמְּפָל אַיזו לְעַרְנָעָן, אַיזו לִיעַנְעָן בַּיִּ פֿאַרְטָאָג.

איינטאל האבן די קאלאניסטן געמאכט אַ יומ טוב און פארבעטען צום יומ טוב די ארכבעטען. איינער פון די ארכבעטען האט באדארפט האלטן אַ רעדע, אבער קיינער האט עס ניט געוואָלט טאן. דוד בענ גוריין אוֹ צונגגעאנגען צום טיש און האט גערעדט צו די קאלאניסטן, און זיי געמוסרט פאר זוייר נישט גוטער באציאונג זיו די יודישע ארכבעטען. אלע זייןען געוווען איבערשט פון זייןע ווערטער, פון דער אמתדייקיט פון זייןע רייד. ער האט דערמאָנט די קאלאניסטן, אוֹ זייןען אַמְּאַל אוֹיך געוווען חלוצים. די קאלאניסטן האבן איט אוֹיסגעעהָרט מיט גרים דרך ארץ. זיין שטים אוֹ געוווען שטארק און זייןע ווערטער ווי פיעער. די ארכבעטען האבן דערפלט, אוֹ אַט פון דעם שטיין בחור וואקסט אַ גרויסער מנהיג.

דור בּוּנְגְּרוּן פֿאַרְט קִין טַעַרְקִי שְׁטוּדְרִין

די אַנְפִּירָעָר פון די ארכבעטען און ארין ישראָל האבן פארשטאָנען, אוֹ זיי דֶּאָרְפָּן קענען רײַדְן אוֹיפֵּר דער טערקיישער שפְּרָאָך, ווילְ אַרְצַן ישראָל האט דעמאָלט געהרטט צו טערקיי. זוי האבן געווואָלט קענען די געזען פון לאָנד, כדְּיָ ווּסְּפָּן זיך צו באָגְּנִין מיט די באָגְּטָעָט פון דער טערקיישער רענְגְּרוֹנְג. יְצָחָק בָּן צְבָּי, דוד בּוּנְגְּרוּן און אנדרעַע חֲבָרִים זייןען אַוּעָקְגַּעַפְּאָרְן קִין סָאַלְאַנִּיקִי אָוּן שְׁפַּעְטָעָר אַיִן בִּירּוֹת אָוּן דָּאָרָט גַּעַלְעָרָנְט אַיִן אַ טַּעַרְקִישָׂן אָנוֹנוּוּרְזִיטָעָט. דוד בּוּנְגְּרוּן אָוּן יְצָחָק בָּן צְבָּי האבן אַיִן סָאַלְאַנִּיקִי גַּעַוְאָוִינְט צְזָזָמְעָן אַיִן אַ קלְיָין צִימְעָרָל אָוּן אַיִן גָּרְיִים אַרְעָמְקִיִּים. זוי האבן געגעַבָּן הַעֲבָרָעָאַישׁ לְעַקְצִיעָם אָוּן פון דעם האבן זיי גַּעַלְעָבָט. אַיִן סָאַלְאַנִּיקִי האבן זיך באָקָעָט מיט יודישע ארכבעטען, וואָס זייןען געוווען באָשְׁעַפְּטִיקְט אַיִן האָפָּן. זוי האבן זיך גַּעַטְרָאָפָּן מיט יודישע מַאְטְרָאָזָן, וואָס האָבָּן גַּעַרְכָּעָט אַוִּיפֵּק שְׁוֹפָּג, אָוּן מיט יְדִין וואָס האָבָּן זיך פָּאַרְנוּמָעָן מיט פִּישְׁ פָּגָנָג. דוד בּוּנְגְּרוּן אָוּן יְצָחָק בָּן צְבָּי האָבָּן צום עַרְשָׁטָן מַאְלָאָן זייןעַר לעַבָּן גַּעַזְעָן יְדִין, וואָס זייןען יַסְּ-אַרְכָּעָטָר. זוי האָבָּן פָּאָרָט שְׁטָאָנָעָן, אוֹ די יודישע יַסְּ-אַרְכָּעָטָר דָּאָרָף מַעַן אַרְבִּעְנָעָמָעָן קִין אַרְצַן ישְׁרָאָל, כדְּיָ זַיְהָ זְאַלְן אַוְיְסְלָעָרְנָעָן די אַרְץ-יִשְׂרָאֵלְדִּיקָּעָן יְדִין אַט דעם פָּאָר. יְצָחָק בָּן צְבָּי האָט זיך נַאֲכָדָעָם בָּאַמִּית אַרְגָּנָזִירָן יודישע יַסְּ-אַרְכָּעָטָר פון סָאַלְאַנִּיקִי אָוּן זיי ברענְגָּעָן קִין אַרְצַן ישְׁרָאָל.

**דוד בן-גוריון און יצחק בן צבי העלפן ארגאניזירן דעם יידישן לעיגיאן
אין אמעריךע**

אין דער צייט פון דער ערשותער ועלט מלחמה, ווען טערקיי איז אריין אין קrieg, האט זיך דער אוניווערזיטעט אין בירוט פארמאכט. דוד בן-גוריון און יצחק בן צבי האבן זיך אומגעערט קיין ארץ ישראל. זוי האבן געטראפען דעם ישוב און גרים געפער, אונטער דער שוערעד האנט פון דושעמל פאשא. דושעמל פאשא האט נארניט געוקט אויף דעם, וואס יצחק בן צבי און בירוט זיינען געווען סטודנטן פון טערקישן אוניווערזיטעט אין בירוט, און ער האט באפולד זוי ארויסצוטרייבן פון ארץ ישראל.

האט זיך אונגענטשטעלט יצחק בן צבי און האט געוגנט צו דושעמל פאשא: מיר האבן ליב דאס לאנד, מיר וועלן צוריקקומווען אהער.

אויף דעם האט אים גענטשטעלט דושעמל פאשא: דאס וועט קיינמאל ניט זיין. איר וועט אהער קיינמאל ניט צוריקקומווען. גערעכט איז געליבן בן-צבי. די טערקן האט מען פארטראיבן פון ארץ ישראל, און דוד בן-גוריון און יצחק בן-צבי זיינען צוריקגען קומווען. און מיט א פאר צענדייך יאָר שפערעד איז דוד בן-גוריון געווארן דער ערשותער פרעניער מיניסטער פון מדינת ישראל און יצחק בן-צבי, דער צוויתער פרעניעדנט פון דער יודישער מדינה. ווען דושעמל פאשא האט זוי ארויסגעטראיבן פון ארץ ישראל, זיינען זוי אונגעקומווען קיון אלעקסאנדריע, און מצרים. דארט האט זוי די עניפטישע ריגירונג אַרטעסטיטט. מיט גרים מי האט זיך איינגעגעבן זוי צו באפרילען פון אַרטעסט. נאך א סך מאטערנישן זיינען זוי אונגעקומווען קיון אַמעריךע. אָן געלט זיינען זוי אונגעקומווען. זוי האבן אַפְּלוֹ קיון היטלען אויפן קאָפּ ניט געהאט און האבן געטראנן רווייטע טערקישע בעמקעט.

און אמעריךע האבן די צוויי הברים, דוד בן-גוריון און יצחק בן צבי א סך געאָרבעט. זוי האבן ארויסגעגעבן ביכער וועגן ארץ ישראל, זוי האבן אויפגעשטעלט א ציוניסטייש ווננט אַרגאניזאָצִיע, וואס האט געהייסן „החולין“, און זוי האבן געהאלפן אַרגאניזירן דעם אַמעריךע

קאנער יידישן לעניין. צווזאמען מיטן אַמְּעָרִיקָאנֶר יִדִּישָׁן לְעַנִּיאָן זייןען דוד בָּנְ-גּוֹרִיּוֹן אָוּן יִצְחָק בָּנְ-צְבֵּי צְרוּיק גַּעֲקוּמָעָן קִיּוֹן אָרֶץ יִשְׂרָאֵל. אַיִן אָרֶץ יִשְׂרָאֵל הַאֲטָם זַיְךְ דָּעָר אַמְּעָרִיקָאנֶר יִדִּישָׁרֶר לְעַנִּיאָן גַּעֲטָרָפָן מִיטָן אָרֶץ-יִשְׂרָאֵלְדִּיקָן לְעַנִּיאָן. די לְעַנִּיאָןעָרָן דוד בָּנְ-גּוֹרִיּוֹן אָוּן יִצְחָק בָּנְ-צְבֵּי הַאֲכָבָן זַיְךְ בָּגַעֲגָנֶט מִיט זַיְעָרָע נַעֲגָנֶטָּע חֲבָרִים אָוּן פְּרִוִינְט, דוד רְמָז, בָּעָרְלָה קַאְצָעְנָעְלָסָאן, מִשָּׁה סְמִילָאָנָסָקָן אָוּן אַנְדָעָרָע פָּוּן אָרֶץ-יִשְׂרָאֵלְדִּיקָן לְעַנִּיאָן. זַיְ וַיַּנְעַן אַלְעָ גַּעֲוָעָן אַנְגַעַטָּאָן אָיִן מִילִיטָעֵישׁ מַוְנִידָרָן, אָוּן זַיְ זַיְנָעָן אַלְעָ גַּעֲוָעָן גַּלְיָקָלָעָר, וּוָסָם זַיְ הַעֲלָפָן בָּאָפְרִיוּן אָרֶץ יִשְׂרָאֵל פָּוּן טַעֲרִיקִישָׁן יָאָה.

בָּנְ-גּוֹרִיּוֹן הַעֲלָפָט גְּרִינְדָן די „הַסְּתָדָרוֹת“

נַאֲךְ דָּעָר מַלְחָמָה, וַיַּעֲזַב דָּעָר יִדִּישָׁרֶר לְעַנִּיאָן אָיִן אַוְיפְּגָעָלִיזָט גַּעֲוָאָרָן, הַאֲטָם בָּנְ-גּוֹרִיּוֹן צווזאמען מִיט בָּעָרְלָה צְנַלְסָאן אָוּן אַנְדָעָרָע, אַסְּרָכָעָט אַוְיפָּקָרְגָּאָנוּזָירָן די הַסְּתָדָרוֹת.

בָּנְ-גּוֹרִיּוֹן אָיִן פּוֹפְצָן יָאָר גַּעֲוָעָן דָּעָר גַּעֲנָעָרָל סְעָקְרָעָטָאָר פָּוּן דָּעָר הַסְּתָדָרוֹת. די הַסְּתָדָרוֹת אָיִן אַיִן אַנְפָאָגָג גַּעֲוָעָן אַלְקִילִינָעָ אַרְגָּאָנוֹזָצִיעָ. בָּנְ-גּוֹרִיּוֹן הַאֲטָם אַבָּעָר גַּעֲלִיבָט, אָז די הַסְּתָדָרוֹת וּוּעָט מִיט דָּעָר צִיּוֹת אַוְיסְוָאָקָסָן אָוּן וּוּרָעָן גְּרוּוּם. אָזָוּ אָיִן טָאָקָע גַּעֲשָׁעָן. אַיְצָצָמָט צִיּוֹלָט די הַסְּתָדָרוֹת הַוְנְדָעָרְטָעָר טַוְיָזָנְטָעָר חֲבָרִים, מַעֲנָעָר אָוּן פְּרוּעָן.

צְוֹזָאָמָעָן מִיט בָּנְ-גּוֹרִיּוֹנָעָן הַאֲכָבָן גַּעֲרָכָעָט זַיְנָעָן גַּעֲטָרִיעָ חֲבָרִים, מַעֲנָטָשָׁן פָּוּן דָּעָר צְוֹוִיטָעָר עַלְיהָ, גְּרוּוּסָע יִדְזָן. זַיְ זַיְנָעָן גַּעֲכָט נִיט גַּעֲשָׁלָאָפָן, טָעָג נִטְמָה, אַלְעָ כּוֹחוֹת אַפְּגָעָנָעָבָן אַוְיפָּקָרְגָּאָנוּזָירָן אָרֶץ יִשְׂרָאֵל פְּאָרָיְדָן. זַיְ אַלְעָ הַאֲכָבָן צְוֹזָאָמָעָן מִיט בָּנְ-גּוֹרִיּוֹנָעָן גַּעֲבוּוּת די הַסְּתָדָרוֹת מִיט אַיְרָע הַוְנְדָעְטָעָר אַיְסְטִיטּוֹצְיעָם.

בָּנְ-גּוֹרִיּוֹן הַאֲטָם גַּעֲהָאָט אַלְקִילִינָעָ אַגְּרוּסָע וּוּרְקוּנָג אַוְיפָּקָרְגָּאָנוּזָירָן. זַיְ הַאֲכָבָן גַּעֲהָאָט דָּרָךְ אָרֶץ פְּאָר אִים אָוּן הַאֲכָבָן אַגְּגָעָנוּמוּן זַיְן פְּרָעָרָה.

בָּנְ-גּוֹרִיּוֹן הַאֲטָם זַיְכָאָטְיִילִיקָט אָיִן די צִיּוֹנִיסְטִישָׁע קָאנְגָרָעָסָן וּוּיְדָעָר שְׁלִיחָה פָּוּן די יִדִּישָׁרֶר אַרְבָּעָטָעָר אָיִן אָרֶץ יִשְׂרָאֵל. עָר אָיִן מִיט דָּעָר צִיּוֹת גַּעֲוָאָרָן אַיְנָעָרָן פָּוּן די הוּוּפְטָ-פְּרוּעָר פָּוּן דָּעָר צִיּוֹנִיסְטִישָׁע בָּאָ-

וועגונג פון דער גאנצער וועלט. פאר דער צווייטער וועלט-מלחמה אויז ער געוווען דער פאָרוּץער פון דער יידישער אַגענטוֹר.

בן גוריון וערטער ערשותער פרעמעיר מיניסטער פון מדינת ישראל

איין דער צייט פון דער מלחמה אויז ער געפֿאָרֶן קיון אַמעָרִיקָע און קיון ענגלאנד און חדשִים לאָנגָ פֿאָרָהָאנְדָלָט מיט די רֻעְגְּרוֹנוֹגָעָן פון בֵּידָעָן לענדער וועגן גְּרִינְדָן אַ יִדְּיָשָׁעָן מדינה אוין ארץ ישראל.

דעם 29-טָן נָאָוּעָמְבָּעָר, 1947, האָט די יוֹעָן (די פֿאָרָאַינִיקְטָעָה פֿעְלָקְעָר) באַשְׁלָאָסָן צו צַעְמִילְיָן אָרֶץ יִשְׂרָאֵל אַוְיףּ צוּוִיָּה מדינות — אַ יִדְּיָשָׁעָן מדינה און אַן אַראָכְבִּישָׁע. די עֲנָגָלְעַנְדָּעָר הַאָבָּן גַּעַמְּאָלְדָן, אַזְּיוּ פֿאָרָלָאָזָן אָרֶץ יִשְׂרָאֵל. דעם 14-טָן מַאי, 1948, האָט בְּנֵ-גְּרוֹיִן, פֿאָרָאַקְלָאַמִּירָט אַין נָאָמָעָן פון דעם ועד לאָומי, ווֹאָסָ פֿאָרָטְרָעָט דעם יִדְּיָשָׁן יִשְׂבָּב אַין אָרֶץ יִשְׂרָאֵל, אַזְּיוּ אַין נָאָמָעָן פון דער צִוְּנִיסְטִישָׁעָר באַוּגָונָג אַין דער וועלט — די גְּרִינְדָּוָג פון דער יִדְּיָשָׁרָעָר מדינה אוין ארץ ישראל — מדינת ישראל.

בְּנֵ-גְּרוֹיִן אויז גְּעוֹזָרָן דער ערשותער פרעמעיר מיניסטער פון מדינת ישראל אוין אַיר פֿאָרָטְיִידְקָוָנָגָם מיניסטער.

גְּלִיְיךָ נָאָךְ דער פֿאָרָאַקְלָאַמִּירָנָג פון מדינת ישראל זַיְינָעָן די אַראָצָה בְּיִשְׁעָן לענדער באַפְּפָלָן די יִדְּיָשָׁעָן מדינה. די יִדְּיָשָׁעָן צְרָמָיִ, די צְבָאָה הגנה לְיִשְׂרָאֵל, האָט מוֹטִיךְ פֿאָרָטְיִידְקָט דָּסָ יִדְּיָשָׁעָן לאָנד.

דוֹד בְּנֵ-גְּרוֹיִן אויז גְּעוֹזָן וַיְיַעַר בְּאַלְיכְּטָבָּה בַּיְּ דַעַר יִדְּיָשָׁרָעָר אַרְמַיִ. בעת דער באָפְּרִיאָאָנוֹגָס-מְלָחָמָה אויז ער גַּעַקְוָמָעָן אַוְיףּ אַלְעָ פֿרָאָנְטָן דערְמוֹטִיקָן די זַעַלְגָּעָר אַזְּנוֹ שְׁמוּעָן מִיט די קָאָמָפָּנְדָּרָן. ער אויז גַּעַגְּנָעָן צּוּפָּס אַין די וּוּסְטָעָנִישָׁן פון נָגָב פון אַין פֿאָזִיצָעָן צוּ דער אַנְדָעָרָעָר, ווֹאָו די יִדְּיָשָׁעָן בחָוּרִים אַזְּנוֹ מִידָּלָעָר הַאָבָּן הַעַלְדִּישָׁ, מִיט בִּיקְסָן אַין די העָנָט, פֿאָרָטְיִידְקָט זַיְעָר לְאָנָדָה. אָוּמָעָטָום ווֹאָו בְּנֵ-גְּרוֹיִן אויז גַּעַקְוָמָעָן אויז גְּעוֹזָן יּוֹם טָוב, אַזְּנוֹ וְעַן ער האָט גַּעַרְעָדָט צוּ די זַעַלְגָּעָר הַאָבָּן זַיְעָר פְּנִימָהָן גַּעַלְיוֹיכְטָן מִיטּ פֿרִיְיךָ אַזְּנוֹ זַיְכָּרְקִיִּט. זַיְיָ האָבָּן זַיְךָ צוּ אַים צּוֹנְגָהָעָרט מִיטּ דָּרָךְ אָרֶץ וְזַיְ צוּ דעם פֿאָרָטְיִידְקָיִ. קוֹנְגָס-מִינִיסְטָרָר פון לאָנד אַזְּנוֹ מִיטּ לִיבְשָׁאָפְּט, וְזַיְ צוּ דעם אַלְטָן חָלוֹן

פון דער צוויתער עליה, וואס האט אַלע זיינע כחות אָפֶגְעַבָּן אויף בויען ארץ ישראל. בּנְגּוּרִין אוֹז שׂוֹן גּוּוֹעַן נִיט יְוָנֵג וּוּעַן עַם אוֹז פָּאָרְגַּעֲקָמָעַן דַּי בְּאָפְרִיאָוְנְגָס-מְלֻחָה. זַיִן קָאָפֶ אֹז שׂוֹן גּוּוֹעַן גְּרוּי.

צווישן דַּי יְוָנֵג זַעַלְגָּרָם אוֹז זַעַלְגָּרָעָם אוֹיפֶּה דַּי פְּרָאָנְטָן האט ער

אוֹיסְגְּעוּן וּוֹי אַנְבִּיאָ, וּוָאָס אֹז גּוּקְוּמָעַן פִּירָן זַיִן יְוָנֵג פָּאָלָק.

פון קִינְדוּוֹיִוּן האט דּוֹד בּנְגּוּרִין מִיט לִיבְשָׁאָפֶט גּוּטְרָאָכֶט וּוּעַגֶּן אַרְצָן יִשְׂרָאֵל. אַיִן דַּעַר יְוָנֵט האט ער גּוּאָרְבָּעָט אוֹז גּוּוֹיִט דַּי פָּעַלְדָּעָר פון אַרְצָן יִשְׂרָאֵל. בִּזְוֹן הַיְינְטִיקָן טָאגֶן, פון זַוְּן-אָוּפְגָּאנְג בִּזְוֹן-פָּאָרְגָּאנְג, טוֹט ער אַלְזַ אֹיפֶּה בְּרַעְנְגָּעַן דָּאָס יִדְיִישָׁע פָּאָלָק צוֹם יִדְיִישָׁן לְאָנד.

די כנסת

בי א זצונג פון דער כנסת

פון לינקם צו רעכטס : ד"ר חיים ווייצמן, יוֹסֵף שָׁפִירִינְצָאַק,
דוד בּוֹנִיגְרוּן און הרב י. ל. מימוני.

. . . בדרכ ארכוה הגענו עד הלו — דרך של דורות, ארצות, גליות ונסיונות איוםים — — — בהשראת בניינו שנפלו על אדמת ישראל. בהתעוררות הרצון העlian והכח רון המתגבר והמעשה המפליא הגענו היום לירושלים עיר קדשנו, מחזח חפצנו — — — בפקודת הדורות שחילפו ולמען הדורות שיבאו נטענו היום את האילן היפה אילן עצמאות ישראל — — — נשלח את דברנו לכל פזרי האומה : שמע ישראל ! עם ישראל חי וקיים והוא יקיים את תקות הגאולה, התקווה הנושנה בת אלפיים שנה !

(פֿוּ אַ רְעֵדָעַ פֿוּ יוֹסָף שְׁפְּרִינְצָאָךְ,
פֶּאֲרוֹזִיצָעַרְ פֿוּ כְּנֶסֶת)

. . . דרך אַ לאָנָגָן וועג זייןען מיר דערגןגען צום היינט טיגען טאג, דרך דורות, לענדער, גלוותין אוֹן שרעקלעכע נסיונות. מיט דעם געהיליקטן וועג פֿוּ אָונְדוֹזָעָרְ קִינְדְּ דער וואָס זייןען געפֿאלְן אוֹיף דער ערְד פֿוּ יִשְׂרָאֵל, מיט דערהויבענען ווילן אוֹן וואָונְדוֹעָרְלָעָכְן טאַט האָבָן מיר דערגריכט היינט קִינְדְּ אָונְדוֹזָעְרְ הִילְיִקְעַ שטאט. אוֹיפֿן אָונְזָאָג פֿוּ דִי פֶּאֲרָגָנְגָעָנָע דורות אוֹן פָּאָר דִי קוֹדְעַן מענדיקע דורות האָבָן מיר היינט פֶּאֲרָפְּלָאַנְצָט דעם בוים פֿוּ יִדְיִישָׁעַ זעלבָּשְׁטָעַנְדִּיקִיט. לאָמִיר היינט אָונְזָאָגְן דִי אַלְעַ צְעַשְׁפְּרִיְיטָע אָונְ צְעַזְיִיטָע פֿוּ אָונְדוֹזָעְרְ פָּאָלָק : שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, הָעָר זִיר צַוְּ פָּאָלָק יִשְׂרָאֵל ! עַם יִשְׂרָאֵל חי וקיים — עס לעבעט דאס יִדְיִישָׁעַ פָּאָלָק, אוֹן ווועט פֶּאֲרוֹזִיצָעַרְלָעָכְן דִי האָפְּנוֹנָג פֿוּ אָוִיסְלִיְיזָוָגָן, אָונְדוֹזָעְרְ האָפְּנוֹנָג פֿוּ צְוּיִ טוֹיזָנְטָאָר.

ען עס איז געגראינדעט געווואָרэн די יידישע מידנה,
האט די באָפעלְקערונג פון אַרְצַ יִשְׂרָאֵל אֲוִיסְגָּעְלִיבָּן
אַ פָּאֶרְלָאָמָּעָנֶת — די כְּנַסֶּת — וְאַסְמָל בָּאַשְׁתִּימָעָן
גַּעֲזָעָצָן פָּאָרֶן לְאָנָּד. צֹוּם עֲרַשְׁתָּן מְאַל זַיְנָעָן אַין אַרְצַ
יִשְׂרָאֵל פָּאֶרְגָּעְקָוּמוּן אַלְגָּעְמָיוֹנָעַ וּוְאָלָן. יַעֲדָעָר אַיִּינָה
וּוְאוֹינָעָר פִּון אַרְצַ יִשְׂרָאֵל הַאָט גַּעַשְׁתִּימָת פָּאֶרְ דָּעָר פָּאֶרְטָיִי אַזְנָן פָּאֶר
די מְעַנְטִישָׁן, וְאַסְמָל עֲרַהָּדָעָט. די כְּנַסֶּת בָּאַשְׁתִּימָת פִּון 120
מִיטְגָּלְדָּעָר.

צֹוּשָׁן די הַונְדָּעָרֶת צֹוָּאנְצִיק חֲבָרִים פִּון דָּעָר כְּנַסֶּת זַיְנָעָן גַּעַוּוּנָעַ
צָעָן פְּרִיעָן.

אַ גַּרְוִיסָּע יָמִים טּוֹב אַיז גַּעַוּוּנָעַ אַין לְאָנָּד, וּוּנָעַ עַס אַיז פָּאֶרְגָּעְקָוּמוּן
די עַרְשְׁתָּעַ זַיְצָוָנָג פִּון דָּעָר כְּנַסֶּת אַין יִרוֹשָׁלַיִם. דָּס אַיז גַּעַוּוּנָעַ חַמְשָׁה
עַשֶּׂר בְּשַׁבְּתָן, אַין יִאָר 1949. די אַיְנוֹוֹאַיְנוֹנָעָר פִּון יִרוֹשָׁלַיִם הַאָבָן וְזַיְדָעָר
אַנְגָּעָטָן אַין זַיְעָרָע שְׁבַתְּהִדְקָעָ קְלִיְּדָעָר, אַזְנָן זַיְיָ זַיְנָעָן אַרְדָּוִים אַין
גַּסְמָבָּסָן די מִיטְגָּלְדָּעָר פִּון דָּעָר כְּנַסֶּת.

צָוּ דָּעָר גַּעַבְּיִדָּעָ, וּוּאוּ עַס אַיז פָּאֶרְגָּעְקָוּמוּן די זַיְצָוָנָג אַיז צָנוּעָ
פָּאָרָן דָּר. חַיִּים וּוְיִצְמָאָן, דָּעָר עַרְשְׁתָּעַר פְּרֻעְזְׁדָעָנֶת פִּון דָּעָר יִדְיִשְׁעָר
מִדִּינָה. אַיִּם הַאָבָן בְּאַגְּלִילָתָ צָוָוִי פָּאֶלְצִיאָנָטָן אַוְוָף וּוְיִסְמָעָ פְּעָרָד.
טוֹזָוָנָטָר מְעַנְטָשָׁן הַאָבָן אַיִּם בְּאַגְּרִיסָט אַזְנָן אַוְיָגָעָרָפָן: זַאל לְעַבְנָן
דָּעָר פְּרֻעְזְׁדָעָנֶת פִּון מִדִּינָה יִשְׂרָאֵל. נַאֲךְ אַיִּם זַיְנָעָן גַּעַקְוּמָן דָּוד
בְּנִגְרוֹן, דָּעָר עַרְשְׁתָּעַר פְּרֻעְמִירָר פִּון דָּעָר יִדְיִשְׁעָר מִדִּינָה אַזְנָן אַלְעָעָ
אַנְדָּעָרָע מִינִיסְטָאָרָן. עַס זַיְנָעָן גַּעַקְוּמָן די אַוְיָסְדָּעָרָוּוְיִלְלָטָעָ פִּון די
קִיבְּצִים אַזְנָן פִּון די שְׁטָעָטָט. דָּס פָּאֶלְקָהָטָ גַּעַטָּזָה אַזְנָן בְּאַגְּרִיסָט
מִיטְפְּרִיד.

צָוּ דָּעָר עַרְשְׁתָּעַר זַיְצָוָנָג פִּון דָּעָר כְּנַסֶּת הַאָט מְעַן אַיְינָגָעָלָאָדוֹן
די אַלְטָעָ לִיְּטָ, וְאַס זַיְנָעָן נַאֲךְ גַּעַבְּלִיבָּן פִּון די בִּילְיִוִּים, די וְאַס
זַיְנָעָן די עַרְשְׁתָּעַר גַּעַקְוּמָן בְּוּיָּונָן יִדְיִשְׁעָר קָאַלְאָנִיָּעָס אַין לְאָנָּד. מְעַן הַאָט
זַיְיָ אַוְעַקְגַּעַזְעָצָט אַוְיָף חַשְׁבָּעָ פְּלָעָצָעָר אַזְנָן זַיְיָ הַאָבָן בְּאַגְּרִיסָט אַזְנָן
גַּעַבְּנָטָשָׁט דָּעָם עַרְשְׁתָּן יִדְיִשְׁן פָּאֶרְלָאָמָּעָנֶת.

דר. חיים ווייצמן האט געעפנט די ערשות זיזונג פון דער לנסת. ער האט גערעדט צו די יודן פון ירושלים, צו די יודן פון גאנץ ארץ ישראַל און צו די יודן פון דער גאָרער וועלט. ער האט זיי דער-מאָנט, אֶזְזֹויִי טויזנט יאָר זוינען יודן פון אלע לענדער עולָה געווען קיין ארץ ישראַל און מיט אַ סְקָרְ קְרַבְנּוֹת אַיז אַוְיסְגַּעֲבוּוֹת גַּעֲוָאָרָן דאס לאָנד. ער האט גערעדט צו די חברִים פון דער לנסת און האט זיי געוזנט, אֶזְזֹויִי געועצָן ווֹאָס זַיְוָעָן אַרוּיסְגַּעַבָּן זַאָלָן זַיְוָן גוּטוּ אַון גַּעֲרַעַכְתִּיעַ.

פאר דעם פֿאָרוּיזְצָעֵר פון דער לנסת האט מען אויסגעקלִיבָן יוֹסָף שפְּרִינְצָאָק, אַיְינְעָרָר פון די פֿירְנְדָעָה מענטשָׁן פון דער צוּווֹיטָעָר עַלְיהָ. ער אַיז לאָנְגָּעָיָרָן גַּעַוּעַן דער אַנְפְּרָעָרָר פון דער הסְּתָדָרוֹת, אַון אַיז גַּעַוּעַן בָּאַלְיָבֶּט בַּיְּ דָעָר בָּאַפְּעָלְקָעְרוֹנָגָן פון אַרְצָה יְשָׂרָאֵל. יוֹסָף

שפְּרִינְצָאָק אַיז בֵּין הַיְּינְטִיקָן טָאגָג דָעָר פֿאָרוּיזְצָעֵר פון דער לנסת. אַיז יַעֲנָעָם טָאגָג, וּעוּס אַיז פֿאָרגְעָקוּמָעָן די ערשות זיזונג פון דער לנסת, זוינען גַּעַגְּנָעָן דִּי עַלְטָעָרָן, ווֹאָס זַיְעָרָע זַיְן אַון טַעַכְתָּעָר זוינען גַּעַפְּאָלָן אַין דָעָר בָּאַפְּרִיאָוָנָגָס-מְלָחָמָה, אַון האָבָּן אַיְינְגַּעַפְּלָאָנָצָט בְּיוּמָעָר אַוְפָּן וּלְבָנָן אַרטָּמָן, וּוואּ זַיְעָרָע קִינְדָּעָר זוינען גַּעַפְּאָלָן.

אַ סְקָרְ פֿרִידָאָז גַּעַוּעַן אַיז לאָנד אַין יַעֲנָעָם טָאגָג, אַון אַוְיד אַ סְקָרְ טַרְעָרָן זוינען פֿאָרגְגָּסָן גַּעַוּוֹאָרָן.

איַינְעָרָר פון די וּוַיכְטִיקְסְּטָעָן גַּעַוּצָן, ווֹאָס די לנסת האט אַרוּיסְטָעָן אַיז גַּעַוּעַן, אֶזְזֹויִי גַּעַדְעָר יַידְהָאָט דאס רַעַכְתָּאָרִינְפְּאָרָן אַון זַיְדָאָבָּאָן אַין דָעָר יַדְיָשָׁעָר מְדִינָה. נַאֲךְ אַ וּוַיכְטִיקְעָר גַּעַוּעָז אַיז אַרוּיסְגַּעַבָּן גַּעַוּוֹאָרָן, אֶזְזֹויִי גַּעַדְעָר קִינְדָּמוֹ גַּיְינָן אַין שָׁוֹלָע לְעַרְנָעָג, אַון די רַעַגְיָרָן דָּאָרָפָ אַוְיסְהָאָלָטָן שְׁוֹלָן פָּאָרָ אלָעָ קִינְדָּעָר אַין לאָנד, יַדְיָשָׁע קִינְדָּעָר, אַרְכָּבִישָׁע קִינְדָּעָר אַון אַנְדָּעָר — ווֹאָס זַוְּאָינְעָן אַיז אַרְצָה יְשָׂרָאֵל.

קבוץ גלויות

נויע עולים נייען אראפ פון א שיק

אם יהיה נדחים בקצתה השמים משם אקבצם והביאותים אל
המקום אשר בחורתاي לשכנן אתשמי שם.
(נזהמיה אי, טי)

אויב אײַיעֶרֶע פֿאָרְשְׁטוּסְעָנָע וועלן זיין אין עַק וועעלט וועל
איך זיי צוֹנוּיפֿזָאָמְלָעָן אוֹן אִיך וועל זיי ברענגען אַינְעָם
לאָנד וואָס אִיך האָב אוֹיסְדָּעָרוּוֹיְלָט אוֹ דָּאָרְט זָאָל רָעוּן
מיין נָאָמָעָן.

כה אמר ד' צבאות עוד יהיה בمكانם זהה החרב מאין אדם
ועד בהמה ובכל עורי נוה רועים מרביבים צאו. בערי ההר
בערי השפלה, ובערי הנגב ובארץ בנימין ובסביבה ירושלים
ובערי יהודה עוד תעברנה הצאן על ידי מונה אמר ד'.
(ירמיה ל"ג, יי"ב)

אוֹן עַס וועט זֵיַן אוֹיף דַעַם אָרט וואָס אִיז ווַיסְט אוֹן קִיְּן
מענטישן זיינען דָא נִיטָא אוֹן קִיְּן רִינְדָעָר — וועלן נָאָך זֵיַן
דָא וואַינְוָנְגָעָן פֿוֹן פֿאָסְטָעָכָעָר וואָס האָדָעָוָעָן שָׂאָף. אִין
די בערגיקע שטעת אוֹן אִין די טָאָלָן, אִין די שטעת פֿוֹן נְגַב
אוֹן אִין די גַעֲבִיטָן פֿוֹן בְּנִימִין, אוֹן אַרְוֹם יְרוּשָׁלָם, אוֹן אִין
די שטעת פֿוֹן יְהוּדָה — וועלן דּוֹרְכָגִין סְתָאָדָעָס אוֹן מעַן
וועט זֵי צִילָן.

ען די יידישע מדינה איז געיגרינדעת געווארן,
האָבן זיך געעפנט די טויערן פון אַרייז-ישראל פֿאַר
אלע יידן.
יעדן טאג זיינען אַנגגעקּומען שיפּוֹן מיטּ יידן
צְוּ דִי בְּרַעֲנֵן פּוֹן יִדְיִשְׁן לְאָנד. אַין דִי עַרְשְׁטָע
צְוּוֹי וְאָבָן נַאֲךְ דָּעַר גְּרִינְדוֹגָגָג פּוֹן דָּעַר מִדְּינָה זיינען אַרְיוֹנְגְּעַקְּמָעָן
פִּינְפּ טְוִוְוְנְטּ יִידְן, עֲוָלִים. די נִיְּגְּעַקְּמָעָן עֲוָלִים הָאָבָן צָום עַרְשְׁטָע
מַאֲלָא אַין זַיְעַר לְעַבְּנֵן גְּעֻזָּן יִדְיִשְׁעָ פְּאַלְיִצְּיאָנָּטָן, יִדְיִשְׁעָ בְּאַסְמָטָע,
הַכְּרָעָאַיְשָׁע אַוְיְפְּשִׁירְפְּטָן אַוְיְפְּטָן די טִירָן, שִׁיפּוֹן מיטּ יִדְיִשְׁעָ נַעֲמָעָן, אַין
די יִדְיִשְׁעָ פָּאנְ אַין אַחֲפָן. אַסְךְ פּוֹן דִי עֲוָלִים זיינען צְוּגְעַפְּאָלֶן צְוּ
דָּעַר עַרְד אַין הָאָבָן זַי גַּעֲקוֹשָׁט. זַי הָאָבָן גַּעֲקוֹשָׁט די עַרְד פּוֹן דָּעַם
יִדְיִשְׁשָׁן לְאָנד.

נַאֲךְ די פִּינְפּ טְוִוְוְנְטּ עֲוָלִים זיינען גַּעֲקוֹמָעָן נַאֲךְ צְעַנְדְּלִיקָעָר אַין
צְעַנְדְּלִיקָעָר טְוִוְוְנְטָעָר יִידְן פּוֹן אַיְרָאָפּּעָ. די שָׁאָרִית חַפְּלִיטָה, די
אַיְבָּרְגָּעְבָּלְיְבָעָן פּוֹן הַיְתְּלָעָרָם מַעֲרְדָּעָרְיָעָן. עַם זיינען גַּעֲקוֹמָעָן יִידְן
פּוֹן די לְאַגְּנָרָן פּוֹן דִּיְוְשָׁלָאָלָנָד, עַם זיינען גַּעֲקוֹמָעָן עֲוָלִים פּוֹן פְּרָאָנָקָ
רִיְּהָ, פּוֹן אַיְתָאָלִיעָ, פּוֹן בּוֹלְגָּאָרִיעָ, פּוֹן יַוְגָּאָסְלָאָוִיעָ, פּוֹן טְשָׁעָכְיָעָ אַין
פּוֹן פּוֹילָן. זַי זיינען גַּעֲזָעָן בְּאַרְרוּעָם אַין נַאֲקָטָן. צְוּוֹי זַי זיינען
גַּעֲזָעָן קִינְדָּעָר — יְתָוּ�מִים אַין פְּרָוּיָעָן אַלְמָנוֹתָה. עַם זיינען גַּעֲזָעָן אַסְךְ
קִרְאָנָקָעָ, אַוְיְסָגְּעָמָטָעָרָטָעָ פּוֹן עֲנוֹוִים אַין פּוֹן וְאַגְּלָעָנִישָׁן אַיְבָּרָעָר לְעָנָ
דָּעַר אַין אַיְרָאָפּּעָ. אַטְדִּי אלְעָמָעָנְתָשָׁן הַאָטָט די יַוְגָּעָ מִדְּינָה בְּאַ
דָּרָפְּטָ בְּאַזְּאָרְגָּן. מַעַן הַאָטָט בְּאַדְּאָרְפָּטָ בְּאַזְּאָרְגָּן די אלְעָמָעָן
וְאוֹיְנָגָעָן, מִיטּ שְׁפִּיּוֹן, מִיטּ קְלִיְּדָעָר. מַעַן הַאָטָט גַּעֲמוֹזָת בּוֹיעַן שְׁפִּיּ
טְעַלְעָר פְּאַר די קִרְאָנָקָעָ. מַעַן הַאָטָט גַּעֲמוֹזָת אַוְפְּשָׁטָעָלָן שְׂוִילָן פְּאַר די
קִינְדָּעָר, אַין פְּאַרְשָׁוֹלָן פְּאַר די יַוְגָּעָלִיָּת אַין מִיְּדָלָעָן. אַגְּרִוְּסָעָ
שְׁוּעָרָעָ אַרְכָּבָעָט הַאָטָט גַּעֲנוֹמָעָן אַוְיְפָט זַיְקָה דִי יַוְגָּעָ יִדְיִשְׁעָ מִדְּינָה אַין
אַיְרָאָפּּעָלְקָעָרָוָגָג.

די עֲוָלִים פּוֹן די אַרְאָבִישָׁע לְעַנְדָּעָר

אין די אַרְאָבִישָׁע לְעַנְדָּעָר, אַיְבָּרְגָּעְבָּלְיְבָעָן, אַין תִּימָן אַין אַיְרָאָפּּ
הָאָבָן גַּעֲנוֹאַיְנָט אַסְךְ יִידְן. זַי זיינען גַּעֲזָעָן זַיְעָרָ אַרְעָם אַין אַוְנָ

טערדריקט. אפטמאל פלענן די אראכבר אנטפלן אויף זיין אונן צורויבן זיער פארמען. די יידן האבן גערעדט צווישן זיך אראכבריש, אײַנִיקע פון זיין האבן געקענט אביסל העברעאיש, דאונגנען אונן לערנען. פונקט ווי די אראכבר האבן זיין געוואוינט אין ענגע שומציקע דירות אונן געליטן פון פארשידענע קראנקההייטן, איבערהויפט אויגן אַנְצִינְהוֹגֶן.

ווען עם האט זיך אַנְגָּהָוִוִּיבָּן די מלחה צווישן די אראכברישע לענ- דער אונן מדינת ישראל, אויז די יידן, וואס האבן געלעבט איז די אַראָץ- בישע לענדער אין תימן, אין איראָק אונן און מצרים, געוואָרְן גאָר גאָר ביטער. די אראכבר האבן געמאָכט אויף זיין פאגראָטָמָעָן אונן זיין געפֿינִיקָּט.

די רעג'ירונג פון מדינת ישראל האט זיך באַמִּיט אַרְיבָּרְצְּבָּרְעָנִי גען די יידן פון די אראכברישע לענדער קיין ארץ ישראל. די יידישע רעג'ירונג האט געשיקט עראָפְּלָאָגָּנוּן און אַרְיבָּרְגָּעָרְאָכָּט צענְדְּלִיקָּעָר טויזנטער תימנער יידן. יעדן טאג זיינָען אַנְגָּקָּומָעָן יַדְיִישׁ עַרְאָצָּלָאָפְּלָאָגָּנוּן מיט תימנער יידן אויפָּן לוּפְטָפָּל אַזְּנָבָּן זיך פְּיִיגָּל זיינָען זיין געפְּלוּיגָּן און געבראָכָּט געראָטָעָוָעָטָעָ פָּיְינָן. די תימנער יידן האבן קיינָמָל אין זיער לעבען קיין עראָפְּלָאָגָּנוּן ניט געזען פָּאָר די אויגן. מיט גְּרוּםִים ווּאנְדָעָר האָבָּן זיין געקוּטָאָפָּרְאָץ פְּלָאָגָּנוּן ווָאָס פִּירָן זיין קיין ארץ ישראל און האָבָּן גְּעוֹזָגָט, אָז מָעָן בְּרֻעְנָגָט זיין קיין ארץ ישראל "על כנפי נשרים", "אויף אַדְלָעָרְשָׁע פְּלִיגְלָעָן". אָז אָז עראָפְּלָאָגָּנוּן אויז אַנְגָּקָּומָעָן קיין לֵוד, אָז האט זיך אַרְאָפְּגָּעָלָאָזָן אויף דער ערְדָּפָּן ארְצָּיִשְׁרָאֵל, האָבָּן אַיְינִיקָּעָן פון די תימנער געקוּשָׁט דעם עראָפְּלָאָגָּנוּן, ווָאָס האט זיין געראָטָעָוָעָט פון שׂוּוֹרָן גְּלוֹת. זיער שְׁמָחָה אויז געזען גְּרוּםִים. דוד בְּזִגְרוּינָגָעָן האָבָּן זיין גערופָּן "דער מלֵך דָּוֹד" אָז מִיטָּן נָאָמָעָן חַיִּים ווּוִיכְצָמָאָן האָבָּן זיין אַנְגָּרְוָפָּן זיער נִיְּגָּעָבָּרְעָנָעָן קִינְדָּעָר.

עם זיינָען אַרְיבָּרְגָּעָרְאָקָּומָעָן קיין ארץ ישראל די יידן פון אַירָאָקָּן, אָז אָסְקָּרְפָּטָּן פון מאָרָאָקָּאָ. די יידן פון תימן אָז פון אַירָאָקָּן זען אָוִים אַנְדָּעָרְשׁ ווי די אַירָאָפְּעָאָישׁ אָז ווי די אַמְּעָרְיָקָּאנָנָעָר יידן. זיין גִּיאָעָן אַנְגָּעָטָאָן ווי אַראָכָּבָּר אָז ווי רִידָּן אַראָכָּבָּישׁ. אַנְדָּעָרְעָן קָעָנָעָן אַבְּיִסְלָה העברעאָישׁ, דאֹונָגָעָן אָז לערנען.

יצחק כוֹץ בָּי, פְּרֻזּוֹדָעֵנֶט פָּוּן מִדִּינַת יִשְׂרָאֵל

די רענירונג פון מדינת ישראל האט באדארפט אנטשטלן מענטשן,
וואם זאלן זיך קענען מיט זוי צונזיפרידן.
אין משך פון די ערשטע צוויי יאר נאָר דער גריינדונג פון דער
יידישער מדינה זוינען אין לאנד אַנגענטומען קרב צו אַהלבּן מליאָן
יידן. זוי זוינען געקומען פון אַסְטְּרֵלְעֶמֶן לְעַנְדְּעָר — פון אַיְרָאָפָּעָן, פון
אויע, פון אַפְּרִיקָע.

זוי זוינען געקומען מיט שיפן און מיט ערַאָפְּלָאָנָעָן, זוי זוינען
געקומען זיך באֹוּצָן אַין יִדְיִישָׁן לְאָנָה, אַין מדינה ישראל. דאס אַין
געווּן אָן אַיְנוֹאַטְּמָלָנָג פון יידן פון פָּאָרְשִׂיְּדָעָן לְעַנְדְּעָר — קְבּוּז
גְּלוּוּת.

מען בוית נייע שטעט און דערפֿער פָּאָר די עולִים

או עס קומט אָן אַ משפחָה פון נייע עולִים — דָאָרָפּ מַעַן פָּאָר
אַיר אַ דְּרוֹהָ. מען דָאָרָפּ הַאָבָּן פָּאָר די מענטשן שְׁפִּיוֹן אָן קְלִיְּדָעָר.
מען דָאָרָפּ בּוּיָּוּן שְׁפִּיטָּלָן פָּאָר די קְרָאנְקָעָ. מען דָאָרָפּ אַוְּפְּעָפְּעָנָעָן
שְׁוּלָן פָּאָר די קְיִינְדָּעָר. מען דָאָרָפּ גְּרִינְדָּן פָּאָר-שְׁוּלָן אוּפְּסָלְעָרְנָעָן די
מענטשן אַ מְלָאָכָה. אוּ עס קומען אָן צָעֵן משפחָות — דָאָרָפּ מַעַן בּוּיָּוּן
צעַן דִּירוֹת.

נאָר דָעָר גְּרִינְדָּונג פון מדינת ישראל זוינען אַין אַרְץ ישראל
אַרְיִינְגָּעְקָומָעָן יַעֲדָע ווֹאָךְ טְוִיזְנְטָעָר אָן טְוִיזְנְטָעָר מענטשן. ווֹאוֹ
נעְמָט מען פָּאָר זַיִדְרוֹת? האָט מען גָּמוֹזָת אוּסְטְּבִּיעָן גָּאנְצָע
שְׁטָעָט אָן דערפֿער. אַבְּעָר דאס קָעָן מען נִיט מַאֲכָן אַין אַיִן טָאָגָּג.
וואָם האָט מען גַּעַטְאָן? מען האָט אוּפְּגָעַשְׁטָעָלָט לְיִוּוֹנְטָעָן גַּעַצְעָלָטָן,
אוּן אַין די גַּעַצְעָלָטָן האָט מען אוּפָּט צִוְּתָאָט בְּאַזְעָצָט די
נִיְּאַנְגָּעְקָומָעָן, די עולִים.

לְעַבְּן דָעָר גְּרִוִיסָעָר האָפָּן-שְׁטָאָט חִיפָּה, ווֹאוֹ עס זוינען אַנְגָּעְקָומָעָן
שִׁיפָּן מיט עולִים, האָט מען אוּפְּגָעַשְׁטָעָלָט אַגְּרוֹסָן לְאַגְּעָר מִיט אַסְטְּרָאָפּ
גַּעַצְעָלָטָן. דָאָרט האָט מען אַרְיִינְגָּעְנוֹמוֹעָן די עולִים, ווֹאוֹם פְּלָעָגָן אַרְאָפָּ
קוּמָעָן פון די שִׁיפָּן. אַין דָעָם לְאַגְּעָר האָט מען גַּעַמְאָכָט אַקְיָד אַין
עַס-צִימָעָרָן אוּפָּט בְּאַשְׁפִּיזָן די נייע עולִים.
אוּלְכָעָן לְאַגְּעָר מיט גַּעַצְעָלָטָן האָט מען גַּעַבּוּת אַיְבָּרָן גַּאנְצָן
לְאָנָה.

די רענירונג פון ארץ ישראל האט אויסגעגעבן הונדערטער מליאןן פונטען אויפ בויין די לאגערן און אויסהאַלטן די מענטשן. אבער די רענירונג פון ארץ ישראל האט ניט געהאט גענונג געלט פאר די אלע גרויסע אויסגעבן. די יידן פון דער גאנצער וועלט האבן געהאלפֿן דער יודישער מדינה. די ציוניסטיישע ארגאניזאציע און אנדעראָע יודישע ארגאניזאציעס האבן געוזמלט געלט און האבן גענאלפֿן קיין ארץ ישראל מליאןן און מליאןן דאלארן. מיט די אלע געלטער האט מען אויסגעעהאלטן די מענטשן, וואָס זייןען אַנגעאָקומוּן אין לאָנד.

אין די ליווונטענע געצעלטן האבן די עלים געוואוינט אַקורצע צייט. דאָרט איז געווין שוווער צו לעבן. אָז עם איז געאנגען אַרעגען האט דאס וואָסער אַריינגערונוּן אַין געצעלט. די מענטשן האבן זיך פאָרקיילט אַין געליטן פון קראָנקהִיטן. אָז עם איז געווין אַוינט — האט דער ווינט אַריינגעבלאָזֶן אַין געצעלט, אַין גאָר אַשׁטאָרקייד ווינט, אַדער אַשׁטורעָם, האט די געצעלטן געקענט אַינְגַּאנְצֶן אָומָּה וואָרפּן. אַסְּךְ מַאֲטֻרְנִישָׁן זייןען אויסגעשטאנען די אַינְגַּאנְזֶן פון די געצעלטן.

די רענירונג פון ארץ ישראל מיט דער היילַפֿן די יידן פון דער גאָרער וועלט האבן אַנגעההיבּן בויין הייזער פון האָלֵין אַון הייזער פון שטיינער. די נײַע עלים זייןען אַריבער וואָוינען אַין הילצערנע אַדער געמווערטע הייזער. אויפּן אָרט פון די לאגערן מיט די ליווֹן טענע געצעלטן זייןען אויפּגעאָקומוּן דערפּער אַון שטעט.

מיט דריי טויזנט ואָר צוּרִיק, האבן דוד המלך אַון שלמה המלך אויסגעכוּיט ירושלים. ווען ירושלים איז חרוב געוואָרֶן אַון די רויִמעָר האבן פֿאָרטְרִיבּן די יידן פון לאָנד — זייןען זיי צוּוִי טויזנט יאָר געווען אַין גָּלוֹת, צעשפּרִיאָט אַיבּער אלע לענדער פון דער וועלט.

אין יאָר 1948, ווען עם איז גענְרִינְדָּעָט געוואָרֶן מדינת ישראל, איז ירושלים ווידער געוואָרֶן די הוּיפְטְשָׁאָט אַון עם האט זיך אַנגע הויִיבּן דער גרויסער קְבוּץ גָּלוּוּת.